

Anton Pavlovici Cehov

OPERE

volumul IV

Povestiri

1886

Traducere de Otilia Cazimir și Nicolae Guma

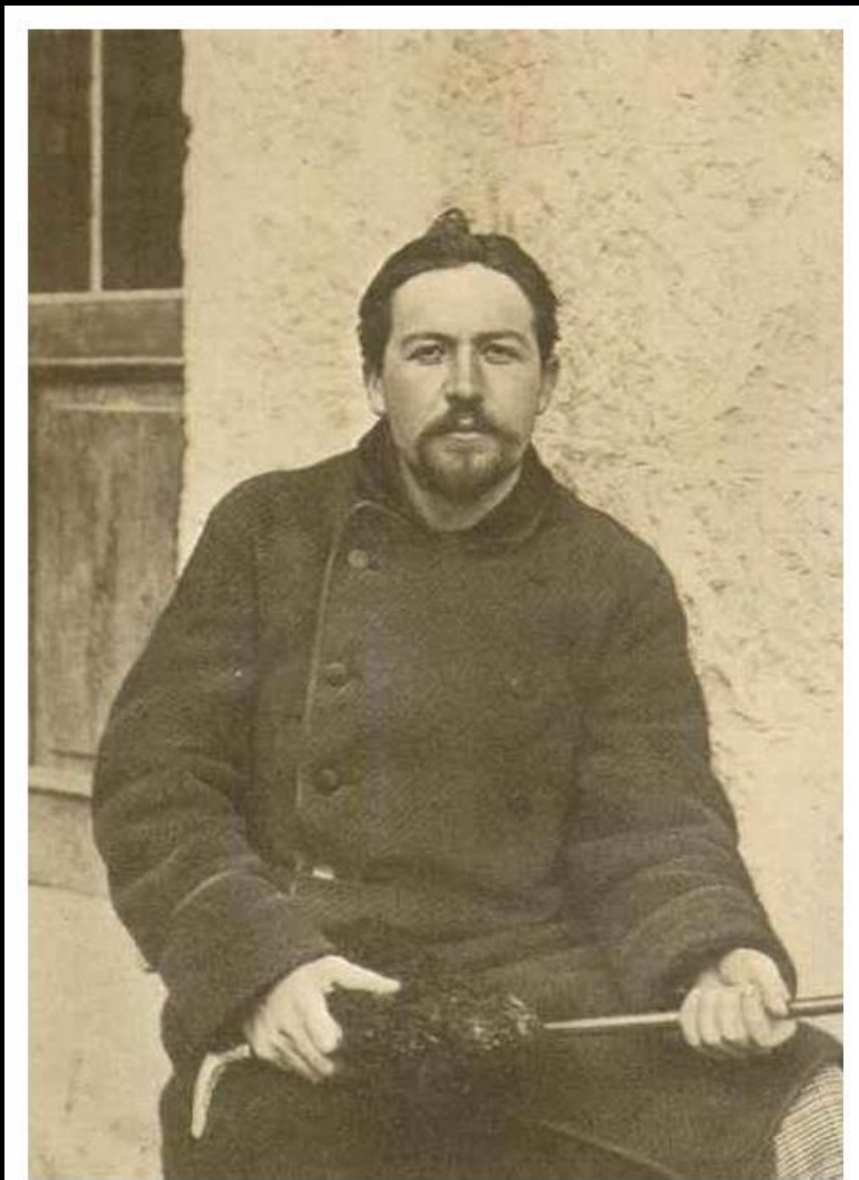
Note de: K. D. Muratova și O.A. Bealîi

EDITURA CARTEA RUSĂ

București, 1956

A. P. CEHOV

Opere, vol.4

Kindle eBook: Cosimo, mai 2013
– versiune definitivă –

Cuprins:

Anton Pavlovici Cehov

LUCRĂRI INCLUSE DE A.P. CEHOV ÎN CULEGEREA DE „OPERE”

– 1886 –

Măiestrie

Ghinion

Copiii

Durere

Noaptea dinaintea judecății

Zarvă

Moartea unui actor

Un parastas

Aniuta

Ivan Matveici

Vidma

O mică glumă

Agafia

Primăvara

Multă hârtie

Coșmar

Grișa

În noaptea sfântă

Cucoanele

Senzații tari

Un bărbat cunoscut

Un om fericit

Consilierul

Un roman cu un contrabas

Spaime

Farmacista

Oameni de prisos

Corista

Institutorul

Un oaspete buclucaș

Soțul

Nenorocirea

Martirii

Un călător din clasa întâi

Talentul

Pensionarii

Un june-prim

Pe întuneric

O întâmplare banală

Limbă lungă

Un fapt mărunț din viața de toate zilele

Oameni suciți

Răzbunare

La tribunal

Un om ciudat

Mocirlă

Ssst!...

Visuri
Oameni de treabă
Un „eveniment”
Oratorul
O operă de artă
Vanka
La drum
Ea era

LUCRĂRI INCLUSE DE A.P. CEHOV ÎN
CULEGEREA DE „OPERE”

Măiestrie

Dimineață posomorâtă de iarnă.

Pe oglinda netedă și sclipitoare a râului Bîstreanka, presărată pe alocuri cu zăpadă stau doi mujici: Sereojka „piticul” și Matvei paracliserul. Sereojka, un tânăr de vreo treizeci de ani, cu picioarele scurte, rupt și zdrențăros, se uită încruntat la gheață. Din cojocul ponosit îi atârnă smocuri de lână, ca de pe dulăi, când năpârlesc. Ține în mână un soi de compas, alcătuit din două spițe lungi. Bătrânul Matvei, blajin la înfățișare, cu cojoc nou și cu pâslari, se uită cu ochii lui albaștri și blânzi spre dealul pe al cărui povârniș dulce se cuibărește, pitoresc, satul. Bătrânul ține în mână o rangă grea.

— Ei, ce facem? întrerupe Sereojka tăcerea, ridicând spre Matvei ochii mânioși. Stăm așa cu brațele încrucișate până deseară? Ai venit să caști gura, diavol bătrân, ori să faci treabă?

— Bine, fac, dar... arată-mi!... mormăie cu blândețe Matvei, clipind din ochi.

— Arată-mi!... Eu trebuie să le fac toate: eu să arăt și tot eu să muncesc. Voi nu vă pricepeți la nimic! Să măsoari cu compasul, asta să faci! Nu putem tăia gheața înainte de a-i lua măsura. Măsoară! Uite compasul!

Matvei ia compasul din mâinile lui Sereojka și, frământându-se pe loc și aruncându-și coatele în toate părțile, începe să deseneze pe gheață, neîndemânatic, o circumferință. Sereojka închide ochii

pe jumătate, disprețuitor, vădit încântat de stângăcia și de nepriceperea bătrânului.

— Ei! se supără el. Nici atâta lucru nu ești în stare să faci! Bine-a zis cine-a zis că mujicul tot mujic rămâne, nătărău! Ești bun să paști găștele, nu să pregătești Iordanul! Dă compasul la mine. Dă-mi-l când îți spun!

Matvei e lac de sudoare. Sereojka îi smulge compasul din mâini și, răsucindu-se sprinten pe un călcâi, trage pe gheață, cât ai clipi, o circumferință. Marginile viitorului Iordan sunt gata. Nu le mai rămâne decât să spargă gheața...

Dar înainte de a se apuca de treabă, Sereojka mai face încă multe nazuri și fasoane, însoțindu-le de muștrări:

— Eu nu-s dator să muncesc pentru voi! Tu ești slujbaş la biserică, tu trebuie să muncești!

Se vede cale de-o poștă că e încântat de situația excepțională în care l-a pus soarta, înzestrându-l cu talentul neobișnuit de a ului lumea, o dată pe an, cu măiestria lui. Nenorocitul și blândul Matvei e nevoit să înghită destule vorbe veninoase și batjocuri. Și Sereojka se apucă de treabă, furios și îndrăcit. I-e lene. Nici n-a isprăvit bine circumferința, că-l și trage ața la deal, în sat, să bea ceai, să hoinărească și să mai stea cu oamenii la sfat.

— Mă întorc îndată... zice el, aprinzându-și o țigară. Iar tu, decât să stai și să numeri ciorile, ai face mai bine să mături locul și să aduci ceva, să putem sta jos.

Matvei rămâne singur. Văzduhul e plumburiu și mohorât, dar e liniște. De după căsuțele risipite pe mal, biserica albă se uită la el cu prietenie. În jurul crucilor de aur de pe clopotniță, se rotesc întruna ciorile. Ceva mai încolo, unde malul înalt e povârnit chiar pe marginea prăpastiei, stă nemișcat, ca încremenit, un cal cu picioarele împiedicate: fără îndoială că doarme ori se gândește.

Matvei stă și el nemișcat, ca o stană de piatră, și așteaptă cu răbdare. Râul îngândurat și adormit, calul, ciorile care se rotesc – toate îl îndeamnă la somn. Trece un ceas, mai trece unul – și Sereojka nu se arată. De mult a măturat Matvei gheața, de mult a adus și o ladă, ca să aibă pe ce sta jos, și bețivanul tot nu vine.

Matvei așteaptă și cască, căscă mereu. El nu știe ce-i plictiseala. Dacă i s-ar porunci să stea pe gheață o zi, o lună sau un an, el ar sta, fără să crâcnească.

În sfârșit, de după căsuțele satului se arată și Sereojka. Calcă legănat, abia urnindu-și picioarele. I-e lene să meargă, de aceea nu coboară pe cărare, ci apucă drumul cel mai scurt: în linie dreaptă din deal până-n vale, din care pricină se înfundă în zăpadă, se agață de tufe și lunecă pe spate. Și toate le face încet, cu opreli.

— Ce stai? se repede el la Matvei. Ce stai de pomană? Când ai de gând să spargi gheața, hai?

Matvei își face cruce, apucă ranga cu amândouă mâinile și începe să spargă gheața, urmând cu grijă linia trasă cu compasul de Sereojka. Iar Sereojka se așază pe ladă și urmărește mișcările greoaie și stângace ale ajutorului său.

— Mai ușurel pe margine! Mai ușurel! poruncește el. Dacă nu te pricepi, nu trebuia să te apuci, dar odată ce te-ai apucat, fă treaba cum se cuvine. Uf, ce om!

Sus, pe mal, încep a se aduna oameni. Văzând atâția gură-cască, Sereojka se agită și mai grozav.

— Acuși mă răzgândesc și nu mai fac nimic!... strigă el aprinzându-și o țigară puturoasă și scuipând. Să văd, atunci, ce-o să vă faceți fără mine? Anul trecut, la Kostiukovo, Steopka Gulkov a vrut să facă și el Iordanul cum îl fac eu. Și ce a ieșit? Un caraghioslâc! Atunci, cei din Kostiukovo au alergat la noi, cu droaia! A venit lume peste lume, de prin toate satele!

— Vezi că nicăieri nu se face un Iordan așa cum se face la noi...

— Dă-i înainte, că n-avem timp de vorbă... Așa, moșule... În toată gubernia n-ai să găsești un Iordan ca al nostru! Soldații spun că poți să cauți mult și bine... Chiar cele de la târg nu-s mai de seamă... Mai ușurel, hei, mai ușurel!

Matvei icnește și suflă greu. Nu, nu-i o muncă ușoară: gheața e tare și groasă, trebuie s-o spargi și să cari bucățile fără întârziere și cât mai departe, ca să nu încurce locul.

Dar oricât de grea e munca și oricât de nesăbuite sunt poruncile lui Sereojka – pe la ora trei, un ochi de apă mare și întunecat se

casă în Bîstreanka.

— Anul trecut a ieșit mai bine... zice Sereojka nemulțumit. Nici atâta lucru nu ești în stare să faci! Eh, cap sec ce ești! Cum de te mai rabdă, așa prost, pe lângă casa lui Dumnezeu? Du-te și adă o scândură, să facem țăruii! Adă și cercul, gură-cască ce ești! Și ascultă: caută pe undeva vreo bucată de pâine și niscai castraveți murați...

Matvei pleacă și, după puțin, se întoarce aducând pe umeri un cerc uriaș de lemn, împodobit încă din anii trecuți cu fel și chip de zugrăveli. În mijlocul cercului e o cruce roșie, iar pe margini, găuri pentru țărui. Sereojka ia cercul și-l așază peste gaura săpată în gheață.

— E numai bun... merge... Dacă mai înprospătăm și vopseaua, apoi o să fie strașnic! Ei, dar ce stai? Apucă-te și fă analogul! Sau mai bine... du-te și adă lemnele, să facem crucea...

Matvei, care n-a mâncat și n-a băut nimic de dimineată, pornește din nou la deal. Cât de leneș e Sereojka, dar țăruii îi cioplește singur, cu mâna lui. Știe doar că țăruii sunt făcători de minuni: cel care capătă unul după sfințirea apelor, are noroc tot anul. Și, oricum, asta nu-i o muncă ingrată!

Adevărata muncă însă abia a doua zi începe. Atunci își desfășoară Sereojka, în fața nepriceputului Matvei, toată măreția iscusinței sale. Flecăreala, muștrările, mofturile și toanele lui nu mai au sfârșit. Dacă bietul om face o cruce înaltă din două lemne mari, Sereojka se arată nemulțumit și-i poruncește s-o facă din nou. Dacă stă pe loc, Sereojka se înfurie că nu vine la el, iar dacă vine, îi strigă să stea pe loc și să-și caute de treabă. Nu e încântat nici de scule, nici de vreme, nici chiar de propria lui măiestrie: nimic nu-i place.

Matvei taie cu ferăstrăul o bucată mare de gheață pentru analog.

— De ce i-ai luat colțul? strigă Sereojka, holbându-și la el ochii răi. De ce i-ai luat colțul, te întreb?

— Iartă-mă, pentru numele lui Dumnezeu!

— Taie altă bucată!

Matvei începe să taie alta... Și așa, chinurile lui nu se mai

sfârșesc! Analogul trebuie să stea lângă copca acoperită de cercul împodobit cu zugrăveli, iar pe analog trebuie să cioplească o cruce și o evanghelie deschisă. Dar asta încă nu-i de ajuns. În spatele analogului trebuie să se ridice o cruce înaltă, ca s-o vadă toată lumea, sclipind în bătaia soarelui ca bătută în diamante și rubine, iar în vârful crucii un porumbel, tot de gheață. Drumul de la biserică și până la Iordan trebuie presărat cu crengi de brad și de ienupăr. Iată câte mai are de făcut!

Înainte de orice, Sereojka se apucă de analog, ajutându-se cu o pilă de tâmplărie, cu dalta și cu sula. Crucea de pe analog, evanghelia și patrafirul care atârnă i-au ieșit minunat. Acum începe să cioplească porumbelul. Și în timp ce se silește să-i dea păsării expresia convenită de blândețe și de smerenie – mișcându-se ca un urs, Matvei se trudește cu crucea înjghebată din două lemne: o cufundă în copcă, așteaptă să înghețe apa pe ea, apoi o mai cufundă o dată – și tot așa, până ce crucea se acopere cu un strat gros de gheață... Munca nu e ușoară și cere multă putere și multă răbdare.

În sfârșit, partea cea mai migăloasă a lucrului e gata. Sereojka aleargă acum prin sat ca ieșit din minți: se poticnește, se ceartă și se jură că se întoarce pe loc la râu să strice tot ce a făcut. Caută vopsele potrivite.

Buzunarele i-s pline cu lutișor galben, cu sineală, cu chinoros și cu poleială. Fără să plătească o copeică, iese ca din pușcă dintr-o dugheană ca să intre în alta. De la dugheană și până la cârciumă nu-i decât un pas. Intră și bea, tot fără să plătească, apoi, scuturând din mână, aleargă mai departe. De la o casă cere sfeclă, de la alta coji de ceapă ca să facă vopsea galbenă. Se pune de pricină, îmbrânțește, amenință... dar nimeni, niciun suflet de om, nu-i spune măcar „du-te încolo”. Toți râd la el, toți îl primesc cu plăcere și-l cinstesc zicându-i Serghei Nikitici, pentru că toți simt că măiestria nu e un bun al lui, personal, ci un bun al tuturor, obștesc: unul creează, ceilalți îl ajută. Ca om, Sereojka e secătură, leneș, bețivan și mână spartă. Dar când umblă cu chinorosul și cu compasul, atunci e o ființă superioară – adevărată slugă a lui

Dumnezeu!

În sfârșit, iată și dimineața Bobotezei. Curtea bisericii și cele două maluri ale râului sunt ticsite de lume cât vezi cu ochii. Tot ce alcătuiește Iordanul e acoperit bine cu rogojini noi. Sereojka umblă cuminte pe lângă rogojini și încearcă să-și stăpânească emoția. În fața lui sunt mii de oameni, chiar de prin parohii străine. Cei mai mulți au făcut destule verste pe jos, prin zăpadă și ger, numai ca să vadă Iordanul lui cel vestit. Matvei, care și-a dus până la capăt munca lui, muncă grosolană de salahor, e din nou la biserică. Nimeni nu-l vede, nimeni nu-l aude: l-au și uitat... Vremea e minunată... Pe cer, niciun nouraș. Soarele strălucește orbitor.

Din deal se aud clopotele... Mii de capete se descoperă, mii de mâini se ridică făcându-și semnul crucii.

Sereojka nu-și mai află locul de nerăbdare. Dar iată că, în sfârșit, se aud clopotele de „Axion” și, după vreo jumătate de ceas, se observă și în clopotniță, și în mulțime, o mare mișcare: prapurii ies din biserică unul câte unul, clopotele sună vesel și grăbit. Cu mâini tremurătoare, Sereojka smulge rogojinile... și norodul vede ceva nemaipomenit: analogul, cercul de lemn, țărushi și crucea de gheață – toate strălucesc în mii de culori. Crucea și porumbelul aruncă raze atât de orbitoare, încât te dor ochii când te uiți la ele... Dumnezeu milostiv, cât e de frumos! Din mulțime se ridică un freamăt de uimire și de încântare, clopotele cântă și mai tare, ziua pare și mai luminoasă. Prapurii fâlfâie și se leagănă ca valurile deasupra puhoiului de oameni. Strălucind de icoane și de odăjdii, procesiunea coboară încet pe drum și se îndreaptă spre Iordan. Preotul face semn cu mâna spre clopotniță, să înceteze clopotele, și începe sfințirea apei. Preotul slujește îndelung și rar, parcă anume ca să prelungească măreția și bucuria rugăciunii laolaltă a norodului. De jur împrejur e liniște deplină.

Dar iată că preotul scufundă crucea. Văzduhul răsună de zvon nestăpânit: pocnete de pușcă, dangăt de clopot, strigăte înflăcărâte, țipete, înghesuială și goană după țărushi... Sereojka ascultă zvonul care se înalță, vede miile de ochi ațintiți asupra lui – și sufletul

leneșului se umple de un simțământ de slavă și de biruință.

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”¹, 1886, 6 ianuarie, nr. 5, la rubrica „Efemeride”. Subtitlul: (*Povestire*). Semnată: A. Cehonte. După o migăloasă revizuire stilistică și unele abrevieri, e publicată în „Nașe vremea”², nr. 52 din anul 1899 (supliment gratuit la „Peterburgskaia gazeta”, cu ilustrații de F. Kazacinski). Cu eliminarea câtorva fraze, a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1900, vol. II. Publicăm textul din 1900.

La 24 noiembrie 1899, S. Hudekov, redactor-șef la „Peterburgskaia gazeta”, îi ceru lui Cehov aprobarea să publice în numărul de Crăciun povestirea apărută în același ziar „cu șase ani în urmă”. La începutul lui decembrie, i s-a trimis lui Cehov corectura povestirii, pe care autorul a prelucrat-o cu meticulozitate.

Ghinion

Ilia Sergheici Peplov³ și Cleopatra Petrovna, soția lui, ascultau la ușă cu înfrigurare. Dincolo, în salonaș, se spuneau pe cât se pare vorbe de dragoste. Acolo era fiica lor, Natașenka și profesorul Șciupkin⁴ de la școala județeană.

— Mi se pare că merge! zicea Peplov în șoaptă, tremurând și frecându-și mâinile de nerăbdare. Bagă de seamă, Petrovna: îndată ce încep a vorbi despre sentimente, grăbește-te și coboară icoana din perete, să mergem și să-i binecuvântăm... Le punem icoana pe cap și gata... Binecuvântarea asta e sfântă, nimic n-o mai poate strica... Nu mai are omul încotro, chiar dacă ne-ar da în judecată!

Dincolo de ușă avea loc următoarea discuție:

— Lasă năravul ăsta, zicea Șciupkin, aprinzând un chibrit de pantalonii lui cu pătrățele. Nu ți-am scris nicio scrisoare!

— Ei, ași! Parcă nu-ți cunosc eu scrisul? râdea în hohote fata, alintându-se nefiresc și trăgând cu ochiul din când în când în oglindă. Ți l-am recunoscut imediat! Ceea ce mi se pare curios la dumneata e că ești profesor de caligrafie, și totuși ai un scris ca de găină! Cum poți învăța pe alții să scrie, când dumneata singur scrii așa de urât?

— Hm... Asta nu înseamnă nimic. La caligrafie, principalul nu e scrisul... principalul e să nu se întreacă elevii cu gluma... Pe unul îl mai atingi cu linia peste cap, pe altul îl mai pui să stea în genunchi... Ce-are a face scrisul? Fleacuri! Nekrasov era scriitor,

dar scria de ți-e și rușine să te uiți la scrisul lui! În „Culegerea de opere” e reprodus un facsimil.

— Una e Nekrasov și alta ești dumneata... (Oftează). Uite, cu un scriitor m-aș mărita cu plăcere. Toată viața mi-ar face poezii!

— Poezii pot să-ți fac și eu, dacă vrei.

— Și despre ce ai putea dumneata să scrii?

— Despre dragoste... despre sentimente... despre ochii dumitale... O, când o să le citești, o să rămâi trăsnită! Or să-ți dea lacrimile! Însă... dacă îți scriu poezii de dragoste, îmi dai voie să-ți sărut mânuța?

— Ce mare lucru!... N-ai decât să mi-o săruți și acum!

Șciupkin sări în picioare și, deschizând ochii mari, își lipi buzele de mâna plinuță, care mirosea a săpun cu gălbenuș de ou.

— Coboară icoana! se grăbi Peplov, ghiontind-o cu cotul pe nevastă-sa. Apoi, palid de emoție, începu să-și încheie nasturii de la haină. Haide, repede!

Și fără să piardă o clipă, deschise ușa de perete.

— Copii... începu el, ridicându-și mâinile și clipind cu ochii plini de lacrimi. Domnul să vă binecuvânteze, copii... Să trăiți... să vă înmulțiți...

— Și... și eu vă binecuvântezez... șopti Petrovna, plângând de fericire. Fiți fericiți, dragii mei! O, dumneata îmi răpești singura mea comoară! se întoarse ea spre Șciupkin. S-o iubești, să fii bun cu ea...

De uimire și de spaimă, Șciupkin rămase cu gura căscată. Asaltul părinților fusese atât de neașteptat și de îndrăzneț, încât el nu mai era în stare să îngaiame un cuvânt.

„Hait, m-am prins! Am căzut în laț! își zise, simțind cum i se moaie picioarele. Ai dat de dracu’, frățioare, că din asta nu-i chip să mai scapi!”

Și Șciupkin își plecă resemnat capul, ca și cum ar fi vrut să spună: „Iată, luați-l, mă dau bătut!”

— Vă bi... vă binecuvântezez... urmă tatăl, izbucnind și el în plâns. Natașenka, fetița mea... așază-te coala, lângă el... Petrovna dă-mi icoana...

Dar deodată se opri din plâns și obrazul i se strâmbă de mânie:

— Neroado! strigă furios către nevastă-sa. Cap sec ce ești! Icoană-i asta?!

— O, Doamne – Dumnezeuule!

Ce se întâmplase? Profesorul de caligrafie ridică ochii cu sfială și înțelese că era salvat: în grabă, mama coborâse din perete, în locul icoanei, portretul scriitorului Lajecinikov. Bătrânul Peplov și soția lui, Cleopatra Petrovna, stăteau acum rușinați, cu portretul în mână, neștiind ce să mai facă și ce să mai spună. Iar profesorul de caligrafie profită de zăpăceală și o șterse.

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki”⁵, 1886, nr. 2, 11 ianuarie. Titlul: „*N-a izbutit!*” Semnată: A. Cehonte. Cu însemnate modificări de stil și titlu nou, a intrat în culegerea de opere din anul 1899, vol. II. Publicăm textul din 1899.

Cu prilejul revizuirii, numele Egozei Petrovna Peplova a fost schimbat în Cleopatra Petrovna; de asemenea au fost modificate și o serie de fraze. Așa, în loc de: „Și Șciupkin își plecă resemnat capul, ca și cum ar fi vrut să spună: Iată, luați-l, mă dau bătut!“, înainte era : „...ca și cum ar fi vrut să spună: Luați-l, mâncați-l!“

Sfârșitul povestirii publicate în „Oskolki” era într-o altă formă : „Da’ ce, asta-i icoană? Șciupkin ridică ochii și... îi creșu inima de bucurie: în grabă, mama luase din perete portretul scriitorului Lajecinikov. Totul se prăbușise! Profesorul de caligrafie profită de zăpăceală și spală putina.”

Copiii

Tata, mama și mătușa Nadia nu sunt acasă. Au plecat la un botez, la ofițerul cel bătrân care umblă mereu cu un căluț sur. Așteptându-i să se întoarcă, Grișa, Ania, Alioșa, Sonia și Andrei, băiatul bucătăresei, stau în sufragerie în jurul mesei și joacă loto. La drept vorbind, ar cam fi timpul să se culce. Dar parcă poți să dormi până nu afli de la mama cum arăta copilașul la botez și ce mâncaseră la cină? Masa, luminată de o lampă atârnată, e pestriță de numere, de coji de nucă, de hârtiuțe și pătrățele de sticlă. În fața fiecărui jucător sunt câte două cartoane și câte o grămăjoară de pătrățele pentru acoperit numerele. În mijlocul mesei sclipește o farfurioară albă, cu cinci monede de câte o copeică. Lângă farfurioară, un măr mușcat, un foarfece și farfuria în care copiii ar fi trebuit să pună, după cum fusese porunca, cojile de nucă. Copiii joacă pe bani. Miza: o copeică. Condiția: dacă vreunul face coțcării, să fie imediat scos din joc. În sufragerie nu e nimeni decât jucătorii. Dădaca, Agafia Ivanovna, e jos la bucătărie, unde-i arată bucătăresei să croiască nu știu ce, iar Vasea, fratele lor mai mare, elev în clasa a V-a, stă întins pe divanul din salon și se plictisește.

Copiii joacă pățimaș. Cel mai ahtiat, după cum i se și vede pe față, e Grișa, un băiețel de nouă ani, tuns chilug, cu obrajii bucălați și cu buzele groase, ca la negri. E în clasa pregătitoare, de aceea e socotit băiat mare și mai deștept decât toți. Nu joacă decât pe bani.

Ehei, de când ar dormi el dacă n-ar fi copeicile din farfurioară! Ochișorii căprui îi aleargă, neliniștiți și bănuitori, pe cartoanele tovarășilor de joc. Teama că ar putea să nu câștige, invidia și calculele de care e plin capul lui tuns chilug, nu-i îngăduie să stea liniștit și să chibzuiască. Se învârte ca pe ace. Când câștigă, înșfacă banii cu lăcomie și-i vâra numaidecât în buzunar. Sora lui, Ania, o fetiță de vreo opt ani, cu bărbia ascuțită și cu ochi inteligenți și sclipitori, se teme și ea ca nu cumva să câștige ceilalți. Rând pe rând se înroșește și se îngălbenește urmărind cu atenție jucătorii. N-o interesează banii. Pentru ea, câștigul e chestie de a amor-propriu. Sonia, cealaltă soră, fetiță de șase ani cu părul cârlionțat și cu obrajii rumeni, cum n-au decât copiii foarte sănătoși, păpușile scumpe și pozele de pe bomboniere, joacă loto de dragul jocului. Toată fața ei e numai încântare: oricine ar câștiga, ea râde în hohote, bate din palme și se bucură. Aleoșa, dolofan și rotund ca o minge, gâfâie, smiorcăie pe nas și stă cu ochii zgâiți la cartoane. La el nu e vorba nici de lăcomie, nici de amor-propriu. Dacă nu-l alungă de la masă și nu-l trimit la culcare, se mulțumește cu atât. Ca înfățișare, ai zice că-i un bleg, dar în fond e o mică bestie. Nu s-a așezat la joc atât de dragul jocului, cât de al neînțelegerilor inevitabile în asemenea împrejurare. Îi face nespusă plăcere să-i vadă pe ceilalți luându-se la ceartă și încăierându-se. De mult are nevoie să tragă o fugă până undeva, dar nu se ridică de la masă nicio clipă, de frică să nu i se fure, în lipsă, pătrățelele și copeicile. Cum nu cunoaște decât cifrele până la zece și pe cele cu zero la sfârșit. Ania îi acoperă numerele în locul lui. Cel de al cincilea tovarăș de joc, Andrei, băiatul bucătăresei – oacheș, bolnăvicios, cu rubașcă de stambă și cu cruciuliță de aramă la gât – stă nemișcat și se uită visător la numere. Nu-i pasă nici de câștig și nici de succesul celorlalți, deoarece e adâncit pe de-a-ntregul în aritmetica jocului, în filozofia lui lipsită de complicații: Doamne, ce de-a mai cifre sunt pe lumea asta! Cum de nu se încurcă?...

Copiii strigă numerele pe rând, afară de Sonia și de Alioșa. Având în vedere monotonia numerelor, jucătorii le-au dat, cu

timpul, tot soiul de nume și de porecle caraghioase. Așa, lui șapte îi zic cociorva, lui unsprezece – bețișoarele, lui șaptezeci și șapte – Semion Semionîci⁶ lui nouăzeci – bunicul și așa mai departe. Jocul merge înainte, vioi.

— Treizeci și doi! strigă Grișa, scoțând din căciula lui taică-su cilindrii mici și galbeni de lemn. Șaptesprezece! Cociorva! Douăzeci și opt, grâul ni s-a copt!

Ania vedea că Andrei l-a scăpat pe douăzeci și opt. Altădată i-ar fi atras atenția. Acum însă, când în farfurioară, alături de copeică stă și amorul ei propriu, nu mai poate de bucurie.

— Douăzeci și trei! urmează Grișa. Semion Semionîci! Nouă!

— Uite-un șvab, uite-un șvab! strigă Sonia, arătând un gândac care aleargă pe masă. Vai!

— Nu-l ucide, zice Alioșa, gros. Poate că are copii...

Sonia petrece cu ochii șvabul și se gândește la copiii lui: ce mititei trebuie să fie!

— Patruzeci și trei! Unu! urmează Grișa, chinuit de gândul că Ania a și pus două pătrățele pe carton. Șase!...

— Gata! Am câștigat! strigă Sonia, dând cochetă ochii peste cap și râzând în hohote.

Fetele celorlalți se lungesc.

— Să verificăm! zice Grișa, uitându-se cu ură la Sonia.

În virtutea dreptului celui mai mare și mai deștept, Grișa are cuvântul hotărâtor. Ce vrea el, aceea se face. Jucătorii cercetează îndelung și cu de-amănuntul cartonul fetei și, spre adâncă lor părere de rău, se dovedește că Sonia n-a făcut nicio coțcărie. Începe partida următoare.

— Vai, ce-am văzut ieri! zice Ania, ca pentru ea singură. Filipp Filippîci și-a întors nu știu cum pleoapele de i s-au făcut ochii roșii, roșii... Ca la necuratul, ceva de speriat!

— L-am văzut și eu, întărește Grișa. Opt! Dar la noi la școală este un băiat care poate să miște din urechi... Douăzeci și șapte!

Andrei ridică ochii la Grișa, se gândește puțin și zice:

— Și eu pot să mișc din urechi...

— Ia să vedem!

Andrei își strâmbă ochii, gura și degetele și i se pare că mișcă și din urechi. Râd cu toții.

— Nu-i om de treabă Filipp Filippîci ăsta, oftează Sonia. Ieri a intrat în odaie la noi și eu eram numai în cămășuță... Vai, ce rușine mi-a fost!

— Gata! strigă deodată Grișa înșfăcând banii din farfurioară. Am câștigat! Controlați dacă vreți!

Băiatul bucătăresei ridică ochii și pălește.

— Prin urmare, eu nu mai pot juca... zice el în șoaptă.

— De ce?

— Pentru că... pentru că nu mai am bani.

— Fără bani nu se poate! hotărăște Grișa.

Ca să se încredințeze, Andrei se mai scotocește o dată prin buzunare. Dar nu găsește nimic decât firimituri de pâine și un capăt de creion ros. Gura i se strâmbă și începe să clipească des din ochi, a suferință. E gata să plângă.

— Lasă că pun eu pentru tine! zice Sonia, care nu poate suporta privirea lui chinuită. Numai vezi să mi-i dai înapoi la sfârșit!

Se pun iarăși mizele și jocul merge înainte.

— Mi se pare că trag clopotele, zice Ania, făcând ochii mari.

Toți lasă jocul și se uită cu gurile căscate la fereastra întunecată. Dincolo de geam, în bezna nopții, pâlpâie reflexul lămpii.

— Ți s-a părut.

— Numai la cimitir trag clopotele noaptea... zice Andrei.

— Și de ce trag?

— Ca să nu intre tâlharii în biserică... Fiindcă tâlharii se sperie când aud clopotele.

— Dar ce să cate tâlharii în biserică? întreabă Sonia.

— Apoi se știe: ca să ucidă paznicii!

Un minut de tăcere. Copiii se uită unul la altul, tresar, apoi își reiau jocul. De data aceasta câștigă Andrei.

— A făcut coțcării, zice Alioșa ca din senin, cu glasul lui gros.

— Minți, n-am făcut nicio coțcărie.

Andrei se îngălbenește, își strâmbă gura și-i trăneste lui Alioșa una peste cap. Alioșa holbează ochii cu ură, sare în picioare, pune

un genunchi pe masă și, la rândul lui, îi arde una lui Andrei peste obraz! Își mai trag câte o palmă, pe urmă încep să urle amândoi. Sonia, care nu poate suferi asemenea grozăvii, începe să plângă și ea. Și sufrageria răsună de urlete pe toate tonurile. Dar să nu credeți cumva că jocul se sparge din pricina asta! Nu trec nici cinci minute și iată-i din nou râzând și vorbind liniștit. Obrajii li-s plânși, dar asta nu-i împiedică să zâmbească. Alioșă e chiar fericit: doar n-a fost decât o neînțelegere!

În sufragerie intră Vasea, elev în clasa a V-a. E somnoros și are aerul unui om dezamăgit.

„E revoltător! se gândește el, uitându-se la Grișa care-și pipăie buzunarul și-și zăngănește copeicile. Cum se poate să dea bani pe mâna copiilor? Și cum de li se permite să joace jocuri de noroc? Strașnică pedagogie, n-am ce zice... E revoltător!”

Însă copiii joacă dinainte cu atâta plăcere, încât îi vine și lui gust să se așeze lângă ei și să-și încerce norocul.

— Stați că vin și eu să joc cu voi, zice el.

— Pune repede o copeică!

— Îndată, face Vasea, scotocindu-se prin buzunare. Copeică n-am, dar am o rublă. Uite pun o rublă.

— Nu, nu, nu... pune o copeică!

— Proști mai sunteți! Doar rubla e mai mare decât copeica! le explică liceanul. Cine câștigă, îmi dă restul.

— Nu, te rog! Du-te!

Elevul de clasa a V-a ridică din umeri și se duce la bucătărie să ceară mărunțiș de la servitori. Dar cei de acolo n-au nicio copeică.

— Schimbă-mi tu, îl roagă el pe Grișa, după ce se întoarce de la bucătărie. Îți dau ceva pe deasupra pentru schimb. Nu vrei? Atunci, dă-mi zece copeici și ia-ți rubla.

Grișa se uită la Vasea bănuitor, numai cu coada ochiului: oare n-o fi vrând să-l tragă pe sfoară, să-l înșele?...

— Nu vreau, răspunde el, ținându-și mâna peste buzunar.

Vasea își pierde răbdarea. Are gust de sfadă. Începe să-i batjocorească pe jucători, făcându-i neghiobi și zevzeci.

— Vasea, pun eu miza pentru tine! zice Sonia. Așază-te.

Liceanul se aşază şi-şi ia două cartoane. Ania începe să strige numerele.

— Staţi că mi-a căzut o copeică! ȕipă deodată Grişa, cu spaimă în glas. Staţi puţin!

Copiii coboară lampa şi se vâără sub masă, să caute copeica. Dau cu mâna prin scui pături, prin coji de nucă, se bat cap în cap – dar copeica nu-i nicăieri. Încep iarăşi să bâjbâie pe jos şi o caută aşă până când Vasea smuceşte lampa din mâna lui Grişa şi o aşază la locul ei. Grişa rămâne să caute singur, pe întuneric.

În sfârşit, a găsit-o. Copiii se aşază din nou la masă şi vor să reia jocul.

— Sonia a adormit! îi vesteşte Alioşa.

Cu capul cărlionţat culcat pe braţe, Sonia doarme somn dulce, adânc şi tihnit, de parcă s-ar fi culcat de cel puţin o oră. A aţipit fără să vrea, cât timp ceilalţi căutau copeica.

— Du-te şi te culcă pe patul mamei! îi zice Ania, ajutând-o să plece din sufragerie. Haide, du-te!

O însoţesc cu toţii, buluc, şi peste cinci minute patul mamei prezintă un tablou cât se poate de hazliu: Sonia doarme. Lângă ea sforăie Alioşa. Culcaţi cu capul pe picioarele lor, au adormit şi Grişa, şi Ania. Tot acolo, ca să le ţină tovărăşie, s-a cuibărit şi Andrei, băiatul bucătăresei.

Iar în jurul lor stau, risipite, copeicile care nu mai au niciun preţ până la partida următoare. Noapte bună!

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, 1866, nr. 19, 20 ianuarie, la rubrica „Efemeride”. Subtitlul: (*Scenetă*). Semnată: A. Cehonte. Fără subtitlu, a intrat în culegerea „Povestiri felurite”, Sankt-Petersburg, 1886. Cu unele modificări de vocabular, a fost inclusă în ediţia a doua a aceleiaşi culegeri şi în reeditările ei ulterioare (de la a 3-a la a 14-a, Sankt-Petersburg, 1892-1899). A intrat, ca primă povestire, în culegerea „Copiii”, Sankt-Petersburg, 1889 şi în reeditările ei ulterioare (ediţia a 2-a, Sankt-Petersburg, 1890, ediţia a 3-a, Sankt-Petersburg, 1895). După înlocuirea unui cuvânt în text, a intrat în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

După cum spune M. P. Cehov, fratele scriitorului, în amintirile lui, Cehov a luat drept model pe copiii Maevski, pe care îi cunoscuse la Vozkresensk. Colonelul Maevski comanda o brigadă de artilerie lângă Vozkresensk. Şi, cu

acest prilej, amintim că prietenia autorului cu Maevski a avut fără îndoială un rol precumpănitor în conceperea povestirii „Sărutul” cât și a piesei „Trei surori”, deoarece, fără a fi cunoscut felul de viață al ofițerilor, Cehov n-ar fi putut scrie aceste opere.

L. N. Tolstoi socotea povestirea „Copiii” ca făcând parte dintre povestirile cehoviene de „prima calitate”.

Durere

Cui să-i împărtășesc durerea mea?...

Se înserează. Fulgi de zăpadă mari și apoși roiesc alene în jurul felinarelor aprinse de curând și se așază în strat subțire și moale pe acoperișuri, pe spinările cailor, pe umerii și pe căciulile oamenilor. Birjarul Iona Potapov e alb din cap până-n picioare, ca o nălucă. Stă pe capră încovoiat, atât cât se poate încovoia un trup viu, și nici nu-i trece prin gând să se miște. Dacă s-ar așeza peste el un troian întreg, poate că nici atunci n-ar găsi de cuviință să se scuture... Căluțul lui e tot atât de alb și de nemișcat, ca și stăpânul. Așa cum stă încremenit, cu forme colțuroase și cu picioare lungi și drepte ca niște bețe, aduce, chiar de aproape, cu un căluț de turtă dulce, din cei de o copeică bucata. Fără îndoială că e adâncit în gânduri. Un căluț ca el, smuls de la plug, de la priveliștile lui obișnuite, cenușii și aruncat aici în vârtoarea plină de lumini monstruoase, de zgomote neîntrerupte și de oameni grăbiți, nu poate să nu stea pe gânduri...

Iona și căluțul lui nu s-au urnit din loc de mult. Au ieșit din curte înainte de amiază, totuși încă n-au făcut saftea. Și iată că peste oraș se lasă umbra înserării. Lumina palidă a felinarelor se colorează mai viu, iar larma străzii sporește tot mai mult.

— Birjar, la Vîborg! aude Iona. Hei, tu, birjar!

Iona tresare și, printre genele lipite de zăpadă, vede un militar

într-o manta cu glugă.

— Du-mă la Vîborg! repetă militarul. Da' ce-i cu tine, ai adormit? La Vîborg, îți spun!

În semn de încuviințare Iona smucește de hățuri, de se scutură zăpada de pe spinarea calului și de pe umerii lui. Militarul se așază în sanie. Birjarul plescăie din buze, întinde gâtul ca o lebădă, se ridică puțin și mai mult din deprindere decât de nevoie, învârte biciul. Căluțul își întinde și el gâtul, își îndoaie picioarele subțiri și se urnește din loc, nehotărât...

— Un' te bagi, momâie? aude Iona deodată din puhoiul întunecat care se mișcă înainte și înapoi. Unde dracu' te bagi? Ține dreapta!

— Ce, nu știi să măi? Ține dreapta! se înfurie și militarul.

Vizitiul unui cupeu îl înjură, un trecător care trece strada în goană se izbește de botul căluțului și se uită urât la el, în timp ce-și scutură zăpada de pe mânecă. Iona stă pe capră ca pe ace, își aruncă coatele în lături și-și rotește ochii în jur ca un nebun, de parcă nu-și dă seama unde se află și ce caută acolo.

— Mari ticăloși! face militarul în batjocură. N-au altă grijă decât să dea peste tine ori să ți se vâre sub cal! Să știi că s-au înțeleș...

Iona se întoarce spre mușteriu și-și mișcă buzele... Se vede că vrea să spună ceva, dar din gâtul lui nu iese decât un fel de hârâială.

— Ce este? îl întreabă militarul.

Iona își strâmbă gura într-un fel de zâmbet, își întinde gâtul și suieră:

— Mie, boierule... cum să vă spun?... Mi-a murit feciorul săptămâna asta.

— Hm!... Și de ce a murit?

Iona se întoarce cu tot trupul spre militar și urmează:

— Apoi, cine poate să știe? Gândesc că de friguri... A stat trei zile în spital și pe urmă a murit... Așa a vrut Dumnezeu.

— Fă loc, afurisitule! se aude din întuneric. Ești chior, câine bătrân? Cască ochii mai bine!

— Haide, mână, mână... îl îndeamnă mușteriu. Așa n-ajungem

nici poimăine. Arde-l cu biciul!

Birjarul întinde iarăși gâtul, se ridică puțin și, cu un fel de grație stângace, învârte biciul. Apoi întoarce capul, de câteva ori, spre mușteriu. Dar omul stă cu ochii închiși. Se vede că n-are chef de vorbă. După ce îl lasă pe Vîborg, birjarul se oprește în fața unui birt, se încovoiaie pe capră și rămâne din nou nemișcat... Zăpada apoasă îi zugrăvește iarăși în alb, și pe el, și pe căluț. Trece un ceas, trec două...

Bocănind îndesat cu galoșii și aruncându-și vorbe murdare, pe trotuar vin trei tineri: doi înalți și subțiri, al treilea scurt și cocoșat.

— Birjar, la podul Politeiski! strigă cocoșatul cu un glas dogit. Douăzeci de copeici pentru toți trei!

Iona smucește din hățuri și plescăie din buze. Douăzeci de copeici nu-s cine știe ce, dar el nu se gândește la bani... O rublă sau cinci copeici, pentru el e totuna acum, numai să aibă mușterii... Tinerii se apropie de birjar, îmbrâncindu-se și aruncându-și vorbe spurcate. Apoi se urcă în sanie toți trei deodată și încep să dezbată problema: care dintre ei să stea jos și care în picioare? După certuri, mofturi și discuții fără sfârșit, ajung la concluzia că, fiind cel mai scurt, cocoșatul trebuie să stea în picioare.

— Haide, mână! strigă cocoșatul cu glas dogit, cuibărindu-se la spatele lui Iona și suflându-i în ceafă. Arde-l!... Ei, dar ce căciulă ai, măi frate-meu! Să cauți tot Petersburgul și una mai ponosită nu găsești!...

— Hî-î... hî-î... râde Iona. De, căciulă...

— Hei, tu, „de, căciulă”, mână! Așa ai de gând să ne duci tot drumul, hai? Poate că dorești vreo doi dupaci peste ceafă?...

— Parcă-mi pocnește capul... zice unul dintre cei doi lungani. Ieri, la Dukmasovi, Vaska și cu mine am băut patru sticle de coniac.

— Nu înțeleg de ce minți! se înfurie celălalt lungan. Minte ca un dobitoc!

— Să mă bată Dumnezeu dacă nu-i adevărat...

— E tot așa de adevărat ca și vorba ceea cu păduchele care

tușește...

— Hî-î! râde Iona. Ce veseli îs boierii!

— Ptiu, lua-te-ar dracu'!... se indignează cocoșatul. Ai de gând să mergi odată ca lumea, holeră bătrână ce ești? Da ori ba? Așa se mână? Arde-l cu biciul! Haide, afurisitule, dă-i! Arde-l mai bine!

Iona simte în spatele lui trupul neastâmpărat al cocoșatului și-i aude glasul dogit. Aude cum îl înjură mușteriii, vede oamenii în jurul lui, și încetul cu încetul sentimentul singurătății începe să-l părăsească. Cocoșatul înjură până ce se îneacă – o sudalmă birjărească nesfârșită – apoi tușește. Lunganii încep să vorbească despre o oarecare Nadejda Petrovna. Iona întoarce capul spre ei. Îi așteaptă să facă o pauză, apoi se întoarce iarăși și zice:

— Mie, săptămâna asta... cum să vă spun... mi-a murit feciorul!

— Toți suntem muritori... oftează cocoșatul, ștergându-și buzele de atâta tuse. Haide, mână, mână! Hotărât lucru, domnilor, că nu mai merge așa! Când dracu' o să ajungem?

— Mai îndeamnă-l și tu câte un pic... știi, după ceafă!

— Auzi, holeră bătrână? Să știi că te ating după ceafă!... Dacă se poartă omul cu mânuși cu de-alde voi, rămâne să meargă pe jos!... Auzi, măi năzdrăvanule? Ori poate că puțin îți pasă de vorbele noastre?

Și Iona mai mult aude decât simte dupacii peste ceafă.

— Hî-î... râde el. Ce veseli îs boierii... să le dea Dumnezeu sănătate!

— Ascultă, birjar, ești însurat? îl întreabă unul dintre lungani.

— Eu? Hî-i... că poznași îs boierii! Acuma am o singură nevastă: pământul umed care mă adastă... Hî-î!... Adică, cum s-ar zice, mormântul!... Iaca, feciorul mi-a murit, și eu trăiesc... Anapoda treabă! Moartea a greșit ușa... în loc să nimerească la mine, a nimerit la el...

Și Iona se întoarce, să le povestească mușteriiilor cum i-a murit feciorul. Dar tocmai atunci cocoșatul scoate un suspin de ușurare și-i anunță pe ceilalți că, în sfârșit, slavă Domnului, au ajuns. După ce primește cele douăzeci de copeici, Iona se uită lung în urma chefliilor care dispar într-un gang întunecos. Și iarăși rămâne

singur, și iarăși îl împresoară liniștea... Durerea, potolită o vreme, îl cuprinde din nou și-i apasă mai greu încă pieptul. Ochii lui aleargă neliniștiți și îndurerați pe deasupra puhoiului care se mișcă, înainte și înapoi, pe cele două părți ale străzii: oare nu s-o găsi, în puzderia aceea de oameni, măcar unul singur care să-l asculte? Dar oamenii trec fără să-l ia în seamă nici pe el, nici durerea lui... Iar durerea lui e fără margini și fără sfârșit: dacă i s-ar sparge pieptul și s-ar revărsa, apoi fără îndoială că ar inunda întreg pământul... Și cu toate astea, nimeni n-o vede. S-a cuibărit într-o găoace atât de mică, încât n-o vezi s-o cauți cu lumânarea!

Iona zărește un portar cu un săculeț în brațe, își adună curajul și încearcă să intre în vorbă cu el.

— Ascultă drăguță, oare cât să fie ceasul? îl întreabă.

— Nouă trecute... Dar ce te-ai oprit aici? Fă-te mai încolo!

Iona se depărtează câțiva pași, apoi se încovoae și se lasă iarăși în voia durerii. Socotește că n-are niciun rost să mai încerce a vorbi cu oamenii... Dar nu trec nici cinci minute și se îndreaptă de mijloc, scutură din cap de parcă l-ar fi săgetat o durere ascuțită și iarăși smucește de hățuri... Nu mai poate îndura, e peste puterile lui!

„S-o iau spre casă, se gândește el. Spre casă!”

Și, ca și cum i-ar fi înțeles gândul, căluțul pornește în trap mărunț. Peste vreun ceas și jumătate, Iona stă lângă un cuptor mare și murdar. Pe cuptor, pe podele și pe bănci, sforăie oameni mulți.

În aer e duhoare grea și înăbușeală... Iona se uită la cei care dorm, se scarpină și-i pare rău că s-a întors așa devreme acasă...

„N-am scos nici cât îmi trebuie pentru ovăz, se gândește el. De asta și sunt așa de amărât. Omul care-și cunoaște rostul... care-i sătul și el, și calul lui, e totdeauna liniștit...”

Dintr-un colț se ridică un birjar tânăr. Cască somnoros și se întinde spre căldarea cu apă.

— Ți-e sete? îl întreabă Iona.

— După cum vezi!

— Ei... să fii sănătos... Da' știi, frate, că mi-a murit feciorul...

Poate că ai auzit? Săptămâna asta, la spital... Mare pacoste!

Iona se uită să vadă ce efect au vorbele lui. Dar nu vede nimic. Tânărul s-a învelit până peste cap și a adormit. Bătrânul oftează și se scarpină... Cum avea tânărul nevoie să bea apă, așa are și el nevoie să vorbească. Acuși se împlinește o săptămână de când i-a murit băiatul și el încă n-a vorbit cu nimeni despre asta așa cum se cuvine... Trebuie să-i povestească cuiva tot, cu socoteală și pe îndelete... Trebuie să spună cum i s-a îmbolnăvit feciorul, cum s-a chinuit, ce vorbe a spus înainte de a muri și cum a murit... Trebuie să spună cum a fost înmormântarea și cum s-a dus pe urmă la spital după hainele mortului. În sat a rămas fata băiatului, Anisia... Și despre ea trebuie să vorbească... Parcă puține are el de povestit acum? Iar cel care-l ascultă trebuie să ofteze, să suspine, să-l căineze... Cu womenile e și mai bine să stai de vorbă, cu toate că-s proaste și încep a plânge de la cele dintâi vorbe.

„Să mă duc să văd ce face calul, își zice Iona. Că am destulă vreme pentru dormit... Nicio grijă, că mă satur eu de somn!...”

Iona se îmbracă și se duce la grajd, la căluț. Se gândește la ovăz, la fân, la vremea rea... La fecioru-său nu se poate gândi când e singur... Să stea cu cineva de vorbă despre el – asta da, se poate. Dar să se gândească numai și să și-l închipuie cum arăta – îi vine din cale-afară de greu...

— Ronțai, hai? îl întreabă Iona pe căluț, văzând că-i strălucesc ochii. Ei, ronțăie, ronțăie... Dacă nu ne-a ieșit destul pentru ovăz, avem să mâncăm fân... Da... îs prea bătrân ca să mai umblu pe capră... Băiatul ar fi trebuit să umble, nu eu... Era birjar, nu glumă! Numai să fi trăit!...

Iona tace câțva timp, apoi urmează:

— Așa, puică, așa, iepușoara tatei. Nu mai este Kuzma Ionici... M-a lăsat cu sănătate și s-a dus... S-a apucat să moară, așa, degeaba... Să zicem că ai avea tu un mânz, și că mânzului ăstuia i-ai fi mamă dreaptă... Și să mai zicem că, așa deodată, mânzișorul ăsta s-ar prăpădi... Nu-i așa că ți s-ar rupe inima?

Căluțul ronțăie, ascultă și suflă peste mâinile stăpânului.

Iar Iona se înfierbântă și începe să i le povestească toate, de-a fir

a păr...

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, 1886, nr. 26, 27 ianuarie, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte. Cu unele schimbări de vocabular, a intrat în culegerea „Povestiri felurite”, Sankt-Petersburg, 1886. A mai suferit neînsemnate modificări la pregătirea ediției a doua a aceleiași culegeri și a intrat și în reeditările ei ulterioare. Cu înlocuirea unui galicism, a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

Din textul publicat în „Povestiri felurite”, 1891, pe lângă unele schimbări de vocabular („după tradiție” înlocuit cu „după obicei”, „după necesitate” cu „după nevoie”, „pleacă” cu „hai, pleacă”, „de tenor” cu „cu glas”) și pe lângă câteva schimbări de punctuație, s-a scos fraza: „[oare nu s-o găsi, în puzderia aceea de oameni, măcar unul singur care să-l asculte?] Doar nimic nu e mai ușor decât să ascuți ce-ți spune un om...”

La includerea povestirii în culegerea de opere, fraza «și vuietul străzii atinge „fortissimo”», a fost înlocuită cu: „iar larma străzii sporește tot mai mult.”

Alexandr Pavlovici, fratele scriitorului, îi scria lui Cehov: „...și, fără să vreau, îmi aduc aminte de vorbele acelea din povestirea ta, unde Iona îi spune iepei: „să zicem că ai fi avut un mânzișor care a murit și că tu i-ai fi fost mamă... Ți-ar părea rău, nu?...” Bineînțeles că nu reproduc exact, dar pasajul acesta din povestire te face „nemuritor”.

L. N. Tolstoi pune „Durere” în rândul povestirilor cehoviene de „prima calitate”.

Motto: „Cui să-i împărtășesc durerea mea?”... e luat din psaltire.

Noaptea dinaintea judecății

POVESTIREA UNUI ÎMPRICINAT

— Nu-i a bine, boierule! zise surugiul întorcându-se spre mine și arătându-mi cu biciul un iepure care ne tăia drumul.

Știam eu și fără asta că soarta mi-era pecetluită. Mă duceam la tribunalul județean din S., unde trebuia să mă așez pe banca acuzaților, pentru bigamie. Timpul era groaznic. Când am ajuns, pe noapte, la stația de poștă, arătam ca un om tăvălit prin zăpadă, udat cu apă și la urmă bătut zdravăn, până într-atât eram de rebegit, de ud și de năucit de hurducătura drumului. La stație m-a întâmpinat însuși căpitanul de poștă – un bărbat înalt, în izmene cu dungulițe albastre, chel, somnoros și cu o pereche de mustăți care păreau că-i ies din nări și nu-l lasă să miroasă.

Iar cât despre miros, apoi știu că aveai ce mirosi! Când căpitanul de poștă, bombănind, suflând greu și scărpinându-se pe după guler, deschise ușa spre „salioanele” stației și-mi arătă în tăcere, cu cotul, locul unde trebuia să mă odihnesc, m-a trăsnit o duhoare atât de cumplită de acreală, de ceară roșie și de ploșniță, încât era cât pe ce să mă înăbuș. Lampa de tinichea, care stătea pe masă și lumina pereții de bârne, afuma ca o surcea aprinsă.

— Dar groaznică putoare e pe-aici pe la dumneavoastră, seniore! am strigat intrând în odaie și punându-mi geamantanul pe masă.

Căpitanul de poștă trase aerul pe nas și clătină din cap a neîncredere.

— Miroase ca totdeauna, zise el, apoi iarăși se scărpină. Vi se pare pentru că veniți de la ger. Surugiii dorm pe lângă cai, iar boierii nu put...

L-am lăsat pe căpitanul de poștă să plece și am început să cercetez adăpostul meu vremelnice. Divanul pe care trebuia să mă culc, lat cât un pat pentru două persoane și îmbrăcat cu mușama, era rece ca gheața. Pe lângă divan, în odaie, mai erau o sobă mare de tuci, masa cu lampa despre care am vorbit, o pereche de pâslari ai nu știu cui, un sac de voiaj, de mână, și, într-un colț, un paravan. După paravan dormea cineva, liniștit. Terminând de cercetat odaia, mi-am pregătit așternutul pe divan și am început să mă dezbrac. Nasul mi se deprinsese cu duhoarea. Mi-am scos surtucul, pantalonii și cizmele și, zâmbind, îndoindu-mă și întinzându-mă cât puteam, am pornit a sări în jurul sobei de tuci, ridicându-mi sus de tot picioarele goale... În felul acesta m-am încălzit minunat. Nu-mi rămânea acum decât să mă întind pe divan și să dorm. Dar tocmai atunci s-a întâmplat ceva cu totul neașteptat. Fără să vreau privirea mi-a căzut asupra paravanului... și închipuiți-vă spaima mea! De după paravan se uita la mine un căpșor de femeie, cu părul despletit, cu ochisorii negri și cu un șirag de dinți mărunți. Sprâncenele, negre și ele, îi tresăreau, iar pe obraji îi jucau două gropițe nostime – semn că râdea. M-am rușinat. Dându-și seama că-l văzusem, căpșorul se rușină și el și se trase la loc. Cu ochii în pământ, ca și cum aș fi avut vreo vină, m-am îndreptat cuminte spre divan, m-am culcat și m-am învelit cu șuba.

„Ce ghinion! mă gândeam. Vasăzică m-a văzut cum țupăiam! Mai mare rușinea...”

Și căutând să-mi amintesc trăsăturile feței ei dragălașe, m-am lăsat fără voia mea furat de gânduri. Fel de fel de imagini, care de care mai dulci și mai ispititoare, mi se îngrămădeau în minte... când, drept pedeapsă parcă pentru gândurile mele păcătoase, am simțit deodată pe obrazul drept o înțepătură ascuțită și dureroasă.

Mi-am dus repede mâna la obraz. N-am prins nimic, dar am ghicit ce era, deoarece a început să-mi miroase a ploșniță strivită.

— Asta-i curată bătaie de joc! am auzit în aceeași clipă un glas dulce de femeie. Afurisitele astea și-au pus în gând, pesemne, să mă mănânce de vie!

Hm!... Mi-am adus aminte atunci, de bunul meu obicei de a lua totdeauna cu mine, când plec la drum, zacherlină⁷. Nici de data aceasta nu-l uitasem. Cât ai clipi am și scos cutia din geamantan. Nu-mi rămânea acum decât să-i ofer căpșorului drăgălaș praful meu – și cunoștința era gata! Dar cum să i-l ofer?...

— O, e îngrozitor!

— Doamnă, – am început cu un glas cât mai dulce. După cât înțeleg din ultima dumneavoastră exclamație, vă mănâncă ploșnițele. Din întâmplare, am la mine zacherlină. Dacă doriți...

— O, mulțumesc!

— În cazul acesta, vi-l aduc îndată... – m-am bucurat. Numai să-mi iau șuba...

— Nu, nu... Dați-mi-l peste paravan, nu veniți aici!

— Cred și eu că peste paravan! Nu vă speriați, că doar nu-s bașbuzuc...

— Ce poți să știi? Oamenii ăștia care vin și se duc...

— Hm!... Și chiar dacă aș veni după paravan... n-ar fi nimic grav, mai cu seamă că sunt doctor – am mințit-o eu. – Iar doctorilor, polițiștilor și coaforilor de damă li-e permis să pătrundă în viața intimă a femeilor...

— Spuneți drept că sunteți doctor? Serios?

— Pe cuvântul meu! Și în cazul acesta îmi dați voie să vă aduc praful?

— Bine, dacă sunteți doctor... Numai de ce să vă osteniți? Pot să-l trimit la dumneavoastră pe soțul meu... Fedea! strigă femeia cea brună, coborând glasul. Fedea! Dar trezește-te odată, omule! Scoală-te și du-te dincolo. Doctorul e atât de drăguț să ne ofere un pic de zacherlină.

Prezența lui „Fedea” după paravan a fost pentru mine o noutate zguduitoare. Parcă m-ar fi lovit cineva cu maiul în creștet... Am

simțit ceea ce încearcă, fără îndoială, cocoșul puștii când dă greș: rușine, necaz și regret... Inima mi-era atât de grea și atât de ticălos mi s-a părut acel Fedea când a ieșit de după paravan, încât puțin a lipsit să nu strig: „Ajutor!” Era un bărbat înalt și zdravăn, de vreo cincizeci de ani, cu cotlete cărunte, cu buze strânse de funcționar și cu vinișoare violete împrăștiate la întâmplare pe nas și pe tâmpile. Era în halat și în papuci.

— Ești foarte drăguț, doctore... zise el luând praful și întorcându-se spre paravan. *Merți*... Vasăzică și pe dumneata te-a prins viscolul?

— Da! am bombănit, culcându-mă pe divan și trăgând furios șuba peste mine. M-a prins...

— Așa-a!... Zinocika, pe năsucul tău fuge un pui de ploșniță! îmi dai voie să-l prind?

— Mă rog, râse Zinocika. Nu l-ai prins? Cogeamite consilier de stat, toată lumea se teme de tine, și nu ești în stare să-i vii de hac unei biete ploșnițe!

— Zinocika, în fața unui om străin!... (Se auzi un oftat). Totdeauna faci tu așa... Pe cuvântul meu!

— Ce porci, nu lasă omul să doarmă! am mormăit, fără să știu singur de ce mă înfuriasem.

Dar cei doi soți se liniștiră curând. Am închis ochii încercând să nu mă gândesc la nimic, ca să adorm. A trecut însă o jumătate de ceas, un ceas... și eu tot nu dormeam. În cele din urmă vecinii mei începură și ei să se foiască și să se certe în șoaptă.

— Curios, nici praful ăsta nu ajută la nimic! bombănea Fedea. Atâtea ploșnițe n-am mai pomenit... Doctore! Zinocika mă roagă să te întreb: de ce or fi mirosind așa de urât ploșnițele?

Ne-am întins la vorbă: de ploșnițe, de vreme, de iarna rusească, de medicină, la care mă pricep tot atât de puțin ca și la astronomie, de Edison...

— Nu te jena, Zinocika... Doar e doctor! l-am auzit pe Fedea șoptind către nevastă-sa după ce vorbisem de Edison. Nu mai face mofturi și întreabă-l... N-ai de ce să te temi. Șervețov nu ți-a fost de niciun folos, poate că o să-ți fie ăsta...

— Întreabă-l tu! zise Zinocika.

— Doctore, mi se adresează Fedea, oare de ce simte nevastă-mea, câteodată, un fel de apăsare pe piept? O înăbușă tusea, știi, de parcă... știi, ar coace ceva înăuntru...

— Asta-i poveste lungă, nu se poate încheia așa, cât ai bate din palme... am încercat să ies din încurcătură.

— Ei, și ce-i dacă-i lungă? Avem timp... tot nu putem dormi... Examinează-o, drăguță! Trebuie să-ți spun că se caută cu Șervețov... De treabă om, nimic de zis. Însă, cum să-ți spun?... Eu unul n-am încredere în el! N-am încredere și pace! Văd eu că nu ești tocmai dispus, totuși fii atât de bun! Cât timp o examinezi, eu mă duc până la căpitanul de poștă să-l rog să ne pregătească samovarul.

Și Fedea ieși, târșâindu-și papucii. Am trecut după paravan; Zinocika ședea pe un divan lat, înconjurată de o mulțime de perne și strângându-și la gât gulerașul de dantelă al cămășii.

— Scoate limba! am început, așezându-mă alături de ea și încruntând sprâncenele.

Zinocika îmi arată limba, apoi se porni pe râs. Avea o limbă roșie, ca oricare alta. Am căutat să-i iau pulsul, dar nu i l-am găsit.

— Hm!... am mârâit.

Nu-mi aduc aminte ce întrebări i-am mai pus în timp ce mă uitam la fața ei zâmbitoare. Știu doar că spre sfârșitul consultației eram atât de tâmpit și de zăpăcit încât nu-mi venea s-o mai întreb nimic.

În sfârșit iată-ne în jurul samovarului, Fedea, Zinocika și cu mine. Trebuia să scriu rețeta, pe care am ticluit-o după toate regulile artei medicale:

Rp. *Sic transit* 0,05

Gloria mundi 1,0

Aquae distillatae 0,1⁸

Câte o lingură la fiecare două ore.

Pentru doamna Sielova
Dr. Zaițev⁹

A doua zi dimineată, în timp ce – gata de drum și cu geamantanul în mână – îmi luam adio pentru totdeauna de la noile mele cunoștințe, Fedea mă prinse cu o mână de un nasture, întinzându-mi cu cealaltă o hârtie de zece ruble și căutând să mă înduplece:

— Nu, nu se poate, trebuie să primești! Sunt deprins să plătesc orice muncă cinstită. Dumneata ai învățat, te-ai străduit... Ți-ai câștigat cunoștințele cu sudoare și sânge! Eu înțeleg lucrurile astea...

N-am avut încotro și a trebuit să primesc hârtia de zece ruble.

În linii mari, așa mi-am petrecut noaptea dinaintea judecății. Nu mai spun ce am simțit a doua zi, când s-a deschis ușa în fața mea și aprodul mi-a arătat banca acuzaților. Pot doar să mărturisesc că m-am îngălbenit și m-am rușinat cumplit atunci când, întorcându-mi capul, am văzut mii de ochi îndreptați asupra mea. Iar când mi-am aruncat privirea la fețele grave și marțiale ale juraților, mi-am citit prohodul.

Dar mi-e cu neputință să vă descriu, iar dumneavoastră nu vă puteți închipui spaima mea în clipa când, ridicându-mi ochii spre masa acoperită cu postav roșu, l-am văzut în fotoliul procurorului – pe cine credeți? Pe Fedea! Stătea și scria nu știu ce. Uitându-mă la el, mi-am adus aminte de ploșnițe, de Zinocika, de diagnosticul meu – și nu un fior, ci întreg Oceanul Înghețat mi-a trecut de-a lungul spinării... Terminând ce avea de scris, Fedea s-a uitat și el la mine. La început nu m-a recunoscut, dar curând pupilele i s-au dilatat, falca i-a căzut în jos și mâna a început să-i tremure. S-a ridicat încet și m-a ținut cu o privire de gheață. Fără să-mi dau seama, m-am ridicat și eu și m-am uitat țință la el...

— Acuzat, numele dumitale... și așa mai departe, – începu președintele.

Procurorul se lăsă în fotoliu și bău un pahar cu apă. Broboane reci de sudoare îi acopereau fruntea.

— Ehei, acum să vezi săpuneală! îmi ziceam.

După toate probabilitățile, procurorul se pregătea să mă atingă:

se încrunta mereu, răsfoia declarațiile martorilor, se strâmba, mârâia...

Dar e timpul să termin. Toate acestea le scriu în incinta tribunalului, în pauza de la prânz... Curând urmează cuvântul procurorului...

— Ce mă așteaptă oare?

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki”, 1886, nr. 5, 1 februarie, cu subtitlul: *(O întâmplare din practica mea de medic șarlatan)*. Semnată: A. Cehonte. Cu un alt subtitlu și după abrevierea textului, a intrat în culegerea „Vorbe nevinovate”, Moscova, 1887. Povestirea a fost revizuită stilistic pentru Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

În noiembrie 1884, Cehov a trimis povestirea – dedicată lui Emil Pup (P. A. Sergheenko) și semnată cu pseudonimul „Deadenka”¹⁰ – revistei „Strekoza”¹¹. Dar nu i-a fost publicată, redacția găsind-o prea lungă pentru o revistă umoristică.

Cehov intenționa să facă din această schiță un vodevil, dar nu și-a dus munca până la capăt (ciorna manuscrisului se păstrează în Arhiva centrală din Moscova).

Zarvă

Întorcându-se de la plimbare, Mașenka Pavlețkaia, o studentă tânără care abia își terminase facultatea, găsi în casa Kușkinilor, unde era guvernantă, o zarvă nemaipomenită. Portarul Mihailo îi deschise ușa zăpăcit și roșu ca racul.

Sus se auzea zgomot.

„Fără îndoială că i-a venit rău stăpânei... își zise Mașenka. Sau poate că s-a certat cu bărbatu-său...”

În sală și pe coridor întâlni fetele din casă. Una dintre ele plângea. Apoi Mașenka îl văzu ieșind pe ușa odăii ei pe însuși stăpânul casei, Nikolai Sergheici, un bărbat scund, nu prea bătrân, cu obrajii căzuți și cu o chelie respectabilă. Era aprins la față și părea agitat... Trecu pe lângă ea fără s-o vadă și, ridicându-și brațele în sus, strigă:

— O, dar e îngrozitor! Câtă lipsă de tact! Câtă sălbăticie! Ce stupid! Ce meschin!

Mașenka intră în odaia ei și acolo, pentru întâia oară în viață, încercă în toată adâncimea lui sentimentul de umilință, atât de cunoscut celor care atârnă de alții și mănâncă pâinea bogaților și a celor sus-puși: în odaia ei se făcea percheziție... Stăpâna casei, Fedosia Vasilievna – o cucoană voinică, butucănoasă și lată în umeri, cu părul lăptos, cu sprâncene negre și dese, cu o mustăcioară abia deslușită și cu mâinile roșii, având înfățișarea și purtările unei bucătărese de rând – stătea lângă masa ei și vâra la loc într-un

paneraș de lucru gheme de lână, petice, hârtiuțe... Se vede că nu se aștepta s-o vadă pe Mașenka, deoarece, când întoarse capul și-i zări fața palidă și nedumerită, se tulbură și îngăimă:

— O, iartă-mă, le-am... le-am răsturnat din greșeală... Mi-am agățat mâneca și...

După ce mai îngăimă nu știu ce, madam Kușkina ieși foșnindu-și trena. Înghețată de spaimă, Mașenka se uită mirată în jurul ei, fără să înțeleagă nimic și fără să știe ce să creadă. Apoi ridică din umeri. Ce căuta Fedosia Vasilievna în panerașul ei? Dacă era adevărat ce-i spusese, că-și agățase din greșeală mâneca de paneraș și-i răsturnase lucrurile, atunci de ce era atât de roșu și de tulburat Nikolai Sergheici când ieșea din odaia ei? De ce unul dintre sertarele mesei era tras puțin în afară? De ce era descuiată pușculița în care își strângea piesele de argint de câte zece copeici și mărcile vechi? De deschis, o deschiseseră, dar, cu toate că zgâriaseră lacătul, nu se pricepuseră s-o încuie la loc. Etajera cu cărți, masa, așternutul – toate purtau urmele unei percheziții făcute de curând. Tot așa și coșul cu rufe: rufele erau așezate cu grijă, dar nu în ordinea în care le lăsase ea la plecare. Înseamnă că i se făcuse o adevărată percheziție, o percheziție în toată legea! Dar în ce scop și pentru ce? Ce se întâmplase? Mașenka își aduse aminte de zăpăceala portarului, de zarva care mai stăruia și acum în casă, de fata care plângea... Oare toate acestea nu erau în legătură cu percheziția pe care i-o făcuseră adineauri? N-o fi cumva implicată în cine știe ce afacere înspăimântătoare?... Se îngălbeni și, sfârșită, se lăsă pe coșul cu rufe.

Atunci intră în odaie fata din casă.

— Liza, nu știi de ce mi s-a făcut... percheziție?

— I-a dispărut stăpânei o broșă de două mii de ruble... – îi răspunse Liza.

— Bine, dar de ce să mi se facă percheziție mie?...

— S-a făcut la toată lumea, domnișoară. Și mie mi s-a făcut... Ba încă pe noi ne-au dezbrăcat până la piele și ne-au căutat... Cât despre mine, domnișoară, vă spun ca în fața lui Dumnezeu... Nici măcar de masa de toaletă a stăpânei nu m-am apropiat, dar încă de

broșa ei! Tot așa o să declar și la poliție...

— Bine, dar... de ce au făcut percheziție la mine? stăruie guvernanta, tot nedumerită.

— Apoi doar vă spun că i s-a furat broșa!... Stăpâna a scotocit peste tot, cu mâna ei. Chiar și pe Mihailo portarul tot ea l-a percheziționat. Mai mare rușinea! Iar Nikolai Sergheici numai se uită și cotcodăcește ca o găină! Degeaba tremuri, domnișoară. Aici nu s-a găsit nimic. Și odată ce n-ai luat dumneata broșa, n-are de ce să-ți fie frică.

— Bine, Liza, dar asta-i josnic... e umilitor! strigă Mașenka, înăbușindu-se de indignare. E o mârșăvie, o ticăloșie! Ce drept are ea să mă bănuiască și să umble în lucrurile mele?

— Vezi că stai la străini... oftă Liza. Cu toate că ești domnișoară, te socotesc tot ca pe un fel de slujnică... Nu-i ca acasă la mama și la tata...

Mașenka se trânti pe pat și începu să plângă amar. Niciodată nu fusese atât de brutalizată, atât de adânc umilită ca acum... Ea, fiică de profesor, bine-crescută, simțită, să fie bănuită de furt și percheziționată ca o femeie de stradă! O umilință mai cumplită fără îndoială că nici nu-și poate cineva închipui! Și la sentimentul acesta de nedreptate se mai adaugă și frica, o frică înspăimântătoare: oare ce-o să se mai întâmple după asta? Îi veneau în minte tot felul de absurdități. Dacă au putut-o bănuși de furt, înseamnă că pot s-o și aresteze, s-o dezbrace până la piele și s-o percheziționeze, apoi s-o ducă pe stradă cu agentul după ea și s-o arunce într-o celulă rece și întunecoasă, plină de șoareci și de gândaci de umezeală, ca aceea în care a stat închisă prințesa Tarakanova... Cine o să-i ia apărarea? Părinții sunt departe, în provincie, n-au ei bani să alerge la ea! E singură-singurică în capitală, ca într-un câmp pustiu, fără rude și fără prieteni... Pot să facă din ea ce poftesc...

„O, dar o să alerg pe la toți judecătorii și apărătorii... își zicea Mașenka, tremurând. Să le explic, să mă jur... Ei or să mă creadă că nu pot să fiu hoată!”

Deodată, Mașenka își aduse aminte că în coșul ei de rufe, sub

cearșafuri, avea câteva dulciuri pe care, după vechiul ei obicei de la cămin, le vâra în buzunar pe furiș în timpul mesei și le lua apoi în odaie la ea.

La gândul că taina aceasta nevinovată era cunoscută acum și de stăpâni, se înroși până-n vârful urechilor. Și, de spaimă, de rușine și de umilință, inima începu să-i bată atât de tare, încât o simțea zvâcnindu-i în tâmpole, în mâini și adânc de tot, în stomac.

— Poftiți la masă! o strigă cineva.

„Să mă duc, să nu mă duc?...”

Își netezi părul, își șterse fața cu un prosop ud și se duse în sufragerie. Prânzul începuse... La un capăt al mesei ședea Fedosia Vasilievna – gravă, cu fața aspră și lipsită de orice expresie – la celălalt, Nikolai Sergheici. De o parte și de alta se așezaseră invitații și copiii. Serveau doi lachei în frac și cu mănuși albe. Toți știau ce zarvă era în casă, știau că stăpâna era supărată și de aceea tăceau cu toții. Nu se auzeau decât lingurile zângănind și gurile mestecând.

Până la urmă, tot stăpâna rupse tăcerea.

— Ce avem felul al treilea? întrebă ea pe un lacheu, cu glas sfârșit și îndurerat.

— *Esturgeon à la russe!* îi răspunse lacheul.

— Eu l-am comandat, Fenia... se grăbi să spună Nikolai Sergheici. Mi-era poftă de pește. Dar dacă ție nu-ți place, *ma chère*, să nu-l mai servească și gata. Eu, știi, numai așa... ca să fie...

Fedosiei Vasilievna nu-i plăceau mâncărurile pe care nu le comanda ea. De data aceasta, ochii i se umplură de lacrimi.

— Haide, haide, nu trebuie să ne enervăm, zise cu glas dulceag Mamikov, medicul casei, atingându-i ușor mâna și zâmbind tot atât de dulceag. Chiar și fără asta suntem destul de nervoasă... Dă-o încolo de broșă. Sănătatea face mai mult decât două mii de ruble!

— Dar mie nu-mi pare rău de cele două mii de ruble! răspunse stăpâna și o lacrimă mare i se rostogoli pe obraz. Pe mine faptul în sine mă revoltă! Eu nu vreau să tolerez hoți în casă la mine! Nu-

mi pare rău de nimic, de nimic! Dar să mă fure pe mine – asta-i culmea ingraturii! Așa mi se răsplătește mie bunătatea mea?...

Toată lumea stătea cu nasul în farfurie. Mașenkăi însă i se păru că, după vorbele stăpânei, toată lumea se uita la ea. Simți deodată un nod în gât, izbucni în plâns și-și ascunse obrazul în batistă.

— *Pardon*, îngăimă ea. Nu mai pot, mă doare capul. Dați-mi voie să plec...

Se ridică de la masă, împinse cu stângăcie scaunul care hârșâi pe parchet și, rușinându-se și mai grozav, ieși din sufragerie aproape alergând.

— Doamne, Dumnezeu! făcu Nikolai Sergheici încruntându-se. Ce nevoie era să i se facă și ei percheziție? Găsesc că a fost un lucru cam nelalocul lui...

— Eu nu zic că a luat ea broșa, răspunse Feodosia Vasilievna. Însă, oricum, poți să garantezi pentru ea? Eu, drept să spun, nu prea am mare încredere în fetele astea sărace și cu carte...

— Crede-mă, Fenia, că a fost un lucru nelalocul lui... Și pe urmă, iartă-mă, dar legea nu-ți dă dreptul să faci percheziții.

— Habar n-am de legile voastre. Eu atâta știu și nimic mai mult: că mi-a dispărut broșa. Și am s-o găsesc! strigă bătând cu furculița în farfurie și ochii îi sclipiră, mânioși. Iar pe dumneavoastră, vă poftesc să mâncați și să nu vă amestecați în treburile mele!

Nikolai Sergheici își lăsă ochii în jos, cuminte, apoi oftă. În vremea asta, Mașenka intrase în odaia ei și se trântise pe pat. Nu-i mai era nici frică și nici rușine; în schimb, avea o poftă nestăpânită să-i cârpească două perechi de palme femeii aceleia fericite – aspră, arogantă și mărginită.

Stătea culcată, cu obrazul vârat în pernă și se gândea... O, ce bine ar fi să se poată duce să cumpere o broșă, pe cea mai scumpă, ca să i-o arunce apoi în obraz acestei tirane! Sau, dacă ar da Dumnezeu să sărăcească Fedosia Vasilievna și să pornească pe drumuri la cerșit, cu traista în spinare, să-și dea seama ce lucru înspăimântător e să fii sărac și să atârni de alții – și ea, Mașenka cea umilită, să-i dea de pomană! Sau, ce-ar fi să-i pice o moștenire

mare, să-și cumpere o caleașcă și să treacă uruind, prin fața ferestrelor ei, s-o facă să moară de ciudă?...

Dar toate acestea nu erau decât visuri. În realitate, nu-i rămânea altceva de făcut decât să plece cât mai curând, să nu mai stea acolo nici un ceas măcar. Ce e drept, era îngrozitor să-și piardă locul și să fie nevoită să se întoarcă la părinții ei, care erau așa de săraci... Dar ce să facă?... Mașenka n-ar mai fi putut să vadă în ochi nici pe stăpână, nici odăița aceea. Se înăbușea acolo și-i era silă de toate. Până într-atât nu putea s-o sufere pe Fedosia Vasilievna – cu ideile ei fixe în ceea ce privește bolile și cu pretinsa ei aristocrație – încât i se părea că totul era acum grosolan și respingător, numai și numai pentru că femeia asta trăia pe lume. Mașenka sări de pe pat și începu să-și facă bagajele.

— Pot să intru?... îl auzi atunci pe Nikolai Sergheici. Se apropiase de ușă tiptil și vorbea încet, cu blândețe. E voie?

— Mă rog...

Nikolai Sergheici trecu pragul și se opri lângă ușă. Avea o privire ștearsă, iar nasul mic și roșu îi strălucea. Băuse după masă bere, și asta se cunoștea și după mers, și după felul cum îi atârnavă brațele, neputincioase și fără vlagă.

— Ce înseamnă asta? întrebă el, arătând spre geamantan.

— Îmi fac bagajele. Iertați-mă, Nikolai Sergheici, dar eu nu mai pot să rămân în casa dumneavoastră. Prea m-a jignit percheziția aceea!

— Înțeleg... Totuși, nu trebuie... La ce bun? Ți s-a făcut percheziție... și ce ai pierdut cu asta? Fii liniștită, că dumneata tot dumneata rămâi!

Mașenka tăcea, făcându-și înaintea bagajele. Nikolai Sergheici își ciupi mustățile, ca și cum s-ar fi gândit ce să mai spună, apoi urmă, insinuant:

— Da, înțeleg, fără îndoială... Totuși, ar trebui să fii mai îngăduitoare. Știi, soția mea e nervoasă, e impulsivă... n-ar trebui s-o judeci cu prea multă asprime...

Mașenka tăcea.

— Dacă te consideri într-adevăr chiar atât de jignită, urmă

Nikolai Sergheici, atunci uite, sunt gata să-ți cer iertare. Iartă-mă!

Mașenka nu-i răspunse nimic, se aplecă doar și mai mult asupra geamantanului. Bărbatul acela vlăguit, fără voință, nu însemna nimic în casă. Chiar și față de servitori juca un rol jalnic de parazit și de om inutil. Așa că scuzele lui n-aveau nicio valoare.

— Hm... Taci? Nici asta nu-ți ajunge? Atunci îți cer iertare în numele soției mele. În numele ei... A procedat fără tact, recunosc ca un nobil ce sunt...

Nikolai Sergheici făcu câțiva pași prin odaie, oftă, apoi zise:

— Prin urmare, dumneata ții numaidecât să mă râcăie coala, sub inimă... Ții să mă mustre conștiința...

— Știu că dumneavoastră nu sunteți vinovat, Nikolai Sergheici, îi răspunse Mașenka privindu-l drept în față cu ochii ei mari și plânși. De ce vă faceți sânge rău?

— Da, desigur... Totuși, știi... Nu pleca... Te rog!

Mașenka dădu din cap. Nikolai Sergheici se opri lângă fereastră și începu să bată cu degetele în geam.

— Neînțelegerile de felul acesta sunt un adevărat chin pentru mine, zise el. Ce vrei să faci? Să-ți cad în genunchi? Mândria dumitale a fost atinsă, din pricina asta, ai plâns și vrei să pleci... Dar gândește-te că am și eu o mândrie, pe care dumneata n-o cruți! Sau poate vrei să-ți mărturisesc ceea ce n-aș mărturisi nici la spovedanie? Asta vrei? Spune, vrei poate să-ți mărturisesc ceea ce n-aș mărturisi nici pe patul de moarte?

Mașenka tăcea.

— Ei bine, *eu* am luat broșa nevestei mele! șopti repede Nikolai Sergheici. Acum ești mulțumită? Ești satisfăcută? Da, eu... eu am luat-o... Numai că... bineînțeles, asta rămâne numai între noi! Pentru Dumnezeu, niciun cuvânt nimănui, nici cea mai ușoară aluzie!

Uimită și speriată, Mașenka își căuta de treabă înainte: apuca lucrurile și le îndesa, mototolite și fără nicio rânduială, în geamantan și în coș. Mai ales acum, după mărturisirea sinceră pe care i-o făcuse Nikolai Sergheici, n-ar mai fi putut să rămână nicio clipă, și nu înțelegea cum de putuse să stea până atunci în casa

aceea.

— Și nu trebuie să te miri... urmă Nikolai Sergheici, după ce tăcu puțin. Se întâmplă... Eu am nevoie de bani și ea nu-mi dă. Iar casa asta, cu tot ce vezi în ea, Maria Andreevna, tatăl meu le-a agonisit pe toate, așa că toate-s ale mele... Broșa, și ea, a fost a mamei... Da, toate-s ale mele! Însă ea a pus mâna și s-a făcut stăpână pe toate... Nu pot să mă judec cu ea, înțelegi... De aceea, te rog, te rog mult să mă ierți și... și să rămâi. *Tout comprendre, tout pardonner...*¹² Rămâi, nu-i așa?

— Nu! îi răspunse fata cu hotărâre și începu să tremure. Lăsați-mă, vă implor.

— Eh, cum poftești! oftă Nikolai Sergheici așezându-se pe o băncuță lângă geamantan. Drept să-ți spun, îmi plac oamenii care mai știu să se supere, să disprețuiască și așa mai departe... Aș sta o veșnicie să mă uit la fața dumitale indignată... Prin urmare, nu vrei să rămâi? Da, înțeleg... Nici nu se putea altfel... Într-adevăr... E bine de dumneata, dar eu... brrr!... Nu pot să fac un pas din beciul ăsta! M-aș duce la vreuna dintre moșiile noastre, însă peste tot mă lovesc de lichelele nevestei mele... administratori, agronomi... dracu' să-i ia pe toți! Ipotechează, supraipotechează... Pește n-ai voie să prinzi, pe iarbă n-ai voie să calci, de copaci n-ai voie să te atingi...

— Nikolai Sergheici! se auzi din salon glasul Fedosiei Vasilievna. Agnia, poftește-l pe boierul!

— Vasăzică, pleci? mai întrebă o dată Nikolai Sergheici, ridicându-se repede și îndreptându-se spre ușă. Mai bine ai face să rămâi, crede-mă. Aș veni seara aici... am mai sta de vorbă... Haide, nu pleca! Că dacă pleci dumneata, în toată casa asta nu mai rămâne un om adevărat! Și asta e groaznic!

Fața palidă și suptă a lui Nikolai Sergheici o implora. Dar Mașenka clătină din cap, hotărâtă. Atunci el dădu din mână a lehamite și ieși.

Peste o jumătate de oră, Mașenka era deja pe drum.

februarie, la rubrica „Efemeride”. Subtitlul: (*Fragment dintr-un roman*). Semnată: A. Cehonte. După o substanțială revizuire stilistică, abrevieri de text și fără subtitlu, a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1900, vol. II. Publicăm textul din 1900.

Moartea unui actor

Șcriptov¹³, un bătrân înalt și bine legat care juca roluri de părinte nobil și de găgăuță, vestit nu atât pentru talentul lui scenic, cât pentru puterea lui fizică neobișnuită, se certă grozav cu antreprenorul trupei în timpul spectacolului și, în toiul certei, simți deodată că parcă i se rupe ceva în piept. De obicei, la sfârșitul fiecărei certe mai aprinse, antreprenorul Jukov începea să râdă în hohote isterice, apoi leșina. De data aceasta însă, Șcriptov nu mai așteptă obișnuitul deznodământ și se grăbi să plece acasă. Cearta, ca și senzația aceea că i se rupsese ceva în piept, îl tulburară până într-atât, încât, plecând de la teatru, uită să-și spele machiajul de pe obraz. Își scoase numai barba.

Ajungând în odaia lui de la hotel, Șcriptov se plimbă câțva timp în lung și în lat, apoi se așează pe marginea patului, își sprijini capul în pumni și căzu pe gânduri. Rămase așa, nemișcat și fără să scoată o vorbă, până a doua zi la ora două, când intră la el comicul Sigaev.

— De ce n-ai venit la repetiție, Măscărici Ivanovici? se repezi comicul la el, căutând să nu mai găfâie și umplând odaia cu miros de spirt. Unde mi-ai umblat?

Șcriptov nu-i răspunse nimic. Se uită numai la el cu ochii lui tulburi, vopsiți.

— Cel puțin să-ți fi spălat mutra! urmă Sigaev. Mi-e și rușine să mă uit la tine! Te-ai pilit, ori poate că ești bolnav? Ei, dar de ce

taci așa? Ești bolnav, te întreb?

Șciptov tăcea. Oricât de machiată îi era fața, privind-o mai bine, comicul nu putu să nu observe paloarea ei, care sărea în ochi, fruntea asudată și tremurul buzelor. Picioarele și mâinile îi tremurau și ele, și de altfel tot trupul uriașului găgăuță părea pleoștit, turtit parcă. Comicul își plimbă repede căutătura prin odaie, dar nu văzu nici clondire, nici sticle, și nici vreun alt obiect suspect de felul acestora.

— Știi, Mișutka, că ești chiar bolnav? se îngrijoră el. Să mă bată Dumnezeu dacă nu ești bolnav! Te-ai schimbat la față...

Șciptov se uita țintă în podea și tăcea, abătut.

— Să știi că ai răcit! urmă Sigaev, luându-i mâna. Ia te uită ce mâini fierbinți ai! Ce te doare?

— Vreau a... acasă... îngăimă Șciptov.

— Dar ce, acum nu ești acasă?

— Nu... vreau la Veazma...

— Ei, poftim unde vrea să se ducă! Nici în trei ani nu ajungi la Veazma ceea a ta!... Ce, ți s-a făcut dor de tătuca și de mămuca? De când or fi putrezit ei acolo! Nici mormintele lor n-ai să le mai găsești...

— Acolo mi-e locul na... natal...

— Ei, haide, nu mai miorlăi atâta! Sentimentalismul ăsta nesăbuit nu-i a bună... Fă-te sănătos, că mâine trebuie să-l joci pe Mitka din „Cneazul de Argint”¹⁴. Știi bine că n-are cine să-l joace. Bea ceva fierbinte și ia unt de ricin. Ai cu ce să-ți iei unt de ricin? Adică, stai, mai bine trag eu o fugă și-ți cumpăr.

Comicul se scotoci prin buzunare, găsi o monedă de cincisprezece copeici și alergă la farmacie. După un sfert de oră se întoarce.

— Uite, bea! zise el, apropiind sticluța de gura părintelui nobil. Bea de-a dreptul din sticluță... Dintr-odată! Uite-așa... Ia acum o cuișoară, să nu-ți rămână sufletul împruțit de scârboșenia asta...

Comicul mai rămase încă puțin la bolnav, apoi îl sărută cu duioșie și plecă. Spre seară, veni la Șciptov junele prim Brama

Glinski. Talentatul actor avea cizmulițe scurte de culoarea porumbei, purta mănușă pe mâna stângă, fuma o țigară de foi, ba chiar era parfumat cu eliotrop. Și totuși aducea grozav cu un călător aruncat într-o țară unde nu sunt nici băi, nici spălătorii și nici croitori...

— Am auzit că te-ai îmbolnăvit? i se adresă el lui Șcriptov, răsucindu-se într-un călcâi. Ce-i cu tine? Pentru Dumnezeu, ce-i cu tine?

Șcriptov tăcea și nu se urnea din loc.

— De ce taci? Poate că te doare capul? Bine, bine, taci, dacă vrei, te las în pace... taci...

Brama Glinski (acesta era numele lui de teatru, dar în actul de identitate îi zicea Guskov¹⁵ se duse la fereastră, își îndesă mâinile în buzunare și începu să se uite pe stradă. În fața lui se întindea un loc viran larg, îngrădit cu gard cenușiu, de-a lungul căruia se înșira o pădure întreagă de brusturi rămași de anul trecut. Dincolo de locul viran se vedea o fabrică părăsită și neagră, cu ferestrele bătute în scânduri. În jurul coșului se rotea o stăncuță întârziată. Umbrele înserării începeau să învăluie tot tabloul acela plictisitor și lipsit de viață.

— Vreau acasă! auzi deodată junele prim.

— Unde acasă?

— La Veazma... locul meu natal...

— Până la Veazma sunt o mie cinci sute de verste... oftă Brama Glinski, bătând cu degetele în geam. Și ce să cauți la Veazma?

— Să mor acolo...

— Ia te uită ce i s-a năzărit! Să moară... Te-ai îmbolnăvit pentru întâia oară în viață și-ți închipui că, gata, ai să și mori!... Nu, frate, pe un bivol ca tine nici holera nu-l doboară! Ai să trăiești o sută de ani... Și ce te doare, mă rog?

— Nu mă doare nimic, dar simt eu... simt...

— Nu simți nimic, toate astea-s din pricină că ești prea sănătos. Plesnești de sănătate! Ar trebui să dai de dușcă ceva. Dar știi? Să bei până ți s-o înfierbânta tot trupul! N-ai idee ce bine face băutura!... Îți mai aduci aminte cum te-ai cherchelit la Rostov pe

Don? Doamne, numai cât mă gândesc și mă îngrozesc! Adusesem un butoiuș cu vin – de-abia îl puteam ridica, Sașka și cu mine! Și l-ai golit tu singur, ba încă ai mai trimis să-ți aducă și rom... Te îmbătaseși așa de cumplit, că umblai să prinzi dracii cu sacul și smulgeai din pământ felinarele cu gaz aerian! Mai ții minte? Țineai numaidecât să-i bați pe greci...

Sub impresia unor amintiri atât de plăcute, fața lui Șcriptov se luminează parcă și ochii începură să-i strălucească.

— Ții minte cum l-am tăvălit pe antreprenorul Savoikin? șopti el ridicând ușor capul. Ce să mai vorbim! În viața mea am bătut treizeci și trei de antreprenori! Cât despre cei mai mărunței, le-am pierdut socoteala... Și ce antreprenori! Din cei pe care nici vântul n-avea voie să-i atingă! Am mai bătut și doi scriitori celebri, și un pictor...

— Atunci de ce plângi?

— La Herson am doborât cu pumnul un cal. Iar la Taganrog, m-au atacat într-o noapte vreo cincisprezece pungași. La toți le-am luat căciulile de pe cap. Să-i fi văzut cum veneau în urma mea și mă rugau: „Nene, dă-mi căciula!” Da, da, așa era...

— Atunci, de ce plângi, nătărăule?

— Și acuma, gata: mi-am încheiat toate socotelile... simt eu bine. Ar trebui să mă duc la Veazma...

Urmă o tăcere. Deodată, Șcriptov sări și-și luă căciula. Părea aiurit.

— Rămâi cu bine, frate! Plec la Veazma! zise el, clătinându-se pe picioare.

— Dar bani de drum ai?

— Hm... Mă duc pe jos!

— Ai înnebunit...

Se uitară lung unul la altul, deoarece fără îndoială că și unuia și altuia îi trecuseră prin minte aceleași imagini: câmpii necuprinse, păduri nesfârșite, mlaștini...

— Nu, hotărât că ai înnebunit! decretă junele prim. Uite ce-i frate... Mai întâi de toate, culcă-te. După aceea bea un ceai cu coniac, să transpiri. Nu uita să iei și unt de ricin... Stai puțin, oare

unde găsim noi coniac?

Brama Glinski se gândi puțin, apoi se hotărî să se ducă la negustoreasa Țitrinnikova¹⁶, să încerce dacă nu i-o da pe datorie: cine știe, poate că s-o îndura muierea și i-o da... Junele prim plecă și, după o jumătate de ceas, se întoarse cu o sticlă de coniac și cu unt de ricin. Șcriptov ședea nemișcat pe marginea patului, ca și înaintea, tăcea și se uita în pământ. Înghiți ca un automat, fără să-și dea seama, untul de ricin pe care i-l întinse Junele prim. Tot ca un automat se așeză la masă și-și bău ceaiul cu coniac. Bău toată sticla, mașinal, lăsându-se apoi culcat în pat. Junele prim îl înveli cu plapuma și cu paltonul, îl sfătui să asude zdravăn, după aceea plecă.

Se înnopta. Cu toate că băuse mult, Șcriptov nu putea să doarmă. Stătea nemișcat sub plapumă și se uita la tavanul întunecat. Apoi, văzând Luna care se ivise la fereastră, își mută privirea de la tavan la satelitul pământului și rămase așa, cu ochii deschiși, până a doua zi. Dimineața, pe la orele nouă, sosi în goană antreprenorul Jukov.

— Ce-i, îngerașule, ți-ai pus în minte să te îmbolnăvești? cotcodăci el încrețindu-și nasul. Vai, vai! Dar se poate să fie bolnav un om de constituția dumitale? Rușine, rușine! Știi, chiar mă speriasem! Oare-i cu puțință, îmi ziceam, să-l fi impresionat până într-atât discuția noastră? Sper că nu te-ai îmbolnăvit din pricina mea, sufletele... Că doar și dumneata m-ai... hm! Și pe urmă, între colegi, nici nu se poate fără asta. Dumneata m-ai înjurat, ba chiar ai încercat, știi, cu pumnii... dar eu tot te iubesc! Pe cinstea mea că te iubesc! Te respect și te iubesc! Ei, poți să mă lămurești și pe mine, pușorule, de ce te iubesc eu atâta? Nu-mi ești nici rudă, nici cuscru, nici nevastă... însă cum am aflat că te-ai îmbolnăvit, parcă mi-a dat cu cuțitul în inimă...

Și Jukov o ținu încă mult cu declarațiile lui de dragoste, apoi se repezi la Șcriptov să-l sărute. Și până la urmă se înduioșă atât de cumplit, că începu să râdă isteric, gata să leșine. Dar își aduse aminte la timp că nu era nici acasă la el, nici la teatru și,

amânându-și leșinul pentru o ocazie mai potrivită, plecă.

Curând după el veni tragedianul Adabașev – un personaj sumbru și puțin chior, care vorbea pe nas. Se uită îndelung la Șcriptov și se gândi tot atât de îndelung, apoi făcu, deodată, următoarea descoperire:

— Ftii ceva, Mifa? zise el, pronunțând „f” în loc de „ș” și luându-și o înfățișare misterioasă. Ftii una? Tu ar trebui să iei unt de ricin!

Șcriptov tăcea. Tăcu și mai târziu, când tragedianul îi turnă pe gât doctoria cea scârboasă. La vreo două ore după plecarea lui Adabașev, intră în odaie coaforul teatrului, Evlampi, sau, cum îl porecliseră actorii, nu se știe de ce, Rigoletto. Și el, ca și tragedianul, se uită mult la Șcriptov, oftă ca o locomotivă, apoi începu să dezlege tacticos, cu opreli, legăturica cu care venise. În legăturică erau vreo douăzeci de ventuze și câteva sticlute.

— De la început trebuia să trimiteți după mine. De când v-aș fi pus ventuze! zicea el cu blândețe, în timp ce dezgolea pieptul lui Șcriptov. Ușor prinde boala rădăcini!...

Apoi Rigoletto mângâie cu palma pieptul lat al părintelui nobil și-l acoperi cu ventuze scarificate.

— Da... zicea el după operație, adunându-și în legăturică păhăruțele înroșite de sângele lui Șcriptov. Dacă trimiteați după mine, eu veneam... În privința banilor, nu trebuie să vă supărați... O fac așa, din bunătate... De unde să aveți bani, dacă momâia nu vrea să plătească? Vă rog să luați picăturile astea. Plăcute picături! Și după ele, să luați și untișorul ăsta!... Cel mai veritabil unt de ricin. Așa!... Să vă fie de bine! Și acum, rămâneți sănătos...

Rigoletto își luă legăturica și, fericit că-și ajutase aproapele, plecă.

În dimineața următoare, comicul Sigaev trecu din nou pe la Șcriptov și-l găsi într-o stare înspăimântător de proastă. Zăcea sub palton, respira greu și-și plimba ochii rătăciți pe tavan, frământând convulsiv cu mâinile plapuma mototolită.

— La Veazma! șopti el văzându-l pe comic. La Veazma!

— Ei, frate, asta nu-mi mai place! și comicul își desfăcu brațele

a deznădejde. Uite... uite... asta, frate nu-i bine! Iartă-mă, dar... să-ți spun drept, e curată prostie...

— Trebuie... la Veazma! Pe cuvântul meu, la Veazma!

— Nu... nu m-am așteptat la una ca asta de la tine!... bombănea comicul, pierzându-și cu desăvârșire capul. Dracu' știe de ce te-ai muiat așa? E... e... e... nu, nu-i bine! Ești cogeamite omul, lung cât foișorul de foc, și plângi! Ce, parcă actorii au voie să plângă?

— N-am nici nevastă, nici copii, șoptea Șcriptov. Nu trebuia să mă fac actor, trebuia să rămân la Veazma! S-a dus viața mea. Semion... Doamne, de m-aș vedea odată la Veazma!

— E... e... e... nu, nu-i bine! Asta-i prostie... ba chiar curată ticăloșie!

După ce Sigaev se mai liniștește și-și mai veni în fire, începuse să-l îmbărbăteze. Îl mințea, asigurându-l că colegii lui se hotărâseră să-l trimită în Crimeea pe socoteala lor, și încă multe altele... Dar Șcriptov nu-l asculta și șoptea mereu nu știu ce despre Veazma... În cele din urmă, comicul dădu din mână a deznădejde și, ca să-l liniștească pe bolnav, începuse să vorbească și el despre Veazma.

— Frumos oraș! îl consolă. Strașnic oraș, frate! Vestit pentru turta dulce... Grozavă turtă dulce! Dar, între noi fie vorba, nu era cine știe ce de capul ei. După ce am mâncat câteva bucăți, o săptămână întreagă am avut... știi... mă-nțelegi... Dar ceea ce mi-a plăcut într-adevăr acolo, au fost negustorii! Negustorul din Veazma e mai ceva decât oricare alt negustor: când și-o pune el în gând să te îndoape, apoi să știi că te îndoapă, nu glumă!

Comicul vorbea, iar Șcriptov tăcea, îl asculta și dădea din cap în semn de încuviințare.

Către seară muri.

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, 1886, nr. 40, 10 februarie, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte. A intrat, fără modificări, în culegerea „Povestiri felurite”, Sankt-Petersburg, 1886. Cu neînsemnate modificări de stil și abrevieri, a fost inclusă în ediția a doua și următoarele ale aceleiași culegeri. Cu unele modificări de vocabular, a intrat în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

Un parastas

La biserica Maicii Domnului Odighitrievskaia, din satul Verhnie-Zaprudî, liturghia s-a sfârșit și norodul iese, valuri-valuri, din sfântul lăcaș. Numai băcanul Andrei Andreici, băștinaș și „intelectual” din Verhnie-Zaprudî, rămâne pe loc. Stă sprijinit de strana din dreapta și așteaptă. Obrazul lui bine bărbierit, gras și boboșit – urmele unor vechi coșuri – oglindește acum două sentimente care se bat cap în cap: adâncă smerenie în fața tainelor nepătrunse ale sortii și nemărginit și prostesc dispreț față de scurteicile și de basmalele pestrițe care trec pe lângă el. Fiind zi de duminică, e gătit de sărbătoare. Poartă palton de postav cu nasturi galbeni de os, pantaloni lungi, albaștri, și cogeamite galoși uriași și butucănoși, așa cum poartă de obicei numai oamenii cumpăniți, cu scaun la cap și prea cucernici.

Ochii lui umflați și adormiți stau întorși spre catapeteasmă. Vede, pe rând, fețele de mult cunoscute ale sfinților, îl vede și pe paznicul Matvei, care-și umflă obraji ca să stingă lumânările, vede sfeșnicele afumate, lăicerul ros și pe dascălul Lopuhov ieșind grăbit din altar cu o prescură pentru epitrop... Toate acestea le-a văzut de atâtea ori, încât le știe ca pe cele cinci degete de la mână... Un singur lucru i se pare astăzi neobișnuit și oarecum ciudat: părintele Grigori, care nu și-a scos încă odăjdiile, stă lângă ușa de la miazănoapte a altarului și-și încruntă, mânios, sprâncenele stufoase.

„La cine s-o fi încruntând așa, Dumnezeu să-i dea sănătate? se întreabă băcanul. Uite că face și un semn cu degetul! Ba mai bate și din picior! Ia te uită... Ce s-o fi întâmplat, Maică Precistă? La cine s-o fi încruntând?”

Andrei Andreici se întoarce: biserica e aproape goală. Doar lângă ușă mai sunt vreo zece oameni, dar aceștia, ieșind, sunt cu spatele la altar.

— Haide odată, când te chem! Ce stai acolo ca o stană? aude el glasul furios al părintelui Grigori. Pe tine te chem!

Băcanul se uită la fata înroșită de mânie a părintelui Grigori și abia acum își dă seama că sprâncenele încruntate și semnul cu degetul ar putea să-l privească pe el. Tresare, coboară din strună și se îndreaptă spre altar nehotărât, bocănind cu galoșii lui uriași.

— Andrei Andreici, îl întreabă preotul, aruncând o privire supărată spre obrazul lui gras și asudat, tu ai dat pomelnicul ăsta pentru iertarea păcatelor răposatei Maria?

— Da, eu.

— Vasăzică, tu ai scris-o asta? Tu?...

Și, furios, părintele Grigori îi vârstă sub nas un petic de hârtie. Iar pe peticul acela de hârtie, pe care Andrei Andreici îl lăsase la proscomidie odată cu anafura, e scris cu litere mari și atât de strâmbe de parcă stau gata să cadă:

„Pentru odihna sufletului roabei lui Dumnezeu Maria, preacurvita.”

— Da, e drept... eu am scris-o... răspunde băcanul.

— Cum ai îndrăznit să scrii așa ceva? întreabă preotul în șoaptă, lungind fiecare cuvânt. Și glasul lui răgușit e plin și de mânie, și de spaimă.

Uluit, băcanul se uită la preot cu o nedumerire prostescă și se înspăimântă și el: niciodată în viața lui părintele Grigori nu mai vorbise așa cu intelectualii din Verhnie-Zaprudî! Câteva clipe tac amândoi, privindu-se drept în ochi. Nedumerirea băcanului e atât de mare, încât fața lui umflată parcă se lățește, ca un aluat gata să dea afară din copaie.

— Cum ai îndrăznit? repetă preotul.

— Dar ce... ce anume? întreabă Andrei Andreici, tot atât de nedumerit.

— Nu înțelegi? zice părintele Grigori în șoaptă și, făcând un pas îndărăt, își împreunează mâinile a mirare. Cap ai pe umeri, sau ce altă? Dai un pomelnic la altarul unde se sfințește anafura, și scrii în el vorbe din acelea care nici pe stradă nu se cuvine să le rostești! Ce holbezi ochii la mine, de parcă n-ai ști ce înseamnă cuvântul ăsta?...

— Aha, vă gândiți la „preacurvita”? îngăimă băcanul, înroșindu-se și clipind mărunțel din ochi. Doar Domnul, în marea lui milostenie, a iertat-o pe asta... pe... cum să-i spun... pe preacurvita... și i-a pregătit lăcaș în ceruri! Și pe urmă, iertați-mă, dar și din cele ce scrie în cărțile sfinte cu privire la viața prea cuvioasei Maria Egipteanca, se vede lămurit care-i înțelesul cuvântului ăstuia...

Băcanul ar vrea să mai aducă vreun argument întru apărarea sa, dar se încurcă și-și șterge buzele cu mâneca.

— Așa înțelegi tu?... și părintele Grigori își înalță brațele spre cer. Pricepe odată că Domnul a iertat – înțelegi? A iertat! Tu însă osândești, hulești și improști cu vorbe nerușinate – pe cine? Pe răposata ta fiică! Un păcat mai mare nu se pomenește nici în cărțile sfinte, nici în cele laice! Îți mai spun o dată, Andrei, nu căuta să faci pe deșteptul! Da, frate, nu căuta... Dacă Dumnezeu te-a înzestrat cu o minte ascuțită, dar pe care nu știi s-o folosești, atunci mai bine nu cerceta... Nu cerceta și pune lacăt gurii tale!

— Bine, dar ea, cum să vă spun... iertați-mă... a fost actriță! zice Andrei Andreici, amețit.

— Actriță!... Dar orice o fi fost, odată ce a răposat se cuvine să uiți totul. Iar tu, te-apuci să scrii asemenea vorbe în pomelnic!

— De, asta așa-i, părinte... încuviințează băcanul.

— Ar trebui să te punem la post negru, se amestecă și diaconul din fundul altarului, cu glasul lui adânc, uitându-se cu dispreț la fața umilită a lui Andrei Andreici. Atunci nu te-ai mai apuca s-o faci pe deșteptul! Fiică-ta a fost o actriță mare. Despre moartea ei s-a scris și în gazete... Ia te uită, filozoful!

— De, asta așa-i... adevărat... se încurcă băcanul. Nu-i un cuvânt tocmai potrivit. Numai că, părinte Grigori, eu nu l-am scris ca s-o osândesc. Am căutat un cuvânt din cărțile sfinte, ca să știți despre ce e vorba și pentru cine să vă rugați... Doar în pomelnice se scriu fel de fel de vorbe, de pildă: pentru pruncul Ioan, pentru Pelagheia înecată, pentru ostașul Egor, pentru Pavel cel ucis, și altele... Asta am căutat să fac și eu...

— Nu-i lucru înțelept ce ai făcut, Andrei! Bun e Dumnezeu și o să te ierte, dar altă dată să bagi de seamă! Și nu uita: n-o mai face pe deșteptul și cată să judeci și tu ca toată lumea. Bate zece mătânii și du-te sănătos.

— Am înțeles, zice băcanul, fericit că scapă de morală și luându-și din nou aerul lui grav, de om așezat. Zece mătânii? Am înțeles, asta-i bine! Și acum îngăduiți-mi, părințele, să vă fac o rugămintă... Pentru că, oricum, sunt tatăl ei și, după cum știți și dumneavoastră... iar ea, orice o fi fost, a fost fata mea, m-am gândit... cum să spun... să vă rog, dacă nu vă e cu supărare, să-i facem astăzi un parastas. Dă-mi voie să te rog și pe dumneata, părinte diacone!

— Uite, asta-i cât se poate de frumos din partea ta! zice părintele Grigori dezbrăcându-se de odăjdii. Pentru asta ți se cuvine toată lauda. N-am nimic împotrivă... Și acum du-te, că venim și noi îndată.

Cu același aer grav, Andrei Andreici se depărtează de altar și, stacojiu, se oprește în mijlocul bisericii, luându-și o înfățișare solemnă, ca pentru parastas.

Paracliserul Matvei așază în fața lui măsuța cu coliva și, peste câteva clipe, slujba începe.

În biserică stăruie o liniște adâncă. Nu se aude decât clinchetul de argint al cădelniței și cântarea tărăgănată a dascălului... Lângă Andrei Andreici stă paracliserul Matvei, apoi moașa Makarievna cu băiatul ei Mitka, cel cu mâna seacă. Nimeni afară de ei. Dascălul cântă fals, gros și înăbușit, însă cântarea și vorbele sunt atât de jalnice, încât băcanul își uită cu încetul de aerul lui grav și se lasă pradă durerii. Își aduce aminte de Mașutka lui... Se

născuse pe când el era lacheu la boierii din Verhnie-Zaprudî. Veşnic prins de treburile lui, Andrei Andreici nu-şi dăduse seama că fetiţa creştea. Vremea aceea îndelungată, în care copilul se împlineşte şi se schimbă într-o făptură gingaşă, cu păr bălai şi cu ochi visători, mari cât două copeici, trecuse fără să-şi dea seama. Aşa cum se întâmplă adeseori cu copiii slugilor favorite, fetiţa îşi făcuse educaţia laolaltă cu fetele boierilor, care, neavând ce face, o învăţaseră să scrie, să citească şi să danseze. El nu se amesteca deloc în creşterea ei. Doar rareori, când o întâlnea la poartă sau pe scară, îşi aducea aminte că era fata lui şi încerca, atât cât îi îngăduia timpul, s-o înveţe rugăciunile şi istoria sfântă. Încă de pe atunci îi mergea vestea că ar fi un bun cunoscător al canoanelor şi al sfintei scripturi. Iar fetiţa, cu toate că tată-său era totdeauna posomorât şi grav, îl asculta cu plăcere. Rugăciunile le repeta după el, căscând; în schimb, când Andrei Andreici începea să-i povestească din istoria sfântă, bâlbâindu-se şi căutând cuvinte cât mai alese, Maşutka se făcea numai urechi. Ascultându-l cum îi vorbea despre lintea lui Isav, despre pieirea Sodomei sau despre suferinţele prin care trecuse micul Iosif, fetiţa se îngălbenea şi ochii ei albaştri se făceau parcă şi mai mari.

Mai târziu, când Andrei Andreici părăsi serviciul de lacheu şi, cu banii agonisiţi, deschise o băcănie în sat, Maşutka plecă împreună cu boierii la Moscova...

Cu trei ani înainte de a muri, veni să-l vadă. Andrei Andreici abia o recunoscuse. Era acum o femeie tânără, înaltă şi subţire, cu apucături şi îmbrăcăminte de cucoană. Vorbea frumos, ca din carte, fuma şi dormea până la amiază. Când Andrei Andreici o întrebă cu ce se ocupă, ea îi răspunse deschis, privindu-l drept în ochi: „Sunt actriţă!” Această sinceritate îi păru fostului lacheu peste măsură de neruşinată. Maşutka încercă să se laude cu succesele şi cu viaţa ei de actriţă, dar văzând că bătrânul se înroşeşte şi dă din mâini scârbit, tăcu. Şi timp de două săptămâni cât mai stătu acasă, nu mai schimbă niciun cuvânt, nicio privire. Înainte de a pleca, Maşutka îl rugă să se plimbe cu ea pe malul râului. Cu toate că-i venea peste măsură de greu să se arate ziua în

amiaza mare, în văzul oamenilor cinstiți, cu fata lui, cu „actrița”, îi făcu totuși pe plac...

— Ce priveliști minunate sunt pe aici! striga ea încântată, mergând alene. Ce râpe, ce bălți! Doamne, cât sunt de frumoase locurile unde m-am născut...

Și începu să plângă.

„Priveliștile tale minunate încurcă lumea fără niciun folos... se gândea Andrei Andreici uitându-se prosteste la râpi, fără să poată înțelege de ce era atât de încântată fata lui. Ai folos de la ele, cât lapte de la țap!”

Iar Mașutka plângea, plângea mereu și răsufla rar, cu lăcomie, din adâncul pieptului, de parcă presimțea că nu mai avea mult de trăit...

Andrei Andreici își scutură capul ca un cal pișcat de muscă și, ca să-și alunge amintirile dureroase, începe să-și facă repede cruce după cruce...

— Pomenește, Doamne, șoptește el, pre roaba ta, răposata Maria preacurvita, și iartă-i ei păcatele cele de voie și cele fără de voie...

Cuvântul nerușinat îi scapă din nou, dar el nici nu-și dă seama: ceea ce a apucat a i se înfige în minte nu-i mai poți scoate nici cu cleștele, darămite cu morala părintelui Grigori!

Makarievna oftează și îngaimă și ea ceva, răsuflând adânc, iar Mitka cel cu mâna seacă stă pierdut în gânduri...

— ...unde nu este durere, nici întristare, nici suspin... cântă dogit dascălul, ținându-și mâna la obrazul drept.

O șuviță albăstruie de fum se înalță din cădelniță și se pierde în raza de soare piezișă, care străbate golul întunecat și mort al bisericii. Ai zice că însuși sufletul răposatei plutește, odată cu fumul de tămâie, în raza strălucitoare. Rotocoale fumurii, ca niște cărlionți de copil, se răsucesc și se ridică spre fereastră, de parcă vor să se ferească din calea tristeții și a durerii de care e plin sufletul acela nefericit.

cu eliminarea câtorva cuvinte, în culegerea „În amurg”, Sankt-Petersburg, 1887 și în reeditările ei ulterioare (de la a 2-a la a 13-a, Sankt-Petersburg, 1888-1899). Cu modificarea unei fraze, a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

Cu povestirea „Un parastas” și-a început Cehov colaborarea la ziarul „Novoe vremea” al lui A. S. Suvorin. Cum pe atunci era apolitic, Cehov nu dădea nicio importanță faptului că ziarul „Novoe vremea” ocupa poziții reacționare și că fusese stigmatizat de Saltîkov-Șcedrin cu ucigătoarea apostrofă: „Ce doriți?” Lui Cehov nu-i păsa în ce publicație își tipărea lucrările; principalul era ca ele să fie oneste. «Ce au cu „Novoe vremea” îi spunea el lui Lazarev-Gruzinski, furios pe cei care se arătau nemulțumiți de colaborarea lui la un organ reacționar. Doar socoteala e foarte simplă. Să zicem că ziarul are cincizeci de mii de cititori – nu vorbesc de „Novoe vremea”, ci de oricare altul, în general. Și atunci cred că e mult mai bine ca acești cincizeci, patruzeci sau treizeci de mii de oameni să citească cele cinci sute de rânduri inofensive scrise de mine decât alte cinci sute de rânduri dăunătoare, care s-ar publica în foileton, dacă nu le-aș da eu pe ale mele. Doar asta-i clar! De aceea sunt hotărât să scriu la orice publicație care mă va invita să colaborez.»

Mai târziu, odată cu părăsirea treptată a atitudinii sale politice, Cehov înțelese că punctul său de vedere nu fusese just și rupse orice legătură cu „Novoe vremea”.

Aniuta

În odăița cea mai ieftină a hotelului de mâna a doua „Lisabona”, Stepan Klocikov¹⁷, student în anul trei la medicină, se plimba dintr-un colț în celălalt, tocind cursul de zor. De mult ce citise, neobosit și încordat, i se uscaseră gâtul și broboane de sudoare îi acopereau fruntea.

Lângă geamul încrustat pe margine cu flori de gheață, stătea pe un scăunel subchiriaș al lui, Aniuta, o fată brună, mică și slăbuță, de vreo douăzeci și cinci de ani, neînchipuit de palidă și cu ochii cenușii și blânzi. Stătea cu spatele încovoiat și broda cu arnici roșu un guler de cămașă bărbătească. Lucrul trebuia terminat urgent... Pendula din coridor bătuse, răgușit, ora două după amiază, și totuși în odăiță încă nu era dereticat. Pătura mototolită, cărțile și pernele împrăștiate peste tot, o rochie aruncată, ligheanul mare, murdar și plin cu zoi, în care pluteau mucuri de țigară, gunoiul de pe podea — toate păreau zvârlite înapoi peste grămadă, mototolite și învălmășite...

— Plămânul drept e compus din trei lobi... tocea înainte Klocikov. Cu ce se mărginesc... Lobul superior ajunge, pe peretele anterior al toracelui, până la coasta a patra sau a cincea, pe cel lateral până la coasta a patra... iar pe cel posterior până la *spina scapulae*...

Încercând să vadă în închipuire ceea ce citise până atunci, Klocikov își ridică ochii în tavan. Dar neputând să-și facă o idee

deslușită, începu să-și pipăie, prin vestă, coastele superioare.

— Coastele astea parcă-s clape de pian, zise el. Ca să nu te încurci la socoteală, trebuie să te obișnuiești cu ele. Da, să le cercetezi și pe schelet, și pe trupul viu... Aniuta, treci colea, să mă orientez!

Aniuta își lăsă lucrul la o parte, își scoase bluza și se îndreptă din mijloc. Klocikov se așeză în fața ei, se încruntă și începu să-i numere coastele.

— Hm!... Pe cea dintâi nu pot s-o găsesc... E sub claviculă... Asta-i a doua... Așa... Asta-i a treia... asta-i a patra... Hm!... Așa... De ce le zgribulești?

— Ți-s degetele reci!

— Haide, haide... nu te mai suci atâta, că doar n-o să mori din asta! Prin urmare, coasta a treia, pe urmă a patra... Pari slabă, dar abia îți pot pipăi coastele! Asta-i a doua... asta-i a treia... Nu, așa mă încurc și n-o să mi le pot fixa în minte. Mai bine să le însemn... Unde mi-e cărbunele?

Klocikov luă cărbunele și începu să tragă pe pieptul Aniutei, în dreptul coastelor, linii paralele.

— Minunat! Totul e limpede... Și acum, putem să și ciocănim puțin... Ridică-te!

Aniuta se ridică și-și lăsă ușor capul pe spate. Klocikov începu s-o ciocănească și se adânci atât de mult în această operație încât nici nu băgă de seamă că buzele, nasul și degetele Aniutei se învinețiseră de frig. Aniuta tremura, dar se temea ca nu cumva să observe medicinistul că tremură, să n-o mai însemne cu cărbunele și să n-o mai ciocănească. Altminteri, te pomenești că nu reușește la examen!

— Acum, totul e limpede, zise Klocikov, oprindu-se din ciocănit. Stai așa, să nu se șteargă cărbunele, că trebuie să mai citesc puțin...

Și iarăși începu să se plimbe și să tocească. Aniuta, cu dungi negre pe piept de parcă era tatuată, stătea zgribulită de frig și se gândea. De felul ei vorbea foarte puțin: tot timpul tăcea. Tăcea și se gândea...

În cei șase sau șapte ani de când rătăcea prin tot soiul de hoteluri de mâna a doua, Aniuta cunoscuse vreo cinci bărbați ca Klocikov. Astăzi, toți își terminaseră studiile, intraseră în rândul oamenilor și, ca oameni cumsecade ce erau, o uitaseră. Unul dintre ei e la Paris acum, doi sunt doctori, al patrulea e pictor, iar despre al cincilea se zice că ar fi ajuns profesor universitar. Klocikov e al șaselea... Curând o să termine facultatea și o să intre și el în rândul oamenilor. Fără îndoială că o să aibă un viitor strălucit și o să ajungă om mare. Dar deocamdată prezentul e cât se poate de sumbru: medicinistul n-are tutun, n-are ceai, iar din zahăr nu i-au rămas decât patru bucățele. De aceea trebuie să termine cât mai repede cusătura, s-o ducă persoanei care i-a comandat-o și, din cele douăzeci și cinci de copeici câte i se cuvin, să-i cumpere lui Klocikov ceai și tutun...

— Pot să intru? se auzi un glas la ușă.

Aniuta își aruncă repede un șal de lână pe umeri.

Era pictorul Fetisov.

— Am o rugămintă la dumneata, i se adresă el lui Klocikov, privindu-l fioros pe sub părul care-i cădea pe frunte. Fii bun și împrumută-mi pentru vreo două ore pe încântătoarea dumitale prietenă! Pictez un tablou și, vezi, fără model nu merge!

— Cu plăcere! primi Klocikov. Du-te, Aniuta.

— Ce să caut eu acolo? întrebă fata încet.

— Ei, lasă prostiile! Doar omul te cheamă în interesul artei, nu pentru cine știe ce fleacuri! De ce să nu-l ajuți, dacă poți?

Aniuta începu să se îmbrace.

— Și ce pictezi? întrebă Klocikov.

— O fac pe Psychea. Frumos subiect, numai că nu-mi prea reușește... Sunt silit să lucrez după mai multe modele. Ieri am nimerit una care avea picioarele albastre. „De ce ți-s picioarele albastre?” o întreb. „Apoi, iese vopseaua din ciorapi”, îmi răspunde... Ei, dar văd că dumneata îi dai zor cu tocitul! Fericit om, că ai răbdare.

— Apoi, cu medicina nu-i de glumă, nu merge fără toceală.

— Hm... Iartă-mă, Klocikov, da' mare porcărie e aici la

dumneata! Cum poți trăi în mizeria asta?

— Adică, ce vrei să spui? N-am cum trăi altfel... Tată-meu nu-mi trimite decât douăsprezece ruble pe lună și cu suma asta nu-i tocmai ușor să trăiești ca oamenii...

— Așa o fi... zise pictorul strâmbându-se cu scârbă. Cu toate astea, poate că tot s-ar putea trăi, cât de cât, mai altfel... Un om cult e dator să fie și puțin estetic. Nu-i așa? Iar aici la dumneata e o harababură cum n-am mai pomenit! Patul nestrâns, zoi în lighean, gunoi pe jos... resturi de mâncare prin farfurii... ptiu!

— Asta-i drept, răspunse medicinistul și se rușină, însă Aniuta n-a avut timp să deretice prin casă. A fost mereu ocupată...

După ce pictorul și Aniuta ieșiră din odaie, Klocikov se întinse pe divan și, așa culcat, începu să tocească. Dar adormi pe nesimțite. Când, peste o oră, se trezi, își sprijini capul în pumni și se adânci în gânduri, posomorât. Își aduse aminte de vorbele pictorului, că un om cult e dator să fie și puțin estetic, și interiorul lui i se păru într-adevăr antipatic și dezgustător. Își imaginează viitorul, se văzu primindu-și bolnavii în cabinet, luându-și ceaiul în sufrageria largă, alături de nevasta lui, o femeie cumsecade... Și ligheanul cu apă murdară, în care pluteau mucuri de țigări, i se păru și mai scârbos, Aniuta i se păru urâtă și șleampătă, jalnică la înfățișare... Și se hotărî să se despartă de ea, cu orice preț și fără întârziere.

După ce Aniuta se întoarse de la pictor, în timp ce-și dezbrăca șuba, Klocikov se ridică și-i spuse, grav:

— Uite ce e, draga mea... Stai jos și ascultă-mă. Trebuie să ne despărțim! Într-un cuvânt, nu mai vreau să trăiesc cu tine.

Aniuta se întorsese obosită, aproape istovită. Din pricină că stătuse mult în picioare, era trasă la față și slabă, cu bărbia și mai ascuțită ca de obicei. Nu-i răspunse niciun cuvânt, numai buzele începură să-i tremure.

— Doar știi și tu că mai curând sau mai târziu tot o să ne despărțim, urmă medicinistul. Tu ești o fată bună și înțelegătoare, și nici proastă nu ești. Prin urmare, înțelegi...

Aniuta își îmbracă din nou șuba, înveli cusătura în hârtie fără să

spună o vorbă, își strânse ața și acele. Găsind pe marginea ferestrei pachetul cu cele patru bucățele de zahăr, îl așeză pe masă, lângă cărțile lui Klocikov.

— E zahărul... dumitale... zise ea încet și se întoarse ca să-și ascundă lacrimile.

— Ei, și de ce plângi? o întreabă Klocikov.

Apoi, tulburat, făcu câțiva pași prin odaie.

— Ciudată mai ești, pe cinstea mea... Știi foarte bine că trebuie să ne despărțim, că doar n-o să rămânem împreună o veșnicie!

Aniuta își adună toate legăturilele, apoi se întoarse cu fața spre el, să-și ia rămas-bun. Lui Klocikov i se făcu milă de ea.

„Ei, adică ce-ar fi dacă ar mai sta încă o săptămână? își zise el. Da, las-o să mai stea. Iar peste o săptămână, o să-i spun hotărât să plece.”

Și, înciudat de propria lui slăbiciune, strigă răstit:

— Ei, ce mai stai? Dacă ai de gând să pleci, pleacă, iar dacă nu, scoate-ți șuba și rămâi! Haide, rămâi!

Aniuta își scoase șuba încet, în tăcere, își șterse nasul tot atât de încet, suspină și, fără să facă cel mai mic zgomot, se întoarse la locul ei obișnuit, pe scăunașul de lângă fereastră.

Studentul își luă cursul și începu să se plimbe iarăși dintr-un colț în celălalt.

— Plămânul drept este compus din trei lobi... Pe peretele anterior al toracelui, lobul superior ajunge până la coasta a patra sau a cincea...

Iar în coridor, cineva striga cât îl ținea gura:

— Grrigori, samovarul!

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki”, 1886, nr. 8, 22 februarie. Semnată: A. Cehonte. Cu unele schimbări în pasajul discuției dintre student și jurist, a intrat în culegerea „Povestiri felurite”, Sankt-Petersburg, 1886. Apoi, temeinic refăcută, povestirea a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1900, vol. II. Publicăm textul din 1900.

În vederea includerii în culegerea de opere, povestirea a fost supusă unei amănunțite revizui de stil și abrevieri. Juristul a dispărut din text și o parte din replicile lui au fost puse în gura pictorului pe care, la început, îl chema Fliusov¹⁸. Afară de discuția cu juristul Klikušin, a mai fost scoasă și scena

explicației dintre student și Aniuta. După cuvintele lui Klocikov: „Trebuie să ne despărțim!” în „Povestiri felurite” urma:

„Aniuta căscă gura, clipi din ochi, nasul și obrazii începură să-i tremure. Buza de sus i se strâmbă spre dreapta, cea de jos spre stânga...

„— De ce să plângi? se tulbură Klocikov. Recunoaște și tu că, mai curând sau mai târziu, toate astea trebuie să aibă un sfârșit! Trebuie, nu-i așa?

„— Eu... eu n-o să... n-o să... spuse Aniuta printre suspine.

„— Ce n-o să...?

„— O să... o să te ascult.

„— Dar nu-i vorba de asta! Tu ești bună, înțelegătoare, însă... înțelege că nu se cuvine să trăim împreună. Nu se poate! Nu fi proastă și înțelege odată!

„Fața Aniutei era udă ca o fereastră după ploaie. Fără să-și șteargă lacrimile și strâmbându-se ca de durere, fata scâncea înainte – și, deodată, izbucni în hohote de plâns.

„— Î-n... în grija cui te las? auzi Klocikov. Par... parcă în lipsa mea o să aibă cine să... să-ți aducă țigări? Și... și... și zahărul... Parcă se poa... poate bea ceai fără za... zahăr? O... o să te ascult.

„— La naiba... bombăni medicinistul. Bine, fie! și dădu din mână a lehamite. Nu mai urla! Rămâi!

„Aniuta își suflă nasul, răsuflă adânc și se îndreptă fără zgomot spre locul ei obișnuit: spre taburetul de lângă fereastră”.

Sfârșitul povestirii, care urma după rândurile de mai sus, a fost adăugat la ediția din 1900.

Trimițându-și povestirea la „Oskolki”, Cehov scria (3 februarie 1886): „Trimit povestirea... Am atins anumite probleme, dar nu e nimic neliberal în ea.”

Ivan Matveici

Sunt cinci trecute. Un savant rus destul de cunoscut – să-i zicem, pur și simplu, savantul – stă în cabinetul lui de lucru și-și roade unghiile, nervos.

— Revoltător! zice el, uitându-se mereu la ceas. Asta e culmea lipsei de respect față de munca și de timpul altuia! În Anglia, un individ ca ăsta n-ar câștiga un ban și ar crăpa de foame! Ei, lasă, că o să-mi vii dumneata!...

Și simțind nevoia să împărtășească și altcuiva indignarea și nerăbdarea lui, savantul se apropie de ușa care dă în odaia soției sale, bate și începe să i se plângă:

— Ascultă, Katia, zice el furios. Dacă-l vezi pe Piotr Danilîci, să-i spui din partea mea că oamenii cumsecade nu fac ce-a făcut el. Curată măgărie! Îmi recomandă un copist, fără să știe pe cine recomandă! Tânărul ăsta întârzie în fiecare zi, regulat, cu două sau trei ceasuri! Apoi, ăsta-i copist? Pentru mine, aceste două-trei ceasuri sunt mai prețioase decât ar fi, pentru altul, doi sau trei ani! Când o veni, o să-i trag o săpuneală să mă țină minte, n-o să-i plătesc un ban și o să-l dau afară! Nu, cu asemenea oameni nu face să te porți cu mânuși!

— În fiecare zi spui același lucru și cu toate astea tot îl primești!

— Nu, astăzi m-am hotărât. Am pierdut destul timp din pricina lui. Fără supărare, o să-l înjur birjărește!

Dar, în sfârșit, se aude clopoțelul zbârnâind. Savantul își ia un

aer grav, se îndreaptă din mijloc și, aruncându-și capul pe spate, o ia spre sală. Acolo, lângă cuier, îl găsește pe Ivan Matveici, copistul – un tânăr ca de vreo optsprezece ani, cu fața ovală ca un ou, fără umbră de mustăți, îmbrăcat cu un palton ros și ponosit și fără galoși. Tânărul răsuflă greu și-și șterge de preș, apăsător, cizmele mari și butucănoase, încercând în același timp să ascundă de ochii slujnicei o gaură din cizmă, prin care i se zărește ciorapul alb. Dând cu ochii de savant, Ivan Matveici începe să zâmbească, cu zâmbetul acela nesfârșit și larg, puțin prostesc, pe care-l întâlnești doar la copii și la oamenii peste măsură de naivi.

— Bună ziua, zice el, întinzându-i savantului o mână mare și udă. Nu vă mai doare gâtul?

— Ivan Matveici! începe savantul cu glas tremurat, trăgându-se îndărăt și împreunându-și degetele de la amândouă mâinile. Ivan Matveici! Și repezindu-se la copist, îl apucă de umăr, zgâlțâindu-l ușor.

— Ce ai de gând? urmează el cu deznădejde. Ce ai de gând, răule și urâciosule? Îți bați joc de mine, hai?

Judecând după zâmbetul care-i stăruie încă pe buze, Ivan Matveici se aștepta la cu totul altă primire. Dând cu ochii de fața indignată a savantului, obrazul oval i se lungește și mai mult și, de mirare, rămâne cu gura căscată.

— Ce... ce s-a întâmplat? întreabă el.

— Mai întrebi? Și savantul își împreunează iarăși degetele. Doar știi bine ce prețios e timpul meu, și-mi vii abia acum! Ai întârziat două ore!... Nu te temi de Dumnezeu?

— Dar nu vin de acasă, face încurcat Ivan Matveici încercând, stângaci, să-și dezlege fularul. Azi e ziua onomastică a mătușii mele, și ea stă cam la șase verste de aici... Dacă aș fi venit de-a dreptul de acasă, era altceva...

— Apoi spune și dumneata, Ivan Matveici, dacă în purtarea dumitale este vreo logică! Trebuie să terminăm o lucrare urgentă, iar dumneata îmi umbli haihui pe la onomastice și pe la mătuși!... Dar dezleagă-ți odată fularul cela! Până la urmă, e insuportabil!

Și savantul se repede iarăși la copist, de data asta ajutându-l să-

și dezlege fularul.

— Parcă ești o muiere... Ei, hai să mergem!... Dar mai repede, te rog!

Suflându-și nasul într-o batistă murdară și mototolită și potrivindu-și pe trup surtucelul cenușiu, Ivan Matveici traversează salonul cel mare și salonașul, îndreptându-se spre birou. Acolo îl așteaptă de mult și scaunul, și hârtia, ba chiar și țigările.

— Stai jos, stai jos, îl zorește savantul, frecându-și mâinile nerăbdător. Ești nesuferit... Știi că lucrarea e urgentă și întârzii atâta! Uite, fără să vrei îți vine să înjuri! Ei, haide, scrie... Unde ne-am oprit data trecută?

Ivan Matveici își netezește părul des ca peria și tuns neregulat, apoi pune mâna pe condei. Savantul se plimbă de la un capăt la celălalt al odăii, se încruntă și începe să dicteze:

— Esențialul stă în faptul... virgulă... că unele, ca să zic așa, forme fundamentale... ai scris? forme care sunt condiționate în mod exclusiv de însăși esența acelor principii... virgulă... care își găsesc în ele expresia și se pot întruchipa numai în ele... De la capăt... Natural, pui punct... Mai multă independență prezintă... prezintă... acele forme, care nu iau atât un caracter politic... virgulă... cât un caracter social...

— Acum, băieții de liceu au altă uniformă¹⁹... cenușie... zice Ivan Matveici. Pe vremea mea era mai bine: purtam tunici...

— Ei, dar scrie odată, omule! se supără savantul. Social... ai scris? Vorbind însă de transformările care se referă la organizarea funcțiunilor de stat, și nu la reglementarea modului de viață al poporului... virgulă... nu putem spune că ele se deosebesc prin naționalitatea formelor! or... ultimele trei cuvinte între ghilimele... E-e... asta... Ce spuneai despre liceu?

— Că pe vremea mea era altfel de uniformă.

— Aha... așa... Și de mult ai părăsit liceul?

— Apoi, v-am mai spus și ieri! Sunt trei ani de când nu mai urmez... Am plecat din clasa a patra.

— Și de ce l-ai întrerupt? întreabă savantul, uitându-se la ce a scris Ivan Matveici.

— Apoi... chestii familiare...

— Iar mă silești să-ți atrag atenția, Ivan Matveici! Când ai să-ți lași odată obiceiul de a scrie lăbărțat? Un rând trebuie să aibă cel puțin patruzeci de litere!

— Dar ce, credeți c-o fac înadins? se supără Ivan Matveici. În schimb, sunt rânduri care au peste patruzeci de litere... Numărați-le! Dar dacă vi se pare că scriu lăbărțat, atunci puteți să-mi scădeți onorariul...

— Ei, dar nu-i vorba de asta! Ce lipsă de delicatețe, pe cinstea mea... Cum zic ceva, îndată aduci vorba de bani! Principalul e ca textul să fie scris îngrijit, Ivan Matveici, îngrijit, ăsta-i principalul! Trebuie să te deprinzi să fii îngrijit în toate.

Slujnica intră în birou aducând o tavă cu două pahare de ceai și un coșuleț cu pesmeciori... Ivan Matveici apucă paharul stângaci, cu amândouă mâinile și începe numaidecât să bea. Ceaiul e foarte fierbinte. Ca să nu-și frigă buzele, Ivan Matveici se silește să-l soarbă în înghițituri mici. Mănâncă un pesmecior, încă unul și încă unul, apoi, uitându-se jenat cu coada ochiului la savant, întinde sfios mâna după al patrulea... Sorbiturile zgomotoase, mestecatul hulpav și expresia hămesită și lacomă a sprâncenelor lui ridicate, îl scot din fire pe savant.

— Termină mai repede, te rog... Timpul e prețios.

— Dumneavoastră puteți să dictați. Eu pot să beau și să scriu în același timp... Vă mărturisesc că mi-e foame.

— Te cred. Dacă umbli atâta pe jos!

— Da... Și ce timp îngrozitor! Prin părțile noastre la vremea asta miroase a primăvară... Zăpada se topește, peste tot vezi numai băltoace...

— Mi se pare că dumneata ești din sud, nu-i așa?

— Din ținutul Donului... În martie, la noi e primăvară în lege. Aici încă-i frig, lumea umblă cu șubă, pe când acolo încolțește iarba... peste tot e uscat... poți chiar să prinzi tarantule.

— Dar de ce să prinzi tarantule?

— Așa... fiindcă n-ai ce face... zice Ivan Matveici și oftează. E așa de distractiv! Legi un bob de smoală de un fir de ață, îi dai

drumul în gaură și începi să bați cu el tarantula pe spinare. Atunci îndrăcită se înfurie, se prinde cu picioruțele de smoală și se lipește... Și ce le mai făceam! Adunam câte-un paner întreg și băgam înăuntru, peste ele, o bihorcă.

— Ce-i aceea bihorcă?

— Tot un păianjen și tot cam ca tarantula. O bihorcă însă poate să ucidă, ea singură, o sută de tarantule.

— Mda... Ei, dar să ne căutăm de treabă... Unde ne-am oprit?

Savantul mai dictează vreo douăzeci de rânduri, apoi se așază în fotoliu și se adâncește în meditații.

Așteptându-l să-și formuleze ideile, Ivan Matveici întinde gâtul încercând să-și potrivească gulerul cămășii. Cravata i-e strâmbă, butonii i-au sărit și gulerul se desface mereu.

— Mda... zice savantul. Așa... Și zici că n-ai găsit încă nicio slujbă, Ivan Matveici?

— Nu. Unde era să găsesc? Știți, m-am gândit să intru voluntar în armată. Dar tata e de părere să mă bag la o farmacie.

— Mda... Dar mai bine ai intra la universitate. Ce-i drept, examenul e greu, dar cu răbdare, cu muncă și cu stăruință s-ar putea să reușești. Învăță, citește cât mai mult... Citești destul?

— Să vă spun drept, nu prea... mărturisește Ivan Matveici, aprinzându-și o țigară.

— Pe Turgheniev l-ai citit?

— Nu-u...

— Dar pe Gogol?

— Pe Gogol? Hm!... Pe Gogol... Nu, nu l-am citit!

— Și nu ți-e rușine, Ivan Matveici? Vai, vai! Un băiat așa de cumsecade, așa de original – și uite la el că nici măcar pe Gogol nu l-a citit! Să faci bine să-l citești! Îți împrumut eu cărțile lui. Să-l citești numaidecât! Altfel, să știi că ne certăm!

Se face din nou tăcere. Savantul stă într-o rână pe divanul moale și se gândește, iar Ivan Matveici, lăsându-și gulerul în pace, își concentrează toată atenția asupra cizmelor. Nu observase până atunci că zăpada de pe tălpi i s-a topit și că sub picioare i s-au adunat două băltoace mari. I-e rușine...

— Azi nu prea merge lucrul... mormăie savantul. Mi se pare că-ți place să prinzi și păsări, nu?

— Numai toamna... Aici nu prind, dar acasă prindeam mereu.

— Așa... foarte bine... Totuși, hai să mai încercăm.

Savantul se ridică hotărât și începe să dicteze, dar după zece rânduri se lasă iarăși pe divan.

— Nu, cred că e mai bine să amânăm pe mâine, zice el. Vino mâine dimineată, dar ceva mai devreme. Așa, pe la nouă... Numai, să te ferească sfântul să întârzii iar!

Ivan Matveici pune condeiul jos, se ridică de la masă și se așază pe alt scaun. Trec așa câteva minute de tăcere. Tânărul începe să-și dea seama că s-ar cuveni să plece, că e de prisos acolo. Dar în biroul savantului e așa de plăcut și de cald, e atâta lumină și, pe deasupra, mai stăruie încă atât de viu parfumul ceaiului dulce și al pesmeciorilor de cozonac, încât inima i se strânge numai la gândul că trebuie să se întoarcă acasă. Acolo îl așteaptă sărăcia, foamea, frigul, bătrânul care bombănește și înjură mereu – pe când aici e atâta tihnă și atâta liniște, iar oamenii se interesează până și de tarantulele și de păsările lui...

Savantul se uită la ceas și ia o carte în mână.

— Atunci, mi-l dați pe Gogol? întreabă Ivan Matveici, ridicându-se de pe scaun.

— Ți-l dau, ți-l dau. Dar unde te grăbești așa, drăguță? Mai stai, mai spune-mi ceva...

Ivan Matveici se așază la loc, zâmbind cu gura până la urechi. Aproape în fiecare seară stă în cabinetul acesta și totdeauna simte, în glasul și în privirea savantului, ceva nespus de blând, de prietenos și de apropiat. Uneori i se pare că savantul chiar ține la el, că s-a deprins cu el și că, dacă-l ceartă când întârzie, o face numai pentru că i-e urât fără poveștile lui despre tarantule și despre felul cum se prind sticleții în ținutul Donului...

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, 1886, nr. 60, 3 martie, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte. A intrat, cu unele schimbări de vocabular în culegerea „Povestiri felurite”, Sankt-Petersburg, 1886. Cu înlocuirea unor expresii vulgare și cu unele abrevieri de text,

povestirea a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

După afirmațiile lui M. P. Cehov, cel care i-a servit de model lui Cehov pentru eroul povestirii a fost însuși fratele lor Ivan, care, lipsit de mijloace, străbătea Moscova de la un capăt la celălalt ca să ajungă la Sokolniki, la scriitorul P. D. Boborîkin, pentru a scrie textele pe care i le dicta acesta („Anton Cehov și subiectele lui”, Moscova, 1923).

Vidma

Se înnopta. Paracliserul Saveli Gîkin stătea întins pe patul lui mare, în căsuța în care locuia pe vremuri paznicul bisericii. Dar nu dormea, cu toate că obișnuia să se culce odată cu găinile. De sub un capăt al plapumei unsuroase, făcută din petece de stambă de toate culorile, i se vedea părul aspru și roșcat, iar de sub celălalt îi ieșeau la iveală picioarele mari, nespălate cine știe de când. Stătea cu urechea ațintită... Căsuța era gard în gard cu biserica și singura ei ferestruică dădea în câmp. Iar acolo, în câmp, puteai să juri că se pornise o adevărată bătălie. Era greu să-ți dai seama cine-s cei care se măcelăresc și pentru pieirea cui se stârnise prăpădul acela. Judecând însă după urlatul neîntrerupt și sinistru, cineva suferea cumplit. Ai fi zis că o putere biruitoare urmărea pe nu știu cine peste câmp, răscolea pădurea, zgâlțâia acoperișul bisericii, bătea furioasă cu pumnii în fereastră, spumega de mânie și rupea cu dinții, iar cel urmărit urla și se tânguia înfrânt... Bocetul jalnic se auzea când sub fereastră, când pe deasupra acoperișului, când în horn. Și în bocetul acela nu era strigăt de ajutor, ci durerea vie și trează că e prea târziu, că nu mai poate fi nicio scăpare. Troienele prinseseră o pojghiță subțire de gheață: și pe troiene, și pe copaci tremurau lacrimi, iar pe drumuri și cărări, se lăteau băltoace întunecate – amestec de noroi și de zăpadă topită.

Într-un cuvânt, pe pământ începuse dezghețul, dar cerul nu-l vedea prin bezna nopții și turna cu nemiluita peste câmpiile

dezmorțite fulgi mari de zăpadă proaspătă. Iar vântul se plimba în voie, de parcă era beat... Nu lăsa fulgii să se așeze și, în întuneric îi învăluia cum avea gust.

Gîkin asculta urletul acela și se încrunta. Se încrunta deoarece știa, sau măcar bănuia, ce urmărea prăpădul de afară și cine-l pusese la cale.

— Lasă că știu eu! mormăia amenințând cu degetul nu știu pe cine, sub plapumă. Știu eu, tot!

Pe scăunelul de lângă fereastră stătea nevasta paracliserului, Raisa Nilovna. Lampa de tinichea așezată pe alt scăunel, sfioasă și parcă neîncrezătoare în puterile ei, împrăștia o lumină ștearsă și tremurătoare pe umerii ei puternici, pe rotunzimile dulci ale trupului frumos și pe coada bogată, care atingea pământul. Nevasta paracliserului cosea saci de pânză groasă. Măinile ei umblau repede; în schimb trupul, ochii, sprâncenele, buzele pline și gâtul alb îi stăteau încremenite, pierdute în munca monotonă și mecanică, și păreau că dorm. Doar din când în când își înălța capul ca să-și destindă gâtul obosit, arunca în treacăt o privire spre fereastra dincolo de care urla viscolul, apoi se apleca iarăși asupra lucrului. Fața ei frumoasă, cu nasul puțin cârn și cu gropițe în obraji, nu arăta nimic: nici dorință, nici tristețe, nici bucurie. Tot așa nu spune nimic un havuz frumos, dar care nu mai aruncă apă.

În sfârșit a terminat un sac, l-a aruncat la o parte și, întinzându-se cu plăcere, și-a oprit căutătura întunecată și încremenită asupra ferestrei... Pe geamuri lunecau lacrimi: fulgii albi și efemerii se opreau o clipă, se lipeau de sticlă, se uitau la Raisa Nilovna și se topeau...

— Haide, culcă-te odată! bombăni paracliserul.

Raisa Nilovna tăcea. Și deodată genele începură să-i tremure și ochii îi sclipiră. Saveli, care o urmărise tot timpul de sub plapumă, își scoase la iveală capul și întrebă:

— Ce este?

— Nimic... Mi s-a părut că vine cineva... răspunse femeia încet.

Paracliserul zvârli plapuma de pe el cu mâinile și cu picioarele,

se ridică în genunchi pe pat și se uită prostit la nevastă-sa. Pâlpâirea sfioasă a lămpii îi lumina fața păroasă și ciupită de vărsat și-i luneca peste părul aspru și zburlit.

— Auzi? îl întrebă nevastă-sa.

Prin urletul monoton al viscolului, Saveli desluși un suspin subțire abia auzit, metalic parcă, aducând cu bâzâitul țânțarului când vrea să ți se așeze pe obraz și se supără că nu-l lași în pace.

— Poșta... bombăni Saveli, lăsându-se pe călcâie.

La trei verste de biserică trecea șleahul de poștă.

Când bătea vântul dinspre drum, cei din căsuță auzeau zurgălăii poștalionului.

— Doamne, ce gust să pleci la drum pe o vreme ca asta! oftă nevasta paracliserului.

— Așa-i slujba la stat: vrei, nu vrei, trebuie să pleci...

Suspînul mai stăruie o clipă în văzduh, apoi se stinse.

— A trecut! zise Saveli culcându-se.

Dar nici n-apucă să se învelească din nou cu plapuma, și-i ajunse la ureche un clinchet deslușit de clopoțel. Paracliserul aruncă o privire plină de neliniște spre nevastă-sa, sări din pat și, legănându-se de pe un picior pe altul, își făcu de lucru pe lângă cuptor. Clopoțelul se mai auzi puțin, apoi amuți dintr-odată, de parcă i s-ar fi desprins limba.

— Nu se mai aude... mormăi paracliserul, oprindu-se în fața femeii și privind-o cu bănuială.

Dar chiar în clipa aceea vântul se izbi în fereastră aducând cu el, iarăși, suspînul acela metalic și subțire... Saveli se îngălbeni, icni și începu din nou să lipăiască pe podele cu picioarele lui goale.

— Viscolul învârte poștalionul pe loc! zise el răgușit uitându-se încruntat, numai cu coada ochiului, la nevastă-sa. Mă auzi ce-ți spun? Viscolul învârte poștalionul pe loc!... Lasă că știu eu... Știu! Crezi că nu... crezi că nu pricep? se înfurie paracliserul. Știu tot, lua-te-ar naiba!

— Ce știi? întrebă încet femeia, fără să-și ia ochii de la fereastră.

— Știu că toate astea tu le-ai pus la cale, diavoliță ce ești! Tu, lua-te-ar naiba! Și viscolul, și poștalionul care se învârte pe loc, tu

le-ai pus la cale toate! Tu!

— Ai turbat, nerodule... făcu femeia cu glas împăciuitor.

— De mult am băgat eu de seamă că ai sânge de cățea în tine! Am băgat de seamă chiar din ziua când ne-am luat!

— Ptiu! se sperie Raisa și, ridicând din umeri, își făcu cruce. Mai bine ți-ai face și tu cruce, nebunule!

— Vidma tot vidmă rămâne, urmă Saveli cu glas înăbușit și plângăreț, ștergându-și nasul cu poala cămășii. Cu toate că-mi ești nevastă, cu toate că te tragi din neam de popi, chiar și la spovedanie am să spun cine-mi ești!... Ce mai încoace încolo? Apără-mă, Doamne, și mă miluiește! Anul trecut, în ziua prorocului Daniil și a celor trei prunci, n-a viscolit și n-a venit meșterul cela să se încălzească la noi? După aceea, de sfântul Alexei, omul lui Dumnezeu, nu s-a revărsat râul și n-a venit ureadnicul²⁰?... Toată noaptea a trăncănit aici cu tine, blestematul, iar dimineața, când a ieșit și m-am uitat la el, ce să vezi? Avea cearcăne sub ochi și obrajii scofâlciți ca dracu'! Mai zi ceva!... Și de Probajeni n-a fost de două ori furtună, și n-a venit de două ori să măie aici pe noapte vânătorul cela? Am văzut tot, lua-l-ar naiba! Tot! Aha, te-ai înroșit mai ceva ca racul! Aha!

— N-ai văzut nimic...

— Ei, aș! Și iarna asta, înainte de Crăciun, în ziua celor zece mucenici din Crit, când a viscolit și ziua și noaptea... ții minte? N-a rătăcit drumul pisarul mareșalului nobilimii și n-a nimerit tot aici, câinele?!... Că-ți și găsești la cine să te uiți! La un pisar, ptiu! Păcat să strici vremea lui Dumnezeu pentru unul ca el! Un diavol, un mucos, o stârpitură, toată mutra numai bube, ba mai avea și gâtul strâmb!... Ei, să fi fost măcar frumos... dar așa, ptiu! Satana în picioare!

Paracliserul își trase răsufletul, își șterse buzele și ascultă din nou. Clopoțelul nu se mai auzea. Dar deodată vântul răbufni peste acoperiș și, dincolo de fereastră, în întuneric, răsună iarăși clinchet de zurgălăi.

— Și acum, tot așa! urmă Saveli. Nu de pomană învârte vântoasa poștalionul! Să mă scuipi între ochi dacă nu te caută pe

tine! Știe el necuratul ce face, te slujește bine! Are să-l învârtă, și până la urmă tot aici are să-l aducă! Știu eu! Văd eu! N-ai cum să te-ascunzi, palavragioaica dracului, stricata naibii! Cum a început a viscoli, cum ți-am ghicit gândurile!

— Nerod mai ești, măi omule! zise femeia zâmbind. Cum s-ar zice, după capul tău cel prost, eu am puterea să stric vremea când vreau?

— Aha... râzi? Nu știu dacă tu sau altcineva, dar atâta știu, că îndată ce începe să clocotească sângele în tine, se și stârnește vreme rea, și, îndată ce se stârnește vreme rea, îți și aduce necuratul vreun nebun aici! Totdeauna se întâmplă așa! Orice ai zice, tu ești de vină!

Ca să se încredințeze și mai bine, paracliserul își duse un deget la frunte, își închise ochiul stâng și urmă, cu glas cântat:

— Curată nebunie! Blestemul lui Iuda! Că dacă ești femeie și nu satană, ar trebui să te gândești în gândul tău: dar dacă cei care-au venit aici nu erau nici meșteri, nici vânători, nici pisari, ci necuratul sub chipul lor? Ce zici? Te-ai gândit la asta?

— Mare nerod mai ești și tu, Saveli! oftă femeia uitându-se cu milă la bărbat. Pe vremea când trăia tătuca și stătea aici, veneau la el fel de fel de oameni să-i lecuiască de friguri: și din sat, și de prin cătune, și de pe la fermele armenești. Și nimeni nu zicea că erau diavoli. Și doar veneau aproape în fiecare zi... Iar dacă nimerește careva la noi o dată pe an, la o vreme rea, să se încălzească – apoi ție, nerodule, îndată ți se pare lucru dracului și intri la bănuială!

Vorbele cu tâlc ale femeii îl buimăciră pe paracliser. Își depărtă picioarele goale, își plecă fruntea și rămase pe gânduri. Nu era cu totul încredințat de adevărul presupunerilor lui, iar acum glasul neprefăcut și plin de nepăsare al femeii îl încurca și mai mult. Cu toate acestea, după ce se gândi puțin, clătină din cap și zise:

— Eh, că doar nu vin să ceară adăpost pe noapte niște moșnegi, acolo, ori niște pocitanii, ci tot tineri... De ce? Hai? Și dacă s-ar mulțami cu atâta, să se încălzească... Dar așa, caută s-o bucure pe satana! Nu, muiere, nu-i pe lume lighioană mai vicleană decât

neamul vostru muieresc! Minte adevărată n-aveți nici cât un graur; în schimb, viclenie diavolească, – oho! Apără-mă și mă miluiește, Maică Precistă! Iaca, iar, se aude clopoțelul poștalionului... De cum a început viscolul, eu ți-am și ghicit gândurile! Ai făcut farmece, păienjenițo!

— Ce te legi de mine, blestematule? Își ieși din fire femeia. Ce te agăți de mine ca scaiul?

— Mă leg, pentru că dacă în noaptea asta, ferească Dumnezeu, se întâmplă ceva... apoi ascultă ce-ți spun... Dacă se întâmplă ceva, atunci mâine dis-de-diminează mă duc la Diakovo, la părintele Nikodim, și-i spun tot! „Părinte Nikodim, am să-i spun, uite așa și așa, să am iertare, nevastă-mea e vrăjitoare. De ce? Hm... Vreți să știți de ce? Apoi... uite, așa și pe dincolo...” Și are să fie vai de capul tău, muieră! N-ai să-ți primești osânda numai în viața cea de apoi, dar chiar și în asta pământească! Nu degeaba sunt scrise în trebnic rugăciuni împotriva voastră!

Deodată se auziră bătăi în fereastră, atât de puternice și de neașteptate, încât Saveli se îngălbeni și căzu, de spaimă, pe pat. Femeia sări în picioare, pălind și ea.

— Deschideți, pentru numele lui Dumnezeu, să ne încălzim puțin! se auzi de afară un glas adânc și tremurat. Cine stă aici? Îndurați-vă, oameni buni, că am rătăcit drumul!

— Dar voi cine sunteți? întrebă femeia speriată, ferindu-se să se uite la fereastră.

— Poșta! îi răspunse alt glas.

— Nu degeaba ai făcut tu farmece! Și Saveli dădu din mână. Toate sunt așa cum ți le-am spus. Am avut ori n-am avut dreptate?... Ei lasă, lasă, că ai să vezi tu!

Paracliserul sări în pat și, smârcâind înciudat pe nas, se întoarse cu fața la perete. Curând după aceea îl ajunse în spate un val de aer rece. Ușa scârțâi, apoi în prag se ivi un bărbat înalt, plin de zăpadă din cap până în picioare. La spatele lui se mai vedea o umbră de om, tot atât de albă...

— Să aduc și coletele? întrebă cel din spate cu glas răgușit și gros.

— Doar n-o să le lăsăm afară!

Zicând așa, cel care intrase întâi începu să-și dezlege gluga; dar pierzându-și răbdarea, și-o smulse de pe cap cu chipiu cu tot și o aruncă, necăjit, spre cuptor. Apoi își scoase paltonul aruncându-l tot acolo și, fără să dea bună seara, începu să se plimbe prin odaie.

Era un poștaș tânăr și bălai, cu surtuc de uniformă ponosit și cu cizme vechi și murdare. După ce se încălzi plimbându-se, se așeză la masă, își întinse picioarele ude peste saci și-și sprijini bărbia în pumni. Fața lui palidă, plină de pete roșii, mai purta încă urmele chinurilor și ale spaimei prin care trecuse mai adineauri. Dar chiar așa – răvășită de furie, cu pecetea proaspătă a suferințelor morale și trupești, cu zăpada care i se topea pe sprâncene, pe mustăți și pe bărbuța rotundă – era totuși frumoasă.

— Viață de câine! bombăni poștașul plimbându-și căutătura pe pereți, de parcă nu-i venea să creadă că se găsea la adăpost. Era cât pe ce să ne prăpădim! Dacă n-ar fi fost lumina de la fereastra asta, nu știu ce s-ar fi întâmplat cu noi... Dracu' știe când or să se sfârșească toate! Că nu se mai mântuie odată viața asta de câine... Unde suntem? întrebă el coborând glasul și aruncându-și ochii spre femeie.

— La Colina Guleaevski, pe moșia generalului Kalinovski, îi răspunse, tresărind și înroșindu-se, nevasta paracliserului.

— Auzi, Stepane? se întoarce poștașul către surugiul care se împotmolise în ușă cu un balot mare de piele în spinare. Am nimerit la Colina Guleaevski!

— De... cam departe!

Zicând aceste vorbe – mai curând un oftat răgușit și întretăiat – surugiul ieși, ca să se întoarcă după puțin timp cu alt balot, ceva mai mic. Apoi plecă din nou, aducând o cingătoare lată de piele de care atârna sabia poștașului, lungă și lată ca paloșul cu care e zugrăvită Iudita lângă patul lui Holophern, în litografiile ieftine. După ce așeză baloturile lângă perete, ieși în tindă, se lăsă pe un scaun și-și aprinse luleaua.

— Poate că doriți un ceai, după atâta drum? întrebă nevasta paracliserului.

— N-avem vreme de băut ceai! se încruntă poștașul. Ne încălzim repede și plecăm, să nu pierdem trenul cu poșta. Mai stăm vreo zece minute și gata. Am să vă rog, doar, să fiți buni și să ne arătați drumul...

— Ne-a pedepsit Dumnezeu de ne-a trimis vremea asta! oftă femeia.

— Mda... Dar dumneavoastră cine sunteți?

— Noi? Localnici... pe lângă biserică... Cum s-ar zice, din tagma bisericească... Cel care stă culcat acolo e bărbatul meu... Saveli, scoală-te și dă bună seara la oaspeți! Înainte, aveam aici parohie, dar de vreun an și jumătate s-a desființat. Nu mai încapă vorbă că pe când stăteau boierii la moșie, erau oameni mulți și făcea să ținem parohie. Dar acum, fără boieri, gândiți-vă și dumneavoastră: cu ce să trăiască slujitorii Domnului, dacă Markovka, satul cel mai apropiat de noi, e la cinci verste? Saveli a rămas fără slujbă și acum... face pe paznicul. Are grijă de biserică...

Și poștașul mai află că dacă Saveli s-ar duce la generăleasă și i-ar cere câteva rânduri către episcop, ar căpăta un loc mai bun. Dar el nu se duce la generăleasă, pentru că-i leneș și se teme de oameni.

— Cu toate astea, se cheamă că tot din tagma bisericească facem parte... adăugă nevasta paracliserului.

— Bine, dar din ce trăiți? o întreabă poștașul.

— Biserica are loc de fâneață și grădini de zarzavat. Numai că de acolo ne vine tare puțin... oftă femeia. Părintele Nikodim din Diakovo e om lacom, și cu toate că nu slujește la noi decât de sfântul Nicolae cel din vară și de sfântul Nicolae cel din iarnă, ne ia aproape tot... N-are cine să ne facă dreptate!

— Minți! strigă Saveli, răgușit. Părintele Nikodim e suflet sfânt, e făclia bisericii! Iar dacă ia, apoi ia ceea ce i se cuvine după regulament!

— Ei, dar supărăcios bărbat ai! zâmbi poștașul. Și de mult ești măritată?

— De la duminica iertării merg pe al patrulea an. Înainte era

paracliser aici tatăl meu, dar când a văzut că i se apropie ceasul, vrând să-mi rămână mie locul, a plecat la consistoriu și a cerut să i se trimită un paracliser neînsurat, care să mă ia de nevastă. Și uite, așa m-am măritat...

— Aha, prin urmare, dintr-o lovitură ai prins două muște! zise poștașul uitându-se la spinarea lui Saveli. Te-ai ales și cu loc și cu nevastă...

Saveli scutură supărat dintr-un picior și se trase și mai mult la perete. Poștașul se ridică de la masă, se întinse și se așeză pe unul dintre baloturi. După ce se gândi puțin, își mută sabia, alături, netezi baloturile cu mâna și se întinse peste ele, cu un picior atârnat pe podea.

— Viață de câine... bombăni el, punându-și mâinile sub cap și închizând ochii. Nici celui mai hain tătar nu i-aș dori asemenea viață!

Curând se făcu liniște. Nu se auzea decât gâfâiala lui Saveli și respirația regulată și domoală a poștașului adormit, care slobozea la fiecă răsuflare, câte un „c-h-h-h...” adânc și prelung. Din când în când îi scârțâia ceva în gât, ca o rotiță, iar piciorul îi tresărea, foșnind pe balot.

Saveli se mai frământă o vreme sub plapumă, apoi întoarse încet capul. Femeia stătea pe scăunel cu obrazii între palme și se uita la poștașul adormit. Privirea ei era încremenită, ca a unui om nedumerit și speriat.

— Ei, ce te holbezi așa la el? șopti Saveli, cu mânie.

— Ce-ți pasă? Stai acolo culcat! îi răspunse femeia, fără să-și desprindă ochii de la capul cel bălai.

Saveli slobozi înciudat tot aerul din piept și se întoarse dintr-odată cu fața la perete. Dar după câteva minute începu iarăși să se frământă, apoi se ridică în genunchi pe pat și, sprijinindu-se cu mâinile de pernă, trase cu coada ochiului la nevastă-sa, care stătea tot atât de nemișcată și se uita la străin. Obrazii îi păliseră, iar în ochi i se aprinsese o lumină ciudată. Paracliserul icni, coborî din pat târându-se pe burtă, se apropie de poștaș și-i acoperi fața cu o batistă.

— De ce faci asta? îl întrebă femeia.

— Ca să nu-l bată lumina în ochi...

— Atunci stinge încalte și lampa!

Saveli se uită cu neîncredere la nevastă-sa, își ȋtuguie buzele spre lampă, dar se răzgândi și-si împreună mâinile.

— N-o fi și ăsta tot vicleșug diavolesc? strigă el. Hai? Parcă este pe lume lighioană mai vicleană decât neamul vostru muieresc?

— Huo, drace împielițat! șuieră femeia printre dinți, încruntându-se cu mânie. Lasă că ai să vezi tu!

Și, așezându-se mai bine, își aținti din nou privirea asupra poștașului.

Faptul că avea fața acoperită n-o încurca deloc. Pe ea n-o atrăgea atât chipul omului, cât întreaga lui înfățișare, atât de nouă pentru ea. Poștașul avea pieptul lat și puternic, mâinile înguste și frumoase, iar picioarele lungi, numai mușchi, erau mult mai bine făcute și mai bărbătești decât cei doi „butuci” ai lui Saveli... Nu, nici nu putea fi vorba de vreo asemănare!

— Oi fi eu drac împielițat și duh necurat, bombăni Saveli după ce mai așteptă puțin, însă ăștia nu trebuie să doarmă aici... Da da... Doar îs în slujba statului, și or să ne tragă la răspundere că i-am primit la noi... Dacă ai plecat cu poșta, apoi du-o unde trebuie, nu dormi!... Hei, tu! strigă Saveli spre cel din tindă. Tu, surugiule... cum îți zice? Vreți să vă arăt drumul? Scoală-te și nu te mai gândi la somn cât umbli cu poșta!

Apoi, luându-și vânt, Saveli se repezi la poștaș și-l trase de mânecă.

— Hei, Înălțimea Voastră! Dacă plecați, apoi să plecați. Iar dacă nu plecați, apoi vorba ceea... Că de dormit...

Poștașul sări în picioare, se așeză, își purtă căutătura tulbure prin odaie, apoi se culcă din nou.

— Cum, nu mai plecați? îi dădea înainte Saveli, trăgându-l de mânecă. Doar poșta pentru asta-i făcută, să ajungă la vreme... Hei, n-auzi? Vă arăt eu drumul!

Poștașul deschise ochii. Încălzit și moleșit de dulceața celui dintâi somn, pe jumătate adormit, văzu ca prin ceață gâtul alb și

privirea încremenită și galeșă a femeii. Își coborî pleoapele și zâmbi, ca și cum tot ce vedea nu era decât un vis.

— Dar cum o să plecați pe o vreme ca asta? auzi atunci glasul cald al femeii. Mai bine rămâneți la noi, să dormiți și să vă odihniți sănătoși!

— Dar poșta? se supără Saveli. Poșta cine-o s-o ducă? Tu ai s-o duci? Tu?

Poștașul deschise iarăși ochii, se uită la gropițele care tremurau pe obrajii femeii, își aduse aminte unde se afla și îl înțelese și pe Saveli. Gândul că trebuia să plece la drum prin bezna înghețată îl făcu să se cutremure din cap până-n picioare. Simți cum îl trec fiori reci și se zgribuli.

— Am mai putea dormi măcar cinci minute, zise el căscând. Tot am întârziat...

— Dar poate că ajungem la timp! se auzi glasul surugiului din tindă. Mai știi? Te pomenești că avem noroc să întârzie și trenul...

Poștașul se ridică și, întinzându-se cu plăcere, începu să-și îmbrace paltonul.

Văzând că oaspeții se pregăteau de plecare, Saveli necheză de bucurie.

— Hai, pune mâna! strigă la el surugiul, căznindu-se să ridice de jos balotul.

Paracliserul se apropie cu voie bună și-l ajută să scoată afară toată încărcătura. Poștașul încerca să-și dezlege nodul de la glugă, în timp ce femeia i se uita drept în ochi, de parcă voia să-i pătrundă în suflet.

— Mai stați să beți un ceai... zise ea.

— N-aș avea nimic împotrivă... că tot am întârziat! încuviință poștașul. Numai că vezi, ceilalți au și scos lucrurile afară!

— Haide, rămâi!... șopti femeia, lăsându-și ochii în pământ și apucându-l de mânecă.

Poștașul dezlegă în sfârșit nodul și, nehotărât, își petrecu gluga peste braț. Simțea cum îl învăluie o căldură dulce acolo, lângă nevasta paracliserului.

— Ce gât... ce gât frumos ai...

Și cu două degete îi atinse pielea albă. Văzând că femeia nu se împotrivește, îi mângâie gâtul, apoi umărul...

— Doamne, cât ești de...

— De ce nu rămâi?... O să bem ceai...

— Unde-l pui, măi nătăfleață! se auzi de afară glasul surugiului. Așază-l de-a curmezișul...

— Haide, rămâi... N-auzi cum urlă viscolul!

Poștașul, care încă nu se trezise bine și nu se putea rupe din vraja somnului tânăr și sănătos, se simți dintr-odată cuprins de dorința ceea de dragul căreia uită omul și de baloturi, și de trenurile poștale... uită de toate. Cu privirea speriată îndreptată spre ușă, ca și cum ar fi vrut să fugă sau să se ascundă, prinse femeia de mijloc. Se și aplecase peste lampă, s-o stingă, când în tindă se auzi bocănit de cizme și surugiul se ivi în prag... Iar peste umărul lui își înălța gâtul Saveli. Poștașul lăsă repede mâinile în jos și rămase nemișcat, de parcă stătea la îndoială.

— Gata! strigă surugiul.

Poștașul mai întârzie o clipă, scutură din cap, ca și cum abia atunci s-ar fi trezit de-a binelea, apoi ieși în urma surugiului. Femeia rămase singură.

— Ei, haide, urcă-te și arată-ne drumul! auzi ea.

Un clopoțel sună domol, apoi altul – și clinchetul melodios de zurgălăi se depărtă de căsuță, împletind în noapte un lănțișor mărunt și nesfârșit...

Când, încetul cu încetul, zvonul clopoțelilor se stinse, nevasta paracliserului sări de la locul ei și începu să măsoare odaia din colț în colț, cu neastâmpăr. De unde până atunci n-avea un strop de sânge în obraji, acum se aprinsese toată. Fața i se strâmbă de ură, răsufla tremurat, iar ochii îi străluceau de sălbatică mânie. Se zbătea cum se zbate în cușcă o tigroaică zgândărită cu fierul roșu. Deodată, se opri și se uită de jur împrejur prin bârlogul ei. Aproape o jumătate de odaie, de-a lungul unui perete întreg, era prinsă de patul lor, pe care stăteau claie peste grămadă o saltea murdară, câteva perne tari, mai mult cenușii decât albe, plapuma și fel de fel de boarfe dezgustătoare. Așternutul acela părea un

morman urât și inform și semăna cu capul lui Saveli, când îi venea lui gust să-și ungă părul cu ulei. Pe locul dintre pat și ușa care dădea în tinda înghețată, se întindea cuptorul afumat, deasupra căruia spânzurau câteva cârpe și câteva oale. Totul – laolaltă cu Saveli, care ieșise mai adineauri – era neînchipuit de murdar, de slinos și de afumat. Așa că, într-un cadru ca acela, părea ciudat să vezi gâtul alb și pielea subțire și delicată a unei femei. Nevasta paracliserului se repezi spre pat, întinzând mâinile de parcă voia să arunce jos, să calce în picioare și să prefacă în scrum tot ce era pe el. Dar în aceeași clipă se trase îndărăt, ca și cum s-ar fi temut să nu se murdărească, și începu iarăși să se plimbe.

Când, după vreo două ore, Saveli se întoarse plin de zăpadă și ostenit, femeia se dezbrăcase și se culcase în pat. Își ținea ochii strânși, dar după felul cum îi zvâcnea obrazul, paracliserul ghici că nu dormea. Pe drum, în timp ce se întorcea acasă, se hotărâse s-o lase în pace și să nu-i spună nimic până a doua zi. Acum însă nu se putu opri să n-o înțepe.

— Vezi, degeaba i-ai făcut farmece, că tot a plecat! zise el râzând cu răutate.

Femeia tăcu, doar bărbia îi tresări. Saveli se dezbracă încet, pași peste nevastă-sa și se culcă la perete.

— Să știi că mâine îi spun părintelui Nikodim ce pramatie de nevastă am! bombăni, făcându-se ghem.

Femeia se întoarse repede cu fața spre el și-l fulgeră cu ochii.

— Mulțumește-te cu slujba, zise ea. Cât despre nevastă, cată-ți alta în pădure. Ce, eu îs de nasul tău, plesni-ți-ar ochii? Ce te tot legi de mine? Un scai, un trântor, Doamne iartă-mă!

— Ei, haide, haide... dormi acolo!

— Doamne, cât sunt de nenorocită! Și femeia se porni pe plâns. Dacă nu erai tu, poate că mă măritam cu vreun negustor, ori poate chiar cu vreun boier! Dacă nu erai tu, azi mi-aș iubi bărbatul! De ce nu te-a astupat omătul, de ce n-ai rămas înghețat acolo, pe drumul mare, diavole!

Femeia plânse multă vreme. În cele din urmă, oftă adânc și se potoli. Dincolo de fereastră viscolul tot mai urla, mânios. Părea că

plânge cineva, când în cuptor, când în horn, când pe după ziduri. Dar lui Saveli i se părea că-și aude plângând propriul lui suflet. În seara aceea se încredințase, fără umbră de îndoială, că bănuielile lui în privința femeii erau întemeiate. Știa acum că, datorită puterii ei diavolești, nevastă-sa putea să facă ce voia cu vântoasele și cu poștalioanele. Dar, spre adâncă lui suferință, taina aceea, puterea aceea sălbatică și misterioasă îi dădea femeii culcate lângă el un farmec nou și neînțeles, pe care nu-l cunoscuse până atunci. Și pentru că, în prostia lui și fără să-și fi dat seama, o poetizase – i se părea acum mai albă, mai catifelată, mai îndepărtată...

— Vidmă! bombăni el furios. Ptiu, scârbă!

Dar când femeia, potolită, începu să răsufle regulat, omul își apropie degetele de ceafa ei albă... apoi îi atinse cu mâna coada bogată... Femeia păru că nu simte nimic... Atunci, prinzând curaj, bărbatul o mângâie pe gât.

— Lasă-mă! strigă ea, izbindu-l cu cotul la rădăcina nasului cu atâta putere, încât omul văzu scânteii înaintea ochilor.

Însă durerea de la rădăcina nasului îi trecu repede, pe când cea care-i sfredelea inima stăruia încă mult timp.

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea”, 1886, nr. 3600, 8 martie, la rubrica „Pomelnicul de sâmbătă”. Semnată: An. Cehov. A intrat cu eliminarea câtorva amănunte în culegerea „În amurg”, Sankt-Petersburg, 1887, și în edițiile ei ulterioare (de la a 2-a până la a 13-a, Sankt Petersburg, 1888-1899). Cu două modificări de vocabular, a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

Subiectul povestirii i-a fost inspirat lui Cehov de impresiile culese în timpul unei vacanțe de vară petrecute la Babkino.

„Vidma” a stârnit o serie de critici, exprimate în scrisorile adresate autorului. D. Grigorovici, vorbind de realismul cehovian, îi scria (25 martie 1886): „Mânuiеști cu atâta putere forma și ai atâta simț plastic, încât nu e absolută nevoie să vorbești, de pildă, de picioarele murdare și cu unghii întoarse sau de buricul paracliserului. Aceste amănunte nu adaugă nimic la frumusețea artistică a descrierii; dimpotrivă, impresionează neplăcut pe cititorul de gust.” Iată ce i-a răspuns Cehov lui Grigorovici (28 martie): „Sunt cu totul de aceeași părere cu dumneavoastră. Vulgaritățile asupra cărora îmi atrageți atenția, le-am simțit eu însumi atunci când am văzut povestirea tipărită. Dacă aș fi scris povestirea aceasta în 3-4 zile și nu în douăzeci și patru de ore, ele n-ar fi existat”... La includerea povestirii în culegerea „În

amurg”, amănuntele de mai sus au fost eliminate din text.

O mică glumă

Amiază senină de iarnă... E ger de crapă pietrele și Nadenka, fata care mă ține de braț, are promoroacă argintie pe cârlionții de la tâmpile și pe pufușorul de deasupra buzei de sus. Stăm pe un deal înalt. De la picioarele noastre și până jos, în vale, coboară un povârniș iute, în care razele soarelui se răsfrâng ca într-o oglindă. Lângă noi e o săniuță căptușită cu postav roșu aprins.

— Hai să ne dăm cu săniuța, Nadejda Petrovna! o rog eu. Măcar o dată... Te asigur că ajungem jos vii și nevătămați!

Dar Nadenkăi i-e frică. Tot spațiul acela, de la șoșonii ei mici și până la poalele dealului de gheață, i se pare o prăpastie înspăimântătoare și fără fund. Îi stă inima în loc și i se taie răsuflarea numai cât se uită în jos, numai cât o îndemn să se urce în săniuță! Dar încă dacă s-ar hotărî totuși să se arunce în prăpastie! Ar muri sau și-ar ieși din minți...

— Te rog! stărui eu. De ce să-ți fie frică? Nu înțelegi că asta înseamnă lașitate?

În cele din urmă, Nadenka se învoiește, însă văd după chipul ei că o face cu prețul vieții. O așez în săniuță – e palidă și tremură toată – o cuprind cu brațul și ne dăm drumul în gol...

Săniuța zboară ca vântul. Văzduhul spintecat ne biciuiește și ne pișcă obrazul, dureros și cu dușmănie, urlă, ne șuieră în urechi și încearcă să ne smulgă capul de pe umeri. Din pricina presiunii aerului nu mai putem răsufla. Ai zice că însuși diavolul ne-a prins

în ghearele lui și, mugind sălbatic, ne târăște de-a dreptul în iad. Lucrurile din jurul nostru se amestecă laolaltă într-o singură fâșie lungă, care aleargă nebunește îndărăt... Am impresia că, din clipă în clipă, o să pierim.

— Nadia, te iubesc! îngân atunci, în șoaptă.

Dar săniuța își domolește zborul, urletul vântului și vâjâitul tălpicilor nu ne mai sperie, răsuflăm tot mai în voie și, în sfârșit, ajungem în vale. Nadenka pare între viață și moarte. E palidă, abia respiră... O ajut să se ridice.

— Nu mă mai dau a doua oară pentru nimic în lume! zice ea, uitându-se la mine cu ochi mari și plini de spaimă. Pentru nimic în lume! Era cât pe ce să mor...

După câteva clipe însă își vine în fire și se uită la mine întrebător: oare eu îi spuseseam cele trei cuvinte sau numai i se păruse, în urletul vântului?... Eu stau liniștit lângă ea, fumez și-mi cercetez cu atenție o mânășă.

Nadia mă ia de braț și ne plimbăm mult timp pe la poalele dealului. Se vede bine că o zgândărește nedumerirea: mă rog, i-au fost sau nu i-au fost spuse cele trei cuvinte? I-au fost, sau nu? E o chestiune de amor-propriu, de onoare, de viață, de fericire – o chestiune cât se poate de importantă, cea mai importantă dintre toate! Nerăbdătoare și tristă, Nadenka îmi aruncă din când în când câte o căutătură iscoditoare, îmi răspunde distrată la întrebări și așteaptă să încep eu vorba. Doamne, ce joc, ce joc de expresii pe fața ei dragălașă! Văd că se luptă cu ea însăși, că simte nevoia să spună, să întrebe ceva, dar nu-și găsește cuvintele, se sfiește, i-e frică, nu-i îngăduie bucuria...

— Știi ceva? zice, fără să mă privească.

— Ce? o întreb.

— Ce-ar fi să ne mai dăm o dată?...

Ne urcăm pe scară, la deal. Și iarăși o așez pe Nadenka în săniuță – e palidă și tremură toată – și iarăși zburăm în prăpastia înfiorătoare, și iarăși vântul începe să urle și tălpicile să vâjâie. Iar când săniuța atinge cea mai mare viteză, îi șoptesc iarăși:

— Te iubesc, Nadenka!

După ce săniuța se oprește, Nadenka învăluie cu ochii dealul pe care l-am coborât în clipa aceea, apoi se uită lung la mine, ascultă cu luare aminte glasul meu nepăsător – și toată făptura ei, până și manșonul, și gluga, arată cea mai desăvârșită nedumerire. Iar pe față i se citește limpede:

— Ce înseamnă asta? Cine a spus vorbele *acelea*? El le-a spus, sau poate că numai mi s-a părut?...

Nesiguranța o tulbură, o face să-și iasă din minți. Biata fată nu mi mai răspunde la întrebări, se încruntă, e gata să plângă... O întreb:

— Ce-ar fi să ne întoarcem acasă?

— Dar mie... mie îmi place să mă dau cu săniuța! zice ea, roșindu-se. Ce-ar fi să ne mai dăm o dată?...

Da, i-o fi plăcând... însă când se așază în săniuță, e palidă, tremură și abia suflă de frică, întocmai ca înainte.

Pornim a treia oară la vale. O văd cum mă privește în față, cum îmi urmărește mișcarea buzelor. Îmi duc batista la gură, tușesc – și, când ajungem la mijlocul coborâșului, izbutesc să îngân:

— Te iubesc, Nadia!

Și Nadenka rămâne tot nedumerită. Tace și se gândește nu știu la ce... O petrec până acasă. Pe drum caută să meargă cât mai încet, își rarește pașii și așteaptă: oare n-o să repet, cumva, aceleași cuvinte? O văd cum se chinuiește și cum se luptă cu ea însăși ca să nu-mi spună:

— Nu se poate să le fi spus vântul! Și nici nu vreau să le fi spus el...

A doua zi dimineață primesc un bilețel: „Dacă te duci astăzi la săniuș, treci să mă iei și pe mine. N.” Și de atunci ne ducem în fiecare zi la săniuș, și de câte ori coborâm la vale îi spun, încet, aceleași cuvinte:

— Te iubesc, Nadia!

Curând Nadenka se obișnuiește cu vorbele acestea, așa cum te obișnuiești cu vinul sau cu morfina: nu mai poți trăi fără ele. E drept că zborul în adânc o înspăimântă ca și înainte, însă acum frica și primejdia dau un farmec deosebit vorbelor de dragoste

care, ca și până atunci, rămân pentru ea o taină nedelegate care-i chinuiește sufletul. Iar bănuții suntem tot noi: vântul și cu mine... Care din doi îi face declarația, ea nu știe, dar s-ar părea că acum îi e totuna. Ce importanță are paharul din care bei? Totul e să te îmbeți...

Într-o zi, în jurul amiezii, m-am dus singur la săniuș. Amestecat în mulțime, am văzut-o pe Nadenka apropiindu-se de deal și căutându-mă cu ochii... Apoi, sfioasă, a pornit în sus, pe scară... I-e frică să se coboare singură cu săniuța – Doamne, cât i-e de frică! S-a făcut albă ca zăpada la obraz, tremură de parcă s-ar duce la moarte – și totuși pășește înainte, pășește voinicește, fără să se uite îndărăt. Pesemne că, până la urmă, s-a hotărât să vadă dacă nu cumva o să audă vorbele dulci și neasemuite și atunci când nu voi fi lângă ea. O văd cum se așază în săniuță, palidă și cu gura ușor căscată de spaimă, cum închide ochii și, luându-și rămas-bun pentru vecie de la toate, pornește, la vale... Vjjj... fac tălpicile. Nu pot să știu dacă Nadenka aude sau nu vorbele mult așteptate...

O văd doar cum se ridică din săniuță sfârșită, istovită. De altfel, i se vede pe față că nu știe nici ea dacă le-a auzit sau nu. Spaima care a cuprins-o în timpul zborului amețitor i-a luat până și puțința de a auzi, de a desluși, de a înțelege...

Dar iată că a venit primăvara, a venit luna martie... Soarele e din ce în ce mai blând. Dealul nostru de gheață se înnegrește, își pierde luciul, și, până la urmă, se topește. Nu ne mai ducem la săniuș. Biata Nadenka nu mai are unde să audă vorbe de dragoste. De altfel nici nu mai are cine să i le spună deoarece vântul nu mai bate, iar eu mă pregătesc să plec la Petersburg pentru mai multă vreme, poate pentru totdeauna.

Într-o seară, cu vreo două zile înaintea plecării, stau în grădiniță. Iar grădinița noastră e despărțită de curtea Nadenkăi printr-un gard înalt, cu cuie... E încă destul de frig, zăpada stăruie încă pe sub grămezile de gunoaie, copacii nu s-au trezit încă la viață și totuși miroase a primăvară iar stăncuțele se pregătesc de culcare, cu mare larmă. Mă apropiu de gard și mă uit mult timp printre scânduri. O văd pe Nadenka ieșind în balcon și aruncând spre cer

o privire plină de jale și de dor... Vântul de primăvară o bate drept în obrazul palid și trist... îi aduce aminte de vântul care urla la coborâș, pe vremea când auzea cele trei cuvinte. Fața i se face tot mai tristă și o lacrimă i se rostogolește pe obraz... Biata fată întinde brațele, ca și cum ar implora vântul să-i mai aducă o dată, pe aripile lui, vorbele mult așteptate. Atunci, odată cu bătaia vântului, îi șoptesc:

— Te iubesc, Nadia!

Doamne, ce văd? Nadenka scapă un strigăt, zâmbește cu toată fața și, veselă și fericită, mai frumoasă ca oricând, întinde brațele în întâmpinarea vântului...

Iar eu mă duc în casă să-mi fac bagajele...

Toate acestea s-au petrecut demult. Acum, Nadenka e măritată. A luat, sau a trebuit să ia de bărbat – asta n-are nicio importanță – pe secretarul episcopiei nobililor și are trei copii. Însă tot n-a uitat cum ne duceam pe vremuri amândoi la săniuș și cum vântul îi aducea în zbor cele trei cuvinte: „Te iubesc, Nadenka”... Pentru ea, aceasta e amintirea cea mai fericită, cea mai caldă și mai fermecătoare din toată viața ei...

Și acum, când și eu am mai îmbătrânit, nu pot să-mi dau seama de ce i-am spus vorbele acele, de ce am glumit...

Publicată pentru prima oară în revista „Sverciok”). 1886, nr. 10, 12 martie. Semnată: Omul fără splină. În vederea includerii în Culegerea de opere din anul 1900, vol. II, povestirea a fost temeinic revizuită. Publicăm textul din 1900.

La revizie, textul din revistă a fost mult scurtat, o serie de aliniate au fost redactate din nou, iar sfârșitul schimbat cu totul.

Dăm mai jos sfârșitul, așa cum a apărut în revistă:

«Vântul de primăvară o bate drept în obrazul palid și trist... Îi amintește de vântul care-i aduce urlând, acolo, pe dealul de gheată, deslușit cele trei cuvinte, și fața i se face tristă, tristă, de parcă i-ar cere vântului să-i aducă iarăși cuvintele cele dulci... Mă strecor ca un hoț spre tufișuri, mă ascund după ele și, când simt că o boare de vânt trece pe deasupra mea, abătându-se spre Nadenka, spun mai mult în șoptă:

«— Nadia, te iubesc!

«Doamne, ce se petrece cu Nadenka? Scoate un strigăt, zâmbește cu toată fața și întinde brațele în întâmpinarea vântului... Atât îmi trebuie... Ies de

după tufişuri şi, fără să-i dau timp să-şi lase braţele în jos şi să-şi deschidă gura de uimire, alerg spre ea şi...

«Dar aici, „daţi-mi voie să mă însor.”»

Agafia

În timp ce locuiam în județul S., aveam de multe ori prilejul să mă abat pe la grădinile de zarzavat din Dubovka, fiind oaspetele grădinarului Savva Stukaci²¹ sau, cum i se mai zicea, Savka. Grădinile din Dubovka erau locul meu favorit pentru toate felurile de pescuit. Îți iei cu tine toate uneltele, merinde din belșug și pleci de acasă fără să știi ziua și ceasul când ai să te întorci. La drept vorbind nici nu mă interesa atât pescuitul, cât hoinăreala lipsită de orice grijă, mâncatul la întâmplare, taifasurile cu Savka și întâlnirile lungi, față în față, cu nopțile liniștite de vară. Savka era un flăcău de vreo douăzeci și cinci de ani, înalt și frumos, sănătos și tare ca cremenea. I se dusesse vestea de om deștept și cu scaun la cap, știa carte, iar votcă nu bea decât rareori. Dar în ce privește munca, bărbatul acela tânăr și voinic nu făcea doi bani. În mușchii lui puternici și tari ca de frânghie, se oploșise, alături de forță, și o lene fără leac. Stătea în izba lui, ca toți ceilalți oameni din sat și avea lotul lui de pământ, dar nu-l ara, nu-l semăna și nici nu se îndeletnicea cu vreun meșteșug oarecare. Mamă-sa, femeie bătrână, cerșea pe la casele oamenilor, iar el trăia ca păsările cerului: nu știa niciodată dimineața ce-o să mănânce la amiază. Și nu că i-ar fi lipsit voința și energia, sau că nu i-ar fi fost milă de mamă-sa, dar pur și simplu n-avea chef să muncească și nu recunoștea că munca i-ar folosi la ceva... Toată făptura lui răspândea acea nepăsare și acea patimă înnăscută, de artist, pentru

o viață de azi pe mâine, la voia întâmplării. Iar când trupul lui tânăr și sănătos simțea nevoia să-și pună mușchii în mișcare, flăcăul se apuca, pentru scurtă vreme, de câte o muncă cu totul nefolositoare: ascuțea țaruși de care nimeni n-avea nevoie, sau alerga luându-se la întrecere cu fetele. Îi plăcea, mai ales, să stea nemișcat și adâncit în gânduri. Era în stare să rămână ceasuri întregi fără să se clinească din loc, cu ochii ațintiți în gol. Se urnea când îi venea gust, și asta numai dacă i se ivea prilejul să facă vreo mișcare bruscă și necugetată: să apuce de coadă vreun câine care trecea în goană pe lângă el, să smulgă basmaua de pe capul vreunei fete sau să sară peste vreo groapă largă. Bineînțeles că, datorită acestei economii de mișcări, Savka era sărac lipit pământului și trăia mai prost decât un holtei bătrân. Cu vremea, datoriile lui către obște crescuseră, așa că el, flăcău tânăr și voinic, fusese pus într-o slujbă de om bătrân: paznic și sperietoare la grădinile de zarzavat. Cu toate că oamenii îl luau peste picior că-l „îmbătrâniseră” înainte de vreme, lui nu-i păsa. Slujba aceea liniștită, prielnică visărilor leneșe, era cât se poate de potrivită cu firea lui.

Mi s-a întâmplat o dată să mă prindă vremea la Savka, într-o frumoasă seară de mai. Mi-aduc aminte că stăteam culcat pe pătura lui ruptă și ponosită, lângă intrarea colibeii, de unde venea mireasmă puternică și grea de ierburi uscate. Cu mâinile sub cap, mă uitam drept înaintea mea. La picioarele mele era o furcă de lemn, ceva mai încolo îmi atrăgea privirea o pată neagră: Kutka, cățelușa lui Savka. Mai departe, cam la vreo doi stânjeni de Kutka, pământul era rupt de malul prăpăstios al râului. Așa cum stăteam culcat, nu vedeam râul. Nu vedeam decât vârfurile dese ale puieților de răchită de pe malul nostru și marginea zimțuită, roasă parcă, a malului dimpotrivă. Iar în fund, și mai departe, pe o colină întunecată, se înghesuiau una în alta, ca potârnichele speriate, căsuțele satului în care stătea prietenul meu Savka. Dincolo de colină se topea încet amurgul însângerat. Nu rămăsese din el decât o fâșie îngustă roșcată, care în curând începu să se acopere cu nori mici, așa cum se acopăr cărbunii cu spuză.

În dreapta grădinilor de zarzavat se auzea foșnind dumbrava întunecată de anini, care tresărea de câte ori se abătea pe neașteptate vântul peste ea, iar la stânga se întindea câmpia nesfârșită. Acolo unde ochiul nu mai putea să deslușească, în umbră, câmpia de cer, se zărea clipind o luminiță. Ceva mai la o parte stătea Savka. Cu picioarele strânse sub el turcește, cu capul aplecat într-o parte, se uita pe gânduri la Kutka. Cârligile noastre cu nadă fuseseră de mult așezate în apă, așa că n-aveam altceva de făcut decât să ne lăsăm în voia odihnei atât de dragă lui Savka, cel care se odihnea mereu, cu toate că nu se ostenea niciodată. La asfințit, roșeața mai stăruia încă pe cer, dar noaptea de vară începuse să învăluie firea în dezmierdăriile ei dulci și adormitoare.

Încetul cu încetul totul se cufundă în cel dintâi somn adânc. Doar în dumbravă, câte o pasăre de noapte scotea prelung și alene strigăte aproape articulate, parcă întreba: „Nu l-ai văzut pe Ni-ki-ta?” Și numaidecât își răspundea singur: „L-am văzut! L-am văzut! L-am văzut!”

— Oare de ce nu cântă privighetorile în seara asta? l-am întrebat pe Savka.

Flăcăul își întoarse domol spre mine fața cu trăsături mari, dar naive, expresive și blânde, ca de femeie. Se uită cu ochii lui buni și îngândurați spre dumbravă și spre răchitiș, apoi își scoase încet fluierul din buzunar, îl duse la gură și începu să facă întocmai ca privighetoarea. Și îndată se porni, de pe malul celălalt, răspunsul zvâcnit al cârsteiului.

— Ia te uită ce mai privighetoare!... râse Savka. Diorg-diorg! Diorg-diorg! Parcă smucește de undiță... I s-o fi părând, te pomenești, că ăsta-i cântec!

— Ba mie îmi place pasărea asta, am zis. Știi? Când pleacă toamna spre țările calde, cârsteiul nu zboară ca celelalte păsări, ci aleargă pe pământ. Nu zboară decât peste râuri și mări, încolo tot drumul îl face pe jos.

— Ia te uită, diavolul!... mormăi Savka, uitându-se cu respect spre locul de unde venea strigătul cârsteiului.

Știindu-l mare iubitor de povești, i-am spus tot ce știam, din

cărțile vânătorești, despre cârstei. De la cârstei, am alunecat pe nesimțite la migrațiunea păsărilor. Savka mă asculta cu luare aminte, fără să clipească măcar și zâmbea tot timpul, fericit.

— Oare care țară le-o fi mai dragă? mă întrebă el. A noastră sau cele de dincolo?

— Nu mai încape vorbă că a noastră. Aici văd lumina zilei, aici își scot puii, așa că asta e țara lor. Nu se duc dincolo decât ca să nu înghețe...

— Ia te uită ce minunăție! zise Savka, întinzându-se. Orice ai vorbi, îți merge la inimă. Pasărea asta, omul... sau pietricica ceea de pildă, fiecare își are rostul ei... Ei, boierule, dacă știam că ai de gând să vii, apoi nu-i mai spuneam muierii să vină... Că s-a ținut una de mine, mai zilele trecute, să vină în seara asta aici...

— Lasă, nu-i nimic, n-o să te încurc! l-am liniștit. Pot să mă culc și în dumbravă...

— Ei, asta-i! Ce, o lua dracu' dacă venea mâine?... Și măcar de s-ar așeza colea, să asculte ce vorbim – dar așa, parcă văd că începe a se miorlăi! De față cu ea nu-i chip să vorbești mai acătării...

— Pe Daria o aștepti? l-am întrebat după o tăcere.

— Nu... Azi e alta la rând... Agafia Strelciha...

Savka îmi răspunsese cu glasul lui obișnuit, nepăsător și puțin înăbușit, ca și cum ar fi fost vorba de tutun sau de mâncare. Dar eu am tresărit. Pe Agafia Strelciha o cunoșteam... Era o femeie foarte tânără, de vreo nouăsprezece sau douăzeci de ani, care se măritase anul trecut cu un acar, un flăcău tânăr și deștept. Stătea în sat și bărbatu-său venea în fiecare seară de pe linie să se culce acasă.

— N-ai s-o sfârșești bine, măi băiete, cu toate muierile astea! i-am spus oftând.

— Eh, ce-o fi o fi...

Și după ce se gândi puțin, adăugă:

— Le tot spun eu muierilor, dar degeaba, că nu mă ascultă... Ce le pasă lor? Niște proaste!

Tăcu... în vremea asta, întunericul coborî tot mai adânc și lucrurile începură să-și piardă conturul. Zarea de cer de peste

colină se stinse și ea, iar stelele sclipeau tot mai vii, tot mai strălucitoare... Țârâitul monoton și trist al greierilor, horcăitul cârsteiului și chemarea prepeliței nu tulburau liniștea nopții – dimpotrivă, o făceau și mai adormitoare. Ai fi zis că nu cântau în taină, ca să ne vrăjească, păsărelele și găzele – ci înseși stelele care se uitau la noi din înaltul cerului...

Savka rupse, cel dintâi, tăcerea... își mută încet privirea de la Kutka cea neagră la mine și zise:

— Boierule, vād că ți se urăște. Hai să mâncăm ceva.

Și fără să mai aștepte răspunsul meu, se târî pe burtă în colibă, cotrobăi pe acolo așa fel încât tot adăpostul i se cutremură ca o frunză, apoi ieși de-a-ndăratelea și așeză în fața mea o sticlă cu votcă și o strachină de lut. În strachină erau ouă răskoapte, plăcinte din făină de secară prăjite în untură, câteva bucăți de pâine neagră și nu mai știu ce. Am băut votcă dintr-un păhărel șchiop și am început să mâncăm... Sarea era cenușie și mașcată, plăcintele negre și unsuroase, ouăle răskoapte parcă erau de cauciuc, dar cât de bune ni se păreau toate!

— Ia te uită câte bunătăți ai, cu toate că ești singur cuc! m-am mirat, arătându-i strachina. Cine ți le aduce?

— Apoi, muierile... bombăni Savka.

— Și de ce, mă rog?

— Așa... din milă...

Dar nu numai mâncărurile, ci și îmbrăcămintea lui Savka purta urmele „milei” femeiești. Așa, de pildă, am băgat de seamă că în seara aceea purta un brâu îngust de lână, nou-nouț, iar la gâtul murdar avea legată o panglică de un roșu aprins, de care atârna o cruciuliță de aramă. Aflasem despre slăbiciunea femeilor pentru Savka și știam cât de puțin îi plăcea să vorbească despre ele, așa că nu l-am mai întrebat nimic. Și nici n-am mai avut când să-l întreb. Kutka cea neagră, care se învârtea pe lângă noi așteptând cu răbdare să-i pice și ei ceva, ciuli deodată urechile și mârâi. În depărtare se auzi apa plescăind.

— Trece cineva râul prin vad... zise Savka.

Peste câteva minute, Kutka mârâi din nou și începu să latre așa

fel, de parcă tușea.

— Țîbă! strigă la ea stăpănu-său.

Pași sfioși se auziră înăbușit din umbră, apoi dinspre dumbravă se desluși umbra unei femei. Cu toate că era întuneric, am recunoscut-o: era Agafia Strelciha. Se apropie de noi nehotărâtă, se opri și răsuflă adânc. Nu gâfâia atât din pricina mersului, cât, fără îndoială, de frică și din pricina impresiei neplăcute pe care o încearcă oricine trece noaptea prin vad. Văzând lângă colibă doi bărbați în loc de unul, țipă ușor și se trase un pas îndărăt...

— Aha... tu erai? zise Savka împingându-și în gură o plăcintă.

— Eu... eu sunt, îngână femeia, scăpând din mână o legăturică și trăgând cu coada ochiului la mine. Iakov îți trimite plecăciuni și mi-a poruncit să-ți aduc... asta, nu știu ce o fi înăuntru...

— Ei, de ce-mi umbli cu minciuni! Auzi? Iakov!... râse Savka. Nu mai minți degeaba, că boierul știe ce cauți aici! Stai jos și fii oaspetele nostru!

Agafia se uită chiorâș la mine, apoi se așează, nehotărâtă.

— Gândeam că nu mai vii în seara asta... urmă Savka, după o tăcere mai lungă. Ei, ce stai? Mănâncă! Sau poate vrei un păhăruț de votcă?

— Ce-ți trece prin minte! îi răspunse Agafia. Mă știi bețivă?...

— Lasă, bea... să mai prinzi la inimă... Haide!

Și Savka îi întinse Agafiei păhăruțul cel șchiop. Femeia bău încet, fără să fi luat nimic în gură. Apoi icni adânc.

— Văd că ai adus nu știu ce... urmă Savka, dezlegând legăturica și luându-și un aer de glumă îngăduitoare. Așa-i muierea, nu poate veni cu mâna goală... Aha, plăcinte și cartofi!... Bine-o mai duc dumnealor! oftă el, întorcându-se spre mine. Din tot satul, numai lor le-au mai rămas cartofi din iarnă!

Prin întuneric nu deslușeam fața Agafiei, dar după mișcarea umerilor și a capului, bănuiam că nu-și mai lua ochii de la Savka. Atunci, ca să nu fiu de prisos, m-am hotărât să mă plimb și m-am ridicat. Însă chiar atunci, în dumbravă, o privighetoare aruncă fără veste două note joase, de contralto. Peste câteva clipe dădu drumul unui tril subțire și picurat și, după ce-și încercă așa glasul, se porni

să cânte. Savka sări în picioare, trăgând cu urechea.

— Asta-i cea de aseară! zise el. Ei, ia stai tu!...

Și, luând-o repede din loc, se îndreptă spre dumbravă fără să facă cel mai mic zgomot.

— Ce-ți trebuie ție, privighetoare? i-am strigat din urmă. Dă-o încolo!

Savka îmi făcu un semn cu mâna – că, adică, să tac – și se mistui în întuneric. Când avea gust, Savka putea să fie și vânător, și pescar neîntrecut. Însă chiar și atunci își risipea darurile pe mărunțișuri, așa cum făcea și cu puterea lui. În ce privește îndeletnicirile obișnuite, era leneș și toată patima lui vânătorească și-o cheltuia în giumbușlucuri fără niciun rost. De pildă, nu prindea privighetorile decât cu mâna, împușca știucile cu alice de potârnicchi și stătea ceasuri întregi pe malul râului, încercând să prindă câte-un peștișor de nimic cu câte-un cogeamite cârligul.

Rămânând singură cu mine, Agafia tuși, apoi își trecu de câteva ori mâna peste frunte... Votca își făcea efectul: femeia începuse să se amețească.

— Cum o mai duci, Agașa? am întrebat-o într-un târziu, când tăcerea dintre noi ajunsese apăsătoare.

— Mulțumesc lui Dumnezeu... Dar te rog, boierule, să nu spui nimănui nimic... adăugă deodată în șoaptă.

— Fii pe pace, am liniștit-o. Oricum, ai multă îndrăzneală, Agașa... Ce faci dacă află Iakov?

— Nu mai află el...

— Bine, dar dacă află?

— Nu află... că ajung acasă înaintea lui. Acuma-i pe linie și nu se întoarce decât după ce trece trenul poștal. Iar de aici se aude când vine trenul...

Agafia își mai trecu o dată mâna peste frunte, apoi se uită înspre partea unde dispăruse Savka. Privighetoarea cânta mereu. O pasăre de noapte lunecă în zbor chiar pe deasupra noastră, dar simțindu-ne tresări și, foșnind din aripi, se îndreptă spre malul celălalt.

Curând privighetoarea amuți, dar Savka tot nu se arăta. Agafia

se ridică de jos, făcu neliniștită câțiva pași, apoi se așeză din nou.

— De ce-o fi întârziind atâta? nu se mai putu ea stăpâni. Doar trenul n-o să treacă mâine! Acuși trebuie să plec...

— Savka! am început să strig. Ei, Savka!

Nu-mi răspunse nici măcar ecoul. Agafia se suci pe loc cu neastâmpăr, apoi se ridică din nou.

— Trebuie să plec! zise ea, tulburată. Acuși vine trenul! Eu știu când sosesc toate trenurile!

Biata femeie avea dreptate. Nu trecu nici un sfert de oră și se auzi, departe, un uruit de tren.

Agafia se uită lung spre dumbravă, frângându-și mâinile de nerăbdare.

— Oare pe unde o fi? urmă ea, râzând nesăbuit. Unde naiba s-o fi dus?... Eu plec, boierule, să mor dacă nu plec!

În vremea asta, uruitul se făcea tot mai deslușit. Acum se putea deosebi țăcănitul roților de găfăitul greoi al locomotivei. Deodată se auzi un fluierat și trenul trecu, zăngănind adânc, peste pod... încă o clipă și totul se liniști.

— Să-l mai aștept oleacă... oftă Agafia așezându-se jos, hotărâtă. Hai să-l mai aștept!

În sfârșit, Savka se desprinse din întuneric. Pășea cu picioarele goale pe pământul jilav al grădinii, fără să facă zgomot și mormăia încet nu știu ce...

— Să vedeți ce noroc pe ea. Să te crucești, nu alta! râse el, vesel. Mă apropii, cum vă spun, de tufă, și tocmai întindeam mâna, când, deodată – tace! Măi, drăcia dracului! Aștept, aștept să înceapă a cânta... dar degeaba! Până la urmă, m-am lăsat păgubaș...

Savka se trânti cu stângăcie la pământ și, ca să nu-și piardă echilibrul, se prinse cu mâinile de mijlocul Agafiei.

— De ce-mi stai îmbufnată, de parcă nu te-a făcut mă-ta? o întrebă el.

Cu toate că avea suflet neprefăcut și inimă bună, Savka disprețuia femeile. Nu le lua în seamă, le privea de sus, ba chiar se înjosea până într-atât, încât să-și bată joc de slăbiciunea lor pentru

propria lui persoană. Știe Dumnezeu dacă nu cumva tocmai această atitudine plină de dispreț și de nepăsare nu era una din pricinile acelei atracții puternice și irezistibile pe care o avea asupra dulcineelor din sat. Era înalt și frumos, iar ochii îi străluceau de o bunătate liniștită, chiar și atunci când se uita la femeile pe care le disprețuia atât. Și totuși această atracție nu se putea explica numai prin înfățișarea lui. Pe lângă frumusețea plină de farmec, pe lângă felul lui ciudat de a se purta cu ele, trebuie să presupunem că pe femei le mai înduioșa și starea lui de plâns, deoarece toată lumea îl socotea un nedreptățit, un nenorocit dat afară din casa lui și aruncat acolo, la grădinile de zarzavat.

— Ia spune-i boierului ce cauți tu aici? urmă Savka, ținând-o înaintea pe Agafia de după mijloc. Haide, spune-i, că doar ești femeie măritată... Ho-ho! Ce zici, Agașa, poate mai bem câte un păhăruț de votcă?...

M-am ridicat și am luat-o printre straturi, de-a lungul grădinii. Straturile negre, ca morminte mari și turtite, răspândeau miros de pământ proaspăt săpat și umezeală dulce de plante peste care începe să cadă roua... La stânga se mai vedea încă luminița cea roșie. Clipea cu prietenie și parcă zâmbea.

Se auzi un râs fericit. Râdea Agafia...

„Dar trenul? mi-am adus aminte. Trenul a trecut de mult...”

După ce am mai întârziat o vreme, m-am întors la colibă. Savka stătea turcește, încremenit parcă și îngâna încet, abia auzit, un cântecel din monosilabe, cam așa ceva: „Hei tu, ei tu... eu și tu...” Amețită de votcă, de mângâierile pline de dispreț ale lui Savka și de zăduful nopții, Agafia stătea culcată lângă el și, tremurând, își sprijinea obrazul de genunchii lui. Era atât de pierdută în dragostea ei, încât nici nu văzu că mă întorsesem.

— Dar trenul a trecut de mult, Agașa! i-am spus.

— Da, ar cam fi timpul să pleci, îmi urmă gândul Savka, scuturând din cap. Ce te-ai tolănit aici, nerușinato!

Agafia tresări, își ridică obrazul de pe genunchii lui, se uită o clipă la mine, apoi se ghemui iarăși lângă el.

— Așa-i, de mult ar fi trebuit să pleci, am mai spus o dată.

Agafia se mișcă din loc și se ridică într-un genunchi... Se vedea bine că suferă... O jumătate de minut întreaga ei făptură arată atât cât am putut să-mi dau seama pe întuneric, luptă și îndoială. Păru că-și vine în fire, își încordă trupul să se ridice în picioare – dar în aceeași clipă o putere neînduplecată și biruitoare o împinse îndărăt. Și iarăși se ghemui lângă Savka.

— Eh, dă-l încolo de tren! făcu ea cu un răs sălbatic, din piept. Și în râsul acela era și durere, și slăbiciune, și o hotărâre nesăbuită.

Am plecat încet spre dumbravă și de acolo am coborât la râu, unde erau uneltele noastre de pescuit. Apa dormea. De pe tulpina înaltă, o floare catifelată mă atinse ușor pe obraz, ca un copil care vrea să-ți dea a înțelege că nu doarme. Neavând ce face, am căutat pe dibuite o undiță și am tras-o. Cârligul ieși lesne și rămase spânzurat în aer: nu se prinsese nimic... Malul celălalt și satul nu se vedeau. Într-o izbă clipi o luminiță, dar se stinse îndată. Am pipăit malul, am găsit scobitura pe care mi-o ochisem încă de cu ziuă și m-am așezat ca într-un fotoliu. Am stat acolo mult timp... Vedeam stelele cum începeau să se încețoșeze și să-și piardă strălucirea și simțeam cum trecea pe deasupra pământului o adiere răcoroasă, ca un suspin ușor, mângâind frunzișul sălciilor care se trezeau din somn...

— A-ga-fia!... se auzi dinspre sat un glas înăbușit. Agafia!

Striga bărbatul Agafiei, care se întorsese și-și căuta speriat nevasta prin sat. În același timp, dinspre grădini se auzea un răs nestăpânit: femeia își pierduse capul, se îmbătase și încerca să-și răscumpere, cu câteva ceasuri de fericire, chinurile lungi care o așteptau a doua zi.

Am adormit...

Când m-am trezit, Savka era lângă mine și mă scutura încet de umăr. Peste râu, peste dumbravă, peste cele două maluri verzi ca spălate, peste copaci și câmpie, se revărsa lumina strălucitoare a dimineții. Razele soarelui abia răsărit străbăteau printre trunchiurile subțiri ale copacilor și mă băteau în spate.

— Așa prinzi dumneata pește? râdea Savka. Hai, trezește-te!

M-am ridicat, m-am întins fericit și am început să trag în piept,

cu lăcomie, aerul umed și plin de miresme.

— A plecat Agașa? l-am întrebat.

— Uite-o, îmi arată Savka spre vad.

M-am uitat într-acolo și am văzut-o. Cu fusta ușor ridicată, cu părul zburlit și cu basmaua căzută pe ceafă, Agafia trecea râul. Abia își mișca picioarele...

— Știe ea, pisica, a cui carne a mâncat-o! mormăi Savka uitându-se după ea cu ochii pe jumătate închiși. Se duce cu codița între picioare... Stricătoare mai sunt și muierile astea! Stricătoare ca pisicile și fricoase ca iepurii... N-a vrut să plece proasta aseară, când i-am spus! Acuma, are s-o pățească și ea, și pe urmă am să mănânc și eu bătaie la voloste... din pricina muierilor.

Agafia ieșise la mal și o luase peste câmp, spre sat. La început mergea cu destul curaj, dar curând tulburarea și frica o biruiră: se întoarse speriată, se opri și răsuflă adânc.

— Iacă, vezi că se teme? zâmbi cu tristețe Savka, uitându-se la dâra de un verde aprins care rămânea, pe iarba plină de rouă, în urma Agafiei. N-are niciun chef să se ducă! Bărbatu-său stă și o așteaptă de-un ceas... L-ai văzut?

Savka spusese vorbele din urmă cu zâmbetul pe buze, însă mie îmi îngheță inima. În drum, lângă izba din marginea satului, stătea Iakov și se uita țintă la femeia care se întorcea la el. Nu se clintea, părea încremenit ca un stâlp. La ce se gândea? Cu ce vorbe se pregătea s-o întâmpine? Agafia mai rămase un timp în loc, mai întoarse o dată capul, ca și cum ar fi cerut ajutor de la noi, apoi plecă mai departe. Niciodată n-am văzut un mers ca acela, nici la oamenii beți, nici la cei cu mintea trează. Privirile bărbatului păreau că o săgetează; când mergea în linie frântă, când se răsucea pe loc îndoindu-și genunchii și desfăcându-și brațele, când se trăgea îndărăt. După ce făcu așa vreo sută de pași, se mai întoarse o dată, apoi se lăsă la pământ.

— Măcar dacă te-ai ascunde după vreo tufă... i-am spus lui Savka. Dacă te vede bărbatul?...

— Bănuiește el și fără asta de unde vine Agașka... Doar e știut că muierile nu vin noaptea la grădină după varză!

M-am uitat la Savka. Era palid și obrazul i se strâmbă de milă și de scârbă, ca la unii oameni când văd pe cineva chinuind vreun animal.

— Pisica râde și șoricelul plânge... oftă el.

Deodată Agafia sări în picioare, își dădu capul pe spate și, cu mers îndrăzneț, se îndreptă spre bărbatul ei. Își adunase pesemne toate puterile și-și luase inima în dinți...

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea”, 1886, nr. 3607, 15 martie, la rubrica „Pomelnicul de sâmbătă”. Semnată: An. Cehov. Povestirea a fost prescurtată pentru culegerea „În amurg”, Sankt-Petersburg, 1887; apoi, cu mici schimbări de vocabular, a intrat în edițiile următoare ale aceleași culegeri. A fost inclusă în Culegerea de opere din 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

La revizuirea povestirii, în 1887, a fost scos pasajul de mai jos, care urma după fraza: „Ai fi zis că nu cântau în taină, ca să ne vrăjească, păsărelele și găzele – ci înseși stelele care se uitau la noi din înaltul cerului...” „Tristețea căuta să se strecoare în sufletul meu... încet, ca o apă călătoare și somnoroasă, treceau prin fața mea imaginile trecutului și mi se părea că încep să înțeleg încremenirea tânărului Savka... Într-adevăr, la ce-ți folosește să te agiți, să dorești, să cercetezi?

„N-ar fi mai bine să încremenești o dată pentru totdeauna în mireasma nopții, sub privirea stelelor nenumărate care clipesc sfios, să fii și tu o părticică din liniștea universală, solemnă și măreață, și să respiri, să respiri fără sfârșit? Oare rostul și bucuria vieții nu stau în contopirea cu această frumusețe veșnică, atât de grăitoare și totuși neînțeleasă?

„Și nu știu de ce mi-am adus aminte de acărița, Agafia, așa cum o văzusem când se cununase cu acarul ei: cu fața palidă, neîmplinită încă și nedumerită ca de copil. Stătea alături de bărbatul său și avea aerul că nu înțelege ce se petrece cu ea și de ce o așezaseră lângă el. Dar când trăgea cu coada ochiului la mustățile lui roșcate, nedumerirea de pe față i se schimba într-o expresie de liniște și de dulci presimțiri. Pe când acum, ce putere fără astâmpăr mâna fluturașul acesta spre flacără?... O, duhuri ale nopții, salvați-o!”

Salutând apariția tânărului talent, D. Grigorovici remarcă măiestria povestirilor „Agafia” și „Vidma”. „Dumneata, sunt sigur de asta – scria el la 25 martie 1886 – ești chemat să scrii opere remarcabile cu adevărat artistice.” În altă scrisoare, scrisă în 1888, Grigorovici sublinia din nou că «numai un adevărat artist ar fi putut scrie „Visuri” și „Agafia”: cele trei figuri din prima și cele două din cealaltă sunt abia schițate și totuși nu li se mai poate adăuga nimic ca să le faci și mai vii, ca să conturezi și mai bine caracterul și fizionomia fiecăruia. În niciun cuvânt, în nicio mișcare nu se simte fantezia: totul e veridic, totul e conform cu realitatea. Același lucru și în descrierea

tablourilor și imaginilor din natură: sunt abia conturate și totuși parcă le vezi înaintea ochilor. O asemenea măiestrie în redarea impresiilor nu se întâlnește decât la Turgheniev și la Tolstoi (în „Anna Karenina” sunt astfel de descrieri).»

Primăvara

Nici nu s-a topit bine zăpada și primăvara a și început să-și facă drum în sufletele noastre. Dacă ați fost vreodată în convalescență după o boală grea, atunci cunoașteți starea aceea fericită, când presimțiri nelămurite îți taie răsuflarea și zâmbești fără să știi de ce. Se vede că printr-o asemenea stare trece acum și natura. Pământul e încă rece, calci în băltoace de zăpadă amestecată cu noroi – dar cât de vesele, cât de prietenoase sunt toate în jurul tău și cum îți mângâie ochii! Văzduhul e atât de curat și de străveziu, încât, dacă te-ai urca într-o hulubărie sau într-o clopotniță, ai vedea fără îndoială tot pământul, de la un capăt la celălalt. Soarele luminează puternic și razele lui neastâmpărate și surâzătoare se scaldă prin băltoace laolaltă cu vrăbiile. Pârăul se umflă și se tulbură: abia s-a dezmoșit, și azi-măine o să și înceapă a bolborosi. Copacii sunt încă goi, dar s-au trezit iarăși la viață și respiră.

Pe o vreme ca asta e o plăcere să împingi cu mătura sau cu lopata apa murdară de prin șanțuri, să dai drumul la vapoare pe bălți sau să spargi cu tocul gheața încăpățânată. E o plăcere, de asemenea, să zburătești porumbeii până-n naltul cerului sau să te urci prin copaci și să așezi colivii ca să prinzi grauri. Da, totul e plăcut în acest anotimp fericit al anului, mai ales când te simți tânăr, când iubești natura, când nu ești nici mofturos și nici isteric și când slujba nu te silește să stai închis, de dimineață și până seara

între patru pereți. Dar e mai prost când ești bolnav, când mucezești într-o cancelarie sau când ești prieten cu muzele.

Într-adevăr, primăvara e primejdios să ai de-a face cu muzele.

Uitați-vă cât de bine, cât de nemaipomenit de bine se simt oamenii simpli. Să-l luăm, de pildă, pe grădinarul Pantelei Petrovici. Dis-de-diminează și-a luat pălăria de pai cu boruri largi și nu se poate despărți cu niciun chip de mukul de țigară pe care l-a găsit în zori de zi pe alee. Uitați-vă la el: stă cu mâinile în șolduri în fața ferestrei de la bucătărie și-i povestește bucătarului ce cizme strașnice și-a cumpărat ieri. Tot trupul lui lung și deșirat, din pricina căruia toți cei din curte îi zic „prăjină”, arată mulțumire de sine și demnitate. Pantelei privește natura conștient de superioritatea lui asupra ei, iar în privire are ceva de stăpân, ceva poruncitor, disprețuitor chiar, ca și cum, stând în seră sau făcându-și de lucru prin grădină, ar fi aflat nu știu ce taine din împărăția vegetalelor, pe care nimeni nu le mai știe.

Ar fi de prisos să încerci a-l lămuri că natura e măreață, neînduplecată și plină de mistere nepătrunse, în fața cărora omul, cu toată mândria lui, nu poate decât să-și plece capul. Lui i se pare că știe tot, că a pătruns toate tainele, toate vrăjile și minunile, iar primăvara cea încântătoare nu este, pentru el, decât tot o roabă, ca și femeia uscată și cu pieptul îngust care șade în căsuța de lângă seră și-i hrănește copiii cu ciorbă de buruiene.

D-apoi vânătorul Ivan Zaharov? Îmbrăcat cu scurta lui ponosită de postav și cu picioarele goale în galoși, stă lângă grajd, pe un butoiăș răsturnat cu fundul în sus și-și meșterește bure din dopuri vechi. Se pregătește de pândă. Vede în minte drumul pe care o să meargă, cu toate cărările, ghețușurile și pâraiașele lui; închide ochii, și îndată i se arată șirul lung și drept de copaci înalți și subțiri, sub care o să stea cu pușca încordându-și auzul ascuțit și tremurând, în răcoarea înserării, de o dulce uimire. I se pare că aude strigătul potârniciei de pădure. Aude până și clopotele de denie de la mănăstirea din apropiere... Și se simte bine, se simte nespun de fericit, fără să știe singur de ce.

Iar acum, uitați-vă la Makar Denisîci, un bărbat tânăr din

serviciul generalului Stremouhov²² – ceva așa între pisar și subadministrator. Are o leafă de două ori mai mare decât grădinarul, poartă pieptare scrobite, fumează tutun de două ruble pachetul, e totdeauna sătul și bine îmbrăcat și de câte ori se întâlnește cu generalul are plăcerea să-i strângă mâna albă și puhavă, pe care sclipește un inel cu briliant uriaș. Și cu toate astea, vedeți, nu e deloc fericit! Umblă veșnic cu cărți la subsuoară, cheltuiește douăzeci și cinci de ruble pentru abonamente la tot soiul de reviste și scrie, scrie mereu... Scrie în fiecare seară și în fiecare după amiază în timp ce toată lumea doarme, și tot ce scrie ascunde într-o ladă mare. Pe fundul lăzii stau, frumos rânduite, pantalonii și vestele, deasupra lor un pachet de tutun încă nedesfăcut vreo zece cutiuțe cu pilule, un fular de un roșu aprins, o bucată de săpun de glicerină în ambalaj galben și alte nenumărate mărunțișuri. Iar pe margini se îngrămădesc sfioase topuri întregi de hârtie mâzgălită și vreo două sau trei numere din „Gubernia noastră”, în care Makar Denisîci a publicat câteva nuvele și reportaje. Tot județul îl socotește scriitor și poet, toți văd în el un om mai deosebit, însă nimeni nu-l iubește. Se spune despre el că vorbește anapoda, că merge anapoda, ba chiar că și fumează anapoda. Odată, chemat fiind ca martor la judecătoria de pace, a scăpat singur vorba că se ocupă cu literatura. Și mărturisind acest lucru, s-a înroșit așa de tare de parcă mărturisise că a furat o găină.

Iată-l plimbându-se alene pe alee... Poartă palton de un albastru închis, pălăriuță de pluș și ține în mână o cravașă. Face cinci pași, se oprește și rămâne cu ochii ațintiți spre cer sau spre cioroiul bătrân, care moțăie pe o creangă de brad.

Grădinarul stă cu mâinile în șolduri; pe fața vânătorului e întipărită gravitatea – în timp ce Makar Denisîci umblă încovoiat, tușește cu sfială și se uită atât de acru, de parcă primăvara, cu toate miresmele și minunățiile ei, l-ar apăsa și l-ar înăbuși!... Tot sufletul i-e plin de teamă. În loc de încântare, de fericire și de nădejde, primăvara stârnește în el dorințe nedesluite, care-l tulbură – și iată-l umblând de colo până colo, fără să știe singur ce-i lipsește. Într-adevăr: oare ce i-o fi lipsind?

— Ei, bună ziua, Makar Denisîci! aude deodată glasul generalului Stremouhov. Încă nu s-a întors omul de la poștă?

— Încă nu, Excelență, îi răspunde Makar Denisîci, uitându-se la caleașca în care stă generalul, un bărbat voinic și vesel, cu fetița lui cea mică.

— Strașnică vreme! Primăvară în toată legea! zice Stremouhov. Ai ieșit și dumneata la plimbare? Nu cumva te inspiri, hai?

Iar în ochii lui poți să citești:

„Ce om fără talent! Ce mediocritate!”

— Știi, drăguță? zice generalul, punând mâna pe hățuri. Știi ce bucată strașnică am citit eu astăzi, la cafea? Un fleac, acolo, de vreo două paginuțe, dar ce minunăție! Păcat că nu știi franțuzește, că ți-aș da-o s-o citești...

Și generalul îi povestește în grabă și pe scurt, subiectul nuvelei pe care a citit-o. Makar Denisîci îl ascultă și se simte prost, de parcă ar fi vinovat că nu e el nuvelistul francez care scrie lucruri așa de minunate...

„Nu înțeleg ce-a găsit el în bucata asta? se întreabă apoi, uitându-se în urma caleștii care se depărtează. Un subiect banal și răsuflat... Nuvelele mele sunt mult mai substanțiale...”

Și Makar simte cum începe să-l roadă viermele invidiei. Amorul propriu de autor e ca o boală, ca un catar al sufletului: cine cade în meteahna asta nu mai aude nici cântecul păsărelelor, nu mai vede nici strălucirea soarelui, nu mai simte nici apropierea primăverii... E destul să-i atingi cât de ușor rana, și tot trupul i se închircește, dureros. Înveninat, Makar merge înainte și iese pe porțiță în drumul plin de noroi. Acolo dă peste domnul Bubențov²³ care, cocoțat într-o brișcă înaltă și scuturându-se din tot trupul, trece grăbit pe lângă el, în trapul cailor.

— Aha, domnul scriitor! strigă Bubențov. Salutare, salutare!

Dacă Makar Denisîci ar fi numai pisar sau subadministrator, nimeni n-ar îndrăzni să-i vorbească pe un ton atât de îngăduitor și de indiferent. Dar el e „scriitor” – și încă scriitor fără talent, o mediocritate!

Oameni ca domnul Bubentov nu înțeleg nimic în legătură cu arta și puțin le pasă de ea. Însă când dau peste mediocrități, peste scriitori lipsiți de talent, sunt răi și necruțători. Ar fi în stare să ierte pe oricine, numai pe Makar, pe ratatul acesta într-o ureche, care-și ține manuscrisele în ladă, nu. Grădinarul a rupt un ficus bătrân și a lăsat să putrezească o mulțime de plante rare; generalul nu face nimic și mănâncă averea altuia, iar domnul Bubentov, pe vremea când era judecător de pace, intra în ședință o dată pe lună și atunci se bâlbâia, încurca textele de lege și bătea câmpii... Toate acestea se iartă și nimeni nu le ia în seamă. Dar să treci pe lângă Makar cel fără talent, care scrie versuri și nuvele proaste, fără să te legi de el și să-l înțepi cu vorba, asta nu se poate. Nu se poate să nu-i spui ceva care să-l umilească. Dacă cumnata generalului își pălmuiește slujnicele și înjură la cărți ca o spălătoreasă, dacă preoteasa nu-și plătește datoriile de la joc, dacă moșierul Fliughin²⁴ a furat un câine de la moșierul Sivobrazov²⁵ — toate acesteia n-au nicio importanță. Dar dacă, mai zilele trecute, „Gubernia noastră” i-a înapoiat lui Makar o nuvelă proastă, asta o află imediat tot județul, și glumele răutăcioase, discuțiile interminabile și pline de indignare nu mai conțin. Ba, mai mult, de atunci lui Makar Denisîci i se spune, pur și simplu, Makarka.

Dacă scrie cumva mai altfel, nimeni nu-și bate capul să înțeleagă de ce e „mai altfel”, ci zice, de-a dreptul:

— Iar a mai turnat o prostie, nepricopsitul cela!

Gândul că nimeni nu-l înțelege, că nimeni nu vrea și nu poate să-l înțeleagă, nu-i îngăduie lui Makar să se bucure de primăvară. I se pare că dacă oamenii l-ar înțelege, totul ar fi minunat. Dar cum ar putea să-și dea seama cineva dacă Makar are sau nu talent, când în tot județul nimeni nu citește nimic, sau citește așa fel încât mai bine n-ar citi deloc? Cum să-l facă pe generalul Stremouhov să priceapă că nuvela aceea franțuzească n-are nicio valoare, că e superficială, banală, răsuflată — cum să-l facă să priceapă dacă afară de asemenea bucați ușurele omul n-a mai citit niciodată nimic?

Dar încă să vedeți cum îl scot din sărite femeile pe bietul Makar!

— Vai, Makar Denisîci! încep ele de obicei. Păcat că n-ai fost astăzi la piață! Dacă ai fi văzut ce caraghios se băteau doi mujici, nu mai încape vorbă că ai fi scris o schiță!

Desigur că toate acestea sunt nimicuri și că un filozof nu le-ar da nicio atenție și le-ar disprețui. Însă Makar stă ca pe jărat. Se simte singur, orfan și trist, cuprins de acea tristețe pe care n-o încearcă decât oamenii foarte singuratici și marii păcătoși. Niciodată în viața lui n-a stat, măcar o singură dată, cu mâinile în șolduri ca grădinarul. Doar foarte rar, poate la cinci ani o dată, întâlnind pe undeva – în pădure, pe drum, sau în tren – vreun alt ratat, tot atât de sucit ca și el, îl privește în ochi și se înviiorează din senin, pentru câteva clipe. Se înviiorează și celălalt. Se pun la vorbă, discută, se aprind, se entuziasmează și râd în hohote, așa fel încât cine-i vede poate să-i ia drept doi nebuni.

De obicei însă, nici aceste rare clipe nu rămân neînveninate. Ca un făcut, Makar și celălalt ratat încep să-și tăgăduiască unul altuia talentul, nu se recunosc de scriitori, se pizmuiesc, se urăsc, se înfurie și, până la urmă, se despart dușmani. În felul acesta se pierde și se risipește tinerețea lor – fără bucurii, fără dragoste sau prietenie, fără liniște sufletească și fără atâtea alte lucruri despre care posomorâtului Makar îi place atât de mult să scrie, seara, în momentele lui de inspirație...

Iar odată cu tinerețea, trece și primăvara.

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, 1886, nr. 81, 24 martie, la rubrica „Efemeride”. Subtitlul: (*Scenetă*). Semnată: A. Cehonte. Povestirea a fost temeinic revăzută și prescurtată pentru Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

La revizuirea povestirii au fost eliminate o serie de caracterizări și lăsată la o parte figura celui de al doilea ratat, a pictorului.

„Dacă Kurguzov ar fi numai pisar sau subadministrator, nimeni n-ar îndrăzni să-i vorbească pe tonul acesta. Dar fiindcă scrie, judecătorul de pace e în drept să-l trateze cu îngăduință, deoarece cunoaște marele lui neajuns: e un scriitor fără talent! O mediocritate!

„Acum, îngăduiți-mi să vă prezint alt specimen, un om care se mănâncă și se otrăvește singur. E feciorul părintelui Spiridon, Feofan, care a scăpat de curând din armată și acum trăiește pe spinarea lui tată-său. Mic și păros ca o

omidă, cu cutia de vopsele într-o mână și cu pânza întinsă pe cadru în cealaltă, iată-l trecând, lipăind prin noroi, pe lângă diacon și Andron, care joacă dame. Dacă ar fi numai fecior de popă, cei doi nu s-ar lega de el. Dar așa, nu-l lasă să-și caute de drum.

„— Vino încoace! îl strigă diaconul. Ia arată-ne și nouă!

Diaconul și Andron icnesc, închid ochii pe jumătate și cercetează îndelung schița, fără să înțeleagă nimic...

„— Mă rog, Ce-i asta? întreabă diaconul, ciocănind cu degetul în pânză.

„— Un copac.

„— Hm... nu seamănă deloc a copac. Ai mâzgălit și tu ceva și nici măcar nu știi ce... Trebuia să faci frunzuliță lângă frunzuliță, ciot lângă ciot, crenguță lângă crenguță, ca să fie cât mai lămurit...

„— Iar de la soare, adaugă Andron, să pornească raze, așa, linioare-linioare, ca niște lăbuțe de păianjen...

„Feofan se simte jignit de felul acesta de a judeca arta și se depărtează de critici, ca și cum ar fi fost înjurat și bătut... Iar criticii se uită cu compătimire în urma lui și-și dau cu părerea:

„— S-a apucat, nebunul, de o treabă la care nu se pricepe, bătu-l-ar sfântul! Ce nerod, Doamne iartă-mă! Nu-i în stare să zugrăvească un copac... și cică-i pictor! „Pe omul rus, arta îl interesează prea puțin. Dar când e vorba de artiști fără talent și de mediocrități, nu știe ce e mila și îndurarea. Ar fi în stare să ierte orice...”

A fost scoasă și caracterizarea cititoarelor:

«Mai mult ca orice, pe Kurguzov îl scot din sărite femeile. Când se adună tineretul, seara, la părintele Spiridon, lui Kurguzov îi place să stea într-un colț cu fata preotului, sora lui Feofan, și s-o provoace la discuții despre literatură... Ea îl ascultă, îl ascultă, apoi își împreunează mâinile și zice:

«— Vai, Makar Denisîci! Păcat că n-ai fost azi aici! Dacă ai fi văzut ce caraghios se băteau doi mujici, nu mai încape vorbă că ai fi scris ceva!

«Fata preotului, ca mai toate femeile, ori nu-și bate capul cu literatura, ori o privește cu ochii străzii. După ea, „tipurile” vrednice de a fi descrise își pierd vremea prin cârciumi, prin vagoane de clasa a treia și prin piețe... Despre același lucru discută uneori Kurguzov și cu tânăra felceriță de la zemstvă. Felcerița e o domnișoară cultă, care a citit mult, însă părerile ei despre literatură sunt tot atât de mărginite și stupide ca și ale fetei preotului. Ea n-o înțelege; de aceea, n-o interesează nici forma în care e scrisă, nici imaginile și nici adevărul pe care-l conține; n-o interesează decât subiectul. Dacă Kurguzov ar fi scris un roman voluminos, în care eroul salvează o femeie decăzută și-i dă toată averea lui, pentru ca el să trăiască apoi din mila celorlalți, iar mai târziu, înșelat, intră ca voluntar în armată – toate acestea să le fi scris chiar și cu picioarele, fata s-ar fi îndrăgostit de el... O dată, i-a citit „Cântăreții” din „Povestirile unui vânător”, fără să-i spună că era vorba de Turgheniev.

«Fata a strâmbat din nas și a zis:

«— Ce prostie! Și pentru asemenea fleacuri dau oamenii bani?»

Multă hârtie

DOCUMENT DE ARHIVĂ

„Cu tot respectul am onoarea a vă aduce la cunoștință că la 8 decembrie curent a fost observată la doi băieți o boală care venind la noi ne-au declarat că și pe alții îi doare gâtul, au fierbințeală și pete pe tot trupul. Băieții cu pricina învață la școala zemstvei din Jarovo. *19 noiembrie 1885*. Staroste Efim Kirilov.”

„Ministerul de Interne. Zemstva județului N. Către domnul Radușni²⁶, medic de zemstvă. Având în vedere raportul starostelui din satul Kurnosovo²⁷ cu data de 19 noiembrie, vă invităm, stimate domn a vă deplasa în acea localitate și a lua măsuri după toate regulile științei pentru stingerea cât mai urgentă a epidemiei de boală care, după toate semnele, pare a fi scarlatină. Din raportul mai sus arătat rezultă că aceste cazuri au apărut la școala din Jarovo²⁸, asupra căreia sunteți rugat a vă opri atenția. *4 decembrie 1885*. Pentru președinte: S. Parkin.”

„Domnului șef al poliției rurale, circumscripția a 2-a, județul N. Având în vedere adresa nr. 102 din 4 decembrie a zemstvei județene anexată la prezenta, vă rog, stimate domn, să dispuneți închiderea școlii din Jarovo până la stingerea epidemiei de scarlatină. *13 decembrie 1885*. Medic de zemstvă: Radușni.”

„Ministerul de interne. Șeful poliției rurale, circumscripția a 2-a, județul N. nr. 1011. Către școala zemstvei din Jarovo. Domnul Radușnîi, medic de zemstvă, ne-a adus la cunoștință la 13 decembrie anul curent, că în satul Jarovo a fost constatată de către Domnia Sa la copii o epidemie de scarlatină (sau, cum i se mai spune în popor, șopârlaiță). Pentru a evita manifestațiunile cu caracter mai tragic ale sus-numitei boli care se propagă progresiv și preocupați de grija de a lua măsurile prevăzute de lege pentru preîntâmpinarea și curmarea cazurilor de noi contaminări, mă văd pus în situațiunea de a vă întreba respectuos dacă nu găsiți necesar să dispuneți a se da drumul acasă elevilor de la școala zemstvei din Jarovo până la stingerea totală a epidemiei care bântuie, punându-mă în cunoștință de urmare în vederea dispozițiunilor ulterioare. *2 ianuarie 1886. Șeful poliției rurale Podprunin.*”

„Către direcția învățământului primar din gubernia X. Domnului inspector al învățământului primar. Raportul învățătorului Forteanski de la școala din Jarovo. Am onoarea a aduce la cunoștința Înălțimii Voastre că potrivit adresei nr. 1011 din 2 ianuarie a domnului șef al poliției rurale a circumscripției a 3-a, în satul Jarovo s-a iscat o epidemie de scarlatină care am onoarea a aduce la cunoștința Domniei Voastre. *12 ianuarie 1886. Învățător Forteanski.*”

„Domnului șef al poliției rurale, circumscripția a 2-a, județul N. Având în vedere că epidemia de scarlatină a luat sfârșit încă de acum o lună, subsemnatul n-am nimic împotriva redeschiderii școlii din Jarovo, închisă provizoriu, lucru pe care l-am adus la cunoștința zemstvei în două rânduri, iar acum vi-l comunic și Domniei Voastre, rugându-vă respectuos ca în viitor să adresați hârtiile medicului de județ, că mie mi-ajunge zemstva până peste cap. Sunt ocupat de dimineață până seara și n-am timp să răspund la toate năzbâtiile cancelărești ale Domniei Voastre. *26 ianuarie. Radușnîi, medic de zemstvă.*”

«Ministerul de interne. Înălțimii Sale domnului ispravnic al județului N. Din partea șefului poliției rurale, circumscripția a 2-a. Raport. Am onoarea a vă înainta anexat adresa nr. 31 din 26 ianuarie a medicului de zemstvă Radușnîi pentru a fi examinată de Înălțimea Voastră și pentru a dispune trimiterea în judecată a sus-numitului medic pentru expresii nepotrivite și cât se poate de jignitoare ca de pildă: „năzbâții cancelărești”, întrebuițate într-o hârtie oficială de serviciu. 8 februarie 1886. Pristav Podprunin.»

Extras din scrisoarea particulară a domnului ispravnic către șeful poliției rurale, circumscripția a 2-a.

„Alexei Manuilovici, îți înapoiez raportul. Termină, te rog, cu permanentele dumitale neînțelegeri cu doctorul Radușnîi. Un antagonism ca acesta nu cadrează câtuși de puțin cu situația unui funcționar polițienesc, care e dator, înainte de toate, să păstreze tact și măsură în raporturile sale cu oamenii. Cât privește adresa doctorului Radușnîi, eu nu găsesc nimic jignitor în ea. Iar despre scarlatina din satul Jarovo am auzit mai demult și la prima consfătuire școlară voi arăta că învățătorul Forteanski, pe care îl consider principalul vinovat de această supărătoare scriptologie, a procedat greșit.”

„Ministerul instrucțiunii publice. Inspectorul învățământului primar din gubernia X. Nr. 810. Domnului învățător al școlii din Jarovo. Ca răspuns la raportul Domniei Voastre din 12 ianuarie anul curent, vă pun în vedere că cursurile școlii ce vă este încredințată trebuie să înceteze imediat, iar elevii să fie lăsați pe la casele lor, spre a preîntâmpina răspândirea epidemiei. 22 februarie 1886. Inspectorul învățământului primar: I. Jiletkin.”

După ce va cerceta toate documentele privitoare la epidemia din satul Jarovo (afară de cele reproduse aici mai sunt încă douăzeci și opt), cititorul va înțelege și mai multe din următorul reportaj, publicat în nr. 36 din „Buletinul Guberniei X.”:

„... terminând ce-am avut de spus cu privire la mortalitatea care a făcut ravagii printre copii, să trecem acum la ceva mai vesel și mai plăcut. Ieri, în biserica sfântului Mihail Arhistratigul, a avut loc solemnitatea cununiei religioase a fiicei cunoscutului fabricant de hârtie M. cu cetățeanul de onoare ereditar K. Serviciul religios a fost oficiat de preotul protoiereu Kliop Gvozdev²⁹, asistat de un sobor de preoți. Răspunsurile au fost date de corul dirijat de Krasnopeorov³⁰. Tânăra pereche era strălucitoare de frumusețe și de tinerețe. Se zice că domnul K. ar fi primit drept zestre circa *un milion de ruble* și, pe deasupra, moșia Blagodușnoe, cu crescătoria de cai și cu serele în care înfloresc ananași și palmieri, ceea ce, fără îndoială, vă duce cu gândul departe, spre țările calde. După cununie, tinerii căsătoriți au plecat imediat în străinătate. “

Minunat lucru să ai fabrică de hârtie!

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki”, 1886, nr. 13, 29 martie. Titlul: *Scarlatina și o căsătorie fericită (Document de arhivă)*. Semnată: A. Cehonte. Cu numeroase modificări de stil, a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1899, vol. 1. Publicăm textul din 1899.

Coșmar

Îndată ce se întoarse de la Petersburg la moșie, la Borisov, Kunin, un bărbat tânăr, de vreo treizeci de ani, membru permanent al zemstvei pentru problemele țărănești, trimise un călăreț să-l cheme la el pe preotul Iakov Smirnov, parohul bisericii din satul Sinkovo.

Peste vreo cinci ore, părintele Iakov se înfățișă la curte.

— Îmi pare bine de cunoștință! îl întâmpină Kunin la intrare. Era și timpul: doar e un an de când sunt aici și cu slujba, și cu locuința. Fii binevenit! Dar nu mă așteptam să fii așa de tânăr! se miră el. Câți ani ai?

— Douăzeci și opt... răspunse părintele Iakov strângând cu sfială mâna care i se întinsese și înroșindu-se fără niciun rost.

Kunin îl introduse în biroul lui și începu să-l cerceteze cu ochii.

„Ce față pocită, de muiere!” își zise el.

Într-adevăr, fața părintelui Iakov avea foarte multe trăsături „muieresti”: nasul cârn, pomeții rumeni, ochii mari de un albastru cenușiu și sprâncenele rare, abia deslușite. Părul roșcat, lung, neted și fără lustru, îi cădea pe umeri în șuvițe drepte și bătoase. Mustățile abia începeau să i se schimbe în adevărate mustăți de bărbat, iar bărbuța era dintre acele bărbii prizărite cărora seminariștii le zic, într-o doară, „gâdilici”: rară de se vedea pielea prin ea, pe care n-ai putea-o nici pieptăna, nici peria, ci doar ciupi... Și toată această vegetație sărăcăcioasă creștea la voia

întâmplării, în smocuri împrăștiate, de parcă părintele Iakov se apucase să se grimeze în chip de popă și fusese întrerupt tocmai când își lipea barba. Purta un anterior în culoarea cafelei de cicoare, cu petice mari la amândouă coatele.

„Ciudat individ... își zise Kunin uitându-se la poalele anteriorului stropite cu noroi. Vine pentru întâia oară în casă la mine și n-are grijă să se îmbrace mai curățel...”

— Stai te rog, părinte, începu el, mai mult fără fasoane decât prietenos, împingând un fotoliu spre masă. Haide, stai te rog!

Părintele Iakov își tuși în pumn, se așează cu stângăcie pe marginea fotoliului, apoi își lăsă palmele pe genunchi. Mărunțel, cu pieptul îngust, asudat și roșu la obraz, făcu chiar de la început o impresie neplăcută asupra lui Kunin: nici nu i-ar fi trecut prin minte că se mai găsesc în Rusia preoți atât de puțin arătoși, atât de prizăriți. Iar în ținuta părintelui Iakov, în felul lui de a-și ține palmele pe genunchi și de a se așeza pe marginea fotoliului, Kunin nu vedea numai lipsă de demnitate, ci de-a dreptul slugărnicie.

— Te-am poftit la mine, părinte, ca să discutăm... începu Kunin, lăsându-se pe speteaza fotoliului. Întâmplarea face să-mi revină plăcuta sarcină de a te ajuta în acțiunea pe care ai întreprins-o... Când m-am întors de la Petersburg, am găsit pe biroul meu o scrisoare din partea mareșalului nobilimii. Egor Dmitrievici îmi propune să iau sub patronajul meu școala primară parohială care urmează să se deschidă la dumneavoastră, la Sinkovo. Sunt foarte fericit, părinte, și primesc cu dragă inimă... mai mult: cu entuziasm!

Kunin se ridică și începu să se plimbe prin birou.

— Bineînțeles că Egor Dmitrievici știe, și fără îndoială că știi și dumneata, că nu dispun de cine știe ce mijloace. Moșia mi-e ipotecată, așa că trăiesc numai din salariul meu de membru permanent. Prin urmare, nu trebuie să vă așteptați la un ajutor prea substanțial din partea mea, dar o să fac tot ce-mi stă în putință... Și când crezi că o să puteți deschide școala, părinte?

— Când vom avea bani... răspunse părintele Iakov.

— Dar în momentul de față aveți ceva fonduri?

— Aproape nimic... E drept că s-a hotărât, la adunarea obștească, ca fiecare cap de familie să dea câte treizeci de copeici pe an. Dar astea-s numai făgăduieli. Deocamdată ne-ar trebui, pentru început, măcar două sute de ruble...

— Mda... îmi pare rău, dar vezi, acum nu dispun de suma aceasta... și Kunin oftă. În călătoria mea am cheltuit tot ce-am avut, ba m-am mai și împrumutat pe deasupra... Ia să ne mai gândim, poate găsim amândoi vreo soluție...

Și Kunin începu să socotească. Gândea cu glas, urmărind în același timp expresia feței părintelui Iakov și căutând să găsească vreun semn de înțelegere sau de încuviințare. Dar fața preotului era ca încremenită și nu arăta decât sfială și neliniște. Uitându-te la el, ai fi putut să crezi că Kunin vorbea despre lucruri grozav de complicate, pe care părintele Iakov nu le înțelegea și le asculta doar așa, din bunăcuviință, temându-se în același timp să nu se dea de gol că nu le înțelege.

„După cât se vede, tânărul nu-i tocmai inteligent... își zicea Kunin. După ce că-i din cale-afară de timid, mai e și prostuț pe deasupra...”

Părintele Iakov se învioră puțin, ba chiar zâmbi, doar atunci când intră în birou un lacheu aducând o tavă cu două pahare de ceai și un coșuleț cu pesmeciori. Preotul se grăbi să ia un pahar și începu să bea.

— Ce-ar fi să-i scriem preasfințitului? se socotea Kunin. Pentru că, la drept vorbind, doar nu noi, zemstva, ci autoritățile eclesiastice au ridicat problema școlilor primare parohiale. Prin urmare ele sunt datoare, de fapt, să ne indice de unde să luăm fondurile. După cât îmi aduc aminte, am citit undeva că s-ar fi și alocat o sumă în acest scop. Dumneata nu știi nimic, părinte?

Dar părintele Iakov era atât de cufundat în ceaiul lui încât nu răspunse îndată la întrebare. Își ridică spre Kunin ochii albaștri-cenușii, se gândi puțin și, ca și cum în clipa aceea și-ar fi adus aminte de întrebare, clătină din cap, în semn că nu știe nimic. Pe toată fața lui lipsită de frumusețe i se revărsase, de la o ureche până la cealaltă, o expresie de fericire și nu i se putea citi decât cea

mai banală și mai prozaică poftă de mâncare. Sorbea fiecare picătură de ceai cu o plăcere lăcomă. După ce bău paharul până la fund, îl puse pe masă, apoi îl ridică iar, îl cercetă, și-l lăsă la loc. Expresia de fericire îi dispăru de pe față... Kunin îl surprinse luând din coșuleț un pesmecior, mușcând din el o bucățică, învârtindu-l în mână și băgându-l apoi, repede, în buzunar.

„Ei, dar astea nu mai sunt apucături de preot! își zise Kunin, ridicând din umeri cu dispreț. Să fie lăcomie popească, ori simplă neștiință?...”

După ce îi mai oferă încă un pahar de ceai și după ce-l petrecu până la ieșire, Kunin se întoarse și se întinse pe divan, lăsându-se în voia impresiei neplăcute pe care i-o lăsase vizita părintelui Iakov.

«Ce om ciudat și ursuz! se gândi el. Murdar, neîngrijit, grosolan, prost – fără îndoială că și bețiv... Doamne Dumnezeule și ăsta-i preot, tată duhovnicesc! Ăsta-i învățătorul poporului! Numai îmi închipui cu ce ironie o fi spunând diaconul, la începutul fiecărei liturghii: „Binecuvântează stăpâne!” Halal stăpân! Un stăpân fără urmă de demnitate, prost crescut, care ascunde pesmeții în buzunar ca un școlar... Ptiu! Doamne, unde i-au fost ochii episcopului când a hirotonisit un preot ca ăsta? Drept ce iau ei poporul, de-i trimit asemenea învățători? Aici avem nevoie de oameni care...»

Și Kunin se adânci în gânduri: cum ar trebui să fie adevăratul preot rus...

„De pildă, dacă aș fi eu preot... Un preot cult și care-și iubește chemarea poate să facă multe... Ei, să fi fost eu în locul lui, de când s-ar fi deschis școala! D-apoi predicile! Când preotul e sincer și plin de dragoste pentru chemarea lui, ce predici frumoase și înflăcărate poate să țină!”

Kunin închise ochii și începu să ticluiască în minte o predică. Ceva mai târziu, stătea la masă și scria grăbit.

„O s-o dau roșcovanului s-o citească în biserică.. “ își zicea.

Duminica următoare, Kunin plecă de dimineață la Sinkovo, să termine odată cu chestia școlii și în același timp să cunoască și

biserica, printre ai cărei enoriași se număra și el. Drumul era rău, în schimb dimineața era frumoasă. Soarele lumina puternic și razele lui topeau insulițele albe de zăpadă care mai rămăseseră pe ici, pe colo. Ca și cum își lua rămas-bun de la pământ, zăpada risipea scânteii de diamante atât de sclipitoare, încât te dureau ochii când te uitai la ea. Iar alături, grâul de toamnă dădea zor să înverzească. Stoluri de stâncuțe zburau pe deasupra câmpiei, iar când se lăsau pe pământ, mai săreau de câteva ori înainte de a se opri locului.

Biserica de lemn, în fața căreia se pomeni Kunin, era veche și sură. Stâlpii pridvorului, vopsiți cândva în alb, se scorojisera cu totul și păreau acum două hulube pocite. Icoana de deasupra ușii nu mai era decât o pată neagră. Această sărăcie îl mișcă pe Kunin și-l înduioșă. Lăsându-și ochii în jos cu smerenie, intră în biserică și se opri lângă ușă. Slujba abia începuse. Dascălul, un bătrân cu spinarea încovoiată, citea din ceaslov cu glas subțire și nesigur. Părintele Iakov, care sluja fără diacon, umbla prin biserică și cădelnița. Dacă n-ar fi fost smerenia de care se pătrunsese Kunin când intrase în bisericuța săracă, fără îndoială că ar fi zâmbit văzându-l: odăjdiile de un galben șters, roase și mototolite, nu erau pe măsura unui preot mărunt ca el și se târau pe podele.

Biserica era aproape goală. Aruncând o privire asupra enoriașilor, pe Kunin îl surprinse de la început un lucru ciudat: nu văzu decât bătrâni și copii... Unde era generația muncitoare? Unde erau tinerii, unde erau bărbații? Dar după ce stătu puțin și se uită mai bine la fețele îmbătrânite ale celor din jurul lui, înțelese că-i luase pe oamenii tineri drept bătrâni, însă nu dădu nicio importanță acestei amăgiri.

Pe dinăuntru, biserica era tot atât de veche și de sură ca și pe dinafară. Pe catapeteasmă și pe pereții negri nu găseai un locușor care să nu fie afumat și scorojit de vreme. Cu toate că erau destule ferestre, totul părea cenușiu, și în biserică stăruia o umbră de amurg.

„Ce minunat lăcaș de închinăciune pentru cei cu sufletul neprihănit... se gândea Kunin. După cum bazilica sfântului Petru

de la Roma te impresionează prin măreția ei, așa te impresionează aici smerenia și modestia.”

Dar cucernicia i se risipi ca fumul atunci când părintele Iakov intră în altar și începu să slujească liturghia. Hirotonisit preot de-a dreptul de pe băncile seminarului și încă tânăr fiind, părintele Iakov nu avusese când să-și însușească un anumit fel de a sluji. Când citea, aveai impresia că dibuiește, că nu știe la care ton să se oprească: la cel înalt, de tenor, sau la cel adânc, de bas. Se ploconează cu stângăcie și umbla grăbit, deschizând și închizând la repezeală porțile împărătești... Dascălul cel bătrân, surd pesemne și prăpădit, nu-l auzea bine când citea ecteniile, din care pricină se iscau unele încurcături: ori nu apuca părintele Iakov să-și termine cetania și dascălul se și grăbea să-și înceapă partea lui, ori părintele sfârșise de cine știe când și dascălul tot mai stătea cu urechea întinsă spre altar, ascultând în tăcere, până îl trăgea careva de poala surtucului. Era peltic și avea un glas înăbușit și tremurător, de om bolnav... Și, pentru a desăvârși dezarmonia, isonul îl ținea un băiețel care nu trecea cu capul de marginea stranei. Băiețelul cânta cu glas subțire și pițigăiat și părea că-și dă toată osteneala să nu nimerească tonul. Kunin mai rămase puțin ascultând, apoi ieși afară să fumeze. Era dezamăgit și se uita acum aproape cu dușmănie la biserica cea mohorâtă.

— Și se mai plâng că piere sentimentul religios în popor!... oftă el. Nici nu e de mirare, când se trimit la țară preoți ca ăsta!

Kunin mai intră de câteva ori în biserică, dar cum intra, cum simțea nevoia să iasă afară, la aer curat. După ce se sfârși liturghia, se îndreptă spre casa părintelui Iakov. Pe din afară, casa nu se deosebea cu nimic de izbele țărănești. Doar paiele de pe acoperiș erau așezate mai regulat, iar la ferestre avea perdele albe. Părintele Iakov îl primi într-o odăiță luminoasă, cu lut pe jos și cu pereții îmbrăcați în tapete ieftine. Afară de unele ușoare înclinări spre lux, ca de pildă fotografiile înrămate și pendula de greutatea căreia atârna o pereche de foarfeci – ceea ce te izbea era sărăcia mobilierului. Cercetându-l, ai fi zis că părintele Iakov îl adunase bucată cu bucată, colindând din casă în casă: de ici

căpătase o masă rotundă cu trei picioare, de dincolo taburetul, din altă parte scaunul cu speteaza prea îndoită și lăsată pe spate, apoi alt scaun, cu speteaza înaltă dar cu fundul scofâlcit, iar la altă casă oamenii fuseseră mai darnici și-i dăduseră un fel de canapea de scânduri, cu rezemătoare dreaptă. Această așa-zisă canapea era vopsită în roșu închis și mirosea cumplit a ulei. La început, Kunin voi să se așeze pe unul dintre scaune dar, după ce se gândi puțin, se așeză pe taburet.

— Veniți pentru întâia oară în biserica noastră? îl întreabă părintele Iakov, agățându-și pălăria într-un cui mare și strâmb.

— Da, pentru întâia oară... Uite ce e, părinte... înainte de a ne apuca de lucru, dă-mi un ceai, te rog. Îți spun drept că mi s-a uscat sufletul!

Părintele Iakov clipi din ochi, își dresе glasul, apoi trecu după paravan. Se auziră șoapte...

„Se vede că se sfătuiește cu preoteasa... își zise Kunin. Aș fi curios să văd ce fel de preoteasă are roșcovanul.”

Peste puțin părintele Iakov ieși de după paravan roșu și asudat și, încercând să zâmbească, se așeză pe marginea divanului, în fața lui Kunin.

— Îndată punem samovarul, zise el, fără să se uite la oaspete.

„Doamne Dumnezeu, încă n-au pus samovarul! se înspăimântă Kunin în gând. De-acum stai și așteaptă!...”

— Ți-am adus copia scrisorii pe care vreau să i-o trimit episcopului, începu Kunin. O să ți-o citesc după ceai... Poate că vrei să mai adaugi ceva...

— Bine...

Tăcură. Părintele Iakov se uită cu coada ochiului, înfricoșat, la paravan, își netezi părul și-și suflă nasul.

— Strașnică vreme... zise el.

— Da... Dar bine că mi-am adus aminte. Am citit ieri un lucru foarte interesant... Zemstva din Volsk a hotărât să treacă toate școlile ei pe seama clerului. Găsesc că faptul e caracteristic.

Kunin se ridică și începu să se plimbe pe podeaua de lut, depănându-și gândurile:

— Asta n-ar fi nimic, zicea el, numai clerul să fie la înălțimea chemării și să-și înțeleagă bine misiunea. Din păcate însă, cunosc preoți care, în ce privește pregătirea și calitățile lor morale, nu sunt buni nici măcar de furieri, dar încă de preoți! Și cred că ești de aceeași părere cu mine, că un învățător nepregătit nu poate să facă școlii atâta rău, cât un preot nepregătit.

Kunin aruncă o privire spre părintele Iakov. Preotul stătea încovoiat, adâncit în gânduri și, pe cât i se păru, nici măcar nu-l asculta.

— Lașa, vino puțin încoace! se auzi un glas de femeie după paravan.

Părintele Iakov tresări și trecu dincolo. Se auziră din nou șoapte.

Pe Kunin începu să-l chinuiască nevoia de a bea un pahar cu ceai.

„Cine știe când or să-mi dea ăștia ceaiul! își zise el uitându-se pe furiș la ceas. De altfel, mi se pare că nu sunt un oaspete tocmai dorit. Stăpânul casei nu binevoiește să schimbe măcar o vorbă cu mine! Stă, cască ochii, și atât!”

Kunin puse mâna pe pălărie, așteptă până se întoarse părintele Iakov și-și luă rămas-bun.

— Mi-am pierdut dimineața de pomană! își zicea el furios, mergând pe drum. Parcă-i de lemn! Parcă-i butuc! Îl interesează școala, cum mă interesează pe mine zăpada de anul trecut! Nu, n-o să putem duce casă bună amândoi! N-o scot eu la capăt cu el!... Dacă mareșalul nobilimii ar fi știut ce fel de popă avem aici, nu s-ar fi grăbit să facă atâtea intervenții pentru școală. Mai întâi să ne căutăm un popă ca lumea, și numai după aceea să ne gândim la școală!

Acum, Kunin aproape că nu-l putea suferi pe părintele Iakov. Preotul acela cu înfățișare jalnică, de caricatură, înfofolit în anterior lung și mototolit, fața lui ca de muiere, felul cum slujea, felul cum trăia, ca și ținuta lui sfioasă și slugarnică – toate îi jigneau acea fărâmbă de sentiment religios pe care o mai păstra în suflet și care pălpâia încă undeva, într-un colțișor, alături de poveștile pe care i le spunea, cândva, dădaca. Iar amorul său

propriu nu mai putea îndura nepăsarea și lipsa de stăruință cu care preotul întâmpina avântul lui sincer și fierbinte într-o chestiune care-l interesa îndeaproape...

În aceeași seară, Kunin se plimbă mult timp prin birou, chibzuind. Apoi se așează hotărât la masă și scrie o scrisoare episcopului. După ce-i ceru binecuvântarea și bani pentru școală, îi spuse, între altele, părerea lui cinstită asupra preotului din Sinkovo. „E tânăr – scria el – nu e destul de cult și mai și bea, pe cât se pare. Și în general, nu corespunde ideii pe care și-a făcut-o poporul rus, de-a lungul veacurilor, despre păstorii lui.” După ce termină scrisoarea, Kunin oftă ușurat și se culcă, având conștiința împăcată că făcuse o faptă bună.

Luni dimineața era încă în pat când i se aduse la cunoștință că a venit părintele Iakov. Cum n-avea niciun chef să se scoale, porunci să i se spună că nu era acasă. Marți, Kunin plecă la o adunare, iar sâmbătă, când se întoarse, află de la servitori că în lipsa lui părintele Iakov îl căutase în fiecare zi.

„Dar strașnic i-au mai plăcut pesmeciorii mei!” își zise Kunin.

Duminică pe înserat, părintele Iakov veni din nou. De data aceasta, nu numai poalele anterului, dar până și pălăria îi era plină de noroi. Ca și la prima lui vizită, preotul era roșu și asudat și, ca și atunci, se așează numai pe marginea fotoliului. Kunin se hotărâse nici să nu mai aducă vorba despre școală, ca să nu-și mai bată gura degeaba.

— Pavel Mihailovici, v-am pregătit lista cărților de școală... începu părintele Iakov.

— Mulțumesc.

Se vedea cât de colo însă că părintele Iakov nu venise pentru lista cărților de școală. Toată înfățișarea lui arăta o adâncă tulburare. În același timp, pe fața luminată parcă de un gând neașteptat, se citea și o mare hotărâre. Voia să spună un lucru important, un lucru care trebuia spus neapărat, și se silea să-și biruie sfiala.

„De ce tace? se înfurie Kunin. Ia te uită la el cum s-a lățit pe scaun! Parcă eu am când să-mi pierd vremea cu el!”

Ca să înlăture cât de cât stinghereala acelei tăceri și să ascundă lupta care se dădea în sufletul lui, preotul începu să zâmbească forțat. Și zâmbetul acela nesfârșit și dureros, care răzbătea prin sudoarea și roșeața obrazului și nu se potrivea deloc cu privirea încremenită a ochilor albaștri-cenușii, îl făcu pe Kunin să-și întoarcă privirea de la el. Îi era silă.

— Iartă-mă, părinte, dar trebuie să plec... zise el.

Părintele Iakov tresări ca un om somnoros lovit pe neașteptate și, zâmbind mereu, începu să-și petreacă cu stângăcie, una peste alta, poalele anteriului. Cu toată sila pe care o simțea pentru omul acela, lui Kunin i se făcu milă de el și căută să îndulcească oarecum izbucnirea lui prea aspră.

— Te rog să vii altă dată, părinte... zise el. Dar înainte de a pleca, am o rugămintă... Am avut și eu câteva momente de inspirație și am scris două predici... Ți le dau să le vezi, iar dacă le găsești bune, să le citești în biserică.

— Bine... îi răspunse părintele Iakov, acoperind cu palma predicile care erau pe masă. Bine, o să le iau...

După ce mai stătu câțva timp frământându-se și petrecându-și mereu, una peste alta, poalele anteriului, părintele Iakov încetă deodată să mai zâmbească în silă și ridică, hotărât, capul.

— Pavel Mihailovici, zise el, făcând tot chipul să vorbească tare și răspicat.

— Ce dorești?

— Am auzit că ați... cum să spun?... că ați concediat copistul dumneavoastră și că... acum căutați altul...

— Da... Vrei poate să-mi recomanzi pe cineva?

— Eu, să vedeți... eu... N-ați putea să-mi încredințați mie această sarcină?

— Cum, vrei să te lași de preoție? se miră Kunin.

— Nu, asta nu, îi răspunse repede părintele Iakov, îngălbenindu-se și tremurând din tot trupul fără niciun rost. Să mă ferească Dumnezeu! Dacă n-aveți încredere în mine, atunci nu trebuie, nu... Mă gândeam, așa... când n-am ce face... ca să-mi sporesc câștigul... Nu trebuie, lăsați!

— Hm... câștigul... Dar vezi că eu nu-i plătesc copistului decât douăzeci de ruble pe lună!

— Doamne, eu m-aș mulțumi și cu zece! șopti părintele Iakov uitându-se în jurul lui. M-aș mulțumi și cu zece! Vă mirați... toată lumea se miră: „Lacom popă, nu se mai satură... Ce-o fi făcând cu banii?” Recunosc că-s lacom... și nu-mi iert păcatul ăsta... mă osândesc... mi-e rușine să mă uit în ochii oamenilor... Vă spun cinstit, Pavel Mihailovici... martor mi-e Dumnezeu...

Părintele Iakov își trase cu greu răsufierea și urmă:

— Pregătisem o întreagă spovedanie... dar am uitat tot și acum nu-mi mai găsesc cuvintele. De la parohie primesc o sută cincizeci de ruble pe an și toată lumea se miră ce fac cu banii... Dar dumneavoastră o să vă spun tot, cinstit... Patruzeci de ruble pe an plătesc la școala teologică pentru fratele meu, Piotr... Asta-i asigură internatul și toate celelalte, numai hârtia și penițele i le cumpăr eu...

— Te cred, te cred! Dar de ce mi le spui toate astea? se apără Kunin, simțind că sinceritatea preotului îi cade ca o piatră pe suflet și neștiind unde să se ascundă de strălucirea ochilor lui înlăcrămați.

— Pe urmă, mai am încă de plătit la consistoriu pentru locul meu. Mi s-a hotărât să dau două sute de ruble, câte zece pe lună... Judecați și dumneavoastră: ce-mi rămâne? Afară de asta, mă simt dator să-l ajut și pe părintele Avraam măcar cu câte trei ruble pe lună!

— Care părinte Avraam?

— Părintele Avraam, cel care-a fost preot la Sinkovo înaintea mea. L-au scos din pricina... bătrâneții, dar a rămas tot în Sinkovo. Unde să se ducă? Cine să-l hrănească? Cu toate că-i bătrân, are și el nevoie de un colțișor în care să trăiască, de o bucată de pâine, de o haină... Nu m-ar răbda inima să știu că părintele Avraam, față bisericească, iese la cerșit! Dacă s-ar întâmpla una ca asta, păcatul ar cădea pe capul meu! Da, pe capul meu! S-a îndatorat pe la toți... și tot păcatul meu e că nu i-am plătit datoriile!

Părintele Iakov sări din fotoliu și, uitându-se țintă în podea, ca ieșit din minți, începu să se plimbe dintr-un colț în celălalt al odăii.

— Doamne, Dumnezeu! se muștra, când ridicându-și brațele, când lăsându-le în jos. Auzi-ne, Doamne, și ne miluiește pre noi! De ce am mai îmbrăcat haina preotească dacă n-am destulă credință și n-am destulă putere? Deznădejdea mea e fără margini! Mântuiește-mă, Maică Precistă!

— Liniștește-te, părinte! îi zise Kunin.

— Foamea m-a dat gata, Pavel Mihailovici! urmă părintele Iakov. Iertați-mă, vă rog din suflet, dar nu mai am putere... Știu că dacă aș cere, dacă m-aș ploconi, fiecare m-ar ajuta... însă nu pot! Mi-e rușine! Cum să cer la mujici? Doar serviciul dumneavoastră e aici și vedeți singur... Ce mână s-ar întinde să ceară de la un cerșetor? Iar ca să cer de la cei cu stare, de la moșieri, asta nu pot s-o fac. Nu mă lasă mândria! Mi-e rușine!

Părintele Iakov dădu din mână agitat, apoi își trecu degetele prin păr.

— Da, mi-e rușine! Doamne, cât mi-e de rușine! Mândria nu-mi îngăduie să las oamenii să-mi vadă sărăcia! Când ați fost la mine, Pavel Mihailovici, n-aveam niciun fir de ceai. Niciun firisor! Dar n-am putut să vă mărturisesc, că nu m-a lăsat mândria. Mi-e rușine de îmbrăcămintea mea, de coatele mele peticite... Mi-e rușine de odăjdiile mele, mi-e rușine de foamea mea... Dar i-e îngăduit oare unui preot să fie mândru?

Părintele Iakov se opri în mijlocul biroului și începu să vorbească singur, uitând parcă de Kunin.

— Să zicem că eu aș îndura și foamea, și rușinea... Însă, Dumnezeu, mai este și preoteasa! Doar am luat-o dintr-o casă de oameni cuprinși. Nu-i obișnuită să muncească din greu, e delicată... A fost crescută cu ceai, cu franzelă, albă, cu cearșafuri... Când era la părinți, cânta la pian... Și-i tânără, n-are nici douăzeci de ani... Nu mai încape vorbă că ar vrea și ea să se gătească, să se distreze, să facă vizite... Dar de când e la mine, a ajuns... mai rău ca o bucătăreasă, de mi-e și rușine s-o scot în uliță... Doamne, Dumnezeu! Doamne, Dumnezeu! Singura

bucurie care i-a mai rămas e să-i aduc, de pe unde pot, câte-un merișor, câte-un pesmecior...

Și părintele Iakov își trecu din nou degetele prin păr.

— Așa că nici vorbă nu poate fi ca în casa noastră să sălășluiască dragostea. La noi nu e decât amărăciune... Și, vă rog să mă credeți, nu mă pot uita la ea fără să mi se strângă inima de jale! Doamne, ce se mai petrece pe lumea asta! Dacă s-ar scrie la gazetă tot ce se petrece, n-ar crede nimeni... Oare când o să vină sfârșitul amarurilor noastre?

— Sfârșește odată, părinte! aproape că strigă Kunin, speriat de tonul cu care vorbea preotul. De ce să vezi viața în culori așa de mohorâte?

— Vă rog mult să mă iertați, Pavel Mihailovici... îngăimă, ca beat, părintele Iakov. Să mă iertați... Toate acestea nu sunt decât... fleacuri. Nu trebuie să le luați în seamă... Singurul vinovat sunt eu și cât oi trăi numai pe mine am să mă învinuiesc... Numai pe mine!

Părintele Iakov se uită în jurul lui și urmă, în șoaptă:

— Odată, mă duceam în zori de zi de la Sinkovo la Lucikovo. Când am ajuns lângă malul râului, am văzut acolo o femeie care trebuia nu știu ce... M-am apropiat – și ce să vezi?... Nu puteam să-mi cred ochilor... Însăpăimântător! Nevasta doctorului, a lui Ivan Sergheici, spăla rufe... O nevastă de doctor, care a învățat la pension! Prin urmare, se sculase cu noaptea în cap, să n-o vadă oamenii, și se dusesse la o verstă departe de sat... Mândria nebiruită! Când a băgat de seamă că m-am apropiat și i-am descoperit sărăcia, s-a făcut ca para focului... Am încremenit, m-am speriat și m-am repezit să-i ajut. Ea însă a ascuns rufe, de frică să nu-i vad cămășile rupte...

— Dar toate astea sunt de necrezut!... se miră Kunin, așezându-se și uitându-se aproape cu spaimă la fața palidă a părintelui Iakov.

— Așa-i, de necrezut! Niciodată nu s-a mai văzut, Pavel Mihailovici, o nevastă de doctor care să-și spele rufe la râu! În nicio țară din lume nu se întâmplă una ca asta. Eu, ca păstor și ca

părinte duhovnicesc, ar fi trebuit să n-o las. Dar ce puteam să fac? Ce? Că doar și eu umblu să mă doftoricească bărbatu-său pe gratis! Ați avut dreptate când ați spus că toate acestea sunt de necrezut! Să vezi și să nu crezi! Și așa se face că în timpul liturghiei, când mă uit din altar și-mi văd credincioșii – pe preotul Avraam cel veșnic flămând și pe preoteasă și-mi mai aduc aminte și de doctoriță, cum i se învinețiseră mâinile în apa rece – îmi pierd capul și rămân așa, ca un butuc, ca un prost, până mă strigă paracliserul... E înspăimântător!

Părintele Iakov începu din nou să se plimbe.

— Doamne Isuse! strigă el, ridicându-și brațele spre cer. Sfinți părinți! Nu mai pot nici sluji... Vedeți, dumneavoastră îmi vorbiți de școală, iar eu stau ca o stană de piatră, nu înțeleg nimic și nu mă gândesc decât la mâncare... Da, chiar și în fața altarului!... Adică... Dar ce-i cu mine? își veni deodată în fire. Dumneavoastră trebuia să plecați. Vă rog să mă iertați... Eu, doar așa... vă rog să mă iertați...

Kunin strânse în tăcere mâna părintelui Iakov și îl petrecu până la ușă. Întorcându-se în birou, se opri în fața ferestrei. De acolo îl văzu pe preot cum iese din casă, cum își trage peste frunte pălăria ponosită, cu boruri largi, și cum, plecându-și capul în pământ, de parcă-i era rușine de spovedania lui, o ia la drum.

„Dar nu-i văd calul nicăieri!” se miră Kunin.

Și se îngrozi la gândul că preotul făcuse în fiecare zi, pe jos, drumul până la el. Și doar până la Sinkovo erau șapte sau opt verste și un noroi de nu-ți puteai scoate picioarele din el! Îi văzu apoi pe vizitiul Andrei și pe băiatul Paramon. Săreau peste băltoace, improșcându-l pe părintele Iakov cu noroi, și se apropiau de el în goană, să-i binecuvânteze. Preotul își scoase pălăria, îl binecuvântă întâi pe Andrei, apoi mângâie băiatul pe creștet, binecuvântându-l și pe el.

Kunin își trecu mâna peste ochi și i se păru că i se umezesc degetele. Se depărtă de fereastră și-și plimbă privirea încețoșată prin odaia în care mai răsuna încă glasul acela sfios, înăbușit parcă... Se uită pe masă... Spre norocul lui, părintele Iakov uitase,

în grabă, să ia predicile... Kunin se repezi la ele, le rupse în bucăți și le azvârli, cu scârbă, sub masă.

— Și eu, care habar n-aveam! gemu el, lăsându-se să cadă pe divan. Eu, care sunt de mai bine de un an pe locurile astea, membru permanent al zemstvei, judecător de pace onorific și fac parte din comitetul școlar! Nu, nu sunt decât o marionetă oarbă, un încrezut! Trebuie să fac ceva pentru el, și cât mai repede! Cât mai repede!

Se zbătea chinuit, strângându-și tâmplele între mâini și frământându-și mintea.

— La 20 ale lunii primesc salariul, două sute de ruble... Sub un pretext oarecare, o să dau câte ceva și părintelui, și doctoriței... Pe preot o să-l chem să-mi facă o moliftă, iar cât privește doctorul, o să mă prefac bolnav... În felul acesta, nu-i lovesc în mândria lor... Și pe Avraam o să-l ajut...

Își număra banii pe degete și nu voia să recunoască adevărul: cele două sute de ruble abia dacă-i vor ajunge să-și plătească administratorul, servitorii și mujicul care-i aducea carne... Fără să vrea își aduse aminte de trecutul nu prea îndepărtat, când cheltuia fără nicio socoteală averea tatălui său și, mucos de douăzeci de ani, dăruia femeilor ușoare evantaie scumpe, plătea câte zece ruble pe zi lui Kuzma birjarul și făcea cadouri actrițelor. Și toate acestea, numai din vanitate... Ce bine i-ar prinde acum hârtiile de o rublă, de trei ruble sau de zece ruble pe care le risipea pe vremuri!

„Părintele Avraam cheltuiește numai trei ruble pe lună, se gândea Kunin. Cu o singură rublă, preoteasa ar putea să-și facă o cămașă nouă, iar doctorița să plătească o spălătoareasă... Și totuși o să-i ajut! O să-i ajut, neapărat!

Deodată Kunin își aduse aminte de reclamația pe care o înaintase episcopului și se închirci, ca și cum l-ar fi luat pe neașteptate cu frig. Și la gândul acesta o rușine apăsătoare i se revărsă în suflet: rușine și față de el însuși, și față de adevărul pe care nu se pricepuse să-l vadă...

Așa a început și s-a sfârșit încercarea sinceră de a desfășura o

activitate folositoare a unui om de bună credință, dar peste măsură de ghiftuit și de fără socoteală.

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea”, 1886, nr. 3621, 29 martie, la rubrica „Pomelnicul de sâmbătă”. Semnată: An. Cehov. Cu mici abrevieri, povestirea a intrat în culegerea „În amurg”, Sankt-Petersburg, 1887, precum și în edițiile ei ulterioare (de la a 2-a la a 13-a, Sankt-Petersburg, 1888-1899). A fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

Povestirea a făcut o puternică impresie asupra cititorilor și a determinat pe un necunoscut să trimită redacției ziarului o scrisoare, semnată „Un medic”, prin care recunoaște „adevărul celor descrise” în povestire.

Cu privire la succesul „Coșmarului”, iată ce scria Cehov fratelui său Alexandr (la 10 mai 1886): «...cele cinci povestiri publicate în „Novoe vremea” au stârnit la Piter atâta zarvă, că mi-e capul amețit.»

Succesul acestor povestiri îl făcu pe N. Leikin să ceară includerea lor în culegerea de opere ale lui Cehov, în curs de apariție, „Povestiri felurite”, editată de „Oskolki”. Cehov însă nu a primit: «Dintre povestirile publicate în „Novoe vremea”, niciuna nu poate intra în volum» – scria el (la 6 aprilie 1886), arătând că aceste povestiri ar strica „ansamblul” culegerii umoristice.

K. D. Muratova

Grișa

Grișa, un băiețel mic și dolofan care a venit pe lume acum doi ani și opt luni, se plimbă cu dădaca lui pe bulevard. Poartă un burnuz lung și vătuit, are fular, căciulă mare cu nasture în creștet și șoșoni. Se înăbușă de căldură și, pe deasupra, soarele jucăuș de aprilie îi bate drept în față și-i înțeapă ochii.

Pășește cu sfială și neîncredere și toată făptura lui arată o mare nedumerire.

Până acum, Grișa nu cunoștea decât lumea dintre cei patru pereți ai odăii lui, unde într-un colț e pătucul, în altul cufărul dădacei, în al treilea un scaun, iar în al patrulea o candelă aprinsă. Dacă te uiți cumva sub pat, vezi o păpușă cu mâna ruptă și o tobă. Iar dacă te uiți după cufărul dădacei, descoperi tot soiul de lucruri: mosoare goale, hârtiuțe, o cutie fără capac și o paiată stricată. În lumea aceea, afară de dădacă și de Grișa, mai intră adesea mama și pisica. Mama seamănă cu o păpușă, iar pisica seamănă cu șuba tatei, numai că șuba n-are nici ochi, nici coadă. Din lumea căreia i se zice „odaia copiilor”, ușa duce într-un loc unde toți ai casei mănâncă și beau ceai. Acolo se află un scaun cu picioare înalte, iar în perete atârnă o pendulă care n-are altă treabă decât să-și legene limba și să bată. Din odaia aceea se poate trece în alta, cu fotolii roșii. Acolo, pe covor, se vede o pată negricioasă, pentru care și până astăzi Grișa e amenințat cu degetul. După odaia asta mai este încă una, unde nu-i voie să intri și de unde, de multe ori, iese tata –

o persoană grozav de misterioasă! Dădaca și mama, e lucru știut, au un rost pe lumea asta: îi îmbracă pe Grișa, îi dau de mâncare și-l culcă. Dar ce rost o fi având tata – asta nu știe nimeni. Mai este pe lume încă o ființă misterioasă: mătușa care i-a dăruit toba. Mătușa asta când vine, când pleacă. Unde-o fi plecând? De multe ori a căutat-o Grișa și sub pat, și după cufăr, și sub divan, însă n-a găsit-o nicăieri...

Dar în lumea asta nouă, în care soarele îți înțeapă ochii, sunt atâția tați, atâtea mame și atâtea mătuși, de nu mai știi la care să te uiți! Mai ciudați însă și mai misterioși sunt caii. Grișa se uită la picioarele lor în mers și nu înțelege nimic. Aruncă o privire spre dădacă, cerând lămuriri, dar dădaca tace.

Deodată, băiatul aude un tropot înspăimântător... Un grup de soldați, cu obraji roșii și cu măturite de baie subsuoară, vin pe bulevard în pas cadențat, de-a dreptul spre el. Grișa îngheață de spaimă și se uită întrebător la dădacă: oare n-o fi nicio primejdie? Dar dădaca nici n-o ia la fugă, nici nu plânge, ceea ce înseamnă că nu e primejdie. Grișa îi petrece cu ochii și începe să meargă și el în pas cu ei.

Două pisici mari, cu boturile lungi, cu limbile scoase și cu cozile bârligate, traversează în goană bulevardul. Grișa își închipuie că trebuie să alerge și el, și se ia după pisici.

— Stai! îl strigă dădaca, apucându-l brutal de umeri. Încotro? Cine ți-a dat voie să te zbenguiești?

O dădacă necunoscută stă pe o bancă și ține pe genunchi o covățică plină cu portocale. Trecând pe lângă ea, fără multă vorbă Grișa înhață o portocală.

— Ce faci? țipă dădaca lui plesnindu-l peste mână și smulgându-i portocala. Prostule!

Acum, lui Grișa i-ar face plăcere să poată ridica ciobul de sticlă de la picioarele lui. Ciobul licărește ca o candelă. Dar i-e frică să nu-l plesnească iarăși dădaca peste mână.

— Respectele mele! aude Grișa deodată lângă urechea lui un glas gros și sonor și vede un bărbat înalt, cu nasturi poleiți la haină.

Spre marea lui bucurie, omul dă mâna cu dădaca, se oprește și încep să vorbească amândoi. Strălucirea soarelui, uruitul trăsurilor, caii, nasturii poleiți, – toate sunt atât de uimitor de noi pentru Grișa, și în același timp nu-l sperie deloc, încât sufletul i se umple de încântare și băiatul începe să râdă.

— Să mergem! Hai să mergem! strigă el către omul cu nasturii poleiți, trăgându-l de poalele hainei.

— Unde să mergem? îl întreabă omul.

— Să mergem! stăruie Grișa.

Băiețelul ar vrea să-i explice că n-ar fi rău să-i ia cu dâșii și pe tata, și pe mama, și pisica. Însă limba lui îngaimă cu totul altceva decât ceea ce dorește el să spună.

Ceva mai târziu, dădaca o ia pe după colțul bulevardului și intră cu Grișa într-o curte mare, în care mai este încă zăpadă. Omul cu nasturi poleiți vine în urma lor. Ocolesc cu băgare de seamă troienele și băltoacele, apoi urcă o scară murdară și întunecoasă și intră într-o odaie. În odaie e fum, miroase a untură încinsă și o bucătăreasă străină stă lângă plită și prăjește pârjoale. Bucătăreasa și dădaca se sărută și, împreună cu bărbatul, se așază pe o bancă și încep să vorbească încet. Grișa, peste măsură de înfoclit, simte că se înăbușă de căldură.

„De ce mi-o fi așa de cald?” se gândește el uitându-se în jur.

Și Grișa vede tavanul afumat, furca cea cu două coarne cu care se scot oalele din vatră și cuptorul, care se uită la el cu gura lui neagră și mare...

— Ma-a-ma! scâncește Grișa.

— Ei, ei! strigă la el dădaca. Mai stai oleacă!

Bucătăreasa aduce pe masă o sticlă, două pahare și o plăcintă. Cele două femei și omul cu nasturii poleiți ciocnesc și beau câteva pahare. Apoi omul începe să le sărute, când pe dădacă și când pe bucătăreasă. După aceea, toți trei se pornesc să cânte încetișor.

Grișa întinde mâna spre plăcintă și i se dă și lui o bucățică. Mănâncă și se uită cum bea dădaca... Îi vine și lui gust să bea.

— Dă-mi! Dă-mi dădacă! cere el.

Bucătăreasa îi dă o gură din paharul ei. Băiatul face ochii mari,

se încrâncenă, tușește și multă vreme după aceea scutură din mâini, în timp ce femeia se uită la el și râde.

Întors acasă, Grișa începe să le povestească mamei, pereților și pătucului, unde a fost și ce a văzut. Nu povestește atât cu limba, cât cu obrazul și cu mâinile. Arată cum strălucea soarele, cum alergau caii, cum se uita la el cuptorul cel fioros și cum bea bucătăreasa...

Seara, nu poate să doarmă cu niciun chip. Soldații cu măturice, pisicile cele mari, caii, ciobul de sticlă, covățica plină cu portocale, nasturii poleiți – toate i se învâlmășesc în minte și-l tulbură. Se mai învârte de pe o parte pe cealaltă, mai mormăie nu știu ce și în cele din urmă, nemaiputând să îndure neliniștea, începe să plângă.

— Ei, dar știi că ai fierbințeală! zice mama, punându-i palma pe frunte. Din ce ți-o fi venit?

— Cuptorul! scâncește Grișa. Fugi de-aici, cuptorule!

— Desigur că a mâncat mai mult decât trebuie... zice mama cu convingere.

Și Grișa, cu mintea îmbâcsită de impresiile culese din viața cea nouă, pe care o cunoscuse cu puțin înainte, capătă de la mama o lingură cu unt de ricin.

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki”, 1866, nr. 14, 5 aprilie. Semnată: A. Cehonte. Povestirea, mult schimbată, a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

Tema i-a fost propusă lui Cehov de către scriitorul V. Bilibin, secretarul de redacție al revistei „Oskolki”, în scrisoarea din 4 martie 1886: „Psihologia copilului, a micului Fedea (2-3-4 ani).” După ce a scris schița, Cehov i-a comunicat lui Bilibin prin scrisoarea din 14 martie 1886: « „Grișa” e tema dumneavoastră. Vă mai aduceți aminte? Mulțumesc...» V. Bilibin i-a răspuns (la 2 aprilie): « „Grișa” e foarte, foarte reușit.»

În noaptea sfântă

Stăteam pe malul râului Goltva și așteptam să vină bacul de pe celălalt mal. De obicei, Goltva nu era decât un râu oarecare, liniștit și îngândurat, care clipea sfios prin păurișul des – pe când acum aveam în față un adevărat lac. Apele primăverii se revărsaseră, inundând până cine știe unde amândouă malurile și acoperind grădinile de zarzavat, fânețele și bălțile, așa fel încât nu era de mirare să vezi ieșind la iveală, pe întinsul nesfârșit al apei, plop și tufe care păreau a fi, pe întuneric, stânci mohorâte.

Vremea mi se părea minunată. Era întuneric, însă eu deslușeam și copacii, și apa, și oamenii... Pământul era luminat de stelele care acoperiseră tot cerul. Nu-mi amintesc să mai fi văzut vreodată atâta puzderie de stele. Într-adevăr n-aveai unde să pui degetul. Erau și mari, cât oul de găscă, și mici cât sămânța de cânepă... Pentru această petrecere sărbătorească ieșiseră toate pe cer, de la cea mai mică până la cea mai mare – spălate, cochete și vesele. Și toate, până la una, clipeau domol din raze. Cerul se răsfrângea în apă. Stelele se scăldau în adâncul negru, tremurând odată cu valurile mărunte ale râului. Văzduhul era cald și liniștit... Departe, pe malul celălalt, în bezna nepătrunsă, ardeau câteva focuri răzlețe, de un roșu aprins...!

La doi pași de mine, se vedea umbra întunecată a unui mujic purtând pălărie cu fundul înalt și un ciomag gros și noduros în mână.

— Mult mai întârzie bacul! am zis eu.

— Ar cam fi vremea să vină, îmi răspunse umbra.

— Și tu aștepți bacul?

— Nu, eu, numai așa... căscă mujicul. Vreau să văd „luminăția”. Aș trece eu și dincolo, dar spun drept că n-am cinci copeici pentru bac.

— Îți dau eu cinci copeici.

— Nu, mulțumesc... Mai bine, cu cele cinci copeici, aprind o lumânare la mănăstire, pentru mine... O să-mi fie mai de folos, că eu pot să stau și aici. Ia te uită, că tot nu vine bacul! Parcă s-a dat la fund!

Mujicul se apropie de apă, apucă odgonul și strigă:

— Ieronim! Ieroniiiiim!...

Ca și cum i-ar fi răspuns, de pe malul celălalt se auzi, prelung, clopotul cel mare. Glasul lui era plin și adânc, ca struna cea groasă a contrabasului: ai fi zis că întunericul însuși răgușise. Îndată după aceea răsună o bubuitură de tun. Bubuitura se rostogoli în bezna nopții și se pierdu undeva, departe, în spatele nostru. Mujicul își scoase pălăria și-și făcuse cruce.

— Hristos a înviat! zise el.

Încă nu se potoliseră în văzduh valurile stârnite de cel dintâi dangăt de clopot, că răsună încă unul și, îndată după el, al treilea. Întunericul se umplu de un zvon tremurat și neîntrerupt. Lângă focurile cele roșii se mai aprinseră și altele, și toate începură să pălpâie clipind cu neliniște.

— Ieroni-im!... se auzi un strigăt prelung și înăbușit.

— Strigă cineva de pe malul celălalt, zise mujicul. Asta înseamnă că bacul nu-i nici acolo... Pesemne c-a adormit Ieronim al nostru!

Luminile de pe mal și glasul catifelat al clopotului te chemau într-acolo... Începusem să-mi pierd răbdarea, îngrijorat – când în sfârșit, uitându-mă bine în depărtare, am văzut în beznă o umbră care aducea grozav cu o spânzurătoare. Era bacul mult așteptat. Se apropia așa de încet, încât, dacă nu s-ar fi văzut din ce în ce mai deslușit, ai fi zis că stătea pe loc sau că se îndrepta spre malul

celălalt.

— Hai mai repede, Ieronim! strigă mujicul meu. Te așteaptă boierul!

Bacul se apropie de mal, se clătină și se opri scârțâind. Pe bac stătea, ținându-se de odgon, un bărbat înalt, îmbrăcat în rasă de călugăr și cu comănac pe cap.

— De ce ai întârziat atâta? l-am întrebat, sărind pe bac.

— Pentru numele lui Hristos, iertați-mă, răspunse Ieronim, încet. Mai este cineva?

— Nu mai este nimeni...

Ieronim se prinse cu amândouă mâinile de odgon, se încovoie ca un semn de întrebare și icni. Bacul scârțâi și se clătină. Umbra mujicului cu pălărie înaltă începu să se depărteze încetul cu încetul de mine, ceea ce însemna că bacul plecase. Curând, Ieronim se îndreptă din mijloc, împingând numai cu o singură mână. Tăceam amândoi și ne uitam la malul către care ne îndreptam. Acolo și începuse „luminația” pe care o aștepta mujicul. Chiar lângă apă se vedeau focuri uriașe: ardeau în vâlvătai butoaie cu smoală. Răsrângerile focurilor, purpurii ca Luna când răsare, se târau în fâșii lungi și late întru întâmpinarea noastră. Flăcările luminau propriul lor fum și umbrele omenești, lungite, care se mișcau în jurul focurilor. Dar mai încolo, îndărătul lor, de unde venea glasul catifelat al clopotelor, ca și de o parte și de alta, era aceeași beznă neagră și nepătrunsă. Deodată, străpungând întunericul, o rachetă se înalță spre cer ca o panglică de aur, descrise un arc și, ca și cum s-ar fi lovit de bolta cerului, pârâi și se risipi în scânteii. De pe mal se auzi un zvon prelung, ca un val de urale îndepărtate.

— Frumos! am zis.

— Nici că se poate mai frumos! suspină Ieronim.

— Așa-i în noaptea asta, domnule! Altă dată nici nu te-ai uita la rachete, dar într-o asemenea zi te bucuri de toate deșertăciunile lumii... De unde veniți?

I-am spus de unde veneam.

— Așa... Apoi astăzi e zi de mare bucurie... urmă Ieronim vorbind cu glasul slab și întretăiat de suspine, ca un om abia sculat

după boală. Se bucură și cerul, se bucură și pământul, și gheena... Ziua asta o sărbătorește toată suflarea omenească... Numai, vă rog să-mi spuneți, domnule; oare de ce nu-și uită omul necazurile nici când are o bucurie mare?

Am avut impresia că întrebarea lui neașteptată voia să mă provoace la una din acele discuții nesfârșite, întru mântuirea sufletului, care le plac atât de mult călugărilor trândavi și plictisiți. Cum n-aveam gust de vorbă lungă, l-am întrebat într-o doară:

— Și ce necazuri ai dumneata, părinte?

— Apoi, necazuri ca toate necazurile, Înălțimea Voastră... Numai că astăzi, domnule, s-a întâmplat la mănăstire o nenorocire cum nu s-a mai pomenit: în mijlocul liturghiei, chiar în timpul paremiilor, a murit ierodiaconul Nikolai...

— Ce să faci, așa a fost voia Celui de Sus! i-am răspuns împrumutând un ton călugăresc. Toți suntem muritori. După mine, ar trebui să vă bucurați... Se zice că cel ce moare în ajunul Paștelui, sau de Paște, se duce de-a dreptul în împărăția cerurilor.

— Asta așa-i...

Am tăcut amândoi. Umbra mujicului cu pălărie înaltă se făcuse una cu umbra malului. Butoaiele cu smoală ardeau din ce în ce mai viu.

— Chiar și sfântă scriptură vorbește despre zădărnicia durerii și dreapta judecată a minții, rupse tăcerea Ieronim. Atunci de ce sufletul omului se zbuciumă și nu vrea să asculte de dreapta judecată? De ce îți vine să plângi cu amar?

Ieronim ridică din umeri, se întoarse spre mine și urmă, grăbit:

— Dacă aș fi murit eu, sau altul, poate că nici nu s-ar fi băgat de seamă. Dar a murit Nikolai! N-a murit altul, ci Nikolai! Nici nu-ți vine a crede ca nu mai este pe lumea asta! Uite, stau colea, pe bac, și mi se pare că acuși o să-l aud strigându-mă de pe mal... Ca să nu-mi fie frică, totdeauna venea la mal și mă striga. Se scula noaptea anume pentru asta. Bun suflet! Doamne, dacă ați ști cât era de bun și de milostiv! Puține mame sunt pentru copiii lor ceea ce era Nikolai pentru mine! Mântuiește, Doamne, sufletul lui!

Ieronim puse mâna pe odgon, dar se întoarse din nou spre mine.

— Și ce minte luminată avea, Înălțimea Voastră! urmă, ca și cum ar fi cântat. Și ce glas frumos și dulce! întocmai așa cum o să se spună acuși, la liturghie: „O, iubitule! O, prea dulcele tău glas!” Și pe lângă toate celelalte, mai avea și un dar care nu se mai află!

— Ce fel de dar? l-am întrebat.

Călugărul mă cântări cu privirea și, ca și cum s-ar fi convins că eram vrednic să mi se încredințeze o taină, zâmbi cu veselie.

— Darul de a scrie acatiste... răspunse el. O minunăție domnule, nu altă! Aveți să vă cruciți când am să vă spun... Părintele arhimandrit al nostru e de prin părțile Moscovei, părintele vicar a făcut academia teologică la Kazan, avem și ieromonahi pricepuți, și stareți – dar niciunul nu se pricepe să scrie acatiste. Pe când Nikolai, un biet călugăr acolo, un ierodiacon, care nu învățase nicăieri și nici ca înfățișare nu era cine știe ce – scria! Și cum le scria! O minunăție!

Ieronim își împreună mâinile și, uitând cu totul de odgon, urmă cu aprindere:

— Părintele vicar își face predicile cu multă trudă. Iar când a fost să scrie istoricul mănăstirii, i-a mâniat pe toți frații care încotro, până i-a dat gata, ba s-a dus și singur de vreo zece ori la oraș – pe când Nikolai își scria acatistele de parcă se juca! Și doar a scrie un acatist nu-i așa de ușor cum ar fi să scrii istoricul unei mănăstiri ori o predică!

— Cum, e așa de greu să scrii un acatist? l-am întrebat.

— Grozav de greu... și Ieronim clătină din cap. La treaba asta, dacă n-ai dar de la Dumnezeu nu-ți ajută nici înțelepciunea, nici sfințenia. Călugării care nu se pricep socot că e de ajuns să cunoști viața sfântului căruia-i închini acatistul și să te iei după celelalte. Dar socoteala asta, domnule, nu-i dreaptă. Fără îndoială că cel ce scrie un acatist trebuie să cunoască cât se poate de bine viața sfântului, până la cel din urmă punctișor. Și chiar dacă te iei după celelalte acatiste, trebuie să știi cum și ce fel să începi și despre ce anume să scrii... De pildă, să vă spun: cel dintâi condac începe, la toate acatistele, cu „cel ales” sau „cel chemat”... Cel dintâi icos trebuie să înceapă totdeauna cu „îngerul”. Acatistul către Prea

Dulcele Isus, dacă vă interesează, începe așa: „Al îngerilor făcător și domn al puterilor”; acatistul către prea sfântă născătoare de Dumnezeu: „îngerul îngerilor trimis din ceruri”, iar cel către Nicolae făcătorul de minuni: „înger după chip, pământean după fire”, și așa mai departe. Toate încep cu „îngerul”. Fără îndoială că nu se poate să nu ții seama și de celelalte acatiste, însă lucrul de căpetenie nu e nici viața sfântului și nici legătura cu alte acatiste, ci frumusețea și dulceața cuvântului. Tot ce scrii în acatist va să fie la locul lui, scurt, dar și amănunțit în același timp. În fiecare rând trebuie să se simtă bunătatea, blândețea și gingășia: niciun cuvânt aspru, grosolan sau nepotrivit. Trebuie să scrii așa fel, încât inima celui ce se roagă să se bucure și să plângă, iar mintea să i se cutremure și să i se înfricoșeze. În acatistul lui către născătoarea de Dumnezeu se află scris: „Bucură-te înălțime, la care anevoie urcă gândurile omenești; bucură-te adâncime, pe care nici ochii îngerești nu te pot vedea!” În alt loc, tot în acatistul către născătoarea, spune așa: „Bucură-te, pom luminos și roditor, din care se hrănesc cei bine credincioși; bucură-te, pom binecuvântat, înverzit și înfrunzit, sub care se adăpostesc atâția!”

Ieronim își acoperi fața cu mâinile, ca și cum s-ar fi înspăimântat de ceva ori s-ar fi rușinat, apoi clătină din cap.

— „Pom luminos și roditor... pom binecuvântat, înverzit și înfrunzit...” șopti el. Ce vorbe găsea! Cu ce pricepere îl dăruise Dumnezeu! Ca să scurteze strânga mai multe vorbe și înțelesuri laolaltă – și ce dulce și frumos ieșea! „Dătător de lumină celor vii...” zice el în acatistul către Prea Dulcele Isus. „Dătător de lumină”! Un cuvânt ca acesta nu-l găsești nici în graiul de fiecare zi, nici în cărți – dar el l-a născocit, l-a găsit în mintea lui! Pe lângă dulceață și măreție, domnule, fiecare rând cât de mic, trebuie să fie împodobit în fel și chip, să cuprindă și flori, și fulgere, și vânt, și soare – toate minunățiile lumii văzute! Și fiecare strigare trebuie așa fel alcătuită, încât să fie plăcută și să nu supere urechea. „Bucură-te, crin înflorit în rai!” zice el în acatistul către sfântul Nikolai făcătorul de minuni. Nu zice numai așa, „crin din rai”, ci „crin înflorit în rai!” Că așa e mai frumos și mai dulce

la auz... Da, așa scria Nikolai! întocmai așa cum vă spun. Și nici nu pot să vă spun cât de frumos scria!

— Într-adevăr, atunci e păcat că a murit, am zis. Dar cată să-i dăm zor, părinte, că altfel întârziem...

Ieronim își veni în fire și se repezi la odgon. Pe mal cântau acum toate clopotele. Se vede că se făcea înconjurul bisericii, deoarece toată partea întunecată de dincolo de butoaiele cu smoală era presărată cu luminițe mișcătoare.

— Și Nikolai nu-și tipărea acatistele? l-am întrebat pe Ieronim.

— Unde era să le tipărească? oftă el. Și pe urmă, ce rost ar fi avut? Pentru ce? La noi la mănăstire nimeni nu-și bate capul cu așa ceva. Nu le place... Toată lumea știa că Nikolai scrie, dar nimeni nu-l lua în seamă. În ziua de azi, domnule, oamenii nu mai prețuiesc scrierile noi!

— N-au încredere în ele?

— Întocmai. Dacă Nikolai ar fi fost stareț, atunci poate că frații s-ar fi ploconit înaintea lui. Dar el n-avea nici patruzeci de ani. Unii chiar râdeau și-i socoteau meteahna scrisului drept păcat.

— Atunci, de ce scria?

— Așa, mai mult pentru mângâierea sufletului său. Dintre toți frații, numai eu îi citeam acatistele. Câteodată mă duceam la el într-ascuns, să nu mă vadă ceilalți, și tare se mai bucura că-l cercetez! Mă îmbrățișa, mă netezea pe creștet și mă mângâia cu vorbe blânde, ca pe un copil. Pe urmă închidea ușa chiliei se așeza alături de mine și începeam să citim...

Ieronim lăsa din nou odgonul și se apropie de mine.

— Eram ca doi prieteni, îmi șopti, privindu-mă cu ochi strălucitori. Unde se ducea el, mă duceam și eu. Când lipseam, îmi ducea dorul. Și mă iubea mai mult decât pe toți ceilalți, pentru că plângeam când îi citeam acatistele. Îmi sângerează inima când îmi aduc aminte! Acum, mă simt așa de parcă aș fi orfan sau văduvă... Știți, oamenii de la noi din mănăstire îs buni, blajini, cucernici... însă niciunul nu-i mai cioplit, mai delicat... Ce vreți, oameni simpli, oameni de jos. Toți vorbesc tare, tropăie când merg, fac gălăgie, tușesc... pe când Nikolai vorbea totdeauna domol și

blând, iar dacă știa că cineva doarme sau se închină, trecea pe lângă el ca o musculiță sau ca un țânțaraș. Iar chipul lui era gingaș și trist...

Ieronim oftă adânc și puse iarăși mâna pe odgon. Ne apropiam de mal. Din întunericul și liniștea râului, intram cu încetul într-o împărăție vrăjită, plină de fum înecăcios, de larmă și de lumini pârlitoare. Acum puteam să văd deslușit cum umblau oamenii în jurul butoaielor cu smoală. Licăririle focului făceau să pară ciudate, aproape fantastice, trupurile și fețele lor roșii. Din când în când, printre capete și fețe omenești se iveau boturi de cai, încremenite, parcă turnate în aramă roșie.

— Îndată or să înceapă a cânta canoanele de Înviere... zise Ieronim. Dar Nikolai nu mai este și nu mai are cine să le pătrundă înțelesul... Pentru el, nu era cântare mai dulce decât asta. Fiecare cuvânt îl pătrundea! Uite, dumneavoastră o să fiți acolo: luați aminte la ce se cântă și o să vedeți dacă nu vi se oprește răsuflarea!

— Dar dumneata nu vii la biserică?

— Mie nu mi-e îngăduit... Trebuie să mă duc cu bacul...

— Și nu te poate înlocui nimeni?

— Nu știu... Trebuia să mă schimbe încă de la ceasurile nouă. Însă, după cum vedeți, nu m-au schimbat... Și drept să vă spun, tare aș fi vrut să merg și eu la biserică...

— Ești călugăr?

— Da... adică numai frate.

Bacul se înfipse în mal și se opri. Am pus în palma lui Ieronim cinci copeici, prețul trecerii, și am sărit pe uscat. Îndată se urcă pe bac, scârțâind, o căruță mânăta de un băiat. În căruță dormea o babă. Ușor luminat de vâlvătaia focurilor, Ieronim se opinti în odgon, se încovoie și urni bacul din loc...

Am făcut câțiva pași prin moroi, pe urmă am dat de o cărare moale, proaspăt bătătorită. Cărarea ducea – trecând prin mori de fum, prin mijlocul gloatei învălmășite, printre cai deshămați, printre căruțe și briști — spre poarta întunecată a mănăstirii, care părea o gaură neagră. Și pretutindeni se auzeau scârțâituri,

sforăieli și râsete, pretutindeni se revărsau licăriri purpurii și umbre unduitoare de fum... Un adevărat haos! Și în înghesuiala aceea se mai găsea încă loc ca să se încarce tunulețul și să se vândă turtă dulce!

După zid, în curte, am dat peste aceeași învălmășeală. Acolo însă era mai multă rânduială și mai multă cuviință. Mirosea a ienupăr, a tămâie și a smirnă. Oamenii vorbeau tot în gura mare, dar nu mai auzeai nici sforăieli, nici râsete. În jurul crucilor și al lespezilor de pe morminte, stăteau înghesuți unul lângă altul mujici cu cozonaci și cu legăturile. Se vede că mulți veniseră cine știe de unde ca să-și sfințească cozonacii și erau morți de oboseală. Pe potecuța acoperită cu plăci de tuci, care ducea de la poartă până la ușa bisericii, frați tineri alergau grăbiți, bocănind cu cizmele. Din clopotniță, unde era mare zarvă, se auzeau strigăte.

„Ce noapte zbuciumată! îmi ziceam. Și totuși cât e de frumos!”

Aș fi vrut să fugă somnul, și neastâmpărul acela să cuprindă toată firea, începând cu întunericul nopții și sfârșind cu lespezile, cu crucile de pe morminte și cu copacii pe sub care se îngrămădeau oamenii. Dar nicăieri nu era atâta frământare și atâta învălmășeală ca în biserică. În ușa se dădea o bătălie neîntreruptă între flux și reflux: unii intrau, alții ieșeau, dar se întorceau îndată, ca să mai stea puțin și să iasă iarăși. Credincioșii se mutau de aici-colo fără odihnă, ca și cum ar fi căutat ceva. Valul pornea de la intrare și se revărsa în toată biserica, tulburând până și rândurile din față, unde stăteau oamenii așezați, oamenii cu greutate. Nici vorbă să te poți reculege, să te poți închina în liniște! De altfel, nimeni nu se închina. Toată lumea părea cuprinsă de o bucurie nesăbuită și copilărească, o bucurie care căuta doar un pretext ca să izbucnească în afară și să se prefacă în mișcare – fie chiar și în îmbulzeala aceea sau în acel du-te-vino lipsit de cuviință.

Acceași ciudată neliniște se trăda până și în oficierea sfintei slujbe a învierii. Porțile împărătești, ca și cele de la miazăzi și de la miazănoapte, erau larg deschise; în jurul policandrului pluteau nori groși de fum de tămâie. Încotro te uitai, nu vedeai decât lumină și strălucire și nu auzeai decât sfârâitul lumânărilor... Nu

se mai citea nimic: cântările pline de viață și de veselie nu aveau să mai contenească până la sfârșitul slujbei. După fiecare cântare, preoții își schimbau odăjdiile și ieșeau să cădelnițeze, și lucrul acesta se repeta la fiecare zece minute.

Nici n-apucasem bine să mă așez într-un loc, când din fața mea se stârni un val de oameni care mă aruncă îndărăt, și pe dinainte îmi trecu un diacon înalt și bine legat, în mână cu o lumânare lungă și roșie. În urma lui pășea grăbit, cădelnițând, arhimandritul – cărunt și cu mitră de aur pe cap. Când cei doi dispărură din câmpul meu de vedere, mulțimea mă împinse din nou la locul meu. Dar nu trecură nici zece minute și se stârni alt val, și iarăși se arătă diaconul. De data aceasta însă, în urma lui venea vicarul – același care, după spusele lui Ieronim, scrisese istoria mănăstirii.

Amestecat în mulțime și împărtășind bucuria obștească mă gândeam cu adâncă tristețe la Ieronim. De ce nu-l schimbau? De ce nu trimiteau pe bac alt călugăr, mai puțin simțitor decât el?

„Înalță ochii tăi spre ceruri, Sioane, și bucură-te... – cânta corul în strană. Că au venit la tine cu făclii aprinse și fiii tăi de la apus, și cei de la miazănoapte, și cei de la mare și de la răsărit...”

Mă uitam la fețele credincioșilor. Toate aveau un aer de sărbătoare. Dar nimeni nu asculta și nu căuta să pătrundă înțelesul cântării și nimănui nu „i se tăia răsuflarea...” De ce nu l-or fi schimbând pe Ieronim? Mi-l închipuiam stând cu capul aplecat, undeva, lângă perete și ascultând frumusețea cântării sfinte... Cu inima lui simțitoare ar sorbi cu nesaț tot ce luneca acum pe la urechile celor din jurul meu, s-ar îmbăta până la extaz, până i s-ar tăia răsuflarea – și n-ar fi în tot sfântul lăcaș om mai fericit ca el. Dar Ieronim era acolo, pe bacul lui, și în timp ce făcea mereu drumul de la un mal al râului întunecat la celălalt, se gândea cu durere la fratele și prietenul care se săvârșise întru Domnul...

Din spate se porni iarăși un val de oameni. Un călugăr gras și zâmbitor se strecură pieziș pe lângă mine, învârtindu-și mătaniile și uitându-se îndărăt: făcea loc unei doamne cu pălărie pe cap și cu palton de catifea. În urma lor venea grăbit un țarcovnic, purtând pe

deasupra capetelor un scaun.

Am ieșit din biserică. Voiam să-l văd pe Nikolai cel mort, anonimul scriitor de acatiste. Am luat-o prin curte, unde, de-a lungul zidurilor, se înșirau chiliile călugărilor și m-am uitat pe câteva ferestre. Dar nu l-am văzut pe Nikolai și m-am întors îndărăt. Astăzi însă nu-mi pare rău. Cine știe, poate că dacă l-aș fi văzut, icoana pe care mi-o zugrăvește acum închipuirea s-ar fi risipit. Pe omul acela bun, cu suflet de poet, care ieșea noaptea să-l strige pe Ieronim și care își presăra acatistele cu flori, cu stele și cu raze de soare, pe omul acela singuratic și de nimeni înțeles, eu mi-l închipui palid și sfios, cu trăsături delicate, blânde, triste. În ochii lui sclipea, fără îndoială, pe lângă inteligență și bunătate, acel entuziasm copilăresc stăpânit, pe care l-am simțit și în glasul lui Ieronim când îmi repeta fraze din acatistele lui.

Când s-a sfârșit liturghia și am ieșit cât toții din biserică, noaptea începea să se destrame. Se apropia dimineața. Stelele se stinseseră și cerul era de un albastru cenușiu, posomorât. Peste plăcile de tuci ale potecii, peste lespezile de pe morminte și peste mugurii copacilor, căzuse rouă ușoară. Aerul era proaspăt și răcoros. Dincolo de zidurile mănăstirii nu mai era aceeași mișcare ca peste noapte. Și caii, și oamenii păreau obosiți și somnoroși. Abia își urneau picioarele. Iar din butoaiele cu smoală nu rămăseseră decât grămezi negre de scrum. Când e obosit și somnoros, omului i se pare că toată firea îi seamănă, încât și mie mi se părea că și copacii, și iarba cea tânără, cădeau de somn. Până și clopotele sunau parcă mai fără viață și mai puțin vesel decât noaptea. Zbuciumul se potolise și, din toată însuflețirea, nu mai rămăsese decât o dulce oboseală și o nesfârșită nevoie de somn și de căldură.

Acum puteam să văd râul cu amândouă malurile lui. Deasupra apei pluteau, când aproape, când mai departe, nourași ușori de ceață. Dinspre râu venea un frig aspru. Când am sărit pe bac, am găsit acolo o brișcă și vreo douăzeci de bărbați și de femei. Odgonul, umed și – cum mi se părea – somnoros și el, se întindea până cine știe unde peste râul lat, iar pe alocuri se pierdea în ceața

albă.

— Hristos a înviat! Nu mai e nimeni? întrebă încet cineva.

Am recunoscut glasul lui Ieronim. Acum întunericul nopții nu mă mai împiedeca să-l văd. Era un bărbat înalt, de vreo treizeci și cinci de ani, cu umerii înguști, cu trăsăturile mari și rotunjite, cu ochii leneși închiși pe jumătate și cu o bărbuță încâlcită, în chip de cioc. Avea un aer nespus de trist și de ostenit.

— Tot nu te-au schimbat? m-am mirat eu.

— Pe mine?... întrebă el, zâmbindu-mi cu toată fața lui plină de frig și umedă de rouă. Apoi acum, chiar că nu mai are cine să mă schimbe până dimineață! Că toți se duc la părintele arhimandrit, la praznicul de Paște...

Împreună cu un mujic cu căciulă roșcată, ca acele cofițe din coajă de tei în care se vinde mierea, Ieronim se opinti în odgon. Icniră amândoi o dată, și bacul se urni din loc.

Am pornit, tulburând în calea noastră ceața care se ridica alene. Tăceau cu toții. Ieronim împingea numai cu o mână, cu gândul aiurea. Își plimbă o vreme peste chipurile noastre ochii blânzi și spălăciți, apoi și-i opri pe fața rumenă, cu sprâncene negre, a unei negustorițe tinere, care stătea tăcută alături de mine, zgribulindu-se din pricina ceții care-o învăluia. Și tot timpul drumului, călugărul nu-și mai luă ochii de la ea.

Dar în privirea aceea lungă nu era aproape nimic bărbătesc. Și cred că Ieronim nu căuta pe fața femeii decât trăsăturile blânde și delicate ale prietenului său adormit întru Domnul.

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea”, 1886, nr. 3636, 13 aprilie. Semnată: An. Cehov. Povestirea a intrat în culegerea „În amurg”, Sankt-Petersburg, 1887, în edițiile ei ulterioare, precum și în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901

Cucoanele

Feodor Petrovici, directorul învățământului primar din gubernia N., care se credea om drept și generos, primi în audiență, în cancelarie la el, pe învățătorul Vremenski.

— Nu, domnule Vremenski, îi zise el, e absolut necesar să-ți dai demisia. Cu un glas ca al dumitale nu se poate să-ți mai continui slujba de învățător. Dar cum de ți-ai pierdut glasul?

— Eram înfierbântat și am băut o bere rece... șuieră învățătorul.

— Păcat! Să slujești paisprezece ani și deodată să dea peste dumneata o pacoste ca asta! Dracu' s-o ia de treabă! Auzi, să-și prăpădească omul cariera pentru asemenea fleac! Și ce ai de gând să faci acum?

Învățătorul nu-i răspunse.

— Ai familie? îl întrebă directorul.

— Nevastă și doi copii, Excelența Voastră... șuieră din nou învățătorul.

Tăcură. Directorul se ridică de la masă și, tulburat, începu să se plimbe prin birou.

— Nu mă duce capul ce să fac cu dumneata! începu el. Învățător nu poți să mai rămâi, anii de pensie nu ți i-ai împlinit... iar ca să te las în voia sorții, să te bată vânturile, nu mă rabdă inima. Orice s-ar spune, ești de al nostru, ai slujit paisprezece ani... Înseamnă că e datoria noastră să te ajutăm... Dar cum să te ajut? Ce pot eu să fac pentru dumneata? Pune-te în situația mea: ce pot să fac pentru

dumneata?

Se lăsă din nou tăcere. Directorul se plimba prin birou și se gândea, iar Vremenski, doborât de-atâta nenorocire, stătea pe marginea scaunului și se gândea și el. Deodată, directorul se luminează la față, ba chiar pocni din degete.

— Mă mir cum de nu mi-am adus aminte mai curând! Începu el repede. Ascultă, uite ce pot să-ți propun... Săptămâna viitoare iese la pensie secretarul azilului nostru. Dacă vrei, te numesc în locul lui! Poftim!

Vremenski, care nu se aștepta la atâta bunăvoință, se luminează și el.

— Nici nu se poate ceva mai bun! urmă directorul. Fă cerere imediat, astăzi, chiar...

După ce plecă Vremenski, Feodor Petrovici se simți ușurat, ba chiar mulțumit și fericit: nu mai avea înaintea ochilor trupul încovoiat al învățătorului cu glas șuierător și se bucura la gândul că, propunându-i un post liber, procedase drept și cinstit, ca un om bun și cu adevărat de treabă. Dar această bună dispoziție nu ținu mult. Îndată ce se întoarse acasă și se așeză la masă, soția lui, Nastasia Ivanovna, păru a-și aminti deodată:

— Aha, da... era cât pe ce să uit! Ieri a fost la mine Nina Sergheevna și m-a rugat să vorbesc cu tine pentru un tânăr. Zicea că la azilul nostru o să se facă un loc liber...

— Da, dar locul acesta l-am și promis altcuiva, zise directorul, încruntându-se. Și pe urmă, tu știi principiul meu: nu numesc pe nimeni prin protecție.

— Știu, dar cred că pentru Nina Sergheevna poți să faci o excepție... Ea ține la noi ca la familia ei, iar noi nu i-am făcut niciun bine până acum... Nici să-ți treacă prin minte, Fedea, s-o refuzi! Cu mofturile tale ne superi pe amândouă, și pe ea, și pe mine!

— Și pe cine îmi recomandă, mă rog?

— Pe Polzuhin!

— Pe care Polzuhin? Pe cel care a jucat de anul nou la reuniune rolul lui Geadțki? Pe filfizonul acela? Pentru nimic în lume!

Și directorul lăsa furculița jos.

— Pentru nimic în lume! repetă el. Să mă ferească Dumnezeu!

— Dar de ce?

— Înțelege odată, dragă, că un bărbat tânăr care nu-ți cere un serviciu direct, ci prin femei, e o secătură! De ce nu vine singur la mine?

După masă, directorul se culcă pe divanul din birou și începu să-și citească ziarele și scrisorile pe care le primise.

„Iubite Feodor Petrovici – îi scria nevasta primarului. – Pretindeai odată că aș cunoaște oamenii și sufletul lor. Iată, ai prilejul să te convingi de acest lucru. Zilele astea va veni la dumneata un oarecare K-N. Polzuhin³¹, pe care îl cunosc ca pe un tânăr foarte, foarte cumsecade, să-ți solicite postul de secretar al azilului nostru. E un băiat cât se poate de simpatic. Dându-i concursul dumitale, o să te încredințezi că...” și așa mai departe.

— Pentru nimic în lume! bombăni Feodor Petrovici. Să mă ferească Dumnezeu!

După asta, nu trecea zi fără ca directorul să nu primească scrisori de recomandatie pentru Polzuhin. Într-o dimineață, i se prezintă Polzuhin însuși – un bărbat tânăr și gras, cu fața rasă, de jocheu, și îmbrăcat în haine negre...

— În chestiuni de serviciu primesc la cancelarie, nu aici, îi zise directorul, rece, după ce-i ascultă cererea.

— Iertați-mă, Excelența Voastră, dar cunoștințele noastre comune m-au sfătuit să mă prezint aici.

— Hm!... mârâi directorul, uitându-se cu dușmănie la ghetele lui cu vârful ascuțit. După cât știu, urmă el, tatăl dumitale e om cu stare și dumneata nu duci o viață de lipsuri, așa că nu înțeleg ce te face să ceri postul acesta. Doar salariul e o nimica toată!

— Nu-i vorba de salariu, ci numai așa... Oricum, e o slujbă la stat...

— Așa-a!... Eu cred că peste o lună ai să te sature de slujbă și ai să te lași păgubaș... Pe câtă vreme sunt candidați pentru care postul ăsta înseamnă o adevărată carieră. Da, sunt atâția oameni săraci, care...

— N-o să mă satur de slujbă, Excelența Voastră! îl întrerupse Polzuhin. Vă dau cuvântul de onoare că o să-mi dau toată silința...

Directorul își ieși din fire.

— Ascultă, domnule, de ce n-ai venit la mine de la început, întrebă el cu un zâmbet de dispreț, ci ai găsit de cuviință să deranjezi în prealabil, atâtea cucoane?

— N-am știut că asta o să vă supere, îi răspunse Polzuhin, rușinându-se. Dar dacă dumneavoastră, Excelență, nu țineți seamă de scrisorile de recomandatie, vă pot prezenta certificate...

Scoase din buzunar o hârtie și i-o întinse. Certificatul, scris într-o limbă și cu o caligrafie de conțopist, purta semnătura guvernatorului, dar se vedea cât de colo că guvernatorul îl iscălise fără să-l citească, numai ca să scape, fără îndoială, de cine știe ce cucoană care-l sâcăia.

— Ce să fac, mă supun... mă rog... zise directorul, după ce citi certificatul. Apoi oftă. Adă-mi mâine o cerere... N-am ce să fac...

După ce plecă Polzuhin, directorul se simți cuprins de scârbă.

— Ce secătură! zicea, furios, plimbându-se de la un capăt la celălalt al biroului. Cu toate astea, și-a ajuns ținta, licheaua, filfizonul, sluga muierilor! Spurcăciunea! Animalul!

Scuipă cu năduf spre ușa pe unde dispăruse Polzuhin, dar deodată se rușină: chiar în momentul acela intra în biroul lui o cucoană, soția administratorului financiar.

— Numai o clipă, numai o clipă... începu cucoana. Stai jos, prietene, și ascultă-mă cu atenție... Se vorbește că ai avea un loc vacant... O să vină la dumneata, astăzi sau mâine, un tânăr, un oarecare Polzuhin...

Cucoana ciripea înainte, în timp ce directorul se uita la ea cu ochi tulburi și prostiți, ca un om gata să leșine. Se uita și-i zâmbea politicos.

Iar a doua zi, când îl primi în cancelarie pe Vremenski, multă vreme directorul nu se putu hotărî să-i mărturisească adevărul. Se frământa, se bâlbâia și nu știa cum să înceapă și ce să-i spună. Ar fi vrut să-i ceară iertare, să-i spună adevărul adevărat – dar limba i se împleticea ca la bețivi, urechile îi ardeau și simțea cum îl

cuprinde ciuda că e nevoit să joace un rol atât de ridicol în propria lui cancelarie și încă față de un subaltern... Și pe neașteptate bătut cu pumnul în masă, sări în picioare și strigă, înfuriat:

— N-am niciun loc pentru dumneata, înțelegi? N-am, n-am! Lasă-mă în pace, nu mă chinui! Într-un cuvânt, nu mă mai plictisi te rog!

Și ieși din cancelarie.

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki”, 1866 nr. 16, 19 aprilie, cu subtitlu!: (*Povestire*). Semnată: A. Cehonte. Refăcută, a intrat în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

La includerea în culegerea de opere, povestirea a suferit unele modificări de stil și a fost scurtată.

S-a scos următorul episod (care vine după bilețelul nevestei primarului):

«În aceeași seară, directorul se duse la Elena Egorovna, la care obișnuia să treacă pe înserate „ca să se reculeagă sufletește”... Nici n-apucă bine să se lase într-un fotoliu și să se moleșească, că Elena Egorovna se și așeză lângă el și începu:

«— *A propos...* Zilele acestea o să vină la tine un tânăr, un oarecare Polzuhin. O să te roage pentru o slujbă...

«— Ei, drăcia dracului! bombăni răgușit directorul, strângându-și pumnii de mânie și făcându-se stacojiu. Până și aici a ajuns, ticălosul? Ei, nu-i un măgar? Dar lasă că-i arăt eu lui slujbă!»

Sfârșitul povestirii a fost mult schimbat. Inițial era așa: „Ar fi vrut să-i ceară iertare, să-i spună adevărul curat, dar n-avea destul curaj să vorbească deschis cu un subaltern. Și trebui să mintă, să mintă... să mintă până într-atât, încât se înroși până la rădăcina părului, iar limba i se împletici în gură ca la un om beat.”

Senzații tari

Toate acestea s-au petrecut la un tribunal de circumscripție din Moscova, și nu chiar atât de demult. Nevoiți să rămână pe noapte în tribunal, jurații începuseră să vorbească, înainte de a se culca, despre „senzații tari”. Ajunseseră la acest subiect aducându-și aminte de un martor care, după cum spunea el, încărunțise și rămăsese bâlbâit numai din cauza câtorva clipe de groază prin care trecuse. Și jurații se hotărâseră să-și răscolească amintirile și să povestească fiecare, înainte de a adormi, câte o întâmplare. Viața e scurtă și totuși nimeni nu se poate lăuda că n-a trecut, în zilele lui, prin clipe de groază.

Un jurat povesti cum era să se înece; altul cum își otrăvise copilul, din greșeală, dându-i sulfat de zinc în loc de bicarbonat – și asta noaptea, într-un ținut fără doctori și fără farmacii. E drept că băiețelul nu murise, dar tatăl era să-și piardă mințile. Al treilea, un bărbat bolnăvicios și nu prea bătrân, povesti cum încercase să se sinucidă de două ori: prima dată se împușcase, a doua se aruncase sub tren.

Al patrulea jurat, scurt și gras, îmbrăcat cu oarecare eleganță, începu așa:

— Aveam douăzeci și doi sau douăzeci și trei de ani, nu mai mult, când m-am îndrăgostit până peste cap de actuala mea soție și i-am cerut mâna... Acum m-aș biciui bucuros pentru prostia de a mă fi însurat de tânăr, dar atunci nu știu ce aș fi fost în stare să fac

dacă Natașa n-ar fi primit! Era o dragoste adevărată, ca în romane: pățimașă, turbată, și dracu' mai știe cum. Mă înăbușeam de fericire și nu știam unde să mă mai ascund de ea. Ajunsesem să le bat capul, și tatei, și prietenilor, ba și slugilor, plictisindu-i cu nesfârșite povești despre dragostea mea înfocată. Oamenii fericiți sunt cei mai sâcâitori și mai plictisitori din lume. Mi-e rușine și astăzi când îmi aduc aminte cât îi sâcâiam...

Pe vremea aceea, printre prietenii mei era și un tânăr avocat. Astăzi, avocatul cu pricina e vestit în toată Rusia, dar pe atunci abia începea să fie cunoscut și nu era nici așa de bogat, nici așa de celebru încât, întâlnind un vechi prieten, să aibă dreptul să nu-l recunoască și să nu-și scoată pălăria... Mă duceam la el o dată sau de două ori pe săptămână. Cum ajungeam, ne întindeam pe câte un divan și începeam să filozofăm.

Odată, stăteam așa pe divan și-i spuneam că nu există profesii mai ingrătă decât avocatura. Încercam să-i demonstrez că, după ce sunt ascultați martorii, tribunalul se poate lipsi foarte ușor și de procuror, și de avocat, și că nu mai are nevoie de ei, deoarece atât acuzarea, cât și apărarea, nu fac decât să încurce judecata. Dacă un jurat, om în toată firea, sănătos la minte și întreg la suflet, s-a convins că tavanul acesta e alb, că Ivanov e vinovat – nici un Demostene n-ar fi în stare să lupte cu convingerea lui și să i-o înfrângă! Mă rog, cine ar putea să mă convingă pe mine că mustățile mi-s roșcate, când eu știu că-s negre? Ascultând apărarea, poate că o să mă simt impresionat, poate că o să plâng chiar, dar convingerea mea adâncă, întemeiată în cea mai mare parte pe fapte, pe evidență, n-o să se schimbe cu nimic... Însă prietenul meu, avocatul, căuta să-mi demonstreze că eram tânăr și prost și că toate astea erau copilării. După el, un fapt evident poate fi și mai evident dacă e prezentat de oameni pricepuți și cinstiți – asta-i una la mână. Apoi, talentul e o forță uriașă, un uragan în stare să prefacă în pulbere până și pietrele, darămite o nimica toată, cum sunt convingerile unor mici-burghezi oarecare și ale unor negustorași de mâna doua! Unui om obișnuit îi vine tot atât de greu să lupte împotriva talentului, cum îți vine greu să te uiți la

soare fără să clipești sau să oprești vântul în loc! Prin puterea cuvântului, un simplu muritor poate converti la creștinism mii de sălbatici încăpățânați. Odisseu era unul dintre oamenii cei mai neînduplecați din lume – și totuși l-au dat gata Sirenele... Și așa mai departe. Toată istoria e plină de asemenea exemple, iar în viață le întâlnești la fiecare pas. Și-așa și trebuie să fie, pentru că, altminteri, omul inteligent și talentat n-ar avea prioritate față de cei proști și lipsiți de talent...

Eu însă mă țineam tare, încercând mereu să-i demonstrez că, oricum, convingerea e mai puternică decât talentul – cu toate că, la drept vorbind, nu-mi dădeam prea bine seama ce e convingerea și ce e talentul. Fără îndoială că vorbeam numai așa, ca să vorbesc.

— Să te luăm, de pildă, pe tine... urmă avocatul. În momentul de față ești convins că logodnica ta e un înger și că nu există în tot orașul om mai fericit decât tine. Iar eu îți spun că mi-ar fi de ajuns zece sau douăzeci de minute, ca să te așezi la masa asta și să-i scrii că strici logodna!

Am început să râd.

— Nu râde, vorbesc serios, stăruie prietenul meu. Dacă vreau, peste douăzeci de minute ai fi fericit la gândul că nu mai ești obligat să te însori. Nu zic că am cine știe ce talent, dar nici tu nu ești grozav!

— Încearcă! i-am spus.

— Nu, de ce? Ziceam și eu, așa... Ești băiat bun și ar fi crud să te supun la o asemenea experiență... Și pe urmă, astăzi n-am niciun chef.

Ne-am așezat la masă, să cinăm. Vinul, gândul la Natașa și la dragostea pe care i-o purtam, mă făceau să-mi simt din plin fericirea și tinerețea. Fericirea mea era atât de desăvârșită încât avocatul, care stătea în fața mea și mă privea cu ochii lui verzi, îmi părea mic, șters, nefericit...

— Totuși încearcă! stăruie. Haide, te rog!

Avocatul clătină din cap și se încruntă. Pesemne că începeam să-l plictisesc.

— Știu, zise el, că după experiența asta ai să-mi mulțumești și ai

să-mi spui că sunt salvatorul tău. Totuși trebuie să ne gândim și la logodnica ta. Ea te iubește și ruptura asta ar face-o să sufere. Și pe urmă, e așa de încântătoare! Te invidiez...

Avocatul oftă, mai înghiți o gură de vin și începu să-mi spună cât de încântătoare era Natașa mea. Avea un dar de a descrie, neîntrecut. Putea să-ți înșire o groază de vorbe numai despre genele unei femei sau despre degetul ei cel mic. Îl ascultam cu nespusă plăcere.

— Multe femei am văzut în viața mea, zicea el, dar pe cuvântul meu de cinste că Natalia Andreevna e o perlă, o fată rară, și-o spun ca unui prieten! Fără îndoială că are și defecte, și încă multe, dacă vrei. Cu toate astea, e fermecătoare.

Și avocatul începu să-mi înșire defectele logodnicei mele. Astăzi îmi dau prefect de bine seama că vorbea despre femei în general, despre părțile lor slabe. Atunci însă mi se părea că vorbește numai despre Natașa. Se extazia în fața năsucului ei cârn, a țițetelor și a râsului ei ascutit, a capriciilor ei – adică tocmai în fața a ceea ce-mi plăcea mai mult la ea. Toate acestea, după părerea lui, erau nesfârșit de atrăgătoare, de grațioase și profund feminine. Fără să-mi dau seama, trecu pe nesimțite de la tonul acela înflăcărat la unul părintesc, sfătos, apoi la zefleMEA... Se înfierbântase de-a binelea, iar președintele tribunalului nu era de față, așa că n-avea cine să-l potolească. Nici nu era chip să deschid gura. De altfel, ce i-aș fi putut răspunde? Prietenul meu nu-mi spunea nimic nou, ci tot lucruri de mult cunoscute. Și tot veninul nu era în ceea ce spunea, ci în forma afurisită în care prezenta lucrurile. O formă într-adevăr diabolică! Ascultându-l atunci, m-am încredințat că unul și același cuvânt poate avea o mie de înțelesuri și de nuanțe, că totul atârână de felul cum îl spui și de felul cum alcătuiești fraza. Bineînțeles că eu nu pot să reproduc nici tonul, nici felul lui de a vorbi. Vă pot spune doar că, ascultându-l și plimbându-mă dintr-un capăt în celălalt al odăii, mă revoltam, mă indignam și disprețuiam împreună cu el. L-am crezut chiar și atunci când mi-a declarat, cu lacrimi în ochi, că eram un om mare, că meritam o soartă mai bună, că mi-era dat să fac, în viitorul apropiat, fapte de

seamă, pe care însurătoarea ar putea să le împiedice!

— Prietene! striga el, strângându-mi mâna cu putere. Te implor, te conjur, oprește-te cât nu e prea târziu. Oprește-te! Să te ferească Dumnezeu de o greșeală neînțeleasă și crudă ca asta! Nu-ți distruge tinerețea, prietene!

Dacă vreți să credeți, bine, dacă nu... cum vreți: până la urmă însă, m-am așezat la masă și i-am scris logodnicei mele o scrisoare de ruptură. Scriam și mă bucuram că nu era prea târziu să-mi repar greșeala. După ce am lipit plicul, m-am grăbit să ies în stradă ca să pun scrisoarea la cutie. Avocatul merse și el cu mine.

— Foarte bine! Minunat! mă felicită el când scrisoarea pentru Natașa dispăru în întunericul cutiei poștale. Te felicit din tot sufletul. Mă bucur pentru tine.

După ce am mai făcut câțiva pași, avocatul urmă:

— Fără îndoială, căsnicia își are și părțile ei bune. Eu, de pildă, fac parte dintre oamenii pentru care căsnicia și viața de familie sunt totul...

Și începu să-mi descrie cum o să fie viața lui de om însurat. Prin fața mea treceau acum toate amărăciunile vieții singuratice de holtei.

Vorbea cu aprindere de viitoarea lui soție, de plăcerile vieții simple de familie, iar entuziasmul lui era atât de neprefăcut, atât de încântător, încât atunci când ne-am apropiat de ușa casei lui, eram în prada celei mai cumplite deznădejdi.

— Ce-ai făcut cu mine, ticălosule? am strigat, înăbușindu-mă de mânie. M-ai nenorocit! De ce m-ai silit să scriu scrisoarea aceea blestemată? O iubesc pe Natașa, o iubesc!

Mă juram că o iubesc și eram înspăimântat de fapta mea, pe care o socoteam acum absurdă și nesăbuită. Senzație mai tare, mai zguduitoare decât aceea prin care am trecut atunci, domnilor, nu se poate imagina. O, ce am simțit în clipele, acelea, ce am suferit! Dacă s-ar fi găsit un om milostiv care să-mi strecoare în mână un revolver, mi-aș fi tras cu plăcere un glonț în tâmplă!

— Ei, lasă, lasă... a început a râde avocatul bătându-mă pe umăr. Nu mai plânge. Scrisoarea n-o să ajungă la destinație.

Adresa de pe plic eu am scris-o, nu tu. Și am scris-o atât de încâlcit, încât cei de la poștă n-or să priceapă nimic. Dar întâmplarea asta să-ți fie de învățătură: altă dată să nu mai vorbești despre lucruri pe care nu le înțelegi.

Și acum, domnilor, să vorbească cel care vine la rând.

Al cincilea jurat se așeză mai bine pe scaun, ba chiar deschisese gura să-și înceapă povestirea, când deodată se-auzi orologiul din turnul Spasski.

— Douăsprezece... numără unul dintre jurați. Dar, domnilor, în ce categorie clasați senzațiile prin care trece acum inculpatul nostru? Ucigașul acesta își petrece noaptea aici, la tribunal, în celula arestaților. Și, fie că stă culcat, fie că stă pe marginea patului – că de dormit, hotărât că nu doarme – petrece o noapte albă, ascultând bătăile acestui ceas... La ce s-o fi gândind? Ce halucinații l-or fi chinuind?...

Și dintr-odată toți jurații uitară de „senzațiile tari”. Emoțiile prin care trecuse prietenul lor atunci când îi scrisese Natașei scrisoarea de ruptură li se păreau acum fără nicio importanță, ba chiar fără niciun haz. Nimeni nu mai povesti nimic și, în liniște și tăcere, începură cu toții să se pregătească de culcare...

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta” 1886, nr. 107, 21 aprilie, la rubrica „Efemeride”, cu subtitlul, (*Scenetă*), Semnată: A. Cehonte. Cu numeroase modificări a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

La includerea în culegerea de opere, Cehov a revăzut povestirea din punct de vedere stilistic, intervenind aproape în fiecare frază. Așa, de pildă, a înlocuit multe cuvinte din dialoguri („a scânci” cu „a plânge”, „i-a căzut cu tronc” cu „s-a îndrăgostit”, „și-ar fi tras un glonț în căpățână” cu „și-ar fi tras un glonț în tâmplă”, „pălăvrăgea” „cu „vorbea” și așa mai departe). Afară de aceasta, autorul a făcut numeroase abrevieri în întreg textul, adăugând în același timp, ici și colo, câteva cuvinte și câteva fraze.

Rândurile de la sfârșit: „Ce halucinații l-or fi chinuind? ...să se pregătească de culcare” lipseau în textul inițial.

Un bărbat cunoscut

Încântătoarea Vanda, sau, cum era trecută în buletinul de identitate, cetățeană Nastasia Kanavkima³², ieșind din spital, se trezi într-o situație cum nu mai fusese niciodată: fără adăpost și fără o lețcaie în buzunar. Ce să facă?

Mai întâi se duse la muntele de pietate și-și amanetă inelul cu peruzele, singura ei bijuterie. I se dădu pe el o rublă. Dar... ce să faci cu o rublă? Cu banii aceștia nu poți să-ți cumperi nici o bluză scurtă, cum se poartă acum, nici pălărie înaltă și nici pantofi în culoarea bronzului. Iar fără aceste lucruri, Vanda se simțea ca și goală. I se părea că nu numai oamenii, dar până și caii, până și câinii se uitau la ea și râdeau de îmbrăcămintea ei sărăcăcioasă! Nu se gândea decât la îmbrăcămintă. Restul – ce-o să mănânce și unde o să doarmă – n-o tulbura câtuși de puțin.

„De-aș întâlni un bărbat cunoscut!... își zicea. I-aș cere ceva bani... Pe mine n-o să mă refuze niciunul, pentru că...”

Dar nu întâlni niciun bărbat cunoscut. Mai curând îi întâlnești seara, la *Renaissance*, dar îmbrăcată cum era și fără pălărie, cine ar fi lăsat-o să intre la *Renaissance*? Ce era de făcut? După ce se frământă multă vreme săturându-se și să umble, și să stea jos, și să se gândească, Vanda se hotărî să recurgă la o ultimă soluție: să se ducă acasă la vreun bărbat cunoscut și să-i ceară bani.

„Dar la cine să mă duc? se gândi ea. La Mișa nu se poate, că e însurat... Bătrânul cel cu părul roșu e la serviciu la ora asta...”

Vanda își aduse aminte de Finkel, medicul dentist creștinat, care-i dăruise cu trei luni înainte o brățară și căruia, la un dineu de la clubul german, îi turnase un pahar cu bere în cap... Și, aducându-și aminte de Finkel, Vanda se bucură nespus.

„Sunt sigură că el o să-mi dea... De asta nici nu mă îndoiesc, numai de l-aș găsi acasă... își zise ea, îndreptându-se spre casa dentistului. Dacă nu-mi dă, îi sparg toate lămpile!”

Când ajunsese la ușă, planul ei era gata pregătit: o să urce scările râzând, o să dea năvală în cabinet și o să-i ceară douăzeci și cinci de ruble... Dar când puse mâna pe mânerul soneriei, tot planul i se risipi. Pe neașteptate se simți cuprinsă de teamă și de neliniște, ceea ce nu i se mai întâmplase niciodată. De obicei, când se găsea în mijlocul bărbaților puși pe chef era îndrăzneată, impertinentă chiar. Acum însă, îmbrăcată cu rochia ei simplă și în situația de solicitatoare care ar putea să nu fie primită, era sfioasă și umilită. Se rușină și o prinse frica.

„Poate că m-o fi și uitat...” își zise Vanda, stând la îndoială dacă să tragă sau nu de mânerul soneriei. „Cum să intru la el cu rochia asta? Parcă-s o cerșetoare, sau o femeie de rând oarecare...”

Sună, nehotărâtă.

Dincolo de ușă se auziră pași. Era valetul.

— Doctorul e acasă? întrebă Vanda.

În clipa aceea ar fi fost mai bucuroasă să i se răspundă „nu”. Dar omul nu zise nimic, o lăsă să intre în sală și o ajută să-și scoată paltonul. Scara i se păru extraordinar de elegantă, însă ceea ce o izbi mai mult în tot acest lux era oglinda mare, în care văzu o femeie îmbrăcată în zdrențe, fără pălărie înaltă, fără bluză la modă și fără pantofi în culoarea bronzului. Și Vandei i se păru ciudat că tocmai atunci când era îmbrăcată așa de sărăcăcios încât semăna a croitoreasă sau spălătoreasă, i se trezise în suflet sfiala și-i dispăruseră încrederea în sine și obrăznicia, iar în gândul ei nu-și mai spunea Vanda ci, ca pe vremuri, Nastia Kanavkina...

— Vă rog! zise slujnica, deschizându-i ușa cabinetului. Domnul doctor vine îndată... Luați loc, vă rog.

Vanda se lăsă într-un fotoliu.

„O să-l rog să-mi împrumute... își zicea. Nu-i nicio necuviință în asta, că doar ne cunoaștem. Numai de-ar ieși servitoarea asta de aici. De față cu ea, parcă nu știu cum... Oare de ce n-o fi ieșind?...”

Nu trecură nici cinci minute și ușa se deschise ca să intre Finkel, un bărbat înalt și oacheș, cu fălci puternice și cu ochi bulbucați. Obrajii lui, ochii, burta și șoldurile pline, arătau omul îmbuibat și disprețuitor și-ți făceau scârbă. De obicei, la *Renaissance* și la clubul german, doctorul era cu chef. Cheltuia mult cu femeile și îndura cu răbdare glumele lor. (De pildă, când îi turnase Vanda paharul cu bere în cap, el doar zâmbise și o amenințase cu degetul.) Pe când acum, avea înfățișarea unui om somnoros și ursuz, privirea rece și gravă, de șef, și mesteca nu știu ce în gură.

— Ce doriți? o întrebă el pe Vanda, fără să se uite la ea.

Vanda aruncă o privire la fața serioasă a slujnicei, la trupul îmbuibat al lui Finkel, care pesemne că n-o recunoscuse, și se înroși toată...

— Ce doriți? repetă dentistul, de data aceasta cu enervare în glas.

— Mă... mă doare măseaua... îngăimă Vanda.

— Aha... Care măsea? Unde?

Vanda își aduse aminte că avea o măsea găunoasă.

— Una din dreapta, de jos...

— Hm! Deschideți gura.

Finkel se încruntă, își ținu respirația și începu să cerceteze măseaua bolnavă.

— Vă doare? întrebă el, scociorând cu ceva ascuțit în măsea.

— Mă doare... minți Vanda. „Dacă i-aș aduce aminte, se gândea fără îndoială că m-ar recunoaște... Însă... de ce-o fi stând aici servitoarea asta?”

Deodată Finkel îi suflă, ca o locomotivă, drept în gură.

— Nu vă sfătuiesc s-o plombați... zise el. Tot n-o să vă mai puteți folosi de ea.

După ce-o mai scociorî în măsea, murdărindu-i buzele și gingiile

cu degetele lui îngălbenite de tutun, dentistul își ținu din nou respirația și-i vârî în gură ceva rece... Deodată, Vanda simți o durere înspăimântătoare, țipă și-l apucă de mână pe Finkel.

— Nu-i nimic, nu-i nimic... mormăi el. Nu vă speriați. Măseaua asta tot nu vă folosea la nimic. Trebuie să fiți mai curajoasă.

Și degetele lui, îngălbenite de tutun și pline de sânge, îi vârâră sub ochi măseaua pe care i-o scosese. Slujnica se apropie și-i lipi o ceașcă de buze.

— Să vă clătiți gura, acasă, cu apă rece... o sfătui Finkel. O să se oprească și sângele...

Stătea în fața ei și toată înfățișarea lui părea că spune: „Când dracu' ai să pleci și ai să mă lași în pace?...”

— Rămâneți cu bine... zise Vanda îndreptându-se spre ușă.

— Hm!... Dar mie cine-mi plătește pentru osteneală? o întrebă Finkel, zâmbind.

— O, da!... își aduse aminte Vanda, apoi se înroși și-i întinse rubla pe care o primise pentru inelul ei cu peruzele.

Când ieși în stradă, Vanda simți o rușine și mai cumplită, numai că acum nu-i mai era rușine de sărăcia ei. Nu-i mai păsa că n-are pălărie înaltă și bluză la modă. Mergea pe stradă, scuipa sânge și fiecare scuipat înroșit îi amintea de viața ei, de viața ei grea și lipsită de frumusețe, de umilințele pe care le îndurase și pe care avea să le îndure și mâine, și peste o săptămână, și peste un an – toată viața, până la moarte...

— Doamne, ce viață îngrozitoare! șoptea ea. Ce îngrozitoare, Doamne!

Totuși, seara următoare era din nou la *Renaissance* și dansa. Purta o pălărie uriașă, roșie, o bluză nouă la modă și pantofi în culoarea bronzului. O invitase la masă un tânăr negustor venit de la Kazan.

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki”, 1886, nr. 18, 3 mai. Titlul: *Puțină durere (O întâmplare de pe stradă)*. Semnată: A. Cehonte. Tipărită apoi, fără semnătură, dar specificându-se că a fost publicată în revista „Oskolki”, în ziarul „Novosti dnea”³³, 1886, nr. 169, 23 iunie. Inclusă de Cehov în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

La includerea în culegerea de opere, povestirea a fost supusă unei serioase revizuirii stilistice. Cu acest prilej i s-a schimbat și titlul, precum și numele dentistului, care la început se numea Șteifinkel.

Un om fericit

Din gara „Bologoe”, de pe traseul regionalei Nikolaev, pleacă un tren personal. Într-un compartiment de clasa a doua „pentru fumători”, moșăie, învălușiți în întuneric, vreo cinci călători. Abia au mâncat și acum, rezemați de speteaza canapelelor, încearcă să adoarmă. E liniște.

Deodată, ușa se deschide și în compartiment intră un bărbat lung și deșirat, îmbrăcat cu un palton elegant și cu pălărie roșcată. Omul aduce mult cu reporterii de operetă sau cu cei din cărțile lui Jules Verne.

Călătorul se oprește în mijlocul compartimentului, răsuflă greu pe nas și, clipind din ochi, se uită lung spre canapele.

— Nu, nici ăsta nu-i! bombănește el. Dracu' știe ce-o mai fi însemnând și asta! E de-a dreptul revoltător! Nu; nu-i nici ăsta!

Unul dintre călători îl cercetează cu atenție și deodată scoate un strigăt de bucurie:

— Ivan Alexeevici! Dumneata erai? Ce vânt te aduce pe aici?

Ivan Alexeevici cel deșirat tresare, se uită prost la călător, apoi, recunoscându-l, își împreunează mâinile, bucurându-se și el.

— Ia te uită, Piotr Petrovici! zice. Nu te-am văzut de-un car de ani! Habar n-aveam că ești și dumneata în trenul ăsta.

— Ce faci? Bine, sănătos?

— Așa și așa... Numai, vezi dumneata, mi-am rătăcit vagonul și nu-i chip să-l găsesc. Mare idiot mai sunt! N-are cine să mă bată!

Și Ivan Alexeevici cel deșirat se leagănă pe picioare și râde: „Hi-hi-hi.”

— Să vezi ce întâmplare! urmează el. După ce a sunat clopotul a doua oară, m-am dat jos să beau un păhăruț cu coniac. Bineînțeles, l-am băut. Ce-ar fi să mai beau unul, mi-am zis, mai ales că stația următoare e cine știe unde? Și până m-am socotit, până am băut, clopotul a sunat și a treia oară... M-am repezit ca un nebun și am sărit la întâmplare în cel dintâi vagon. Apoi, spune și dumneata: Nu-s idiot? Nu-s găscă?

— După cât văd, ești binedispus, zice Piotr Petrovici. Rămâi aici, cu noi. Fă-ne cinstea și stai!

— Nu, nu... mă duc să-mi caut vagonul! La revedere!

— Bagă de seamă, pe întunericul ăsta poți să mai și cazi de pe platformă! Mai bine stai colea și, când o să ajungem în gară, ai să-ți găsești vagonul. Haide, stai!

Ivan Alexeevici oftează și se așază nehotărât în fața lui Piotr Petrovici. Se vede bine că e tulburat și stă ca pe spini.

— Unde te duci? îl întreabă Piotr Petrovici.

— Eu? În lumea largă! În capul meu e o harababură așa de cumplită, încât singur nu știu încotro mă duc! Unde mă mână soarta, acolo mă duc și eu. Ha-ha!... Ia ascultă, drăguță, ai văzut vreodată un idiot fericit? Nu? Atunci poftim, uite-te la mine: ai în fața dumitale pe cel mai fericit dintre muritori! Da, da! Nu mi se vede pe față?

— Cum nu, se vede... că ai cam tras la măsea!

— Îmi închipui ce mutră idioată oi fi având! Păcat că n-am o oglindă, să mă văd. Simt, frate, cum mă tâmpesc! Pe cuvântul meu! Ha-ha!... Închipuiește-ți că-s în voiaj de nuntă... Apoi, spune și dumneata, nu-s o găscă?

— Dumneata?... Cum? Te-ai însurat?

— Chiar astăzi, stimabile! Și îndată după cununie, am și plecat la gară.

Urmează felicitările și întrebările de rigoare.

— Ia te uită... râde Piotr Petrovici. De aceea ești așa de gătit!

— Da, da... Și ca să fie tabloul întreg, m-am și parfumat... Sunt

într-al nouălea cer! Am uitat și de griji, și de gânduri, și nu mai am decât o singură senzație, ceva așa... cum dracu' să-i zic?... Mulțumire sufletească, poate? De când mă știu, nu m-am simțit așa de bine!

Și Ivan Alexeevici închide ochii și clatină din cap.

— Da, sunt revoltător de fericit! urmează el. Gândește-te și dumneata: acuși o să mă duc în vagonul meu și acolo, pe canapeluța de lângă fereastră, stă ființa care, ca să zic așa, mi-e devotată cu trup și suflet. E blondă și are un năsuc... și niște degețele... O, sufletelul meu! îngerașul meu! Păpușica mea! Filoxera inimii mele! D-apoi piciorușul?... Doamne! Nu ca picioroangele noastre, nu! Un picioruș mic-mititel, fermecător... o nebunie! Uite, acum l-aș lua și l-aș mânca! Ei, dar dumneata nu poți să înțelegi nimic! Dumneata ești prozaic și îndată ai să începi a despica firul în patru: că-i așa, că-i pe dincolo... Zi-i holtei cu suflet sterp și pace! Numai când o fi să te însori ai să-ți aduci aminte de vorbele mele! Unde-o fi acum Ivan Alexeevici? — ai să zici. Așa... Și, cum îți spuneam, acuși o să mă duc în vagonul meu. Acolo mă așteaptă cu nerăbdare... se bucură de pe acum de întoarcerea mea! Mă întâmpină cu un zâmbet... Eu mă așez lângă ea și, cu două degete, o apuc de gușuliță...

Ivan Alexeevici își întoarce capul și izbucnește într-un râs fericit.

— Apoi îmi las căpățâna asta a mea pe umărul ei mititel și o cuprind cu brațul de după mijloc. Și, știi, în jurul nostru e o liniște... un întuneric plin de poezie... O, în clipa asta aș îmbrățișa pe toată lumea! Piotr Petrovici, îmi dai voie să te îmbrățișez?

— Mă rog, mă rog...

Prietenii se îmbrățișează în râsul general al călătorilor, apoi tânărul și fericitul însurătel vorbește înainte:

— Și pentru ca tâmpenia să fie și mai cumplită, sau, cum se spune în romane, pentru ca iluzia să fie și mai desăvârșită — te duci la bufet și dai de dușcă două-trei păhăruțe. Și pe loc, în capul și în pieptul meu se petrece ceva, cum nici în povești nu se pomenește! Vezi, sunt un om oarecare, o nimica toată, însă mie mi se pare că-s

uriaș... că pot să îmbrățișez lumea întreagă!

Călătorii se uită la însurățul cel cherchelit, se molipsesc și ei de buna lui dispoziție și le pierde somnul. Curând, în jurul fericitului se adună cinci ascultători în loc de unul, Ivan Alexeevici se învârte ca pe ace, dă mereu din mâini și, împrôșcându-i cu scuipat, turuie din gură ca o morișcă și râde în hohote. Împreună cu el râd și ceilalți.

— În viață, domnilor, principalul e să gândești cât mai puțin. Ducă-se dracului de analize!... Dacă-ți vine gust să bei – bea, fără să mai filozofezi dacă-ți priește ori nu... La naiba cu toate filozofiile și cu toate psihologiile!

Conductorul trece prin vagon.

— Ascultă, drăguță, i se adresează tânărul însurățul, când ajungi la vagonul 209, caută, te rog, o doamnă cu pălărie gri garnisită cu o păsărică albă și spune-i că eu sunt aici!

— Am înțeles. Numai că trenul ăsta n-are niciun vagon cu numărul 209. Este unul cu numărul 219.

— Fie și 219! N-are nicio importanță! Atunci așa: spune-i doamnei că soțul dumisale e bine sănătos!

Ivan Alexeevici își ia deodată capul în mâini și oftează:

— Soț... Doamne... De când, oare, toate astea? Soț... Ha-ha!... Ești bun de bătut, nu de însurat! Ce idiot, Doamne! D-apoi ea... Până mai ieri era o fetișcană... o găză, acolo... Nu, nu-mi vine să cred!

— În vremurile noastre ți se pare ciudat când dai peste un om fericit, zice unul dintre călători. Mai curând dai peste un elefant alb!

— Așa o fi, dar cine-i de vină? face Ivan Alexeevici, întinzându-și picioarele lungi în pantofi foarte ascuțiți. Că dacă nu ești fericit, apoi singur ești de vină! Întocmai. Dumneata cum crezi? Omul își făurește singur propria lui fericire. E de ajuns să vrei și gata: ești fericit. Dar dumneata nu vrei. Dumneata te încăpățânezi să te dai la o parte din calea fericirii!

— Ei, asta-mi place! Cum așa?

— Foarte simplu!... Natura a hotărât ca, la o anumită perioadă a

vieții lui, omul să iubească. Îndată ce vine perioada asta – dă-i drumul, iubește cât poți! Dar dumneata nu vrei să asculți de imperativul naturii, nu știu ce tot aștepti. Mai departe... Legea spune că un individ normal trebuie să se însoare... Nu există fericire în afară de căsătorie. Cum ți-a sosit sorocul, însoară-te, n-o mai lungi... Dar dumneata nu te însori, aștepti Dumnezeu știe ce! Apoi, în sfânta scriptură stă scris că vinul înveselește inima omului... Dacă ți-e bine și vrei să-ți fie și mai bine – nu mai sta la gânduri, du-te la bufet și bea. Principalul e să nu filozofezi, ci să-i dai înainte cu șablonul! Mare lucru și șablonul ăsta!

— Dumneata zici că omul își făurește singur propria lui fericire. Dar ce fel și-o făurește, dacă e de ajuns să-l doară o măsea, sau să dea peste o soacră afurisită, pentru ca toată fericirea lui să se ducă dracului, de-a berbeleacul?... Nu, întâmplarea e totul. Dacă ar da peste noi acum o catastrofă, ca aceea de la Kukuevska de pildă, alt cântec ai cânta...

— Ce copilărie! protestează tânărul însurățel. Catastrofele vin o dată la un an! Mie nu mi-e frică de niciun fel de catastrofă, deoarece nu există niciun motiv să se întâmple întâmplările de care vorbești dumneata. Întâmplări de astea se întâmplă foarte rar! Ducă-se dracului! Nici nu vreau să mă gândesc la ele!... Dar stai, mi se pare că ne apropiem de haltă...

— Unde te duci? îl întreabă Piotr Petrovici. La Moscova, sau undeva mai la sud?

— Na-ți-o bună! Adică, cum vine asta? Eu, care merg spre nord, să nimeresc undeva mai la sud?

— Bine, dar Moscova nu e la nord.

— Știu, însă deocamdată noi ne ducem la Petersburg! zice Ivan Alexeevici.

— Ce tot spui! Doar trenul ăsta merge la Moscova.

— Adică, cum, la Moscova? întreabă nedumerit tânărul însurățel.

— Ciudat... Până unde ți-ai luat bilet?

— Până la Petersburg.

— În cazul acesta, felicitările mele: te-ai urcat în alt tren.

Trece, așa, ca o jumătate de minut de tăcere. Apoi tânărul însurățul se ridică și-și poartă privirea îndobitocită asupra călătorilor.

— Așa-i, îl lămurește Piotr Petrovici. La „Bologoe” te-ai urcat în alt tren... înseamnă că după ce ți-ai băut coniacul, ai avut ghinionul să nimerești în trenul care merge în direcția opusă!

Ivan Alexeevici pălește, se ia cu mâinile de cap și începe să se plimbe cu pași grăbiți prin compartiment.

— Mare dobitoc mai sunt! strigă el indignat. Ticălosul de mine, lua-m-ar dracu’! Ce să mă fac acum? Mi-a rămas nevasta în trenul celălalt! E singurică, mă așteaptă, se frământă... Ce dobitoc, ce dobitoc!

Și tânărul însurățul se lasă pe canapea, închircindu-se de parcă l-ar fi călcat cineva pe bătătură.

— Nenorocitul de mine! oftează el. Ce mă fac acum? Ce mă fac?

— Ei, lasă, lasă... încearcă să-l mângâie ceilalți călători. Nu-i nimic... telegrafiază nevastei dumitale și pe urmă caută să prinzi în drum un accelerat. În felul ăsta, poți s-o ajungi din urmă.

— Un accelerat! scâncește tânărul însurățul, „făuritorul propriei sale fericiri”. Dar de unde să iau eu bani pentru accelerat? Toți banii mei au rămas la nevastă-mea!

După ce șușotesc ei între ei, pufnind de râs, călătorii pun mână de la mână și-i oferă fericitului banii de care are nevoie.

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, 1886, nr. 121, 5 mai, la rubrica „Efemeride”, cu subtitlul: (*Scenetă*). Semnată: A. Cehonte. A intrat în culegerea „Vorbe nevinovate”, Moscova, 1887, apoi în Culegerea de opere din 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

Modificările de stil aduse acestei schițe la includerea ei în culegerea „Vorbe nevinovate”, apoi în Culegerea de opere au fost neînsemnate.

Catastrofa de la Kukuevka: e vorba de catastrofa de cale ferată întâmplată în vara anului 1882 pe linia Moscova-Kursk, în apropiere de satul Kukuevka. Mult timp după aceea a servit drept subiect pentru articole de ziare și de reviste umoristice. Cehov o pomenește de multe ori în povestirile și foiletoanele lui.

Consilierul

La începutul lunii aprilie a anului 1870, mama mea, Klavdia Arhipovna, văduvă de locotenent, primi o scrisoare din Petersburg, de la fratele ei Ivan, consilier, în care, printre altele, îi spunea: „Boala mea de ficat mă obligă să plec în fiecare vară în străinătate. Dar cum în momentul de față nu am bani disponibili ca să mă duc la Marienbad, e foarte posibil, surioară dragă, să-mi petrec vara asta la tine, în Kociuevka ta...”

După ce citi scrisoarea, maică-mea se îngălbeni și începu să tremure din tot trupul. Apoi pe fața ei se ivi o umbră de răs amestecat cu lacrimi și îndată începu să plângă și să râdă. Amestecul acesta de plâns cu răs mă face totdeauna să mă gândesc cum pâlpâie și sfârâie o lumânare aprinsă când o stropești cu apă. După ce mai citi o dată scrisoarea, mama îi adună pe toți ai casei și, cu glas întretăiat de emoție, începu să le spună că Gundasovii fuseseră, de toți, patru frați: unul murise pe când era copil, altul îmbrățișase cariera armelor și murise și el, al treilea, să nu fie cu bănat, era actor, iar al patrulea...

— Al patrulea s-a ridicat sus, sus de tot, zicea mama printre suspine. Mi-e frate drept, am crescut împreună, și totuși tremur, tremur toată... Gândiți-vă numai că e consilier, egal în grad cu un general! Cum o să-l primesc, îngerul meu? Despre ce o să vorbesc cu el, eu, femeie proastă și neștiutoare? Sunt cincisprezece ani de când nu l-am văzut! Andriușenka, — se întoarse mama spre mine, —

bucură-te, prostituțule! Dumnezeu ni-l trimite spre norocul tău!

După ce aflarăm cu toții spița neamului Gundasovilor până în cele mai mici amănunte, se porni în conac o zarvă cum nu eram deprins să văd decât în ajunul sărbătorilor de Crăciun. Numai bolta cerească și apa râului erau cruțate. Încolo, totul a fost frecat, spălat și vopsit. Dacă bolta cerului ar fi atârnat ceva mai jos și ar fi fost mai mică, și dacă apa râului n-ar fi alergat așa de repede – fără îndoială că și ele ar fi fost frecate cu cărămidă și șterse cu spălătorul. Pereții erau albi ca zăpada, totuși au fost văruiți din nou; podelele străluceau, totuși au început să fie spălate în fiecare zi. Motanul Bercu (când era mic de tot i-am retezat, cu satârul de spart zahărul, mai mult de un sfert de coadă și de atunci i s-a zis „Bercu”) a fost luat din odăile boierești, dus la bucătărie și dat în seama Anisieii. Iar lui Fedka i s-a spus că „o să-l pedepsească Dumnezeu” dacă or să se mai apropie câinii de cerdac. Dar mai rău decât toți au pățimit-o bieteile canapele, fotolii și covoare! Niciodată nu mai fuseseră bătute cu atâta strășnicie ca acum, în așteptarea oaspetelui. Auzind bătaile cu bățul, porumbeii mei se speriau și mereu își luau zborul în ’naltul cerului.

A venit de mai multe ori și croitorul Spiridon din Novostroevka, singurul din tot județul care avea curajul să facă haine pentru boieri. Era un om harnic și priceput, care nu bea. Avea chiar și oarecare fantezie și oarecare gust. Și cu toate acestea, hainele pe care ni le cosea erau îngrozitoare. Neîncrederea în sine îl făcea să strice totul... La gândul că nu lucrează exact după modă, descosea fiecare haină de câte cinci ori și se ducea pe jos până în oraș, numai ca să-i studieze pe eleganții de acolo. Și totuși până la urmă ne îmbrăca în niște haine pe care chiar și un caricaturist le-ar fi găsit din cale-afară de exagerate. Purtam pantaloni peste măsură de strâmți și surtuțe așa de scurte, încât totdeauna ne era rușine în fața fetelor.

Acest Spiridon își pierdu o groază de timp, numai ca să-mi ia măsurile. Mă măsură în lung și în lat, de parcă voia să mă ferece în cercuri, însemnă fără grabă nu știu ce cu un creion gros pe o hârtiuță, apoi își mâzgăli toate măsurătorile cu semne

triunghiulare. După ce termină cu mine, îl luă în primire de profesorul meu, Egor Alexeevici Pobedimski³⁴. Neuitatul meu profesor era pe atunci la vârsta când bărbații urmăresc îndeaproape cum le mijesc mustățile și adoptă o atitudine teribil de critică față de îmbrăcăminte. Așa că vă puteți închipui sfânta groază cu care Spiridon începu să-i ia măsura. Egor Alexeevici trebui să-și dea capul pe spate, să-și depărteze picioarele în chip de V întors, să-și ridice brațele sau să și le lase în jos. Spiridon îl măsură de câteva ori, în care scop se învârti în jurul profesorului meu ca un porumbel îndrăgostit în jurul porumbiței lui, se lăsă într-un genunchi, sau se făcu cârlig... Mama, moleșită și istovită de alergătură și cu dureri de cap din pricina mașinilor de călcat, urmărea toată această operație nesfârșită zicând:

— Bagă de seamă, Spiridon, că te pedepsește Dumnezeu dacă strici stofa! Și n-ai să ai parte de fericire dacă nu faci lucrul cum trebuie!

Vorbele mamei făceau să-l treacă toate nădușelile, deoarece Spiridon nu era sigur că o să iasă lucru bun. Pentru hainele mele luă o rublă și douăzeci de copeici, pentru costumul lui Pobedimski, două ruble. Stofa, căptușeala și nasturii i le dădea mama. Nu era un preț exagerat, mai ales dacă te gândeai că de la Novostroevka și până la noi erau nouă verste și croitorul venea la probă de câte patru ori... Și de câte ori încercam hainele, îmbrăcând cu greu pantalonii strâmți și surtucelul însăilat cu ață albă, mama se încrunta cu dispreț și se minuna:

— Doamne, ce modă a mai ieșit și astăzi! Ți-e și rușine să te uiți. Dacă n-ar fi să vină fratele meu din capitală, spun drept că nu v-aș fi făcut haine la modă!

Bucuros că nu-l scoate vinovat pe el, ci moda, Spiridon ridica din umeri, de parcă voia să spună: „Ce să faci, așa-s vremurile!”

Emoția cu care așteptam sosirea oaspetelui nu se putea asemui decât cu încordarea cu care așteaptă spiritiștii sosirea, din clipă în clipă, a spiritului. Mama avea mereu migrenă și plângea aproape fără întrerupere. Mie îmi pierise pofta de mâncare, dormeam prost și nu-mi învățam lecțiile. Nici în somn nu mă părăsea dorința de a-

l vedea cât mai curând pe general, adică pe omul acela cu epoleți, cu gulerul brodat care-i ajungea până sub urechi și cu sabia în mână, întocmai ca generalul din portretul atârnat în salon, deasupra divanului, care-și holba ochii negri și înspăimântători la oricine îndrăzneă să se uite la el. Numai Pobedimski rămânea același. Nici nu se speria, nici nu se bucura; doar uneori, după ce o asculta pe mama povestind despre trecutul familiei Gundasov, zicea:

— Da, o să-mi facă plăcere să stau de vorbă cu un om nou...

Toți cei de la conac îl socoteau un om cu totul excepțional. Pobedimski era un tânăr de vreo douăzeci de ani, cu fața plină de coșuri, cu părul zburlit, cu fruntea îngustă și cu nasul neobișnuit de lung; atât de lung încât, când voia să cerceteze ceva cu atenție, trebuia să-și plece capul într-o parte, ca găinile. După mintea noastră, nu era în toată gubernia om mai deștept, mai învățat și mai bine-crescut ca el. Făcuse șase clase de liceu, apoi intrase la institutul veterinar, de unde fusese dat afară după mai puțin de jumătate de an. Pobedimski ascundea cu grijă pricina pentru care fusese exmatriculat, ceea ce dădea oricui prilejul să vadă în educatorul meu un om nedreptățit și, până la un punct, misterios. Vorbea puțin și numai despre probleme înalte, mânca de fruct în timpul postului și privea de sus și cu dispreț viața înconjurătoare — ceea ce nu-l împiedeca să primească daruri de la mama, sub formă de haine, și să deseneze pe zmeiele mele mutre tâmpite, cu dinții roșii. Mama nu-l iubea, deoarece îl socotea prea „mândru”, dar se pleca în fața inteligenței lui.

N-a trebuit să așteptăm prea mult sosirea oaspetelui nostru. La începutul lui mai, venirea de la gară două căruțe încărcate cu geamantane uriașe. Geamantanele acelea aveau un aer atât de impunător, încât, în timp ce le coborau, căruțașii își scoteau fără voie căciulile.

„În cuferele astea, îmi ziceam eu, trebuie să fie tunici și praf de pușcă...”

De ce praf de pușcă? Se vede că, în mintea mea, noțiunea de general era strâns legată de tunuri și de praf de pușcă.

În dimineața zilei de zece mai, când m-am trezit, dădaca mi-a spus în șoaptă că „a sosit domnul unchi”. M-am îmbrăcat în grabă, m-am spălat de mântuială și, fără să-mi mai fac rugăciunea, am ieșit pușcă din odaie. În sală am dat peste un domn înalt și bine legat, cu favoriți la modă, îmbrăcat într-un palton elegant. Încremenit ca în fața unei icoane, m-am apropiat de el și, căutând să-mi amintesc ceremonialul hotărât de mama, am bătut din călcâie, am făcut o plecăciune adâncă și m-am întins spre mâna lui. Dar străinul nu m-a lăsat să i-o sărut și mi-a spus că nu el era unchiul, ci Piotr, cameristul lui. Înfățișarea acestui Piotr, mult mai bine îmbrăcat decât mine și Pobedimski, mi-a lăsat o mare nedumerire care, la drept vorbind, nu m-a părăsit nici până astăzi: cum e cu puțință ca oameni atât de serioși și de prezentabili, cu figuri atât de inteligente și de grave, să nu fie decât niște simpli lachei?... Și pentru ce, oare?

Piotr îmi spuse că unchiul meu și mama erau în grădină. M-am repezit într-acolo.

Natura, care nu cunoștea nici spița neamului Gundasovilor și nici gradul unchiului meu, era mult mai nestingherită și mai la largul ei decât mine. În grădină era o forfotă ca la iarmaroc. Spintecând văzduhul și sărind pe alei, puzderie de grauri urmăreau, cu țipete și larmă, cărăbușii. Vrăbiile se zburăteau printre tufele de liliac, ale căror flori delicate și parfumate și se vârau de-a dreptul în obraz. Încotro te întorceai, nu auzeai decât cântec de grauri, strigăte de pupăză și de pui de gaie. Altădată aș fi început să fug după caii-dracului sau să arunc cu pietre în corbul care se cocoțase pe stogul de sub plop și-și întorcea în toate părțile pliscul lui bont. Dar acum n-aveam timp de zbenguială. Îmi bătea inima și simțeam ceva ca o răceală, în stomac: așteptam să văd bărbatul acela cu epoleți, cu sabia scoasă și cu ochii fioroși.

Dar ce dezamăgire! Alături de mama se plimba prin grădină un om mărunț, subțirel și elegant, în haine albe de mătase și purtând pe cap un chipiu, tot alb. Așa cum mergea, cu mâinile în buzunare, cu capul ușor lăsat pe spate și luând-o mereu înaintea mamei, părea să fie foarte tânăr. În toată făptura lui era atâta neastâmpăr și

atâta viață, încât n-am putut să descopăr bătrânețea prădătoare decât atunci când m-am apropiat pe la spate și i-am zărit, sub marginea chipiului, părul argintiu, tuns scurt. În locul ținutei rigide și grave, de general, descoperisem un mers sprinten, aproape băiețesc; în locul gulerului până sub urechi, o cravată obișnuită, albastră. Mama și unchiul se plimbau pe alee și vorbeau. M-am apropiat încetitor pe la spate, așteptând ca vreunul dintre ei să se întoarcă spre mine.

— Ce frumos e aici la tine, Kladia! zicea unchiul. Ce frumos și ce plăcut! Dacă aș fi știut mai demult ce minunat e, pentru nimic în lume nu m-aș mai fi dus atâția ani în străinătate!

Unchiul se aplecă repede și mirosi o lalea. Tot ce-i ieșea înaintea ochilor îl umplea de entuziasm și de curiozitate, de parcă nu mai văzuse de când lumea o grădină și o zi însorită. Omul acela ciudat mergea ca pe arcuri și vorbea întruna, fără să-i dea răgaz mamei să spună și ea vreun cuvânt. Deodată, la o cotitură a aleii, de după o tufă de soc, se ivi Pobedimski. Apariția lui era atât de neașteptată, încât unchiul tresări și se trase ușor îndărăt. De data aceasta, profesorul meu avea pe umeri pelerina lui de gală, care-l făcea să semene, mai ales pe la spate, cu o moară de vânt. Avea o înfățișare măreață și gravă. Ținându-și pălăria la piept, spaniolește, Pobedimski făcu un pas spre unchiul meu și se înclină, așa cum se înclină marchizii în melodrame: înainte și puțin pieziș.

— Am onoarea să mă prezint Excelenței Voastre, zise el tare. Sunt Pobedimski, fost audient al institutului veterinar, nobil de obârșie, astăzi pedagogul și profesorul nepotului Domniei Voastre.

Această politețe a profesorului meu îi plăcu mult mamei. Zâmbi și rămase cu răsuflarea oprită, așteptând încântată ca Pobedimski să mai adauge ceva inteligent. Dar profesorul meu se aștepta ca la această prezentare măreață să i se răspundă tot cu măreție, adică să i se spună așa cum spun generalii: „hm!” și să i se întindă două degete. De aceea se rușină și se zăpăci când unchiul meu începu să râdă prietenește și-i strânse mâna cu putere. Profesorul mai îngăimă nu știu ce, nedeslușit, tuși și se trase la o parte.

— Ei, spune, nu-i așa că are haz? zise unchiul. Uite, și-a pus pelerina asta care fâlfâie și i se pare că-i grozav de deștept! Îmi place, pe Dumnezeuul meu!... Gândește-te câtă îndrăzneală tinerească și câtă viață e în pelerina asta idioată!... Dar băiețelul ăsta cine-i? întrebă el, întorcându-se fără veste și dând cu ochii de mine.

— E Andriușenka al meu! mă prezintă mama, înroșindu-se. Mângâierea mea.

Am bătut din călcâie pe nisip și m-am ploconit adânc.

— Bravo, băiatule... bravo, băiatule!... mormăi unchiul, trăgându-și mâna pe care voiam s-o duc la gură și mângâindu-mă pe cap. Și zici că te cheamă Andriușa? Așa, așa... pe Dumnezeuul meu... înveți?

Atunci mama, mințind puțin și exagerând puțin, ca toate mamele, începu să-i înșire succesele mele la învățătură și la purtare. Iar eu mergeam alături de unchiu-meu și, potrivit ceremonialului, îi făceam mereu temenele. Tocmai când mama căuta să aducă vorba pe departe că, având în vedere aptitudinile mele excepționale, ar fi bine să pot intra bursier la liceul militar și când, potrivit aceluiași ceremonial, trebuia să izbucnesc în lacrimi și să-l rog să pună o vorbă bună pentru mine – unchiul se opri deodată și, aruncându-și brațele în lături, mirat, întrebă:

— Ei, dar ce mai e și asta?

Pe alee venea spre noi Tatiana Ivanovna, soția lui Feodor Petrovici, administratorul nostru, ducând pe braț o fustă albă scrobită și o scândură lungă de călcat. Trecând pe lângă noi, aruncă oaspetelui o privire sfioasă pe sub gene și se înroși.

— Nici nu se sfârșește bine una, și gata: alta în rând!... făcu unchiul printre dinți, uitându-se galeș în urma Tatianei. Aici la tine, surioară dragă, nu-i chip să faci un pas fără să dai de o surpriză... pe Dumnezeuul meu!

— Tatiana e cea mai frumoasă femeie de pe la noi, îi răspunse mama. Feodor a pețit-o tocmai de la târg... la o sută de verste de aici...

Nu oricine ar fi găsit că Tatiana era chiar așa de frumoasă. Cam

de vreo douăzeci de ani, mică de stat și plinuță, dar mlădioasă, cu sprâncenele negre, totdeauna rumenă și drăguță, n-avea, pe fața și în toată făptura ei, nicio trăsătură mai caracteristică, nicio linie mai îndrăzneată, care să-ți rețină privirea. Ai fi zis că în clipa când o crease, natura fusese lipsită de fantezie și de precizie. Tatiana Ivanovna era o ființă sfioasă, rușinoasă și bine-crescută, călca ușor și lin, vorbea puțin, râdea rar și viața ei era tot atât de dreaptă și de netedă ca și părul ei lins. Unchiul o urmărea cu ochii pe jumătate închiși, zâmbind. Mama se uită lung la fața lui surâzătoare și-și luă un aer grav:

— Și dumneata, frățioare, tot nu te-ai însurat! oftă ea.

— Nu, nu m-am însurat...

— De ce? îl întrebă ea, încet.

— Cum să-ți spun... așa a fost să fie! Cât am fost tânăr, a trebuit să muncesc din greu și n-am avut când mă gândi la ale vieții. Iar când mi-a venit și mie gust să trăiesc, m-am uitat în urmă: aveam la spate cincizeci de ani... Pierdusem momentul! De altfel, nu-mi face nicio plăcere să vorbesc despre asta...

Mama și unchiul oftară amândoi în același timp și plecară înainte. Cât despre mine, am rămas în urma lor și am alergat să-mi caut profesorul, ca să-i împărtășesc și lui impresiile mele. Pobedimski stătea în mijlocul curții și se uita, maiestuos, la cer.

— Se vede că-i om cult! a zis, dând din cap cu importanță. Cred că o să ne înțelegem bine...

Peste vreo oră, mama veni în goană la noi.

— Mare pacoste pe capul meu, drăguță! începu ea, gâfâind. Știți că fratele meu și-a adus lacheul, iar lacheul ăsta e așa fel de om că, Doamne iartă-mă, nu poți să-l culci nici în bucătărie, nici în sală. Îi trebuie numaidecât o odaie și nu mă duce capul ce să fac! Doar să vă mut pe voi la Feodor, în atenanse, și să-i dau odaia voastră.

Am primit bucuroși, deoarece știam că o să ne simțim mult mai la largul nostru în atenanse decât în casa cea mare, sub ochii mamei.

— Și mai am un necaz! urmă mama. Fratele meu mi-a spus că nu obișnuiește să ia prânzul la amiază, ci tocmai la șapte seara, ca

în capitală. Ce să vă spun, de-atâtea griji, mi-am pierdut și capul! Că până la șapte seara, se usucă mâncarea în cuptor. E drept că bărbații nu se pricep în ale gospodăriei, cu toate că-s mai deștepți... O să trebuiască, păcatele mele, să gătesc două rânduri de mese! Voi, copii, o să mâncați ca și până acum, la amiază; iar eu, bătrână cum sunt, o să rabd de dragul frățiorului meu până la șapte seara!

Mama oftă adânc, îmi dădu în grijă să-i plac unchiului, pe care Dumnezeu ni-l trimisese spre norocul meu, apoi alergă la bucătărie. În aceeași zi, Pobedimski și cu mine ne-am mutat în atenanse, într-o odaie de trecere, așezată între sală și odaia de culcare a administratorului.

Cu toate că sosise unchiul și noi ne schimbaserăm locul – împotriva așteptărilor, viața își urma drumul ei obișnuit, lănced și monoton. „În cinstea sosirii unchiului”, profesorul meu și cu mine fuseserăm scutiți de lecții. Pobedimski, care nu citea și nu făcea niciodată nimic, stătea ca de obicei pe pat și se gândea la nu știu ce, plimbându-și prin aer nasul lui cel lung. Doar din când în când se ridica, își încerca hainele cele noi, apoi se așeza iarăși, ca să tacă și să se gândească. Un singur lucru îl preocupa: muștele, pe care le lățea, fără milă, cu palma. După masă se „odihnea”, cu care prilej scotea din sărite întreg conacul cu sforăitul lui. Cât despre mine, alergam de dimineață și până seara prin grădină sau rămâneam în odaie și făceam zmeie. Cele dintâi două-trei săptămâni nu l-am văzut decât rareori pe unchiu-meu. Stătea zile întregi în odaia lui și lucra, fără să țină seamă nici de muște, nici de căldură. Puterea lui neobișnuită de a sta ținut la masă ni se părea o taină de nepătruns. Pentru noi leneșii, care nu știam ce înseamnă munca sistematică, hărnicia sa ținea, fără îndoială, de miracol. Se scula dimineața în jurul lui nouă și se așeza la masa lui de lucru, de unde nu se ridica până la ora prânzului. După ce mânca, se așeza din nou la lucru și stătea așa până noaptea târziu. De câte ori mă uitam la el prin gaura cheii, totdeauna vedeam același tablou: unchiul meu lucra la masă, scriind cu o mână și, cu cealaltă, răsfoind o carte. Și, oricât ar părea de ciudat, în timp ce

lucra tot trupul lui n-avea astâmpăr: își legăna piciorul ca o limbă de pendulă, fluiera și bătea măsura clătinând din cap. Iar în vremea asta avea un aer atât de distrat și de nesperios, de parcă nu lucra, ci se juca de-a „zerouri și cruciulițe”. Îl vedeam veșnic îmbrăcat cu același surtuc scurt și elegant, purtând o cravată legată cât se poate de tinerește, și totdeauna, chiar prin gaura cheii, răspândea un parfum delicat, de femeie. Nu ieșea din odaia lui decât ca să ia masa, dar mânca foarte puțin.

— Nu-l înțeleg deloc pe fratele meu! se plângea mama. În fiecare zi tai câte o curcă și câțiva porumbei, anume pentru el, compotul i-l fac chiar eu, cu mâna mea – iar el ia o farfurie cu bulion, o bucățică de carne cât unghia – și gata, se și ridică de la masă! Dacă stăruiești și-l rogi să mănânce, se întoarce și mai bea un pic de lapte. Ce folos poate să aibă de la laptele ăsta? Un fel de zoaie! Poți să și mori cu asemenea mâncare... Dacă încerc să-l fac să înțeleagă, începe să râdă și să facă glume... Nu, hotărât că nu-i plac, draguțul de el, bucatele noastre!

Serile însă erau mult mai vesele decât zilele. De obicei, îndată ce începea soarele să coboare în asfințit, iar în curte se așterneau umbre lungi, noi – adică Tatiana Ivanovna, Pobedimski și cu mine – ne și așezam în cerdacul atenanselor. Până se înnopta, tăceam cu toții. De altfel, despre ce am fi putut să mai vorbim, când de mult ne spuseseam tot ce aveam de spus? Nu se întâmplase decât un singur lucru nou: vizita unchiului. Dar și subiectul acesta se epuiză repede. Profesorul meu nu-și lua o clipă ochii de la fața Tatianei Ivanovna și ofta adânc... Pe vremea aceea încă nu știam ce însemnau aceste ofuri și nici nu căutam să le pătrund înțelesul. Acum însă ele îmi spun multe.

Când toate umbrele pământului se topeau într-una singură, fără sfârșit, Feodor administratorul se întorcea acasă, ori de la vânatoare, ori de la câmp. Acest Feodor mi se părea sălbatic, fioros chiar. Fiul unui țigan rusificat de prin părțile Iziumpului, era tuciuriu la obraz, avea ochii mari și negri, părul creț și barba încâlcită, așa că țăranii din Kociuevka noastră nu-i spuneau altfel decât „diavolul”. De altfel, afară de înfățișare, mai avea și alte

apucături țigănești. De pildă, nu putea cu niciun chip să stea acasă, și-și petrecea zilele pe câmp sau la vânătoare. Era ursuz, arțăgos și mocnit, nu se temea de nimeni și nu se supunea nimănui. Se purta mojik cu mama, mie îmi spunea „tu” și se arăta plin de dispreț față de cultura lui Pobedimski. Noi i le iertam toate, socotindu-l om sucit și bolnăvicios. Iar mama ținea la el, deoarece, cu toată firea lui de țigan, era cât se poate de harnic și de cinstit. Pe Tatiana Ivanovna o iubea cu patimă, ca un țigan ce era, însă dragostea lui părea întunecată, chinuită parcă. Nu-și mângâia niciodată nevasta de față cu noi, doar își holba ochii la ea, cu dușmănie, strâmbându-și gura.

Când se întorcea de la câmp, își trântea mânios pușca într-un colț, se urca la noi pe cerdac și se așeza lângă femeia lui. După ce răsufila adânc, o întreba câte ceva de-ale gospodăriei, apoi se cufunda în tăcere.

— Hai să cântăm ceva, propuneam eu.

Profesorul meu își acorda chitara și, cu glas adânc, de țârcovnic, începea „Prin văile line”. Cântam cu toții. Profesorul meu avea voce de bas, Feodor voce subțire, de tenor, iar Tatiana Ivanovna și cu mine, de soprano.

După ce amuțeau broaștele și tot cerul se umplea de stele, ni se aducea, de la bucătărie, masa de seară. Intram în odaie și ne așezam în jurul mesei. Hămesiți, Pobedimski și țiganul mâncau cu lăcomie, așa că ar fi fost greu să-ți dai seama când trosneau oasele din mâncare și când fălcile lor, în timp ce Tatiana Ivanovna și cu mine abia puteam dovedi porțiile noastre. După aceea, atenansele se cufundau în somn adânc.

Odată, spre sfârșitul lunii mai, stăteam cu toții în cerdac și așteptam masa de seară. Pe neașteptate, o umbră lunecă prin curte și în fața noastră ieși, ca din pământ, unchiul Gundasov. Se uită întâi lung la noi, apoi bătu din palme și râse cu veselie.

— Ce idilic! strigă el. Să cânti și să visezi la Lună! Strașnic, pe Dumnezeuul meu! Pot să stau și eu lângă voi și să visez?

Tăceam și ne uitam unul la altul. Unchiul se așeză pe treapta de jos a scării, căscă și se uită la cer. Nimeni nu zicea nimic.

Pobedimski însă, care de mult ținea să stea de vorbă cu omul acela „nou”, fericit de acest prilej neașteptat, rupse cel dintâi tăcerea. În ce privește discuțiile mai înalte, profesorul meu nu avea decât un singur subiect: epizootiile. Vi s-a întâmplat, fără îndoială, aflându-vă în mijlocul unei mulțimi, să nu vi se întipărească în minte, din miile de chipuri, decât acela al unei singure persoane. Așa și cu Pobedimski. Din tot ce învățase în cele șase luni cât urmasa la institutul veterinar, nu reținuse decât un singur alineat:

„Epizootiile aduc un prejudiciu incalculabil economiei noastre naționale. Ca să lupte împotriva lor, societatea trebuie să meargă mână în mână cu guvernul.”

Înainte de a i le spune toate acestea lui Gundasov, profesorul meu icni de câteva ori, încurcat, petrecându-și mereu una peste alta poalele pelerinei. Auzindu-l că vorbește despre epizootii, unchiul meu se uită țintă la Pobedimski și scoase pe nas un sunet care aducea a râs.

— Îmi place, pe Dumnezeuul meu!... mormăi el, cercetându-ne cu ochii ca pe niște manechine. Da, asta e adevărata viață... Și la drept vorbind, așa și trebuie să fie... Dar dumneata de ce taci, Pelagheia Ivanovna? i se adresă el Tatianeii.

Femeia se sfii, și începu să tușească.

— Haide, domnilor, vorbiți, cântați... jucați! Nu vă pierdeți vremea. Că doar afurisitul ăsta de timp fuge, nu vă așteaptă! Nici n-apucați să vă uitați bine în jurul vostru, că vă și pomeniți nas în nas cu bătrânețea... pe Dumnezeuul meu! Și atunci e prea târziu să vă mai bucurați de viață. Așa-i, Pelagheia Ivanovna... Omul nu trebuie să stea încremenit și să tacă...

Tocmai atunci ni se aducea de la bucătărie masa de seară. Unchiul intră cu noi în casă să ne tină tovărășie și înfulecă pe nerăsuflăte cinci plăcinte cu brânză și o aripă de rață. Mânca și se uita la noi. Se entuziasma și se înduioșa în fața fiecăruia. Orice prostie spunea neuitatul meu profesor și orice mișcare făcea Tatiana Ivanovna, unchiul meu găsea că totul era drăguț și încântător. Iar după cină, când Tatiana Ivanovna se așeză cuminte într-un colțișor și începu să împletească, el nu-și mai luă ochii de

la degetele ei mici, în timp ce vorbea fără încetare.

— Grăbiți-vă, prieteni, să vă trăiți viața... zicea. Să vă ferească Dumnezeu să sacrificați prezentul de dragul viitorului! Prezentul înseamnă tinerețe, sănătate și entuziasm, pe când viitorul — minciună și fum! Cum ați împlinit douăzeci de ani — dați-i drumul și puneți-vă pe trai!

Tatiana Ivanovna scăpă o andrea. Unchiul se repezi, o ridică și, făcând o plecăciune, i-o întinse. Abia atunci mi-am dat seama, pentru întâia oară, că erau pe lume oameni mai bine crescuți decât Pobedimski.

— Da... urmă unchiul meu. Iubiți... însurați-vă... faceți prostii! Orice prostie e mai bună și mai sănătoasă decât goana noastră după o viață rațională...

Unchiul vorbea mereu și atât de mult încât, până la urmă, ne plictisi pe toți. Eu, care stăteam mai la o parte pe un cufăr, moțaiam încalte de-a binelea. Mă chinuia gândul că în tot timpul acesta nu se uitase măcar o singură dată la mine. A plecat abia pe la două noaptea când, nemaiputând lupta cu oboseala, adormisem de mult.

De atunci, unchiul meu începu să vină la noi în fiecare seară. Cânta, mânca la masa noastră și stătea regulat până la două noaptea, vorbind mereu despre unul și același lucru. Își lăsă baltă toate lucrările care-l țineau închis în odaia lui seara și noaptea, iar către sfârșitul lui iunie, când se deprinsese să mănânce curcile și compoturile mamei, renunță și la lucrul de peste zi. Își părăsi masa și hârtiile și „se dăruie vieții”. Ziua umbla prin grădină fluierând, nu lăsa oamenii să-și caute de treburi și îi puneă să-i povestească fel de fel de întâmplări. Dacă dădea cu ochii de Tatiana Ivanovna, îi ieșea grăbit înainte și se oferea s-o ajute când ducea ceva greu, ceea ce o făcea să se rușineze peste măsură.

Cu cât intram mai adânc în vară, cu atât unchiul meu era mai ușuratic, mai neastâmpărat și mai distrat. Pobedimski se arăta decepționat.

— E prea unilateral... zicea el. Nu se cunoaște deloc că stă pe treptele cele mai înalte ale ierarhiei. Și pe urmă, nu știe să

vorbească. După fiecare cuvânt îți trânteste câte un „pe Dumnezeu meu”! Nu, nu-mi place!

Din ziua în care unchiul meu începuse să vină la noi, în atenanse, în Feodor și în Pobedimski se petrecuse o vădită schimbare. Feodor nu se mai ducea la vânătoare și se întorcea acasă devreme. Se făcuse și mai tăcut și holba la nevastă-sa ochi și mai dușmănoși. Iar profesorul meu nu mai vorbea în fața unchiului de epizootiile lui, stătea încruntat, ba uneori chiar zâmbea cu dispreț.

— Ia te uită că iar vine moșneagul cel muieratic! bombăni el o dată, în timp ce unchiul se apropia de atenansele noastre.

Schimbarea aceasta căutam să mi-o explic zicându-mi că, desigur, și unul, și altul, erau supărați pe el. Distrat cum era, unchiul meu le încurca numele așa fel, încât nici până la plecare nu era încă bine lămurit care din doi era profesorul meu și care bărbatul Tatianei Ivanovna. Ba chiar și Tatianei Ivanovna îi zicea când Nastasia, când Pelagheia, când Evdokia. Și cu toate că părea entuziasmat și încântat de noi, se purta așa cum s-ar fi purtat cu niște copii, râzând întruna... Fără îndoială că asta avea de ce să-i supere pe cei doi tineri. Dar nu era vorba de supărare, ci, așa cum înțeleg astăzi, de un sentiment mult mai subtil.

Țin minte că într-o seară stăteam pe cufăr și mă luptam cu somnul. Simțeam cum mi se lipeau ochii cu ceva vâscos parcă și cum trupul, frânt de alergăturile de peste zi, mi se lăsa într-o parte. Cu toate astea, mă luptam și făceam tot chipul să-mi țin ochii deschiși. Era aproape de miezul nopții. Tatiana Ivanovna, îmbujorată și smerită ca totdeauna, stătea la o măsuță și cosea o cămașă pentru bărbatu-său. Dintr-un colț, Feodor își zgâia ochii la ea, întunecat și ursuz, iar în celălalt colț pufnea pe nas Pobedimski, furios, cu fața adâncită în gulerul înalt al cămășii. Unchiul meu se plimba dintr-un capăt în altul al odăii, gândindu-se Dumnezeu știe la ce. Era liniște. Nu se auzea decât foșnetul pânzei din mâinile Tatianei Ivanovna. Deodată, unchiul meu se opri în fața ei și zise:

— Sunteți cu toții așa de tineri, așa de plini de viață și de buni,

trăiți așa de tihnit și de fără griji în liniștea asta, încât spun drept că vă invidiez. Simt că m-am legat de viața voastră și mi se strânge inima când mă gândesc că trebuie să plec de aici... Vă rog să mă credeți că-s sincer!

Oboseala mi-a închis ochii și am trecut în lumea visurilor. Mai târziu, când nu știu ce zgomot m-a trezit din somn, l-am văzut pe unchiul meu stând în fața Tatianei Ivanovna și privind-o cu duioșie. Îi ardeau obrazii.

— Viața mea s-a dus, îi spunea el, și eu nu mi-am trăit-o! Chipul dumitale tânăr îmi aduce aminte de tinerețea pierdută și aș primi bucuros să rămân aici până la moarte, să mă tot uit la dumneata... Mi-ar face multă plăcere să te iau cu mine la Petersburg.

— Pentru ce? întrebă deodată Feodor, răgușit.

— Te-aș pune pe masa mea de lucru, sub un clopot de sticlă, te-aș admira și eu și te-aș arăta și altora. Să știi, Pelagheia Ivanovna, că noi n-avem femei ca dumneata. Avem bogăție, aristocrație, avem uneori și frumusețe, însă această naturalețe... această liniște sănătoasă, n-o avem...

Unchiul se așeză în fața Tatianei Ivanovna și o luă de mână.

— Atunci, nu vrei să mergi cu mine la Petersburg! începu el să râdă. În cazul acesta, lasă-mă să iau măcar mâna dumitale... Ce mânuță fermecătoare! Nu mi-o dai? Bine, zgârcito, atunci îngăduie-mi cel puțin să ți-o sărut...

În clipa aceea se auzi trosnind un scaun. Feodor sări în picioare și, cu pași grei și mășurați, se apropie de nevastă-sa. Obrazul i se făcuse galben-cenușiu și-i zvâcnea. Izbi cât putu cu pumnul în măsută și strigă cu glas înăbușit:

— Nu permit!

Odată cu el sări de pe scaun și Pobedimski. Tot atât de furios și de palid ca și celălalt, se apropie de Tatiana Ivanovna și izbi și el cu pumnul în măsută:

— Nu... nu permit!

— Cum?... Cum ai spus? întrebă nedumerit unchiul meu.

— Nu permit! repetă Feodor, mai izbind o dată cu pumnul în masă.

Unchiul sări ars de pe scaun și începu să clipească din ochi, speriat. Ar fi vrut să spună ceva, dar de mirare și de spaimă nu scoase un cuvânt. Zâmbi doar rușinat și cu pași mărunței, de bătrân, ieși din odaie, uitându-și la noi pălăria. Peste câțva timp, când mama, îngrijorată, veni în atenanse, Feodor și Pobedimski încă mai băteau cu pumnul în masă, ca doi fierari cu ciocanele, strigând: „Nu permit!”

— Ce s-a întâmplat aici? întrebă mama. De ce i-a venit rău fratelui meu? Ce este?

Aruncând o privire spre Tatiana Ivanovna, care stătea palidă și speriată, și spre bărbatul ei turbat de mânie, mama înțelese, fără îndoială, despre ce era vorba. Oftă și clătină din cap.

— Ei, ajunge, destul ați bocănit în masă! zise ea. Sfârșește odată, Feodor! Dar dumneata de ce bocănești, Egor Alexeevici? Ce te privesc toate astea pe dumneata?

Pobedimski își veni în fire și se rușină. Feodor se uită țintă întâi la el, apoi la nevastă-sa și începu să se plimbe cu pași mari prin odaie. După ce a ieșit mama, am văzut un lucru pe care mult timp după aceea l-am socotit ca pe un vis: l-am văzut pe Feodor cum l-a înșfăcat pe profesorul meu, cum l-a ridicat în aer și l-a aruncat pe ușă afară...

Când m-am trezit a doua zi dimineață, patul profesorului meu era gol. Întrebând-o pe dădacă unde era Pobedimski, femeia mi-a răspuns în șoaptă că fusese dus la spital, în zori, să-și lecuiască mâna ruptă. Întristat de această veste și aducându-mi aminte de scandalul din seara trecută, am ieșit în curte. Vremea era posomorâtă. Nori grei învăluiau cerul, iar vântul se plimba în voie pe fața pământului, stârnind praful și învărtind hârtiuțe și pene. Se simțea că vine ploaia. Și oamenii, și dobitoacele, păreau plictisiți. Când am intrat în casă, m-au rugat să calc ușor, deoarece mama avea migrenă și stătea în pat. Ce puteam să fac? Am ieșit în poartă, m-am așezat pe bancă și am încercat să înțeleg tot ce văzusem și auzisem cu o zi înainte. Drumul pleca din poarta noastră, ocolea fierăria și o baltă care nu seca niciodată, apoi dădea în șleaul cel mare al poștei... M-am uitat la stâlpii de

telegraf în jurul cărora se învâртеau nori de praf, la păsărelele somnoroase care se legănau pe sârme – și deodată am simțit că mi-e așa de urât, încât am început să plâng.

Pe șleaul mare trecu un bric prăfuit, plin de târgoveți care, fără îndoială, se duceau undeva în pelerinaj. Nici nu dispăru bine bricul, și se ivi o brișcă ușoară, cu doi cai. În brișcă stătea în picioare, ținându-se de cureaua vizitiului, comisarul de poliție rurală Akim Nikitici. Spre marea mea uimire, brișca o luă spre noi și, trecând ca vântul pe lângă mine, intră pe poartă. În timp ce mă întrebam, nedumerit, ce-o fi căutând comisarul la noi, se auzi iarăși uruind, și pe drum apăru o troică: în caleașcă stătea în picioare ispravnicul, arătând cu mâna spre poarta noastră.

„Dar ăsta ce-o mai fi vrând? mă gândeam, cercetându-l cu ochii pe ispravnic, care era plin de praf din cap până-n picioare. Nu mai rămâne vorbă că Pobedimski a făcut plângere împotriva administratorului și acum vin să-l ridice pe Feodor și să-l ducă la închisoare.”

Dar enigma nu era chiar atât de ușor de dezlegat. Comisarul și ispravnicul nu erau decât o avangardă, deoarece, la mai puțin de cinci minute, pe poarta noastră intră o caretă. Trecu atât de repede pe lângă mine încât, aruncându-mi ochii pe gemușor, nu izbutii să văd înăuntru decât o barbă roșcată.

Neștiind ce să mai cred și presimțind ceva rău, am alergat în casă. În sală am dat mai întâi de mama. Era palidă și se uita cu spaimă spre ușa dincolo de care se auzeau glasuri de bărbați. Oaspeții îi picaseră pe neașteptate, tocmai când o durea capul mai tare.

— Cine a venit la noi, mamă? am întrebat eu.

— Surioară dragă! se auzi glasul unchiului meu. Nu ne dai o gustare, guvernatorului și mie?

— Ușor de zis, o gustare! șopti mama, încremenind de spaimă. Ce pot să le pregătesc, așa, la repezeală? Iacă, mă fac de râs la bătrânețe!

Mama se luă cu mâinile de cap și fugi la bucătărie. Sosirea neașteptată a guvernatorului ridică în picioare și zăpăci tot

conacul. Se porni un măcel înspăimântător. Se tăiară vreo zece găini, cinci curci, opt rațe și, din grabă, căzu victimă și gânsacul cel bătrân, întemeietorul cârdului nostru de găște și favoritul mamei. Vizitiii și bucătarul parcă își ieșiseră din minți și tăiau păsările la întâmplare, fără să mai țină seama nici de vârstă, nici de rasă. De hatârul nu știu cărui sos, mi-au tăiat doi porumbei încălțați, scumpi, la care țineam cum ținea și mama la gânsacul ei. Mult timp nu i-am putut ierta guvernatorului această crimă.

Seara, când guvernatorul și suita lui se urcară în echipajele lor și plecară, după ce mâncaseră pe săturate, m-am dus în casă, cu gândul să mă uit la rămășițele ospățului. Aruncându-mi privirea din sală în salon, l-am văzut și pe unchiul și am văzut-o și pe mama. Unchiul se plimba nervos de-a lungul peretelui, cu mâinile la spate și ridicând mereu din umeri. Istovită și peste măsură de trasă la obraz, mama stătea pe divan și urmărea cu ochi plini de suferință toate mișcările fratelui ei.

— Iartă-mă, surioară dragă, dar așa nu se poate... bombănea unchiul, încrețindu-și obrazul. Eu ți-l prezint pe guvernator, iar tu nici nu-i întinzi mâna! L-ai făcut să se rușineze, bietul om! Nu, asta nu se face... E frumos să fii naiv, nu zic, dar și naivitatea are o margine... pe Dumnezeuul meu!... Și pe urmă dejunul! E cu puțință să servească cineva asemenea mâncăruri? De pildă, ce era felul patru, care semăna cu un spălător de vase?

— Rață în sos dulce... îi răspunse încet mama.

— Hm... rață... Iartă-mă, surioară, însă... uite, îmi face arsuri la stomac. Mi-e rău!

Și unchiul făcu o mutră acră și plângăreață, apoi urmă:

— L-a adus dracu' pe guvernator! Ce nevoie aveam eu de vizita lui? Pff... iar mă arde! Nu mai pot dormi, nu mai pot lucra... M-am hodorogit de tot... Și pe urmă, nu înțeleg cum puteți trăi aici, în această împărăție a plictiselii, fără să munciți!... Poftim, acum începe să mă doară la lingurică!...

Unchiul se încruntă și începu să meargă mai repede.

— Frațioare, îl întrebă mama, încet. Cât costă o călătorie în străinătate?

— Trei mii de ruble, pe puțin... îi răspunse unchiul meu cu glas jalnic. Aș pleca, dar de unde să iau atâția bani? N-am nicio copeică! Pff... Iar mă arde!

Unchiul se opri, aruncă o privire tristă pe fereastra cenușie și mohorâtă, apoi începu iarăși să se plimbe.

Se făcu liniște... Mama se uită mult timp la icoană, chibzuind nu știu ce, după aceea izbucni în plâns și zise:

— Frățioare, îți dau eu cele trei mii de ruble...

După vreo trei zile, geamantanele cele impunătoare erau expediate la gară, iar în urma lor plecă și consilierul. În momentul când își luă rămas-bun de la mama, începu să plângă și multă vreme nu-și putu dezlipi buzele de mâna ei. Dar după ce se urcă în trăsură, fața i se luminează de o bucurie copilărească... Radios și fericit, se așează mai bine pe perne, îi făcu un semn de adio mamei care suspina și, pe neașteptate, își opri ochii asupra mea. Pe fața lui se așternu o expresie de adâncă mirare.

— Dar băiețelul ăsta cine-i? întrebă el.

Întrebarea aceasta o lovi drept în inimă pe mama care, la început, căutase să mă convingă că numai Dumnezeu îl adusese la noi pe unchiul, spre norocul meu. Dar mie prea puțin îmi păsa. Mă uitam la fața lui fericită și, fără să știu de ce, mi-era milă de el. Nu m-am mai putut stăpâni, am sărit în trăsură și l-am îmbrățișat cu dragoste pe omul acela ușuratic și plin de slăbiciuni, cum sunt, de altfel, toți oamenii. Uitându-mă în ochii lui și încercând să-i spun ceva care să-i facă plăcere, l-am întrebat:

— Unchiule, dumneata ai fost vreodată la război?

— Drăguț băiețel... a început să râdă unchiul meu, sărutându-mă. Drăguț băiețel, pe Dumnezeul meu!... Totul e așa de firesc... așa e viața, pe Dumnezeul meu!...

Trăsura s-a urnit din loc. Am rămas privind în urma ei și încă mult timp mi-au răsunat în urechi vorbele acelea de bun rămas: „pe Dumnezeul meu...”

culegerea „Povestiri”, Sankt Petersburg, 1888 și în Culegerea de opere din anul 1901, voi. IV. Publicăm textul din 1901.

La includerea în culegerea de opere, textul a mai suferit mici modificări.

Un roman cu un contrabas

Muzicantul Smîcikov³⁵ se ducea afară din oraș la vila prințului Bibulov, unde urma „să aibă loc” o serată cu muzică și dans, cu prilejul unei logodne. Pe spatele lui se odihnea, într-o cutie de piele, un contrabas uriaș. Smîcikov mergea pe malul unui râu, nu tocmai impunător, dar foarte poetic, care-și rostogolea la vale apa proaspătă.

„Ce-ar fi să mă scald?” își zise Smîcikov.

Fără să stea mult la gânduri, se dezbracă și-și afundă trupul în undele răcoroase. Era o seară neasemuit de frumoasă. Sufletul poetic al lui Smîcikov începea a se acorda cu armonia lumii înconjurătoare. Dar cine ar putea să spună ce sentiment dulce îi umplu inima când, depărtându-se înot cu vreo sută de pași mai la vale, văzu o fată frumoasă stând pe malul înalt și pescuind? Smîcikov simți că i se oprește răsuflarea și încremeni, năpădit de fel de fel de sentimente: amintiri din copilărie, nostalgia trecutului, iubirea care se trezea... Doamne, și el care credea că nu mai e în stare să iubească! După ce-și pierduse încrederea în oameni (scumpa lui soție fugise cu fagotistul Sobakin³⁶, care-i era prieten), își simțea sufletul pustiu și ajunsese mizantrop.

„Ce e viața? se întrebuse, și nu numai o dată. Pentru ce trăim? Nu, viața nu e decât o poveste... un vis... o iluzie...”

Dar acum, în fața frumoasei adormite (nu era greu să-și dea seama că dormea), simți deodată în piept, fără voia lui, ceva ce

semăna a dragoste. Și rămase mult timp acolo, sorbind-o pe fată din ochi...

„Ei, destul!... își zise el, oftând adânc. Adio, încântătoare vedenie! E timpul să mă duc la bal, la Luminăția Sa...”

Mai aruncă o privire frumoasei lui și era gata să plece înot îndărăt, când îi veni o idee.

„Ce-ar fi să-i las o amintire? se gândi. De pildă, să-i anin ceva în undiță. O surpriză de la un necunoscut...”

Și Smîcikov se apropie încet de mal, culese un buchet bogat de flori de apă și de câmp, îl legă cu un fir de lobodă și-l agăță de undiță.

Buchetul se duse la fund, trăgând după el și pluta cea frumoasă.

Rațiunea, legile firii, ca și starea socială a eroului meu ar cere ca romanul să se termine aici. Dar vai! Destinul autorului e neînduplecat: datorită unor împrejurări străine de voința lui, romanul nu se termină cu buchetul. Împotriva rațiunii și a legilor firii, sărmanul umil contrabasist, fără niciun titlu de noblețe, va trebui să joace un rol de seamă în viața fetei celei nobile, bogate și frumoase.

Când se întoarse la mal, Smîcikov rămase încremenit: hainele lui nu mai erau acolo. I le furase nu se știe cine... În timp ce el admira pe frumoasa necunoscută, răufăcătorii îi luaseră tot, lăsându-i doar contrabasul și jobenul.

— Mare pacoste pe capul meu! strigă Smîcikov. O, oameni zămisliți din șarpe! Nu mă revoltă atâta faptul că m-au lăsat fără haine (că doar hainele sunt pieritoare), cât gândul că trebuie să umblu în pielea goală, încălcând, în felul acesta, morala publică!

Se așeză pe cutia contrabasului și începu să chibzuiască: oare cum ar putea să iasă din situația aceea îngrozitoare?

„Că doar n-o să intru în pielea goală la prințul Bibulov! se gândea el. Acolo or să fie și cucoane... Și unde mai pui că hoții mi-au furat, odată cu pantalonii, și sacâzul pe care-l aveam în buzunar!”

Atâta timp își frământă mintea și atât de mult se necăji, încât începură să-l doară tâmplele.

„Aha! îşi aduse în sfârşit aminte. Nu departe de mal, în tufăriş, e un podeţ... Aş putea să stau sub podeţul acela până se întunecă şi pe urmă, la adăpostul întunericului, să mă strecur până la cea dintâi casă...”

Smîcikov se opri asupra acestui gând, îşi puse jobenul pe cap, făcu vânt contrabasului în spinare şi o luă domol spre tufăriş. Aşa cum era, gol şi cu contrabasul în spate, ai fi zis că e un semizeu din mitologie.

Şi acum, cititorule, în timp ce eroul meu stă amărât sub podeţ, să-l lăsăm puţin şi să ne întoarcem la fata care pescuia. Ce se întâmplase cu ea? Frumoasa se trezi şi, nevăzându-şi pluta, se grăbi să tragă de undiţă. Sfoara se întinse, dar cârligul şi pluta nu ieşiră la suprafaţă. Se vede că buchetul lui Smîcikov se umflase de apă şi se îngreuiase.

„Ori s-a prins un peşte mare, ori s-a înţepenit cârligul,” îi trecu fetei prin gând.

Mai trase de câteva ori, apoi ajunse la convingerea că se înţepenise cârligul.

„Mare păcat! îşi zise ea. Şi ce bine trage peştele la undiţă seara! Ce-i de făcut?”

Fără să stea mult la gânduri, fata cea misterioasă îşi aruncă de pe ea rochia străvezie şi-şi vârî în apă, până la umeri, trupul frumos, ca de marmură. Nu era tocmai uşor să desprinzi cârligul din buchetul în care se prinsese. Până la urmă însă, răbdarea şi stăruinţa învinseră. Peste vreun sfert de oră, frumoasa ieşea din apă, strălucitoare şi fericită, cu cârligul în mână.

Dar soarta necruţătoare stătea la pândă. Ticăloşii care furaseră hainele lui Smîcikov i le şterpeliseră şi pe ale ei, lăsându-i doar cutia cu viermi.

„Ce să mă fac acum? începu să plângă fata. Oare o să fiu nevoită să umblu aşa, în halul ăsta?... Nu, niciodată! Mai bine mor! Aştept până s-o face noapte şi atunci, pe întuneric, mă strecur până la mătuşica Agafia şi o trimit acasă după haine... Deocamdată însă, mă duc să mă ascund sub podeţ.”

Şi eroina noastră o luă la fugă într-acolo, aplecându-se şi

alegând locurile pe unde iarba era mai înaltă. Dar când să intre sub podeț, dădu cu ochii de un bărbat gol, cu plete de muzicant și cu pieptul păros. Atunci fata țipă și-și pierdu cunoștința.

Smîcikov se sperie și el. La început, o luă pe fată drept o naiadă.

„N-o fi cumva vreo undină din râu, care vine să mă răpească? se întrebă el, și această presupunere îl măguli, deoarece avusese totdeauna o părere cât se poate de bună despre înfățișarea lui. Dar dacă nu-i undină, ci femeie, atunci cum se explică transformarea asta? Ce caută aici, sub podeț? Și ce s-a întâmplat cu ea?”

În timp ce încerca să afle răspuns la toate aceste întrebări, fata cea frumoasă își venea, încetul cu încetul, în fire.

— Nu mă ucide! se rugă ea în șoaptă. Sunt principesa Bibulova. Te rog din tot sufletul! Ai să capeți bani mulți... Adineauri, în timp ce-mi descurcam cârligul în apă, hoții mi-au furat și rochia cea nouă, și pantofii, și tot, tot!

— Domniță! zise Smîcikov, cu rugămintă în glas. Vedeți că și mie mi-au furat hainele... Ba, mai mult, mi-au șterpelit și sacâzul pe care-l aveam în buzunarul pantalonilor!

În mod obișnuit, contrabasiștii și tromboniștii nu sunt tocmai ageri la minte. Smîcikov însă era o excepție fericită.

— Domniță! urmă el după aceea. După cum văd, aspectul meu vă intimidează. Dar gândiți-vă că nici eu nu pot pleca de aici, din aceleași motive din care nu puteți pleca nici dumneavoastră! Iată ce m-am gândit: n-ați binevoi să vă culcați în cutia contrabasului și să vă acoperiți cu capacul? Asta m-ar feri și pe mine de ochii dumneavoastră...

Zicând așa, Smîcikov scoase contrabasul din cutie. Câteva clipe avu impresia că, cedând cutia, își profanase însăși arta lui sfântă. Dar impresia aceasta nu ținu mult. Fata se culcă în cutie și se făcu ghem, iar el, strângând curelele, se bucură că natura îl înzestrase cu o minte atât de ageră.

— Iată, acum nu mă mai vedeți, domniță, zise el. Stați culcată acolo și fiți liniștită. Când s-o întuneca, o să vă duc în casa părinților dumneavoastră. Cât despre contrabas, pot să vin să mi-l iau și mai târziu.

Când se făcu întuneric, Smîcikov luă pe umeri cutia cu fata cea frumoasă și se îndreptă spre vila Bibulov. Își făcuse un plan: să ajungă până la cea dintâi casă, să-și facă rost de haine, iar după aceea să-și urmeze drumul...

„Tot răul e spre bine... își zicea el, stârnind praful drumului cu picioarele goale și încovoiindu-se sub povară. Nu mai încape îndoială că Bibulov o să mă recompenseze cu dărnicie pentru râvna cu care am ajutat-o pe principesă în împrejurarea de față...”

— Stați bine, domniță? o întrebă el cu tonul unui *cavalier galant*³⁷ care face o invitație la cadril. Binevoii a nu vă sfii și a vă instala în cutia mea ca la dumneavoastră acasă!

Deodată, lui Smîcikov cel galant i se păru că înaintea lui mergeau, învăluite în întuneric, două umbre omenești. Uitându-se mai bine, se încredință că nu era o simplă iluzie: cele două umbre mergeau cu adevărat, ba chiar duceau în brațe niște boccele...

„N-or fi cumva hoții? îi fulgeră prin gând. Parcă duc ceva cu ei... Fără îndoială că-s hainele noastre!”

Smîcikov lăsă cutia pe marginea drumului și plecă după umbre.

— Stai! strigă el. Stai! Puneți mâna pe ei!

Cele două umbre întoarseră capul și, văzând că erau urmărite, o luară la picior... Principesa auzi încă mult timp tropot grăbit de pași și strigăte: „Stai!” În cele din urmă, totul amuți.

Smîcikov se luă cu urmărirea hoților. Și fără îndoială că principesa ar fi rămas să zacă cine știe cât pe marginea drumului, dacă n-ar fi intervenit jocul fericit al întâmplării: tocmai atunci se nimeri să treacă pe drum prietenii lui Smîcikov, flautistul Jucikov³⁸ și clarinetistul Razmahaikin³⁹, care se duceau și ei tot la vila lui Bibulov. Găsind cutia, cei doi se uitară mirați unul la altul, desfăcându-și brațele a nedumerire.

— Ia te uită, un contrabas! strigă Jucikov. Ei, dar ăsta e contrabasul lui Smîcikov! Cum de-a ajuns aici?...

— Fără îndoială că i s-a întâmplat ceva lui Smîcikov, zise Razmahaikin. Ori s-a îmbătat, ori l-au jefuit... În orice caz, nu putem lăsa contrabasul în drum. Trebuie să-l luăm cu noi.

Jucikov aburcă în spinare cutia și muzicanții își căutară de drum.

— E al dracului de greu! bombănea tot timpul flautistul. Pentru nimic în lume nu m-aș prinde să cânt pe o matahală ca asta... Uf!

Ajungând la vila prințului Bibulov, muzicanții lăsară cutia în locul rezervat pentru orchestră și se duseră la bufet.

În vremea asta, în vilă începuseră să se aprindă candelabrele și lămpile de perete. Logodnicul, consilierul Lakeici⁴⁰, funcționar la departamentul căilor de comunicații, un bărbat frumos și simpatic, stătea în mijlocul salonului, cu mâinile în buzunare și discuta cu contele Șkalikov⁴¹. Vorbeau despre muzică.

— Când eram la Neapole, zicea Lakeici, am cunoscut personal un muzicant care, literalmente, făcea minuni. Și – n-o să mă crezi – la contrabas... la cel mai banal contrabas! Scottea din el niște triluri așa de îndrăcite, că rămâneai de-a dreptul trăsnit! Cânta valsuri de Strauss!

— Asta-i prea din cale-afară! Nu se poate... își arată îndoiala contele.

— Te rog să mă crezi! Executa chiar și rapsodia lui Liszt. Am stat cu el în aceeași cameră de hotel și, neavând ce face, am învățat și eu să cânt rapsodia lui Liszt la contrabas.

— Rapsodia lui Liszt?... Hm! Glumești...

— Nu mă crezi? râse Lakeici. Îți dovedesc imediat! Hai cu mine la orchestră.

Logodnicul și contele se îndreptară spre orchestră. Ajungând lângă contrabas, începură să-i desfacă grăbiți curelele... și – grozăvie!

Iar acum, în timp ce cititorul, dând frâu slobod imaginației, își închipuie care a fost urmarea acestei dispute muzicale, să ne întoarcem la Smîcikov... Neputând să-i ajungă pe hoți, veni înapoi la locul unde-și lăsase cutia. Însă, bietul, nu-și mai găsi neprețuita povară. Nu știa ce să creadă. Trecu de câteva ori înainte și îndărăt și, negăsind nimic, se gândi că, fără îndoială, o luase pe alt drum...

„Dar asta-i îngrozitor! își zise el înghețat de spaimă, smulgându-și părul. O să se înăbușe în cutie! Sunt un ucigaș!”

Și Smîcikov umblă pe drumuri, căutându-și cutia, până târziu

după miezul nopții. Până, la urmă, istovit, se întoarse sub podeț.

— Am s-o caut mâine, în zori de zi, se hotărî el.

Dar nici în zori de zi nu găsi nimic, așa că trebui să aștepte sub pod căderea nopții...

— Am s-o găsesc! striga el, scoțându-și jobenul și luându-se cu mâinile de păr. De-ar fi să caut un an, și tot am s-o găsesc!

Mujicii de prin partea locului mai povestesc și astăzi că uneori, noaptea, se vede umblând în jurul podețului un om în pielea goală, cu părul lung și cu joben pe cap. Iar de sub podeț se aude, din când în când, scârțâit răgușit de contrabas...

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki”, 1886, nr. 23, 7 iunie, cu subtitlul: *(O feerie în împrejurimile orașului)*. Semnată: A. Cehonte. Retipărită în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

La includerea în culegerea de opere, povestirea a suferit unele modificări neînsemnate. Așa s-a renunțat la subtitlu și s-a schimbat un amănunt din text: în prima versiune, hoții nu-i furaseră prințesei toată îmbrăcămintea, ci-i lăsasera cămășuța („lăsându-i numai cămășuța și cutia cu viermi”...).

Spaime

De când mă știu, de trei ori mi s-a întâmplat să trec prin câte o spaimă mare.

Cea dintâi spaimă adevărată, care a făcut să mi se zburlească părul pe cap și să mă treacă fiorii, mi-a pricinuit-o o întâmplare cât se poate de neînsemnată, dar destul de bizară. Într-o seară de iulie, neavând ce face, am plecat la poștă să-mi iau ziarele. Era una din acele seri liniștite și calde, aproape înăbușitoare, cum sunt toate serile monotone de iulie care, când încep, se țin lanț câte o săptămână sau două, uneori și mai mult, până le tulbură dintr-odată câte o furtună năprasnică, urmată de o binevenită ploaie torențială, care răcorește văzduhul pentru mult timp.

Soarele asfințise de mult și peste tot se lăsase o nesfârșită umbră cenușie. Aerul stătut și încremenit era îmbâcsit de aburirea dulceagă, cu gust de miere, a ierburilor și florilor.

Plecasem cu o căruță obișnuită de cărăușie. La spatele meu, cu capul sprijinit de un sac cu ovăz, sforăia liniștit Pașka, feciorul grădinarului, un băiețel de vreo opt ani pe care-l luasem cu mine să vadă, la nevoie, de cal. Drumul nostru era un drum de țară îngust, dar drept ca tras cu linia, care se furișa ca un șarpe uriaș prin lanurile cu grâu înalt și des. Amurgul palid se stingea încetul cu încetul.

Dunga rumenă a asfințitului era tăiată acum de un nor lung și greoi, care aducea când cu o luntre, când cu un om înfășurat într-o

plapumă...

Mersesem așa vreo două sau trei verste, când pe pânza decolorată a amurgului începură să se ivească, unul după altul, un șir de plopî înalți și drepți ca lumânările. Dincolo de plopî sclipi râul – și deodată, ca prin farmec, înaintea ochilor mei se desfășură un tablou neasemuit. Trebuia să opresc calul, deoarece drumul, drept până atunci, o lua la vale povârnit și năpădit de tufișuri. Noi eram sus pe deal, iar jos, dedesubtul nostru, se deschidea o groapă largă, plină de întunerice și de umbre fantastice. Pe fundul acestei gropi, în șesul întins, păzit de plopî și mângâiat de sclipirile râului, se ghemuise un sat. Acum, satul dormea... Izbele, clopotnița bisericii și plopîi se desprindeau din amurgul cenușiu, iar umbrele lor se răsfrângeau în oglinda netedă a râului.

L-am trezit pe Pașka, să nu se ducă de-a rostogolul din căruță și am început, cu băgare de seamă, să coborâm.

— Am ajuns la Lukovo? mă întrebă Pașka ridicându-și alene capul.

— Am ajuns. Ține hățurile!...

Coboram cu calul de căpăstru și mă uitam spre sat. De la cea dintâi aruncătură de ochi, mi-a atras atenția un lucru ciudat: în partea cea mai de sus a clopotniței, într-o ferestruică dintre cupolă și clopote, sclipea o luminiță. Luminița aceea, ca a unei candelă gata să se stingă, când dispărea o clipă, când se aprindea din nou, mai vie încă. Ce căuta acolo? Ce rost avea? Nu puteam să cred că ardea dincolo de ferestruică, deoarece în turnulețul de deasupra clopotniței nu se aflau nici icoane, nici candelă. După cât știam, acolo nu erau decât grinzi, praf și pânze de păianjen. Și apoi, ar fi fost greu să treacă cineva din clopotniță în turnuleț, trecerea fiind zidită.

Luminița aceea ar fi putut fi mai curând răsfrângerea unei lumini din afară. Dar, cu toate silințele, n-am izbutit să descopăr vreun alt punct luminos în spațiul larg care se desfășura în fața mea. Era o noapte fără lună. Geana palidă a amurgului, care abia mai pâlpâia, n-ar fi putut să se răsfrângă acolo, deoarece fereastra cu luminița dădea spre răsărit, nu spre apus. Gânduri ca acestea, și altele încă,

îmi umblau prin minte tot timpul cât coboram povârnișul cu calul de căpăstru. Când am ajuns în vale, m-am urcat în căruță și m-am mai uitat o dată la luminiță: clipea ca și înainte, când pierzându-se, când aprinzându-se din nou, mai vie încă.

„Ciudat, îmi ziceam, făcând fel de fel de presupuneri. Cât se poate de ciudat...”

Și, încetul cu încetul, simțeam cum puneă stăpânire pe mine un sentiment tulburător. La început, credeam că era vorba doar de ciudă: cum de nu eram în stare să-mi explic un fenomen atât de simplu? Dar mai târziu când, îngrozit, mi-am luat deodată ochii de la luminiță și l-am apucat de mână pe Pașka, mi-am dat seama că sentimentul acela nu era decât spaima... Simțeam cum mă pătrunde o impresie de singurătate, de neliniște și de frică, de parcă mă aruncase cineva, fără voia mea, în groapa aceea imensă și plină de întuneric, în care nu eram decât eu și clopotnița care se uita la mine cu ochiul ei roșu.

— Pașka! am strigat, închizând ochii de groază.

— Da...

— Pașka, ce o fi însemnând luminița aceea din clopotniță?

Pașka s-a uitat la clopotniță peste umărul meu, apoi a căscat.

— Apoi, știu eu?...

Cele câteva vorbe schimbate cu băiatul m-au liniștit oarecum, dar nu pentru mult timp. Văzând cât eram de tulburat, Pașka și-a holbat ochii lui mari la luminiță, s-a mai uitat o dată la mine, pe urmă iar la luminiță...

— Mi-e frică! a șoptit el.

Atunci, pierzându-mi mințile de spaimă, l-am cuprins cu o mână pe băiat, l-am strâns lângă mine și am dat bici calului.

— Ce prostie! îmi ziceam. Toate astea sunt înspăimântătoare numai și numai pentru că nu le înțeleg... Și tot ce nu înțelegem ni se pare misterios și ne sperie.

Căutam să mă încredințez că am dreptate, dar în același timp nu încetam să dau bici calului. După ce am ajuns la stație, am stat de vorbă cu căpitanul de poștă un ceas întreg, înadins, ba am mai și citit două sau trei ziare. Totuși neliniștea nu mă părăsea. Când ne-

am întors, luminița nu se mai vedea. În schimb, umbrele caselor și ale plopilor, ca și dealul pe care trebuia să-l urcăm, îmi păreau vii. Și nici până astăzi nu știu ce rost avea luminița aceea...

Altă spaimă pe care am tras-o mi-a fost pricinuită de o întâmplare tot atât de neînsemnată... Mă întorceam de la o întâlnire. Era ora unu noaptea, când natura e cufundată de obicei în somnul cel mai adânc și mai dulce dinaintea dimineții. De data aceasta însă, natura nu dormea și n-ai fi putut spune că noaptea era liniștită. Se auzeau strigăte de cârstei, de prepelițe și de becaține, cântec de privighetori și țârâit de greieri și de coropișnițe. Deasupra ierbii plutea o ceață ușoară, iar sus, pe cer, norii alergau pe lângă Lună fără să se uite îndărăt. Natura nu dormea, de parcă i-ar fi fost frică să nu piardă, dormind, cele mai frumoase clipe din viața ei.

Mergeam pe o cărare îngustă, pe-alături de terasamentul căii ferate. Lumina Lunii luneca de-a lungul șinelor, peste care căzuse rouă. Umbrele uriașe ale norilor treceau din când în când pe deasupra terasamentului. Departe înaintea mea ardea liniștit o luminiță verde, încețoșată.

„Înseamnă că totul e bine...” îmi ziceam, uitându-mă la luminița aceea.

Sufletul îmi era senin, liniștit și fericit. Veneam doar de la întâlnire, de grăbit n-aveam de ce să mă grăbesc, somn nu mi-era, iar sănătatea și tinerețea mea se trădau cu fiecare respirație, cu fiecare pas ce-mi răsuna, înăbușit, în freământul monoton al nopții. Nu mai știu în ce stare sufletească eram atunci, dar mi-aduc aminte că mă simțeam fericit, nespus de fericit.

Mersesem așa poate o verstă, când deodată am auzit în urmă un uruit, ceva ca rostogolirea unei ape mari. Uruitul se făcea tot mai puternic și se tot apropia. Am întors capul: la vreo sută de pași se deslușea umbra neagră a dumbrăvii din care abia ieșisem. În locul acela terasamentul făcea o curbă elegantă la dreapta, pierzându-se apoi printre copaci. M-am oprit, intrigat, și am așteptat. La cotitură apărură curând o namilă neagră și uriașă care se îndrepta cu vuiet greu spre mine și, cu iuțeala unei păsări în zbor, trecu de-a lungul

șinelor, chiar pe dinaintea mea. După câteva clipe, namila dispăru, iar uruitul ei se pierdu în freamătul nopții.

Era un vagon de marfă ca toate vagoanele, fără nimic deosebit. Dar apariția lui așa, singur, fără locomotivă și încă noaptea, mă tulbură. De unde ieșise, așa, ca din pământ, și ce putere îl purta de-a lungul șinelor cu viteza aceea amețitoare? De unde venea și încotro se ducea?

Dacă aș fi fost superstițios, aș fi crezut că diavolii și vrăjitoarele se întorceau în bârlogul lor, la odihnă, și mi-aș fi căutat de drum. Dar așa, acestui fenomen nu-i puteam găsi nicio explicație. Nu-mi venea să cred ochilor și mă încurcam în tot felul de presupuneri, ca o muscă într-un păienjeniș...

Și deodată am avut impresia că eram singur, singur de tot în spațiul acela necuprins, că noaptea, care-mi părea posomorâtă acum, nu-și mai lua ochii de la mine, mă pândea pas cu pas, și că toate zgomotele – strigătele păsărilor de noapte și foșnetul copacilor – erau sinistre și că n-aveau alt rost decât să mă înspăimânte. Fără să-mi dau seama, am rupt-o de fugă ca un nebun, căutând să alerg din ce în ce mai repede. Și atunci am început a desluși un lucru pe care încă nu-l băgasem de seamă: suspinele jalnice ale firelor de telegraf.

— Mai mare rușinea! mă dojeneam. Lașitatea asta e curată prostie!...

Și totuși lașitatea era mai puternică decât rațiunea. Mi-am încetinit goana numai când am ajuns la luminița cea verde, unde am dat peste o cabină neagră de acar. Lângă ea, pe terasament, stătea o umbră: fără îndoială, paznicul.

— Ai văzut? l-am întrebat, gâfâind.

— Pe cine? Ce să văd?

— Vagonul care-a trecut în goană!...

— L-am văzut... bombăni omul, fără chef. S-a desprins din coada trenului de marfă. La versta o sută douăzeci și unu e o pantă mare... trenul urcă la deal. Lanțurile vagonului din coadă s-au rupt... și se înțelege că s-a desprins și a luat-o îndărăt... Acum prinde-l, dacă poți!...

Ciudata întâmplare era lămurită acum și tot ce mi se păruse fantastic în ea se risipise. Spaima mi-a trecut ca prin farmec și am putut să-mi caut mai departe de drum.

Prin cea de-a treia spaimă cumplită am trecut într-o zi de primăvară timpurie, pe când mă întorceam de la vânătoare. Se înserase. Drumul prin pădure era plin de băltoace. Plouase cu puțin înainte și noroiul îmi plescăia sub picioare. Lumina roșie a asfințitului se strecura printre copaci, rumenind trunchiurile albe ale mestecenilor și frunzișul lor tânăr. Eram grozav de obosit. Abia îmi mai mișcam picioarele.

La vreo cinci sau șase verste de casă, în timp ce mergeam pe drumul de pădure, am dat fără veste de un câine mare și negru, un terra-nova. Trecând pe lângă mine, dulăul m-a privit drept în față, apoi și-a căutat de drum.

„Frumos câine... m-am gândit. Al cui o fi?”

Am întors capul. Dulăul se opri la zece pași în urma mea și nu-și mai lua ochii de la mine. Timp de un minut ne-am cercetat în tăcere, pe urmă, măgulit pesemne de atenția mea, câinele s-a apropiat încet și a început să dea din coadă...

Am plecat. Dulăul după mine.

„Al cui o fi? mă întrebam. De unde-o fi ieșit?”

Cunoșteam toți moșierii până la treizeci și patruzeci de verste împrejur, le cunoșteam și câinii. Niciunul nu avea vreun terra-nova. Atunci de unde ieșise și cum de nimerise în pădurea aceea pustie, pe drumul acela neumblat, pe unde nu se cară decât lemne? Să se fi rătăcit de cineva care trecuse cu căruța pe acolo? Nici asta nu se putea, deoarece drumul nu ducea nicăieri.

M-am așezat pe o buturugă și am început să-mi cercetez tovarășul de drum. Câinele se așeză și el, își înălță capul și-și aținti privirea asupra mea... Se uita, fără să clipească. Și, fie din pricina liniștii, a umbrelor și a freamătului pădurii, fie, poate, din pricina oboselii, nu știu, însă privirea aceea fixă a unor ochi de câine ca toți clinii m-a băgat în sperieți. Mi-am adus aminte de Faust și de bulldogul lui și m-am gândit că uneori, din cauza oboselii, oamenii nervoși au halucinații. Și atât a fost de ajuns ca să mă ridic de pe

buturugă și s-o iau la picior. Dulăul, după mine...

— Marș de-aici! am strigat la el.

Dar pesemne că dulăului i-a plăcut glasul meu, deoarece a sărit vesel și a luat-o la galop înaintea mea.

Marș de-aici! am mai strigat o dată.

Dulăul a întors capul, mi s-a uitat drept în ochi și a început să dea din coadă, bucuros: pesemne îi făcea plăcere că eram furios. Ar fi trebuit să-l mângâi, însă nu-mi ieșea din minte bulldogul lui Faust și spaima îmi sporea cu fiecare clipă... Amurgul care cobora sfârși prin a mă tulbura de-a binelea și, de câte ori dulăul se apropia de mine și mă atingea cu coada, închideam ochii, ca un laș. Așa că s-a repetat povestea cu luminița din clopotniță și cu vagonul: n-am mai putut îndura și am luat-o la goană...

Acasă am găsit un oaspete, un vechi prieten de-al meu, care, îndată ce-mi dădu bună seara, începu să mi se plângă că, venind spre mine, se rătăcise prin pădure și-și pierduse câinele frumos și scump.

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, nr. 162, 16 iunie, la rubrica „Efemeride”, cu subtitlul (*Povestirea unui vilegiaturist*). Semnată: A. Cehonte. După ce i s-au adus serioase modificări, a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1900, vol. II. Publicăm textul din 1900.

La includerea în culegerea de opere, povestirea a suferit numeroase modificări de stil și s-au lăsat la o parte unele amănunte din descrierea peisajelor de la începutul povestirii.

Farmacista

Orășelul B., care nu are, în totul, decât două sau trei ulițe înguste, e cufundat în somn adânc. În văzduhul încremenit e liniște. Doar undeva departe, poate că tocmai dincolo de oraș, se aude un lătrat de câine, subțirel și răgușit. Încă puțin și o să se crape de ziuă.

Tot ce e suflare omenească doarme de mult. Numai nevasta tânără a spițerului Ciornomordik⁴², proprietarul farmaciei din orășel, nu doarme. S-a culcat până acum de vreo trei ori, dar degeaba: nu poate adormi și nu știe de ce. Stă în fața ferestrei deschise, numai în cămașă de noapte, și se uită pe stradă. Se înăbușă de căldură, e plictisită și i-e ciudă... atât de ciudă, încât îi vine să plângă. Dar de ce, nici asta n-o știe. Simte cum i se urcă mereu un nod în gât... La spatele ei, numai la câțiva pași, sforăie cu fața la perete însuși Ciornomordik. Un purice flămând i s-a înfipt la rădăcina nasului, dar spițerul nu-l simte, ba chiar zâmbește, deoarece tocmai atunci visează că toți oamenii din orășel tușesc și vin la el, unul după altul, să cumpere picături de mentă. Doarme așa de adânc, încât nu l-ai putea trezi nici dacă l-ai înțepa, nici dacă l-ai dezmierda, nici chiar dacă ai trage cu tunul!

Farmacia e aproape de marginea orășelului, așa că nevasta spițerului vede câmpul până cine știe unde... Vede cerul albind cu încetul spre răsărit, apoi rumenindu-se ca în fața unui foc uriaș – și deodată, de după o tufă îndepărtată, iese la iveală Luna mare, cu

obrazul turtit. E roșie (totdeauna când iese de după tufe, nu se știe de ce, Luna e grozav de rușinată).

Pe neașteptate, în liniștea nopții se aud pași și zăngănit de pinteni, apoi glasuri.

„Trebuie să fie ofițerii care se întorc de la ispravnic și se duc în tabără”, își zice farmacistul.

Ceva mai târziu se ivesc două umbre, în tunici albe, ofițerești: una e mare și groasă, cealaltă mai mică și mai subțire... Vin alene de-a lungul gardului, abia târându-și picioarele, și se apropie vorbind în gura mare. Când ajung în dreptul farmaciei, își încetinesc pasul și se uită spre ferestre.

— Miroase a farmacie... zice ofițerul cel subțire.

— Uite chiar farmacia! Da, mi-aduc aminte... Am fost săptămâna trecută de mi-am luat niște unt de ricin. Farmacistul avea o mutră acră și fălci de măgar. Ce mai fălci, nenișorule! Cu niște fălci ca astea îi făcea praf Samson pe filistenii!

— Mda... face cel gros, cu glas adânc. Doarme farmacia, doarme și farmacistul! Dac-ai ști, Obteosov, ce frumușică-i farmacistul!

— Am văzut-o. Mi-a plăcut grozav... Ascultă, doctore, crezi că e posibil să fie ea îndrăgostită de fălcile cele de măgar? E posibil?

— O, fără îndoială că nu, oftează doctorul, de parcă l-ar fi prins mila de farmacist. O fi dormind acum, păpușica, după ferestre... Ce zici, Obteosov⁴³? Stă întinsă, cu brațele desfăcute de căldură... cu gurița pe jumătate deschisă... Un picioruț îi atârână din pat... Te pomenesti că dobitocul acela de farmacist nici nu se pricepe în chestii de astea... Pentru el ori o femeie, ori o sticlă cu creolină, e același lucru.

— Știi ceva, doctore? zice ofițerul, oprindu-se. Hai să intrăm și să cumpărăm ceva! Poate o vedem pe farmacistă...

— Ce-ți trece prin minte! Acum, noaptea?

— Ei, și ce? Doar îs datori să vândă și noaptea! Hai să intrăm, drăguțule!

— Să încercăm...

Ascunsă după perdele, farmacistul aude cum sună dogit

clopoțelul. Întorcând capul spre bărbatul ei, care sforăie dulce și zâmbește, își trage repede rochia, își vâra picioarele goale în pantofi și aleargă în farmacie.

După ușa de sticlă se zăresc două umbre... Farmacista ridică puțin fitilul lămpii și se grăbește să deschidă. Nu se mai simte nici plictisită, nici înciudată și nici nu-i mai vine să plângă. Doar inima îi bate puternic. Întâi intră doctorul cel gros, apoi Obteosov cel subțire. Acum îi putem cerceta în voie. Doctorul are o burtă respectabilă, e brun, bărbos și stângaci. La cea mai mică mișcare pâraie tunica pe el și-i curg sudorile pe obraz. În schimb, ofițerul e rumen, ras ca-n palmă, cu trăsături de femeie și mlădios ca o cravașă englezească.

— Ce doriți? îi întreabă farmacista, strângându-și rochia la piept.

— Dați-ne... î-î-î... de cincisprezece copeici pastile de mentă!

Fără să se grăbească, farmacista coboară un borcan de pe poliță și începe să cântărească pastilele. Clienții o privesc de la spate, fără să clipească: doctorul își ține ochii pe jumătate închiși, ca un motan sătul, iar locotenentul e foarte grav.

— Pentru întâia oară văd o doamnă vânzând în farmacie... zice doctorul.

— Nu e de mirare... îi răspunde farmacista, trăgând cu coada ochiului la obrazul rumen al lui Obteosov. Bărbatul meu nu are niciun ajutor, așa că de obicei îl ajut eu.

— Așa... Dar aveți o farmacie strașnic de simpatică! Ce de-a mai... astea... borcane de tot felul! Și nu vă e frică să umblați cu atâtea otrăvuri? Brrr!

Farmacista închide pungața și i-o dă doctorului. Obteosov îi întinde o piesă de cincisprezece copeici. Trece așa cam jumătate de minut de tăcere... Bărbații se uită unul la altul, fac un pas spre ușă, apoi iarăși se uită unul la altul...

— Dați-ne și bicarbonat de sodiu de zece copeici, zice doctorul.

Mișcându-se alene, domol, farmacista întinde din nou mâna spre poliță.

— Nu cumva aveți în farmacie așa ceva... îngăimă Obteosov,

frecându-și mâinile, așa ceva, știți, un fel de... vreo băutură întăritoare... apă gazoasă, să zicem? Aveți apă gazoasă?

— Avem, îi răspunde farmacistul.

— Bravo! Sunteți o zână, nu femeie! Pregătiți-ne, vă rog, vreo trei sticle.

Farmacista împachetează repede bicarbonatul de sodiu și se face nevăzută în întunericul ușii.

— Ananas, nu altă! zice doctorul, făcând cu ochiul. Un ananas ca ăsta, Obteosov, nu găsești nici în insula Madera. Ce zici? Hai? Dar... auzi cum sforăie cineva? ăsta-i domnul farmacist în persoană, care binevoiește să se odihnească...

Peste câteva clipe, farmacistul se întoarce și pune pe tejghea cinci sticle. Abia a ieșit din beci, din care pricină e aprinsă la obraz și ușor tulburată.

— Sst... mai încet! zice Obteosov când, după ce a scos dopurile, farmacistul scapă tirbușonul. Nu faceți zgomot, să nu vi se trezească bărbatul.

— Și ce-i dacă s-o trezi?

— Doarme așa de dulce... desigur că vă visează... În sănătatea dumneavoastră!

— Și pe urmă, adaugă doctorul cu glasul lui gros, în timp ce apa gazoasă îi venea pe gât, bărbații sunt niște dihanii așa de plictisitoare, încât n-ar strica să doarmă tot timpul... Ehe, dacă la apa asta am avea și un vinișor roșu!...

— Ce vă trece prin minte! râde farmacistul.

— Ar fi grozav! Păcat că farmaciile nu vând și băuturi spirtoase... De altfel... dumneavoastră trebuie să aveți în farmacie vin, așa, ca medicament. Aveți *vinum gallicum rubrum*?⁴⁴

— Avem.

— Minunat! Aduceți-l colea! Aduceți-l, lua-l-ar naiba!

— Cât doriți?

— *Quantum satis!*⁴⁵ ... Mai întâi puneți-ne câte un dram în apa gazoasă și pe urmă om vedea noi... Ce zici, Obteosov? Mai întâi cu apă, și după aceea *per se*⁴⁶...

Doctorul și Obteosov se așază la tejghea, își scot chipiele și

încep să bea vin roșu.

— Trebuie să recunoaștem că vinul e din cale-afară de prost! *Vinum miserabilum*... Bineînțeles că în prezența... hm!... e curat nectar... Domniță, sunteți încântătoare! Vă sărut mânuța... în gând.

— Ce n-aș da să fac și eu la fel... dar nu în gând! zice Obteosov. Pe cinstea mea! Mi-aș da și viața...

— Lăsați astea... protestează doamna Ciornomordik, înroșindu-se și luându-și un aer grav.

— O, dar ce cochetă sunteți! râde încet doctorul, privind-o viclean pe sub sprâncene. Ochișorii dumitale împușcă, nu alta! Pif, paf! Vă felicit: ați învins! Suntem la pământ!

Farmacista se uită la obrajii lor aprinși, îi ascultă și curând se înviorează și ea. E așa de veselă acum! Vorbește, râde, cochetează, ba chiar, după îndelungatele rugăminți ale clienților, bea două degete de vin roșu.

— Ofițerii ar face bine să vină mai des din tabără la oraș, zice. E o plictiseală aici, ceva de spaimă. Eu una mor de urât!

— Vă cred! se indignează doctorul. Un asemenea ananas... o asemenea minune a naturii să stea în... în pustietatea asta! Bine-a zis Griboedov: „În pustietate! La Saratov!” Dar e timpul să plecăm. Încântat de cunoștință, cât se poate de încântat! Ce avem de plată?

Farmacista își ridică ochii în tavan și-și mișcă mult timp buzele. Apoi răspunde:

— Douăsprezece ruble și patruzeci și opt de copeici!

Obteosov scoate din buzunar un portofel umflat, scotocește mult prin teancul de hârtii și plătește.

— Bărbatul dumitale doarme dulce... visează... îngăimă el la despărțire, strângând mâna farmacistei.

— Nu-mi face plăcere să mi se spună prostii...

— Ce, astea-s prostii? Dimpotrivă... nu-s deloc prostii... însuși Shakespeare a spus: „Ferice-i cel ce-n tinerețe fu june și s-a copt la timp.”⁴⁷

— Lasă-mi mâna în pace!

În sfârșit, după lungi discuții, clienții îi sărută mâna și ies din farmacie nehotărâți, ca și cum s-ar gândi dacă n-au uitat ceva.

Farmacista se întoarce repede în dormitor și se așază la aceeași fereastră. De acolo îi vede, pe doctor și pe locotenent, depărtându-se cu regret de farmacie, iar după vreo douăzeci de pași oprindu-se și începând să vorbească în șoaptă. Despre ce or fi vorbind? Îi bate inima, tâmpilele îi zvâcnesc și nu știe singură de ce... Îi bate inima de parcă cei doi, șoptind între ei, i-ar hotărî propria ei soartă.

După vreo cinci minute, doctorul îl lăasă pe Obteosov și pleacă înainte, iar locotenentul se întoarce. Trece o dată prin fața farmaciei, apoi încă o dată... Se oprește în dreptul ușii, mai face câțiva pași... În sfârșit se aude, sfios, clopoțelul.

— Ce? Cine-i acolo? întreabă deodată glasul farmacistului. Sună cineva și tu habar n-ai! face el, supărat. Ce-i bătaia asta de joc?

Farmacistul se scoală, își ia halatul pe el și trece în farmacie, legănându-se somnoros și lipăind cu papucii pe podea.

— Ce... ce doriți?! îl întreabă el pe Obteosov.

— Dați-mi... dați-mi de cincisprezece copeici pastile de mentă!

Trăgând mereu aerul pe nas, căscând, dormind de-a-n picioarele și izbindu-se cu genunchii de tejghea, farmacistul se înalță la poliță și ia de acolo un borcan...

După câteva minute, farmacista îl vede pe Obteosov cum iese din farmacie, face doi-trei pași și aruncă pastilele de mentă în praful drumului. De după colț îi iese înainte doctorul. Se opresc unul în fața altuia apoi dispar, gesticulând, în ceața dimineții...

— Cât sunt de nenorocită! își zice farmacista, uitându-se cu necaz la bărbatul ei care se dezbracă grăbit să se culce și să-și continue somnul. Doamne, cât sunt de nenorocită! repetă ea, izbucnind dintr-odată în plâns amar. Și nimeni nu știe, nimeni...

— Am uitat pe tejghea cele cincisprezece copeici, mormăie farmacistul, învelindu-se cu plapuma. Pune-le, te rog, în casetă...

Și adoarme pe loc.

din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

La includerea povestirii în culegerea de opere, autorul a schimbat numele spițerului – în textul inițial îl chema Traclitemberg – a făcut modificări de stil aproape la fiecare frază, a lăsat la o parte unele cuvinte, propozițiuni și episoade, adăugând, pe alocuri, noi amănunte.

Oameni de prisos

O seară de iunie. Sunt șase trecute. Din halta „Hilkovo”⁴⁸ pleacă spre stațiunea de odihnă, alcătuită numai din vile, un grup de vilegiaturiști care s-au coborât din tren cu câteva clipe înainte. Cea mai mare parte din ei sunt capi de familie și merg încet, încărcăți cu pachete, cu serviete și cutii de pălării. Toți au aerul unor oameni obosiți, flămânzi și rău dispuși, de parcă soarele n-ar străluci și iarba n-ar înverzi pentru ei.

Printre noii sosiți e și Pavel Matveevici Zaikin⁴⁹, judecător la tribunalul de circumscripție – un bărbat înalt și puțin adus de spate, purtând o haină ieftină de dril și un chipiu decolorat, cu cocardă. E nădușit, aprins la față și încruntat.

— Veniți în fiecare zi la vilă? îl întreabă un vilegiaturist cu pantaloni roșcați.

— Nu, nu chiar în fiecare zi, îi răspunde Zaikin, ursuz. Nevastă-mea și băiatul stau aici tot timpul, dar eu vin doar de vreo două ori pe săptămână. N-am când veni în fiecare zi. Și pe urmă, e și costisitor.

— Adevărat că e costisitor, oftează pantalonii roșcați. Din oraș și până la gară nu poți veni pe jos, trebuie să iei o birjă. Apoi biletul costă patruzeci și două de copeici... Pe drum îți mai cumperi un ziar, mai iei un păhăruț de votcă, dacă ești slab de înger... Cheltuieli mărunte și fără importanță, dar când le aduni, se ridică la vreo două sute de ruble pe vară. Acum, ca să vorbim

cinstit, e mare lucru să trăiești în sânul naturii... fără discuție: viață idilică și toate celelalte... Totuși, după cum știți, cu lefurile noastre de funcționari trebuie să-ți socotești fiecare copeică. Dacă ai cheltuit cumva una mai mult – gata, nu mai poți dormi toată noaptea!... Da... Eu, stimate domnule – n-am onoarea să vă cunosc – primesc aproape două mii de ruble pe an, am gradul de consilier de stat, și totuși fumez tutun de calitate a doua și nu-mi rămâne o rublă disponibilă să-mi cumpăr apă minerală de Vichy, cum mi-au prescris doctorii pentru pietrele mele de la ficat!

— Ce să mai vorbim, e o mizerie! zice Zaikin, după un timp de tăcere. Eu unul, domnule, rămân la părerea că viața de vilegiatură au născocit-o diavolul și femeile. În cazul de față, pe diavol l-a mânat ura, iar pe femei marea lor ușurătate. La drept vorbind, asta nu mai e viață, ci muncă silnică, iad! E cald, zăduf, nu poți nici să respiri – și tu umbli de colo până colo ca un bezmetic și nu găsești un colțișor unde să-ți pui capul! În oraș n-ai nici mobilă, nici servitori... totul a fost cărat la vilă... Mănânci pe dracu, nu-i chip să bei un ceai pentru că n-are cine să-ți pună samovarul, nu te speli... Iar când vii aici, în sânul naturii, trebuie să mergi pe jos prin praf și pe căldură... ptui! Sunteți căsătorit?

— Desigur... Am și trei copii, oftează pantalonii roșcați.

— Ce să mai vorbim, e o mizerie... Pur și simplu, e de mirare că mai suntem în viață!

În sfârșit, vilegiaturiștii ajung în stațiune. Zaikin își ia rămas-bun de la pantalonii roșcați și se îndreaptă spre vila lui. Acolo îl întâmpină o liniște de mormânt. Nu se aude decât țiuitul țânțarilor și bâzâitul jalnic al unei muște care a nimerit, la vremea prânzului, într-o pânză de păianjen. La ferestre atârnă perdele de muselină, prin care se străvăd florile ofilite ale unor mușcate. Pe pereții de bârne, lângă tablourile în ulei, dormitează nenumărate muște. Pe sală, în bucătărie, în sufragerie – nimeni. În odaia care servește în același timp și de salon, și de odaie de oaspeți, Zaikin îl găsește pe Petea, băiețelul lui de șase ani. Petea stă la masă, respiră cu zgomot pe nas și, scoțându-și înainte buza de jos, decupează cu foarfeca valetul de caro dintr-o carte de joc.

— Tu erai, tată? zice el, fără să se întoarcă. Bună ziua!

— Bună ziua... Dar mama unde-i?

— Mama? A plecat cu Olga Kirillovna la repetiție, că joacă teatru. Poimâine au reprezentația. Or să mă ia și pe mine... Ai să mergi și tu?

— Hm!... Și când se întoarce?

— Zicea că diseară.

— Și Natalia unde-i?

— A luat-o și pe Natalia, s-o ajute la îmbrăcat acolo, la repetiție... iar Akulina s-a dus în pădure să culeagă ciuperci... Tată, de ce când te pișcă țânțarii li se face burta roșie?

— Nu știu... Fiindcă sug sânge. Și zi, nu-i nimeni acasă?

— Nimeni. Numai eu.

Zaikin se așază în fotoliu și se uită câțva timp pe fereastră, prost.

— Atunci, cine o să ne servească masa? întreabă el.

— Apoi azi nici nu s-a făcut mâncare! Mama credea că n-ai să vii și a poruncit să nu se gătească nimic. Ea o să mănânce la repetiție, cu Olga Kirillovna.

— Foarte mulțumesc! Și tu, ce ai mâncat?

— Eu am băut lapte. A cumpărat numai pentru mine, de șase copeici... Tată, dar de ce sug țânțarii sânge?

Zaikin simte deodată că ceva greu i se furișează în ficat și începe să-l râcăie. E așa de înciudat și de amărât, încât suflă anevoie și tremură. Îi vine să sară în picioare, să bată cu picioarele în podea și să dea drumul la o întreagă serie de înjurături... Dar aducându-și aminte că doctorii i-au interzis să se enerveze, se ridică și, stăpânindu-se cu greu, începe să fluiera aria din „Hughenoții”.

— Tată, tu știi să joci teatru? îl aude pe Petea.

— Ia mai slăbește-mă cu întrebările tale idioate! se supără Zaikin. Te legi de mine ca scaiul! Ai împlinit șase ani și ai rămas tot așa de prost ca și pe vremea când aveai trei!... Da, ești prost și dezmățat! De pildă, de ce strici cărțile de joc? Cine ți-a dat voie?

— Nu-s cărțile tale, îl răspunde Petea, întorcându-se spre el. Natalia mi le-a dat.

— Minți! Minți, băiat rău ce ești! și Zaikin se înfurie din ce în ce mai mult. Totdeauna minți! Ești bun de bătut, porcule! Am să-ți rup urechile, ai să vezi tu!

Petea sare în picioare, își lungește gâtul și se uită ținută la față congestionată și cătrănită a lui Zaikin. Ochii mari ai băiatului încep să clipească, apoi se umplu de lacrimi, iar obrazul i se strâmbă a plâns.

— De ce mă cerți? țipă el. De ce te legi de mine, prostule! Eu nu mă leg de nimeni și nici nu-mi fac de cap, ascult de toată lumea, și tu... tu te înfurii! Haide, spune, de ce mă cerți?

Băiatul vorbește atât de hotărât și plânge cu atâta amărăciune, încât lui Zaikin i-e rușine.

„Are dreptate, de ce m-oi fi legând de el?...”

— Ei, lasă... destul... îi spune, punându-i mâna pe umăr. Am greșit, Petiuha... iartă-mă. Tu ești băiatul meu cel bun și cuminte, și-mi ești drag...

Petea își șterge ochii cu mâneca hăinuței, se așază suspinând la locul lui și începe să decupeze o damă. Zaikin se duce în birou. Se întinde pe divan și, punându-și mâinile sub cap, se adâncește în gânduri. Lacrimile băiatului i-au risipit mânia și durerea de ficat începe, încetul cu încetul, să i se potolească. Nu mai simte decât oboseală și foame.

— Tată! aude el de după ușă. Vrei să-ți arăt colecția mea de insecte?

— Arată-mi-o!

Petea intră în birou și-i întinde o cutie verde și lungă. Încă înainte de a o duce la ureche, Zaikin aude gâzele zgâriind pereții cutiei și bâzâind cu deznădejde. Ridică încet capacul și vede o mulțime de fluturi, de gândaci, de muște și de cosași înfipti în ace pe fundul cutiei. Toți, afară de doi sau trei fluturi, sunt încă vii și mișcă.

— Ia te uită, cosașul ăsta tot mai mișcă! se miră Petea. L-am prins ieri dimineață și încă tot n-a murit!

— Cine te-a învățat să-i vâri în ace? îl întreabă Zaikin.

— Olga Kirillovna.

— Mai bine o înfingeai în ace pe Olga Kirilovna! zice Zaikin cu scârbă. Ia de aici cutia! E rușine să chinuiești așa niște biete vietăți!

„Doamne, ce proastă educație i se dă!” își zice el, după plecarea lui Petea.

Și Pavel Matveevici uită și de oboseală, și de foame, și nu se mai gândește decât la soarta băiatului. În vremea asta, dincolo de ferestre, lumina zilei scade treptat... Aude cum se întorc grupuri de vilegiaturiști de la scăldat. Cineva se oprește lângă fereastra deschisă a sufrageriei și strigă: „Nu doriți ciuperci?” Și neprimind niciun răspuns, pleacă înainte lipăind cu picioarele goale... Când întunericul se îngroașe până într-atât încât mușcata de după perdeluța de muselină își pierde conturul, iar pe fereastră începe să intre răcoarea serii, ușa de la sală se deschide cu zgomot și se aud pași grăbiți, vorbe și râsete...

— Mama! strigă Petea.

Zaikin scoate capul din birou și o vede pe Nadejda Stepanovna, nevastă-sa, rumenă în obraji și plină de viață ca totdeauna... O însoțesc Olga Kirillovna, o blondă uscățivă, cu pistrui mari pe față, și doi bărbați necunoscuți: unul tânăr și înalt, cu părul roșcat și cârlionțat și cu mărul lui Adam foarte proeminent, celălalt scund și bine legat, cu fața rasă de actor și cu bărbia vânătă și strâmbă.

— Natalia, pune samovarul! strigă Nadejda Stepanovna, foșnindu-și rochia cu zgomot. Am auzit că a venit Pavel Matveevici. Unde ești, Pavel? Bună seara! strigă ea dând buzna în birou și răsuflând precipitat. Ai sosit? Îmi pare așa de bine... Au venit cu mine și doi dintre actorii noștri amatori... hai să te prezint... Uite, cel înalt, e Koromîslov⁵⁰ cântă grozav! Iar celălalt mai mic, e un oarecare Smerkalov⁵¹, actor de meserie... declamă strașnic!... Uf, nu mai pot, am obosit! Până mai adineauri am avut repetiție... Merge minunat! Jucăm „Chiriașul cu trombon” și „Ea îl așteaptă”... Spectacolul are loc poimâine...

— De ce i-ai adus? o întreabă Zaikin.

— Nu se putea altfel, tăicuțule! După ceai, trebuie să mai repetăm rolurile și să mai cântăm puțin... Koromîslov și cu mine

avem un duet... Dar stai, să nu uit! Trimite, drăguțule, pe Natalia să cumpere sardele, votcă, brânzeturi și ce-o mai fi. Nici vorbă că rămân să mănânce cu noi... Doamne, cât sunt de obosită!

— Hm... N-am bani!

— Nu se poate, tăicuțule! E rușine. Nu mă face să roșesc!

Peste o jumătate de oră, Natalia se duce să cumpere votcă și gustări, iar Zaikin, după ce-și bea ceaiul și mănâncă o franzelă întreagă, se retrage în dormitor și se culcă în pat, în timp ce Nadejda Stepanovna și oaspeții ei, gălăgioși și veseli, încep să-și repete rolurile. Pavel Matveevici îl aude încă mult timp pe Koromîslov citind pe nas și pe Smerkalov exclamând ca la teatru... După ce se termină lectura, se pornește o discuție nesfârșită, întreruptă din când în când de râsul ascuțit al Olgăi Kirillovna. În virtutea dreptului său de actor veritabil, Smerkalov explică rolurile, sigur de sine și entuziasmat.

Urmează apoi duetul, iar după duet, zgomot de farfurii... Prin somn, Zaikin aude cum îl roagă toți pe Smerkalov să recite „Păcătoasa” și cum actorul, după ce face fasoane, începe să declame: şuieră, se bate cu pumnii în piept, râde și plânge cu glasul lui gros și răgușit... Zaikin se strâmbă urât și-și vâra capul sub plapumă...

— Aveți mult de mers și e întuneric, aude el, după vreun ceas, glasul Nadejdei Stepanovna. De ce nu rămâneți pe noapte la noi? Koromîslov o să se culce pe divan, aici, în salon, iar dumneata, Smerkalov, în locul lui Petea... Pe Petea îl putem muta în biroul bărbatului meu... Prin urmare rămâneți, nu-i așa?

În sfârșit, când pendula bate ora două, totul se liniștește... Ușa dormitorului se deschide și Nadejda Stepanovna se arată în prag.

— Dormi, Pavel? șoptește ea.

— Nu, dar ce este?

— Du-te, tăicuțule, și te culcă în birou la tine, pe divan. Aici, în patul tău, trebuie s-o culc pe Olga Kirillovna. Du-te, drăguțule! Aș culca-o pe ea în birou, dar se teme să doarmă singură... Haide, scoală-te odată!

Zaikin se dă jos din pat, își pune halatul și, luându-și perna,

pleacă în birou... Ajungând pe dibuite la divan, aprinde un chibrit și vede că acolo s-a culcat Petea. Băiatul nu doarme. Se uită cu ochii mari la chibrit...

— Tată, dar de ce nu dorm țânțarii noaptea? întreabă el.

— Pentru că... pentru că... bombănește Zaikin, pentru că noi amândoi suntem de prisos aici... N-avem măcar unde dormi!

— Tată, dar de ce Olga Kirillovna are pistrui pe obraz?

— Ia mai lasă-mă în pace și nu mă plictisi!

După ce stă puțin la gânduri, Zaikin se îmbracă și iese în stradă, să se răcorească... Se uită la cerul plumburiu din preajma zorilor și la norii încremeniți, ascultă strigătul leneș al cristeiului somnoros și se gândește la ziua de mâine când, după ce s-o întoarce de la tribunal, o să se întindă în pat și o să doarmă... Deodată, de după colț se ivește o umbră.

„Trebuie să fie paznicul”... își zice Zaikin.

Dar, după ce se mai apropie de el și se uită mai bine, îl recunoaște pe vilegiaturistul de ieri, cel cu pantalonii roșcați.

— Nu dormiți? întreabă.

— Vedeți că... nu prea mi-e somn... oftează pantalonii roșcați. Admir natura... Știți, cu trenul de noapte mi-a sosit un oaspete scump... mama nevestei... Și odată cu ea au venit și nepoatele mele... niște fete strașnice! Sunt așa de fericit... cu toate că... oricum e cam umed afară... Și dumneavoastră binevoiți să admirați natura?

— Da, urlă Zaikin, și eu admir natura... Dar nu cumva știți pe undeva, prin apropiere, vreo cârciumă sau vreun restaurant, ceva?

Pantalonii roșcați înaltă ochii la cer și, cu un aer grav, se adâncește în gânduri...

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, nr. 169, 23 iunie, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte. A intrat în culegerea „Vorbe nevinovate”, Moscova, apoi în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

„Păcătoasa” – versuri de A. K. Tolstoi.

„Hughenoții” – operă de Meyerbeer.

„Chiriașul cu trombon” – vodevil de S. Baikov.

„*Ea îl așteaptă*” – vodevil tradus din limba franceză, 1873.

Corista

Odată, pe când era mai tânără, mai frumoasă și avea încă glas, venise în vizită la ea, în antresolul vilei unde locuia, Nikolai Petrovici Kolpakov⁵², admiratorul ei. Ziua fusese nesuferit de fierbinte și de înăbușitoare. Kolpakov abia se ridicase de la masă, după ce băuse o sticlă întreagă de vin prost de Porto, așa că se simțea rău și n-avea niciun chef. Stăteau amândoi și se plictiseau, așteptând să se răcorească și să iasă la plimbare.

Atunci, pe neașteptate, se auzi în sală soneria. Kolpakov, care era fără haină și în papuci, sări în picioare și se uită nedumerit la Pașa.

— Trebuie să fie sau poștașul, sau prietena mea, zise cântăreața.

Kolpakov nu se rușina nici de poștaș, nici de prietena Pașei. Dar, pentru orice eventualitate, își luă hainele și trecu în odaia de alături, în timp ce Pașa alergă să deschidă ușa. Spre marea ei mirare, în prag nu era nici poștașul, nici prietena ei, ci o doamnă necunoscută, tânără, frumoasă, îmbrăcată cu gust și, după toate aparențele, o femeie cinstită.

Necunoscuta era palidă și respira greu, de parcă urcase o scară înaltă.

— Ce doriți? o întrebă Pașa.

Doamna nu-i răspunse îndată. Făcu un pas înainte, se uită încet în jurul ei prin odaie și se lăsă pe un scaun, ca și cum n-ar mai fi fost în stare să se țină pe picioare de oboseală, sau i-ar fi venit rău.

Apoi își mișcă mult timp buzele palide, încercând să spună ceva.

— Soțul meu e la dumneata? întrebă în sfârșit, ridicând spre Pașa ochii ei mari, cu pleoapele înroșite de plâns.

— Care soț? făcu Pașa în șoaptă. Și deodată se sperie atât de cumplit, încât îi înghețară și mâinile și picioarele. Care soț? repetă ea și începu să tremure.

— Soțul meu... Nikolai Petrovici Kolpakov.

— Nu... nu, doamnă... Nu cunosc niciun soț.

Urmă o clipă de tăcere. Necunoscuta își trecu de câteva ori batista peste buzele palide, ținându-și răsuflarea ca să-și biruie tremurul lăuntric, în timp ce Pașa stătea în fața ei nemișcată, ca încremenită, privind-o cu nedumerire și spaimă.

— Zici că nu e aici? întrebă doamna, de data aceasta cu glasul ferm și zâmbind, nu știu cum, ciudat.

— Nu... nu știu de cine vorbiți.

— Scârboasă, ticăloasă, mizerabilă ce ești!... șuieră străina printre dinți, măsurând-o pe Pașa cu ură și dezgust. Da, da... ești o scârboasă. Și sunt cât se poate de fericită că pot, în sfârșit, să ți-o arunc în obraz!

Pașa înțelese că făcea o impresie detestabilă asupra acestei femei îmbrăcate în negru, cu ochii plini de ură și cu degetele albe și subțiri. Și se simți rușinată de obraji ei bucălați și roșii, de ciupiturile de vărsat de pe nas și de bretonul zburlit de pe frunte, care nu voia cu niciun chip să stea la locul lui. I se părea că dacă ar fi fost mai subțirică, mai puțin pudrată și n-ar fi avut breton, ar fi putut ascunde că nu era o femeie cumsecade și nu i-ar fi fost atât de rușine și de frică în fața acestei misterioase necunoscute.

— Unde-i soțul meu? urmă doamna. De altfel, mi-e totuna dacă e aici sau nu. Trebuie să-ți spun că s-au descoperit în sarcina lui o serie de fraude... Îl caută... Vor să-l aresteze... Iată ce ai făcut!

Doamna se ridică în picioare și începu să se plimbe prin odaie, tulburată. Pașa se uita la ea și, de spaimă, nu mai putea să înțeleagă nimic.

— Chiar astăzi or să-l găsească și or să-l aresteze, urmă doamna izbucnind în plâns, iar în plânsul ei era și umilință, dar și ură. Și eu

știi cine l-a împins la grozăvia asta! Ticăloasă, nemernică ce ești! Creatură scârboasă, femeie vândută! (Buzele i se strâmbaseră și nasul i se încrețise de silă.) Eu n-am nicio putere... ascultă, femeie pierdută ce ești!... Eu n-am nicio putere, dumneata ești mai tare decât mine, dar să știi că are cine să ne apere, pe mine și pe copiii mei! Dumnezeu vede tot! El e drept! O să te pedepsească pentru fiecare lacrimă pe care o vărs, pentru toate nopțile mele nedormite! Da, vine ea vremea să-ți aduci aminte de vorbele mele!

Se făcu din nou tăcere. Doamna se plimba prin odaie frângându-și mâinile, iar Pașa se uita înainte la ea, prostită, nedumerită, fără să înțeleagă nimic, de parcă aștepta să se petreacă ceva înspăimântător.

— Dar eu nu știu nimic, doamnă! zise și, deodată, începu să plângă.

— Minți! strigă necunoscuta, fulgerând-o cu o căutătură aprigă. Știu tot! Te cunosc de mult! Știu că în luna din urmă venea la dumneata în fiecare zi!

— Așa-i. Ei, și? Ce-i cu asta? La mine vin mulți, dar eu nu silesc pe nimeni... Fiecare e liber să facă ce pofteste.

— Ți-am spus doar că s-au descoperit fraude! Bărbatul meu a delapidat de la serviciu bani străini!... Pentru dumneata... pentru una ca dumneata a făcut el o crimă ca asta! Ascultă, urmă femeia cu hotărâre, oprindu-se în fața Pașei. Dumneata n-ai principii, dumneata nu trăiești decât ca să faci rău, acesta doar e rostul vieții dumitale. Cu toate astea nu cred că ai căzut atât de jos încât să nu-ți fi rămas măcar un dram de omenie! Gândește-te că are nevastă și copii... Dacă e condamnat și trimis la ocnă – și eu, și copiii rămânem muritori de foame... înțelege odată! Și totuși este un mijloc care să-l scape și pe el și să ne scape și pe noi de mizerie și de rușine: dacă depun chiar astăzi nouă sute de ruble, îl lasă în pace. Numai nouă sute de ruble!

— Care nouă sute de ruble? întrebă încet Pașa. Eu... eu nu știu... Eu n-am luat...

— Dar nu cer de la dumneata nouă sute de ruble... dumneata n-ai bani, de altfel nici n-am nevoie de banii dumitale! Altceva îți

cer... De obicei, unor femei ca dumneata bărbații le fac daruri scumpe. Dă-mi înapoi darurile pe care ți le-a făcut bărbatul meu!

— Doamnă, dar el nu mi-a dat niciodată nimic! strigă Pașa cu glas ascutit, începând să înțeleagă.

— Atunci, ce-a făcut cu banii? Că a cheltuit și banii lui, și pe ai mei, și bani străini... Ce-a făcut cu ei?... Ascultă, te rog! Mi-am pierdut capul și ți-am spus o mulțime de lucruri neplăcute, te rog să mă ierți... Dumneata mă urăști, dar dacă totuși știi ce e aceea milă, încearcă să te pui în locul meu! Te implor, dă-mi înapoi ce ai de la el!

— Hm... zise Pașa, ridicând din umeri. Aș face-o cu plăcere, dar să mă bată Dumnezeu dacă mi-a dat vreodată ceva! V-o spun cinstit! Adică nu, aveți dreptate... se tulbură cântăreața, mi-a adus o dată două fleacuri... Dacă doriți, uite, vi le dau...

Pașa trase unul dintre sertarele măsuței de la toaletă și scoase de acolo o brățară ușoară de aur și un inel, subțirel de tot, cu piatră de rubin.

— Astea-s, zise ea, întinzându-i-le străinei.

Doamna se înroși și obrazul începu să-i zvâcnească. Era jignită.

— Ce înseamnă asta? strigă ea. Eu nu-ți cer de pomană, îți cer lucrurile care nu sunt ale dumitale... lucrurile pe care, profitând de situația dumitale, le-ai stors de la soțul meu... bărbatul acesta nenorocit, lipsit de voință... Joi, când te-am văzut cu el în port, purtai brățări și broșe scumpe. N-o face cu mine pe mieușelul nevinovat! Te întreb pentru ultima oară: îmi dai bijuteriile, sau nu?

— Ciudată mai sunteți, pe cuvântul meu... zise Pașa, începând să se supere. Vă asigur că n-am văzut de la Nikolai Petrovici al dumneavoastră decât brățara și inelul pe care vi le-am arătat. El nu-mi aducea decât pateuri dulci.

— Pateuri dulci!... începu să râdă necunoscuta. Acasă copiii n-aveau ce mânca și el căra aici pateuri dulci! Prin urmare, nu vrei să-mi dai înapoi bijuteriile?

Neprimind niciun răspuns, doamna se așeză pe scaun și rămase pe gânduri, cu privirea ațintită în gol.

— Ce să mă fac acum? urmă ea mai mult în șoaptă. Dacă nu

găsesc nouă sute de ruble, suntem pierduți și el, și eu, și copiii... Ce să fac cu ticăloasa asta? S-o ucid, sau să-i cad în genunchi?

Doamna își duse batista la obraz și începu să plângă.

— Te rog! vorbea printre suspine. Doar dumneata l-ai nenorocit și l-ai adus la sapă de lemn! Scapă-l, te rog... Dumitale poate că nu ți-e milă de el – dar copiii... copiii... Ce vină au bieții copilași?...

Pașa își închipui copilașii aruncați în stradă și plângând de foame. Și începu să plângă și ea.

— Ce pot să fac eu, doamnă? zise. Îmi spuneți că sunt o mizerabilă și că eu l-am adus pe Nikolai Petrovici la sapă de lemn. Iar eu vă jur în fața lui Dumnezeu cel drept că n-am avut niciun folos de la el... Din tot corul nostru, numai Motia are un amant bogat; noi, celelalte, îl tragem pe dracu de coadă. Nikolai Petrovici e un domn cult și delicat... cum aș fi putut să nu-l primesc? Noi nu putem să nu primim...

— Dar eu bijuteriile ți le cer! Dă-mi bijuteriile! Nu vezi că plâng... Că mă înjosesc?... Uite, dacă vrei, cad în genunchi în fața dumitale! Poftim!

Pașa țipă speriată, apărându-se cu mâinile. Simțea că această doamnă palidă și frumoasă, care vorbea atât de ales, ca la teatru, ar fi fost fără îndoială în stare să cadă în genunchi în fața ei. Dar ar fi făcut-o înadins, din mândrie, ca să-și arate noblețea caracterului, să se înalțe pe sine și s-o înjosească pe ea – o biată coristă...

— Bine, vi le dau! îi răspunse și începu să se agite, ștergându-și ochii. Poftim! Numai că astea nu le am de la Nikolai Petrovici... le-am primit de la alții... Cum binevoiți...

Și Pașa trase sertarul de sus al scrinului, scoase de acolo o broșă cu diamante, un șirag de mărgean, câteva inele și o brățară și i le întinse străineii.

— Luați-le, dacă doriți, numai să știți că de la soțul dumneavoastră n-am avut niciodată vreun folos. Luați-le și îmbogățiți-vă! urmă Pașa, umilită de amenințarea străineii de a-i cădea în genunchi. Iar dacă sunteți soția lui legitimă și... de neam ales, atunci păstrați-l lângă dumneavoastră. Asta-i! Nu l-am

chemat eu la mine, singur a venit...

Doamna se uită printre lacrimi la bijuterii și zise:

— Nu-s destule... Astea nu fac nici cinci sute de ruble!

Pașa se repezi la scrin și, furioasă, mai aruncă din sertar un ceas de aur, un portțigaret și o pereche de butoni. Apoi, desfăcându-și brațele, strigă:

— Altceva nu mi-a mai rămas... N-aveți decât să-mi faceți și percheziție!

Străina oftă, adună într-o batistă, cu mâini tremurătoare, bijuteriile și, fără să spună un cuvânt, fără să dea măcar din cap, plecă.

Ușa odăii de alături se deschise. Kolpakov intră. Era palid și-și scutura nervos capul, de parcă înghițise chiar în clipa aceea ceva grozav de amar. Avea lacrimi în ochi.

— Ce bijuterii mi-ai adus? se repezi Pașa la el. Când mi-ai adus, dacă-mi dai voie să te-ntreb?

— Bijuterii?... Astea-s fleacuri! zise Kolpakov, scuturând mereu din cap. Doamne! A plâns în fața ta, s-a înjosit...

— Te-ntreb: ce bijuterii mi-ai adus? strigă din nou Pașa.

— Doamne, Dumnezeu! Ea, femeie cinstită, mândră, curată... a fost gata să cadă în genunchi în fața... în fața uneia ca tine! Numai eu am adus-o aici! Numai eu sunt de vină!

Se luă cu mâinile de cap și oftă:

— Nu, niciodată n-o să mi-o iert! N-o să mi-o iert! Pleacă de lângă mine... ticăloaso! strigă el cu silă, trăgându-se îndărăt din fața Pașei și împingând-o cu mâini tremurătoare. Da, a fost gata să cadă în genunchi... și în fața cui? În fața uneia ca tine, Doamne, Dumnezeu!

Kolpakov se îmbracă repede și, ferindu-se cu scârbă de Pașa, se îndreptă spre ușă și ieși.

Pașa se trânti pe pat și începu să plângă în hohote. Îi părea rău acum după bijuteriile ei, pe care le dăduse într-o clipă de necugetată pornire și se simțea oropsită. Își aduse aminte cum, cu trei ani în urmă, o bătuse un negustor așa, din senin – și începu să plângă și mai amar.

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki”, 1886, nr. 27, 5 iulie. Titlul: „*Cântăreața*”. Semnată: A. Cehonte. După ce i s-au adus modificări esențiale, a intrat în culegerea științifico-literară „Drumeție”, Sankt-Petersburg, 1893. A fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1900, vol. II. Publicăm textul din 1900.

Pentru culegerea „Drumeție”, povestirea a fost refăcută. În prima versiune, Kolpakov era portărel; acest amănunt a fost lăsat la o parte. Aproape fiecare frază a suferit modificări de stil.

Sfârșitul povestirii, așa cum a fost publicat în revista „Oskolki”, era după cum urmează: [„— Bijuteriile?... Dar astea-s fleacuri! bombăni portărelul, luându-se cu mâinile de cap.

— Doamne Dumnezeule! A plâns în fața ta, s-a înjosit!... Voia chiar să-ți cadă în genunchi! Numai eu am adus-o până aici! Numai eu sunt de vină!

„Kolpakov se scărpină nervos la ceafă și gemu.

Să se roage, să se înjosească... urmă el, uitându-se cu dispreț la Pașa. Biata femeie! Voia să cadă în genunchi... și în fața cui? În fața... uneia ca tine! Nu, asta n-o să mi-o iert niciodată! Niciodată!

„Portărelul se îmbracă grăbit și, ferindu-se cu dispreț de Pașa, se îndreptă spre ușă și ieși... Din clipa aceea, Pașa nu l-a mai văzut niciodată.” În culegerea „Drumeție”, sfârșitul povestirii a fost schimbat: [„... și ieși. Pașa se trânti pe pat și începu să plângă în hohote. Îi părea rău acum după bijuteriile ei, pe care le dăduse într-o clipă de necugetată pornire, și se simțea oropsită. Își aduse aminte cum, cu trei ani înainte, o bătuse un negustor așa, din senin – și începu să plângă și mai amar. Când se întunecă, se spălă, aprinse o lumânare, se pudră, apoi stătu mult în fața oglinzii să-și pieptene în sus bretonul. Dar bretonul nu voia să i se supună.”

La includerea povestirii în culegerea de opere, au fost scoase rândurile de la sfârșit: „Când se întunecă... nu voia să i se supună.” În același timp, s-au mai făcut și alte câteva modificări fără importanță.

Institutorul

Feodor Lukici Sîsoev, institutor la școala fabricii de manufactură „Kulikin⁵³ și fiii”, întreținută de patroni, se pregătea pentru masa festivă. În fiecare an, după examene, direcția fabricii dădea o masă, la care luau parte inspectorul învățământului primar, toți cei care asistaseră la examene și administrația fabricii. Mesele acestea, cu tot caracterul lor oficial, țineau totdeauna mult, erau pline de veselie și încărcate cu bunătăți. Nemaîținând seamă de rang, institutorii vorbeau despre roadele muncii lor cinstite, mâncau pe săturate, beau pe îndeustulate, vorbeau până răgușeau și plecau acasă seara târziu, făcând să răsunе toată colonia fabricii de cântece și de sărutări zgomotoase. Socotind după numărul de ani serviți la școala fabricii, Sîsoev luase parte la treisprezece mese de acestea.

Acum se pregătea pentru a paisprezecea și căuta să-și compună o înfățișare cât mai corectă și mai sărbătorească. O oră întreagă își curăță cu măturica hainele cele noi, negre, și rămase în fața oglinzii aproape tot atât, că să-și pună cămașa la modă: butonii nu intrau în butonierele lor, și asta dădu loc la o adevărată furtună de lamentări, de amenințări și de reproșuri la adresa nevestei. De-atâta ce alergase în jurul lui, biata femeie cădea din picioare de oboseală. De altfel, până la urmă căzu și el, istovit: când i se aduseră de la bucătărie ghetele lustruite, nu mai avu putere să le încalțe. Trebui să bea puțină apă și să se întindă în pat.

— Tare mai ești slăbit! oftă nevastă-sa. Mai bine nu te-ai mai duce la masa asta.

— Fără morală, te rog! o întrerupse institutorul, supărat.

Se simțea prost dispus din pricină că nu era deloc mulțumit de ultimele examene. La drept vorbind, examenele îi ieșiseră minunat toți băieții din ultima clasă căpătaseră certificate și premii. Șefii lui, atât cei oficiali cât și cei din fabrică, rămăseseră încântați de rezultate, dar institutorul nu se mulțumea cu atât. Îi era necaz că elevul Babkin, care scria totdeauna fără greșală, la examen făcuse trei greșeli, că elevul Sergheev se zăpăcise și nu știuse să-l înmulțească pe 17 cu 13, că inspectorul, bărbat tânăr și fără experiență, alesese pentru dictare o bucată grea, iar institutorul Leapunov, de la o școală din apropiere, pe care inspectorul îl rugase să dicteze, se purtase necolegial: când dicta, nu pronunța cuvintele așa cum se scriu, ci parcă le molfăia în gură...

După ce-și încălță ghetele cu ajutorul nevestei și după ce se mai uită o dată în oglindă, institutorul își luă bastonul noduros și plecă la masă. Dar când să intre în casa directorului fabricii, unde se organizase serbarea, i se întâmplă ceva neplăcut. Pe neașteptate, îl apucă tusea... Și-l scutură atât de cumplit, încât chipiul îi zbură de pe cap și bastonul îi scăpă din mână. Auzindu-l cum tușea, institutorii și inspectorul școlar ieșiră din casă și-l găsiră pe treapta de jos a scării, lac de sudoare.

— Dumneata erai, Feodor Lukici? se miră inspectorul. Cum asta, ai... ai venit?

— Da, și de ce să nu vin?

— Dumneata, drăguță, ar fi trebuit să stai acasă. Astăzi nu arăți deloc bine...

— Astăzi mă simt întocmai cum mă simțeam și ieri. Dar dacă prezența mea vă indispuce, pot pleca...

— Ei, dar ce înseamnă asta, Feodor Lukici? De ce vorbești așa? Intră, te rog. La drept vorbind, nu noi, ci dumneata ești sărbătoritul! Dimpotrivă, suntem foarte fericiți...

În casa directorului fabricii, totul era pregătit pentru serbare. În sufrageria încăpătoare, cu tablouri nemțești în ulei și cu miros de

mușcată și de lac, erau întinse două mese: una lungă, pentru mâncăruri, și alta mai mică, pentru gustări. Prin storurile lăsate se strecura, sfioasă, lumina dogoritoare a amiezii... Umbra odăilor, peisajele elvețiene pictate pe storuri, mușcatele, feliile de salam, tăiate subțire, de pe farfurii – toate se uita naiv la oaspeți, cu un sentimentalism de fată mare. Și toate semănau cu stăpânul casei – un neamț mic de statură, cu burtică respectabilă, cu fața blajină și cu doi ochișori blânzi și sclipitori. Adolf Andreici Bruni (așa-l chema pe stăpânul casei) se agita ca la foc, în jurul mesei cu gustări, turna prin pahare și umplea mereu farfuriile, căutând să fie îndatoritor și prietenos cu toată lumea și să-i facă pe oaspeți să râdă. Îi bătea pe umăr, li se uita în ochi și-și freca mâinile.

— Într-un cuvânt, se gudura ca un cățel cuminte.

— Aha, Feodor Lukici! începu el cu glasul întretăiat dând cu ochii de Sîsoev. Ce plăcere! Ai venit, cu toate că ești bolnav!... Domnilor, dați-mi voie să vă anunț o bucurie: a venit Feodor Lukici!

Institutorii stăteau îngrămădiți lângă masa cu gustări și mâncau. Sîsoev se încruntă: nu-i plăcea că ceilalți începuseră să mănânce și să bea fără să-l aștepte. Îl căută cu ochii pe Leapunov⁵⁴, cel care dictase la examen și, apropiindu-se de el, începu:

— Nu-i deloc colegial ce ai făcut dumneata! Nu, într-adevăr... Oamenii cumsecade nu dictează așa!

— Doamne, tot despre asta vorbești! făcu Leapunov, întunecat. Cum de nu te-ai mai săturat?

— Ei da, tot despre asta! Elevul Babkin nu făcea nicio greșală, niciodată! Crezi că nu știu de ce dictai așa? Voiai, pur și simplu să cadă la examen elevii mei și să iasă în frunte școala dumitale! Înțeleg eu...

— De ce îmi cauți pricină? se oțărî Leapunov. Ce dracu' te tot legi de mine?

— Lăsați, domnilor, se amestecă în vorbă inspectorul, făcând o mutră jalnică. Nu face să vă certați pentru fleacuri. Cu trei greșeli... sau fără nicio greșală... nu-i același lucru?

— Nu, nu-i același lucru. La mine, Babkin nu greșea niciodată!

— Uitați-vă cum se leagă de mine! urmă Leapunov pufnind mânios pe nas. Profită de situația lui de om bolnav și ne pisează pe toți. Numai că eu, frățioare, nu mă uit că ești bolnav!

— Lasă-mă în pace cu boala mea! strigă Sîsoev furios. Ce te privește pe dumneata? Și ce-i tot dai mereu cu „boala, boala, boala!”... N-am nevoie de compătimirea dumitale! Și pe urmă, de unde ai scos-o că sunt bolnav? E drept că mi-a fost cam rău înainte de examene, dar acum sunt sănătos, n-am mai rămas decât cu un fel de slăbiciune...

— Te-ai vindecat? Slavă Domnului! zise părintele Nikolai, profesorul de religie, un preot tânăr, îmbrăcat cu un elegant antereu cafeniu și cu pantaloni pe dungă. Ar trebui să te bucuri, iar dumneata te enervezi și așa mai departe...

— Lasă că nici dumneata nu ești mai breaz! îl întrerupse Sîsoev. Întrebările trebuie să fie formulate direct și clar, pe când dumneata tot timpul parcă puneai ghicitori! Nu, așa nu merge!

În sfârșit, după multă osteneală izbutiră să-l liniștească și să-l așeze la masă. Mult timp Sîsoev nu se putu hotărî la care băutură să se oprească. Până la urmă, oțărându-se, bău o jumătate de păhăruț de rachiu verde, apoi luă o bucată de plăcintă și începu să aleagă din umplutură, cu băgare de seamă, ouăle și ceapa. Chiar de la prima înghițitură, plăcinta i se păru nesărată. Puse sare, dar îndată o împinse cât colo: o sărase prea tare.

La masă îl așezară între inspector și Bruni. După cel dintâi fel de mâncare, potrivit unui obicei de mult statornicit, începură toasturile.

— Socotesc ca o plăcută datorie, începu inspectorul, să aduc mulțumirile mele epitropilor acestei școli, care nu sunt de față, Daniil Petrovici și... și... și...

— Și Ivan Petrovici... îi suflă Bruni.

— Și Ivan Petrovici Kulikin, care nu-și precupețesc ajutorul pe care-l dau școlii și propun să bem în sănătatea lor...

— Din partea mea, – zise Bruni sărind în picioare de parcă-l înțepase ceva, – propun să ridicăm un pahar în sănătatea mult respectatului inspector al învățământului primar, Pavel

Ghennadieviici Nadarov⁵⁵.

Scaunele se urniră din loc, fețele se luminară de zâmbet și, ca de obicei, începură cu toții să ciocnească paharele. Al treilea toast îl ridica totdeauna Sîsoev. Și de data aceasta el se sculă în picioare și începu să vorbească. Luându-și un aer grav și dregându-și glasul, ținu înaintea de toate să afirme că el nu avea darul elocinței și că nici măcar nu se pregătise să vorbească. Spuse apoi că în cei paisprezece ani de serviciu trecuse prin multe intrigi și lucrături, ba i se făcuseră chiar și denunțuri, că el știa bine cine erau dușmanii și denunțătorii lui, dar că nu voia să le spună numele „de frică să nu strice, unora din cei de față, pofta de mâncare”. Totuși, cu toate intrigile, școala Kulikin era întâia din toată gubernia, „și nu numai din punct de vedere moral, dar chiar și material”.

— Pretutindeni, zise el, institutorii primesc lefuri de două sute, cel mult trei sute de ruble, în timp ce eu primesc cinci sute. Pe lângă asta, fabrica mi-a renovat, ba chiar mi-a mobilat casa! Iar anul acesta, mi-a tapetat din nou toate odăile...

După aceea, institutorul povesti cu amănunte cum, în comparație cu cei de la școlile zemstvei și ale statului, elevii lui erau înzestrați din belșug cu rechizite. Și toate acestea nu se datorau, afirmă el, stăpânilor fabricii, care stăteau în străinătate și poate că nici nu știau de existența școlii, ci omului care, deși de origine germană și de religie luterană, avea un suflet de adevărat rus. Sîsoev vorbi mult, cu pauze și înflorituri, și cuvântarea lui era greoaie și supărătoare. Mai aduse vorba de câteva ori de câțiva din dușmanii lui, făcu tot felul de aluzii, se repetă și tuși, mișcând urât din degete. În cele din urmă obosi, transpiră și începu să vorbească tot mai încet, cu glasul întretăiat de parcă vorbea numai pentru el, încheindu-și discursul cam ciudat:

— Prin urmare, propun să bem pentru Bruni, adică pentru Adolf Andreici, care se află aici, printre noi... în general... și bineînțeles...

Când termină, răsuflă cu toții ușurați, ca atunci când se îmbroască în aer apă rece ca să se potolească zăduful. Numai Bruni părea că nu simte apăsarea aceea grea. Radios, dându-și

peste cap ochii sentimentali, neamțul scutură din toată inima mâna lui Sîsoev și se gudură din nou ca un cățel.

— O, mulțumesc! zise el lungindu-l pe „o” și ducându-și mâna stângă la inimă. Sunt foarte fericit că mă înțelegi! Doresc din tot sufletul să fie bine! Totuși mă simt dator să-ți atrag atenția că mi-ai cam exagerat meritele. Starea înfloritoare a școlii ți se datorează numai dumitale, prea stimatul meu prieten Feodor Lukici! Fără dumneata, ea nu s-ar fi deosebit prin nimic de celelalte școli! Desigur că te gândești așa: neamțul îmi face complimente, neamțul îmi spune lucruri drăguțe... Ha-ha! Nu, dragul meu Feodor Lukici, eu sunt om cinstit și nu fac niciodată complimente. Dacă îți plătim cinci sute de ruble pe an, asta înseamnă că te prețuim. Nu-i așa? N-am dreptate, domnilor? Altcuiva nu i-am plăti această sumă... Gândiți-vă că o școală bună e o cinste pentru fabrică!

— Sunt dator să recunosc pe față că școala dumitale e într-adevăr o școală excepțională, vorbi și inspectorul. Să nu credeți cumva că vă tămâiez! În orice caz, eu n-am mai întâlnit alta la fel în toată viața mea. Asistam la examene și tot timpul mă miram... Bine, dar copiii ăștia sunt adevărate minuni! Știu carte, nu glumă, răspund vioi și pe urmă... parcă-s mai altfel decât ceilalți copii: nu-s sperioși, nu umblă cu ascunzișuri... Și se vede bine că te iubesc, Feodor Lukici. Dumneata ești pedagog până în măduva oaselor. Te-ai născut, pesemne, pedagog! Îndeplinești toate condițiile unui bun pedagog: ai și chemare, și experiență, și dragoste de meserie... E într-adevăr de mirare cum de mai poți avea atâta energie și pricepere, atâta... cum să spun... atâta stăruință și hotărâre, cu sănătatea dumitale șubredă! Avea dreptate cineva care spunea la comitetul școlar că dumneata ești, în meseria dumitale, un poet... Un adevărat poet!

Și toți cei din jurul mesei începură să vorbească într-un glas de talentele excepționale ale lui Sîsoev. Parcă se rupsesse un zăgaz: se porniră unul după altul valuri de discursuri deschise și calde, din acelea pe care omul nu le ține cât e sub controlul judecății prevăzătoare și chibzuite, cât e cu mintea trează. Uitaseră și de

discursul lui Sîsoev, și de caracterul lui nesuferit, și de expresia răutăcioasă și acră a feței lui. Li se dezlegă limba până și institutorilor numiți de curând – tineri sfioși și tăcuți, cu înfățișare jalnică de oameni veșnic speriați, care nu i se adresau inspectorului decât cu „Înălțimea Voastră”. Se vedea bine că, în cercul lui, Sîsoev era o personalitate proeminentă.

Deprins în cei paisprezece ani de slujbă cu succesele și cu elogiile, Sîsoev asculta nepăsător osanalele admiratorilor săi.

În schimb, Bruni părea nespus de fericit de laudele care i se aduceau lui Sîsoev. Nu scăpa un cuvânt, strălucea de bucurie, bătea din palme și se înroșea, timid, de parcă pe el îl lăudau, nu pe celălalt.

— Bravo! Bravo! striga neamțul întruna. Așa-i! Ia te uită, parcă mi-ai ghicit gândul!... Minunat!...

Și se uita în ochii lui Sîsoev, de parcă voia să împartă cu el fericirea de care era cuprins. Până la urmă nu se mai putu stăpâni, sări în picioare și strigă cu glasul lui pițigăiat, acoperindu-le pe toate celelalte:

— Domnilor! Dați-mi voie să vorbesc! Tăcere!... La toate cuvintele Domniilor Voastre, eu nu pot să adaug decât unul singur: administrația fabricii n-o să-i rămână dator lui Feodor Lukici!

Toată lumea tăcu. Sîsoev își ridică ochii spre fața rumenă a neamțului.

— Noi știm să prețuim... urmă Bruni, luându-și un aer grav și coborând glasul. La cuvintele Domniilor Voastre, sunt dator să adaug că... da, că familia lui Feodor Lukici va fi asigurată și că, în acest scop, s-a și depus la bancă, încă de acum o lună, o sumă de bani...

Sîsoev se uită nedumerit întâi la neamț, apoi la colegi, de parcă voia să-i întrebe: adică de ce să fie asigurată familia lui și nu el însuși? Și atunci, pe fețele încremenite și în privirile ațintite asupra lui, institutorul citi altceva decât milă – pe care, de altfel, nu putea s-o sufere. Era mai curând ceva duios și blând, și în același timp peste măsură de sinistru, ceva care semăna cu adevărul necruțător

și care îl făcu să-și simtă într-o clipă trupul înghețat și sufletul cuprins de o deznădejde fără margini. Cu fața pălită și crispată, sări dintr-odată în picioare și-și duse amândouă mâinile la cap. Câteva clipe rămase așa, privind înspăimântat înaintea lui într-un singur punct, de parcă vedea cum se apropia moartea de care vorbise Bruni. Apoi se lăsă pe scaun și începu să plângă.

— Liniștește-te!... Ce-i cu dumneata?... auzea în jurul lui glasuri speriate. Bea un pic de apă! Haide, bea un pic de apă!

După câțva timp, institutorul se liniști. Dar însuflețirea de până atunci nu se mai întoarse printre comeseni. Masa se termină într-o tăcere apăsătoare și mult mai devreme ca în ceilalți ani.

Când ajunse acasă, înainte de toate Sîsoev se cercetă în oglindă.

„Ei, nu degeaba am plâns! își zise, uitându-se la cearcănele cafenii de sub ochi și la obrajii scofâlciți. Culoarea feței e mult mai normală astăzi decât ieri. Sunt anemic și am catar la stomac, asta-i. Și tusea tot de la stomac îmi vine...”

Liniștindu-se în felul acesta, Sîsoev se dezbracă, își curăță îndelung, cu măturica, hainele cele negre, apoi le împături cu grijă și le încuie în scrin.

După aceea se apropie de masa pe care se înălța un teanc de caiete de ale elevilor lui și, alegându-l dintre ele pe al lui Babkin, se așază pe scaun și rămase în admirație în fața scrisului frumos, de copil...

Și în timp ce Sîsoev cerceta caietele de dictare ale elevilor, în odaia de alături medicul de zemstvă îi spunea în șoaptă nevastei lui că n-ar fi trebuit să-l lase să se ducă la masa aceea, mai ales că, după toate semnele, nu mai avea de trăit decât cel mult o săptămână.

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea”, nr. 3723, 12 iulie, la rubrica „Pomelnicul de sâmbătă”. Semnată: An. Cehov. După ce a fost revăzută de autor, povestirea a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. V. Publicăm textul din 1901.

Cu prilejul includerii în culegerea de opere, povestirea a fost revăzută și scurtată. Numele de familie al patronilor fabricii de manufactură a fost schimbat din „Kalinkin și fiii” în „Kulikin și fiii”. Din textul definitiv a fost

scos personajul Kamceatski, băiat de popă, suplinitorul lui Feodor Lukici, citat numai printre cei de față la masa sărbătorească de sfârșit de an, fără să ia parte cu nimic la desfășurarea acțiunii.

În loc de: „Crezi că nu știi de ce dictai așa? Voiai, pur și simplu, să cadă la examen elevii mei și să iasă în frunte școala dumitale. Înțeleg eu...” – în prima versiune era: „Lasă că știu eu de ce dictai așa de scârbos. N-a fost decât o lucrătură perfidă: voiai să iasă școala dumitale mai bine ca a mea!”

În textul inițial, cuvântarea inspectorului era întreruptă mereu de replicile lui Feodor Lukici: [«Da, minunați copiii! Fiecare băiat e o perlă... Să-l luăm, de pildă, Adolf Andreici, pe roșcovanul acela cu urechea crestată, cel care vorbea gros. Ți-aduci aminte? Un băiat extraordinar! «— Aha, acela-i Sergheev! zâmbi Sîsoev, care se înviorase de când venise vorba despre băieții lui. Da, Sergheev al nostru e un băiat și jumătate. Dar pe Gruzdev îl mai ții minte? Și Gruzdev e tot așa de bun. Pe ăștia doi nu-i dau pe toată școala! «— În general, toți sunt băieți minunați, urmă inspectorul. [Știi carte și răspund cu vioiciune...]

«[„Și se vede că țin la dumneata, Feodor Lukici.] – Da, Sergheev și Gruzdev sunt băieți excepționali... mormăia în vremea asta Sîsoev. Pot să mă laud cu ei. Și dumneata ai unul la fel, – i se adresă el lui Leapunov. – Cum îl cheamă? – Sinceagov parcă... L-aș primi bucuros la mine. Și la școala din Prohorov sunt doi băieți tot așa de buni.

«— Dar dumneata de unde știi? îl întrebă inspectorul. «— Apoi, eu cunosc toate școlile din județ... De altfel, îi cunosc aproape pe toți băieții... [Ești pedagog până-n măduva oaselor...] " Continuarea acestei teme a fost de asemenea scoasă: [spre bucuria entuziastă a administratorilor săi.]

Cu capul sprijinit în pumn și cu privirea îngândurată ațintită pieziș, Feodor Lukici vorbea din ce în ce mai mult despre băieții lui eminenți. – Sunt printre ei elemente excepționale, zicea el cu un zâmbet trist. Da, da, excepționale! Dar n-o să se aleagă nimic de capul lor. Ce îi așteaptă după ce vor ieși din școală decât fabrica, băutura și desfrâul? [Bruni se bucura de laudele ce i se aduceau lui Sîsoev, de parcă îi erau adresate lui.]»

S-a scos de asemenea și următorul dialog dintre Feodor Lukici și Leapunov: [«Masa se termină într-o tăcere apăsătoare și mult mai devreme ca în ceilalți ani.] – Ce mi-a venit să izbucnesc în plâns? Nu pricep! se dojenea Sîsoev cu necaz, în drum spre casă. La naiba, mai mare rușinea! La drept vorbind, neamțul n-a spus nimic... cum să zic... extraordinar. N-a vorbit omul decât de pensie... Și atât... Or să creadă că m-am muiat de-atâta recunoștință... E de-a dreptul scârbos! Niciodată n-o să mi-o iert! – La mijlocul drumului spre casă, îl ajunse din urmă Leapunov.

Feodor Lukici – începu celălalt, uitându-se într-o parte și răsuflând din greu –, am fost necuviincios cu dumneata înainte de masă, dar acum... îmi cer iertare... Iartă-mă, te rog!

«Sîsoev se uită iscoditor la el, ca și cum căuta să găsească din nou pe fața lui expresia aceea care stârnise atâta tulburare la masă.

«— Dumneata îmi ceri să te iert, de parcă... de parcă m-aș pregăti să plec

pe lumea cealaltă... bombăni el. Adică... e drept... de câteva zile sunt așa de acru, încât fără îndoială că par greu bolnav. Nu e de mirare că toată lumea se uită la mine ca la unul care-i cu un picior în groapă...

«— Dar ai văzut cum l-am tămâiat pe neamț? urmă Sîsoev râzând. Cu toate că nu merita, păcătosul. Mereu îmi făcea temenele, parcă n-aș ști ce părere are despre mine. Am aflat eu că i-a spus odată lui Vahlakov: „Ca pedagog e un geniu, dar încolo e prost și mărginit.”

«— Cine ți-a spus?

«— S-a găsit el cine să-mi spună.

«— Intrigi, Feodor Lukici! oftă Leapunov. O fi el neamțul dumitale prost, dar e băiat bun... Are suflet nobil.

«— Toți sunt niște nemernici și niște ticăloși... Toți indivizii aceia care au fost astăzi la masă nu fac nici două parale... Niște scârbe... [Când ajunse acasă, înainte de toate, Sîsoev...]»

Un oaspete buclucaș

În căsuța joasă și plecată pe o rână a pădurarului Artiom, sub icoana mare și afumată, stăteau doi bărbați: el, Artiom, un țăran mărunțel și slab, cu fața boțită, ca de om bătrân, împodobită cu o bărbuță care-i creștea din gât, și un vânător în trecere pe acolo, un flăcău tânăr și înalt, cu cămașă roșie, nouă, și cu cizme mari de baltă. Stăteau pe laviță în fața unei măsuțe cu trei picioare pe care pâl pâia, înfiptă într-o garafă, o lumânare de seu.

Dincolo de fereastră, în întunericul nopții, vuia o vântoasă năprasnică, o vântoasă din acelea prin care natura vestește, de obicei, apropierea furtunii. Copacii gemeau jalnic, încovoindu-se. Unul dintre ochiurile ferestrei era astupat cu hârtie și cei doi auzeau cum se izbesc în el frunzele smulse din copaci.

— Apoi uite ce este, pravoslavnice... zicea Artiom mai mult în șoaptă cu glasul lui subțire și răgușit, în timp ce se uita țință la vânător, cu ochi speriați. Mie nu mi-e frică nici de lupi, nici de urși, nici de alte dihanii. Nu mi-e frică decât de om. De sălbătăciuni poți să te aperi ori cu pușca, ori cu vreo unealtă oarecare. Dar de omul cel rău, n-ai cum!

— De, asta așa-i! În dihanie tragi cu pușca, și gata, dar dacă încerci să tragi într-un tâlhar, răspunzi cu capul și te înghite Siberia!

— Eu, frățioare, fac slujbă de pădurar de aproape treizeci de ani... Dar câte am pățimit de pe urma oamenilor răi, nu-s în stare

să-ți povestesc! Pe-aici trec o mulțime de oameni. Bordeiul e la drum umblat și pe toți îi aduce dracu la mine. Năvălește câte un tâlhar din ăștia și, fără să-și scoată căciula, fără să-și facă cruce, nici una, nici două începe: „Hei, tu, așa și pe dincolo, ia dă-mi o bucată de pâine!” Eu, de unde să scot pâine? Și la urma urmei, cu ce drept? Ce, îs milionar, să hrănesc pe toți bețivanii care trec pe-aici? Diavolilor ăstora, după cum știi, li-s ochii plini de ură... că doar habar n-au nici de Dumnezeu și nici de cruce... Fără să stea mult la gânduri, îți ard una după ceafă: „Dă-mi pâine!” Și iaca, n-ai încotro. Îi dai... că doar n-ai să te iei la bătaie cu niște nelegiuiți ca ei! Se întâmplă să vină câte unul cu umerii lați de un stânjen și cu pumnul cât cizma ta. Iar eu, vezi ce bicisnic îs... mă răstorni cu degetul cel mic!... După ce-i dai tâlharului pâine, de crapă până se ghițuiește, se întinde cât e de lung de-a curmezișul bordeiului și măcar „mulțămesc” nu-ți spune!... Ba unii te mai întreabă și de parale: „Ia spune, unde ții banii?” D-apoi eu, de unde să am bani? De unde, mă rog?

— Se poate pădurar fără bani? râse vânătorul. Doar primești leafă în fiecare lună. Și pe urmă, mai vinzi și lemne pe sub mână...

Artiom se uită speriat cu coada ochiului la vânător și bărbuța îi tresări ca o coadă de coțofană.

— Ești prea tânăr ca să-mi arunci mie asemenea vorbe, răspunse el. Pentru vorbele astea ai să răspunzi în fața lui Dumnezeu... Dar ia spune-mi, cine ești și de unde?

— Sunt din Veazovka, feciorul starostelui Nefeda.

— Văd că-ți place să umbli cu pușca... Și mie îmi plăcea jucăria asta când eram mai tânăr... Așa... Of, păcatele noastre, păcatele noastre! zise, căscând. Mare belea! Oameni buni îs puțini, iar răi și ucigași cât lumea, Doamne ferește!

— Mi se pare că ți-e cam frică de mine...

— Ei, asta-i! De ce să-mi fie frică de tine? Doar văd... doar îmi dau și eu seama... Ai intrat, ți-ai făcut cruce, te-ai ploconit, mă rog, așa cum se cuvine, nu ca ceilalți... îmi dau eu seama... Ție pot să-ți dau și pâine, dacă vrei. Îs văduv, foc în cuptor nu fac,

samovarul l-am vândut... carne și altele de-ale gurii n-am, că-s sărac. Dar pâine, iaca!

În clipa aceea se auzi mârâind sub laviță și îndată, un miorlăit. Artiom se sperie, își trase picioarele sub el și se uită cu nedumerire la vânător.

— E câinele meu care se dă la pisica ta, zise vânătorul. Hei, diavolilor! strigă apoi, aplecându-se spre laviță. *Cuș!* Că de nu, mâncați bătaie! Ei, dar jigărită pisică ai! Numai piele și oase...

— E bătrână, i-ar cam fi vremea să moară... Și zici că ești din Veazovka?

— Nu-i dai de mâncare, asta-i. Pisică – pisică, dar și ea e o ființă... un suflet, acolo... Ar trebui să-ți fie milă...

— Nu-i lucru curat la voi, la Veazovka, îi dădea înainte Artiom, ca și cum n-ar fi auzit ce-i spunea vânătorul. Într-un singur an biserica a fost jefuită de două ori... Că sunt pe lume și afurisiți de ăștia, nu-i așa? Cum s-ar zice, nici de Dumnezeu nu se teme, darmite de oameni! Auzi dumneata, să prade casa Domnului! Pe unii ca ăștia nu-i de ajuns să-i spânzuri! Altădată, guvernatorii îi dădeau pe mână călăului...

— Apoi, oricum l-ai pedepsi: fie că-l bați cu biciul, fie că-l osândești, tot degeaba-i. Că răutatea din omul cel rău cu nimic n-o stârpești!

— Maică Precistă, auzi-ne și ne miluiește pre noi! oftă deodată pădurarul. Mântuiește-ne de cel rău și de cel viclean! Săptămâna trecută, la Volovie Zaimișce⁵⁶, un cosaș a tăiat cu coasa pe altul... I-a tras una în piept, de l-a și trimis pe lumea cealaltă! Și dacă ai ști de la ce s-au luat, Doamne ferește! A ieșit unul dintr-o cârciumă... Băut, de!... Pe drum, s-a întâlnit cu altul, băut și acela...

Vânătorul, care-l asculta cu atenție, tresări deodată, întinse gâtul și trase cu urechea.

— Stai, îl opri el pe pădurar. Mi se pare ca strigă cineva...

Fără să-și ia ochii de la fereastra întunecată, începură să asculte amândoi. Prin vuietul pădurii se deslușeau doar zgomotele care se aud de obicei când e furtună, așa că le-ar fi fost greu să-și dea

seama dacă striga cineva după ajutor, sau se tânguia vântul în horn. Dar un vârtej trecu peste acoperiș, se izbi în hârtia care astupa ochiul cel spart și aduse cu el un strigăt lămurit: „Ajutor!”

— Vorbești de lup și lupu-i la ușă! făcu vânătorul îngălbenindu-se și sărind de pe laviță. Tâlharii tăi pradă pe careva!

— Miluiește-ne, Dumnezeule! zise pădurarul în șoaptă, îngălbenindu-se și ridicându-se și el.

Vânătorul se uită pe fereastră, dar nu văzu nimic și începu să se plimbe prin odăiță.

— Și ce noapte, ce noapte! bombănea el. Să-ți vâri degetele în ochi, nu alta! Numai bună pentru jefuit... Auzi? iar strigă!

Pădurarul se uită la icoană, de la icoană își mută ochii la vânător, apoi se lăsă pe laviță, frânt ca un om doborât de o veste neașteptată.

— Creștinul lui Dumnezeu! începu el cu glas tânguitor. Mai bine te-ai duce până în tindă și ai pune zăvorul... Poate că n-ar fi rău să stingem și lumânarea...

— Și de ce, mă rog?

— Parcă poți să știi ce-aduce ceasul?... Te pomenesti că le vine în minte să se abată și pe aici... Of, păcatele noastre!

— Ar trebui să ne ducem și să ajutăm oamenii, iar tu îi dai înaintea cu zăvorul tău! Că greu mai ești de cap! Haide!

Vânătorul își aruncă pușca pe umăr și-și întinse mâna după căciulă.

— Hai, îmbracă-te și ia-ți pușca! *Ici*⁵⁷ Fleorka! își strigă el câinele. Fleorka!

De sub laviță ieși un câine cu urechile lungi și ciupite, corcitură de setter cu câine obișnuit. Se întinse la picioarele stăpânului și începu să dea din coadă.

— Ei, ce mai aștepți? strigă vânătorul la pădurar. Nu vrei să mergi?

— Unde?

— Să dăm o mână de ajutor celui care strigă!

— Dar ce să caut eu acolo? Și pădurarul se apără cu mâna, chircindu-se din tot trupul. Dumnezeu cu el...

— Și de ce nu vrei să mergi?

— Apoi, după ce am vorbit tot despre spaima, nu fac un pas, afară în beznă, să mă omori! Dumnezeu cu el... Ce să caut eu acolo, în pădure?...

— De ce ți-e frică? N-ai pușcă? Haide, te rog! Singur, poate că ți-e frică, dar dacă suntem doi, e mai ușor... Ai auzit? Iar a strigat! Scoală!

— Ce-ți trece prin minte, băiete? gemu pădurarul. Ce, îs prost să mă duc la pieire?

— Cum s-ar zice, nu mergi?

Pădurarul tăcea. Câinele, care auzise pesemne glas de om, începu să latre jalnic.

— Te mai întreb o dată: mergi? strigă vânătorul, holbând ochi răi la pădurar.

— Ce te legi de mine, hai? se oțărî omul. N-ai decât să te duci singur!

— Măi, da' mare ticălos mai ești! mârâi celălalt, luând-o spre ușă. *Ici, Fleorka!*

Vânătorul ieși, lăsând ușa dată de perete. Vântul năvăli în casă. Flacăra lumânării se clătină speriată, apoi se înalță deodată și se stinse.

În timp ce închidea ușa în urma vânătorului, la lumina unui fulger pădurarul văzu băltoacele de pe drum, pinii din apropierea căsuței și umbra oaspetelui care se mistuia în întuneric. Departe, se mai auzea rostogolindu-se tunetul.

— Doamne sfinte, Doamne sfinte... mormăi pădurarul, grăbindu-se să împingă zăvorul gros în scoabele mari de fier. Ia te uită ce vreme a mai dat și Dumnezeu!

După ce se întoarse în casă, se apropie dibuind de cuptor, se culcă și se înveli până peste cap. Întins sub cojoc, încercă să asculte, dar nu mai auzi niciun strigăt omenesc. În schimb, tunetele erau tot mai puternice, tot mai lungi. Picături mari de ploaie, aruncate de vânt, băteau furioase în geamuri și în hârtia din ochiul cel spart.

„Dracu l-a pus? își zicea pădurarul închipuindu-și-l pe vânător

ud learcă și poticnindu-se de cioate. Nici vorbă că acum îi clănțnesc și lui dinții de frică!”

Dar nu trecură nici zece minute și auzi pași, apoi o bătaie puternică în ușă.

— Cine-i acolo? strigă pădurarul.

— Eu sunt, îi răspunse glasul vânătorului. Deschide!

Pădurarul se coborî de pe cuptor, căută pe pipăite lumânarea și, după ce o aprinse, se duse să deschidă. Și vânătorul și câinele erau uzi până la piele. Îi prinsese ploaia cea mare și acum curgea apa de pe ei ca dintr-o rufă nestoarsă.

— Ce-a fost acolo? întrebă pădurarul.

— O muiere mergea cu căruța și greșise drumul... Îi răspunse vânătorul, căutând să-și stăpânească răsuflarea. Se încurcase într-un hățiș...

— Ia te uită, proasta! Și zici că s-a speriat?... Măcar ai scos-o la drum?

— N-am gust să stau de vorbă cu un ticălos ca tine!

Vânătorul își trânti căciula udă pe laviță, apoi urmă:

— Văd eu acum cine-mi ești! Un ticălos și jumătate, un om de nimic! Și mai ești și paznic, și mai primești și leafă, păcătosule!

Pășind ca un vinovat, pădurarul se furișă până la cuptor, gemu și se culcă. Vânătorul se așeză, rămase puțin pe gânduri, apoi se întinse pe laviță așa ud cum era. După câțva timp se ridică, stinse lumânarea și se culcă din nou. Deodată răsună un trăsnet cumplit. Străinul se întoarse pe cealaltă parte, scuipă și bombăni:

— Cică i-e frică... Dar dacă încerca vreunul s-o înjunghie pe muiere, cine s-ar fi convenit să-i ia apărarea? Și mai zici că ești om bătrân, că ești creștin... ești un porc, asta ești!

Pădurarul icni și oftă adânc. Undeva, în întuneric, Fleorka își scutura blana udă, improșcând stropi de apă prin toată încăperea.

— Și zici că puțin ți-ar fi păsat dacă o ciopârțea careva pe muiere? urmă vânătorul. Să mă bată Dumnezeu, dar nu mi-aș fi închipuit că ești așa de...

Se făcu tăcere. Furtuna trecuse, bubuiturile de tunet se auzeau în depărtare, dar de plouat, ploua întruna.

— Să zicem că nu striga muierea după ajutor, ci tu... rupse omul tăcerea. Ți-ar fi plăcut, prostule, să nu sară nimeni să te scape? M-ai scos din sărite cu ticăloșia ta, fire-ai al dracului să fii!

Și după o tăcere mai lungă, începu iarăși.

— Apoi, dacă ți-e așa de frică de oameni, nu mai încape vorbă că oi fi având bani. Omul sărac nu se teme...

— Pentru vorbele astea ai să răspunzi în fața lui Dumnezeu!... strigă Artiom de pe cuptor, răgușit. N-am nicio copeică!

— Cine te crede? Ticăloșii îs totdeauna plini de bani... Altfel, de ce ți-ar fi frică de oameni? Înseamnă că ai bani! Ar trebui să te jefuiesc, ca să te învăț minte!...

Încet, Artiom se dădu jos de pe cuptor, aprinse lumânarea și se așeză sub icoană. Rămase acolo, galben, fără să-și mai ia ochii de la străin.

— Uite așa, am să te jefuiesc! urmă vânătorul ridicându-se în picioare. Ce credeai, mă rog? Pe de-alde voi, trebuie să vă învețe omul minte! Haide, spune, unde-ți ascunzi banii?

Artiom își vârî picioarele sub el și începu să clipească des.

— Ce te-ai ghemuit așa? Unde ți-ai ascuns banii? Ce, n-ai limbă, diavole? De ce taci?

Și vânătorul se apropie de pădurar.

— Ce te holbezi ca o cucuvaie, hai? Dă-mi banii, că de nu, trag în tine!

— De ce te legi de mine? schelălăi pădurarul și începu să plângă cu lacrimi mari. Ce ți-am făcut eu? Dumnezeu le vede toate! Pentru asemenea vorbe, ai să răspunzi în fața lui... N-ai niciun drept să-mi ceri bani!

Vânătorul se uită la fața plânsă a lui Artiom, se încruntă, se mai plimbă de câteva ori prin odaie, apoi își îndesă mânios căciula pe cap și-și luă pușca.

— Ptiu!... Mi-e scârbă să mă și uit la tine! mormăi el printre dinți. Nici să nu te văd în ochi! Și orice ar fi, mi-e lehamite să dorm aici. Rămâi sănătos. Ei, Fleorka!

Ușa se izbi și oaspetele buclucaș ieși, cu câinele după el. Artiom

încuie ușa în urma lui, își făcu cruce și se culcă.

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, nr. 190, 14 iulie, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte. A intrat în culegerea „În amurg”, Sankt-Petersburg, precum și în edițiile următoare ale aceleiași culegeri. A fost inclusă în Culegerea de opere, din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

Soțul

Fiind în manevre, regimentul de cavalerie din N. poposi pe noapte în orașelul K., capitală de județ. Un eveniment ca acesta – cartiruirea pentru noapte a domnilor ofițeri – tulbură și pune în mișcare pe toată lumea. Băcanii visează să scape de salamul învechit și ruginiu și de „cele mai fine” sardele care zac de zece ani în rafturile lor, birturile și celelalte localuri nu se mai închid până dimineața, comandantul cercului de recrutare, secretarul lui și toată garnizoana își îmbracă tunicile cele mai noi, poliția aleargă zăpăcită în toate părțile, iar cucoanele, pur și simplu, își pierd capul.

Auzind că se apropie regimentul, cucoanele din orașel își lăsară tingirile cu dulceață pe foc și, uitând că erau nepieptănate, și numai în capot, ieșiră grăbite pe la porți, să-l întâmpine. Respirând greu și tremurând de emoție ascultau, fără să se mai sature, marșul militar. Dacă te-ai fi uitat la fețele lor palide și înfrigurate, ți-ai închipuit că marșul acela venea de-a dreptul din cer, nu din goarneau soldaților.

— Vine regimentul! strigau fericite. Vine regimentul!

Dar ce nevoie aveau ele de regimentul acela necunoscut, care picase acolo din întâmplare și trebuia să plece a doua zi în zori?... Ceva mai târziu, în timp ce domnii ofițeri stăteau în mijlocul pieții cu mâinile la spate, căutând să rezolve problema cartiruirii, cucoanele se adunaseră la soția judecătorului de instrucție și

bârfeau pe întrecute regimentul. Aflaseră, Dumnezeu știe când și de unde, că domnul comandant e însurat dar nu trăiește cu nevastă-sa, că soția ajutorului de comandant naște în fiecare an câte un copil mort, că adjutantul e îndrăgostit fără nădejde de o contesă și că o dată a încercat chiar să se sinucidă. Știau tot. Așa, când trecu pe sub ferestre un soldat ciupit de vărsat și îmbrăcat cu rubașcă roșie, cucoanele știau fără greș că era ordonanța sublocotenentului Rîmzov și că alerga prin oraș, căutând să ia pe datorie rachiu englezesc pentru stăpănu-său. Cu toate că nu-i văzuseră pe ofițeri decât din treacăt și numai pe la spate, afirmău cu convingere că niciunul nu era frumușel și interesant... După ce se săturară de bârfit, cerură să vină numaidecât comandantul cercului de recrutare și membrii comitetului de conducere a clubului și le dădură poruncă să organizeze cu orice preț o serată dansantă.

Dorința li se împlini. Pe la nouă seara, fanfara militară cânta de zor în stradă, în fața clubului, iar înăuntru ofițerii dansau cu doamnele din orașel. Femeile parcă prinseseră aripi. Amețite de dans, de muzică și de zăngănitul pintenilor, se dăruiau cu tot sufletul acestor cunoștințe trecătoare, uitând cu totul de civilii lor. Părinții și bărbații, trecuți pe ultimul plan, stăteau îngrămădiți în vestibul, în fața unui bufet sărăcăcios. Toți acești casieri, secretari și inspectori, vlăguiți, stângaci și încuiați, erau conștienți de mediocritatea lor și nici măcar nu îndrăzneau să intre în sală, mulțumindu-se să privească de departe cum nevestele și fetele lor dansează cu locotenenții cei subțirei și sprinteni.

Printre soți se afla și accizarul Kirill Petrovici Șalikov⁵⁸, un tip mărginit și veninos, veșnic beat, cu capul mare tuns chilug și cu buzele groase și rășfrânte. Urmase pe vremuri universitatea, îl citise pe Pisarev și pe Dobroliubov, cântase, dar acum nu mai era decât un funcționar cu grad de asesor de colegiu și, cum spunea el singur, atâta tot. Stătea în picioare, rezemat de tocul ușii și nu-și mai lua ochii de la nevastă-sa, Anna Pavlovna – o femeie de vreo treizeci de ani, brună și mărunțică, cu nasul lung și cu bărbia ascuțită, pudrată și încorsetată – care dansa fără odihnă, de credeai

că o să cadă din picioare, însă dansul îi obosise numai trupul, nu și sufletul... Toată ființa ei strălucea de însuflețire și de încântare. Pieptul îi palpita de emoție, obrații îi ardeau și toate mișcările ei erau line și languroase. Se vedea bine că, în timp ce dansa, își aducea aminte de trecut, de trecutul acela îndepărtat, când dănuia la pension visând o viață de lux, o viață plină de încântare, încredințată că o să se mărite, negreșit, cu un baron sau cu un prinț.

Accizarul se uita la ea și se încrunta, furios. Nu era gelos, dar în primul rând era supărat că, din pricina balului, n-avea unde să joace cărți. În al doilea rând, nu putea suferi fanfara. În al treilea, i se părea că domnii ofițeri aveau o atitudine prea indiferentă și disprețuitoare față de civili și, în sfârșit, îl scotea din fire și-l indigna – și acesta era motivul principal – expresia aceea de fericire de pe fața nevestei sale...

— Ți-e și scârbă să te uiți! bombănea el. Ca mâine împlinește patruzeci de ani, are o mutră de maimuță și ia te uită ce s-a mai pudrat, ce s-a mai pieptănat, ba și-a pus și corsetul! Cochetează, face grații și i se pare că grozav îi mai stă de bine!... O, cât sunteți de frumoasă!

Anna Pavlovna era atât de răpită de dans, încât nu găsea timp să se uite măcar o singură dată la bărbatul ei.

— Cred și eu că nu le mai arde de noi, mujicii! bombănea accizarul, acru. Ne-au trecut pe linie moartă... Ce suntem noi decât niște urși, acolo, niște fosile! Pe când dumneaei e regina balului. Și se ține încă așa de bine, că până și ofițerii îi fac curte. Te pomenești că-i mai arde și de amor...

În timp ce perechile jucau mazurca, fața accizarului se strâmbă de mânie. Anna Pavlovna dansa cu un ofițer brun, cu ochii bulbucați și cu pomeți de tătar. Ofițerul își mișca picioarele cu seriozitate și cu avânt, dar, luându-și un aer grav, le arunca așa fel încât părea o paiață trasă de sfoară. Iar Anna Pavlovna, palidă și tremurătoare, mlădiindu-se languros și dându-și ochii peste cap, se silea să dea impresia că abia atinge pământul. Și se vede că într-adevăr i se părea că nu mai este pe pământ, acolo, la clubul

județean, ci undeva departe, departe de tot, în nori! Nu numai fața, ci tot trupul ei arăta că e în culmea încântării... Iar accizarul nu-și mai găsea locul: simțea nevoia să-și bată joc de marea ei fericire, s-o facă să înțeleagă că ea, Anna Pavlovna, a uitat pe ce lume se află și că viața nu e chiar atât de frumoasă cum i se pare ei acum, în clipele acestea de beție...

— Lasă că-ți arăt eu zâmbet de fericire! bombănea el. Ai uitat că nu mai ești fată de pension? O mutră bătrână ca tine trebuie să înțeleagă că și-a trăit traiul...

Și o năvală de sentimente josnice: ură, invidie, amor propriu rănit și acea mizantropie provincială meschină, care se naște în sufletul micilor funcționari ca urmare a beției și a vieții sedentare, se treziră în el și începură să colcăie ca șoarecii... Așteptă să se termine mazurca, apoi intră în sală și se îndreptă spre nevastă-sa. În vremea asta, Anna Pavlovna stătea de vorbă cu cavalerul ei și-i povestea, făcându-și vânt cu evantaiul și privindu-l cochetă, printre gene, cum dansa ea, pe vremuri, la Petersburg. (Își strângea gurița în chip de inimioară și vorbea din vârful buzelor: „La noi, la Piutiursbiurg...”)

— Aniuta, hai acasă! zise accizarul răgușit.

Văzându-l lângă ea, Anna Pavlovna tresări, de parcă atunci își aducea aminte că are un bărbat, apoi se înroși toată: îi era rușine că bărbatul ei era așa de fără vlagă, așa de ursuz – un bărbat ca oricare altul...

— Hai acasă! repetă accizarul.

— De ce? Doar nu-i târziu.

— Ba te rog să mergi acasă! repetă accizarul răspicat, încruntându-se cu răutate.

— De ce? S-a întâmplat ceva? se tulbură Anna Pavlovna.

— Nu s-a întâmplat nimic, dar așa vreau eu: să mergi imediat acasă... Așa vreau – și basta! Prin urmare, fără multă vorbă te rog!

Anna Pavlovna nu se temea de bărbatul ei, dar îi era rușine de ofițerul care se uita la el cu mirare și cu ironie. Se ridică și se trase mai la o parte cu accizarul ei.

— Ce te-a apucat? se porni ea. De ce să merg acasă? Doar încă

nu-i nici unsprezece!

— Așa vreau eu – și basta! Să faci bine să mergi.

— Ia lasă prostiile! N-ai decât să te duci singur, dacă vrei.

— Atunci să știi că fac scandal!

Accizarul vedea cum expresia de fericire dispare treptat de pe fața femeii, că-i e rușine și că suferă, și parcă se simți mai ușurat.

— Ce nevoie ai de mine chiar acum? îl întrebă ea.

— N-am nicio nevoie de tine, dar vreau să mergi acasă. Vreau – și basta!

La început, Anna Pavlovna nici nu voi să audă de plecare, apoi îl rugă s-o mai lase măcar jumătate de ceas, iar la urmă, fără să știe singură pentru ce, începu să-și ceară iertare și să se jure. Și toate acestea în șoaptă și cu zâmbetul pe buze, ca nu cumva să creadă cei din jur că ar avea vreo neînțelegere cu bărbatul ei. Căută apoi să-l asigure că n-o să mai stea mult – numai zece minute, numai cinci minute... Dar accizarul nu se lăsă înduplecat.

— Cum poftești, n-ai decât să rămâi. Dar să știi că fac scandal!

În timp ce vorbea cu bărbatul ei, Anna Pavlovna se trăsese la obraz, slăbise și parcă îmbătrânise. Palidă, mușcându-și buzele și abia stăpânindu-și plânsul, trecu în vestibul și începu să se îmbrace...

— Dar unde plecați? se mirau cucoanele din orășel. Anna Pavlovna, draguță, unde te duci?

— O doare capul, – răspunse în locul ei accizarul.

Ieșind de la club, soții se îndreptară spre casă fără să scoată o vorbă. Accizarul pășea în urma neveste-sii și, în timp ce se uita la ființa aceea încovoiată, umilită și frântă de durere, își aducea aminte de expresia de fericire care-l scosese din minți la club. Iar conștiința că acea fericire dispăruse îi umplea sufletul de sentimentul biruinței. Era vesel, era încântat – și totuși parcă-i lipsea ceva: ar fi vrut să se întoarcă la club și să facă așa fel ca toți cei de acolo să fie plictisiți și amărâți și să-și dea seama cât de ștearsă și de mizerabilă e viața, mai ales când mergi pe stradă în beznă, când auzi cum îți plescăie noroiul sub picioare și știi că mâine dimineață, când te trezești, nu te așteaptă altceva decât

votca și jocul de cărți... Ce grozăvie, Doamne!

Anna Pavlovna abia își târa picioarele... Era încă sub vraja dansului, a muzicii, a conversațiilor ușoare, a strălucirii și freamătului sălii de bal. Mergea și se întreba: de ce o pedepsise Dumnezeu așa de crud? Se simțea tristă și umilită, iar ura pe care i-o stârneau pașii grei ai bărbatului o înăbușea. Tăcea, căutând să găsească cel mai insultător, cel mai veninos și mai usturător cuvânt, ca să i-l arunce în obraz. Dar în același timp își dădea seama că pe accizarul ei nicio vorbă nu-l putea atinge. Ce-i păsa lui de vorbe? O situație mai deznădăjduită n-ar fi putut născoci nici cel mai înverșunat dușman...

Iar în vremea asta, orchestra cânta înainte și întunericul nopții era plin de melodii, care de care mai pătimășe și mai săltărețe.

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki”, 1886, nr. 32, 9 august. Titlul: *Accizarul*. Semnată: A. Cehonte. După ce a fost revizuită și i s-a schimbat titlul, s-a retipărit în revista „Jurnal dlea vseh”⁵⁹, 1898, nr. 12. A fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1899, vol. 1. Publicăm textul din 1899.

Nenorocirea

Sofia Petrovna, soția notarului public Liubeanțev⁶⁰, o femeie tânără și frumoasă de vreo douăzeci și cinci de ani, mergea alene pe drumul de pădure însoțită de avocatul Ilin, vecinul ei de vilă. Trecuse de ora patru după amiază. Sus deasupra drumului atârnavă nori albi și scămoșați, iar printre ei se zăreau, ici și colo, frânturi de cer, de un albastru șters. Norii stăteau încremeniți, ca aninați, de vârfurile pinilor bătrâni și înalți. Era cald și liniște.

În depărtare, drumul era tăiat de terasamentul destul de scund al căii ferate, pe care se plimba acum, încoace și încolo, o santinelă cu pușca la umăr. Dincolo de terasament se vedea o biserică albă, cu șase turlă și cu acoperișul ruginit...

— Nu mă așteptam să te întâlnesc aici, zicea Sofia Petrovna cu ochii în pământ, scormonind cu vârful umbrelei frunzele uscate. Acum însă îmi pare bine că te-am întâlnit. Trebuie să vorbesc cu dumneata, serios și definitiv. Ivan Mihailovici, dacă într-adevăr mă iubești și mă respecti, nu mă mai urmări, te rog! Te ții după mine ca o umbră, te uiți la mine veșnic cu ochi răi, îmi faci declarații de dragoste, îmi scrii scrisori ciudate... Când or să se termine toate astea? Și ce o să iasă de aici, Dumnezeule Doamne?

Ilin tăcea. Sofia Petrovna mai făcu doi-trei pași, apoi urmă:

— Și această schimbare neașteptată din partea dumitale s-a întâmplat acum două sau trei săptămâni, cu toate că ne cunoaștem de cinci ani. Nu te mai recunosc, Ivan Mihailovici!

Sofia Petrovna se uită pieziș la însoțitorul său. Cu ochii pe jumătate închiși, Ilin urmărea cu atenție norii cei scămoșați. Fața lui era îmbufnată și rea și avea aerul absent al omului care suferă și e nevoit să asculte nimicuri.

— Mă mir cum de nu-ți dai seama de toate astea! urmă Liubeanțeva, ridicând din umeri. Înțelege odată că te angajezi într-un joc nu tocmai frumos. Sunt măritată, îmi iubesc și-mi respect bărbatul... am o fetiță... Se poate să nu te gândești la toate astea? Și apoi dumneata, ca vechi prieten, cunoști părerile mele în ce privește familia... principiile mele în genere...

Ilin icni cu obidă și oftă.

— „Principiile mele în ce privește familia...” bombăni el. O, Doamne!

— Da, întocmai... îmi iubesc bărbatul, îl respect și, în orice caz, țin la liniștea căminului meu. Mai curând să mor decât să-l nenorocesc pe Andrei și pe fetița noastră... De aceea, Ivan Mihailovici, lasă-mă, pentru Dumnezeu! Rămâi prietenul bun și cinstit de mai înainte și lasă toate gemetele și suspinele astea, care nu-ți stau bine deloc! Am hotărât, s-a terminat! De azi înainte, niciun cuvânt... Hai să vorbim de altceva.

Sofia Petrovna trase din nou cu coada ochiului la Ilin. Avocatul se uita în sus, era palid și-și mușca în ciudat buzele care-i tremurau. Liubeanțeva nu înțelegea de ce era furios și ce anume îl scosese din fire. Însă paloarea lui o impresionă.

— Nu te supăra, să fim prieteni... adăugă ea, blând. Vrei? Uite mâna mea.

Ilin luă în mâinile lui mâna ei plinuță, i-o strânse ușor și o duse încet la buze.

— Nu mai sunt licean, bombăni el, ca să mă încânte câtuși de puțin prietenia femeii iubite...

— Destul, destul! Am hotărât, gata! Iată că am ajuns la bancă, să stăm puțin.

Un sentiment dulce, de ușurare, năvăli în sufletul Sofiei Petrovna: spusese tot ce era mai greu și mai delicat de spus, iar problema chinuitoare fusese pusă la punct și lichidată. Acum putea

să respire în voie și să-l privească pe Ilin drept în față. Se uită la el – și sentimentul acela egoist, de superioritate a femeii iubite asupra iubitului, o măguli. Îi făcea plăcere să vadă cum bărbatul acela mare și puternic, cu fața energică și severă, cu barba neagră și bogată – inteligent, cult și, pe cât se spune, plin de talent – se așeza cuminte alături de ea, lăsându-și capul în piept. Câteva minute tăcură amândoi.

— Nimic nu e încă nici hotărât, și nici sfârșit... începu Ilin. Mi-ai vorbit ca din carte: „Îmi iubesc și-mi respect bărbatul... principiile mele în ce privește familia...” Toate astea le știam și fără să mi le fi spus dumneata, ba pot să-ți spun mai mult decât atât: îți mărturisesc, deschis și cinstit, că îmi consider purtarea imorală, criminală chiar. Ce vrei mai mult? Dar la ce bun să vorbim despre lucruri pe care le știe toată lumea? În loc să-mi faci teorii, mai bine mi-ai spune ce să fac.

— Ți-am mai spus: să pleci!

— Dumneata știi foarte bine că am plecat de cinci ori până acum și că de fiecare dată m-am întors de la jumătatea drumului! Pot să-ți arăt biletele de tren, le păstrez pe toate. N-am destulă voință ca să fug de dumneata! Lupt, lupt din răspuțeri – dar de ce dracu' mai sunt bun, dacă n-am tărie în mine, dacă sunt slab și laș? Nu pot să lupt împotriva firii! Înțelegi? Nu pot! Încerc să fug, dar ea mă ține pe loc. Da, e o slăbiciune josnică, vulgară!

Ilin se înroși, se ridică în picioare și începu să se plimbe prin fața băncii.

— Sunt furios ca un câine turbat! mormăi el, strângându-și pumnii. Mă urăsc și mă disprețuiesc! Doamne, am ajuns să mă țin de poalele unei femei măritate ca un băiețaș desfrânat, să-i scriu scrisori idioate, să mă umilesc... O!

Ilin își luă capul între mâini, gemu, apoi se așeză.

— Și, colac peste pupăză, mai vine și lipsa dumitale de sinceritate! urmă el cu amărăciune. Dar dacă ești împotriva acestui joc primejdios, atunci ce cauți aici? Ce te-a îndemnat să vii? În scrisorile mele nu ți-am cerut decât un răspuns deschis și hotărât: da sau nu. Iar dumneata, în loc să-mi răspunzi cinstit, cauți să mă

întâlnești în fiecare zi „din întâmplare” și-mi servești citate din cărți!

Liubeanțeva se sperie, se înroși și se simți dintr-odată stingherită, așa cum se simt femeile cinstite când le surprinde cineva dezbrăcate.

— Vorbești de parcă m-ai bănuî că mă joc cu dumneata... îngăimă ea. Totdeauna ți-am răspuns deschis, iar azi... azi chiar te-am rugat!

— Parcă în chestii de astea e nevoie să te rogi? Dacă mi-ai fi spus de la început: „Pleacă” – de mult nu mai eram pe locurile acestea. Dar dumneata nu mi-ai spus. Și niciodată nu mi-ai răspuns deschis. Ciudată șovăiala asta! Într-adevăr, dumneata ori te joci cu mine, ori...

Ilin nu-și termină vorba, ci își sprijini capul în pumni. Sofia Petrovna caută să-și aducă aminte cum se purtase cu el, de la început și până în clipa de față. Își aminti că în tot timpul acesta se împotrivise dragostei lui, și nu numai cu fapta, dar până și în gândurile ei cele mai tănuite. Cu toate astea, simțea că în vorbele avocatului era și o mică parte de adevăr. Și neștiind unde să caute acest adevăr, nu găsi ce să răspundă la imputările lui, cu toată silința pe care și-o dădea. Și cum tăcerea se prelungea, zise, ridicând din umeri:

— Prin urmare tot eu sunt vinovată, nu-i așa?

— Nu-ți fac nicio vină din nesinceritatea dumitale, oftă Ilin. Am spus și eu așa, fiindcă veni vorba... Lipsa dumitale de sinceritate nu e numai firească, dar e și în firea lucrurilor. Dacă toți oamenii ar vorbi deschis și s-ar apuca să fie dintr-odată sinceri, totul s-ar duce dracului de râpă!

Sofiei Petrovna nu-i ardea de filozofie, dar se bucură de prilej ca să schimbe vorba și-l întrebă:

— Și de ce, adică?

— Pentru că sinceri cu adevărat nu-s decât sălbaticii și animalele. Și cum civilizația a introdus în viață nevoia unui confort – ca, de pildă, virtutea femeii – sinceritatea nu-și mai are rost...

Furios, Ilin scurma cu bastonul în nisip. Liubeanțeva îl asculta. Nu înțelegea chiar tot, dar această discuție îi făcea plăcere. O încânta mai ales faptul că un om superior ca el vorbește cu ea, femeie obișnuită, „despre chestiuni înalte”. Apoi, îi făcea o deosebită plăcere să vadă cum i se mișcă fața palidă, tânără, vioaie și încă supărată. Multe din câte i le spunea el ea nu le înțelegea, dar își dădea seama de acea neasemuită cutezanță a omului modern cu care, fără să stea mult la gânduri, Ilin dezlega probleme grave și trăgea concluzii categorice.

Fără veste se surprinse uitându-se la el cu admirație și se sperie.

— Iartă-mă, se grăbi să spună, dar nu înțeleg de ce ai adus vorba despre nesinceritate? Îți mai repet o dată rugămintea mea: rămâi un prieten bun și cinstit și lasă-mă în pace! Te rog din toată inima!

— Bine, o să încerc să mai lupt încă! oftă Ilin. O să-mi dau toată silința... Numai că nu prea cred să iasă ceva din această încercare a mea. Ori îmi trag un glonț în tâmplă, ori... mă apuc de băutură, prosteste. Nu, nu mă văd bine! Fiecare lucru are o margine, tot așa și lupta împotriva firii. Cum ai putea să lupți cu nebunia? Cum ai putea să-ți stăpânești ațățarea după ce bei? Ce pot să fac dacă chipul dumitale s-a cuibărit în sufletul meu și-mi stă tot timpul înaintea ochilor, și zi și noapte, ca pinul ăsta din fața noastră? Învață-mă ce faptă eroică ar trebui să săvârșesc ca să scap de starea asta ticăloasă și nenorocită, când toate gândurile, dorințele și visurile mele nu mai sunt ale mele, ci ale unui demon care s-a instalat în mine? Te iubesc, te iubesc așa de mult încât mi-am ieșit din fâgașul meu, mi-am lăsat baltă și treburile, și prietenii, ba am uitat până și de Dumnezeu! Niciodată în viața mea n-am iubit cu atâta patimă!

Sofia Petrovna, care nu se aștepta la o întorsătură ca asta, se trase cu tot trupul îndărăt și se uită cu spaimă la Ilin. Avea lacrimi în ochi, buzele îi tremurau și pe toată fața i se revărsase, parcă, o expresie lacomă, de rugă.

— Te iubesc! șoptea el, apropiindu-și ochii de ochii ei mari și speriați. Ești atât de frumoasă! Sufăr, și totuși îți jur că aş putea să stau așa toată viața, să sufăr și să te privesc în ochi. Dar... taci, te

rog din suflet!

Luată prin surprindere, Sofia Petrovna căuta la repezeală cuvintele potrivite cu care ar fi putut să-l oprească. „Să plec!” se hotărî ea, dar nu izbuti să se urnească din loc și să se ridice, deoarece Ilin îngenunchease la picioarele ei... Cuprinzându-i genunchii cu brațele, i se uita în ochi și-i vorbea cu duioșie, cu căldură, cu patimă. Vrajită și înspăimântată în același timp, Sofia Petrovna nu auzea ce-i spune, pentru că tocmai atunci, în clipa primejdioasă când încleștarea mâinilor lui îi împrăstia în trup o plăcere dulce, ca aceea pe care o încerci când te cufunzi într-o baie caldă – ea căuta, cu perfidă răutate, explicația acelei senzații. Și era furioasă că în loc să simtă cum i se revoltă virtutea, se simțea biruită de neputință, de lene și de vid, ca un om beat căruia nu-i mai pasă de nimic. Doar o părticică de conștiință, ghemuită într-un ungher ascuns al sufletului, o zgândărea cu usturătoare ironie: „De ce nu pleci? Spune! Prin urmare, așa trebuie să se întâmple?...”

Căutând explicația stărilor prin care trecea, Sofia Petrovna nu înțelegea nici de ce nu-și trăsese mâna de care Ilin se lipise ca o lipitoare, nici motivul pentru care se grăbise să se uite în dreapta și în stânga, odată cu el, ca să se încredințeze că nu-i vedea nimeni. Pinii și norii stăteau nemișcați și se uitau la ei cu severitate, ca acei servitori bătrâni care, cu toate că văd năzdrăvăniile copiilor, nu spun nimic celor mari, pentru că sunt plătiți să tacă. Doar santinela, ca înfiptă în terasament, părea că se uită spre bancă.

„N-are decât să se uite!” își zise Sofia Petrovna,

— Dar... ascultă, te rog! zise ea în sfârșit, cu deznădejde. Unde crezi că o să ne ducă toate acestea? Ce-o să se întâmple pe urmă?

— Nu știu, nu știu... făcu el în șoaptă și dădu din mână, ca și cum ar fi vrut să se apere de întrebările ei supărătoare.

Deodată se auzi un fluierat răgușit și tremurător de locomotivă. Zgomotul acela rece și străin, de proză banală, o făcu pe Liubeanțeva să tresară.

— Nu pot să mai rămân... trebuie să plec! zise ea, ridicându-se grăbită. Vine trenul... și cu trenul vine și Andrei! Trebuie să-i dau să mănânce.

Sofia Petrovna își întoarse fața îmbujorată spre terasamentul căii ferate. Trecu întâi, încet, locomotiva, în urma ei trecură vagoanele. Era un tren de marfă, nu de călători cum crezuse Liubeanțeva. Profilate pe fondul alb al bisericii, vagoanele treceau în șir, unul după altul, așa cum trec zilele omului, și parcă nu se mai sfârșeau.

Dar trenul trecu, și vagonul din coadă, cu felinarele și cu conductorul lui, dispăru și el după copaci. Sofia Petrovna se întoarse dintr-odată și, fără să se uite la Ilin, o luă grăbită îndărăt pe alee. Se simțea acum stăpână pe sine. Cu obrazii aprinși de rușine, jignită – nu de Ilin, nu, ci de propria ei lașitate, de nerușinarea cu care ea, femeie cinstită și cu principii morale, îngăduise unui bărbat străin să-i strângă genunchii – nu se gândea decât să ajungă cât mai curând la vila ei, la ai săi. Avocatul abia putea să se țină de ea. Când coti din alee pe cărarea îngustă, Sofia Petrovna întoarse capul și-l învălui într-o privire atât de iute, încât nu văzu decât nisipul de pe genunchii lui. Îi făcu un semn cu mâna, s-o lase în pace.

Ajungând acasă, în odaia ei, rămase câteva minute în picioare, ca încremenită. Se uita când la fereastră, când la masa ei de lucru...

— Ticăloasă ce ești! se certa singură. Ticăloasă!

Ca să-și facă în ciudă, căută să-și amintească, în toate amănuntele și fără să-și ascundă nimic, cum, într-adevăr, se împotrivise tot timpul la curtea pe care i-o făcea Ilin, dar că nu știu ce o *trăgea* să se ducă să-i ceară o explicație. Și nu numai atât, dar atunci când Ilia se tăvălea la picioarele ei, ea încercase o plăcere nespusă. Își aminti totul fără să se cruțe și, înecându-se de rușine, îi veni să-și tragă palme.

„Bietul Andrei! își zise și, amintindu-și de bărbatul ei, se sili să-și ia o expresie cât mai duioasă. Varia, biata mea fetiță, tu nici nu știi ce mamă ticăloasă ai! Iertați-mă, dragii mei! Vă iubesc mult... mult!”

Apoi, căutând să-și dovedească ei însăși că era încă soție și mamă bună, că ticăloșia nu-i atinsese încă „principiile” despre care-i vorbise lui Ilin, Sofia Petrovna alergă în bucătărie și sări cu

gura la bucătăreasă, că nu pusese încă masa pentru Andrei Ilici. Încercă să-și imagineze cât de obosit și de flămând o să se întoarcă bărbatul ei, îl compătimi în gura mare și puse masa cu propriile ei mâini, lucru pe care nu-l mai făcuse niciodată. Apoi o căută pe Varia, o luă în brațe și o strânse la piept cu duioșie. Fetița îi păru grea și nepăsătoare, însă ea nu voi să recunoască și începu să-i spună ce om bun, blând și cinstit era tatăl ei.

În schimb, când se întoarse Andrei Ilici abia îi dădu bună ziua. Năvala de sentimente prefăcute se risipise fără să-i dovedească nimic. Dimpotrivă, fățarnicia lor o enervase și o înrăise. Numai când sunt puși la grea încercare oamenii pot să-și dea seama că nu e deloc ușor să-ți stăpânești propriile gânduri și sentimente. Mai târziu, Sofia Petrovna povestea că în sufletul ei fusese atunci „o harababură pe care nimeni n-ar fi putut-o descurca, așa cum n-ar fi putut să numere vrăbiile dintr-un stol în zbor”. De pildă, faptul că nu se bucurase de întoarcerea bărbatului ei și că nu-i plăcuse ținuta lui la masă o făcu deodată să tragă concluzia că era gata să-l urască.

În așteptarea supei, mort de foame și de oboseală, Andrei Ilici se repezi la salam și începu să mănânce cu poftă. Mesteca zgomotos și i se mișcau mușchii de la tâmpole.

„Doamne Dumnezeu, își zicea Sofia Petrovna, îl iubesc și-l respect, desigur... dar de ce o fi mestecând așa de scârbos?”

În gândurile ei era aceeași harababură ca și în sentimente. Ca toți cei nedeprinși să lupte cu ei înșiși, Liubeanțeva făcea tot posibilul să nu se gândească la amărăciunea ei. Dar cu atât mai mult se gândea și cu atât mai deslușit îl vedea în gând pe Ilin, nisipul de pe genunchii lui, norii scămoșați, trenul...

„De ce m-am dus astăzi, proasta de mine? se frământa ea. Oare nu mai sunt sigură de mine?...”

Spaima are ochii mari. Când Andrei Ilici termină ultimul fel, Sofia Petrovna se hotărâse: o să-i mărturisească totul și o să scape de primejdie!

— Andrei, trebuie să vorbesc serios cu tine, — începu ea după masă, în timp ce bărbatul ei își scotea surtucul și cizmele, ca să se

culce și să se odihnească.

— Despre ce anume?

— Hai să plecăm de aici!

— Hm... și unde? E prea devreme ca să ne întoarcem în oraș.

— Nu, să plecăm într-o călătorie, sau așa ceva...

— Într-o călătorie... mormăi notarul public, întinzându-se. Și eu visez așa ceva, dar de unde să iau bani și pe seama cui să las biroul?

Iar după ce se gândi puțin, adăugă:

— Într-adevăr, văd că te cam plictisești aici. Dacă vrei, uite, pleacă tu singură!

Sofia Petrovna primi. Dar îndată își dădu seama că Ilin o să profite de ocazie și o să plece și el cu același tren, în același vagon... În timp ce se gândea așa, se uită la bărbatul ei, sătul acum, dar încă moleșit. Întâmplător, privirea îi căzu pe picioarele lui mici, ca de femeie, încălțate cu ciorapi vârgați. De vârful fiecărui ciorap atârna câte o ață...

După stor bâzâia și se izbea în geam un bondar. Sofia Petrovna se uita la ațe, asculta bâzâitul bondarului și se vedea călătorind cu trenul... În fața ei stă zi și noapte Ilin, fără să-și ia ochii de la ea, furios de neputință și palid de atâta suferință morală. Vorbește despre el, pozează în „tânăr desfrânat”, o ceartă și-și smulge părul din cap. Dar când se lasă întunericul și călătorii adorm sau coboară prin stații, cade în genunchi în fața ei și-i îmbrățișează picioarele, ca adineauri pe bancă...

Sofia Petrovna se surprinse visând...

— Ascultă, singură nu plec! zise ea. Vreau să mergi și tu cu mine!

— Astea-s fantezii, Sofocika! oftă Liubeanțev. Ar trebui să fii serioasă și să dorești numai ceea ce se poate.

„Când ai să afli tu adevărul, să vezi cum ai să mergi!” își zise Sofia Petrovna.

Hotărâtă să plece cu orice preț, se simți în afară de primejdie. Încetul cu încetul gândurile i se limpeziră, își recăpătă buna dispoziție și-și permise chiar să se gândească la orice: pentru că,

ori s-ar gândi, ori nu, ea tot o să plece! În timp ce bărbatul ei dormea, se înserase... Sofia Petrovna stătea în salon și cânta la pian. Răcoarea serii, acordurile muzicii și mai ales gândul că fusese cuminte, că înlăturase primejdia, o înveseleau. Alte femei în situația ei – îi spunea conștiința, liniștită acum – n-ar fi rezistat, fără îndoială, și s-ar fi lăsat luate de vârtej, în timp ce ea fusese cât pe ce să moară de rușine, suferise, iar acum fugea de o primejdie care poate că nici nu exista!... Și Sofia Petrovna se simți atât de mișcată de propria ei virtute și tărie, încât de vreo trei ori se uită în oglindă.

Când se întunecă de tot, îi veniră câțiva prieteni. Bărbații se așezară în sufragerie să joace cărți, iar femeile în salon și pe terasă. Ilin sosi cel din urmă. Era trist, întunecat și părea bolnav. Se așeză în colțul divanului și nu se urni de acolo toată seara. Vesel și spiritual de obicei, de data asta nu-și descleșta gura, stătea încruntat și se scărpinga mereu sub ochi. Când trebuia să răspundă la câte o întrebare, zâmbea în silă, numai cu buza de sus, și răspundea scurt și înciudat. Făcu și câteva spirite, dar tăioase și impertinente. Sofiei Petrovna i se păru că nu mai avea mult până la isterie. Abia acum, stând la pian, își dădu seama deslușit, pentru întâia oară, că nefericitului aceuia nu-i ardea de glumă, că era bolnav sufletește și că nu-și mai afla locul. De dragul ei își sacrifică cele mai frumoase zile ale tinereții și ale carierei și-și cheltuia acum cel din urmă ban ca să-și plătească vila, de dragul ei își părăsea în voia sorții mama și surorile și, mai ales, se istovea în lupta aceea chinuitoare cu el însuși. Fie și numai dintr-un simplu și banal sentiment de omenie, și încă s-ar cuveni să-l ia mai în serios...

Toate acestea le simțea limpede până în adâncul sufletului. Dacă în clipa aceea s-ar fi apropiat de Ilin și i-ar fi spus „nu!” – fără îndoială că glasul ei ar fi fost atât de neînduplecat, încât lui i-ar fi venit greu să nu se supună. Dar nu se apropie de el și nu-i spuse nimic; de altfel nici nu-i trecu prin minte așa ceva... Părea că meschinăria și egoismul, specifice tinereții, nu se manifestaseră niciodată la ea cu atâta putere ca în seara aceea. Își dădea seama că

Ilin nu era fericit și că stătea pe divan ca pe jeratic, îi era milă de el – dar în același timp prezența omului care o iubea până la suferință îi umplea sufletul de mândrie și de conștiința propriei sale puteri. Își dădea seama că era tânără, frumoasă și inaccesibilă și – Doamne, ce bine că se hotărâse să plece! – în seara aceea nu se mai putea stăpâni. Cocheta, râdea mereu și cânta mai cu patimă și mai cu însuflețire ca oricând. Toate o înveseleau, toate i se păreau vrednice de râs. Îi venea să râdă când se gândea la întâmplarea de pe bancă și la santinela care se uita la dânșii. Îi venea să râdă de prietenii ei, de spiritele impertinente ale lui Ilin și de acul lui de cravată, pe care nu i-l mai văzuse niciodată până atunci: un șarpe roșu cu ochii de diamante. Și i se părea atât de caraghios acul acela, încât îi venea să-l sărute.

Sofia Petrovna cânta cu însuflețire, cu pasiunea omului pe jumătate amețit, de parcă voia să ațâțe durerea cuiva. Alegea numai romane triste, melancolice, în care era vorba de nădejdi spulberate, de trecut, de bătrânețe... „Iar bătrânețea se apropie, se apropie cu pași grăbiți...” Ca și cum ar fi fost vreo legătură între ea și bătrânețe!

„Mă tem că se petrece cu mine ceva care nu-i tocmai așa cum ar trebui să fie...” își zicea din când în când, în timp ce râdea și cânta înainte.

La ora douăsprezece, prietenii se împrăștiară. Ilin plecă cel din urmă. Sofia Petrovna avu încă destul curaj ca să-l petreacă până la treapta de jos a terasei. Voia să-i spună că pleacă cu bărbatul ei, ca să-și dea seama ce efect o să facă asupra lui această veste.

Luna se ascunsese după nori, era însă destul de lumină ca să vadă cum flutura vântul poalele pardesiului lui Ilin și draperiile de la ușa dinspre terasă. Vedea și cât de palid era Ilin și cum încerca să zâmbească, strâmbându-și buza de sus...

— Sonia, Sonicika... scumpa mea! îi șopti el, fără să-i dea răgaz să vorbească. Draga mea, iubita mea!

Într-o pornire de duioșie, cu lacrimi în glas, Ilin îi înșira cuvinte mângâietoare, unul mai fierbinte decât celălalt, și-i spunea „tu”, ca unei soții sau unei amante. Pe neașteptate, o prinse cu o mână de

mijloc, apucând-o cu cealaltă de cot.

— Draga mea, frumoasa mea... îi șoptea, sărutând-o pe gât, lângă ceafă. Ascultă-ți îndemnul inimii și vino cu mine chiar în clipa asta!

Sofia Petrovna lunecă din îmbrățișarea lui și înălță capul, ca să-și arate indignarea și revolta. Dar nu izbuti să se indigneze, și toată puritatea, toată virtutea ei mult lăudată abia o ajutară să îngaime cuvintele pe care le spun în asemenea împrejurări toate femeile din lume:

— Doamne, dar ai înnebunit?

— Haide, vino! urmă Ilin. M-am încredințat și acum, ca și acolo, lângă banca din pădure, că ești tot atât de fără putere ca și mine... Nu, nici tu n-ai s-o sfârșești bine! Mă iubești, prin urmare degeaba mai cauți să stai la tocmeală cu propria ta conștiință...

Văzând-o că se depărtează de lângă el, Ilin o prinse de mânecuta de dantelă a rochiei și se grăbi să-i spună tot ce avea de spus:

— Oricum, tot trebuie să cedezi. Dacă nu azi, atunci mâine... La ce-ți folosește trăgăneala asta? Draga, scumpa mea Sonia, sentința e dată: de ce să-i mai amâni executarea? De ce să te amăgești singură?

Sofia Petrovna se smulse de lângă el și se făcu nevăzută pe ușă. Se întoarse în salon, închise fără să-și dea seama pianul, se uită îndelung la vinieta de pe note, apoi se așează. Nu era în stare nici să stea în picioare, nici să se gândească... Nu-i mai rămăsese nimic din emoția și înfrigurarea de mai înainte. Simțea doar o slăbiciune cumplită, o nesfârșită lene și plictiseală. Conștiința îi șoptea că în seara aceea se purtase urât și proteste, ca o fetișcană fără minte, că mai adineauri se lăsase îmbrățișată pe terasă – mai simțea și acum ceva care o stingherea în jurul mijlocului și lângă cot... În salon nu era nimeni și nu ardea decât o lumânare. Liubeanțeva stătea nemișcată pe taburet în fața pianului și parcă aștepta ceva. Și, ca și cum s-ar fi folosit de întuneric și de sfârșeala ei, o dorință apăsătoare și nebiruită începu să crească încetul cu încetul și să pună stăpânire pe ea, cuprinzându-i și mâinile, și picioarele, și sufletul, ca un șarpe. N-o mai amenința ca până atunci, ci îi stătea

în față, limpede, în toată goliciunea ei.

Rămase așa vreo jumătate de ceas, fără să facă nicio mișcare, gândindu-se în voie la Ilin, apoi se ridică cu greu și trecu în dormitor, abia târându-și picioarele. Andrei Ilici se și culcase. Sofia Petrovna se așază lângă fereastra deschisă și se lăsă copleșită de dorință. În mintea ei nu mai era acum nicio „harababură”: toate gândurile și toate simțurile nu mai aveau decât un singur scop deslușit. Încercă să se împotrivească, dar dădu din mână, a silă... În clipa aceea înțelese că dușmanul era tare și necruțător. Ca să lupte cu el i-ar fi trebuit putere și voință, și nici obârșia, nici educația, nici viața nu-i dăduseră nimic pe care să se poată bizui.

„Desfrânată! Ticăloasă! se muștra pentru slăbiciunea ei. Prin urmare, asta îmi erai?...”

Până într-atât i se răzvrătise sufletul ei cinstit, încât își aruncă vorbele cele mai insultătoare pe care le cunoștea și-și mărturisi nenumărate adevăruri crude și umilitoare. Își spuse, de pildă, că nu fusese niciodată femeie cinstită și că, dacă nu căzuse până atunci, era din pricină că nu i se ivise încă prilejul și că lupta ei de fiecare zi nu fusese decât simplă distracție și comedie...

„Să zic că am luptat, se gândea. Dar ce luptă a fost aceea? Și femeile care se vând luptă înainte de a se vinde, și totuși se vând. Strașnică luptă, n-am ce zice! A ținut doar o zi, cât ține viața unui fluture... O singură zi!”

Și deodată înțelese că nu dragostea, că nu ființa lui Ilin o îndemneau să plece de acasă, ci senzațiile care o așteptau de aici înainte... O cuconiță amatoare de plimbări și de vilegiatură, ca atâtea altele!

„Au ucis măicuța puiului cel mic” cânta nu știu cine dincolo de fereastră, cu glas de tenor răgușit.

„Dacă e vorba să mă duc, atunci e timpul”, se gândi Sofia Petrovna. Și deodată inima începu să-i bată cumplit.

— Andrei! aproape că strigă. Ascultă, Andrei, noi... noi mai plecăm?

— Da... Doar ți-am spus să pleci singură!

— Dar să știi... să știi că dacă nu vii și tu cu mine, s-ar putea să

mă pierzi! Mi se pare că... că m-am îndrăgostit!

— De cine? o întrebă Andrei Ilici.

— Cred că asta n-are nicio importanță pentru tine! strigă Sofia Petrovna.

Andrei Ilici se ridică, lăsă să-i atârne picioarele din pat și se uită nedumerit la umbra întunecată a nevestei lui.

— Fantezii! zise apoi, căscând.

Nu-i venea să creadă, și totuși parcă se sperie. După ce se mai gândi puțin și-i puse Sofiei Petrovna câteva întrebări fără importanță, începu să-și debiteze părerile lui despre familie, despre adulter... Vorbi așa, fără vlagă, cam zece minute, apoi se culcă din nou. Sentințele lui rămaseră fără niciun efect. Multe păreri sunt pe lume, dar cel puțin jumătate din ele aparțin oamenilor care n-au trecut prin nicio cumpănă...

Cu toate că era târziu, dincolo de ferestre tot se mai auzeau pașii vilegiaturiștilor. Sofia Petrovna își aruncă pe umeri o mantilă ușoară, mai zăbovi, se mai gândi...

Găsi în ea încă destulă putere ca să-i mai spună o dată somnorosului ei de bărbat:

— Dormi?... Eu ies să mă plimb puțin... Nu vrei să vii cu mine?

Era cea din urmă nădejde. Neprimind niciun răspuns, Sofia Petrovna ieși. Afară bătea vântul și era răcoare. Dar ea nu-și dădea seama nici de vânt, nici de întuneric, ci mergea, mergea înainte... O ducea o putere neînduplecată și i se părea că, dacă s-ar opri, puterea aceea ar împinge-o de la spate.

„Desfrânată! șoptea ea în neștire. Mizerabilă!...”

Se înăbușea, ardea de rușine și nu știa pe unde calcă. Dar puterea care o împingea tot înainte era mai tare și decât rușinea, și decât rațiunea, și decât frica...

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea”, 1886, nr. 3758, 16 august, la rubrica „Pomelnicul de sâmbătă”, Semnată: An. Cehov. A intrat în culegerea „În amurg”, Sankt-Petersburg, 1887, precum și în edițiile ulterioare ale aceleiași culegeri. A fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

La publicarea în culegerea de opere, textul a suferit modificări neînsemnate.

Martirii

Lizocika Kudrinskaia⁶¹, o cuconiță tânără cu mulți admiratori, s-a îmbolnăvit fără veste și atât de grav, încât bărbatul ei nici nu s-a mai dus la slujbă, ba a trimis chiar o telegramă mamei Lizocikăi la Tver. Iată povestea acestei boli, așa cum o spune însăși Lizocika:

— Mă dusesem la mătușă-mea, la Lesnoe⁶². După ce am stat acolo o săptămână, am plecat cu toții la verișoara mea, Varia. Bărbatul Variei, știți, e un căpcăun și un tiran. (Să fi avut eu un bărbat ca acela, îl împușcam!) Cu toate astea, am petrecut minunat. Mai întâi, am jucat într-un spectacol de amatori, în piesa „Scandal într-o familie onorabilă”... Știi, Hrustaliov⁶³ era strașnic în rolul lui! În pauză, am băut o limonadă foarte, foarte rece cu puțin coniac... Limonada cu coniac aduce la gust cu șampania... Am băut, dar n-am simțit nimic. A doua zi după spectacol, am făcut o plimbare călare cu Adolf Ivanîci. Vremea era cam umedă și m-a tras curentul. Se vede că atunci am răcit. Peste vreo trei zile m-am întors acasă, să văd ce face bunul și scumpul meu Vasea și-n același timp să-mi iau și rochia de mătase, cea cu floricele. Bineînțeles că Vasea nu era acasă. Atunci m-am dus la bucătărie să-i spun Praskoviei să pună samovarul. Și, când mi-am aruncat ochii pe masă, am văzut niște ridichi și niște morcovi tineri, mititei ca niște jucărele. Am mâncat un morcov și o ridiche, nu mai mult. Și închipuiți-vă că deodată m-au apucat niște crampe!... Și ține-te, crampe, crampe, crampe... Să mor, nu alta! Vasea a venit de la

slujbă într-un suflet! Bineînțeles că și-a pus mâinile în cap și s-a îngălbenit. Au alergat după doctor... înțelegi? Să mor, și pace!

Crampele au început pe la amiază, la ora trei a venit doctorul, iar la șase Lizocika a adormit și a dormit adânc până la două de noapte.

Pendula bate două... Lumina fină a unei lămpi mici de noapte se strecoară prin abajurul albastru. Lizocika stă culcată în pat. Bonețica de dantelă se deslușește, albă, pe fondul închis al unei perne roșii. Pe fața palidă și pe umerii rotunzi și plini se aștern, în umbre, desenele abajurului. La picioarele bolnavei stă Vasili Stepanovici, soțul Lizocikăi. E fericit bietul că, în sfârșit, nevastă-sa e acasă, dar în același timp e foarte speriat de boala ei.

— Cum te simți, Lizocika? întreabă el în șoaptă, văzând-o că se trezește.

— Mi-e mai bine... suspină Lizocika. Nu mai am crampe, dar nu mi-e somn... Nu pot să dorm, și pace!

— N-ar fi vremea, îngerașule, să-ți schimb compresa?

Lizocika se ridică încet și, cu un aer de suferință, își lasă grațios capul într-o parte. Cu gesturi solemne, abia atingând cu degetele trupul cald, Vasili Stepanîci îi schimbă compresa. Lizocika se strânge ghem și râde – o gădilă apa rece –, apoi se culcă din nou.

— Bietul de tine, nu dormi! suspină ea.

— Cum aș putea să dorm?

— Totul e din pricina nervilor, Vasea. Sunt o femeie grozav de nervoasă. Doctorul mi-a prescris un tratament pentru stomac, însă eu simt că nu mi-a ghicit boala. La mine nervii sunt de vină, nu stomacul, ți-o jur! De un singur lucru mă tem: boala asta să nu ia, cumva, o întorsătură mai gravă...

— Nu, Lizocika, nu! Ai să vezi că mâine o să fii sănătoasă!

— Mă îndoiesc... Și nu mă tem pentru mine... mie mi-e totuna, ba chiar aș fi bucuroasă să mor... Dar îmi pare rău de tine! Dacă mor eu, rămâi văduv, singur..

Vasecika o vede destul de rar pe nevastă-sa, așa că de mult s-a deprins cu singurătatea. Totuși vorbele Lizocikăi îl tulbură.

— Doamne, ce tot spui, mămico! Ce înseamnă gândurile astea

negre?

— Ce poți să faci? Ai să plângi, ai să fii trist câtva timp, dar până la urmă ai să te deprinzi... Ba ai să te și însori!

Bărbatul își duce mâinile la cap.

— Ei, haide, haide că nu mai spun! caută să-l liniștească Lizocika. Numai că, e bine să fie omul pregătit pentru orice întâmplare.

„Dar dacă o să mor cu adevărat?” se gândește ea, închizând ochii.

Și Lizocika își imaginează tabloul propriei sale morți. Vede cum stau îngrămădiți în jurul patului mama, bărbatul, verișoara Varia cu soțul ei, rudele și admiratorii „talentului” ei, și cum ea le șoptește cel din urmă „iertăți-mă”. Toți plâng. Apoi, după ce a murit – ce paloare interesantă are sub cununa de păr negru – o îmbracă într-o rochie trandafirie (care-i stă bine) și o așază într-un sicriu foarte scump, cu picioare de aur și plin de flori. Miroase a tămâie, lumânările sfârâie... Bărbatul ei nu se depărtează o clipă de lângă sicriu, iar admiratorii talentului ei nu-și mai iau ochii de la ea: „Parcă-i vie! E încântătoare în sicriu!” Tot orașul nu vorbește decât de moartea ei prematură... Dar iată că o duc la biserică. O poartă pe umeri Ivan Petrovici, Adolf Ivanîci, soțul Variei, Nikolai Semionîci și studentul cela cu ochii negri, care a învățat-o să bea limonadă cu coniac. Păcat numai că nu cântă muzica. După prohod, toată lumea își ia rămas-bun de la ea. Biserica e plină de suspine. Se aduce capacul cu ciucuri și... Lizocika se desparte pentru veșnicie de lumina zilei. Se bat cuiele: boc, boc, boc!

Lizocika tresare și deschide ochii.

— Vasea, aici ești? întrebă ea. Îmi vin niște gânduri așa de negre... Doamne, să fiu chiar așa de nenorocită, încât să nu pot dormi? Vasea, fie-ți milă de mine și povestește-mi ceva!

— Ce să-ți povestesc?

— Ceva de... dragoste, zice Lizocika pe un ton languros. Sau o anecdotă cu evrei...

Vasili Stepanîci, gata să facă orice numai să fie ea veselă și să

nu se mai gândească la moarte, își potrivește doi perciuni la urechi, își ia o mutră caraghioasă și se apropie de Lizocika.

— N-aveți dija nevoie să vă drejem șasornicu? o întrebă el.

— Ba da, cum nu! râde în hohote Lizocika întinzându-i ceasul ei de aur de pe măsută. Uite, drege-l!

Vasea ia ceasul, îi cercetează îndelung mașinăria, apoi, chircindu-se din tot trupul, răspunde:

— Astî noi nu putem dreje... Este aici u roată la care lipsești dija dou dinți...

Asta e toată reprezentăția. Lizocika râde și bate din palme.

— Strașnic! strigă ea. Minunat! Știi, Vasea, mare prostie faci că nu joci și tu în spectacolele noastre de amatori! Ai un talent extraordinar! Ești mult mai bine decât Sîsunov... Știi, a jucat în „Onomastica mea” unul Sîsunov, un amator. Are un talent de comic, clasa întâi! Închipuiește-ți: un nas gros cât o gulie, ochi verzi și un mers ca de cocor... Ne prăpădeam de răs! Stai să-ți arăt cum mergea...

Lizocika sare din pat și, fără bonețică pe cap, începe să umble pe jos cu picioarele goale.

— Respectele mele! zice ea gros, imitând un glas bărbătesc. Ce se mai aude bun pe aici? Ce mai e nou sub soare? Ha-ha-ha! râde apoi în hohote.

— Ha-ha-ha! îi ține hangul Vasea.

Râzând în hohote, cei doi soți uită de boală și se fugăresc prin dormitor. Goana nu se sfârșește decât atunci când Vasea o prinde pe Lizocika de cămașa de noapte și o acoperă cu sărutări fierbinți. Dar după o îmbrățișare mai pătimașă, Lizocika își aduce aminte deodată că e grav bolnavă...

— Ce înseamnă prostiile astea? zice ea, luându-și un aer sever și învelindu-se cu plapuma. Ai uitat, se vede, că-s bolnavă? Multă minte mai ai, n-am ce zice!

— Iartă-mă... îngăimă bărbatul, rușinat.

— Dacă boala o să ia cine știe ce întorsătură gravă, să știi că tu ești vinovat! Răule! Urâciosule!

Lizocika închide ochii și tace. Își ia din nou aerul îndurerat și

galeș de mai înainte și începe să geamă încetișor. Vasea îi schimbă compresa și, fericit că nevastă-sa e acasă și nu mai umblă zăpăcită pe la mătuși, se așază cuminte la picioarele ei și nu închide ochii până dimineața. La ora zece sosește doctorul.

— Ei, cum ne mai simțim? o întreabă el pe Lizocika, luându-i pulsul. Ai dormit?

— Prost, răspunde Vasea în locul Lizocikăi. Foarte prost!

Doctorul se duce la fereastră și urmărește cu ochii un coșar care trece pe stradă.

— Doctore, astăzi am voie să beau cafea? îl întreabă Lizocika.

— Da, ai voie.

— Dar din pat pot să mă ridic?

— Poate că s-ar putea... Totuși e mai bine să mai stai o zi.

— E rău dispusă... șoptește Vasea la urechea doctorului. Numai gânduri negre... o concepție ciudată asupra vieții... Grozav mă neliniștește starea ei!

Doctorul se așază la măsuță, își freacă puțin fruntea cu palma și-i prescrie Lizocikăi bromură de natriu. Apoi își ia rămas-bun, promite că o să mai treacă pe seară și pleacă. Vasea nu se duce la slujbă, rămâne la picioarele bolnavei. La amiază, se adună admiratorii talentului ei. Îngrijorați, speriați, i-au adus o groază de flori și de cărți franțuzești. Cu bonețica ei albă ca zăpada, îmbrăcată într-un „matineu” străveziu, Lizocika stă întinsă pe pat și privește enigmatic, ca și cum n-ar mai crede că o să se facă vreodată sănătoasă. Admiratorii talentului ei îl văd pe Vasea, dar de data aceasta îi iartă prezența: aceeași durere i-a adunat și pe ei, și pe el, în jurul patului Lizocikăi!

La ora șase seara, bolnava ațipește și doarme din nou până la două noaptea. Vasea stă neclintit la picioarele ei, se luptă cu somnul, îi schimbă compresele și-i joacă scenete din viața evreilor. Iar dimineața, după a doua noapte de chinuri, Liza se învârte în fața oglinzii punându-și pălăria.

— Dar încotro, drăguță? o întreabă Vasea privind-o cu ochi rugători.

— Cum, adică? se miră Lizocika, luându-și o mutră speriată. Ai

uitat că astăzi avem repetiție la Maria Lvovna?...

După ce o însoțește până la ușă, neavând ce face, Vasea își ia servieta și, de plictiseală, pleacă la slujbă. Din pricina nopților nedormite îl doare capul, îl doare așa de tare, încât ochiul stâng nu-l mai ascultă și i se închide fără voie.

— Ce-i cu dumneata, amice? îl întâmpină șeful. Ce s-a întâmplat?

Vasea dă din mână și se așază pe scaun.

— Nici nu mă mai întrebați, Luminăția Voastră! zice el, oftând. Prin câte n-am trecut în aste două zile... Doamne, prin câte n-am trecut! Liza e bolnavă!

— Doamne! se sperie șeful. Lizaveta Pavlovna? Dar ce are?

Vasili Stepanîci nu face altceva decât își desface brațele și-și ridică ochii în tavan, de parcă ar spune: „Așa vrea providența!”

— O, dragul meu, te înțeleg și te compătimesc din toată inima! oftează șeful, dându-și ochii peste cap. Eu, drăguță, mi-am pierdut soția... așa că te înțeleg. E o pierdere atât de mare... atât de mare... O, e îngrozitor... îngrozitor! Dar sper că Lizaveta Pavlovna se simte mai bine acum? Ce doctor o caută?

— Von-Sterck.

— Von-Sterck? Mai bine îl aduceai pe Magnus, sau pe Semandrițki... Dar și dumneata ești palid! Și dumneata ești bolnav! Asta-i groaznic!

— Într-adevăr, Luminăția Voastră... n-am prea dormit... am suferit atâta... am trecut prin atâtea!

— Și totuși ai venit la slujbă! De ce ai venit? Asta n-o înțeleg. Se poate să-ți impui un asemenea efort? Se poate să-ți faci singur un rău ca ăsta? Du-te acasă și stai până te faci bine! Du-te când îți spun! Sânguința e o mare calitate la un tânăr funcționar, dar să nu uităm ce spuneau romanii: *mens sana in corpore sano*⁶⁴ adică minte sănătoasă în trup sănătos...

Vasea e și el de aceeași părere. Își adună hârtiile, le vâără înapoi în servietă, apoi își ia rămas-bun de la șef și se duce acasă să se culce.

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, 1886, nr. 225, 18 august, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte. A intrat în Culegerea de opere din anul 1900, vol. II. Publicăm textul din 1900.

La includerea în culegerea de opere, povestirea a fost revăzută stilistic.

Un călător din clasa întâi

Un călător din clasa întâi, care abia luase masa în restaurantul gării și se amețise puțin, se culcă pe canapeaua de pluș, se întinse cu voluptate și ațipi. După ce stătu așa vreo cinci minute, se uită cu ochi strălucitori la călătorul din fața lui, zâmbi și zise:

— Răposatului meu tată, fie-i țărâna ușoară, îi plăcea, după masă, să-l scarpine câte o femeie la tălpi. Eu, îi seamănă leit, cu singura deosebire că, după masă, îmi place să-mi scarpin limba și creierul, nu tălpile. Îmi place, păcătosul de mine, să stau la taclale cu burta plină... îmi permiți să vorbesc cu dumneata?

— Mă rog, se învoi cel din față.

— După o masă bună, cel mai mic pretext îmi stârnește ideile cele mai năstrușnice. De pildă, chiar mai adineauri, în restaurant am văzut, și dumneata și eu, doi tineri, și cred că ai auzit cum unul dintre ei îl felicita pe celălalt pentru renumele pe care și-l câștigase. „Te felicit, îi spunea, ți-ai făcut un renume și ești pe cale să cucerești gloria!” Pe cât se pare, erau doi actori sau doi gazetărași microscopici oarecare. Dar nu e vorba de asta. Pe mine, domnul meu, mă interesează altă problemă: ce trebuie să înțelegem, la drept vorbind, prin „glorie” sau „renume”? Dumneata ce părere ai? Pușkin definea gloria ca un petic de culoare aprinsă peste niște zdrențe, și fiecare dintre noi îi dăm același înțeles ca și Pușkin, adică un înțeles mai mult sau mai

puțin subiectiv. Totuși nimeni nu i-a găsit până acum acestui cuvânt o definiție clară și logică. Și mult aș da pentru o asemenea definiție!

— Dar de ce ai atâta nevoie de ea?

— Vezi dumneata, dacă am ști ce este gloria, te pomenești că am găsi și mijloacele de a o cuceri, urmă călătorul de clasa întâi după ce se gândi puțin.

— Trebuie să vă spun, domnul meu, că pe vremea când eram și eu mai tânăr, doream din toate puterile sufletului meu să-mi câștig un renume. Popularitatea era, ca să zic așa, nebunia mea. De dragul ei am învățat, am muncit și mi-am prăpădit nopțile, de dragul ei am răbdat de foame și mi-am ruinat sănătatea. Și cred, în măsura în care pot să fiu imparțial, că am avut toate șansele s-o cuceresc. În primul rând, sunt de profesie inginer. De-a lungul vieții mele, am construit în țara noastră vreo douăzeci de poduri renumite, am executat instalații de apă în trei orașe și n-am lucrat numai în Rusia, ci și în Anglia și în Belgia... În al doilea rând, am scris nenumărate articole de specialitate. Și în al treilea, domnul meu, încă din frageda mea copilărie, am avut slăbiciune pentru studiul chimiei. Ocupându-mă în orele libere de această știință, am descoperit mijloacele de a extrage unii acizi organici, așa că numele meu poate fi găsit în toate manualele de chimie din străinătate. Tot timpul am fost în serviciu, am ajuns până la gradul de consilier de stat și am o foaie calificativă admirabilă. Și la ce-mi folosesc toate astea? Uite, sunt bătrân, mâine-poimâine dau, ca să zic așa, ortul popii, și-s tot atât de puțin cunoscut ca și câinele cela negru, care aleargă pe terasament!

— De unde poți să știi? Poate că ești cunoscut...

— Hm!... Ia să încercăm chiar în clipa asta... Spune-mi, te rog, ai auzit vreodată de numele unuia Krikunov⁶⁵?

Călătorul din față ridică ochii în tavan, se gândi puțin, apoi izbucni în râs.

— Nu, n-am auzit... răspunse el.

— E numele meu. Dumneata, intelectual și om în vârstă, n-ai auzit niciodată de numele meu. Asta e dovada cea mai bună! Se

vede că, în eforturile mele de a-mi câștiga un renume, am făcut cu totul altceva decât ceea ce trebuia să fac. N-am știut care sunt metodele cele adevărate și, căutând să apuc gloria de coadă, nu m-am apropiat de ea pe unde s-ar fi cuvenit!.

— Dar care sunt metodele cele adevărate?

— Dracul le știe? Ai să-mi spui: talent? Geniu? Însușiri excepționale? Nicidecum, domnul meu... Odată cu mine au trăit și au făcut carieră oameni relativ neînsemnați, șterși, ba chiar mărunței la suflet. Munceau de o mie de ori mai puțin decât mine, nu se dădeau peste cap, nu străluceau prin însușiri deosebite și nici nu căutau să-și câștige un renume. Și privește-i! Te împiedici la fiecare pas de numele lor prin ziare și-l auzi pomenit în toate discuțiile! Dacă nu te-ai plictisit încă ascultându-mă, o să-ți dau un exemplu. Pe vremuri, construiam un pod în orașul K. Trebuie să-ți spun că în nenorocitul acela de oraș era o plictiseală de moarte. Dacă n-ar fi fost femeile și cărțile de joc, cred că ai fi înnebunit. Și neavând ce face, atunci – asta e chestie veche – m-am încurcat cu o cântăreață. Dracu' s-o ia, dar toată lumea se prăpădea de admirație în fața ei! După mine însă – cum să-ți spun? – era o femeiușcă banală, ca oricare alta. O fetișcană superficială, capricioasă, interesată și, pe deasupra, și proastă. Mânca mult, bea zdravăn, dormea până la cinci seara – și atâta tot pe cât se pare. Era socotită drept cocotă – că asta era adevărata ei meserie. Dar când cineva voia să vorbească despre ea mai literar, îi zicea actriță și cântăreață. Pe vremea aceea eram mare iubitor de teatru, așa că jocul ei necinstit de-a actrița mă scotea din sărite. Fetișcana aceea n-avea nici cel mai mic drept să se considere actriță și nici măcar cântăreață. Era o ființă cu desăvârșire lipsită de orice talent, nesimțitoare – o ființă jalnică, aș putea spune. După cât îmi dau seama acum, cânta mizerabil și tot farmecul „artei” ei stătea în faptul că știa când să dea din picioare și nu se rușina deloc când intra în cabină la ea. De obicei, juca numai vodeviluri traduse, în care putea să apară în costum bărbătesc, bine strâns pe trup. Într-un cuvânt – ptui! Și acum, te rog să fii atent. Țin minte ca astăzi. Se făcea inaugurarea solemnă a podului celui nou, ca să fie dat în

circulație. Se oficiase un tedeum, se ținuseră discursuri, se citiseră telegrame și așa mai departe. Eu, îți închipui, mă învârteam pe lângă opera mea și mă temeam să nu-mi plesnească inima de-atâta emoție de creator! Chestia e veche și nu mai e cazul să fiu modest; de aceea pot să-ți spun deschis că podul îmi ieșise extraordinar. Nu mai era un pod, ci o adevărată operă de artă, o splendoare! Și cum puteam să nu mă emoționez, când la inaugurare venise întreg orașul? „Ei, îmi ziceam, tot publicul o să fie acum cu ochii numai la mine! Unde să mă ascund?”... Dar vai, domnul meu, în zadar mă tulburam! Nimeni, afară de persoanele oficiale, nu-mi dădea nici cea mai mică atenție! Toți stăteau pe mal și se uitau la pod ca niște dobitoci, dar cine-l construisese, habar n-aveau! Și de atunci, fiindcă veni vorba, trebuie să-ți mărturisesc că nu mai pot vedea în ochi onoratul nostru public! Dar să nu-mi uit vorba. Deodată, lumea începu să se frământa și să șușotească... Fețele tuturor se luminau, umerii începură să se agite. „Se vede că m-au zărit!” mi-am zis. Dar ți-ai găsit! Mă uit și văd cum își făcea loc prin mulțime cântăreața mea, urmată de o șleahță de nătărăi. Cortegiul era petrecut de privirile iscoditoare ale publicului. Și mii de glasuri începură să șoptească: „Asta-i cutare... O, minunată! Fermecătoare!” Abia atunci m-au luat în seamă și pe mine... Doi mucoși oarecare – probabil dintre amatorii localnici de artă dramatică – s-au uitat întâi la mine, s-au uitat apoi unul la altul și și-au șoptit: „Asta-i amantul ei!” Cum îți place?... Iar un individ scârbos, cu joben pe cap și cu mutra nebărbierită cine știe de când, care se tot foia lângă mine, s-a întors și mi-a spus:

— Știți cine-i doamna ceea de pe malul celălalt? Să vă spun eu: cutare... Vocea ei e mai prejos de orice critică, dar în schimb o stăpânește la perfecție!...

— N-ați putea să-mi spuneți, l-am întrebat pe tipul cel scârbos, cine a construit podul?

— Să vă spun drept, nu știu! mi-a răspuns. Un inginer oarecare...

— Dar catedrala din orașul dumneavoastră cine a construit-o?

— Nici asta n-aș putea să vă spun.

L-am întrebat apoi cine era cel mai bun pedagog, cel mai bun arhitect din orașul lui, dar la toate întrebările mele individul mi-a răspuns că nu știe.

— Dar poate că știți, l-am întrebat la urmă, cu cine trăiește cântăreața aceea?

— Cu un oarecare inginer Krikunov.

— Ei, ce zici de asta, domnul meu? Dar stai să vezi... *Minnesänger* și barzi nu mai sunt în vremurile noastre și renumele ți-l fac, aproape exclusiv, gazetele. A doua zi după sfințirea podului, m-am repezit cu înfrigurare la ziarul local „Vestnik”, să văd ce scrie despre persoana mea. Mi-am purtat mult timp ochii pe cele patru pagini și, în sfârșit, am găsit! Ura! „Ieri, pe o vreme minunată, în fața unei numeroase mulțimi de cetățeni și în prezența Excelenței Sale cutare, guvernatorul guberniei, și a celorlalte autorități, a avut loc sfințirea podului celui nou...” și așa mai departe. Iar la sfârșit: „La această solemnitate a luat parte, strălucind de frumusețe, și talentata noastră artistă, răsfățata publicului din K. Se înțelege de la sine că apariția ei a stârnit senzație. Steaua era îmbrăcată...” Și așa mai departe. Despre mine, niciun cuvânt! Nici măcar o jumătate de cuvânt! Oricât ar părea de meschin, crede-mă că am început să plâng de ciudă!

M-am liniștit însă, zicându-mi că oamenii din provincie sunt proști, că nu poți să le ceri cine știe ce și că, dacă vrei să-ți câștigi un renume, trebuie să te duci într-un centru intelectual, în capitală. Și, fiindcă veni vorba de capitală, tocmai atunci prezentasem un proiect la un concurs, la Piter. Și termenul concursului se apropia.

Mi-am luat rămas-bun de la K. și am plecat la Piter. Până la Piter drumul era lung și, ca să nu mi se urască, am luat un compartiment separat și, bineînțeles, mi-am luat și cântăreața cu mine. Cât a ținut drumul am mâncat, am băut șampanie și așa mai departe... În sfârșit, am ajuns în centrul intelectual. Am picat acolo chiar în ziua concursului și am avut plăcerea, domnule, să-mi sărbătoresc victoria: proiectul meu fusese distins cu premiul întâi. Ura! A doua zi am ieșit pe Nevski Prospekt și mi-am cumpărat ziare de șaptezeci de copeici. M-am întors în goană la

hotel, m-am întins pe divan și, abia stăpânindu-mi tremurul nervos, am început, grăbit, să citesc. Am frunzărit un ziar – nimic! Am frunzărit altul – același lucru. În sfârșit, în cel de al patrulea am dat peste următoarea informație: „Ieri, cu acceleratul, a sosit în Petersburg renumita artistă din provincie, cutare. Subliniem cu plăcere faptul că binecuvântata climă a sudului a avut asupra vechii noastre cunoștințe un efect salutar. Apariția ei scenică admirabilă. Nu mai țin minte urmarea! Sub această informație, însă mult mai jos, era tipărit cu literele cele mai mărunte: „Ieri, la concursul cutare, inginerul cutare a fost distins cu premiul întâi”. Atât! Și, pe deasupra, îmi mai stâlciseră și numele: în loc de Krikunov, scriseseră Kirkunov⁶⁶ ’;). Mă rog, centru intelectual! Și asta încă nu e nimic... Peste vreo lună, înainte de plecarea mea din Piter, toate ziarele se luau la întrecere scriind despre „divina, incomparabila, talentata noastră actriță”. Și acum nici nu-i mai ziceau amantei mele pe numele de familie, ci pe cel mic și pe al lui tată-său!...

După câțiva ani mă aflu la Moscova. Fusesem chemat, printr-o scrisoare scrisă de însăși mâna primarului, să execut o lucrare despre care ziarele din Moscova urlau de mai bine de o sută de ani. În timpul liber am ținut vreo cinci conferințe la unul dintre muzee, în scop de binefacere. Cred că ar fi fost de ajuns ca să mă cunoască orașul măcar trei zile, nu-i așa? Da’ de unde! Niciun ziar din Moscova n-a scris măcar un cuvânt despre mine. Scriau despre orice: despre incendii, despre operetă, despre consilierii municipali care dormeau la ședințe, despre negustorii beți – numai despre proiectul meu și despre conferințele mele nimic, absolut nimic. D-apoi publicul cel drăguț din Moscova!... Mergeam într-o zi în tramvaiul cu cai... Vagonul era ticsit de lume: cucoane, militari, studenți, studente – câte o pereche din fiecare specie.

— Se zice că primăria ar fi chemat un inginer pentru nu știu ce proiect! m-am adresat vecinului meu, în gura mare, ca să audă tot vagonul. Nu știți cumva cum îl cheamă pe inginerul acela?

Vecinul meu clătină din cap. Ceilalți se uitară la mine cu nepăsare și toate privirile lor spuneau: „Habar n-am”.

— Se zice că nu știu cine a ținut niște conferințe la un muzeu, m-am adresat din nou călătorilor, căutând să intru în vorbă cu ei. Am auzit că au fost interesante...

Nimeni n-a dat măcar din cap. Pesemne că nimeni nu auzise despre conferințe, iar cucoanele nu știau nici măcar de existența muzeului. Și asta încă n-ar fi fost nimic, dar închipuiește-ți dumneata că deodată toți călătorii năvăliră la geamuri. Ce era? Ce se întâmplase?

— Uite! Uite! mă împinse vecinul. Îl vezi pe tânărul cela smolit care se urcă în birjă? E vestitul alergător King!

Și toți cei din vagon începură, care mai de care, să discute cu aprindere despre alergătorii care preocupau pe vremea aceea mințile moscovite.

Aș putea să-ți mai dau și alte exemple, dar cred că ajung și cele de până acum. Să admitem că, în ce mă privește, aș greși, că aș fi un lăudăros și un incapabil. Însă, afară de mine, aș putea să-ți înșir numele multor contemporani de-ai mei, excepționali și în ce privește talentul, și puterea de muncă, și care totuși au murit necunoscuți. Navigatorii ruși, chimiștii, fizicienii, mecanicii, agricultorii ruși, sunt oare populari? Cunoști pătura noastră cultă, pictorii și sculptorii ruși, scriitorii ruși? Câți dintre literații bătrâni, talentați și muncitori, care tocesc pragurile redacțiilor câte treizeci și trei de ani la șir, care mângălesc dracu' știe câtă hârtie și se judecă de câte douăzeci de ori pentru calomnii, ajung să iasă din mușuroiul lor? Spune-mi măcar un singur nume de corifeu al literaturii noastre, care să fi fost cunoscut înainte de a fi murit în duel, sau de a fi înnebunit, sau de a fi fost deportat, sau de a se fi aflat că trișează la cărți!

Călătorul din clasa întâi se aprinsese așa de cumplit, încât scăpă din gură țigara de foi și se ridică.

— Da, urmă el, furios. Și alături de acești oameni, pot să-ți înșir sute de nume a tot soiul de cântărețe, de acrobați și de măscărici, pe care-i cunosc până și copiii de țâță!

Ușa scârțâi, se făcu curent și în vagon intră un individ ursuz, cu pelerină, joben și ochelari albaștri. Individul cercetă cu ochii

locurile, se încruntă, apoi trecu mai departe.

— Știi cine-i ăsta? se auzi o șoaptă sfioasă din colțul cel mai depărtat al vagonului. E N. N., celebrul trișor din Tula, care a fost dat în judecată în legătură cu afacerea de la banca din I.

— Poftim! Și călătorul din clasa întâi începu să râdă. Pe trișorul din Tula îl cunoaște. Dar întreabă-l dacă-i cunoaște pe Semiradski, pe Ceaikovski sau pe filozoful Soloviov⁶⁷, și ai să vezi că clatină din cap... Curată porcărie!

Urmară câteva minute în tăcere.

— Dă-mi voie să te întreb și eu la rândul meu, tuși cu sfială călătorul din față. N-ai auzit cumva de numele unui oarecare Pușkov?

— Pușkov?⁶⁸ Hm!... Pușkov... Nu, n-am auzit.

— E numele meu... mărturisi cel din față, jenat. Prin urmare, n-ai auzit de mine?... Și eu, care de treizeci și cinci de ani sunt profesor al unei universități ruse... membru al Academiei de științe... având la activul meu nenumărate lucrări publicate...

Călătorul din clasa întâi și cel din față lui se uitară unul la altul și izbucniră în hohote de râs.

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea”, 1886, nr. 3765, 23 august, la rubrica „Pomelnicul de sâmbătă”. Semnată: An. Cehov. A intrat apoi în culegerea „Povestiri felurite”, ediția a 2-a, Sankt-Petersburg, 1891 și în Culegerea de opere din anul 1901, vol. IV. Publicăm textul din 1901.

În vederea includerii în culegerea de opere, povestirea a fost supusă unei serioase revizui stilistice.

Alergătorul King era un englez care a luat parte la cursa organizată de antreprenorul M.V. Lentovski în grădina Ermitage din Moscova, în vara anului 1883. Despre această cursă, Cehov a scris în foiletoanele sale „Cioburi din viața Moscovei”.

Talentul

Pictorul Egor Savvici, care ține cu chirie vila unei văduve de ofițer inferior, stă pe patul din odaia lui lăsându-se în voia melancoliei matinale. Afară începe a se simți apropierea toamnei. Straturi de nori greoi și leneși învăluie cerul, vântul e rece și pătrunzător, iar copacii, plângând jalnic, se apleacă toți în aceeași parte. Frunzele îngălbenite zboară valvârtej sus, în văzduh, și jos, pe pământ. Adio, vară! Această melancolie a firii, privită de ochii unui pictor, e frumoasă și poetică în felul ei, dar lui Egor Savvici nu-i arde acum de frumusețe. Nu mai poate de plictiseală și se mângâie cu gândul că mâine părăsește vila. Patul, scaunele, mesele, podeaua – toate sunt încărcate cu perne, păaturi mototolite și panere. Prin odăi nu e măturat, perdelele de stambă de la ferestre sunt scoase. Mâine se mută în oraș.

Gazda – văduva – nu e acasă. A plecat nu știu unde, să angajeze căruțele care trebuie să-i încarce mâine bagajele. Katia, fiica ei, o fată de vreo douăzeci de ani, profitând de lipsa mamei, care e femeie aspră, stă de cine știe când în odaia pictorului: chiriașul pleacă mâine, și ea are încă multe de spus. Vorbește, vorbește întruna și totuși simte că n-a spus nici a zecea parte din câte are pe suflet. Cu ochii plini de lacrimi se uită la capul lui zburlit – se uită și cu tristețe, și cu încântare. Iar Egor Savvici e așa de păros și de zburlit, încât pare mai curând o fiară sălbatică. Părul îi atârnă mai jos de umeri, barba îi crește din gât, din nări și

din urechi, iar ochii nu i se mai văd de după sprâncenele stufoase care-i cad în smocuri. Și toată vegetația asta e atât de deasă și de încâlcită, încât dacă s-ar încurca în ea o muscă sau un gândac, n-ar mai scăpa în vecii vecilor din codrul acela! Egor Savvici o ascultă pe Katia și cască. E obosit. Când fata începe să suspine, se uită la ea întunecat pe sub sprâncenele stufoase, se încruntă și-i spune cu glasul lui gros și adânc:

— Eu nu pot să mă însor.

— De ce? îl întreabă ea încet.

— Pentru că un pictor și, în general, un bărbat care trăiește pentru artă, n-are dreptul să se căsătorească. Artistul trebuie să fie liber.

— Cu ce te-aș încurca eu, Egor Savvici?

— Nu vorbesc de mine, vorbesc așa, în general... Scriitorii și pictorii celebri nu se însoară niciodată.

— Și dumneata ai să fii celebru, știu eu, însă pune-te în locul meu! Mi-e frică de mama... E așa de rea și de ursuză... Când o afla că nu mă mai iei, că numai așa... o să-mi scoată sufletul. Of, păcatele mele! Și unde mai pui că nici măcar chiria nu i-ai plătit-o!

— Dracu' s-o ia, am să i-o plătesc...

Egor Savvici se ridică și începe să se plimbe prin odaie.

— Ar trebui să plec în străinătate! zice el.

Și pictorul îi spune fetei că nimic nu e mai ușor decât să pleci în străinătate: e de ajuns să pictezi un tablou și să-l vinzi.

— Așa-i! încuviințează Katia. Atunci de ce n-ai pictat nimic vara asta?

— Dar parcă se poate picta într-o șandrama ca asta? îi răspunde pictorul, înciudat. Și pe urmă, de unde era să-mi procur modele?

Undeva, sub ei, se aude o ușă trântită cu mânie. Katia, care o aștepta pe mamă-sa să se întoarcă din clipă în clipă, se ridică și fuge. Pictorul rămâne singur. Se plimbă mult timp dintr-un colț în celălalt, cârmind printre scaune și printre grămezile de boarfe împrăștiate. O aude pe văduvă trântind vasele și certând în gura mare pe niște mujici care-i ceruseră câte două ruble de căruță. De necaz, Egor Savvici se oprește în fața dulăpașului și se uită o

vreme, încruntat, la sticla cu votcă.

— De-ai crăpa odată! o aude el pe văduvă năpustindu-se asupra Katiei. De te-ar lua dracu' odată!

Pictorul bea un păhăruș și, încetul cu încetul, norul întunecat din suflet i se risipește: simte cum zâmbesc toate măruntaiele din el. Începe să viseze... În mintea lui se vede ajuns celebru. Nu-și poate imagina operele lui viitoare, dar iată, vede ca aieva cum vorbesc ziarele despre el, cum i se vând fotografiile prin magazine și cum se uită prietenii în urma lui cu invidie. Încearcă să-și închipuie că se află într-un salon bogat, înconjurat de admiratoare frumoase. Dar tabloul din mintea lui e întunecat și confuz, deoarece niciodată în viață nu văzuse un salon, iar pe admiratoarele cele frumoase nu le vede tocmai deslușit, fiindcă, afară de Katia, nu văzuse încă nicio admiratoare și nicio fată cumsecade. Oamenii care nu cunosc viața și-o imaginează de obicei așa cum e în cărți. Însă Egor Savvici nu citise în viața lui nicio carte. Începuse să-l citească pe Gogol, dar adormise la pagina a doua...

— Nu se aprinde, lua-l-ar dracu'! strigă undeva jos văduva, căutând pesemne să aprindă samovarul. Katka, adu mangel!

Pictorul, care visează, simte nevoia să împărtășească și altcuiva visurile și nădejdlile lui. Coboară jos la bucătărie unde, lângă cuptorul afumat, văduva cea grasă și Katia trebăluiesc, învăluite în aburul samovarului. Pictorul se așază pe bancă, lângă o oală mare, și începe:

— Strașnic lucru să fii pictor! Unde vreau, acolo plec. Ce vreau, aceea fac. La slujbă nu mă duc, pământul nu-l ar... N-am șefi, n-am pe nimeni pe capul meu... Singur sunt mai mare peste mine. Și totuși cât folos aduc omenirii!

După prânz se întinde pe pat, să se „odihnească”. De obicei sforăie până se întunecă, dar de data asta abia adoarme că și simte cum îl trage cineva de picioare și-l strigă pe nume râzând. Pictorul deschide ochii și-l vede pe prietenul lui Ukleikin⁶⁹, peisagistul, care își petrecuse vara în gubernia Kostroma.

— Ia te uită pe cine-mi văd ochii! se bucură el.

Încep strângerile de mână și întrebările.

— Ei, ai adus ceva? Sunt sigur că ai făcut cel puțin o sută de schițe! zice Egor Savvici, uitându-se la Ukleikin, care își scoate catrafusele din geamantan.

— Mda... Ceva, am făcut eu... Dar tu? Ai pictat?

Egor Savvici se vâra pe după pat și, roșu ca racul, scoate de acolo o pânză plină de praf și de păianjeni, întinsă pe un cadru.

— Uite... „O fată la fereastră, după despărțirea de logodnicul ei”... explică el. L-am lucrat în trei ședințe. Dar mai are mult până o fi gata.

Tabloul o arată pe Katia, mai mult schițată decât pictată, stând lângă fereastra deschisă. Dincolo de fereastră se vede o grădiniță, iar în fund, orizontul liliachiu. Lui Ukleikin nu-i place tabloul.

— Mda... are mult aer... are și expresie, zice el. Se simte și perspectiva... Însă tufa asta țipă... țipă groaznic!

Pe masă și-a făcut apariția o sticlă.

Spre seară, la Egor Savvici vine prietenul și vecinul lui de vilă, pictorul istoric Kostîleov⁷⁰, un bărbat de vreo treizeci și cinci de ani, tot un începător care promite. Poartă părul lung, bluză și guler à la Shakespeare și arborează o ținută plină de demnitate. Când dă cu ochii de votcă, se strâmbă, se plânge de dureri de piept, dar cedând rugăminților prietenilor săi, dă pe gât un păhăruț.

— M-am gândit la un subiect, fraților... zice el, începând să se amețească. Vreau să pictez pe unul dintr-ăștia, Neron... Irod, sau Klepentian, sau pe vreun alt ticălos în genul lor, înțelegi... și să-i opun ideea creștinismului. Pe de o parte Roma, pe de altă parte creștinismul, înțelegi... Vreau să redau pe pânză spiritul... înțelegi? Spiritul!

În vremea asta, jos, văduva țipă fără încetare:

— Katia, adu castraveți! Du-te, iapă, la Sidorov și cumpără cvas!

Cei trei pictori umblă prin odaie din colț în colț, ca lei în cușcă. Vorbesc întruna, vorbesc nestânjenți și cu aprindere. Toți trei sunt mișcați și entuziasmați. Dacă ai sta să-i asculți, ai crede că viitorul e al lor, că în curând îi așteaptă celebritatea și bogăția. Dar niciunuia nu-i trece prin minte că vremea se duce, că viața se

apropie încetul cu încetul de sfârșit, că au mâncat multă pâine străină fără să fi realizat încă nimic și că toți trei sunt victimele aceleiași legi necruțătoare, după care, dintr-o sută de începători care promet, numai doi sau trei ajung în rândul oamenilor, iar ceilalți rămân pe dinafară și pier, jucând rolul de carne de tun... Prietenii sunt veseli, fericiți și privesc cu îndrăzneală viitorul.

La două noaptea, Kostîleov își ia rămas-bun și, potrivindu-și gulerul à la Shakespeare, se duce acasă. Peisagistul rămâne să doarmă la pictorul „de genre”, înainte de a se culca, Egor Savvici ia lumânarea și se duce la bucătărie să bea apă. În sălița îngustă și întunecată dă peste Katia, care stă pe un cufăr cu mâinile pe genunchi și se uită în sus. Pe fața ei palidă și chinuită rătăcește un zâmbet, iar ochii îi strălucesc de fericire...

— Tu erai? La ce te gândești? o întreabă Egor Savvici.

— Mă gândesc că ai să ajungi celebru... îi răspunde ea aproape în șoaptă. Te și văd om mare... Am ascultat tot ce vorbeai adineauri... Și visez... visez...

Și Katia izbucnește într-un râs fericit, apoi plânge și-și lasă mâinile cu venerație pe umerii idolului său.

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki”, 1886. nr. 36, 6 septembrie. Semnată: A. Cehonte. Revăzută, povestirea a intrat în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III, Publicăm textul din 1901.

La includerea în culegerea de opere, povestirea a fost supusă unei serioase revizuirii stilistice.

Atitudinea autorului față de felul de viață al pictorilor de mâna a treia, atitudine pe care Cehov o dezvăluie în această schiță, se oglindește și în scrisoarea din martie 1886 către fratele său, N. P. Cehov, pictor și el: «După părerea mea, oamenii bine crescuți se conformează în mod necesar, următoarelor principii: 1) Respectă pe semenii lor și de aceea sunt totdeauna îngăduitori, blânzi, politicoși, înțelegători... 3)... respectă bunul altuia, deci își plătesc datoriile... 5)... Ei nu spun: „Nimeni nu mă înțelege!” Sau: „îmi risipesc talentul pe fleacuri!”... pentru că asemenea scuze nu sunt decât vorbe ieftine, vorbe banale, învechite, false 7) Dacă au talent, îl respectă. De dragul lui, jertfesc liniștea, femeile, vinul și orice alte deșertăciuni 8) își cultivă gustul pentru estetică. Ei nu pot să doarmă îmbrăcați, să vadă pe pereți crăpături pline cu ploșnițe, să respire aer viciat, să calce pe o podea plină cu scuipat, să mănânce din gazorniță... Nu beau votcă la repezeală, de-a-n picioarele, nu adulmecă pe la dulapuri, că doar nu sunt porci și asta o știu și

ei. Beau numai în lipsă de altă ocupație, când au prilej... Pentru asta se cere muncă neîntreruptă, zi și noapte, lectură continuă, studiu susținut, voință. De aceea orice clipă e prețioasă.»

Pensionarii

Mihail Petrov Zotov, un bătrân târgoveț de vreo șaptezeci de ani, prăpădit și singur pe lume, se trezi din somn cât de frig, cât din pricina durerilor bătrânești din tot trupul. În odaie era încă întuneric. Candela de sub icoană se stinsese. Zotov ridică puțin perdeaua și se uită pe fereastră. Norii care acopereau cerul se înălbeau, iar văzduhul era tot mai străveziu: înseamnă că era ora patru, patru și ceva, nu mai mult.

Zotov icni, tuși, apoi, zgribulindu-se de frig, se dădu jos din pat. După vechiul lui obicei, rămase mult în fața icoanei, închinându-se. Spuse „Tatăl nostru”, „Născătoare de Dumnezeu” și „Crezul”, pomenind un nesfârșit șir de nume. De mult uitase ale cui erau acele nume și nu le mai pomenea decât așa, din obișnuință. Și tot din obișnuință își mătură odaia și tinda și aprinse samovărașul pântecos, cu patru picioare, de aramă roșie. Dacă Zotov n-ar fi avut aceste obiceiuri, n-ar fi știut cu ce să-și omoare vremea la bătrânețe.

Încetul cu încetul samovărașul se aprinse și, pe neașteptate, începu să vâjâie cu glas gros și tremurător.

— Ei, ce te-a apucat? bombăni Zotov. Ia nu-mi mai vâjâi așa în cap!

În aceeași clipă își aduse aminte că noaptea trecută visase sobă, iar sobă înseamnă supărare.

Visurile și „semnele” erau singurele lucruri care-l mai făceau să

cugete. Așa că și de data aceasta se adânci cu plăcere în dezlegarea celor două probleme: de ce vuia samovarul și ce fel de supărare îi prevestise soba? Visul i se împlini chiar de la început: după ce clăti ceainicul și vru să opărească ceai proaspăt, descoperi că în cutie nu mai avea niciun firicel.

— Viață de ocnaș! bombăni el, mutând cu limba prin gură, de colo până colo, firimiturile de pâine neagră. Viață de câine! Să n-ai tu măcar un fir de ceai! Să fi fost, acolo, un biet mujic, treacă-meargă. Dar așa, cogeamite târgovețul, proprietar de casă! Mai mare rușinea...

Tot bombănind și vorbind singur, Zotov își luă paltonul, care semăna cu o crinolină, își vârî picioarele în galoșii uriași și butucănoși (făcuți de cizmarul Prohorîci în 1867) și ieși în curte. Văzduhul era cenușiu, rece, liniștit și mohorât. Curtea mare și plină de frunze galbene, pe care tufele dese de ciulini o făceau să pară cârlionțată, era acoperită cu un strat subțire de brumă argintie, de toamnă. Niciun pic de vânt, niciun zgomot. Bătrânul se așează pe treptele cerdacului lăsat pe o rână – și îndată se petrecu ceva ce se petrecea în fiecare dimineață: lângă el veni cățeaua lui, Lîska, o javră mare, albă și cu pete negre, năpârlită, mai mult moartă decât vie și chioară de ochiul drept. Lîska se apropie de el sfîioasă, încovoindu-și spinarea cu teamă, de parcă nu călca pe pământ, ci pe plăci de fier înroșit. Tot trupul ei istovit de bătrânețe arăta o totală îndobitocire. Zotov făcu așa, ca și cum n-ar lua-o în seamă. Dar când Lîska, dând alene din coadă și încovoindu-se mereu, îi linse galoșul, bătrânul bătu din picior, înciudat.

— Marș, afurisito! strigă el. De ce nu crăpi încalte odată!

Lîska se trase mai la o parte, se așează și-și aținti căutătura singurului ei ochi asupra stăpânului.

— Diavolilor! bombăni Zotov. Numai voi îmi mai lipseați!

Și, cu ochii plini de ură, bătrânul se uită la șura cu acoperișul lăsat pe-o coastă, deasupra căruia crescuseră tot soiul de buruieni. Din ușa deschisă a șurii îl privea un cap mare de cal. Măgulit pesemne de atenția stăpânului, capul se mișcă, se împinse înainte – și deodată ieși la iveală un cal în toată legea, tot atât de gârbov, de

sfios și de îndobitocit ca și Lîska, încărunit, cu picioarele subțiri, cu burta lipită de coaste și cu spinarea numai ciolane. Calul ieși din șură și se opri nehotărât, ca și cum s-ar fi rușinat.

— Cum de nu vă înghite pământul?... îi blestema înainte Zotov. Cum de n-ați pierit până acum din ochii mei, afurisiților... Nu cumva vi-e foame? și fața lui plină de ură se schimonosi într-un zâmbet disprețuitor. Mă rog, numaidecât! Pentru un trăpaș de soi ca tine avem ovăz din cel mai bun, cât poștești! Mănâncă! Îți dăm îndată! Avem bunătați și pentru cățeaua asta frumoasă și neprețuită. Iar dacă dumneata, ca o cățea neprețuită ce te afli, nu vrei pâine, o să-ți dăm cărniță...

Zotov bombăni așa vreo jumătate de ceas, înfuriindu-se din ce în ce mai tare. În cele din urmă, nemaiputându-și stăpâni mânia care-i clocotea în piept, se ridică și, tropăind din galoși, răcnî de răsună toată curtea:

— Eu nu-s dator să vă dau de mâncare, trântorilor! Eu nu-s milionar, să beți și să mâncați pe socoteala mea! Nici eu n-am ce mânca, gloabe spurcate ce sunteți, mânca-v-ar boala să vă mănânce! De pe urma voastră n-am nicio bucurie și niciun folos, n-am decât supărări și pagubă! De ce nu crăpați odată? Ce persoane așa de simandicoase sunteți, de nu vă ia nici dracu'? N-aveți decât să trăiți, fire-ați ai naibii, numai să știți că eu nu vă mai dau de mâncare! Mi-ajunge cât v-am dat! Nu mai vreau și basta!

Omul făcea spume la gură de furie și de indignare, iar calul și câinele stăteau și-l ascultau. Nu știu dacă cei doi pensionari înțelegeau că le scotea pe nas mâncarea lor nenorocită, dar burțile li se supseră și mai tare, boturile li se lungiră, iar ochii li se încețoșară și căpătară o expresie și mai îndobitocită parcă. Atitudinea lor smerită îl întărește și mai mult pe bătrân.

— Afară! strigă el, ieșindu-și din fire. Plecați de la casa mea! Să nu vă mai văd în ochi! Nu-s dator să țin în bătaură toate lepădăturile! Afară!

Bătrânul se apropie cu pași mărunți de poartă, o deschise, ridică de jos un băț și începu să-i alunge. Calul clătină din cap, se scutură și se îndreptă, schiopătând, spre poartă; cățeaua, după el. Ieșiră

amândoi în uliță, făcură așa vreo douăzeci de pași, apoi se opriră lângă gard.

— Lasă că vă arăt eu vouă! îi amenință Zotov.

După ce-și dădu afară pensionarii, bătrânul se liniști și începu să măture ograda. Din când în când scotea capul în uliță: calul și câinele stăteau ca înfiți în pământ lângă gard și se uitau cu tristețe spre poartă.

— Ia mai trăiți și fără mine! bombănea Zotov, simțind cum, încetul cu încetul, mânia i se risipea. Să vă mai poarte și altul de grijă! Eu îs și zgârcit, și rău... cu mine e greu de trăit. Mai duceți-vă și la altul... Uite așa!...

Încântat de atitudinea abătută a pensionarilor și sătul de bombăneală, Zotov ieși în poartă și, luându-și un aer fioros, strigă:

— Ei, ce stați? Ce mai așteptați? Ia te uită cum s-au așezat de-a curmezișul drumului și nu lasă oamenii să treacă! Hai, intrați în ogradă.

Calul și câinele își plecară capetele și, cu un aer vinovat, se întoarseră spre poartă. Simțind pesemne că nu merita atâta mărinimie, Lîska scheuna jalnic.

— De primit, vă primesc eu, da' de mâncare, puteți să vă ștergeți pe bot! zise Zotov, văzându-i în curte. Să știu bine că crăpați!

În vremea asta, soarele începuse să răzbească prin pâcla dimineții. Razele lui piezișe lunecau peste bruma de toamnă. Se auziră glasuri și pași. Zotov așeză mătura la locul ei și plecă la cumătrul și vecinul lui, Mark Ivanîci, care ținea băcănie. Ajungând acolo, se așeză pe un scăunel din cel care se strânge, oftă cu gravitate, își netezi barba și luă vorba despre vreme. De la vreme, cei doi cumetri trecură la diaconul cel nou, de la diacon la coriști, până se întinse un taifas în toată legea. Vorbind așa, nu-și dădeau seama că timpul trecea, iar când băiatul din prăvălie aduse un ceainic mare cu apă clocotită și cumetrii se așezară la ceai, timpul începu să zboare ca pasărea. Zotov se încălzi și se înveseli.

— Am la tine o rugămintă, Mark Ivanîci, îndrăzni el după al șaselea pahar, ciocnind cu degetele în tejghea. Știi, cum să-ți

spun... fă-ți pomană și mai dă-mi și astăzi un căuș de ovăz.

De după lada mare de ceai la care ședea Mark Ivanîci, se auzi un oftat adânc.

— Dă-mi, fă-mi binele ăsta, urmă Zotov. Ceai poți să nu-mi dai astăzi, nu-i nimic, dar dă-mi ovăz... Mi-e rușine să-ți tot cer, te-am sâcâit destul cu calicia mea, da' ce să fac... îmi moare calul de foame!

— Bine, să-ți dau, oftă cumătrul. De ce să nu-ți dau? Numai, spune-mi, te rog, la ce naiba mai ții gloabele celea? Să fi fost, să zicem, un cal mai acătării... dar așa? Ptiu! Ți-e rușine să te și uiți la el... De câine încalte nici nu mai vorbesc... ciolane goale! De ce dracu' le mai dai de mâncare?

— Apoi, ce să fac cu ei?

— Cum, ce să faci? Du-i la Ignat, la hingher și gata! De mult ar fi trebuit s-o faci. Acolo li-e locul.

— De, ai dreptate... Cam așa-i...

— Când tu singur trăiești din mila altora, ce să mai ții și dobitoace? Îi dădea înainte cumătrul. Nu că-mi pare rău de ovăz... ferească Dumnezeu! Dar vezi, frate, cum să-ți spun... chiar așa, în fiecare zi! Nu vezi că sărăcia ta nu mai are leac? Dai, dai, și nu știi când or să se sfârșească toate!

Cumătrul oftă și-și mângâie obrazul roșu.

— Mai bine te-ai duce și tu pe lumea cealaltă! urmă el. Trăiești și nu știi singur pentru ce... Pe cinstea mea! Iar dacă Dumnezeu nu se îndură să te ia, atunci du-te la vreun azil de bătrâni sau la vreunul pentru vagabonzi...

— De ce să mă duc la azil? Doar am neamuri... am o nepoată...

Și Zotov începu să-i povestească pe larg că undeva, într-un cătun, avea o strănepoată, una Glașa, fata nepoate-sii Katerina.

— E datoare să mă țină! zicea el. Doar o să-i rămână moștenire casa, așa că trebuie să-mi dea de mâncare! Mă duc la ea. Glașa asta, cum s-ar zice, e fata... Katiei, înțelegi. Iar Katia, înțelegi, e fata vitregă a fratelui meu Pantelei... pricepi? O să-i rămână casa... Așa că trebuie să-mi dea de mâncare!

— Foarte bine! Decât să fi trăit cum ai trăit, din mila altora, mai

bine te-ai fi dus de mult la ea.

— Să știi că mă duc! Să mă bată Dumnezeu dacă nu mă duc! Că doar e datoare...

Un ceas după aceea, cumetrii cinsteau câte un păhăruț, iar Zotov, stând în mijlocul prăvălioarei, vorbea cu însuflețire:

— De mult voiam eu să mă duc la ea! Dar azi plec, plec negreșit!

— Nu mai încape vorbă! Decât să umbli fără niciun rost și să crăpi de foame, mai bine să te duci!

— Plec chiar acum! Când o să ajung, o să-i spun așa: uite, îți las casa mea... în schimb, tu să-mi dai de mâncare și să mă respecti. Doar ești datoare! Iar dacă nu, atunci nu-ți dau nici casa și nici binecuvântarea mea!... Rămâi cu bine, Ivanîci!

Zotov mai dădu pe gât un păhăruț și, înviorat de gândul care-i venise, grăbi spre casă... Votca îl înfierbântase și i se cam învârtea capul. Cu toate astea nu se culcă, ci își adună într-o legăturică toate lucrușoarele, se închină, își luă toiagul și ieși din curte. Fără să se uite îndărăt, bombănind și bocănind cu bățul pe caldarâm, bătrânul străbătu toată ulița și se pomeni în câmp. Până la cătun erau vreo zece-douăsprezece verste. Zotov mergea pe drumul uscat, se uita la cireada târgului care rumega alene iarba îngălbenită și se gândea la schimbarea neașteptată a vieții sale, spre care pornise adineauri cu atâta hotărâre. Se gândea și la pensionarii lui: plecând de-acasă, el nu închisese poarta, lăsându-le în felul acesta puțința să plece unde vor.

Dar nu făcu nicio verastă pe câmp, când auzi pași în urma lui. Întoarse capul și-și împreună mâinile, înciudat: după el, cu capul plecat și cu coada între picioare, veneau domol calul și Lîska...

— Marș acasă! le făcu el semn.

Dobitoacele se opriră, se uitară întâi unul la altul, apoi la stăpân. Zotov plecă mai departe – ei după el. Atunci omul se opri locului și începu să chibzuiască. Să se ducă așa, cu dobitoacele după el, la strănepoată-sa Glașa, pe care nici n-o cunoștea bine, era cu neputință. Să se întoarcă îndărăt și să le închidă, n-avea niciun chef și n-avea nici cum, deoarece porțile lui nu mai erau bune de

nimic.

„În șură, tot se prăpădesc... își zicea Zotov. Ce-ar fi să le duc la Ignat?”

Casa lui Ignat era pe imaș, la vreo sută de pași de bariera târgului. Zotov, care nu era încă hotărât și nu știa bine ce să facă, se îndreptă într-acolo. Capul i se învârtea și vedea negru înaintea ochilor.

Nu-și aduce bine aminte ce s-a întâmplat în curtea hingherului. Nu i-a rămas decât amintirea duhorii grele de piele și a aburului plăcut al ciorbei din care mânca Ignat, atunci când a intrat la el. L-a văzut ca prin vis pe hingher cum l-a lăsat să aștepte vreo două ceasuri, cum a pregătit nu știu ce, cum și-a schimbat hainele și a vorbit cu o femeie despre niște sublimat. Apoi a legat calul de un stănog și, îndată după aceea, s-au auzit două bufnituri înăbușite: întâi o lovitură dată în cap, apoi zgomotul unui trup mare care se prăbușea. Când, văzându-și prietenul mort, Lîska s-a năpustit schelălăind asupra lui Ignat, s-a auzit a treia lovitură, după care schelălăitul s-a curmat scurt. După aceea, Zotov își mai aduce aminte că atunci când a dat cu ochii de cele două leșuri – îndobitocit și amețit de băutură cum era, s-a apropiat de stănog și și-a lipit de trunchi propria lui frunte...

Și până seara târziu ochii i-au rămas învăluiți într-o ceață atât de tulbure, încât nu era în stare să-și vadă nici cele cinci degete de la mână.

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”*, 1886, nr. 246, 8 septembrie, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte. A intrat în culegerile „Vorbe nevinovate”, Moscova, 1887 și „Povestiri felurite”, ediția a 2-a, Sankt-Petersburg, 1891: retipărită apoi, fără modificări, de editura „Posrednik”⁷¹, Moscova, 1894. Inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

Un june-prim

Evgheni Alexeevici Podjarov⁷², *jeune premier*⁷³, un bărbat înalt și subțire, cu obrazul oval și cu pungi pe sub ochi, sosi cu trupa într-unul dintre orașele din sud și, de la început, căută să facă cunoștință cu câteva familii onorabile.,

— Așa-i, *seniore*⁷⁴ zicea el adeseori, bălăbănindu-și grațios piciorul ca să-și arate ciorapii roșii. Un artist trebuie să acționeze asupra maselor și direct, și indirect: direct, prin activitatea lui scenică, și indirect, prin contactul lui nemijlocit cu publicul. Eu unul nu pricep, pe cuvântul meu, *ma parole d'honneur*⁷⁵, de ce evită actorii noștri să facă cunoștință cu diferite familii? De ce? Doar un artist poate exercita asupra societății o influență morală considerabilă, fără să mai vorbim de mesele de la zilele onomastice și de plăcinte, fără să mai vorbim de soareurile fixe și de toate distracțiile care i se oferă! Adică nu e plăcut să știi că ai aprins o scânteie în cine știe ce căpățână cu pielea groasă? Dar tipii? Dar femeile? Ce femei, *mon dieu*⁷⁶! Te apucă amețeala! Pătrunzi în iatacul sacru al vreunei case mari de negustor, îți alegi o piersică, pe cea mai proaspătă și mai rumenă – și ți se pare că ești în al nouălea cer! *Parole d'honneur!*

În orașul acela din sud, Podjarov făcu cunoștință, printre altele, cu familia fabricantului Zîbaev. De câte ori își aduce aminte acum de această cunoștință, actorul se încruntă cu dispreț, închide ochii pe jumătate și-și răsucesce între degete, nervos, lănțișorul de la

ceas.

Odată – asta s-a întâmplat de ziua onomastică a lui Zîbaev – actorul stătea în salonul noilor sale cunoștințe și, ca de obicei, nu-i mai tăcea gura. În jurul lui, pe fotolii și pe canapele, stăteau și-l ascultau cu voie bună „tipii”, iar din odaia vecină venea râs de femei și zgomot de lingurițe și de cești: se servea ceaiul de seară... Stând picior peste picior și căutând să-și ia un aer indiferent și plictisit, Podjarov vorbea despre succesele lui pe scenă, sorbind după fiecare două-trei cuvinte câte o înghițitură de ceai cu rom.

— Eu aș putea spune că sunt, mai curând, un actor de provincie, zicea el, zâmbind cu îngăduință, dar am avut prilejul să joc și prin capitale... Și, fiindcă veni vorba, o să vă povestesc o întâmplare ce caracterizează îndeajuns spiritul intelectualității contemporane. La Moscova, la un spectacol care se dădea în beneficiul meu, tineretul mi-a oferit atâtea cununi de laur, încât nu mai știam ce să fac cu ele, vă jur pe tot ce am mai scump pe lume! *Parole d'honneur!* Mai târziu, într-un moment de jenă financiară, am strâns frunzele de dafin, le-am dus la băcănie și ghiciți cât au cântărit? Două puduri și opt funturi! Ha-ha! Grozav mi-au prins de bine atunci banii aceia! Trebuie să vă mărturisesc că de cele mai multe ori artiștii n-au bani. Azi ai sute și mii, mâine n-ai o lețcaie... Azi n-ai nici de o bucată de pâine, mâine mănânci stridii și *anchois*. Dracu' s-o ia de viață!

Cetățenii își beau ceremonios paharele cu ceai și-l ascultau. Gazda, încântat de un oaspete ca acela, cult și spiritual, și căutând să-i facă plăcere, i-l prezintă pe Pavel Ignatievici Klimov, o rudă de-a lui depărtată, bărbat de vreo patruzeci de ani, bine hrănit, îmbrăcat cu un surtuc lung și cu pantaloni din cale afară de largi. Acest Klimov venise la oraș de prin părțile Tulei.

— Ți-l recomand! zise Zîbaev, prezentându-i-l pe Klimov. E un îndrăgostit de teatru, pe vremuri a jucat și el. Are o moșie în gubernia Tula.

Podjarov și Klimov se întinseră la vorbă. Spre marea lor bucurie, se dovedi că moșierul de prin părțile Tulei locuia într-un oraș, pe a cărui scenă junele-prim jucase două stagiuni la șir.

Urmă o adevărată avalanșă de întrebări cu privire la oraș, la cunoștințele comune și la teatru.

— Știi, grozav mi-a plăcut mie orașul ăsta! zicea junele-prim, arătându-și ciorapii roșii. Ce pavaj, ce parc drăguț... D-apoi societatea! O societate extraordinară!

— Într-adevăr, o societate extraordinară! întări moșierul.

— Cu toate că-i un oraș comercial, e totuși un oraș de intelectuali!... De exemplu, î-î-î... directorul liceului, procurorul... corpul ofițeresc... Și ispravnicul e un tip bine...un *charmeur*⁷⁷, cum zic franțuzii. D-apoi femeile! Allah, ce femei!

— Într-adevăr... femeile...

— Poate că vorbesc cu patimă. Nu știu cum s-a făcut, dar în orașul dumneavoastră mi-a mers al dracului de bine în ce privește amorul! Aș putea să scriu zece romane! De pildă, să vă povestesc unul dintre ele... Stăteam pe strada Egorievskaia, în casa în care e administrația financiară...

— O casă roșie, netencuită?

— Întocmai... netencuită. Țin minte ca acum. Alături, în casa Koșceev, stătea una Varenka, frumusețea orașului...

— Nu era cumva Varvara Nikolaevna? întrebă Klimov și obrazul i se luminează de bucurie. Într-adevăr, o frumusețe... Nu-i alta mai frumoasă în tot orașul!

— Nu-i alta mai frumoasă în tot orașul! Profil clasic... ochi mari, negri, și o coadă până la brâu! Mă văzuse în Hamlet... și mi-a scris o scrisoare, știi, ca aceea pe care a scris-o Tatiana, eroina lui Pușkin. Bineînțeles că i-am răspuns...

Podjarov se uită în jurul lui și, incredințându-se că în salon nu era nicio cucoană, își dădu ochii peste cap, zâmbi trist și oftă.

— Odată, mă întorc eu acasă după spectacol, urmă el în șoaptă, și o găsesc stând pe divan, la mine în odaie. Lacrimi, declarații de dragoste... sărutări... O, a fost o noapte de neuitat, o noapte încântătoare! Romanul nostru a mai ținut vreo două luni, dar o noapte ca aceea n-a mai fost. Ce noapte, *parole d'honneur*!

— Dă-mi voie... adică, cum vine asta? sări Klimov, făcându-se stacojiu și holbând ochii la actor. Pe Varvara Nikolaevna o cunosc

foarte bine... E nepoata mea!

Podjarov se zăpăci și holbă și el ochii.

— Cum vine asta? urmă Klimov, desfăcându-și brațele. Eu o cunosc pe fata aceea și... și mă mir...

— Îmi parte foarte rău că s-a întâmplat așa... îngăimă actorul, ridicându-se și ștergându-se cu degetul cel mic la ochiul stâng. Cu toate că, de altfel, se înțelege că dumneata, ca unchi...

Oaspeții, care până mai adineauri îl ascultaseră cu plăcere pe actor, răsplătindu-l cu zâmbete, se zăpăciră și ei și-și lăsară ochii în pământ.

— Ba te rog să fii așa de bun și să-ți retragi cuvintele... zise Klimov, grozav de tulburat. Te rog!

— Dacă asta... hm... dacă asta vă jignește, poftim! îi răspunse actorul, făcând cu mâna un gest vag.

— Și să recunoști că ai spus un neadevăr.

— Eu? Nu... î-î-î... eu n-am mințit, însă... regret foarte mult că am scăpat o vorbă... Și, în general... nu înțeleg ce înseamnă tonul acesta al dumitale!

Klimov începu să se plimbe dintr-un colț în altul al odăii – parcă chibzuia, parcă stătea la îndoială. Fața plină i se făcea tot mai stacojie, iar venele de la gât i se umflau. După ce se plimbă așa câteva minute, se apropie de actor și-i zise cu glas plângător:

— Nu, te rog să fii atât de bun și să recunoști că, în ce o privește pe Varenka, ai mințit... Te rog!

— Ciudat! ridică din umeri actorul, zâmbind în silă și bălăbănindu-și piciorul. Asta... asta chiar mă jignește!

— Prin urmare, nu vrei să recunoști?

— Nu... nu înțeleg...

— Nu vrei? În cazul acesta, iartă-mă... dar voi fi silit să recurg la alte măsuri, mai neplăcute... Sau îți arunc o insultă aici pe loc, stimate domn, sau... dacă ești om de onoare, te provoc la duel... O să ne batem cu pistolul.

— La dispoziția dumitale! răspunse răspicat junele-prim, cu un gest de dispreț. Poftim!

Peste măsură de tulburați și neștiind ce să facă, oaspeții și gazda

îl luară pe Klimov la o parte, rugându-l să nu facă scandal. Pa la uși se iviră capete mirate de femei... Junele-prim se mai învârti puțin, mai schimbă câteva cuvinte, apoi, cu aerul unui om care nu mai poate să rămână într-o casă unde fusese ofensat, își luă căciula și, fără să-și ia rămas-bun, plecă.

În drum spre casă, junele-prim zâmbi tot timpul cu dispreț și ridică din umeri. Dar când ajunse în odaia lui de la hotel și se întinse pe divan, îl cuprinse deodată o neliniște grozavă.

„S-o ia dracu’ de treabă! își zicea. Nu mi-e frică mie de duel, că doar n-o să mă ucidă unul ca ăsta. Pacostea e că or să afle tovarășii mei, și ei știu foarte bine că am mințit. Ce mârșăvie! Mă fac de răs în toată Rusia!...”

Podjarov se mai gândi, mai fumă o țigară. Apoi, ca să se calmeze, ieși în stradă.

„Ce-ar fi să vorbesc cu bădăranul cela, își zise el, și să-i bag în căpățâna lui cea seacă că-i un prost și un dobitoc... și că nu mi-e frică deloc de el?...”

Junele-prim se opri în fața casei lui Zîbaev și se uită la ferestre. După perdelele de muselină luminile ardeau încă și se mișcau umbre.

— Să aștept! se hotărî actorul.

Era întuneric și frig. O ploaie nesuferită de toamnă cernea ca prin sită... Podjarov se sprijini de un felinar și se lăsă pradă neliniștii.

Ploaia îi pătrunsese prin haine și se simțea istovit.

Abia la două de noapte începură să iasă oaspeții din casa lui Zîbaev... În urma tuturor se ivi în ușă și moșierul din Tula. Oftă de răsună toată strada și o luă pe trotuar, bocănind cu galoșii lui grei.

— Dați-mi voie! începu junele-prim, ajungându-l din urmă. O clipă!

Klimov se opri. Actorul zâmbi, stătu puțin la îndoială, apoi zise bâlbâindu-se:

— Eu... recunosc... Am... am mințit...

— Nu așa! Să faci bine să recunoști în public! zise Klimov

făcându-se iarăși stacojiu. Eu nu pot să las așa afacerea asta...

— Bine, dar îmi cer iertare! Te rog... înțelegi? Te rog! Gândește-te și dumneata, duelul o să stârnească fel de fel de vorbe și eu sunt în slujbă... am colegi... Ar putea să creadă Dumnezeu știe ce...

Junele-prim încerca să arate că nu-i pasă, căuta să zâmbească și să se țină drept. Dar trupul nu-l asculta, glasul îi tremura, ochii îi clipeau mereu cu vinovăție și capul îi scăpăta în piept. Mormăi așa încă mult timp. Klîmov îl ascultă, se gândi, apoi oftă adânc.

— Bine, fie! zise el. Dumnezeu să te ierte. Numai bagă de seamă, tinere, altă dată să nu mai spui minciuni. Nimic nu coboară mai mult pe om ca minciuna... Da, da! Dumneata ești tânăr, ești om cu carte...

Moșierul din Tula îi făcea morală pe un ton blajin și părintesc, iar junele-prim îl asculta zâmbind cu umilință... După ce termină Klimov, actorul rânji, se înclină și, cu mersul unui om vinovat, chircindu-se din tot trupul, o luă spre hotelul său.

Peste o jumătate de oră, când se vâri în așternut, Podjarov – în afară de orice primejdie acum – se simți grozav de bine dispus. Liniștit și încântat că incidentul se încheiase în chip fericit, își trase plapuma peste cap, adormi imediat și dormi tun până la zece dimineața.

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki”, 1886, nr. 37, 13 septembrie. Semnată: A. Cehonte. După ce a fost revizuită și refăcută, a intrat în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

În textul inițial, eroul nu se numea Podjarov, ci Podjarov-Boltaiski; de cele mai multe ori numai Boltaiski, iar adversarul lui, Klimov, nu era moșier din Tula, ci un ofițer în retragere, venit din orașul în care Podjarov-Boltaiski se lăudase că avusese presupusa lui „cucerire”. Povestirea a suferit unele modificări de stil și abrevieri.

Subiectul ei poate fi pus în legătură cu codexul cehovian bine cunoscut cu privire la buna creștere, expus de el însuși în scrisoarea din martie 1886 către fratele său, N. P. Cehov. Printre alte condiții care se cer omului bine-crescut se află și aceasta: „Ei [oamenii bine crescuți] sunt sinceri și se feresc de minciună ca de foc. – Nu mint nici în chestiunile cele mai neînsemnate. Minciuna e jignitoare pentru cel căruia i se adresează și e dezonorantă pentru cel care o debitează. Ei nu pozează... nu aruncă praf în ochii confrăților mai

mărunți. Nu vorbesc fără rost și nu fac pe sincerii față de alții când nu sunt rugați. Din respect pentru urechile celorlalți, tac de cele mai multe ori.” (Vezi nota de la schița „Talentul”).

Pe întuneric

O muscă, nici mare, nici mică, intră în nasul substitutului de procuror, consilierul Gaghin. O fi mânat-o curiozitatea, o fi nimerit acolo din nechibzuință, sau numai din cauza întunericului? Ceea ce e sigur, e că nasul lui nu suferi prezența unui corp străin și, imediat, dădu semnalul de alarmă. Gaghin strănută, strănută din toată inima, cu un fel de șuierat asurzitor și atât de puternic, încât patul se cutremură și slobozi un zgomot de arc destins. Maria Mihailovna, soția lui Gaghin, o femeie blondă, voinică și grasă, tresări și ea și se trezi. Deschise ochii în întuneric, oftă și se întoarse pe cealaltă parte. Peste vreo cinci minute se întoarse din nou, își strânse ochii mai tare, dar nu mai putu să adoarmă. După ce mai oftă o dată și se mai învârti de pe o parte pe alta, se ridică, trecu peste bărbatul ei și, punându-și papucii, se duse la fereastră.

Afară era întuneric. Nu se vedeau decât umbrele copacilor și acoperișurile negre ale șoproanelor. La răsărit cerul abia începea să pălească, dar până și paloarea aceea era gata să fie cuprinsă de nori. Liniștea stăpânea văzduhul adormit și cufundat în întuneric. Tăcea și paznicul vilelor, deși era plătit anume ca să tulbure pacea nopții, tăcea până și cristeiul – singura sălbăticiune înaripată căreia nu-i păsa de vecinătatea vilegiaturiștilor veniți din capitală.

Maria Mihailovna însă tulbură toată această liniște. Cum stătea la fereastră și se uita în curte, începu deodată să țipe: i se păruse că dinspre grădinița cu plopul firav și tuns, se strecura spre casă o

umbră neagră. La început crezu că era vreo vacă sau vreun cal, însă, după ce se frecă la ochi, desluși bine umbra unui bărbat.

I se păru apoi că umbra aceea neagră se apropie de fereastra bucătăriei și, după ce rămase puțin locului, stând pesemne la îndoială, puse un picior pe cornișă și... dispăru în întunericul ferestrei.

„Un hoț!” îi trecu prin minte și se făcu palidă ca moartea.

Într-o clipă văzu înaintea ochilor tabloul de care se tem atât de mult vilegiaturistele: hoțul intră în bucătărie, din bucătărie trece în sufragerie... argintăria e în dulap... apoi în dormitor... un topor... o față înspăimântătoare de bandit... bijuteriile... Genunchii i se îndoără și simți cum îi trec fiori de-a lungul spinării.

— Vasea! îl zgâlțâi ea pe bărbatul ei. Basile! Vasili Prokofici! Doamne, parcă-i mort! Basile, trezește-te, te rog!

— Ce este? mârâi substitutul de procuror, trăgând aer în piept și scoțând niște zgomote de parcă rumega.

— Trezește-te, pentru Dumnezeu! A intrat un hoț în bucătărie! Stăteam la fereastră și mă uitam afară, când deodată văd pe cineva sărind pe geam în bucătărie! De acolo o să se furișeze în sufragerie... și lingurile de argint sunt în dulap! Basile! Doar anul trecut tot așa au intrat la Mavra Egorovna...

— Ce?... Ce vrei?

— Doamne, uite-l că n-aude! Dar pricepe odată, zăpăciture, că mai adineauri am văzut cum a intrat un om în bucătărie la noi! Pelagheia o să se sperie și... și argintăria e în dulap!

— Fleacuri!

— Basile, dar ești nesuferit! Eu îți spun că suntem în primejdie și tu dormi și mârâi! Ce vrei? Să ne prade și să ne căsăpească?

Substitutul de procuror se ridică încet și se așază pe pat, căscând de gândeai că sparge văzduhul.

— Dracu' știe ce fel de oameni sunteți! bombăni el. Să n-aibă omul parte de liniște nici măcar noaptea! Mă treziți, așa, pentru toate fleacurile!

— Dar îți jur, Basile, că am văzut cu ochii mei cum a intrat un om pe fereastră!

— Ei, și ce-i cu asta? N-are decât să intre... Nici vorbă că e pompierul care vine la Pelagheia.

— Cum?... Ce-ai spus?

— Am spus că trebuie să fie pompierul care vine la Pelagheia.

— Cu atât mai rău! strigă Maria Mihailovna. Mult mai rău decât dacă era un hoț! În casa mea, eu nu permit asemenea cinism!

— Ia te uită la ea ce virtuoașă-i!... Nu permite cinism... Dar ce, asta înseamnă cinism? De ce întrebuițezi fără rost cuvinte străine? Trebuie să știi, doamnă, că așa a fost de când lumea, că ăsta e un lucru consfințit prin tradiție. Că doar de aceea e pompier, ca să umble după bucătărese!

— Nu, Basile! înseamnă că nu mă cunoști! Nici nu-mi trece prin minte să permit în casa mea... așa ceva! Te rog să faci bine să te duci imediat la bucătărie să-i poruncești să se care! Imediat!... Iar mâine o să-i spun Pelagheiei să nu-și mai permită în viitor asemenea lucruri! Când o să mor eu, n-ai decât să îngădui cinism în casa dumată. Acum însă, nu-ți dau voie! Du-te, te rog!

— Drrace!... mârâi Gaghin cu necaz. Dar judecă și tu, cu creierul tău microscopic de muiere: ce să caut eu acolo?...

— Basile, mă faci să leșin!

Gaghin scuipe, își luă papucii, mai scuipe o dată, apoi pleacă spre bucătărie. Era întuneric, ca într-un butoi înfundat, și substitutul de procuror trebuia să meargă dibuind. În drum, nimeri ușa de la odaia copiilor și o trezi pe dădăcă.

— Vasilisa, o întreabă el, mi-ai luat aseară halatul să-l cureți. Unde l-ai pus?

— L-am dat Pelagheiei, boierule, să-l curețe ea.

— Ce înseamnă bătaia asta de joc? Luați lucrurile, dar de pus la loc nu le mai puneți!... Poftim, acum sunt nevoit să umblu fără halat.

Intră în bucătărie și se îndreaptă spre lada de sub polița cu cratițe, unde dormea bucătăreasa.

— Pelagheia! începu el, pipăindu-i umărul și zgâlțâind-o. Ascultă tu, Pelagheia! De ce te prefaci? Că doar nu dormi! Cine-a intrat mai adineauri la tine pe fereastră?

— Iaca, asta-i bună! A intrat pe fereastră! Da' cine era să intre?

— Ascultă... nu mai face pe proasta! Mai bine spune-i pușlamalei tale să se care fără multă vorbă. Auzi? N-are ce căuta aici!

— Sunteți în toate mințile, boierule? Asta-i bună!... Ați găsit o proastă ca mine... că mă zbucium, alerg cât e ziuica de mare, n-am nici când să-mi trag răsufletul... și noaptea să am parte de asemenea vorbe!... Trăiesc din patru ruble pe lună... cu zahărul și cu ceaiul meu... și n-am de la nimeni oleacă de cinste, numai vorbe de ocară!... Am fost în serviciu și pe la negustori, dar o rușine ca asta nu mi-a fost dat să pătesc!

— Ei, lasă, lasă... n-o mai face pe mironosița! Fă bine și spune-i soldățoiului tău să plece fără multă vorbă. M-ai auzit?

— Faci mare păcat, boierule, urmă Pelagheia și în glasul ei tremurau lacrimi. Sunteți boier cu carte... sunteți nobil, da' nu vreți să înțelegeți că poate și noi... de, cu necazurile noastre... cu viața noastră păcătoasă... Și femeia începu să plângă. De obijduit ne poate obijdui oricine, da' de apărat nu ne apără nimeni...

— Ei, haide, haide... că mie prea puțin îmi pasă! Cucoana m-a trimis. Din partea mea, n-ai decât să-l lași și pe Aghiuță să-ți intre pe fereastră! Pe mine nu mă privește.

Substitutului de procuror nu-i rămânea altceva de făcut decât să recunoască că n-avea niciun drept să-i ia acest interogatoriu și că era mai cuminte să se întoarcă la nevastă-sa.

— Ascultă, Pelagheia, zise el. Mi-ai luat să-mi cureți halatul. Unde l-ai pus?

— Vai, boierule, iertați-mă, am uitat să vi-l pun pe scaun! L-am agățat într-un cui, lângă cuptor...

Pe pipăite, Gaghin își găsi halatul, îl îmbracă și o luă, încet, îndărăt spre dormitor.

După plecarea bărbatului ei, Maria Mihailovna se culcă în pat și începu să aștepte. Rămase câteva minute liniștită, pe urmă o cuprinse neliniștea.

„Ce tot umblă bâjbâind pe acolo? se gândi ea. Bine-ar fi să fie cinicul acela... Dar dacă-i vreun hoț?”

Și închipuirea îi aduse înaintea ochilor alt tablou: substitutul intră în bucătăria întunecoasă... o lovitură cu muchea securii... o baltă de sânge... și bărbatul ei moare, fără să aibă măcar când scoate un strigăt!...

Trecură așa cinci minute, cinci și jumătate, șase... Pe fruntea femeii începură să se adune broboane reci.

— Basile! strigă ea. Basile!

— De ce strigi? Sunt aici... auzi atunci glasul și pașii bărbatului. Ce, te taie cineva?

Și substitutul de procuror se apropie și se așeză pe marginea patului.

— N-am găsit pe nimeni, zise el. Ți s-a părut, femeie anapoda ce ești!... Poți să fii liniștită, tâmpita de Pelagheia e tot atât de virtuoasă ca și stăpână-sa. Grozav mai ești de fricoasă! Grozav mai ești de...

Și substitutul de procuror începu să-și cicălească nevasta. I se speriasse somnul și nu mai avea chef de dormit.

— Strașnic mai ești de fricoasă! râdea el. Du-te mâine la doctor, să-ți prescrie un tratament împotriva halucinațiilor. Ești psihopată, asta-i!

— Miroase a catran... făcu deodată nevastă-sa.

— A catran, sau parcă a... a ceapă, sau... a ciorbă!

— Mda... Se simte ceva în aer... Știi, nu-mi mai este domn! Să aprind lumânarea... Unde-s chibriturile? Să-ți arăt și fotografia procurorului general de la Curtea de Apel. Ieri și-a luat rămas-bun de la noi și ne-a dat la fiecare câte o fotografie. Cu autograf...

Gaghin trase un chibrit de perete și aprinse lumânarea. Dar n-apucă să se depărteze un pas de lângă pat, ca să aducă fotografia, când auzi la spatele lui un țipăt ascuțit, sfâșietor. Întorcându-și capul, văzu ochii larg deschiși ai nevestei îndreptați asupra lui cu nedumerire, cu spaimă și cu indignare.

— Te-ai dezbrăcat de halat la bucătărie? îl întreabă ea pălind.

— Dar ce este?

— Uită-te la tine!

Substitutul de procuror se uită – și scoase un strigăt de mirare: în

loc de halat, pe umerii lui se legăna o manta de pompier. Cum de ajunsese la el?... Și în timp ce substitutul căuta un răspuns la această întrebare, nevasta lui își imagina alt tablou:

— Însălmântător, imposibil: întuneric, liniște, șoapte... și celelalte, și celelalte...

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, 1886, nr. 253, 15 septembrie, la rubrica „Efemeride”, cu subtitlul: (*„Amintiri din vară”*). Semnată: A. Cehonte. A intrat în culegerea „Vorbe nevinovate”, Moscova, 1887, apoi în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

În vederea includerii în culegerea de opere, schița a suferit unele abrevieri.

O întâmplare banală

Pe o amiază însorită de august am ajuns, împreună cu un prințisor rus scăpătat, la marginea pădurii imense numită Șabelski, unde aveam de gând să căutăm ierunci. Ținând seama de rolul pe care-l va juca prințisorul meu în această povestire, cred că merită o descriere mai amănunțită. Era un bărbat înalt și subțire, brun, destul de tânăr încă, deși destul de atins de viață, cu o pereche de mustați lungi de polițai, cu ochi negri bulbucați și cu apucături de militar în retragere. Ca om, părea mărginit, avea o fire de oriental, dar era cinstit și drept. Nu era nici spadasin, nici filfizon și nici chefliu, ceea ce îți face în ochii lumii reputația de om șters și neînsemnat... Nimeni nu-l simpatiza (în județ nu i se spunea decât „Luminăția Sa Găgăuță”), dar mie îmi era foarte simpatic din pricina nenorocirilor și a ghinioanelor din care fusese împletită toată viața lui. În primul rând, era sărac. Cărți nu juca, de băut nu bea, de muncit nu muncea, nu se amesteca în treburile altora și era veșnic tăcut. Și cu toate acestea, izbutise, în chip cu totul misterios, să bată la tălpi cele treizeci sau patruzeci de mii de ruble pe care le moștenise de la tatăl său. Numai Dumnezeu știe unde se duseseră toți banii aceștia. Eu atâta știu că, din lipsă de control, o bună parte din ei și-o însușiseră administratorii, contabilii, ba chiar și lacheii, și că cel puțin tot pe atâta risipise în împrumuturi, în pomeni și giruri. Aproape că nu era moșier în județ care să nu-i fie dator. Dădea bani oricui i-ar fi cerut, și asta nu atât din prea mare

bunătate sau din încredere în oameni, cât dintr-un fel de cavalerism exagerat. Cu alte cuvinte „Uite, vezi și dumneata ce om cumsecade sunt!” Eu l-am cunoscut atunci când era dator vândut, când aflase de mult gustul ipotecilor de rangul al doilea și era până într-atât de încurcat în datorii, încât i-ar fi fost cu neputință să se mai descurce. Erau zile când n-avea ce mânca și umbla cu portțigaretul gol. În schimb, puteai să-l vezi totdeauna îngrijit îmbrăcat după ultima modă și răspândind un parfum pătrunzător de ilang-ilang.

Altă nenorocire a prințului era singurătatea desăvârșită în care trăia. Însurat nu fusese, prieteni și rude n-avea. Firea lui tăcută și retrasă și sufletul lui generos, care ieșea cu atât mai mult în evidență cu cât căuta să-și ascundă sărăcia, nu-i îngăduiau să se apropie de oameni. Pentru aventuri era prea greoi, nepăsător și rece, așa că rareori avea de-a face cu femeile...

Când am ajuns în pădure, prințisorul și cu mine ne-am dat jos din brișcă și am luat-o pe o cărare îngustă, care se pierdea printre ferigile cu frunze uriașe. Dar n-am făcut nici o sută de pași când, din desișul unui brădet tânăr, înalt doar de un arșin, ne ieși înainte ca din pământ un bărbat slab și deșirat, cu obrazul prelung, îmbrăcat într-un surtuc ponosit, cu pălărie de pai pe cap și, în picioare, cu cizme de lac. Necunoscutul ținea într-o mână un paner cu ciuperci, iar cu cealaltă răsucea lăntșorul ieftin care-i atârna de vestă. Când ne văzu se zăpăci, își potrive vesta, tuși politicos și zâmbi cu plăcere, de parcă era grozav de bucuros că dăduse peste niște oameni așa de cumsecade ca noi. Apoi, cu totul pe neașteptate, târându-și prin iarbă picioarele lungi, îndoindu-se din tot trupul și continuând a zâmbi cu plăcere, se apropie de noi, își ridică ușor pălăria și începu cu un glas dulceag, care aducea cu urlatul unui câine:

— Î-î-î... domnilor, deși îmi vine foarte greu, totuși trebuie să vă previn că vânătoarea în această pădure e interzisă. Iertați-mă că îndrăznesc să vă supăr fără să vă cunosc, dar... permiteți-mi să mă prezint: Grontovski⁷⁸, contabil-șef pe moșia doamnei Kandurina!

— Suntem încântați. Dar de ce nu se poate vâna pe aici?

— Așa vrea stăpâna acestei păduri!

Prințul și cu mine ne-am uitat unul la altul. Timp de un minut am tăcut cu toții. Prințul, dus pe gânduri, se uita în jos, la ciuperca veninoasă pe care o rupsesse cu bastonul. Grontovski zâmbea înainte, cu același zâmbet dulce. Toată fața lui măsoară tresărea, și ai fi zis că până și lăntișorul de la vestă zâmbea, încercând să ne impresioneze prin finețea lui. Prin aer trecu o undă de stinghereală, ușoară ca un zbor de înger. Niciunul dintre noi nu se simțea la largul lui.

— Fleacuri! i-am răspuns. Nu mai departe decât săptămâna trecută am vânat pe-aici!

— Se prea poate! chicoti Grontovski printre dinți. La drept vorbind, toată lumea vânează pe aici, fără să țină seama de opreliște. Însă, deoarece ne-am întâlnit, e datoria mea... e datoria mea sfântă să vă atrag atenția. Depind și eu de alții... Dacă pădurea ar fi a mea, pe cuvântul meu de onoare – pe cuvântul lui Grontovski – că n-aș avea nimic împotriva plăcutei dumneavoastră distracții. Dar a cui e vina că Grontovski depinde de alții?...

Individul cel deșirat oftă și ridică din umeri. Am încercat să discut, m-am înfuriat, i-am argumentat... Dar cu cât vorbeam mai aprins și mai convingător, cu atât obrazul lui Grontovski se făcea mai mioros și mai dulce. Conștiința că avea oarecare putere asupra noastră îi pricinuia, se vede, o deosebită plăcere.

Era încântat de tonul lui îngăduitor, de politețea lui, de manierele lui și-și pronunța afectat numele sonor, la care părea că ține nespus. Așa cum stătea în fața noastră, se vedea bine că se simte la largul lui. Doar, judecând după privirile piezișe și jenate pe care le arunca din când în când spre paner, puteai să-ți dai seama că ciupercile – prozaică ocupație muierească și țărănească – îi stricau buna dispoziție și-i ofensau demnitatea.

— Nu vei fi vrând să ne întoarcem îndărăt, i-am spus. Am făcut cincisprezece verste până aici!

— Ce să-i faci! oftă Grontovski. Dacă ați fi binevoit să faceți nu cincisprezece, ci o sută de mii de verste, și dacă ar fi venit până aici însuși regele Americii sau al altei țări depărtate, eu încă aș

socoti drept datoria mea... drept o sfântă obligație, ca să zic așa...

— Pădurea asta e proprietatea Nadejdei Lvovna? Întrebă prințul.

— Da, a Nadejdei Lvovna...

— E acasă?

— Da... Știți ce? Duceți-vă până la dumneaei – de aici nu e decât o jumătate de verstă, nu mai mult – și dacă dumneaei o să vă dea un bilețel, atunci eu... bineînțeles... Ha-ha... hi-hi!...

— Da, n-ar fi rău, am zis. E mult mai ușor să ne ducem la ea, decât să ne întoarcem îndărăt... Du-te dumneata, Serghei Ivanîci, m-am întors către prinț. Dumneata o cunoști.

Prințul, care se uitase tot timpul la ciuperca cea veninoasă, își ridică ochii la mine, se gândi puțin și-mi răspunse:

— Am cunoscut-o cândva, mai demult, însă... nu-mi prea vine să mă duc la ea. Afară de asta, sunt și rău îmbrăcat... Du-te dumneata, că dumneata n-o cunoști... O să-ți vie mai ușor.

M-am învoit. Ne-am urcat în brișcă și, petrecuți de zâmbetele lui Grontovski, am luat-o prin marginea pădurii spre conacul boieresc. N-o cunoșteam personal pe Nadejda Lvovna Kandurina, născută Șabelski⁷⁹ și n-o văzusem niciodată de aproape. O știam doar din auzite. Se vorbea că ar fi extraordinar de bogată, cum nu mai era nimeni în toată gubernia... După moartea tatălui ei, moșierul Șabelski, moștenise, fiind singurul lui copil, câteva moșii, o crescătorie de cai și foarte mulți bani. Auzisem că nu era frumoasă, cu toate că n-avea decât douăzeci și cinci sau douăzeci și șase de ani, că n-avea niciun farmec, că era mărginită și că nu se deosebea de celelalte boieroaice din județ decât prin averea ei colosală.

Totdeauna am avut impresia că bogăția se simte, că bogații au ceva aparte, care le lipsește celor săraci. De multe ori, trecând pe lângă livada întinsă a Nadejdei Lvovna, în mijlocul căreia se înălța o casă uriașă și greoaie, cu storurile veșnic lăsate, mă întrebam: „Ce-o fi simțind Nadejda Lvovna în clipa de față? Există oare fericire dincolo de storurile astea?” Și multe altele. Am văzut-o o dată de departe, venind de nu știu unde într-o cabrioletă ușoară și elegantă, trasă de un cal alb și frumos pe care-l mâna singură. Și –

păcătosul de mine – nu numai că am invidiat-o, dar chiar am găsit că în ținuta și în mișcările ei era ceva deosebit, ceva ce lipsește celor care nu-s bogați – așa cum oamenii slugarnici din fire sunt meșteri în a descoperi rasa, de la prima aruncătură de ochi, în aspectul obișnuit al indivizilor mai sus puși decât ei. Viața intimă a Nadejdei Lvovna o cunoșteam numai din bârfeli. Se vorbea în județ că, acum vreo cinci sau șase ani, înainte de a se căsători și în timp ce trăia încă tatăl ei, Nadejda fusese îndrăgostită moartă de prințul Serghei Ivanovici, cel care stătea acum alături de mine în brișcă. Prințului îi făcea plăcere să-l viziteze pe bătrân și-și petrecea zile întregi în odaia de biliard, jucând „piramida” până nu-și mai simțea nici mâinile și nici picioarele de oboseală. Dar, cu vreo jumătate de an înainte de moartea moșierului, încetase pe neașteptate de a mai veni la Șabelski. Neavând date precise, gurile rele explicau această bruscă schimbare de raporturi în felurite chipuri. Unii pretindeau că, dându-și seama de sentimentele pe care le nutrea pentru el Nadenka cea urâtă, prințul socotise drept datoria lui de om cinstit să-și întrerupă vizitele, deoarece nu se simțea în stare să-i răspundă cu aceeași măsură. Alții afirmau că Șabelski, aflând de ce i se ofilea fata, i-ar fi propus prințului celui sărac s-o ia în căsătorie. Dar prințul, mărginit cum era, închipuindu-și că bătrânul voia să-l cumpere cu titlu cu tot, se indignase, spusese o groază de prostii și se certase cu el. Ce era adevărat și ce nu din toate acestea, ar fi fost greu de spus. Dar că era totuși o parte de adevăr se vedea din aceea că prințul evita totdeauna să vorbească despre Nadejda Lvovna.

Mai știu că, foarte curând după moartea tatălui ei, Nadejda Lvovna se măritase cu un oarecare Kandurin, licențiat în drept, băiat sărac dar descurcăreț. Nu se măritase cu el pentru că l-ar fi iubit, ci pentru că fusese mișcată de dragostea licențiatului în drept care, după cum se povestea, juca de minune rolul de îndrăgostit. În timpul despre care vorbim, Kandurin, bărbatul ei, stătea la Cairo, Dumnezeu știe de ce, de unde trimitea „note de călătorie” prietenului său, mareșalul nobilimii din județ. Iar ea, înconjurată de o ceată de femei trândave, care trăiau pe socoteala ei, lânzezea

după storurile lăsate, căutând să-și umple zilele plictisitoare cu mici opere de filantropie.

În drum spre conac, prințul își dezlegă limba.

— Sunt trei zile de când n-am mai dat pe acasă, zise el mai mult în șoaptă, trăgând cu coada ochiului la vizitiu. S-ar părea că sunt un om în toată firea, nu o muierușcă oarecare, și nici prejudecăți nu am... Și totuși nu pot să sufăr portăreii! Când văd un portărel la mine în casă, pălesc, încep să tremur – ba mă apucă și cârceii la pulpele picioarelor... Știi, Rogojin mi-a protestat polița!

De obicei, prințului nu-i plăcea să se plângă de necazurile lui. Când venea vorba de sărăcie, era rezervat, grozav de susceptibil și plin de amor propriu. De aceea, mărturisirea lui mă surprinse. Se uită lung la câmpia îngălbenită și arsă de soare, petrecu din ochi un șir nesfârșit de cocori care pluteau pe bolta albastră, apoi se întoarse cu fața spre mine.

— Iar până la șase septembrie, trebuie să pregătesc bani pentru bancă... procentele pentru moșie! strigă el, fără să se mai jeneze de prezența vizitiului. De unde să-i iau? Da, drăguță, e greu... e foarte greu!

Prințul își cercetă cocoșele puștii, suflă fără niciun rost peste ele și începu să caute pe sus cocorii care dispăruseră din ochii noștri.

— Serghei Ivanîci, l-am întrebat după o clipă de tăcere. Să presupunem că or să-ți scoată în vânzare Șatilovka. Ce ai să te faci atunci?

— Eu? Nu știu! Șatilovka n-are cum să scape, asta-i tot atât de sigur ca doi și cu doi fac patru. Și totuși nu pot să-mi imaginez o nenorocire ca asta. Nu mă pot vedea fără o bucată de pâine asigurată. Ce o să fac? De studiat, n-am studiat aproape deloc, de muncit încă n-am încercat, iar ca să intru în vreo slujbă, e cam târziu... Și pe urmă, unde aș putea să intru? Cui aș putea să-i fiu de folos? N-ar fi mare lucru, de pildă, să intru la noi, la zemstvă. Însă... nu știu cum dracu' se face, mă apucă un fel de lașitate și nu am curaj nici de cinci parale! Dacă aș intra în slujbă, mereu mi s-ar părea că n-am ce căuta acolo. Nu sunt nici idealist, nici utopist,

nici cine știe ce om de principii, nu-s decât un om prost și bătut în cap... un fricos și un psihopat. Într-un cuvânt, nu-s ca toți oamenii. Toți sunt așa cum trebuie să fie, numai eu fac pe... nici eu singur nu știu cum să spun... Miercuri l-am întâlnit pe Nareaghin. Îl știi și dumneata: veșnic beat, veșnic neîngrijit... nu-și plătește datoriile și mai e și prost pe deasupra (prințul se încruntă și clătină din cap)... Un tip insuportabil! Se clătina pe picioare și-mi spunea: „Știi mi-am pus candidatura ca judecător de pace!” Fără îndoială că n-or să-l aleagă, dar el era încredințat că ar fi bun de judecător de pace, se socotea vrednic de sarcina asta! Are și curaj și încredere în el. Am trecut apoi pe la judecătorul nostru de instrucție. Omul ăsta are o leafă de 250 ruble pe lună și nu face aproape nimic: umblă toată ziua de colo până colo numai în cămașă și în izmene. Dar ia întreabă-l! E convins că muncește și că-și îndeplinește datoria! Nu, eu asta n-aș putea s-o fac! Mi-ar fi rușine să mă uit în ochii casierului...

În clipa aceea, Grontovski trecu în galop pe lângă noi, călărind cu eleganță un cal roib. Pe brațul stâng i se legăna panerul în care săreau în sus ciupercile albe. Când ajunse în dreptul nostru, rânji cu toți dinții și ne făcu un semn cu mâna, ca unor vechi cunoștințe.

— Dobitocul! șuieră prințul printre dinți, urmărindu-l cu ochii. E de mirare ce scârbă ți se face uneori, când vezi mutrele astea încântate de sine! Un sentiment prostesc, animalic, datorat pesemne foamei... Dar despre ce vorbeam? Da, despre slujbă... Mi-ar fi rușine să primesc leafă, deși, la drept vorbind, asta e o prostie. Dacă am sta să privim lucrurile mai larg, mai serios, am vedea că și în momentul de față mănânc ceea ce nu e al meu... Nu-i așa? Dar acum, nu știu de ce, nu mi-e rușine... Poate din pricina obișnuinței?... Sau poate a nepriceperii mele de a-mi da seama de situația adevărată?... Cât despre situația mea, fără îndoială că e înspăimântătoare!

M-am uitat la prinț, să văd dacă nu cumva poza. Dar chipul lui era blajin și ochii lui urmăreau cu tristețe calul roib care se depărta, de parcă odată cu calul se depărta și fericirea lui.

Se vede că prințul era în starea aceea de ațățare și de tristețe,

când femeile plâng fără pricină cu lacrimi domoale, iar bărbații simt nevoia să se jeluiască de viață, de ei înșiși, de Dumnezeu...

Am ajuns la poarta conacului și m-am coborât din brișcă. Prințul vorbea înainte.

— Odată, cineva care voia să mă supere mi-a spus că am o mutră de trișor. De altfel, și eu am băgat de seamă că cea mai mare parte din trișori sunt negricioși... Cred însă că dacă m-aș fi născut într-adevăr să fiu trișor, aș fi rămas până la moarte un om de treabă, deoarece n-aș fi avut destul curaj să fac rău cuiva. Îți mărturisesc că, odată, aș fi putut să mă îmbogățesc. Să fi mințit o singură dată în viață, să fi mințit în fața mea și în fața unei... a cuiva care mi-ar fi iertat această minciună, sunt sigur – aș fi băgat în buzunar un milion, bani gheață! Dar n-am putut. Mi-a lipsit curajul!

De la poartă și până la conac trebuia să trec printr-o dumbravă, pe un drum lung și drept ca un zbor de săgeată, tivit pe amândouă părțile cu tufe dese și tunse de liliac. Conacul era o clădire mare și greoaie, fără gust, cu o fațadă de teatru. Se înălța, masiv, în mijlocul verdeții, supărându-ți ochii ca un pietroi uriaș aruncat pe un covor de iarbă catifelată. La intrarea principală m-a întâmpinat un lacheu bătrân și gras, în frac verde și cu ochelari mari în ramă de argint. După ce m-a măsurat cu dispreț de sus și până jos – eram tot plin de praf – m-a condus în saloane, fără să mă anunțe. În timp ce urcam scara acoperită cu covoare moi, am simțit un miros puternic de cauciuc. Dar când am ajuns sus, în sală, m-a învăluit acea atmosferă proprie numai arhivelor, interioarelor boierești și caselor vechi de negustori bogați, unde ți se pare că miroase a ceva de mult dispărut, a ceva care a trăit și a murit lăsându-și doar sufletul să plutească prin odăi. Din sală și până în salon am trecut prin vreo trei sau patru încăperi. Îmi amintesc de podelele lustruite, de un galben deschis, de candelabrele învelite în tifon, de preșurile înguste și vărgate care nu erau așezate de la ușă la ușă, ca de obicei, ci de-a lungul pereților, așa că eu, care nu îndrăzneam să calc pe podeaua lustruită cu cizmele mele grosolane de baltă, eram nevoit să descriu, în fiecare odaie, câte un

patrulater. În salonul în care m-a lăsat lacheul, stăteau, învăluite în umbră, mobile vechi de pe vremea bunicilor, îmbrăcate în huse albe. Și mobilele acelea mă priveau aspru, bătrânește și, parcă din respect pentru liniștea lor, nu se auzea niciun zgomot.

Până și pendula amuțise... Prințesa Tarakanova părea că doarme în rama ei aurită, iar apa și guzganii din tablou încremeniseră, ca vrăjiți. De frică, parcă, să nu tulbure pacea care stăpânea pretutindeni, lumina zilei se strecura cu sfială prin storurile lăsate și se așternea, în fâșii palide și tremurătoare, pe covoarele moi.

Trecură câteva minute, apoi în salon intră o bătrână înaltă, îmbrăcată în negru și legată la o falcă. Se ploconi înaintea mea, ridică stocurile – și îndată, năpădite de lumina orbitoare, guzganii și apa din tablou înviară. Tarakanova se trezi, iar fotoliile cele bătrâne și posomorâte începură să clipească din ochi.

— Doamna vine imediat... suspină bătrâna clipind și ea.

Am mai așteptat câteva minute și, în sfârșit, am văzut-o intrând pe Nadejda Lvovna. Ceea ce m-a izbit de la început a fost faptul că, într-adevăr, era urâtă: mică, slabă și adusă din spate. Părul ei castaniu și des era minunat, fața deschisă și plină de distincție părea tânără, iar ochii priveau cu seninătate și inteligență. Însă tot acest farmec se risipea din pricina buzelor mari și groase și a liniei feței, peste măsură de colțuroasă.

I-am spus cine eram și pentru ce venisem.

— Îți spun drept că nu mai știu ce să fac! îmi răspunse ea nehotărâtă, lăsându-și ochii în jos și zâmbind. N-aș vrea să te refuz, și totuși...

— Vă rog! am stăruit.

Nadejda Lvovna se uită la mine și începu să râdă. Am râs și eu. O amuza, fără îndoială, exact ceea ce-l încânta și pe Grontovski: adică dreptul de a îngădui sau de a interzice. Și deodată prezența mea acolo mi se păru ciudată și fără niciun rost.

— N-aș vrea să încalc, chiar eu, o rânduială statornicită de mine, urmă Kandurina. Sunt șase ani de când am oprit vânătoria pe moșia mea. Nu! și ea dădu din cap, cu hotărâre. Iartă-mă, dar sunt silită să te refuz. Dacă ți-aș permite dumitale, ar trebui să mai

permit și altora... Nu pot suferi nedreptatea. Ori tuturor, ori nimănui!

— Îmi pare rău, am oftat. Cu atât mai mult, cu cât am făcut cincisprezece verste ca să venim până aici. Nu sunt singur, am adăugat. Sunt cu prințul Serghei Ivanîci.

Scăpasem numele prințului fără niciun gând ascuns, fără vreo intenție sau vreun motiv deosebit: îl scăpasem așa, fără să mă gândesc, din naivitate. Auzindu-l, Kandurina tresări și mă privi lung. Am observat că i se îngălbenise nasul.

— Asta n-are nicio importanță... zise ea, lăsându-și ochii în jos.

În timp ce vorbeam, eu stăteam lângă o fereastră. De acolo se vedea toată dumbrava împreună cu aleile, cu heleșteiele și cu drumul pe care venisem puțin mai înainte. La capătul drumului, dincolo de poartă, se deslușea partea dindărăt a briștii noastre – iar lângă poartă, cu spatele spre conac și cu picioarele depărtate, prințul stătea de vorbă cu Grontovski cel deșirat.

Kandurina era lângă cealaltă fereastră, de unde se uita din când în când spre dumbravă. Dar după ce am scăpat numele prințului, nu și-a mai luat ochii de acolo.

— Iartă-mă, zise, cătând cu ochii pe jumătate închiși spre drum și spre poartă, dar ar fi nedrept să-ți permit numai dumitale să vânezi... Și apoi, ce plăcere mai poate fi și asta, să ucizi păsările? De ce să le ucizi? Te supără ele cu ceva?

Viața singuratică între patru pereți, în umbra odăilor și în mirosul greu al mobilei care putrezește, predispune la sentimentalism. Gândul pe care-l mărturisise în treacăt Kandurina era vrednic de respect. Eu însă nu m-am putut opri să nu-i răspund:

— Dacă judecăm așa, atunci ar trebui să umblăm desculți. Cizmele sunt făcute din pielea animalelor pe care le ucidem...

— E bine să facem deosebire între nevoie și capriciu, zise Kandurina cu glas înăbușit.

Îl recunoscuse pe prinț și acum nu-și mai lua ochii de la el. E greu să descrii emoția și suferința care luminau acum fața ei urâtă! Ochii îi surâdeau plini de strălucire, buzele-i tremurau râzând, iar

obrazul i se apropia tot mai mult de fereastră: așa cum stătea, ținându-se cu amândouă mâinile de un ghiveci cu flori, cu piciorul ușor ridicat și cu răsuflarea oprită, părea un câine de vânătoare care stă la pândă și așteaptă, cu patimă și nerăbdare, să i se strige „pil!”

M-am uitat la ea, apoi la prințul care nu fusese în stare să mintă o singură dată în viața lui și mi-a fost necaz și pe adevărul, și pe minciuna care joacă un rol atât de neînduplecat în fericirea tainică a oamenilor.

Deodată prințul tresări, ochi și trase. Uliul care plutea deasupra lui bătu din aripi și-și luă zborul, ca o săgeată, spre depărtări.

— A ochit prea sus!... Prin urmare, Nadejda Lvovna, am oftat depărtându-mă de fereastră, prin urmare nu ne permiteți...

Kandurina tăcea.

— Am onoarea să vă salut, i-am spus, și vă rog să mă iertați dacă v-am deranjat...

Kandurina era gata să-și întoarcă fața spre mine, și chiar și-o și întoarse puțin, dar îndată și-o ascunse în faldurile draperiei, ca și cum și-ar fi dat seama că avea în ochi lacrimi pe care trebuia să le tănuiască...

— Mergi sănătos... Și iartă-mă... zise ea, încet.

M-am înclinat la spatele ei și, fără a mai încerca să calc pe covoare, am luat-o de-a dreptul peste podelele de un galben deschis. Eram bucuros că păraseam acea împărăție a plictiselii și a durerii poleite cu aur și mă grăbeam, de parcă aș fi vrut să mă scutur mai repede de visul acela, apăsător și fantastic, cu umbrele lui, cu Tarakanova și cu candelabrele lui...

La ieșire mă ajunsese din urmă fata din casă și-mi întinse un bilețel pe care scria „Celor ce vor prezenta acest bilet, li se permite să vâneze. N. K.”

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea”, 1886, nr. 3793, 20 septembrie, la rubrica „Pomelnicul de sâmbătă”. Semnată: An. Cehov. A intrat în culegerea „În amurg” Sankt-Petersburg, 1887, apoi în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

În vederea includerii în culegerea de opere, povestirea a suferit unele

modificări neînsemnate.

„*Prințesa Tarakanova*” – tablou de pictorul K. Flavițki.

Limbă lungă

Natalia Mihailovna, o cuconiță tânără care sosise chiar în dimineața aceea de la Ialta, stătea la masă și vorbea fără încetare, povestindu-i bărbatului ei minunățiile pe care le văzuse în Crimeea. Fericit, bărbatul se uita cu duioșie la fața ei aprinsă, o asculta și, din când în când, îi puneă câte o întrebare...

— Dar se zice că viața e foarte scumpă acolo, se interesă el printre altele.

— Cum să-ți spun, tătucuțule? Cred că în privința asta se mai și exagerează... Nu e dracul chiar așa de negru cum îl zugrăvesc oamenii! De pildă, odaia de la hotel în care am stat împreună cu Iulia Petrovna, o odăiță foarte drăguță și convenabilă, nu ne costa decât douăzeci de ruble pe zi. Pentru că vezi, dragul meu, totul depinde de felul cum știi să-ți organizezi viața. Bineînțeles că dacă vrei să faci plimbări în munți... pe Ai-Petri, de exemplu... unde trebuie să angajezi și cal și însoțitor – atunci desigur că viața e scumpă. Ba chiar grozav de scumpă! Dar știi, Vasicika, ce frumusețe de munți sunt pe acolo! Închipuiește-ți niște munți înalți, înalți... de o mie de ori mai înalți decât o biserică!... Sus, ceață, ceață, ceață... Jos, pietroaie mari, mari, mari... Și pini... pini-umbrele, știi... O, mă apucă amețeala numai cât îmi aduc aminte!

— Fiindcă veni vorba... În lipsa ta, am citit într-o revistă despre însoțitorii tătari... Ce porcării se petrec pe-acolo! Mă rog, sunt ei

într-adevăr niște bărbați chiar așa de bine?

Natalia Mihailovna făcu o strâmbătură de dispreț și scutură din cap:

— Da' de unde! Niște tătari ca toți tătarii... răspunse. De altfel, eu nu i-am văzut decât de departe și numai așa, în treacăt... Mi i-a arătat nu știu cine, dar nu le-am dat nicio atenție. Eu, tăicuțule, am avut totdeauna idei preconceptionale în ce privește pe toți cerkezii, grecii și... maurii ăștia!...

— Da, dar se spune că ar fi niște don-juani teribili!

— Se prea poate! Că doar se găsesc și ticăloase din acelea care...

Deodată, Natalia Mihailovna sări în sus, ca și cum și-ar fi adus aminte de un lucru înspăimântător, se uită câteva clipe cu ochi speriați la bărbatul ei și zise, lungind cuvintele:

— O, Vasicika, știi ce i-mo-ra-le sunt unele femei? Nici nu-ți închipui! Și nu femeile de jos sau din pătura mijlocie, ci din aristocrație, din cele îngâmfate, de bonton! E îngrozitor, nu-mi venea să-mi cred ochilor! O să mor și n-o să uit! Cum se poate să-și piardă cineva capul până într-atât, încât... o, Vasicika, nici nu pot să-ți spun! Și nu mai departe, chiar prietena mea, Iulia Petrovna... Are un bărbat așa de cumsecade, doi copii... e din lumea bună, totdeauna face pe sfânta... Și deodată, închipuiește-ți!... Numai, tăicuțule, asta rămâne *entre nous*⁸⁰... îmi dai cuvântul că n-ai să spui nimănui nimic?

— Ei Doamne, ce-ți trece prin minte! Desigur că n-o să spun.

— Pe cuvântul tău? Bagă de seamă! Eu am încredere în tine...

Cuconița își lăsă furculița pe masă, își luă un aer misterios și începu, în șoaptă:

— Închipuiește-ți ce istorie... Pleacă Iulia Petrovna asta în munți... Era o vreme splendidă! Ea cu însoțitorul ei înainte, eu ceva mai în urmă. Făcuserăm așa, vreo trei sau patru verste, când deodată, înțelegi, Iulia scoate un țipăt și-și duce mâinile la piept. Tătarul ei o apucă de mijloc, că altfel ar fi căzut de pe cal... Atunci însoțitorul meu și cu mine ne apropiem de ea... Ce e? Ce s-a întâmplat? „O, strigă ea, mor! Mi-e rău! Nu pot să merg mai

departe!” Închipuiește-ți cum m-am speriat! „Să ne întoarcem”, zic eu. „Nu, Natalie, zice, nu pot nici să mă întorc. Dacă mai fac un pas, mor de durere! Am palpitații!” Și ne roagă de toți dumnezeii, pe mine și pe Suleiman al meu, să ne întoarcem în oraș și să-i aducem picături Bestujev, că-i fac bine.

— Stai puțin... Nu te înțeleg bine... mormăi bărbatul, scărpinându-și fruntea. La început ziceai că nu i-ai văzut pe tătari decât de departe, iar acum vorbești de nu știu care Suleiman...

— Iar te legi de fiecare vorbă! se încruntă cuconița, fără să se tulbure câtuși de puțin. Nu pot să sufăr să mă bănuiască cineva! Nu pot să sufăr! Asta-i curată prostie!

— Nu mă leg, însă... de ce să nu spui drept? Haide, te-ai plimbat cu tătarii, să-ți fie de bine... Dar de ce să-mi umbli cu ascunzișuri?

— Hm... cât ești de sucit! se indignă cuconița. Ești gelos pe Suleiman! Tare aș fi vrut să văd cum te-ai fi dus în munți fără însoțitor? Aș fi vrut să te văd! Dacă nu știi cum se trăiește acolo, dacă nu înțelegi, atunci mai bine taci. Taci, și basta! Acolo e imposibil să faci un pas fără însoțitor!

— Auzi dumneata?!

— Te rog, fără zâmbetele astea idioate! Eu nu sunt o Iulie oarecare... Nu că o acuz, dar eu... Cu toate că nu fac pe sfânta, nu mi-am pierdut capul până într-atâta. Cu mine, Suleiman nu-și lua nasul la purtare... Doamne ferește! Mametkul, tătarul Iuliei, stătea la ea... Cu al meu însă, era cu totul altceva. Cum bătea ora unsprezece, îi spuneam: „Marș, Suleiman! Șterge-o!” Și prostul de tatar pleca. Eu, tăicuțule, îl țineam din scurt, nu așa!... Dacă se întâmpla să mârâie când era vorba de bani sau mai știu eu de ce, îndată mă răstearm la el: „Cu-m? Ce-e? Ce-e-e?” de-l treceau toate nădușelile... Ha-ha-ha!... Și avea niște ochișori negri, negri ca tăciunele, Vasicika, și o mutrișoară prostuță de tatar, caraghioasă, caraghioasă... Uite-așa mi-l struneam! Uite-așa!

— Îmi închipui... bombăni bărbatul, făcând cocoloși din miez de pâine.

— Prostii, Vasicika! Văd eu ce-ți trece prin minte! Știi la ce te

gândești... Dar te asigur că nici măcar în timpul plimbărilor Suleiman nu întrecea măsura. De pildă, dacă plecam în munți, sau la cascada Ucean-Su, totdeauna îi spuneam: „Suleiman, tu să mergi în urmă! Hai!” Și el, săracul, mergea tot timpul în urmă... Chiar și când... chiar și în locurile cele mai impresionante, eu tot îi spuneam: „Vezi, nu uita că tu nu ești decât un tătar, iar eu nevastă de consilier de stat!” Ha-ha!...

Cuconița izbucni în hohote de râs, apoi întoarse repede capul și, cu un aer speriat, șopti:

— Dar Iulia? O, Iulia asta! Înțeleg, Vasicika: de ce nu te-ai distra, de ce nu te-ai odihni după viața asta deșartă, mondenă! Nimeni nu te oprește... distrează-te cât poțestești, cine-o să te țină de rău? Însă ca să iei lucrurile în serios, să faci scene... nu, oricum, așa ceva nu înțeleg! Închipuiește-ți că era geloasă! Spune și tu dacă asta nu-i curată prostie? Să vezi, vine odată la ea Mametkul... slăbiciunea ei... Iulia nu era acasă... Atunci l-am chemat în odaie și ne-am pus la vorbă, ba despre una, ba despre alta... N-ai idee cât sunt de amuzanți tătarii ăștia! Seara a trecut pe nesimțite... Deodată intră Iulia, ca o furtună... Se repede la mine, la Mametkul... și ne face o scenă de gelozie... ptu! Așa ceva nu înțeleg, Vasicika...

Vasicika icni, se încruntă și începu să se plimbe prin odaie.

— Bine-ați mai petrecut acolo, n-am ce zice! bombăni el zâmbind disprețuitor.

— Ce prostie! se supără Natalia Mihailovna. Știu eu la ce te gândești! Totdeauna îți vin în minte idei de astea scârboase! Uite, să știi, nu-ți mai spun nimic. Nimic!

Și cuconița se bosumflă și tăcu.

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki”, 1886, nr. 39, 27 septembrie. Semnată: A. Cehonte. A intrat în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

La includerea în culegerea de opere, schița a suferit câteva modificări cu totul neînsemnate.

După publicarea ei, V. Bilibici, secretarul redacției „Oskolki” îi scria lui Cehov (2 octombrie), cu privire la tăieturile făcute în text de către cenzură:

«Cenzorul ți-a tăiat „Limba lungă” a dumitale!»

Un fapt mărunț din viața de toate zilele

Nikolai Ilici Beleaev, un bărbat tânăr de vreo treizeci și doi de ani, bine hrănit și cu fața rumenă, proprietar de case în Petersburg și mare amator de curse, veni într-o seară la Olga Ivanovna Irnina, cu care trăia, sau, cum spunea el însuși, cu care prelungea un roman plictisitor. Într-adevăr, primele pagini ale acestui roman, interesante și vii, fuseseră de mult citite. Acum, ele se târăgău la nesfârșit, fără să le mai aducă nimic nou, nimic atrăgător.

Negăsind-o acasă pe Olga Ivanovna, eroul nostru se întinse pe sofaua din salon și începu să aștepte.

— Bună seara, Nikolai Ilici! auzi el un glas de copil. Mama vine îndată. S-a dus cu Sonia la croitoreasă.

Tot în salon, pe divan, stătea culcat fiul Olgăi Ivanovna, Alioșa, un băiețel de vreo opt ani, subțirel, îngrijit și îmbrăcat ca în poze: cu hăinuță scurtă de catifea și cu ciorapi negri, lungi. Stătea întins pe o pernă de atlas și, imitând pesemne pe acrobatul pe care-l văzuse de curând la circ, ridica în sus când un picior, când pe celălalt. Când picioarele lui frumoase oboseau, intrau în acțiune brațele. După aceea, se lăsa pe brânci, încercând să-și ridice picioarele îndărăt. Și toate acestea le făcea cu un aer grav, răsuflând din greu, de parcă nu era nici el bucuros că Dumnezeu pusese în el atâta neastâmpăr.

— Ei, bună seara, amice! îi răspunse Beleaev. Tu erai? Nu te văzusem. Ce face mama? E sănătoasă?

Alioşa, care-şi apucase cu mâna dreaptă vârful piciorului stâng, luându-şi o poziţie cu totul nefirească, făcu o tumbă şi-şi scoase capul pe după un abajur mare, cu franjuri.

— Cum să vă spun? răspunse el, ridicând din umeri. La drept vorbind, mama nu-i niciodată sănătoasă. Doar e femeie, iar pe femei, Nikolai Ilici, totdeauna le doare câte ceva.

Neavând ce face, Beleaev începu să cerceteze faţa lui Alioşa. De când o cunoştea pe Olga Ivanovna, nu dăduse nici cea mai mică atenţie băiatului ei, de parcă nici nu observase că există: vedea un băieţel învârtindu-se mereu în jurul lui, dar ce era cu el şi ce rost avea, nu se întrebese niciodată.

În lumina mohorâtă a amurgului, faţa lui Alioşa, cu fruntea palidă şi cu ochii larg deschişi, i-o aminti pe neaşteptate pe Olga Ivanovna, aşa cum fusese în cele dintâi pagini ale romanului lor. Şi, deodată, simţi nevoia să-l mângâie pe băiat.

— Ia vino încoace, gândacule! zise el. Să te văd şi eu mai de aproape.

Băiatul sări de pe divan şi veni alergând lângă Beleaev.

— Ei, ce faci? începu Nikolai Ilici, punând mâna pe umărul lui ascuţit. Cum o duci?

— Cum să vă spun? Înainte o duceam mult mai bine.

— De ce?

— Uite-aşa! Până deunăzi, Sonia şi cu mine făceam numai o oră de muzică şi una de lectură. Acum trebuie să învăţăm şi poezii franţuzeşti... Mi se pare că v-aţi tuns de curând, nu-i aşa?

— Da, de curând.

— Tocmai, mă uitam eu... Bărbuţa parcă-i mai scurtă acum. Îmi daţi voie să vă trag puţin de barbă?... Nu vă doare?

— Nu, nu mă doare.

— Oare de ce când tragi numai de un fir te doare, dar când tragi de mai multe, nu te doare? Ha-ha! Ştiţi, păcat că nu purtaţi favoriţi! Uite, aici să vă radeţi puţin, iar de o parte şi de alta... aici şi aici, să lăsaţi părul să crească...

Băiatul se strânse lângă Beleaev şi începu să se joace cu lănţişorul lui.

— Când am să intru la liceu, urmă el, o să-mi cumpere și mie mama un ceas. Și am s-o rog să-mi ia un lănțișor la fel... Ce meda-lion fru-mos! Și tata are un medalion întocmai ca ăsta, numai că al dumneavoastră are aici niște dungulițe, iar al lui litere... iar la mijloc are portretul mamei... Tata poartă acum alt lănțișor care nu-i făcut din inele, ci e așa, ca o panglică...

— De unde știi? Nu cumva l-ai văzut pe tata?

— Eu? Nu... nu! Eu...

Prins cu minciuna, Alioșa se înroși, apoi, zăpăcit, începu să zgârie medalionul cu unghia. Beleaev se uită ținută în ochii lui și-l întrebă:

— Îl vezi pe tata?

— N-nu!

— Nu așa, vreau să-mi răspunzi deschis și cinstit... Doar te cunosc după obraz că nu spui drept. Acum, că ai scăpat vorba, n-o mai încurca: spune, îl vezi? Haide, prietenește!

Alioșa se gândi puțin.

— Dar n-o să mă spuneți la mama? întrebă el.

— Ei, asta-i!

— Pe cuvânt de onoare?

— Pe cuvânt.

— Jurați!

— Măi, dar nesuferit mai ești! Drept cine mă iei?

Alioșa se uită împrejur, făcu ochii mari și zise în șoaptă:

— Numai, pentru numele lui Dumnezeu, să nu mă spuneți la mama... Și în general... în general să nu spuneți la nimeni, pentru că-i secret! Ferească Dumnezeu să afle mama, că o pățim, și eu, și Sonia, și Pelagheia... Să vedeți... Sonia și cu mine îl vedem pe tata în fiecare marți și vineri. Când ne scoate Pelagheia la plimbare înainte de masă, intrăm în cofetăria lui Apfel. Acolo ne așteaptă tata... Stă totdeauna în odăița cea separată unde e o măsuță de marmură cu o scrumieră în chip de gânsac fără spinare...

— Și ce faceți acolo?

— Nimic! întâi ne dăm bună ziua, pe urmă ne așezăm cu toții la măsuță și tata ne dă cafea și pateuri... Știți, Soniei îi plac pateurile

cu carne, însă eu nu pot să le sufăr! Mie îmi plac cele cu varză și cu ouă răscoapte. Ne săturăm așa de tare că pe urmă, la masă, ca să nu bage de seamă mama, ne silim să mâncăm cât mai mult...

— Și despre ce vorbiți voi acolo?

— Cu tata? Despre toate. Ne sărută, ne ia în brațe și ne spune tot felul de snoave, ca să râdem. Știți, zice că atunci când o să creștem mari, o să ne ia la el. Sonia nu vrea, însă eu vreau. Desigur că o să-mi fie urât fără mama, dar am să-i scriu scrisori. Și pe urmă am să vin la ea în toate zilele de sărbătoare, nu-i așa? Tata zice că o să-mi cumpere și un cal. Tare-i bun la inimă! Eu nu înțeleg de ce nu-l cheamă mama să stea cu noi și nu ne dă voie să-l vedem... Doar el ține așa de mult la mama! Totdeauna ne întreabă ce face și cum o duce cu sănătatea. Când a fost mama bolnavă, uite-așa s-a luat cu mâinile de cap și... și a început să alerge din colț în colț... Tot timpul ne spune s-o ascultăm și s-o respectăm. Vă rog, e adevărat că suntem niște nenorociți?

— Hm... De ce să fiți nenorociți?

— Așa spune tata. „Voi – zice – sunteți niște copii nenorociți.” Parcă-ți vine nu știi cum când îl auzi! „Și voi sunteți nenorociți – zice – și eu sunt nenorocit, și mama e nenorocită. Rugați-vă lui Dumnezeu și pentru voi, și pentru ea.”

Alioșa rămase cu privirea ațintită la o pasăre împăiată și căzu pe gânduri.

— Așa-a!... făcu Beleaev. Vasăzică, de ăștia-mi erați? Țineți congrese prin cofetării? Și zici că mama nu știe?

— Nu!... De unde să știe? Pelaghia n-ar spune s-o pici cu lumânarea! Alaltăieri, tata ne-a îndopat cu pere. Erau dulci ca dulceața! Eu am mâncat două.

— Hm... Dar... ia ascultă, despre mine tata nu spune nimic?

— Despre dumneavoastră?... Cum să vă spun?

Alioșa se uită iscoditor la Beleaev și ridică din umeri.

— Nu spune nimic deosebit.

— Dar cam ce spune?

— Însă n-o să vă supărați?

— Ei, asta-i! Cred că nu mă batjocorește.

— Nu că vă batjocorește, dar știți... e supărat tare pe dumneavoastră, zice că din cauza dumneavoastră mama e nenorocită și că dumneavoastră... i-ați distrus viața... Așa-i el, ciudat! Am încercat să-i explic că sunteți un om bun, că niciodată nu strigați la mama, dar el numai dă din cap...

— Chiar așa zice, că i-am distrus viața?

— Da... Însă nu trebuie să vă supărați, Nikolai Ilici!

Beleaev se ridică, stătu puțin pe loc, apoi începu să se plimbe prin salon.

— Asta-i și ciudat și... caraghios! bombăni el, ridicând din umeri și zâmbind ironic. Poftim, singur e de vină și zice că eu i-am distrus viața! Ia te uită ce mieluşel nevinovat! Nu, chiar așa ți-a spus, că i-am distrus viața?

— Da, însă... ați promis că n-o să vă supărați!

— Nu mă supăr, cu toate că la urma urmei, asta nu-i treaba ta! Și apoi... e de-a dreptul caraghios! Am picat ca găina în ciorbă, și tot eu sunt vinovat!

Se auzi clopoțelul. Băiețelul sări din loc și ieși în goană. Peste câteva clipe intră în salon o doamnă cu o fetiță. Era Olga Ivanovna, mama lui Alioșa. În urma lor, ținându-și de pe un picior pe altul, venea Alioșa, cântând în gura mare și bălăbănindu-și brațele. Beleaev salută cu capul, plimbându-se înainte.

— Bineînțeles, pe cine era să dea vina dacă nu pe mine? bombănea el, pufnind. Are dreptate! Doar el e soțul ofensat!

— Ce tot spui acolo? îl întrebă Olga Ivanovna.

— Ce spun?... Ascultă și tu ce propovăduiește credinciosul tău soț! Nu știam că eu sunt ticălosul și criminalul care v-a distrus viața, ție și copiilor tăi! Toți sunteți nenorociți, numai eu sunt grozav de fericit! Cât se poate de fericit!

— Nu înțeleg nimic, Nikolai! Ce s-a întâmplat?

— Poftim, ascultă ce spune domnul ăsta tinerel! zise Beleaev arătând spre Alioșa.

Alioșa se înroși, apoi se îngălbeni deodată și tot obrazul i se strâmbă de spaimă.

— Nikolai Ilici! șopti el. Sst!

Olga Ivanovna se uită nedumerită la Alioșa, apoi la Beleaev, apoi din nou la Alioșa.

— Întreabă-l! urmă Beleaev. Pelagheia ta, tâmpita cea bătută în cap, îi poartă prin cofetării și pune la cale întâlniri cu tatăl lor! Dar nu-i vorba de asta. Vorba e că dumnealui pozează în victimă și că eu sunt criminalul și ticălosul care v-am distrus viața la amândoi!...

— Nikolai Ilici! scânci Alioșa. V-ați dat cuvântul de onoare!

— Ia să mă lași în pace! și Beleaev dădu din mână, plictisit. Asta e mai important decât orice cuvânt de onoare. Pe mine mă revoltă minciuna și ipocrizia.

— Nu înțeleg! zise Olga Ivanovna și ochii i se umplură de lacrimi. Ascultă, Liolka, se întoarse ea spre băiat. E adevărat că te întâlnești cu tata?

Alioșa n-o auzi: se uita cu spaimă la Beleaev.

— Nu, asta nu se poate! strigă mama. Mă duc s-o întreb pe Pelagheia.

Și Olga Ivanovna ieși.

— Doar v-ați dat cuvântul de onoare! zise Alioșa tremurând din tot trupul.

Beleaev mai dădu o dată din mână a lehamite și începu iarăși să se plimbe, adâncit în amărăciunea lui. Ca și înainte, nu-l mai lua în seamă pe băiat. Ce să-l mai intereseze un băiețel, pe el, om în toată firea, om serios? În vremea asta, Alioșa se trăsesese într-un colț și-i povestea Soniei, îngrozit, cum fusese tras pe sfoară. Tremura, se bâlbâia, plângea. Pentru întâia oară în viața lui se izbise, față în față și atât de dureros, cu minciuna. Înainte de asta nu știuse că, pe lângă pere dulci, pateuri și ceasuri scumpe, mai erau pe lume și atâtea alte lucruri, care n-au nume în limba copiilor...

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, 1886, nr. 267, 29 septembrie, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte. A fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1900, vol. II. Publicăm textul din 1900.

În vederea includerii în culegerea de opere, povestirea a fost revizuită stilistic. Primul aliniat suna la început așa: „Nikolai Ilici Beleaev, un obișnuit al curselor și al fotoliilor de orchestră, care trăia din venitul caselor sale, un

bărbat îmbuibat, cu obrazul rumen și plin de sănătate, se duse într-o seară la cuconița cu care prelungea la nesfârșit un roman de dragoste lung și plictisitor. Primele pagini ale acestui roman, interesante și vii, fuseseră de mult citite; veniseră apoi pagini searbede, lungi și diluate, de parcă viața și-ar fi depănat firul până la capăt și acum născocea întâmplări la comandă, fără noimă”.

Oameni suciți

Evgraf Ivanovici Șireaev, mic proprietar agricol și fecior de popă (părintele Ioann, răposatul lui tată, primise în dar de la generăleasa Kuvșinnikova⁸¹ 102 deseatine de pământ), stătea într-un colț în fața unui lighean de aramă și se spăla pe mâini. Avea, ca de obicei, înfățișarea unui om întunecat, mereu preocupat și cu barba totdeauna încâlcită.

— Ce vreme! bombănea el. Asta nu mai este vreme, asta-i curată pedeapsă de la Dumnezeu! Iar plouă...

Bombănea înainte, în timp ce familia lui se așezase în jurul mesei și-l aștepta să se spele o dată pe mâini ca să înceapă să mănânce. Nevasta lui, Fedosia Semionovna, și copiii – Piotr, student, Varvara, aproape domnișoară, și trei băieți mai mici – stăteau și așteptau de mult. Băieții, Kolka, Vamka și Arhipka – cârni, murdari și fâlcoși, cu părul aspru netuns de cine știe când – se foiau cu nerăbdare pe scaune, în timp ce Piotr și Varvara stăteau neclintiți, de parcă le-ar fi fost totuna dacă mănâncă sau așteaptă...

Ca și cum ar fi vrut să le pună răbdarea la încercare, Șireaev își șterse mâinile încet, tot atât de încet își făcu și rugăciunea, apoi se așeză fără grabă la masă. Îndată veni și ciorba. Din curte se auzeau cum bocăneau dulgherii cu topoarele (Șireaev își ridica un șopron nou) și râsul lui Fomka, argatul, care necăjea un curcan. În fereastră băteau picături rare, dar grele, de ploaie.

Studentul Piotr, cu ochelari și cam adus din spate, mânca schimbând mereu priviri cu maică-sa. De câteva ori își lăsa lingura în farfurie și tuși, încercând să înceapă vorba. Dar, după ce se uita țintă la tată-său, se apuca din nou să mănânce. În sfârșit, când se aduse pe masă coleașa, Piotr tuși cu hotărâre și începu:

— Ar trebui să plec astăzi, cu trenul de seară. De mult s-ar fi convenit să plec... am întârziat două săptămâni... Cursurile au început de la întâi septembrie.

— Apoi, pleacă! încuviință Șireaev. Ce mai aștepți? Du-te cu Dumnezeu!

Urmără câteva clipe de tăcere.

— Vezi că-i trebuie bani de drum, Evgraf Ivanîci... zise mama, încet.

— Bani? Bine! Doar n-ai să pleci fără bani. Dacă ai nevoie, îți dau chiar acum. Trebuia să-mi ceri mai demult.

Studentul oftă ușurat și se uită, de data aceasta vesel, la mamă-sa. Șireaev scoase fără grabă portofelul din buzunar și-și puse ochelarii.

— Cât îți trebuie? întrebă el.

— Drumul până la Moscova face unsprezece ruble și patruzeci și două de copeici...

— Ei, banii, banii! oftă bătrânul (de câte ori vedea bani, chiar când îi primea, oftă). Ține douăsprezece ruble. Mi s-ar mai conveni un rest, frățioare, dar ți-l las, să ai și tu un ban la drum.

— Mulțumesc...

După o scurtă tăcere, studentul urmă:

— Anul trecut n-am găsit lecții îndată ce am ajuns. Nu știu cum o să fie anul ăsta. Mă tem că o să treacă mult până să pot câștiga un ban. De aceea, te-aș ruga să-mi mai dai vreo cincisprezece ruble pentru odaie și masă.

Șireaev se gândi puțin, apoi oftă:

— Ți-ajung și zece, făcu el. Uite, na-ți!

Studentul îi mulțumi. Ar fi trebuit să-i mai ceară pentru haine, pentru taxa de frecvență și pentru cărți. Dar, uitându-se mai bine la bătrân, se hotărî să nu-l mai supere. În schimb, mama, mai lipsită

de tact, cum sunt de altfel toate mamele, nu se putu stăpâni și zise:

— Ai face bine să-i mai dai vreo șase ruble, Evgraf Ivanîci, să-și cumpere o pereche de cizme. Vezi și tu: cum să se ducă băiatul la Moscova cu rupturile astea?

— Să ia cizmele mele cele vechi. Sunt aproape noi.

— Dă-i măcar de o pereche de pantaloni. Ți-e și rușine să te uiți la el!

Îndată după asta se iviră semnele furtunii, în fața cărora tremura întreaga familie: gâtul scurt și gros al lui Șireaev se făcu deodată roșu ca racul, apoi roșeața aceea se întinse cu încetul spre urechi, de la urechi trecu la tâmples și, treptat-treptat, i se răspândi pe toată fața. Evgraf Ivanîci se învârti pe scaun descheindu-și gulerul cămășii, să nu se înăbușe. Se lupta, pesemne, cu sentimentul care încerca să pună stăpânire pe el. Se lăsă o tăcere de mormânt. Copiii își țineau răsuflarea. Numai Feodosia Semionovna, ca și cum nu și-ar fi dat seama ce se petrecea cu bărbatul ei, urmă:

— Doar nu mai e mic! I-e rușine și lui să umble așa, flenduros!

Deodată Șireaev sări în sus și-și aruncă în mijlocul mesei portofelul umflat, cu atâta putere, încât o bucată mare de pâine zbură din farfurie. Pe față i se așternu o expresie dezgustătoare de mânie, de amărăciune și de lăcomie – toate laolaltă.

— Na-vă, luați tot! strigă el cu un glas care nu mai era al lui. Jefuiți-mă! Luați-mi tot! Strângeți-mă de gât!

Se ridică repede de la masă, se luă cu mâinile de cap și, poticnindu-se, începu să alerge prin odaie.

— Despuiati-mă până la piele! striga, ascuțit. Stoarceți-mi tot ce mi-a mai rămas! Jefuiți-mă! Strângeți-mă de gât!

Studentul se înroși și își lăsă privirea în pământ. Nu mai putea să mănânce. Feodosia Semionovna, care nu se deprinsese încă în cei douăzeci și cinci de ani de căsnicie cu firea sucită a bărbatului ei, se făcu mică și începu să bâlbâie nu știu ce, căutând să se apere. Pe față ei de pasăre, totdeauna istovită, îndobitocită și speriată, se așternu o expresie stupidă de uimire și de spaimă. Băieții și Varvara, o fetișcană cu fața palidă și urâtă, își lăsară lingurile în farfurii și încremeniră.

Îeșindu-și tot mai mult din fire și aruncând vorbe tot mai înspăimântătoare, Șireaev se repezi și-și deșertă portofelul pe masă.

— Luați! striga el tremurând din tot trupul. M-ați mâncat, m-ați băut, luați-mi încălce și banii! Nu-mi mai trebuie nimic! N-aveți decât să vă faceți și cizme noi, și tunici!

Studentul se îngălbeni și se ridică de la masă.

— Ascultă, tată, începu el gâfâind. Eu... eu te rog să încetezi, pentru că...

— Taci din gură! răcni bătrânul atât de tare, încât îi săriră ochelarii de pe nas. Să taci din gură!

— Înainte... înainte puteam să suport asemenea scene... dar acum m-am dezobișnuit. Înțelegi? M-am dezobișnuit!

— Taci din gură! strigă Șireaev și începu să bată din picioare. Ești dator să asculți ce-ți spun! Iar eu spun ce poftesc și tu trebuie să taci din gură! Când eram ca tine câștigam parale bune, pe când tu, ticălosule, știi cât mă faci să cheltuiesc? Am să te dau afară, trântorule!

— Evgraf Ivanîci! șopti Feodosia Semionovna, frângându-și degetele. Doar el... doar Petea...

— Taci din gură! strigă la ea Șireaev, iar în ochi i se iviră lacrimi de mânie. Tu i-ai răsfățat așa! Tu! Numai tu ești de vină! De respectat nu ne respectă, de rugat lui Dumnezeu nu se roagă, bani nu câștigă! Voi sunteți zece, eu unul singur! Am să vă dau afară din casă pe toți!

Varvara căscă gura, se uită lung la mama ei, apoi își mută privirea prostită la fereastră, se îngălbeni și, scoțând un țipăt, căzu pe speteaza scaunului. Șireaev dădu din mână a lehamite, scuipe și ieși repede în curte.

Așa se terminau, de obicei, scenele de familie la Șireaevi. Din nenorocire, de data aceasta pe Piotr îl cuprinse fără veste o furie nestăpânită. Era tot atât de violent din fire și tot atât de sucit ca și tatăl și ca și bunicul său, protopopul, care-și bătea enoriașii cu toiagul în cap. Palid, cu pumnii strânși, se apropie de Fedosia Semionovna și strigă, luând cea mai înaltă notă de tenor pe care

era în stare să o ia:

— Mi-e silă, mi-e scârbă de atâta ceartă! Nu-mi mai trebuie nimic de la voi. Nimic! Mai bine să mor de foame decât să iau în gură o bucățică de pâine de pe masa voastră! Uite, luați înapoi banii voștri blestemați! Luați-i!

Mamă-sa se trase lângă perete și începu să dea din mâini apărându-se, de parcă nu-i stătea înaintea băiatului ei, ci o nălucă.

— Cu ce-ți sunt eu vinovată? îngăimă printre lacrimi. Cu ce?...

Ca și tată-său, băiatul dădu din mână și ieși repede în curte. Casa Șireaevilor era așezată la marginea unei văi care se întindea prin stepă, ca o brazdă, pe o lungime de aproape cinci verste. Pe povârnișurile văii creșteau stejari și anini, iar pe fund alerga un pârâiaș. Cu una din fețe casa se uita spre vale, cu cealaltă spre câmpie. Nu era îngrădită. În loc de împrejmuiri avea tot felul de maghernițe, care se înghesuiau una într-alta, închizând în fața casei un spațiu nu tocmai larg, socotit drept curte, în care umblau găini, rațe și porci.

După ce ieși din casă, studentul o luă pe drumul plin de noroi, spre câmpie. În aer stăruia o umezeală pătrunzătoare, de toamnă. Pe drumul murdar sclipeau ici și colo băltoace, iar din iarba câmpului îngălbenit părea că se uită însăși toamna, mohorâtă, putredă și tristă. În dreapta drumului se întindea o grădină de zarzavat, proaspăt săpată. Din loc în loc se înălțau tulpini de floarea soarelui cu capetele negre acum, plecate spre pământ.

Piotr se gândi că n-ar fi rău să plece la Moscova pe jos, așa cum era, fără șapcă, cu cizmele murdare și fără o copeică în buzunar. Peste o sută de verste o să-l ajungă din urmă bătrânul, speriat, cu părul vâlvoi, să-l roage să se întoarcă sau să primească banii. Însă Piotr nici n-o să se uite la el: o să-și caute de drum, înainte, tot înainte... Pădurilor despuiate or să le ia locul câmpiile mohorâte, după câmpii or să vină iarăși pădurile. Încă puțin, și pământul o să fie acoperit cu cea dintâi zăpadă sclipitoare, iar pâraiele or să prindă pojghiță de gheață... Sleit de puteri și sfârșit de foame, el o să cadă pe undeva, în apropiere de Kursk sau de Serpuhov, și o să moară. Apoi, după ce or să-l găsească mort, toate ziarele or să

scrie despre studentul cutare, care a murit de foame în cutare loc...

Un câine alb cu coada murdară, care rătăcea prin grădini căutând nu știu ce, se uită la student, apoi se luă după el...

Piotr mergea pe drum și se gândea la moartea lui, la durerea celor de acasă, la remușcările lui tată-său – dar în același timp își imagina peripețiile de tot felul, una mai ciudată decât alta, care-l așteptau în drum, peisajele pitorești, nopțile înfiorătoare, întâlnirile neașteptate... Își imagină un șir nesfârșit de pelerini, apoi o căsuță în pădure, cu o singură ferestruică puternic luminată în beznă... Iată-l în fața ferestruicii, rugându-se să fie lăsat înăuntru pe noapte... I se deschide – și deodată se pomenește între tâlhari... Sau, și mai bine, nimerește la un conac mare de moșier, unde ai casei aflând cine era, îi dau să mănânce și să bea, îi cântă la pian, îi ascultă necazurile și, până la urmă, fata cea frumoasă a gazdelor se îndrăgostește de el...

Adâncit în amărăciunile și în gândurile lui, tânărul Șireaev mergea tot înainte... În față, departe, pe pânza plumburie a norilor, se deslușea pata întunecată a unui han, iar dincolo de han, tocmai la orizont, ceva ca o moviliță: stația de cale ferată. Movilița îi aminti că exista o legătură între locurile acelea și Moscova, unde ardeau acum felinare, huruiau trăsurile și se țineau cursuri... Și abia se stăpâni să nu plângă de dor și de nerăbdare. Se săturase până la deznădejde de acea natură solemnă, cu toate minunățiile și rânduielile ei, de acea liniște moartă care stăruia pretutindeni și pe care începea s-o urască!

— Păzea! tună un glas la spatele lui.

Pe lângă el trecu, într-un landou ușor și cochec, o bătrână moșierită pe care o cunoștea. Piotr se înclină, zâmbindu-i cu toată fața. Dar în aceeași clipă își surprinse zâmbetul, care nu se potrivea deloc cu starea lui sufletească atât de amărâtă. Ce-l făcuse să zâmbească, în timp ce inima îi era plină de suferință și de nostalgie?

Și se gândi că, fără îndoială, însăși natura l-a înzestrat pe om cu darul acesta de a minți, pentru ca, chiar în clipele celei mai grele apăsări sufletești, să-și poată păstra tainele, așa cum își păstrează

vulpea sau rața sălbatică taina cuibului lor. Fiecare familie are bucuriile și necazurile ei, dar, oricât ar fi ele de mari, un ochi străin nu poate să le vadă: ele rămân o taină. Iată, de pildă, moșierita care a trecut adineauri pe lângă el. Pentru o nedreptate, tatăl ei îndurase o jumătate din viață mânia țarului Nicolae, bărbatul ei fusese cartofor, iar din cei patru feciori niciunul nu se alesese om. Nu e greu să-și închipuie cineva câte lacrimi se vărsaseră și câte scene cumplite se petrecuseră în familia ei. Cu toate acestea, bătrâna părea fericită și liniștită, și la zâmbetul lui îi răspunsese tot cu un zâmbet. Studentul își mai aminti și de unii din colegi care vorbeau fără nicio plăcere de familiile lor, și de mamă-sa, care trebuia să mintă aproape totdeauna când era nevoită să vorbească despre bărbatul și despre copiii ei...

Piotr rătăci pe drumuri până seara târziu, departe de casă, lăsându-se în voia gândurilor lui mohorâte. În timp ce se întorcea, se hotărî să-i vorbească cu orice preț tatălui său și să-l facă să înțeleagă, o dată pentru totdeauna, cât era de greu și de chinuitor să trăiască cineva sub același acoperământ cu el.

Acasă era liniște. Sora lui, Varvara, stătea întinsă după paravan și gema ușor: o durea capul. Mama, cu un aer de vinovăție și de nedumerire pe față, stătea pe un cufăr lângă ea și cârpea pantalonii lui Arhipka. Evgraf Ivanîci se plimba de la o fereastră la alta, încruntându-se mereu: era furios pe vreme. După mers, după felul cum tușea și chiar după ceafă, se vedea bine că se simte vinovat.

— Cum s-ar zice, te-ai răzgândit și nu mai pleci azi? îl întreabă el.

Studentului i se făcu milă de bătrân, dar imediat își înfrânse această pornire și-i răspunse:

— Ascultă, tată... Trebuie să vorbesc serios cu dumneata... Da, serios... Totdeauna te-am respectat... și niciodată n-aș fi îndrăznit să-ți vorbesc pe un ton ca ăsta. Însă purtarea dumitale... ieșirea pe care ai avut-o în urmă...

Bătrânul se uita pe fereastră și tăcea. Studentul își frecă fruntea, de parcă își căuta cuvintele, apoi urmă, tulburat:

— Nu e masă lăsată de Dumnezeu, nu e ceai, fără să nu faci

scandal. Toți înghițim cu noduri pâinea dumitale... Și nimic nu e mai insultător decât să-ți scoată cineva pe nas bucata de pâine pe care ți-o întinde... Cu toate că ne ești tată – nimeni, nici Dumnezeu și nici natura, nu-ți dă dreptul să ne batjocorești și să ne umilești cu atâta grosolanie, să-ți verși asupra noastră, a celor mai slabi, proasta dumitale dispoziție... Pe mama ai scos-o din rândul oamenilor și ai făcut din ea o martiră, pe soră-mea ai băgat-o în sperieți, iar pe mine...

— Nu-i treaba ta să mă înveți ce am de făcut! bombăni Șireaev.

— Ba da, e treaba mea! De mine poți să-ți bați joc cât poțtești, dar pe mama s-o lași în pace! Nu-ți dau voie s-o chinuiești! urmă studentul, cu ochi scăpărători. Îți faci mendrele pentru că nimeni n-a îndrăznit până acum să ți se împotrivească. Toți au tremurat și au amuțit în fața dumitale. Acum însă, s-a sfârșit! Ești grosolan și rău crescut! Ești brutal... înțelegi? Brutal, sucit, nedrept! Nici mujicii nu te pot suferi!

Piotr își ieșise din fire. Vorbea întruna, aruncând cuvinte fără șir. Tată-său îl asculta în tăcere, încremenit. Deodată gâtul i se făcu stacojiu, roșeața i se întinse pe toată fața și Evgraf Ivanovici păru a ieși din amorțire.

— Taci din gură! strigă el.

— Bine! nu se lăsă nici băiatul. Nu-ți place că-ți spun adevărul? Foarte bine! Bine! Haide, începe, țipă! Foarte bine!

— Taci odată, când îți spun! urlă Evgraf Ivanovici..

De după paravan se ivi Feodosia Semionovna, nedumerită și foarte palidă. Încercă să spună ceva, dar nu putea vorbi, ci doar își frângea degetele.

— Numai tu ești vinovată! strigă la ea Șireaev. Tu l-ai crescut așa!

— Nu mai vreau să stau în casa asta! strigă studentul plângând și uitându-se cu ură la mamă-sa. Nu mai vreau să stau cu voi!

De după paravan Varvara scoase un țipăt și începu să plângă în hohote. Șireaev dădu din mână a lehamite și ieși repede din casă.

Studentul trecu după paravan și se întinse încet pe pat. Rămase așa, nemișcat, fără să-și deschidă ochii, până la miezul nopții. Nu

mai simțea acum nici ură, nici rușine, ci doar un fel de durere nelămurită în suflet. Nu-l mai învinuia pe tată-său, nu-i mai era milă de mamă-sa și nu-l mai chiniau remușcările. Își dădea seama că toți ai casei treceau prin aceleași suferințe – dar cine era vinovat, cine suferea mai mult și cine mai puțin, asta numai Dumnezeu putea s-o știe...

După miezul nopții, Piotr trezi argatul și-i porunci să înhame calul la ora cinci, ca să-l ducă la gară. Apoi se dezbracă și se înveli, dar nu putu să adoarmă. Până dimineța ascultă pașii lui tată-său, care nu se culcase și se plimba încet de la o fereastră la alta, oftând. Nimeni nu dormi în noaptea aceea.

Din când în când îi auzea pe tata și pe mama vorbind în șoaptă. De vreo două ori mama veni la el, după paravan. Cu același aer nedumerit și îndobitocit, făcu de mai multe ori semnul crucii asupra lui, tresărind nervos...

La cinci dimineța, studentul își luă rămas-bun de la toți, cu duioșie, ba chiar cu lacrimi. Trecând pe lângă odaia bătrânului, aruncă o privire înăuntru. Evgraf Ivanovici, care tot nu se culcase, stătea la fereastră, îmbrăcat, și ciocănea cu degetele în geam.

— Rămâi sănătos, eu plec, îi zise băiatul.

— Mergi sănătos... Banii sunt pe măsuța cea rotundă... îi răspunse tatăl, fără să se întoarcă.

În timp ce argatul îl ducea spre gară, începu să cadă o ploaie rece, sâcăitoare. Tulpinile de floarea soarelui își aplecau și mai adânc capetele, iarba părea și mai întunecată...

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea”, 1886, nr. 3810, 7 octombrie. Semnată: An. Cehov. A fost inclusă în Culegerea de opere din 1901, vol. V. Publicăm textul din 1901.

În vederea includerii în culegerea de opere, povestirea a fost temeinic refăcută și mult scurtată.

Sfârșitul povestirii era cu totul altul. În locul celor două fraze din urmă: „În timp ce argatul îl ducea iarba părea și mai întunecată...” înainte era: „Se întâmplă uneori în viața oamenilor nenorociri, ca de pildă moartea cuiva apropiat, o judecată sau o boală grea, care schimbă dintr-odată, aproape organic, firea individului, obiceiurile și chiar concepția lui asupra lumii. Așa și cu Piotr: uitându-se la tatăl său, înțelese că impasul prin care trecuseră

amândoi lăsase urme. Se simțea de altfel că între ei se statorniceau raporturi noi și pașnice, că trecutul fusese dat uitării. Și, în gând, Piotr îi dori lui taică-su tot binele.

„În vreme ce Fomka, argatul, care nu se trezise încă bine, îl ducea spre gară, începu să cadă o ploaie sâcâitoare și rece. Tulpinile de floarea soarelui își aplecau și mai tare capetele, șira de paie de in părea și mai întunecată. Printre colțurile gulerului ridicat al mantalei, studentul se uita la tulpinile de floarea soarelui, care își trăiau resemnate cele din urmă clipe, și gânduri triste i se îngrămădeau în minte... Se gândea așa: oare de ce în natură totul se plătește? Floarea soarelui își plătește viața degerând cu încetul, zilele senine de primăvară le plătim cu prețul acestei ploi reci și pătrunzătoare. Chiar și omenia, blândețea și firea blajină se capătă cu jertfe și după lecții dureroase. În gară găsi liniște și somn. Trenul se târa încet, somnoros parcă, spre peron. Studentul completă pacea aceea adâncă, fumul ce ieșea alene, în rotocoale, pe coșul locomotivei, conductorul care căuta în tăcere un loc pentru el, și i se păru că în jurul lui e liniște, pace și cald, și că toți călătorii dorm atât de dulce numai pentru că pe biata lui mamă umilită o durea umărul.”

Răzbunare

Lev Savvici Turmanov, un burghez ca toți burghezii, cu capital, cu nevastă tinerică și cu chelie respectabilă, juca odată *vint*⁸² la ziua onomastică a unui prieten de-al lui. După un „minus” serios, care făcu să-l treacă toate nădușelile, își aminti deodată că nu mai băuse de mult votcă. Se ridică și, legănându-se greoi, se strecură în vârful picioarelor printre mese, traversă salonul unde dansa tineretul (acolo îl bătu părintește peste umăr și-i zâmbi cu îngăduință farmacistului celui tânăr și firav), apoi se furișă în grabă pe o ușă mică, spre bufet, unde pe o măsuță rotundă stăteau înșirate tot felul de sticle cu votcă și alte băuturi... Lângă ele, printre felurite gustări, era și o farfurioară cu o jumătate de scrumbie, garnisită cu ceapă și cu pătrunjel verde. Lev Savvici își turnă un păhăruț de votcă, își flutură degetele prin aer, de parcă se pregătea să țină un discurs, bău, se strâmbă ca de durere, apoi își înfipse furculița în scrumbie și... Dar chiar în clipa aceea auzi vorbă dincolo de perete.

— Te pomenești, te pomenești... zicea un glas vioi de femeie. Numai, când o să se întâmple asta?

„Nevastă-mea! o recunosc Lev Savvici. Cu cine-o fi vorbind?...”

— Când vrei, draga mea... răspunse dincolo de perete un glas plin și adânc de bas. Astăzi, nu e tocmai potrivit, mâine sunt ocupat toată ziua...

„Asta-i Degteariov⁸³! îşi zise Turmanov, recunoscând pe unul dintre prietenii lui. Şi tu, Brutus?... Oare să-l fi agăţat şi pe el? Ce muiere nesătulă şi fără astâmpăr! O zi nu poate să trăiască fără aventuri!”

— Da’ mâine sunt ocupat, urmă basul. Dacă vrei, scrie-mi câteva cuvinte... O să mă simt încântat şi fericit... Dar să ştii că e timpul să ne organizăm mai bine corespondenţa. Trebuie să născocim ceva, numaidecât... Prin poştă nu e tocmai prudent. Dacă îţi scriu eu, curcanul tău ar putea să intercepteze scrisoarea de la poştaş. Dacă îmi scrii tu, jumătatea mea poate s-o primească cât nu sunt eu acasă şi nu mă îndoiesc că o deschide...

— Atunci ce-i de făcut?

— Trebuie să născocim vreo şmecherie, ceva. Prin servitori nu ne putem scrie, pentru că, fără îndoială, Sobakevici⁸⁴ al tău ţine din scurt şi servitoarea, şi lacheul... Ce face el acum, joacă vint?

— Da, şi pierde ca totdeauna, blegul!

— Asta înseamnă că are noroc în dragoste! râse Degteariov. Uite ce mă gândesc, mămicule... Mâine trebuie să plec de la birou aşa fel încât la ora şase fix să fiu în grădina publică, unde am întâlnire cu supraveghetorul. Aşa că, sufleţelule, fă tot chipul şi până la ora şase, nu mai târziu, pune un bileţel în vaza de marmură – ştii, cea din stânga chioşcului îmbrăcat cu viţă de vie...

— Ştiu, ştiu...

— O să fie şi poetic, şi misterios, şi nou... Şi n-o să afle nici burtosul tău, nici credincioasa mea soţie, înţelegi?

Lev Savvici mai bău un păhăruţ de votcă, apoi se întoarse la masa de joc. Descoperirea pe care o făcuse puţin mai înainte nu-l surprinsese, nu-l mirase şi nici nu-l indignase. Trecuse de mult timpul când se indigna, când făcea scandal, când îşi certa şi chiar îşi bătea nevasta. Acum se lăsase păgubaş şi privea cu nepăsare aventurile uşuratei lui neveste. Totuşi descoperirea nu-i făcuse plăcere. Expresii ca „curcan”, „Sobakevici”, „burtosul” şi altele îi atinseseră amorul-propriu.

„Ia te uită ce canalie e Degteariov! îşi zicea el, înscriindu-şi

„minusurile”. Când mă întâlnește pe stradă ai zice că mi-i cine știe ce prieten, rânjește la mine și mă lingusește – iar acum, auzi ce bazonii spune! În față îmi spune „amice dragă”, iar pe la spate „curcan”, „burtos”...

Și, cu cât se cufunda mai mult în „minusurile” lui nenorocite, cu atât se simțea mai nedreptățit...

„Mucosul!... își zicea, rupând creta de necaz. Țângăul... Nu vreau eu să-mi bat capul cu tine, că altfel ți-aș arăta eu cine-i Sobakevici!”

În timpul mesei i-a fost peste puțină să se uite liniștit la mutra lui Degteariov. Iar acesta, parcă înadins, îl asalta mereu cu întrebări: dacă a câștigat la cărți, de ce e așa de încruntat și așa mai departe. A avut chiar neobrăzarea, chipurile ca un bun prieten ce-i era, s-o dojenească pe nevastă-sa că n-are destulă grijă de sănătatea lui! Iar ea, ca și cum nu se întâmplase nimic, se uita la Lev cu ochi galeși, râdea veselă și ciripea cu nevinovăție, așa fel că nici dracu' n-ar fi putut-o bănuși de necredință!

După ce se întoarse acasă, Lev Savvici se simți furios și cătrănit, de parcă la masă nu mâncase friptură de vițel, ci un galoș vechi. Poate că s-ar fi stăpănit și ar fi uitat, dar flecăreala și zâmbetele femeii îi aminteau în fiecare clipă vorbele acelea de ocară: curcan, gânsac, burtos...

„N-ar strica să-l pleznesc peste bot, ticălosul!... îi trecu prin minte. Sau să-l fac de râs în public...”

Își zicea că n-ar fi rău să-l bată, ori să-l ucidă în duel, ca pe o vrabie... ori să-l dea afară din slujbă, ori să pună în vaza de marmură vreo porcărie puturoasă, un șobolan mort, de pildă... N-ar fi rău, de asemenea, să fure din vază scrisoarea nevestei și să lase în locul ei niște versuri scabroase, semnate „a ta Balenă”, sau așa ceva...

Turmanov se plimbă mult timp prin dormitor, desfătându-se cu aceste gânduri. Deodată, se opri și se plesni cu palma peste frunte.

— Am găsit! Bravo! strigă el, ba chiar se luminează la față de bucurie. Strașnic o să fie! Strașnic!

După ce adormi nevastă-sa, Turmanov se așeză la masă și,

chibzuind îndelung, prefăcându-și scrisul și făcând înadins greșeli de gramatică, închipui următoarea scrisoare: „Către băcanu Dulinov⁸⁵. Stimate domnule, dacă azi 12 septembrie nai să pui până la șase două sute de rubli în oala de marmură din grădina publică de lângă chioșcu cu viță de vie, atunci să ști că ai să fi ucis și băcânia dumitale are să fie aruncată în aer.” Când termină de scris, Lev Savvici sări în sus de bucurie.

— Strașnică idee! repetă, frecându-și mâinile. Minunată! O răzbunare mai bună nici Scaraoțchi n-ar fi putut inventa! Nu mai încape vorbă că negustorul o să se sperie și o să aducă imediat cazul la cunoștința poliției. La ora șase polițiștii or să se ascundă prin tufișuri și... când porumbelul o să vină să-și ia scrisoarea — gata, or să și pună mâna pe el!... Ce-o să se mai sperie! Și până s-o lămuri afacerea, canalia o să stea la răcoare de-o să se sature... Bravo!

Lev Savvici lipi o marcă pe scrisoare și se duse s-o pună la cutie cu mâna lui. Adormi apoi cu un zâmbet fericit pe buze și dormi atât de dulce cum nu mai dormise de mult. Când se trezi dimineața și-și aduse aminte de ceea ce pusese la cale, începu să fredoneze vesel, ba chiar o apucă pe necredincioasă de bărbie. În drum spre slujbă și mai târziu, în cancelarie, nu încetă să zâmbească, imaginându-și spaima lui Degteariov când o să se vadă căzut în cursă...

Aproape de ora șase nu se mai putu stăpâni și alergă spre grădina publică, să se convingă cu ochii lui de situația jalnică a dușmanului.

„Aha!...” făcu el, întâlnind un sergent de stradă. Ajungând la chioșcul cu viță de vie, se ascunse după un tufiș, apoi, ațintindu-și la vază privirile lacome, începu să aștepte. Nu mai putea de nerăbdare.

La șase fix sosi și Degteariov. După toate aparențele junele era într-o dispoziție excelentă. Își pusese jobenul ștrengărește, pe ceafă, și parcă însuși sufletul lui zâmbea de după poalele paltonului și din vesta descheiată. Fluiera nu știu ce, fumând o țigară de foi...

„Lasă că ai să vezi tu acuși cine-i curcan și Sobakevici! își zise Turmanov, cuprins de o bucurie răutăcioasă. Așteaptă puțin!”

Degteariov se apropie de vază și-și vârî mâna înăuntru, fără grabă... Lev Savvici întinse gâtul și-și aținti ochii la el... Din vază, tânărul scoase la iveală un plic nu prea mare, îl cercetă pe amândouă părțile și ridică din umeri. Apoi, tot fără grabă, desfăcu plicul, mai ridică o dată din umeri și pe față i se așternu un aer de adâncă nedumerire: în plic erau două bancnote de câte o sută de ruble.

Degteariov cercetă îndelung cele două hârtii. Până la urmă, ridicând mereu din umeri, le îndesă în buzunar, zicând: *Merci*.

Nenorocitul de Lev Savvici auzi acel *merci*. Rămase apoi toată seara în fața băcăniei lui Dulinov, amenințând firma cu pumnii și bombănind indignat:

— Lașule! Băcan păcătos! Dobitoc scârbos! Iepure burduhos! Lașule!...

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki”, 1886, nr. 41, 11 octombrie, cu subtitlul: (*Un vodevil din viața de toate zilele*). Semnată: A. Cehonte. A intrat în culegerea „Vorbe nevinovate”, Moscova, 1887, și în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

În vederea includerii în culegerea de opere, textul a suferit mici modificări de stil.

Căutând să-l convingă pe Cehov să trimită schițe umoristice la „Oskolki”, N. Leikin îi scria, la 12 octombrie 1886: «Ultima dumitale schiță, „Răzbunare”, a picat cum nu se putea mai la timp: exact așa ceva ne trebuia. Eu nu sunt dintre oamenii care râd ușor; totuși, la sfârșitul povestirii, am râs. E remarcabil deznodământul acela neașteptat. Minunată schiță.»

La tribunal

Într-o zi mohorâtă de toamnă, în orașul N., capitală de județ, în clădirea cafenie a statului – unde de obicei își țineau ședințele, pe rând, administrația zemstvei, consiliul judecătorilor de pace, administrația rurală, direcția alcoolului, cercul de recrutare și multe alte instituții – se judecau procesele secției tribunalului de circumscripție în deplasare. Cu privire la clădirea cafenie despre care am pomenit mai sus, una dintre notabilitățile orașului făcuse următoarea glumă:

— Acolo e și justiția, și poliția și miliția: într-un cuvânt, un adevărat pension de domnișoare nobile!

Dar, cum zice proverbul, copilul cu două moașe rămâne cu buricul netăiat. Așa și cu această clădire: ea surprindea și indispunea pe orice nou sosit care nu era slujbaş, prin lipsa totală de confort, prin vechimea ei și prin înfățișarea mohorâtă, de cazarmă, atât pe dinafară, cât și pe dinăuntru. Chiar și primăvara, în zilele pline cu soare, părea învăluită într-o umbră adâncă. Iar în nopțile cu lumină de lună, când copacii și căsuțele târgului, cufundate în somn tihnit, alcătuiau o singură masă de întuneric – numai ea își înălța, cu stângăcie și parcă fără niciun rost, zidurile uriașe de piatră deasupra peisajului modest, tulburând armonia generală, numai ea nu dormea, de parcă nu putea să se scuture de amintirea păcatelor grele, de neiertat, ale trecutului. Pe dinăuntru parcă era o șură, fără nimic prietenos. Și era curios să-i vezi pe toți

acești procurori, judecători și președinți ca scoși din cutie – care acasă la ei făceau scandal pentru un firicel de praf sau pentru cea mai mică pată pe covor – cât de ușor se împăcau aici cu bâzâitul ventilatoarelor, cu duhoarea grea a lumânărilor de seu și cu pereții murdari și veșnic aburiți.

Ședința tribunalului de circumscripție începu după ora nouă. Se procedă imediat, cu o vădită grabă, la judecarea pricinilor. Procesele se perindau unul după altul și se terminau repede ca o liturghie fără cor, așa că nimeni nu și-ar fi putut face o idee lămurită și încheată din acel amestec, pestriț și năvalnic ca o apă în revărsare, de chipuri, de gesturi, de pledoarii, de dureri, de adevăruri și de minciuni... Până la ora două se făcuse multă treabă: doi acuzați fuseseră osândiți la muncă silnică, altul, mai norocos, la închisoare cu pierderea drepturilor civile, al patrulea fusese achitat, un proces fusese amânat...

La două fix, președintele anunță judecarea procesului „privitor la mujicul Nikolai Harlamov, acuzat că și-ar fi ucis nevasta”. Completul de judecată rămăsese același ca și la procesul precedent, numai locul apărătorului era ocupat acum de altă persoană, un tânăr licențiat în drept, fără barbă, în uniformă cu nasturi sclipitori.

— Să fie adus acuzatul! ordonă președintele.

Dar acuzatul, introdus din timp, se și îndrepta spre banca împricinaților. Era un mujic de vreo cincizeci și cinci de ani, înalt și bine legat, cu totul chel, cu fața apatică, păroasă și cu barba mare și roșcată. În urma lui venea un soldat mărunțel și sfrijit, cu pușca în mână.

Când ajunse aproape de banca acuzaților, soldatului din escortă i se întâmplă un mic accident: se împiedică pe neașteptate și scăpă pușca din mână. Dar în aceeași clipă o și prinse din zbor, cu care prilej se lovi destul de tare cu patul puștii peste genunchi. În sală se auzi un râs ușor. De durere, sau poate rușinat de stângăcia lui, soldatul se înroși.

După obișnuitul interogatoriu, după tragerea la sorți a juraților, după apelul și depunerea jurământului martorilor, începu citirea

actului de acuzare. Grefierul, un omuleț cu pieptul îngust și cu fața palidă, cu tunica mult prea largă pentru trupul lui pipernicit, citea repede, cu un glas gros și mormăit ca de dascăl, fără să ridice sau să coboare tonul, de parcă se temea să nu-și obosească pieptul. Ventilatorul îi ținea isonul bâzâind fără întrerupere în spatele mesei judecătorilor, și din îmbinarea aceea de sunete ieșea un murmur monoton, care dădea liniștii din sală ceva adormitor, de narcoză.

Președintele, un bărbat încă tânăr, miop, cu o față peste măsură de obosită, stătea nemișcat în fotoliu cu palma la frunte, ca și cum și-ar fi ferit ochii de soare și, ascultând bâzâitul ventilatorului și mormăitul grefierului, se gândea la altceva. Când grefierul făcu o pauză ca să întoarcă fila, președintele tresări surprins, se uită la publicul din sală cu ochi mari și încețoșați, apoi se aplecă la urechea judecătorului de lângă el și-l întrebă, cu un oftat:

— Matvei Petrovici, dumneata la cine ai tras? La Demianov?

— Da, la Demianov, îi răspunse judecătorul, tresărind și el.

— Cred că data viitoare am să trag și eu tot acolo. Știi, la Tipeakov⁸⁶ e imposibil! Toată noaptea e o larmă și o gălăgie... Bocănesc, tușesc, copiii plâng... E imposibil!

Substitutul de procuror – brun, gras și îmbuibat, cu ochelari în rame de aur și cu o barbă frumoasă și îngrijită, stătea nemișcat ca o statuie, cu obrazul sprijinit în pumn și citea „Cain”, de Byron. Ochii îi erau plini de o atenție lacomă, iar sprâncenele i se ridicau a mirare, mai sus, tot mai sus... Din când în când, se lăsa pe speteaza fotoliului, se uita câteva clipe cu ochii pierduți în gol, apoi se cufunda iarăși în lectură. Apărătorul își plimba pe masă capătul bont al creionului și, cu capul aplecat pe o parte, se gândea... Obrazul lui tânăr nu arăta altceva decât o plictiseală rece și încremenită, cum vezi de obicei pe fețele școlarilor și ale slujbașilor siliți să stea în fiecare zi pe același loc, să aibă înaintea ochilor aceleași figuri și aceiași pereți. Pledoaria pe care urma s-o țină nu-l tulbura câtuși de puțin. Ce era, la urma urmei, această pledoarie? O apărare banală, făcută din ordinul șefilor, după un tipic de mult cunoscut. Știind de la început că va fi plictisitoare și

ștearsă, o va debita în fața juraților fără convingere și fără căldură. După aceea îl aștepta iarăși drumul plin de noroi, prin ploaie, până la gară și de acolo în oraș, unde curând va primi un alt ordin de plecare în județ, să țină altă pledoarie... Ce plictiseală!

Acuzatul, care la început se îngălbenise și tușise nervos în mânecă, se liniști curând, molipsindu-se parcă și el de monotonia și de plictiseala generală. Se uita cu un respect dobitocesc la tunicile judecătorilor și la fețele istovite ale juraților și clipea domol. Atmosfera sălii de ședințe și procedura, de care se temuse atât de mult cât stătuse la închisoare, aveau acum asupra lui un efect cât se poate de liniștitor. Găsise acolo cu totul altceva decât se aștepta să găsească. Asupra lui plana o acuzare de omor, și totuși nu întâlneau nici fețe amenințătoare, nici priviri indignate, nici vorbe sforăitoare de osândă, nici compătimire pentru soarta lui nenorocită: niciunul dintre cei care stăteau în fotolii nu-i aruncase măcar o privire mai lungă sau mai curioasă... Ferestrele și zidurile mohorâte, glasul grefierului, atitudinea procurorului – toate erau pătrunse de atâta nepăsare birocratică și răspândeau atâta răceală, de parcă ucigașul ar fi fost un simplu obiect de cancelarie sau parcă l-ar fi judecat o mașină nevăzută, mânuită Dumnezeu știe de cine, nu de oameni în carne și oase...

Liniștit acum, mujicul nu-și dădea seama că oamenii care țineau de tribunal erau tot atât de deprinși cu dramele și cu tragediile vieții ca și cei din spitale cu moartea, și că tocmai în această nepăsare mașinală stătea toată grozăvia sorții lui. Ai fi zis că dacă n-ar sta cuminte, ci s-ar ridica în picioare și ar începe să se roage cu lacrimi în ochi cerșind îndurare, dacă s-ar căi amar, gata să moară de deznădejde – toate rugămințile lui s-ar izbi și s-ar sfărâma, așa cum se sfarmă valul de stânci, de nervii tociți și de obișnuința celor de acolo.

După ce grefierul termină de citit, președintele netezi cu mâna, fără niciun rost, masa din fața lui, se uită lung la acuzat cu ochii pe jumătate închiși și abia după aceea îl întreabă, mișcându-și greu limba:

— Acuzat, recunoști că în seara de 9 iunie ți-ai ucis nevasta?

— Nu recunosc, răspunse acuzatul ridicându-se în picioare și strângându-și la piept halatul de pușcăriaș.

Tribunalul procedă apoi, în grabă, la audierea martorilor. Au fost ascultați: două femei, cinci mujici și ureadnicul care făcuse cercetările. Plini de noroi, istoviți de drumul pe care-l făcuseră pe jos și de așteptarea nesfârșită în camera martorilor, abătuți și posomorâți, toți martorii au declarat cam același lucru: că Harlamov trăia „bine” cu baba lui, așa, ca fiecare, că n-o bătea decât când se îmbăta, că în seara de 9 iunie, după asfințitul soarelui, bătrâna fusese găsită zăcând în tindă cu țeasta sfărâmată, iar lângă ea, într-o baltă de sânge, un topor. Când s-au dezmeticit, oamenii au vrut să-i dea de știre lui Nikolai, dar nu l-au găsit nici în izbă, nici pe uliță. Atunci au început să umble prin sat, să-l caute. Au scotocit toate cârciumile și toate casele, fără să dea de el. Se făcuse nevăzut. Și abia după două zile se înfățișase singur la poliție, galben, numai zdrențe și tremurând din tot trupul. L-au legat pe loc și l-au băgat la răcoare.

— Acuzat, se întoarse președintele spre Harlamov. N-ai putea să explici tribunalului unde ai stat cele două zile de după crimă?

— Am umblat pe câmp... Nemâncat și nebăut...

— De ce te ascundeai, dacă zici că n-ai ucis-o?

— Apoi, mă spăriesem... Mă temeam să nu mă condamnați...

— Aha!... Bine, stai jos.

Cel din urmă a fost audiat medicul de județ, cel care făcuse autopsia moartei. El declară tot ce-și amintea din procesul verbal de autopsie, adăugând și ce-i mai venise în minte în dimineața aceea, în drum spre tribunal. Președintele se uita cu ochii pe jumătate închiși la hainele negre, noi și cu lustru, ale doctorului, la cravata lui frumoasă, la buzele care i se mișcau. Îl asculta, și în minte i se închea, leneș, un gând: „Toată lumea poartă astăzi surtuce scurte. De ce și-o fi făcut ăsta unul lung?... De ce unul lung și nu unul scurt?...”

La spatele președintelui se auzi un scârțâit ușor de cizme. Era substitutul de procuror, care se apropia de masă să ia o hârtie.

— Mihail Vladimirovici, se aplecă substitutul la urechea

președintelui, ați văzut cât de superficial a făcut cercetările acest Koreiski? N-a audiat nici pe fratele inculpatului, nici pe staroste. Iar din descrierea izbei, nu se înțelege mai nimic...

— Ce să-i faci... ce să-i faci! oftă președintele, rezemându-se de speteaza fotoliului. E o ruină... o rablă!

— O, dar uitați-vă în sală! urmă în șoaptă substitutul de procuror. Vedeți? În banca întâi, al treilea din dreapta... unul cu o mutră de actor?... E cel mai mare bogătaș din târg. Are aproape cinci sute de mii de ruble numerar!

— Serios? După înfățișare n-ai crede... Ascultă drăguță, ce-ar fi să facem o pauză?

— Să terminăm întâi instrucția orală, și pe urmă...

— Cum crezi... Prin urmare, – și președintele își ridică ochii la doctor, – dumneata găsești că moartea a fost instantanee?

— Da, datorită unei leziuni considerabile a substanței cenușii...

Când termină doctorul, președintele se uită în spațiul dintre substitutul de procuror și apărător și întreabă:

— Aveți de pus vreo întrebare?

Fără să-și ridice ochii de pe „Cain”, substitutul de procuror clătină din cap. În schimb, apărătorul se agită deodată pe scaun și, după ce tuși, întreabă:

— Aș vrea să știu, doctore, dacă după dimensiunile rănii se poate determina starea... starea sufletească a criminalului. Cu alte cuvinte vreau să întreb dacă proporțiile leziunii ne dau dreptul să presupunem că inculpatul se afla într-o anumită stare afectivă...

Președintele ridică spre apărător ochii lui somnoroși și nepăsători. Procurorul îl lăasă pe „Cain” și se uită la președinte. Dar numai se uitară unul la altul, fără ca fețele lor să arate ceva: zâmbet, mirare sau nedumerire.

— S-ar putea, se zăpăci doctorul, dacă luăm în considerație puterea cu care... hm... cu care criminalul a dat lovitura... Adică... iartă-mă, dar n-am prea înțeles întrebarea dumitale...

Apărătorul nu mai primi alt răspuns. De altfel, nu mai simțea nicio nevoie să-l primească. Își dădea seama că întrebarea aceea îi venise în minte și-i scăpase de pe buze sub impresia liniștii din

sală, a plictiselii, a bâzâitului ventilatorului...

După ce se termină depoziția doctorului, tribunalul începu să cerceteze corpurile delictu. Cercetă întâi caftanul, pe a cărui mânecă se vedea o pată cafenie de sânge. Întrebat asupra provenienței petei, Harlamov declară:

— Cu vreo trei zile înainte de moartea bătrânei, Penkov⁸⁷ lăsase sânge la un cal... Mă întâmplasem și eu acolo. Se înțelege că i-am dat o mână de ajutor și... m-oi fi stropit...

— Cu toate astea, Penkov a declarat adineauri că nu-și aduce aminte să fi fost și dumneata de față când a lăsat sânge calului...

— N-aș putea să vă spun...

— Stai jos!

Trecură apoi la cercetarea toporului cu care fusese ucisă bătrâna.

— Țsta nu-i toporul meu, declară acuzatul.

— Atunci, al cui e?

— N-aș putea să vă spun... Eu n-am topor...

— Mujicul nu poate trăi o zi fără topor. Și pe urmă, vecinul dumatle, Ivan Timofeici, care ți-a ajutat să-ți dregi sania, a declarat că e toporul dumatle...

— N-aș putea să vă spun... numai că mă jur, ca în fața lui Dumnezeu... (și Harlamov întinse mâna înainte desfăcându-și degetele) ca în fața Ziditorului, că nici nu mai țin minte de când n-am topor! Am avut eu unul, cam ca ăsta, parcă oleacă mai mic, dar mi l-a prăpădit fecioru-meu Prohor. Cu vreo doi ani înainte de a-l lua la armată, s-a dus după lemne, s-a pus la băut cu alți flăcăi și mi l-a prăpădit...

— Bine, stai jos!

Neîncrederea voită și lipsa de bunăvoință a celor care-l ascultau îl supăraseră, se vede, și-l scoseseră din fire pe Harlamov. Începu să clipească din ochi, iar pe fălci i se iviră pete roșii.

— Ca în fața lui Dumnezeu! strigă el întinzându-și gâtul. Dacă nu mă credeți, atunci vă rog să-l întrebați și pe fecioru-meu, pe Prohor... Proșka, unde-i toporul? întrebă deodată, cu asprime, întorcându-se scurt spre ostașul care-l escorta. Unde-i, hai?

Urmă o clipă dureroasă. Toți cei din sală parcă se lăsară în jos și

se făcură mai mici... Prin mintea tuturor celor de față trecu același gând înspăimântător, de neînchipuit, al unei nemaipomenite coincidențe. Și nimeni nu încercă și nu îndrăzni să se uite la soldat. Fiecare ar fi vrut să alunge gândul acela și să-și închipuie că nu auzise bine.

— Acuzat, n-ai voie să vorbești cu santinela!... se grăbi să spună președintele.

Nimeni nu văzu fața ostașului și spaima trecu prin sală în zbor, ca o nălucă oarbă. Comisarul de serviciu se ridică încet de la locul lui și, bălăbănindu-și brațele, ieși în vârful picioarelor. Peste câteva clipe se auziră pași înăbușiți și zgomotul obișnuit al schimbării santinelilor.

Toți își ridicară capul, căutând să se uite așa fel de parcă nu se întâmplase nimic, și-și văzură înaintea de treabă...

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea”, 1886, nr. 3814, 11 octombrie, la rubrica „Pomelnicul de sâmbătă”. Semnată: An. Cehov. A intrat, fără modificări, în culegerea „În amurg”, Sankt-Petersburg, 1887, precum și în edițiile următoare ale aceleiași culegeri, fiind retipărită și în culegerea „Sclipiri”, editată la „Posrednik”, Moscova, 1895. A fost inclusă în Culegerea de opere din 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

Un om ciudat

A trecut de miezul nopții. În fața ușii de la intrare, în casa moașei Maria Petrovna Koșkima⁸⁸, o fată bătrână, se oprește un domn înalt, îmbrăcat cu o manta cu glugă și cu joben pe cap. Prin întunericul toamnei nu i se pot desluși nici fața, nici mâinile, dar după felul cum tușește și cum trage de mânerul soneriei, se vede că e vorba de un om serios, așezat, impunător chiar. După ce clopoțelul sună de trei ori, ușa se deschide și în prag se ivește chiar Maria Petrovna în persoană, cu un palton bărbătesc aruncat peste fusta albă. Lampa mică și cu abajur verde, pe care o ține în mână, îi colorează în verzuie obrazul pistruiat și somnoros, gâtul cu vene groase și părul roșcat și rar care-i iese de sub bonețică.

— Pot să vorbesc cu moașa? o întreabă domnul.

— Eu sunt. Ce doriți?

Domnul intră în săliță și Maria Petrovna vede înaintea ei un bărbat înalt și bine făcut, trecut de prima tinerețe, dar cu o față frumoasă și gravă și cu favoriți bogați.

— Sunt Kiriakov, asesor de colegiu, zice el. Am venit să te rog să mergi la nevastă-mea. Și dacă se poate, cât mai repede.

— Bine... se învoiește moașa. Mă îmbrac îndată. Până atunci, fiți bun și așteptați-mă în salon.

Kiriakov își scoate mantaua și intră în salon. Lumina verzuie a lămpii se așterne cu zgârcenie pe mobila ieftină, îmbrăcată cu huse albe și peticite, pe florile firave și pe pervazurile ușilor, pe care se

întind tulpini răsucite de iederă... Miroase a mușcată și a creolină și se aude tic-tacul sfios al pendulei, rușinată parcă de prezența unui bărbat străin.

— Sunt gata! zice Maria Petrovna intrând în salon, după vreo cinci minute, îmbrăcată, dichisită și mai vioaie. Să mergem!

— Da, trebuie să ne grăbim... încuviințează Kiriakov. Dar să nu uit să te întreb: cât ai să-mi ceri pentru osteneala dumitale?

— Zău dacă știu... zâmbește încurcată Maria Petrovna. Cât o să-mi dați...

— Nu, asta nu-mi place, îi răspunde cu răceală Kiriakov privind-o țință. Buna învoială face mai mult decât banii. Mie nu-mi trebuie ce-i al dumitale, și dumitale nu-ți trebuie ce-i al meu. Ca să evităm orice neînțelegere, e mai cuminte să ne învoim de la început.

— Credeți-mă că nu știu... Eu n-am un preț anumit.

— Și eu muncesc, așa că știu să prețuiesc munca altuia. Nu-mi place să nedreptățesc pe nimeni. Pentru mine, a-ți da eu mai mult decât ți se cuvine, sau a-mi cere dumneata mie mai mult decât trebuie, e deopotrivă de neplăcut. De aceea, insist să-mi spui care e prețul dumitale!

— Dar prețul nu e totdeauna același!

— Hm!... Având în vedere ezitățile dumitale, pe care nu le înțeleg, mă văd silit să fixez eu prețul. Pot să-ți dau două ruble.

— Vai de mine! Dar cum se poate?... sare Maria Petrovna, înroșindu-se și trăgându-se îndărăt. Mi-ar fi și rușine... Decât să primesc două ruble, mai bine merg pe gratis... Uite, merg pentru cinci ruble...

— Două ruble, niciun ban mai mult! Mie nu-mi trebuie ce-i al dumitale, dar nici n-am de gând să-ți dau cât nu face.

— Cum doriți, dar pentru două ruble eu nu merg...

— Bine. Însă știi că, după lege, n-ai dreptul să refuzi.

— Atunci, merg pe gratis.

— Pe gratis nu vreau eu. Fiecare muncă trebuie răsplătită. Și eu muncesc și înțeleg...

— Pentru două ruble, nu merg... declară cu sfială Maria

Petrovna. Dacă vreți, merg pe gratis...

— În cazul acesta, îmi pare foarte rău că te-am deranjat degeaba... Am onoarea să te salut.

— Cum sunteți și dumneavoastră... îngăimă moașa, petrecându-l pe Kiriakov în săliță. Dacă țineți numaidecât, uite, merg cu trei ruble.

Kiriakov se încruntă și se gândește două minute încheiate, uitându-se atent în podea, apoi declară hotărât: „Nu!” și iese în stradă. Nedumerită și rușinată, moașa închide ușa în urma lui și se întoarce în odaia ei.

„Un bărbat așa de frumos și de serios, și totuși așa de ciudat, Doamne iartă-mă...” își zice culcându-se.

Dar nu trece nici o jumătate de ceas, și clopoțelul sună din nou. Moașa se scoală și dă, în săliță, peste același Kiriakov.

— Ce zăpăceală cumplită peste tot! zice el. Nici farmaciile, nici sergenții de stradă, nici portarii, într-un cuvânt nimeni nu cunoaște adresele moașelor! Așa că sunt pus în situația să primesc condițiile dumatile. Îți dau trei ruble, însă... țin să-ți spun că am obiceiul, atunci când angajez o servitoare, sau folosesc serviciile cuiva, să mă înțeleg dinainte, ca să nu mai fie vorba, la plată, de cine știe ce adaosuri, bacșișuri sau altele... Fiecare e dator să primească ce i se cuvine.

Maria Petrovna nu-și mai bate capul să-l asculte. Simte de pe acum că-i e lehamite și scârbă de el și că vorba lui monotonă și măsurată îi pică pe suflet ca o piatră. Se îmbracă și iese cu el în stradă. În văzduh e liniște, dar e atât de frig și de înnorat, încât luminițele felinarelor abia se zăresc. Noroiul plescăie sub picioare. Moașa se uită cu atenție în jur, dar nu zărește nicio birjă...

— Se vede că nu-i departe? întreabă ea.

— Nu, nu-i departe, îi răspunde Kiriakov, ursuz.

Fac cotul pe o stradă, apoi pe a doua, pe a treia... Kiriakov pășește alături de ea, și până și după mers se cunoaște că e om serios și așezat.

— Ce vreme rea! caută să înceapă vorba moașa.

Dar Kiriakov păstrează aceeași muțenie plină de gravitate. Se

vede cum se silește să calce numai pe pietrele netede, ca să nu-și strice galoșii. În sfârșit, după un drum lung, moașa pătrunde într-o sală de unde se zărește un salon mare, mobilat cu grijă. Prin odăi și chiar și în dormitorul unde zace lehuza, nu mai e nimeni... Nu se văd nici rude, nici babele care umplu de obicei casele în care se așteaptă un nou-născut. Doar bucătăreasa, cu fața îndobitocită și speriată, aleargă năucă de colo până colo. Se aud gemete adânci.

Trec așa trei ceasuri. Maria Petrovna stă lângă patul lehuzei și-i spune nu știu ce în șoaptă. Cele două femei au avut când să se cunoască mai de aproape, să bârfească, să ofteze...

— Dumneata n-ai voie să vorbești! îi spune moașa îngrijorată, dar tot ea o ametește cu întrebările.

Dar iată că ușa se deschide și în dormitor intră, călcând încet și grav, însuși Kiriakov. Se așază pe un scaun și-și netezește favoriții. Se face tăcere... Maria Petrovna se uită cu sfială la fața lui frumoasă, însă nepăsătoare, ca de lemn, și-l așteaptă să înceapă vorba. Dar Kiriakov tace cu încăpățănare, gândindu-se cine știe la ce. Pierzându-și răbdarea, moașa se hotărăște să i-o ia înainte și repetă formula care se spune de obicei în asemenea împrejurări:

— Slavă ție Doamne, avem un om mai mult pe lume!

— Da, asta-i plăcut, zice Kiriakov cu aceeași față nemișcată. Deși, dacă stai să te gândești, ca să ai copii de prisos trebuie să ai și bani de prisos. Copilul nu se naște sătul și îmbrăcat...

Pe fața lehuzei trece un aer de vinovăție, de parcă ar fi adus pe lume o ființă vie fără să i se fi îngăduit, numai așa, dintr-un simplu capriciu. Kiriakov se ridică oftând și iese din odaie, grav.

— Ce aspru e dumnealui, Doamne iartă-mă... zice moașa către lehuză. Nici nu zâmbește măcar...

Lehuza îi povestește că *dumnealui* e totdeauna așa... E om cinstit, drept și chibzuit, econom, cu socoteală – însă toate aceste calități le are în proporții atât de neobișnuite, încât pe muritorii de rând îi înăbușă. Cu rudele s-a certat, servitorii nu stau la el mai mult de o lună, prietenii n-au, nevasta și copiii trăiesc veșnic cu frica în sân, tremurând la fiecare pas. Nu bate, nu strigă, are mult

mai multe calități decât defecte... și totuși când pleacă el de acasă toată lumea se simte mai ușurată, mai la largul ei. De ce o fi el așa, singură nu știe...

— Ligheanele astea trebuie curățate frumos și duse în cămară, zice Kiriakov, intrând din nou în dormitor. Și sticlutele trebuie puse bine, că poate or să mai folosească și altă dată.

Toate câte le spune el sunt lucruri simple și banale. Dar Dumnezeu știe de ce, moașa se simte uluită, începe să-i fie frică de omul acesta și tresare de câte ori îi aude pașii. Dimineața, când să plece, zărește în sufragerie pe băiețelul lui Kiriakov, un licean palid și tuns chilug care-și bea ceaiul... În fața băiatului stă însuși Kiriakov, spunându-i cu glasul lui monoton și măsurat:

— Văd că de mâncat știi să mănânci, dar trebuie să știi să și muncești... Uite, adineauri ai înghițit o îmbucătură și sunt sigur că nu te-ai gândit că îmbucătura aceea costă bani, și că banii se câștigă cu muncă... Mănâncă și gândește-te la cele ce ți-am spus...

Moașa se uită la fața năucită a băiatului și are impresia că nici aerul nu se simte la largul lui, că până și zidurile stau gata-gata să se năruiască nemaiputând suporta prezența apăsătoare a acelui om ciudat... Pierzându-și capul de spaimă și simțind cum îi sporește ura împotriva lui, Maria Petrovna își înșfacă legăturilele și iese în grabă.

Ajungând la jumătatea drumului, își aduce aminte că a uitat să-i ceară cele trei ruble. Dar după ce stă puțin pe loc și se gândește, dă din mână a lehamite și pleacă mai departe.

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki”, 1886, nr. 43, 25 octombrie. Titlul: *Căpcăunul*. Semnată: A. Cehonte. Cu titlul schimbat s-a publicat în revista „Jurnal dlea vseh”, 1898, nr. 12. A fost inclusă în Culegerea de opere din 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

În revista „Jurnal dlea vseh” a fost publicată numai după ce i s-au făcut modificări de stil și s-au eliminat unele cuvinte și fraze.

În culegerea de opere, schița a intrat aproape fără modificări.

La 23 octombrie 1886, odată cu schița, Cehov îi scria directorului Leikin de la „Oskolki”: «Vă trimit „Căpcăunul”. Mi se pare însă că schița nu e tocmai reușită; în orice caz, e mult mai slabă decât povestirea dumneavoastră „De

sărbători” pe care-o găsesc al dracului de bună.»

Mocirlă

I

Un ofițer tânăr, îmbrăcat cu o tunică sclipitor de albă, intra călare, legănându-se grațios în șa, în curtea mare a fabricii de votcă „M. E. Rotștein succesori”. Steluțele de pe epoleții locotenentului, trunchiurile albe ale mestecenilor și grămezile de sticlă spartă împrăștiate ici și colo prin curte răsfrângeau zâmbetul nepăsător al soarelui. Totul era învăluit în frumusețea plină de sănătate și de lumină a zilei de vară și nimic nu împiedica verdeața tânără și grea de sevă să freamăte vesel și să arunce priviri jucăușe cerului albastru și senin. Nici priveliștea șoproanelor de cărămidă, murdare și afumate, nici mirosul înăbușitor de basamac nu izbuteau să strice voia bună care stăpânea pretutindeni. Locotenentul sări vesel din șa, își lăsă calul în seama unui argat care-i ieșise înainte și, netezindu-și cu un deget mustăcioara neagră și subțire, intră pe ușa principală. Pe treapta de sus a scării vechi și luminoase, acoperită cu un preș moale, îl întâmpină o slujnică. Femeia nu mai era tânără și părea cam încrezută. Fără o vorbă, locotenentul îi întinse cartea de vizită.

În timp ce trecea cu cartonașul în mână de-a lungul saloanelor, slujnica putu să citească: „Alexandr Grigorievici Sokolski”⁸⁹. După câteva clipe se întoarse aducându-i răspuns locotenentului că domnișoara nu putea să-l primească, deoarece nu se simțea tocmai

bine. Sokolski se uită în tavan și-și scoase înainte buza de jos.

— Îmi pare rău! zise el. Ascultă, drăguță, începu apoi, repede. Du-te și spune-i Suzanei Moiseevna că trebuie să-i vorbesc neapărat! Neapărat! N-o s-o rețin decât un minut. O rog să mă ierte...

Slujnica ridică din umeri și, cu pași leneși, o luă îndărăt spre stăpâna ei.

— Bine! oftă ea, întorcându-se după câțva timp. Pofțiți!

Locotenentul o urmă, trecând prin vreo cinci sau șase încăperi mari, mobilate luxos, apoi printr-un coridor și, în sfârșit, se pomeni într-o odaie pătrată, încăpătoare, în care de la început îl surprinse mulțimea plantelor înflorite și un miros de iasomie, atât de dulceag și de puternic, că-ți făcea greață. Florile se întindeau în spalier de-a lungul pereților, astupând ferestrele, atârând din tavan și încolăcindu-se prin colțuri, așa fel încât încăperea părea mai curând o seră decât o odaie de locuit. Pițigoii, canari și sticleți zburau prin verdeață și se izbeau în geamuri, ciripind.

— Vă rog să mă iertați că vă primesc aici, auzi locotenentul un glas plin, de femeie, care vorbea îndulcindu-l pe „r”. Am avut ieri o migrenă îngrozitoare și, ca să nu se repete și astăzi, fac tot posibilul să nu mă mișc. Ce doriți?

Drept în fața ușii, într-un fotoliu mare, bătrânesc, stătea o femeie îmbrăcată într-un halat scump chinezesc, cu un șal pe capul dat pe spate și rezemat de o pernă. De sub șalul împletit, de lână, nu i se vedea decât nasul lung și palid, ușor coroiat și ascuțit la vârf și un singur ochi, mare și negru. Halatul larg îi ascundea și statura, și formele. Dar, după mâna albă și frumoasă, după glas, după singurul ochi și după nas, n-ai fi putut să-i dai mai mult de douăzeci și șase sau douăzeci și opt de ani.

— Vă rog să mă iertați că am insistat atâta... începu locotenentul bătând din pinteni. Am onoarea să mă prezint: Sokolski. Am venit cu o însărcinare din partea vărului meu Alexei Ivanovici Kriukov⁹⁰, vecinul dumneavoastră, care...

— Da, îl cunosc! îl întrerupse Suzana Moiseevna. Îl cunosc pe Kriukov. Vă rog să vă așezați, nu-mi place să am ceva mare

înaintea ochilor...

— Vărul meu vă roagă, prin mine, să-i faceți un serviciu, urmă locotenentul bătând încă o dată din pîteni înainte de a se așeza. Iată despre ce este vorba: răposatul dumneavoastră tată a cumpărat iarna aceasta ovăz de la vărul meu, rămânându-i dator o sumă oarecare de bani. Scadența polițelor e abia peste o săptămână, însă vărul meu vă roagă insistent, dacă se poate, să i le achitați chiar astăzi!

În timp ce vorbea, locotenentul trăgea cu coada ochiului în dreapta și în stînga.

„Mi se pare că mă aflu chiar în dormitor!” își zise.

Într-un ungher, unde verdeța era mai deasă și mai înaltă, sub un baldachin trandafiriu, ca de înmormântare, se vedea un pat cu așternutul răvășit, încă nestrîns. Alături, pe două fotolii, zăceau grămezi de îmbrăcăminte femeiască mototolită. Poale și mâneci cu danteluțe și volănașe spînzurau pe covorul pe care se deslușeau, ici și colo, șireturi albe, două-trei mucuri de țigară și hârtiuțe de la caramelle... De sub pat ieșeau la iveală boturile boante sau ascuțite ale unui întreg șir de pantofi de tot felul. Și locotenentului i se păru că parfumul dulceag de iasomie nu venea de la flori, ci din pat și de la șirul acela de pantofi.

— Și ce valoare au polițele? întrebă Suzana Moiseevna.

— Două mii trei sute de ruble.

— Oho! făcu evreica, arătându-și și celălalt ochi, tot atît de mare și de negru. Și dumneavoastră spuneți că e vorba de o sumă oarecare! De altfel, mi-e totuna dacă plătesc acum sau peste o săptămână. Dar în cele două luni care au trecut de la moartea tatălui meu a trebuit să fac așa de multe plăți... și am avut atâtea griji mărunte, că mi se învâрте capul! Gândiți-vă că ar trebui să plec în străinătate și în loc să plec, trebuie să mă ocup de fleacuri! Votcă, ovăz..., mormăi ea închizându-și ochii pe jumătate, ovăz, polițe, dobîndă – sau, cum spune contabilul meu șef, „dubîndă”... E groaznic! Ieri l-am dat afară, pur și simplu, pe accizar. Dăduse buzna la mine cu Trallesul lui. I-am spus: du-te la dracu' cu Trallesul tău cu tot, că nu primesc pe nimeni! Mi-a sărutat mîna și

a plecat... Mă rog, oare vărul dumitale n-ar putea să mai aștepte vreo două-trei luni?

— Grea problemă! râse locotenentul. Vărul meu poate să mai aștepte și un an, însă eu nu mai pot aștepta! Trebuie să vă spun că pentru mine mă zbat. Eu sunt cel care are nevoie cu orice preț de bani și, ca un făcut, vărul meu n-are nicio rublă disponibilă. Așa că, – vrând, nevrând, sunt silit să umblu și să fac rost... Mai adineauri am fost la un mujic arendaș, acum am venit la dumneavoastră, de aici plec în altă parte și tot așa, până o să adun cinci mii de ruble. Am absolută nevoie de această sumă!

— Ce tot spui? Ce nevoie poate să aibă un bărbat tânăr de atâția bani? Capricii, nebunii?... Poate că i-ai băut sau i-ai pierdut la cărți? Ori poate că te însori?

— Ați ghicit! râse locotenentul și, ridicându-se puțin de pe scaun, bătu din piteni. Într-adevăr, mă însor...

Suzana Moiseevna se uită țintă la el, făcu o mutră acră, apoi oftă.

— Nu înțeleg ce gust e ăsta la oameni, să se însoare! zise ea căutându-și batista în jurul ei. Viața e așa de scurtă și omul e așa de puțin liber... Și să te mai legi încă!

— Fiecare cu punctul lui de vedere...

— Da, așa-i, fiecare cu punctul lui de vedere... Însă aș vrea să știu: te însori cu o fată săracă? Din dragoste aprinsă? Și pentru ce ai nevoie numaidecât de cinci mii de ruble și nu de patru sau de trei mii?

„Dar lungă limbă mai are!” își zise locotenentul, apoi îi răspunse:

— Să vedeți. După lege, un ofițer nu are voie să se însoare înainte de a împlini douăzeci și opt de ani. Dacă ai gust să te însori înainte, ori renunți la carieră, ori depui o garanție de cinci mii de ruble.

— Aha, acum înțeleg! Dar să te mai întreb ceva: doar singur spuneai adineauri că fiecare cu punctul lui de vedere... E posibil ca logodnica dumitale să fie o ființă deosebită, o ființă extraordinară... totuși nu înțeleg un lucru: cum poate un om de

treabă să trăiască cu o femeie? Să mă ucizi și n-o să înțeleg! Slavă Domnului, am douăzeci și șapte de ani, dar în viața mea n-am văzut o femeie cumsecade. Toate-s afectate, imorale, mincinoase... Eu nu pot suferi decât cameristele și bucătăresele. Pe așa-zisele femei de treabă, nu le las să se apropie de mine nici la o bătaie de pușcă! Și mulțumesc lui Dumnezeu că nici ele nu mă pot suferi și nu-mi fac avansuri! Când au nevoie de bani, trimit la mine pe bărbații lor, nu vin singure pentru nimic în lume. Și nu din mândrie, nu, ci pur și simplu din lașitate: se tem să nu le fac scene... O, înțeleg foarte bine că mă urăsc! Cum să nu mă urască? Eu scot la lumina zilei, pe față, ceea ce ele caută să ascundă cât pot și de Dumnezeu și de oameni. În cazul ăsta, cum poți să nu urăști pe cineva? Fără îndoială că ți s-au spus tot felul de bazaconii despre mine...

— Sunt aici de puțin timp, așa că...

— Ei, haide, haide... te cunosc după ochi! Parcă soția vărului dumitale nu ți-a dat fel de fel de sfaturi la plecare? Se poate să lași un bărbat tânăr să se ducă la o femeie așa de îngrozitoare ca mine, fără să-i atragi atenția? Ha-ha!... Și ce mai face vărul dumitale? Strașnic bărbat! Și e și frumos... L-am văzut de câteva ori la biserică. Ce te uiți așa la mine? Mă duc foarte des la biserică. Toți avem același Dumnezeu. Pentru un om cult, forma n-are nicio importanță, ci ideea... Nu-i așa?

— Într-adevăr, fără îndoială... zâmbi locotenentul.

— Da, ideea... Dar știi, nu semeni deloc cu vărul dumitale. Și dumneata ești frumos, nu zic, însă el e mult mai bine. E de mirare cât de puțin semănați!

— Nu e nimic de mirare, că doar nu suntem decât veri.

— Da, știu... Și ai nevoie de bani chiar astăzi? De ce numaidecât astăzi?

— Zilele astea mi se termină concediul.

— Hm, ce să fac cu dumneata? oftă Suzana Moiseevna. Fie, o să-ți dau banii, cu toate că știu că ai să mă ții de rău... După nuntă ai să te cerți cu nevasta și ai să spui așa: „Dacă jidanca cea parșivă nu mi-ar fi dat banii, poate că acum eram liber ca păsările

cerului!” E frumoasă logodnica dumitale?

— Da, destul...

— Hm!... Totuși e bine să aibă măcar frumusețe, decât nimic... cu toate că nici cea mai strașnică frumusețe nu poate să-i răscumpere prostia!

— Original! râse locotenentul. Sunteți femeie, și totuși antifeministă!

— Femeie... zâmbi Suzana. Parcă ce sunt eu vinovată că mi-a dat Dumnezeu învelișul ăsta? Sunt tot atât de vinovată că sunt femeie, cum ești dumneata că ai mustăți! Doar nu vioara își alege cutia... Eu țin grozav de mult la mine, însă când îmi aduce aminte cineva că sunt femeie, încep să nu mă mai pot suferi. Ei, acum ieși, te rog, că vreau să mă îmbrac. Așteaptă-mă în salon.

Locotenentul ieși. Respiră adânc, ca să alunge parfumul greu de iasomie, din pricina căruia începuse să-l doară capul și să-l gâdile în gât. Era buimăcit.

„Cât e de ciudată! își zicea uitându-se în jurul lui. Vorbește cu șir... însă peste măsură de mult și de fără perdea! Trebuie să fie o psihopată.”

Salonul în care se găsea acum era bogat mobilat, cu pretenții de lux și de modernism. Erau acolo tipsii de bronz înnegrit cu imagini în relief, lămpi vechi de perete și statuete japoneze, iar pe mese albumuri cu vederi din Nisa și de pe Rin. Dar toată această înclinare spre lux și modernism nu făcea decât să accentueze lipsa de gust pe care o denunțau atât de țișător cornișele aurite, tapetele cu flori, fețele de masă de catifea în culori prea vii și picturile proaste în ulei cu rame grele. Lipsa de gust era desăvârșită de acea îngrămădeală fără rost și de acea impresie de neisprăvit, când pe de o parte ți se părea că lipsește ceva, iar pe de alta că multe dintre lucruri ar trebui aruncate afară. Era vădit că mobila nu fusese cumpărată toată deodată, ci rând pe rând, de ocazie și pe la licitații.

Nici locotenentul nu avea cine știe ce gust. Totuși observă și el că întreg mobilierul purta acea pecete caracteristică, pe care nici luxul și nici moda n-o pot face să dispară: lipsa atingerii unei

mâini de femeie gospodină, care, precum se știe, dă încăperilor o notă de căldură, de poezie și de intimitate. În salonul acela parcă te lua cu frig, ca în sălile de așteptare de prin gări, ca în cluburi sau în *foyer*-urile teatrelor.

În toată încăperea nu era aproape nimic specific evreiesc, afară doar de un tablou mare înfățișând întâlnirea lui Iacov cu Isav. Locotenentul se uita împrejur și se gândea, ridicând din umeri, la noua și ciudata lui cunoștință și la felul ei liber de a se comporta și de a vorbi. Dar iată că ușa se deschise și în prag se ivi chiar ea – înaltă și subțire, îmbrăcată cu o rochie neagră, lungă și foarte strânsă la mijloc, care-i stătea pe trup ca turnată. Locotenentul nu-i mai vedea acum numai nasul și ochii, ci și fața albă și prelungă, și părul negru și creț ca o blăniță de miel. Nu-i păru urâtă, totuși nu-i plăcu. Nu-l atrăgeau, în general, fețele care nu erau specific rusești, iar în cazul de față găsea că atât părul negru și creț, cât și sprâncenele dese ale gazdei nu se potriveau deloc cu obrazul alb – de o albeață care îi amintea, nu știa de ce, parfumul dulceag de iasomie – și că urechile și nasul ei erau prea galbene, ca de mort, sau ca modelate în ceară străvezie. Zâmbindu-i, ea îi arătă, odată cu dinții, și gingiile palide. Și nici lucrul acesta nu-i plăcu.

„Ce sfrijită și ce gălbejită!... își zise locotenentul. Fără îndoială că-i nervoasă ca o curcă!”

— Iată-mă, în sfârșit! Să mergem! zise Suzana luând-o repede înaintea lui și rupând, din mers, frunzele uscate de pe plantele de ornament. Îți dau banii imediat și, dacă vrei, îți servesc chiar și un aperitiv. Două mii trei sute de ruble! După un gheșeft ca ăsta sunt sigură că ai să mănânci cu poftă! Îți place apartamentul meu? Cucoanele de pe aici pretind că la mine miroase a usturoi. În spirite de astea, de bucătărie, se irosește toată inteligența lor. Dar mă grăbesc să te asigur că la mine nu se găsește usturoi nici măcar în pivniță. Odată, când a venit la mine doctorul și mâncase usturoi, l-am rugat să-și ia pălăria și să se ducă să-și împrăștie parfumul în altă parte... În casă la mine miroase a medicamente, nu a usturoi. Tatăl meu a zăcut paralizat un an și jumătate, așa că toate odăile au prins un iz de medicamente. Un an și jumătate! Îmi pare rău că

a murit, dar îmi pare și bine: groaznic s-a mai chinuit!

Trecu, urmată de ofițer, prin două încăperi la fel cu salonul, apoi printr-o sală de recepție și se opri în cabinetul ei, unde se afla un birou mic de cucoană, încărcat cu tot soiul de bibelouri. Pe covorul de lângă birou stăteau împrăștiate câteva cărți deschise, cu colțurile îndoite, iar prin ușa nu prea mare se zărea o masă cu aperitive.

Fără să tacă din gură o clipă, Suzana scoase din buzunar o legătură de chei mici și descuie un dulăpaș ciudat, cu capacul curb și ușor aplecat. Când capacul se ridică, dulăpașul scârțâi o melodie tristă, care-i aminti locotenentului cântecul unei harpe eoliene. Suzana mai alege încă o cheie și mai descuie încă o dată.

— Aici îmi am și galeriile subterane și ușile secrete, zise ea, scoțând de acolo o servietă de marochin, nu prea mare. Caraghios dulăpaș, nu-i așa? Și când te gândești că în servieta asta e un sfert din averea mea... Vezi cât e de durdulie? Cred că n-ai de gând să mă strângi de gât, nu-i așa?

Suzana ridică ochii la locotenent și râse cu bunătate. Locotenentul râse și el.

„Ei, dar știi că e simpatică?” își zise, uitându-se cum îi alergau cheile printre degete.

— Uite-o! făcu Suzana, găsind cheița de la servietă. Și acum, domnule creditor, te rog să scoți la iveală polițele. În fond, mare prostie mai sunt și banii ăștia! Un lucru de nimic – și totuși ce mult le place femeilor! Știi, eu sunt evreică până în măduva oaselor, țin la nebunie la Șmilii și la Iancălii mei. Dar ceea ce mă dezgustă la cei de un sânge cu mine e patima lor de a se îmbogăți... Adună fără să știe măcar pentru ce adună! Viața trebuie s-o trăiești și să te bucuri de ea, iar lor li-e frică să cheltuiască un bănuț de prisos! În privința asta, eu semăn mai curând cu un husar decât cu un Șmil. Nu pot suferi să-mi stea banii multă vreme în același loc. În general, mi se pare că nu prea semăn a evreică. Nu mă dă prea mult de gol accentul? Ce zici?

— Cum să vă spun? se cam încurcă locotenentul. Dumneavoastră vorbiți corect, numai că... îl cam îndulciți pe

„r”...

Suzana începu să râdă, apoi vârî cheița în încuietoarea servietei. Locotenentul scoase din buzunar pachetul cu polițe și-l așeză pe masă împreună cu un carnețel de note.

— Nimic nu dă de gol pe un evreu mai mult decât accentul, urmă Suzana uitându-se veselă la locotenent. Oricât ar încerca el s-o facă pe rusul sau pe franțuzul, pune-l să spună „puf” și el o să-ți spună: pofff... Eu pronunț corect: puf! puf! puf! Nu-i așa?

Începură să râdă amândoi.

„Pe cinstea mea că e simpatică!” își zise Sokolski.

Suzana lăsă servieta pe un scaun, făcu un pas spre locotenent și, apropiindu-și fața de a lui, urmă și mai veselă:

— După evrei, pe nimeni nu iubesc mai mult decât pe ruși și pe franțuji. Eu n-am învățat cine știe ce carte în liceu și nu cunosc bine istoria, dar mi se pare că soarta universului e în mâinile acestor două popoare. Am trăit mult timp în străinătate... chiar și la Madrid am stat o jumătate de an... Am cercetat cu atenție lumea de pe acolo și am ajuns la convingerea că, afară de cel rus și de cel francez, nu mai există alt popor cumsecade. Să luăm, de pildă, limbile... Limba germană e limba cailor, cea engleză – nici că se poate ceva mai tâmpit: fait-fiit-fiuit! Italiana e plăcută când e vorbită rar, dar când le auzi pe italience turuind din gură pe limba lor, nu se deosebește cu nimic de jargonul evreiesc! Poloneza? Doamne, Dumnezeule! Nici nu-și poate închipui cineva limbă mai scârboasă! „Ne pepși, Petșe, pepșem, vepșa, bo mojeș, pșepșits vepșa pepșem”. Asta înseamnă: „Petre, nu pipăra cu piper purcelul, că ai putea să pipărezi prea mult purcelul cu piper”. Haha-ha!

Suzana Moiseevna își dădu ochii peste cap și începu să râdă atât de sănătos și de molipsitor, încât privind-o, locotenentul izbucni și el într-un hohot de râs vesel și zgomotos. Apucându-l de un nasture, femeia urmă:

— Nu mă îndoiesc că dumitale nu-ți plac evreii... Nici vorbă că au multe păcate, ca orice nație. Dar parcă ei sunt de vină? Nu, nu

ei sunt vinovați, ci femeile lor. Ele sunt mărginite, lacome, fără pic de poezie, plictisitoare... Dumneata n-ai trăit niciodată cu o evreică și nu poți să știi ce podoabe sunt!

Suzana Moiseevna pronunță vorbele din urmă tărăgănat, fără tragere de inimă și fără veselie. Apoi tăcu de parcă s-ar fi speriat de propria ei sinceritate – și deodată fața i se strâmbă în chip ciudat și neînțeles. Fără să clipească, ochii i se ațintiră asupra locotenentului și buzele i se deschiseră ușor, arătând dinții încleștați. Pe obraji, pe gât și chiar pe piept i se așternu o expresie rea, de felină. Fără să-și ia ochii de la oaspete, se aplecă din mijloc într-o parte și, cu o repeziciune de pisică, înșfăcă ceva de pe masă. Totul se petrecu doar în câteva clipe. Urmărindu-i mișcările, locotenentul zări cele cinci degete mototolind polițele, văzu apoi hârtiile albe și foșnitoare trecând ca fulgerul pe dinaintea ochilor lui și dispărând în pumnul ei. Trecerea atât de bruscă și de surprinzătoare, de la râsul blajin la crimă, îl ului până într-atât, încât se îngălbeni și se trase un pas îndărăt...

În timpul acesta, fără să-și ridice de la el privirea ochilor ei sfredelitori și speriați, Suzana își pipăia șoldul cu pumnul strâns, căutându-și buzunarul. Pumnul i se zbătea nervos în jurul buzunarului, ca un pește pe uscat, fără să-l nimerească. Încă puțin și polițele ar fi dispărut în cotloanele tainice ale îmbrăcăminții femeiești. Dar în aceeași clipă locotenentul scăpă un strigăt nu prea puternic și, mai mult din instinct decât din calcul, prinse mâna evreicea aproape de încheietură. Rânjind și mai tare, femeia se încordă din răspuțeri și-și liberă brațul. Atunci Sokolski o apucă strâns cu o mână de mijloc și cu cealaltă de piept. Lupta începu. De frică să nu i se ofenseze feminitatea și să n-o facă să sufere, locotenentul nu căuta decât s-o țină nemișcată și să-i prindă pumnul în care ținea polițele, însă femeia cu trup elastic și mlădios îi luneca din mâini ca un țipar, îl izbea cu coatele în piept și-l zgâria, așa că degetele lui i se plimbau pe tot trupul, pricinuindu-i fără voie dureri și ofensându-i pudicitatea.

„E așa de ciudat! E nemaipomenit!” își zicea el năucit, fără să-și creadă ochilor și simțind cum îl amețește parfumul de iasomie.

Se mutau din loc în loc în tăcere, respirând adânc și lovindu-se de mobile. Pe Suzana lupta o pasiona. Aprinsă la față, își închise ochii și, uitând la un moment dat pe ce lume se află, își lipi așa de strâns obrazul de obrazul locotenentului, încât pe buzele lui rămase un gust dulceag. În sfârșit îi prinse pumnul... Dar desfăcându-i-l și negăsind nimic, îi dădu drumul. Cu obraji roșii, cu părul răvășit și răsuflând din greu, se uitară unul la altul. Expresia rea și felină de pe fața Suzanei se schimbă cu încetul într-un zâmbet îngeresc. Izbucni în hohote de râs și, răsucindu-se într-un călcâi, se îndreptă spre odaia unde aștepta masa cu aperitive. Locotenentul o urmă, încet. Suzana se așeză la măsuță și, roșie încă și respirând adânc, bău o jumătate de păhăruț de porto.

— Ascultă, rupse tăcerea locotenentul. Sper că glumești...

— Ba nu glumesc deloc, îi răspunse ea, luând în gură o bucățică de pâine.

— Hm!... Cum trebuie să înțeleg asta?

— Cum poftești. Stai jos și mănâncă!

— Dar... nu e cinstit ce faci!

— Se prea poate. De altfel, nu te osteni să-mi ții o predică. Eu am părerea mea personală asupra lucrurilor.

— Nu-mi dai îndărăt polițele?

— Nici nu mă gândesc! Dacă ai fi un om sărac și nenorocit care n-are ce mânca, atunci s-ar schimba vorba. Însă dumitale îți arde de înșurătoare!

— Bine, dar banii nu sunt ai mei, sunt ai vărului meu!

— Și ce nevoie are vărul dumitale de bani? Să-i facă toalete nevesti-sii?... Mie mi-e perfect egal dacă *votre belle-soeur*⁹¹ are sau nu toalete!

Locotenentul uitase că se află într-o casă străină, la o femeie necunoscută și nu-și mai bătea capul să fie politicoș. Se plimba încruntat prin odaie trăgându-și nervos tunică. Și cum evreica se compromisese în ochii lui prin purtarea ei necinstită, se simțea mai îndrăzneț acum și mai la largul lui.

— Asta-i curată bătaie de joc! bombănea el. Ascultă, să știi că nu plec de aici până nu-mi dai polițele!

— Da? Cu atât mai bine! râse Suzana. Dacă vrei, n-ai decât să rămâi. Abia n-o să-mi fie urât...

Înfierbântat de luptă, locotenentul se uita la fața zâmbitoare și nerușinată, la gura ei care mesteca, la pieptul care respira adânc și se simțea tot mai plin de curaj, tot mai îndrăzneț. În loc să se gândească la polițe, se pomeni fără voie amintindu-și cu lăcomie de cele ce îi povestise vărul său despre aventurile romantice ale evreiceii și despre felul ei de viață cu totul liber. Și aceste gânduri nu făcură decât să-i biciuiască și mai mult îndrăzneala. Se așeză pe neașteptate lângă evreică și, uitând cu totul de polițe, începu să mănânce...

— Ce vrei, votcă sau vin? îl întreabă Suzana râzând. Prin urmare, te-ai hotărât să rămâi și să-ți aștepți polițele? Bietul de tine, câte zile și câte nopți ai să-ți pierzi aici, așteptându-le!... Și oare logodnica dumitale n-o să se supere?...

II

Trecuseră cinci ore. În halat și în papuci, Alexei Ivanovici Kriukov, vărul locotenentului, umbla prin conac din odaie în odaie, uitându-se din când în când, cu nerăbdare, pe ferestre. Era un om înalt și bine făcut, cu barbă mare și neagră, cu o față bărbătească și, așa cum foarte bine spusese evreica, frumos – cu toate că ajunsese la vârsta când bărbații încep să se îngrașe, să chelească și să fie ursuzi. Ca fel de a fi și ca inteligență, făcea parte dintre oamenii aceia în care e atât de bogată intelectualitatea noastră: inimos și blând, bine-crescut, nu prea neștiutor în ce privește științele, artele și religia, având ideile cele mai cavalierești despre onoare, dar superficial și leneș. Îi plăcea să mănânce și să bea bine, juca admirabil vint, avea gust și se pricepea la femei și la cai. Încolo, era rigid și greoi ca o focă și, ca să se trezească din starea lui de lăncezeală, trebuia să se întâmple ceva extraordinar, ceva care să-i zguduie întreaga ființă. Abia atunci uita de toate și se dovedea a fi cât se poate de energic: amenința cu duelul, scria ministrului reclamații pe câte șapte coli, alerga ca un bezmetic prin județ, nu se sfia să arunce în public vorbe grele ca „ticălosul”, intenta procese și așa mai departe.

— Ce să fie cu Sașa de nu s-a arătat până acum? o întrebă el pe nevastă-sa, uitându-se pe ferestre. Doar trebuie să ne așezăm la dejun!

După ce îl așteptară pe locotenent până la ora șase, Kriukovii se așezară la dejun. Seara, când se făcu ora de cină, Alexei Ivanovici începu să tragă cu urechea la pașii care se auzeau și la zgomotul ușilor.

— Ciudat! zicea el, ridicând din umeri. Desigur că mirele nostru s-a încurcat la arendaș.

După ce se termină și cina, Kriukov se pregăti să se culce, încredințat că, într-adevăr, locotenentul își prelungise vizita la arendaș, unde, după o beție zdravănă, rămăsese și peste noapte.

Alexandr Grigorievici se întoarse abia a doua zi dimineată. Părea grozav de rușinat și de răvășit.

— Trebuie să vorbesc cu tine între patru ochi... îi șopti el, în taină, vărului său.

Intrară amândoi în birou. Locotenentul încuie ușa și, înainte de a începe vorba, se plimbă mult timp în lungul și în latul odăii.

— Mi s-a întâmplat, frate, ceva așa de extraordinar, începu el, încât nici nu știu cum să-ți spun... Nu, n-ai să mă crezi...

Și roșu ca racul, fără să se uite la vărul său, îi povesti, bâlbâindu-se pățania cu polițele. Cu picioarele depărtate și cu capul lăsat în piept, Kriukov îl asculta, încruntându-se.

— Glumești? îl întrebă el.

— Cum dracu' să glumesc? Crezi că-mi mai arde de glumă?

— Nu înțeleg! mormăi Kriukov, făcându-se stacojiu și dând furios din mâini. Asta e de-a dreptul imoral din partea ta! Muierea face sub ochii tăi o ticăloșie, o crimă ca asta – și tu te mai îndeși s-o săruți!

— Nici eu nu înțeleg cum de s-au putut întâmplă toate astea! urmă locotenentul mai mult în șoaptă, clipind des. Pe cuvântul meu de onoare că nu înțeleg! E pentru întâia oară în viață că dau peste un asemenea monstru! Nu te câștigă nici prin frumusețe, nici prin deșteptăciune, ci prin... cum să-ți spun? Prin nerușinare, prin cinism...

— Prin nerușinare, prin cinism... Moral, n-am ce zice! Dacă ai avut chef numaidecât de nerușinare și de cinism, n-aveai decât să iei o scroafă din noroi și s-o mănânci de vie! Cel puțin ar fi costat mai ieftin. Dar așa... două mii trei sute de ruble!

— Frumos mai vorbești! se indignă locotenentul. O să-ți dau îndărăt cele două mii trei sute de ruble, n-avea grijă!

— Știu eu că ai să mi le dai, dar parcă de bani e vorba? Dă-i dracului de bani! Pe mine mă revoltă slăbiciunea ta, lașitatea ta spurcată... faptul că ești o cârpă! Și te-ai mai și logodit! Ai o logodnică!

— Lasă, nici nu-mi mai aduce aminte... se înroși locotenentul. Mi-e scârbă și mie acum. Îmi vine să intru în pământ... Mi-e așa de necaz că trebuie să-i cer acum mătușii mele cele cinci mii de ruble...

Kjriukov mai bombăni și se mai indignă încă multă vreme, apoi liniștindu-se, se așază pe canapea și începu să-l ia pe vărul lui peste picior.

— Și mai ești și locotenent! zicea el cu o disprețuitoare ironie. Și mai ești și logodit!

Deodată sări în sus ca mușcat de șarpe, bătu din picior și începu să alerge prin birou.

— Nu, nu las eu lucrurile așa! strigă, amenințând cu pumnul. Polițele or să se întoarcă în mâna mea! În mâna mea! Lasă că-i arăt eu! Nu-i îngăduit să bați o femeie, dar eu am s-o pocesc... o s-o fac terci! Eu nu-s locotenent! Pe mine n-o să mă impresioneze dumneaei cu nerușinarea și cu cinismul! Nu, lua-o-ar dracu'! Mișka! strigă el. Du-te repede și spune să mi se pregătească imediat bihunca de curse!

Kjriukov se îmbracă în grabă și, fără să ia în seamă sfaturile locotenentului, îngrijorat acum, se așază pe bihunță, făcu un gest hotărât cu mâna și o luă în trap întins spre Suzana Moiseevna. Locotenentul se uită lung pe fereastră la norul de praf care alerga în urma bihuncii, apoi se întinse, căscă și o luă spre odaia lui. După un sfert de oră, dormea dus.

Aproape de șase, l-au trezit și l-au chemat la dejun.

— Drăguț din partea lui Alexei! îl întâmpină nevasta vărului său în sufragerie. Ne face să-l așteptăm!

— Cum, nu s-a întors încă? întrebă locotenentul căscând. Hm... nu mai încape vorbă că s-a abătut pe la arendaș...

Dar Alexei Ivanovici nu se întoarse nici la masa de seară. Atunci, nevasta lui și Sokolski se gândiră că s-o fi încurcat la vreun joc de cărți la arendaș și că, fără îndoială, o fi rămas să doarmă acolo. Se întâmplase, însă, cu totul altceva decât ceea ce presupuneau ei.

Kriukov se întoarse abia a doua zi dimineață și, fără să dea bună ziua nimănui, se strecură în tăcere în biroul lui.

— Ei, ce-ai făcut? îl întrebă în șoaptă locotenentul uitându-se la el cu ochi mari.

Kriukov dădu din mână, apoi pufni în râs.

— Ce s-a întâmplat? De ce râzi? stăruie celălalt.

Kriukov se trânti pe divan, își ascunse fața în pernă și umerii începură să i se zguduie de hohote nestăpânite. După câteva clipe se ridică în picioare și, uitându-se cu ochii plini de lacrimi la locotenentul care-l privea nedumerit, zise:

— Închide puțin ușa... Ce să-ți spun, strașnică muiere!

— Ți-a dat polițele îndărăt?

Kriukov dădu iarăși din mână și izbucni din nou în hohote de râs.

— Măi, ce mai muiere! urmă el. Îți mulțumesc, drăguță, pentru cunoștință! Un drac în fuste! Ajung eu acolo și intru, știi, ca Jupiter, de mi-era frică mie de mine singur... îmi luasem un aer încruntat și posomorât, ba chiar îmi strângeam și pumnii ca să par mai teribil... „Doamnă, zic, cu mine să știi că nu-i de glumit!” Și dă-i înainte! Am amenințat-o și cu judecata, și cu guvernatorul... La început a plâns, mi-a spus că a vrut să glumească, doar așa, ba chiar m-a dus la un dulăpaș, să-mi dea banii. Pe urmă a început să-mi demonstreze că viitorul Europei e în mâinile rușilor și ale francezilor, a batjocorit femeile... Ca și ție, mi s-au lungit și mie urechile, măgarul de mine... Mi-a ridicat în slavă frumusețea, m-a bătut peste braț, lângă umăr, să vadă cât îs de puternic și... după cum vezi, abia acum am scăpat de la ea... Ha-ha!... Știi, e entuziasmată de tine!

— Bun băiat! începu să râdă locotenentul. Om respectabil, însurat... Ce, poate că ți-e rușine? Poate că ți-e scârbă?... Dar să lăsăm gluma. Văd că județul vostru are și el o țarină Tamara⁹²...

— Ce județ? La dracu'! Dar în toată Rusia nu găsești un cameleon ca ăsta! De când sunt pe lume, încă n-am văzut așa ceva! Și, oricum, doar sunt cunoscător în materie... Cred că am trăit în viața mea și cu vrăjitoare, dar așa ceva încă n-am pomenit. Ai avut dreptate, te câștigă prin nerușinare și prin cinism. Ceea ce te atrage la ea sunt trecerile neașteptate de la o stare la alta, jocul de culori, avântul acela diabolic... Brrr! Cât despre polițe. S-au dus! Poți să le pui cruce. Suntem amândoi niște ticăloși, așa că se cuvine să împărțim paguba pe din două. Nu-mi mai datorezi 2300

de ruble, ci numai jumătate. Însă, nicio vorbă! Nevestei îi spunem că am fost la arendaș.

Kriukov și locotenentul își înfundară fața în perne și începură să râdă în hohote. Își ridicau capul, se uitau unul la altul, și iarăși cădeau cu nasul în pernă.

— Halal logodnic! îl provoca Kriukov. Halal locotenent!

— Halal bărbat însurat! îi răspundea Sokolski. Halal om respectabil și tată de familie!

La masă vorbeau cu înțeleș, își făceau cu ochiul și, spre mirarea celorlalți, pufneau mereu în răs în șervete. După dejun, aflându-se în aceeași excelentă dispoziție, se travestiră în turci și, alungându-se unul pe altul cu pușca în mână, le arătară copiilor cum e războiul. Seara discutară mult și cu aprindere. Locotenentul încerca să-i demonstreze lui Kriukov că e josnic și nedemn să iei nevastă cu zestre, chiar în cazul când e vorba de dragoste pătimășă din partea amândurora. Kriukov, în schimb, bătea cu pumnul în masă și striga că asta e curată prostie, că bărbatul care nu ține ca nevasta lui să aibă avere e un egoist și un tiran. Strigau amândoi, se înfuriau, nu se înțelegeau unul pe altul ce vor să spună, golind în vremea asta pahar după pahar. Până la urmă își ridicară poalele halatelor și plecă fiecare în odaia lui. Adormiră cum puseră capul pe pernă și dormiră adânc.

Viața își urmă drumul ei ca și înainte, monotonă, leneșă și lipsită de griji. Umbrele se așterneau pe pământ, tunetul se rostogolea în nori, din când în când vântul vuia a jale, ca și cum ar fi vrut să arate că și natura e în stare să plângă. Cu toate acestea, nimic nu tulbura pacea obișnuită a acestor oameni. De Suzana Moiseevna și de polițe bărbații nu mai pomeneau nimic. Parcă le era rușine să vorbească în gura mare despre întâmplarea aceea. În schimb se gândeau la ea, se gândeau cu încântare, ca la o farsă ciudată pe care viața le-o jucase întâmplător și de care își vor aduce aminte, cu plăcere, la bătrânețe...

Într-o dimineață, după șase sau șapte zile de la întâlnirea cu evreica, Kriukov stătea în birou și scria o scrisoare de felicitare mătușii sale. Prin fața mesei de scris se plimba în tăcere Alexandr

Grigorievici. Locotenentul dormise rău, se trezise prost dispus și era plictisit. Se plimba și se gândea la concediul lui pe sfârșite, la logodnica lui care-l aștepta și se întreba cum de nu se plictisesc oamenii să-și trăiască toată viața la țară... Oprindu-se în dreptul ferestrei, se uită mult timp la copaci, fumă trei țigări una după alta apoi, dintr-odată, se întoarse către vărul său.

— Alioșa, am o rugămintă la tine, zise el. Împrumută-mi astăzi calul tău de călărie...

Kriukov îi aruncă o privire iscoditoare și, încruntându-se, își căută înainte de scris.

— Mi-l dai? insistă locotenentul.

Kriukov se uită din nou la el, apoi trase încet un sertar de la birou și, luând de acolo un pachet gros, i-l întinse.

— Uite, ai aici cinci mii de ruble... zise el. Cu toate că nu sunt ale mele, n-are importanță: ia-le sănătos. Te sfătuiesc să trimiți imediat la poștă după cai și să pleci. Crede-mă!

La rândul lui, locotenentul se uită întrebător la Kriukov – și deodată începu să râdă.

— Dar știi, Alioșa, că ai ghicit? mărturisi el, înroșindu-se. La ea mă gândeam să mă duc... Aseară, îndată ce mi-a adus spălătoreasa tunică asta blestemată, cu care am fost atunci la ea, îndată ce m-a învăluit parfumul acela de iasomie... am și simțit că mă trage așa într-acolo!

— Trebuie să pleci de aici.

— Ai dreptate. De altfel, mi s-a terminat și concediul. Așa-i, plec chiar astăzi! Pe cinstea mea. Oricum, tot trebuia să plec odată... O șterg, și pace!

În aceeași zi, înainte de prânz, poștalionul trăgea la scară. Locotenentul își luă rămas-bun de la Kriukov și, însoțit de bunele lui urări, plecă.

Trecu o săptămână. Era o zi mohorâtă, totuși fierbinte și înăbușitoare. De dimineață, Kriukov rătăcea fără niciun rost prin odăi, se uita pe ferestre sau frunzărea albumele de care de mult se plictisise. Când își întâlnea nevasta sau copiii, începea să bombănească, furios. I se părea că în ziua aceea copiii erau mai

obraznici ca de obicei, că nevasta lui nu supraveghează destul servitorii, că cheltuielile pe care le făcea nu corespundeau veniturilor. Toate acestea dovedeau că „boierul” nu era în apele lui.

După masă, nemulțumit de supă și de friptură, Kriukov porunci să i se înhame calul la bihunca de curse. Ieși din curte la pas, făcu așa cam un sfert de verstă, apoi se opri.

„Ce-ar fi să... să mă reped până la drăcoaica ceea?” își zise el, uitându-se la cerul posomorât.

Și Kriukov începu chiar să râdă, ca și cum și-ar fi pus această întrebare pentru întâia oară în ziua aceea. Plictiseala îl părăsi dintr-odată și ochii lui leneși sclipiră de bucurie. Dădu bici calului...

Tot drumul își închipui cum o să se mire evreica de vizita lui, cum o să stea cu ea de vorbă, cum o să râdă și cum o să se întoarcă apoi acasă înprospătat...

„O dată pe lună ai și tu nevoie să te răcorești cu ceva... cu ceva care să iasă din comun, își zicea el. Cu ceva care să producă în organismul îmbâcsit o zguduire puternică, o... o reacție... Fie un chef zdravăn, fie... Suzana. Fără asta nu mai merge!”

Când intra Kriukov în curtea fabricii de votcă, se întuneca. Pe ferestrele deschise ale casei se auzeau râsete, iar cineva cânta, cu glas puternic și adânc:

Ca fulgerul de sclipitoare, ca flacăra de arzătoare...

„Ehei, uite că are oaspeți!” își zise Kriukov.

Și nu se bucură deloc că Suzana avea oaspeți. „Ce-ar fi să mă întorc?” își zicea în timp ce punea mâna pe mânerul soneriei. Totuși trase, apoi urcă treptele scării cunoscute. Din sală, își aruncă ochii în salon. Erau acolo vreo cinci bărbați, toți moșieri și funcționari, cunoscuți de-ai lui. Unul dintre ei, înalt și slab, stătea la pian, ciocănea cu degetele lungi pe clape și cânta. Ceilalți îl ascultau și zâmbeau, rânjind de plăcere. Kriukov se uită în oglindă și era gata să treacă în salon, când deodată intră în sală, sprintenă și veselă, însăși Suzana Moiseevna, îmbrăcată cu aceeași rochie

neagră... Văzându-l pe Kriukov, încremeni o clipă, apoi țipă ușor și fața i se luminează de bucurie.

— Dumneata erai? zise ea luându-l de mână. Ce surpriză!

— Aha, iată-te! zâmbi Kriukov, prinzând-o de după mijloc. Ei, ce zici? Soarta Europei e în mâinile rușilor și ale francezilor, nu-i așa?

— Îmi pare așa de bine! râse evreica, dându-i ușor mâna la o parte. Intră, te rog. Sunt numai cunoscuți... Eu mă duc să spun să-ți servească ceaiul... Parcă Alexei îți zice, nu?... Haide, du-te, vin și eu îndată...

Flutură din mână și ieși din sală alergând, lăsând în urma ei același parfum dulceag și amețitor de iasomie. Kriukov înălță capul și intră în salon. Era prieten cu toți cei de față, dar el abia îi salută, iar ei abia îi răspunseră, ca și cum locul unde se întâlniseră ar fi fost rușinos, sau ca și cum se înțeleseseră fără cuvinte să nu se recunoască.

Din salon, Kriukov trecu într-o sală de recepție și de acolo în alta. Mergând așa, întâlnește încă trei sau patru oaspeți, tot prieteni, dar care aveau și ei aerul că abia îl recunoșteau. Erau beți cu toții și grozav de veseli. Alexei Ivanovici se uită la ei pieziș, nedumerit: cum era cu puțință ca niște oameni respectabili, cu familii, oameni trecuți prin cumpene și nevoi, să se înjosească de dragul unei plăceri atât de ieftină și de meschină! Kriukov ridică din umeri, zâmbi și trecu înainte.

„Sunt anumite locuri, își zicea el, unde, dacă ești treaz, te-apucă greața, iar dacă ești beat ți se veselește sufletul. Eu unul, la operetă și la *café-chantant* nu m-am dus niciodată treaz. Vinul îl face pe om mai bun și-l împacă oarecum cu păcatul...”

Deodată se opri ca trăsnet, prinzându-se cu amândouă mâinile de canaturile ușii. În cabinetul Suzanei, la birou, stătea locotenentul Alexandr Grigorievici. Vorbea încet cu un evreu gras, chiar peste măsură de gras și, când îl văzu, se înroși și își coborî ochii asupra unui album.

În Kriukov se trezi deodată sentimentul onestității și tot sângele i se urcă la cap. Uluit de surprindere, de rușine și de mânie, se

strecură în tăcere pe lângă birou. Sokolski își aplecă și mai adânc capul în piept. Pe fața lui trecu o expresie de rușine chinuitoare...

— Aha, tu erai, Alioșa? îngăimă el silindu-se să-și ridice ochii și să zâmbască. M-am abătut pe aici să-mi iau rămas-bun și, după cum vezi... Măine însă plec negreșit!

„Ce pot să-i răspund? se întrebă Alexei Ivanovici. Cum pot să-l judec pe el, când și eu sunt aici?...”

Și fără să-i răspundă un cuvânt, mormăind doar ceva nedeslușit, ieși încet din odaie.

Să nu crezi că e înger, n-o lua de pe pământ...

cânta în salon basul. Puțin după aceea bihunca de curse a lui Kriukov alerga, hurducându-se, pe drumul plin de praf.

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea”, 1886, nr. 3832, 29 octombrie. Semnată: An. Cehov. A intrat în culegerea: An. Cehov, „Povestiri”, Sankt-Petersburg, 1888, precum și în edițiile ulterioare ale aceleiași culegeri. A fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. IV. Publicăm textul din 1901.

„Mocirlă” a intrat în culegerea „Povestiri” și în culegerea de opere – cu unele modificări fără importanță.

La 13 decembrie 1886, Cehov a trimis povestirea, decupată din ziar, prietenei sale M. V. Kiseleva (Cehov își petrecuse verile anilor 1885, 1886 și 1887 la Babkino, conacul Kiselevilor). La sfârșitul lui 1886, M. V. Kiseleva i-a răspuns lui Cehov o scrisoare lungă:

«...Foiletonul pe care mi l-ai trimis nu mi-a plăcut deloc, dar absolut deloc, deși sunt convinsă că foarte, foarte puțină lume va fi de părerea mea. Povestirea e bine scrisă. Bărbații care vor citi-o vor regreta că soarta nu le-a scos și lor în cale o Suzană ca aceea, care să știe să le ațâțe poftelile animalice; femeile o vor invidia în taină, iar cea mai mare parte din public o va citi cu interes și va spune: „Bine mai scrie Cehov asta, halal să-i fie!” Poate că ești mulțumit și de cele 115 ruble, pe care le-ai câștigat, și de părerile de mai sus – însă mie personal mi-e necaz că un scriitor de calitate dumitale, adică atât de înzestrat de Dumnezeu, îmi arată numai „o grămadă de bălegar”. Lumea e plină de mocirle, de ticăloși și de ticăloase, și știm câtă scârbă ne stârnesc toate acestea. În schimb câtă recunoștință avem față de scriitorul care, după ce ne poartă prin duhoarea mormanelor de bălegar, scoate deodată la iveală din ele un bob de mărgăritar! Dumnezeu nu ești miop și poți foarte bine să găsești acest bob de mărgăritar. Atunci, de ce ne arăți numai grămada de bălegar?

Dă-mi mărgăritarul, pentru ca mintea mea să nu mai păstreze imaginea mocirlei înconjurătoare! De la dumneata am dreptul să cer acest lucru. Cât despre cei care nu sunt în stare să apere demnitatea omului și să-l deosebească de animalele cu patru picioare – eu una n-o să-i citesc... Poate că ar fi fost mai bine să tac, dar simt o mare nevoie să te cert și pe dumneata, și pe acei redactori mizerabili care îți strică talentul cu atâta dezinvoltură. Să fi fost eu redactor, îți ciopârțeam foiletonul – și asta spre binele dumitale, deoarece... orice ai spune, foiletonul nu face nici două parale. Lasă-i pe cei săraci cu duhul și năpăstuiți de soartă să scrie asemenea opere (vorbesc de conținut), pe scribi de talia lui Okreit, Aloe și *tutti quanti*⁹³ incapabili.”

Critica aceasta l-a îndemnat pe Cehov să-și exprime, în scrisoarea de răspuns din 14 ianuarie 1887, punctul lui de vedere principal asupra sarcinilor creației literare și asupra îndrumării literaturii moderne.

„Mai înainte de toate – scria el – și mie, ca și dumitale, nu-mi place genul de literatură despre care discutăm. Ca cititor și ca cetățean, mă feresc bucuros de ea. Însă, dacă o să-mi ceri o părere sinceră și cinstită în această privință, o să-ți răspund că problema dreptului ei la existență este deschisă și n-a fost încă soluționată de nimeni... De aceea i se zice beletristicii beletristică, pentru că arată viața așa cum este în realitate. Scopul ei este adevărul netăgăduit și cinstit. A-i reduce însărcinările, supunând-o unei ocupații ca aceea de a pescui perle, este tot atât de nefast pentru literatură cum ar fi dacă l-ai obliga pe Levitan să deseneze un copac, poruncindu-i să nu ne arate nici coaja lui murdară, nici frunzișul îngălbenit... Pentru chimiști, nimic nu e murdar pe pământ. Scriitorul trebuie să fie tot atât de obiectiv ca și chimistul: să renunțe la subiectivismul lui de toate zilele și să înțeleagă că grămezile de bălegar au un rol de seamă în peisaje și că viciile fac și ele parte din viață ca și virtuțile.”

Ssst!...

Ivan Egorovici Kjasnuhin⁹⁴, ziarist de mână a doua, se întoarce acasă noaptea târziu, încruntat, grav și foarte preocupat. Are o mutră, de parcă s-ar aștepta să i se facă o percheziție sau s-ar gândi să se sinucidă. După ce se plimbă câțiva pași prin odaie, se oprește, își zburlește părul cu mâna și începe să vorbească, cu tonul lui Laerte când se pregătea să-și răzbune sora:

— Sunt distrus, mi-e sufletul sfârșit, mi-e inima grea, și totuși trebuie să mă așez și să scriu! Și asta se mai cheamă viață? De ce n-a descris încă nimeni discordanța chinuitoare din sufletul scriitorului, atunci când e nevoit să înveselească mulțimile, deși e trist, sau să verse lacrimi, deși e vesel? Vreau, nu vreau, trebuie să fiu vesel, nepăsător, spiritual! Da' ia închipuiți-vă că am și eu un necaz, sau că sunt bolnav, sau să presupunem că-mi moare copilul, sau îmi naște nevasta?...

Și toate acestea le spune ridicând pumnul și dându-și ochii peste cap... După aceea se duce în dormitor și o trezește pe nevastă-sa.

— Nadia, îi zice, eu mă apuc de scris... Vezi să nu mă deranjeze nimeni. E imposibil să scriu când urlă copiii sau când sforăie bucătăresele... Și vezi să am ceai și... un biftec, dacă se poate... Tu știi că fără ceai eu nu pot să scriu... Numai ceaiul îmi dă putere de muncă...

După ce se întoarce în odaia lui, Krasnuhin începe să se dezbrace. Își scoate încet surtucul, vesta și cizmele, apoi, cu o

expresie de nevinovăție ofensată, se așază la masa de scris.

Acolo, nimic nu e întâmplător sau banal. Totul, până la cel mai neînsemnat bibelou, poartă pecetea unei alegeri bine chibzuite și a unei aspre rânduieli: busturile în miniatură și fotografiile marilor scriitori, vraful de ciorne, volumul lui Bielinski cu o pagină îndoită la colț, un occipital care-i servește de scrumieră, ziarul împăturit la întâmplare parcă, dar așa fel încât să se vadă pasajul subliniat cu creion albastru, ca și însemnarea de pe margine, scrisă cu litere mari: „Ce mârșăvie!” Tot acolo sunt și vreo zece creioane bine ascuțite și tocuri cu penițe noi, pregătite din timp, se vede, pentru ca nicio întâmplare dinafară – cum ar fi de pildă o peniță stricată – să nu întrerupă măcar o clipă avântul liber, creator...

Krasnuhin se lasă pe spătarul scaunului și, închizându-și ochii, se cufundă în meditatea temei... O aude pe nevastă-sa lipăind cu papucii și făcând surcele pentru samovar. Parcă nu s-ar fi trezit bine din somn, deoarece mereu scapă din mână când capacul samovarului, când cuțitul. Curând se aude vâjâitul samovarului și sfârâitul fripturii în tigaie. Femeia nu mai termină de făcut surcele și de trântit capacele, porțițele și roțile de la plită. Deodată Krasnuhin tresare, deschide ochii speriat și începe să adulmece aerul.

— Doamne, Dumnezeu, dar mă bate mangalul la cap! geme el încrețindu-și fața a suferință. Mă bate mangalul! Femeia asta nesuferită și-a pus în gând să mă intoxice! Spuneți-mi, pentru Dumnezeu, pot eu să scriu în aceste condiții?...

Și aleargă la bucătărie, unde izbucnește în lamentări dramatice. Când, ceva mai târziu, călcând încet în vârful picioarelor, nevastă-sa îi aduce un pahar cu ceai, îl găsește ca și înainte, în fotoliu, cu ochii închiși, cufundat în tema lui. Nu se clintește din loc. Își ciocănește ușurel fruntea cu două degete și se face că nici nu observă prezența femeii... Pe fața lui, ca și adineauri, stăruie aceeași expresie de nevinovăție ofensată.

Înainte de a scrie titlul, Krasnuhin cochetează cu el însuși, face grații și se strâmbă ca o fată tânără care a primit în dar un evantai scump: își apasă tâmplele, se ghemuiește, strângându-și picioarele

sub fotoliu de parcă l-ar dura, apoi își închide ochii pe jumătate, galeș, ca motanul de pe canapea... În sfârșit, întinde mâna spre călimară, dar nu fără oarecare șovăială și, cu un aer de parcă și-ar semna sentința de moarte, scrie titlul...

— Mamă, dă-mi apă! aude de dincolo glasul băiatului.

— Ssst! face mama. Tata scrie! Ssst...

Tata scrie repede-repede, fără ștersături și fără opriri, abia reușind să întoarcă foile. Busturile și portretele scriitorilor celebri se uită neclintite la penița lui, care aleargă grăbită, și parcă își spun: „Ehei, frate, dar știi că ai căpătat o îndemânare!...”

— Ssst! scârțâie penița.

— Ssst! fac și scriitorii, tresărind odată cu masa de scris lovită cu genunchiul.

Deodată, Krasnuhin se îndreaptă din mijloc, pune condeiul jos și trage cu urechea... Se aude o șoaptă domoală și monotonă... Foma Nikolaevici, chiriașul din odaia vecină, își face rugăciunea.

— Ascultă! strigă Krasnuhin. Ești bun să te închini mai încet? Mă împiedici de la scris!

— Iertați-mă, îi răspunde Foma Nikolaevici, cu umilință.

— Ssst!

După ce-și așterne slova pe cinci pagini, Krasnuhin se întinde și se uită la ceas.

— Doamne, dar e ora trei! geme el. Toată lumea doarme, numai eu... numai eu trebuie să muncesc!

Distrus, obosit, cu capul aplecat pe un umăr, se duce în dormitor, își trezește nevasta și-i spune, cu glas sfârșit:

— Nadia, mai fă-mi un ceai! Mă... mă simt cam slăbit!

Krasnuhin scrie până la ora patru, și ar scrie bucuros și până la șase dacă nu i s-ar fi epuizat tema. Cochetăria și grațiile pe care le face față de sine însuși și față de obiectele neînsuflețite, departe de orice ochi iscoditori și indiscreți, despotismul și tirania pe care le exercită asupra micului furnicar aruncat de soartă sub oblăduirea lui – acestea sunt sarea și mierea vieții sale. Și trebuie să știți că despotul de aici, de acasă, nu seamănă deloc cu omulețul mărunț, umilit, tăcut și incapabil pe care ne-am deprins să-l întâlnim prin

redacții!

— Sunt așa de obosit, încât nu cred că o să pot dormi... zice el culcându-se în pat. Munca noastră, această blestemată și ingrătă muncă silnică, nu obosește atât trupul, cât sufletul... Ar trebui să iau un pic de bromură de potasiu... Of, numai Dumnezeu știe că dacă n-ar fi familia, de mult aș fi lăsat dracului meseria asta... Să scrii la comandă! E groaznic...

Krasnuhin doarme până la ora douăsprezece sau chiar până la unu, somn adânc și sănătos... O, și cum ar mai dormi încă, ce visuri ar visa și ce avânt și-ar lua dacă ar ajunge un scriitor vestit, un redactor cunoscut, sau măcar un editor de seamă!

— Tata a scris toată noaptea! șoptește nevasta lui, făcând o mutră speriată. Ssst!

Nimeni nu îndrăznește să vorbească, să umble, să bocănească. Somnul lui e sfânta-sfintelor, a cărei profanare vinovatul ar plăti-o scump...

— Ssst! se aude prin casă. Ssst!

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki”, 1886, nr. 46, 15 noiembrie. Semnată: A. Cehonte. A intrat în culegerea „Vorbe nevinovate”, Moscova, 1887, și în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

În vederea includerii în culegerea de opere, schița a suferit modificări stilistice.

Visuri

Doi vătășei – unul voinic, cu barba neagră și cu picioarele scurte, atât de scurte încât, dacă te uiți la el de la spate, ai impresia că încep mult mai jos decât la ceilalți oameni, și altul lung, slab și drept ca o prăjină, cu o bărbuță rară, de un roșu închis – escortează spre capitala județului un vagabond care și-a uitat obârșia. Cel dintâi merge legănat, se uită când la dreapta, când la stânga, mestecă între dinți când un pai și când marginea mânecii, se bate cu palma peste șolduri și mormăie nu știu ce pe nas. Într-un cuvânt, are înfățișarea unui om nepăsător și lipsit de seriozitate. Celălalt în schimb, cu toată fața suptă și umerii înguști, arată a fi om așezat, grav și cumpănit. Iar prin alcătuirea și prin înfățișarea lui, aduce cu popii de credință veche sau cu ostașii zugrăviți pe icoanele de demult, căroră, „spre mai multă înțelepciune, Dumnezeu le-a mai adăugat o bucățică de frunte” – adică e chel, ceea ce sporește încă asemănarea de care am vorbit. Pe cel dintâi îl cheamă Andrei Ptaha⁹⁵, pe cel de al doilea Nikandr Sapojnikov⁹⁶.

Individul pe care îl escortează nu se potrivește câtuși de puțin cu imaginea pe care ne-o facem de obicei despre vagabonzi. E firav, puținel la trup, slăbănog și bolnăvicios. Trăsăturile feței lui sunt mici, șterse și cu totul nelămurite, sprâncenele rare, privirea supusă și blândă, iar mustățile abia îi mijesc, cu toate că omul pare trecut de treizeci de ani. Pășește cu sfială, încovoiat, cu mâinile vârâte adânc în mâneci. Gulerul ros al paltonului de postav – un

palton care nu pare a fi de țăran – e ridicat până la marginea șepcii, așa că numai năsucul lui roșu îndrăznește să privească lumina zilei. Vorbește cu un glas subțire și dulceag, tușind mereu ca să și-l dreagă. E greu, foarte greu să crezi că ar fi un vagabond care-și ascunde numele. Mai curând ai zice că e vreun fecior de popă căzut în mizerie și uitat de Dumnezeu, sau vreun pisar dat afară din slujbă pentru beție, sau băiatul ori nepotul vreunui negustor care a vrut să-și încerce slabele puteri pe târâmul actoricesc și acum se află în drum spre casă, ca să joace ultimul act din parabola fiului rătăcitor... Sau poate, judecând după răbdarea stupidă cu care se luptă cu noroiul toamnei, e un fanatic, un frate călugăr din cei ce cutreieră mănăstirile rusești în căutarea acelei „vieți pașnice și neprihănite”, pe care n-o poate afla nicăieri...

Drumeții merg de mult, dar li se pare că stau pe loc, că nu pot să se desprindă de același petic de pământ. Într-adevăr, în fața lor sunt cam vreo cinci stânjeni de drum acoperit cu noroi negru, în spatele lor cam tot pe-atâta, iar mai departe, oriunde îți întorci privirea, nu vezi decât un zid de ceață albă. Merg de atâta timp, însă drumul e același, zidul de ceață e la aceeași depărtare, iar peticul de pământ e neschimbat. Doar din când în când se arată pentru o clipă un bolovan alb și colțuros, un șanț, un braț de fân căzut din cine știe ce căruță, licărește pentru câteva clipe o băltoacă mare și tulbure, sau se ivește pe neașteptate o umbră cu contururi nelămurite. Dar cu cât se apropie drumeții de ea, cu atât se face mai mică și mai întunecată, iar când ajung aproape de tot – le iese înaintea un stâlp care indică verstele, aplecat pe o rână și cu cifrele șterse, sau un mestecăn tinerel și plăpând, ud și golaș ca un cerșetor din marginea drumului. Cele câteva frunze îngălbenite ale mestecănelui șoptesc ceva încetisor, una dintre ele se desprinde și cade, alene, la pământ... Apoi iarăși ceața, noroiul și iarba cafenie de pe tăpșane... De firele de iarbă atârnă lacrimi grele și amărâte. Nu sunt lacrimile de bucurie liniștită, cu care plânge pământul atunci când întâmpină sau petrece soarele strălucitor de vară și cu care potolește, în zori, setea prepelițelor, a

cristeilor și a sitarilor subțiri și cu ciocuri lungi! Picioarele drumeților se înfundă în noroiul gros și lipicios. Fiecare pas cere eforturi...

Andrei Ptaha e oarecum tulburat. Se uită cu ochi iscoditori la vagabond, încercând să înțeleagă cum e cu puțință ca un om ca toți oamenii și în toate mințile să nu știe cum îl cheamă!

— Mă rog, ești pravoslavnic? îl întreabă el.

— Pravoslavnic, îi răspunde blajin vagabondul.

— Hm!... vasăzică, ești botezat?

— Păi, cum altfel? Doar nu sunt turc. Mă duc la biserică, mă spovedesc, nu mănânc de fruct când nu se cuvine... Țin *lerigia* după tipic...

— Atunci, cum îți spune?

— Spune-mi cum vrei, flăcăule!

Ptaha ridică din umeri și, grozav de nedumerit, se plesnește cu palmele peste șolduri. Celălalt vătăjel, Nikandr Sapojnikov, tace grav. El nu e atât de naiv ca Ptaha și cunoaște foarte bine, pesemne, pricinile care-l fac pe pravoslavnicul acela să-și ascundă numele. Fața lui expresivă e aspră și lipsită de prietenie. Merge puțin mai la o parte, nu se coboară până într-atât încât să se amestece în vorbăria goală a tovarășilor lui de drum și pare că vrea cu tot dinadinsul să dovedească tuturor, până și ceții, că el e om așezat și cu judecată.

— Dumnezeu să te mai înțeleagă cine ești! nu-l slăbește Ptaha pe vagabond. Să zic că ești țăran – nu arăți a fi țăran; să zic că ești boier – nici a boier nu semeni. Mai degrabă pari a fi ceva între ăștia doi, la mijloc... Mai deunăzi, când îmi spălam ciururile la iaz, am prins o salamandă. Uite numai atâtica era, cât degetul! Și învârstată și cu coadă... La început am crezut că-i un pește, dar când mă uit mai bine – plesni-i-ar ochii de spurcăciune – văd că are lăbuțe. C-o fi fost pește, c-o fi fost salamandă – numai dracu' știe ce dihanie o fi fost... Așa și cu tine.. Ce neam de om ai fi fiind?

— Îs mujic de felul meu, oftează vagabondul. Maică-mea se trăgea din iobagi. E drept că nu semăn a mujic, pentru că așa mi-a

fost soarta, om bun ce ești... Maică-mea a fost dădacă într-o casă boierească și a avut parte de tot felul de bucurii. Și se înțelege că, fiind carne din carnea ei și sânge din sângele ei, mi-am trăit și eu viața pe lângă curtea aceea boierească. Maică-mea mă alinta, mă răsfața și ținea morțiș să scoată din mine, mujic prost, un om mai de seamă. Dormeam în pat, mâncam în fiecare zi mâncare adevărată și purtam pantaloni și cizmulițe scurte, întocmai ca cuconașii de la curte. Mâncam și eu ce mânca și mama. Iar când se întâmpla să-i dea boierii de câte-o rochie, apoi pe mine mă îmbrăca întâi... Bine am mai trăit, n-am ce zice! Ce de-a mai cofeturi și ce de-a mai turtă dulce mâncam! Dacă le-aș avea acum și le-aș vinde, aș putea să-mi cumpăr un cal bun! M-a învățat biata maică-mea și carte, m-a crescut de mititel în frica lui Dumnezeu și m-a deprins să mă port cuviincios, așa că nici astăzi n-ai să auzi din gura mea vreo vorbă necioplită, de mujic... Și să mai știi, flăcăule, că eu votcă nu beau, de îmbrăcat mă îmbrac curățel și mă pot „întreține” cu cinste chiar într-o societate aleasă... Dacă maică-mea mai trăiește, săracuța, să-i dea Dumnezeu sănătate, iar dacă a murit, odihnește-i, Doamne, sufletul în împărăția ta, acolo unde dreptii se odihnesc!

Vagabondul își descoperă capul cu păr rar și aspru, își ridică ochii spre cer, își face cruce de două ori.

— Așaz-o, Doamne, la loc de odihnă, la loc cu verdeață! urmează el cu un glas tăragănat mai mult de femeie bătrână decât de bărbat. Învrednicește-o, Doamne, de mila ta pe roaba ta Xenia! Să nu fi fost maică-mea, eram și astăzi în rând cu mujicii cei proști și fără pricepere! Pe când acum, flăcăule, orice m-ai întreba, eu pe toate le știu: și scrisul cel lumesc, și pe cel bisericesc, și rugăciuni de tot felul. Cunosc și catehismul. Iar viața mi-o duc așa cum scrie la sfânta scriptură... Nu obijduiesc pe nimeni, trupul mi-l păstrez curat și neprihănit, țin posturile și mă așez la masă când se cuvine. Unii oameni nu găsesc bucurie decât în votcă și-n vorbe de clacă. Pe când eu, dacă am vreme, mă așez într-un colț și citesc câte-o cârtică. Citesc și plâng, plâng întruna...

— Și de ce plângi?

— Pentru că tot ce scrie în cărți e de jale... Se întâmplă uneori să dai numai cinci copeici pentru o cârtică de astea, dar de plâns, apoi plângi și oftezi până nu mai poți.

— Tată-tău mai trăiește? îl întreabă Ptaha.

— Nu știu, flăcăule. Că eu nu l-am cunoscut pe tata. De ce să nu spun drept? Cred că sunt copil din flori. Maică-mea și-a trăit viața numai pe lângă boieri, n-a vrut să ia un mujic prost...

— Și s-a încurcat cu vreun boier! râde Ptaha.

— Drept e că n-a rămas fată mare. Era femeie credincioasă și cu frica lui Dumnezeu, dar fecioria nu și-a păstrat-o. E păcat, fără îndoială, mare păcat, ce să mai vorbim! în schimb, poate că în venele mele curge sânge de boier... Poate că-s mujic numai cu numele, dar de drept sunt boier.

Toate acestea, „boierul” le spune cu glas domol și dulceag de tenor, încrețindu-și fruntea îngustă și trăgând aerul, cu un fel de scârțâit, pe nasul lui mic, roșu și înghețat. Ptaha îl ascultă, se uită la el mirat, numai cu coada ochiului, și ridică iarăși din umeri.

După ce mai merg așa vreo șase verste, vătășei și vagabondul se așază pe un tăpșan, să se odihnească.

— Câinele, că-i câine, și tot știe cum îl cheamă, bombănește Ptaha. Iaca, numele meu e Andriușka, al lui e Nikandr, și fiecare om își are numele lui sfânt, pe care nu poate cu niciun chip să-l uite! Cu niciun chip...

— Cine are nevoie să știe cum mă cheamă pe mine, și pentru ce anume?... oftează vagabondul, sprijinindu-și obrazul în pumn. Ce folos aș avea eu din asta? Înțeleg dacă mi s-ar îngădui să mă duc unde vreau... Dar așa, ar fi și mai rău decât acuma... Eu, frați pravoslavnici, cunosc legea. Iaca, în clipa de față nu sunt decât un vagabond care nu știe nici cum îl cheamă, nici de unde se trage. În cazul cel mai rău, ar putea să mă condamne la deportare în Siberia de răsărit și, pe deasupra, să-mi mai dea și vreo treizeci, sau poate chiar patruzeci de vergi... Dar dacă le-aș spune numele meu adevărat, atunci m-ar trimite din nou la muncă silnică. Știu eu ce știu!

— Cum, adică? Ai fost osândit la muncă silnică?

— Am fost, prietene dragă... Patru ani am umblat tuns chilug și am purtat lanțuri...

— Pentru care vină?

— Pentru că am ucis, om bun ce ești! Pe când eram băietan de vreo optsprezece ani, maică-mea a turnat din greșeală în paharul boierului șoricioaică în loc de bicarbonat. Știi, în cămară erau tot felul de cutiuțe, așa că nu i-a fost greu să se încurce...

Vagabondul oftează, clatină din cap, apoi urmează:

— Maică-mea era femeie cu credință în Dumnezeu, însă cine poate să știe?... Că sufletul omului e ca un codru nestrăbătut. Poate că a făcut-o din nebăgare de seamă, dar poate că n-a putut să mai îndure năduful că boierul își luase pe lângă el altă slujnică... Poate că i-a turnat șoricioaica înadins... asta numai Dumnezeu o știe! Eram tânăr pe-atunci și nu le înțelegeam chiar pe toate... Mi-aduc aminte că boierul își luase, ce-i drept, altă țiitoare și că maică-mea era tare amărâtă din pricina asta. Dacă nu mă înșel, judecata a ținut doi ani... Mama a fost osândită la douăzeci de ani muncă silnică, iar eu, minor fiind, numai la șapte.

— Dar pe tine, pentru ce te-a osândit?

— Ca părtaș. Că eu i-am dus boierului paharul. Așa era rânduiala: maică-mea îi pregătea bicarbonatul și eu i-l duceam. Numai să știți, fraților, că toate astea eu vi le spun creștinește, ca în fața lui Dumnezeu. Însă voi să nu suflați nimănui nicio vorbă...

— Ei, asta-i! Pe noi nu ne întreabă nimeni, îi răspunde Ptaha. Cum s-ar zice, ai fugit de la ocnă?

— Am fugit, prietene dragă. Am fugit atunci vreo paisprezece oameni... Să le dea Dumnezeu sănătate că m-au luat și pe mine! Acuma, judecă și tu, flăcăule: ce nevoie am eu să le spun cum mă cheamă? Dacă le spun, au să mă trimită înapoi la ocnă! Și, te întreb, semăn eu a ocnăș? Sunt om șubred și bolnăvicios, țin mult la curățenie și când e vorba de mâncare, și când e vorba de dormit. Când mă rog lui Dumnezeu, îmi place să aprind ori candela, ori o lumânare și în jurul meu să fie liniște. Iar când fac mătânii, să nu văd pe podea nici gunoaie, nici scuipături! Pentru maică-mea, eu fac câte patruzeci de mătânii dimineața și câte patruzeci seara...

Vagabondul își scoate șapca și-și face semnul crucii.

— N-au decât să mă deporteze în Siberia de răsărit, zice el. De asta nu mi-e frică mie!

— Cum adică? E mai bine acolo?

— Ei, e cu totul altceva! La ocnă stai ca racul în paner: înghesuială, îmbulzeală, îngrămădeală, de nu poți nici să-ți tragi sufletul! Un adevărat iad! Să te păzească Maica Precista de asemenea pacoste! Ești tâlhar, de cinste tâlhărească ai parte. Mai rău ca un câine! Nimic nu ți-e ca lumea: nici mâncarea, nici somonul. Ba nici să te rogi lui Dumnezeu n-ai chip! Pe când în deportare, se schimbă vorba. Dacă mă deportează, îndată ce ajung acolo mă înscriu în obștea satului, în rând cu băștinașii. După lege, stăpânirea e datoare să-mi dea un lot de pământ... da, așa-i! Se zice că pe-acolo pământul e mai ieftin ca zăpada: poți să iei cât îți pofteste inima! Și, cum spuneam, or să-mi dea și pământ de arătură, și de grădină, și de casă... Și am să încep și eu, ca oamenii, să ar, să semăn... am să-mi înjgheb o gospodărie... am să cresc vite, oi, câini, am să-mi fac și prisacă... Trebuie să-mi caut și un motan siberian, să nu-mi roadă avutul șoarecii și guzganii. Am să-mi ridic casă de bârne, fraților, și am să-mi cumpăr icoane... Iar dacă o vrea Dumnezeu, poate că am să mă însor și să am copii...

Vagabondul aiurează înainte fără să se uite la vătășei, ci undeva, într-o parte. Oricât de nesăbuite sunt visurile lui, le mărturisește atât de sincer și din adâncul inimii, încât ar fi greu să nu-l crezi. Gura mică i se strâmbă într-un zâmbet, iar fața, și ochii, și năsul lui capătă o expresie încremenită, prostită parcă, la gândul dulce al acelei fericiri îndepărtate. Vătășei îl ascultă și-l privesc cu gravitate și nu fără simpatie. Îl cred și ei.

— Nu mi-e frică mie de Siberia, vorbește înainte vagabondul. Că doar Siberia e tot Rusia și are același Dumnezeu și același țar. Și în Siberia se vorbește tot creștinește, cum vorbim noi acum. Acolo e mai multă bogăție și oamenii duc o viață cu mult mai îndestulată. Da, toate-s mai bune acolo... Să luăm, de pildă, râurile. Cele din Siberia sunt mult mai bogate decât cele de

pe-aici! Este în ele atâta pește, atâta sălbăticiune de asta, cu nemiluita! Iar pentru mine, fraților, cea mai mare bucurie e să prind pește! Poți să nu-mi dai nici pâine, numai să mă lași să stau cu undița. Pe cinstea mea! Mă pricep să pescuiesc și cu undița, și cu leasa, știu să pun și vârșe... iar când se pornește gheața, apoi pescuiesc cu năvodul... Nu prea am eu puterea să trag năvodul, așa că dau cinci copeici vreunui mujic, de mă ajută... Și, Doamne, dacă ai ști ce bucurii îți aduce pescuitul! Când se întâmplă să-ți cadă vreun mihalț, sau vreun clean, ți se pare că ai văzut pe fratele-tău! Și să vezi că fiecare pește își are socoteala lui: pe unul îl prinzi cu momeală vie, pe altul cu râme, pe altul cu broaște sau cu greieri. Dar toate astea trebuie să le știi! Iaca, de pildă mihalțul. Mihalțul nu-i un pește chiar așa de gingaș, se mulțumește și cu ghigorț. Știucii îi place porcușorul, iar șalăului, fluturii. Nu-i mai mare bucurie decât să prinzi clenii la vaduri! Te bagi în apă fără pantaloni și dai drumul la vreo zece stânjeni din sfoara undiței – dar fără plumb, așa fel ca momeala, un fluture sau un gândac, să plutească pe deasupra. Și lași s-o ducă apa la vale. Iar cleanul atâta așteaptă și numai ce vezi că începe să smucească! Ei, dar trebuie să fii cu băgare de seamă să n-o șteargă afurisitul cu momeală cu tot! Așa că îndată ce l-ai simțit că apucă de cârlig, nu mai sta la gânduri și trage undița afară. Ehei, cât pește am prins eu în viața mea! Ceva de speriat! Pe vremea când umblam noi fugari, ceilalți rămâneau să se culce în pădure, numai mie nu-mi ardea de dormit, că mă trăgea ața spre râu... Iar râurile de pe-acolo erau largi și repezi și cu niște maluri prăpăstioase, de te apuca spaima! De-a lungul malurilor se înșirau păduri dese. Copacii erau așa de înalți, că numai cât te uitai la vârful lor și te prindea amețea! După prețurile de pe-aici, fiecare pin ar face măcar zece ruble...

Sub năvala visurilor lui învălmășite, a imaginilor încântătoare din trecut și a unor dulci presimțiri de fericire viitoare, bietul om nu mai scoate un cuvânt: își mișcă doar buzele, ca și cum ar vorbi în șoaptă cu el însuși. Zâmbetul fericit și prostesc nu i se mai stinge de pe față. Vătășii tac și ei. Cu capetele aplecate în pământ, rămân adânciți în gânduri... Și cât de dulce e să te

gândești așa – în liniștea toamnei, când ceața rece și mohorâtă ți se așterne peste suflet și-ți stă în fața ochilor ca un zid de închisoare, dovedindu-ți cât de mărginită e voința omenească – cât de dulce e să te gândești la râurile largi și repezi cu maluri prăpăstioase și întinse, la pădurile nepătrunse, la stepele fără sfârșit... Închipuirea îți arată, domol și liniștit, cum în faptul dimineții, când purpuriul zorilor nu s-a stins încă pe cer, un om numai cât o pată își face drum pe malul povârnit și pustiu. Pinii seculari, înalți cât niște catarge, care se îngrămădesc în terase pe amândouă malurile torentului, se uită cu asprime la omul acela slobod și parcă mârâie, încruntați. Rădăcini, bolovani uriași și tufișuri spinoase îi ațin calea, dar trupul pribeagului e puternic și sufletul lui plin de curaj: nu-i e frică nici de pini, nici de bolovani, nici de singurătate, nici de ecoul care se rostogolește repetându-i fiecare pas...

În mintea vătășeilor se înfiripează imaginile unei vieți slobode, a unei vieți de care n-au avut parte niciodată... Și numai Dumnezeu știe dacă imaginile acestea sunt rodul unor povești auzite cine știe când, sau sunt moștenite odată cu trupul și cu sângele de la înaintașii lor slobozi!

Cel dintâi care rupe tăcerea e Nikandr Sapojnikov, care n-a scos nicio vorbă până acum. Fie că pizmuiește fericirea iluzorie a vagabondului, fie că simte în adâncul sufletului că aceste visuri de fericire nu se potrivesc cu ceața cenușie și cu noroiul negru – el îi aruncă o privire aspră și-i spune:

— Așa o fi... Toate-s bune, frate, numai că nu ți-e dat ție să ajungi până la locurile acelea de libertate! Nu se poate. Ai să mai mergi vreo trei sute de verste și pe urmă ai să dai ortul popii. Nu vezi ce prăpădit ești? N-ai făcut decât șase verste și iaca, abia mai sufli!

Vagabondul se întoarce încet spre Nikandr și zâmbetul de fericire i se șterge de pe obraz. Se uită speriat și resemnat la fața gravă a vătăjelului, apoi, aducându-și parcă aminte de ceva, își pleacă fruntea în pământ. Tăcerea se lasă din nou... Toți trei rămân pe gânduri. Vătășeii se trudesă să cuprindă cu gândul ceea ce numai Dumnezeu ar putea să-și închipuie, și anume spațiul

acela înfricoșător care-i desparte de ținutul libertății. În vremea asta, în mintea vagabondului năvălesc imagini limpezi, mult mai înfricoșătoare decât spațiul: își amintește de nesfârșita procedură judecătorească, apoi îi trec pe dinainte, rând pe rând, închisorile de tranzit și cele de muncă silnică, bărcile pentru transportul ocnașilor, popasurile chinuitoare din drum, iernile groaznice, bolile, moartea tovarășilor...

Vagabondul clipește resemnat, își șterge cu mâneca fruntea pe care i-au apărut broboane mici de sudoare și suflă greu, ca și cum ar fi ieșit chiar atunci dintr-o baie peste măsură de fierbinte. Își șterge fruntea și cu cealaltă mânecă, apoi se uită speriat în jurul lui.

— Are el dreptate că n-ai să ajungi, întărește și Ptaha. Cât poți tu să mai mergi? Nu vezi că ești numai piele și oase? Eh, ai să mori, măi frate!

— Se înțelege că are să moară! Cum ar putea el să mai țină la drum? zice Nikandr. Eu gândesc că au să-l bage la *șpital* îndată ce ajungem... Să știi!

Omul care și-a uitat numele cercetează cu spaimă fețele aspre și nepăsătoare ale sinistrilor lui însoțitori și, fără să-și mai scoată șapca de pe cap, își face repede cruce, deschizând ochii mari... Tremură, scutură din cap – și deodată tot trupul lui e cuprins de spasme, ca o omidă pe care ai călcat-o cu piciorul...

— Ei, haide, e vremea s-o luăm din loc, zice Nikandr, ridicându-se. Ne-am odihnit destul!

Peste câteva clipe drumeții pleacă înainte pe drumul plin de noroi. Vagabondul s-a încovoiat și mai mult și și-a vârât și mai adânc mâinile în mâneci. Ptaha tace.

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea”, 1886, nr. 3849, 15 noiembrie, la rubrica „Pomelnicul de sâmbătă”. Semnată: An. Cehov. A intrat în culegerea „În amurg”, Sankt-Petersburg, 1887, și în edițiile următoare ale aceleiași culegeri. Societatea pentru știință de carte din Moscova a publicat povestirea fără modificări într-o broșură separată. A fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

În vederea includerii povestirii în culegerea de opere, Cehov a schimbat un

singur amănunt: în textul inițial, vagabondul fusese osândit la doisprezece ani de muncă silnică, nu la șapte, ca în versiunea definitivă. Povestirea s-a bucurat de o înaltă prețuire din partea lui D. Grigorovici (vezi nota privitoare la bucata „Agafia”).

Oameni de treabă

Trăia odată la Moscova un oarecare Vladimir Semionîci Leadovski. Absolvise facultatea de drept și era controlor la calea ferată. Însă, dacă l-ai fi întrebat cu ce se ocupă, fii sigur că o pereche de ochi mari și strălucitori te-ar fi privit deschis și senin prin *pince-nez*-ul de aur și un glas de bariton, domol, peltic și catifelat, ți-ar fi răspuns:

— Cu literatura!

După ce absolvise facultatea, Vladimir Semionîci publicase într-un ziar o notiță teatrală. De la notiță trecuse la rubrica bibliografică, iar după un an scria, în același ziar, foiletonul critic săptămânal. Dar un început ca acesta nu trebuie să ne facă să credem că Leadovski era un diletant, că scrisul lui avea un caracter ocazional și trecător. De câte ori îi vedeam făptura uscățivă și îngrijită, fruntea mare și pletele lungi, de câte ori îi ascultam perorațiile, aveam impresia că talentul lui scriitoricesc — independent de cum scria și de ce scria — era la el ceva organic, ceva ca bătăile inimii, și că fără îndoială acest talent, ca și întreaga lui activitate, se găseau în creierul lui sub forma unei excrescențe încă de pe vremea când era în pântecul mamei sale. Chiar și în mersul, chiar și în gesturile lui și în felul cum își scutura scrumul țigării, îi ghiceai toată activitatea de la „a” la „z”, cu toată vâlva pe care o stârnea, în toată plictiseala și în toată onestitatea ei. De asemenea recunoșteai în el scriitorul și atunci când, cu fața

animată, depunea o coroană pe sicriul vreunei celebrități, sau când, cu o expresie gravă și solemnă, aduna semnături pe vreo adresă oarecare. Patima lui de a căuta să-și facă cunoștințe printre scriitorii celebri, darul lui de a descoperi talente chiar și acolo unde nu erau, entuziasmul lui nezdrcinat, pulsul o sută douăzeci pe minut, necunoașterea vieții, agitația, într-adevăr femeiască, cu care solicita la concerte și la seratele literare ajutoare pentru tineretul studios, slăbiciunea lui pentru tineret – toate acestea i-ar fi creat reputația de „scriitor” chiar și dacă n-ar fi scris foiletoanele cu pricina.

Vladimir Semionîci era scriitorul căruia i se potriveau de minune cuvintele pe care el însuși obișnuia să le spună: „Noi suntem puțini!” sau: „Ce viață poate fi aceea fără luptă? înainte!” – deși nu se luptase niciodată cu nimeni și nu mersese niciodată înainte. De asemenea, nu te plictiseai cu el nici când începea să discute despre idealuri. În fiecare an, de ziua sfintei Tatiana, patronul universității se îmbăta turtă, cânta laolaltă cu ceilalți „gaudeamus” deși cam pe-alături de ton și, în timp ce cânta, fața lui strălucitoare de fericire și de sudoare părea că spune: „Uitați-vă, sunt beat, chefuiesc!” Dar și așa îi stătea bine.

Vladimir Semionîci era adânc încredințat că avea tot dreptul să scrie și că activitatea lui era îndreptățită. Nu-l chinuia nicio umbră de îndoială și părea a fi cât se poate de încântat de sine însuși. Un singur lucru îl mâhnea: că ziarul la care colabora avea abonați puțini și o reputație îndoielnică. Totuși era încredințat că mai curând sau mai târziu o să ajungă să se oploșească pe lângă o revistă mai voluminoasă, unde talentul lui o să se poată dezvolta în voie și unde o să arate el ce poate! Și în fața unor nădejdi atât de luminoase, ușoara lui mâhnire se risipea.

Ducându-mă mereu în casa acestui om simpatic, am cunoscut-o și pe sora lui, Vera Semionovna, care era doctoriță. Chiar de la început înfățișarea acestei femei m-a surprins: avea un aer din cale-afară de bolnăvicios și de istovit. Era tânără, bine făcută, cu trăsături regulate, deși cam din topor – însă, alături de fratele ei, vioi, elegant și plin de vervă, părea stângace, fără vlagă, fără urmă

de cochetărie și ursuză. Gesturile ei, felul ei de a zâmbi și de a vorbi aveau ceva de om chinuit, ceva rece și apatic, care o împiedica să placă. Oamenii o socoteau mândră și cam mărginită.

Mie însă îmi face impresia că Vera Semionovna se odihnea.

— Dragul meu, îmi spunea adesea fratele ei, oftând și dându-și părul peste cap cu un gest elegant – gest de scriitor. Să nu judeci niciodată omul după aparență! Uită-te la cartea asta: e mult de când am citit-o, acum e ferfeniță, ba chiar a început să mucegăiască și stă zvârlită în praf, ca un lucru de care nu mai ai nevoie. Dar încearcă numai s-o deschizi, că îndată te face să pălești și să verși lacrimi! Soră-mea e ca această carte: deschide-o, aruncă o privire în sufletul ei – și o să te apuce groaza! În trei luni Vera a îndurat atâtea câte n-ar încăpea într-o viață de om!

Vladimir Semionîci se uită repede împrejur, apoi mă apucă de mânecă și urmă, în șoaptă:

— Trebuie să știi că, după ce a terminat facultatea, sora mea s-a măritat din dragoste cu un arhitect. O adevărată dramă! Abia la o lună după ce s-au luat, bărbatul ei a murit de tifos exantematic. Și asta încă n-ar fi nimic. Dar se molipsise și ea de la el, și când, după ce s-a făcut bine, a aflat că Ivan al ei murise, a înghițit o doză zdravănă de morfină. Fără intervenția energică a prietenelor, Vera noastră de mult ar fi în rai! Și acum spune și dumneata, nu e o adevărată dramă? Și te mai întreb: nu găsești că sora mea e ca o ingenuă care și-a jucat până la sfârșit toate cele cinci acte ale vieții? Publicul e liber să mai stea și să asculte și vodevilul – însă ingenua trebuie să se ducă acasă și să se odihnească!

După trei luni de chinuri, Vera Semionovna se mutase la fratele ei. Profesiunea de medic nu era pe măsura puterilor sale, nu-i plăcea și o obosea. De altfel, nici nu făcea deloc impresia că s-ar pricepe în meserie și n-am auzit-o niciodată vorbind ceva în legătura cu medicina.

Se și lăsă de medicină, târându-și tinerețea searbădă în lene și tăcere, ca o întemnițată, mereu cu capul plecat și cu brațele căzute. Singurul lucru în fața căruia nu rămânea nepăsătoare și care îi lumina, cât de cât, amurgul vieții, era prezența fratelui ei, pe care-l

iubea. Îl iubea și pe el, iubea și arta lui, avea un adânc respect pentru foiletoanele pe care le scria. Iar dacă o întreba vreun cunoscut ce face Vladimir Semionîci, ea îi răspundea în șoaptă, de parcă se temea să nu trezească sau să tulbure pe cineva: „Scrie!...” De obicei, când fratele ei scria, Vera Semionovna se așeza lângă el și nu-și mai lua ochii de la mâna care ținea condeiul. În clipele acelea, părea un animal bolnav care se încălzește la soare...

Într-o seară de iarnă, Vladimir Semionîci stătea în birou, în fața mesei, și scria pentru ziar un foileton critic. Vera Semionovna se așezase lângă el și, ca de obicei, se uita la mâna lui. Criticul scria repede, fără să șteargă nimic și fără să se întrerupă. Se auzea scârțâitul peniței. Pe masă, lângă mâna care scria, era o revistă deschisă, groasă și cu filele proaspăt tăiate.

Revista publica o nuvelă din viața de la țară, semnată cu două inițiale. Vladimir Semionîci era încântat. Găsea că autorul avea un stil extraordinar, că în descrierea naturii aducea cu Turgheniev, că era sincer și cunoștea la perfecție viața mujicilor. Nici criticul nostru nu cunoștea această viață decât din cărți și din auzite, dar un sentiment lăuntric, ca și propria lui convingere, îl îndemna să ia de bun tot ce era scris în nuvelă. Și Vladimir Semionîci îi prevestea autorului un viitor strălucit, îl asigura că așteaptă cu mare nerăbdare sfârșitul nuvelei și așa mai departe.

— Strașnică nuvelă! zise el lăsându-se pe speteaza scaunului și închizând ochii de plăcere. Ideea e cât se poate de simpatcă!

Vera Semionovna se uită la el, căscă cu zgomot și deodată îi puse o întrebare cu totul neașteptată. Avea obicei, seara, să caște nervos și să-i pună întrebări neașteptate, fără nicio legătură cu ce vorbiseră până atunci.

— Volodea, îl întreabă, ce înseamnă „neîmpotrivirea la rău”?

— Neîmpotrivirea la rău?... repetă Vladimir Semionîci deschizând ochii mari.

— Da. Cum o înțelegi tu?

— Vezi, drăguță, închipuiește-ți că te atacă hoții sau bandiții și vor să te jefuiască. Iar tu, în loc să...

— Nu așa! Dă-mi o definiție logică...

— O definiție logică? Hm!... Cum să-ți spun? se încurcă Vladimir Semionîci. Neîmpotrivirea la rău înseamnă atitudinea pasivă față de tot ce, în sfera moralității, se numește *rău*...

După aceea Vladimir Semionîci se aplecă asupra mesei și începu să citească altă nuvelă. În această nuvelă, semnată de o scriitoare, era vorba de situația ilegală nenorocită a unei femei din lumea bună, nevoită să stea sub același acoperământ cu amantul ei și cu copilul nelegitim. Lui Vladimir Semionîci îi plăcea și tema nuvelei, pe care o găsea interesantă, și subiectul, și felul cum era scrisă. Rezumând pe scurt subiectul, Vladimir Semionîci alegea pasajele cele mai reușite, la care mai adăuga câte ceva de la el: „Cât de conforme sunt toate cu realitatea, câtă viață și câtă frumusețe peste tot! Autorul nu e numai un artist în ce privește forma, dar și un psiholog care știe să pătrundă în sufletul personajelor sale. Să luăm de pildă descrierea sugestivă a stării sufletești a eroinei când se întâlnește cu bărbatul ei...” și așa mai departe.

— Volodea! îi întrerupse Vera Semionovna avântul critic. Mă urmărește de ieri un gând ciudat. Mereu mă gândesc: ce s-ar alege de noi, dacă viața omenească ar fi clădită pe principiul neîmpotrivirii la rău?

— Fără îndoială că nu s-ar alege decât praf și pulbere! Neîmpotrivirea la rău ar lăsa frâu slobod instinctelor criminale, din care pricină n-ar rămâne pe pământ nimic, fără să mai vorbim de civilizație!

— Și ce ar rămâne atunci?

— Ar rămâne bașbuzucii și casele de toleranță! Cred că în foiletonul următor o să ating această problemă. Îți mulțumesc că mi-ai atras atenția.

Săptămâna următoare, prietenul meu își ținu promisiunea. Era prin anul optzeci, tocmai când, atât în societatea cât și în presa noastră, se dezbăteau probleme în legătură cu neîmpotrivirea la rău, cu dreptul fiecăruia de a judeca, de a osândi și de a se război, când câte unii din mediul nostru începeau să se lipsească de servitori, plecau la țară să se apuce de arat, nu mâncau carne și

renunțau la dragostea trupească.

După ce citi foiletonul fratelui său, Vera Semionovna rămase puțin pe gânduri, apoi ridică ușor din umeri.

— E foarte drăguț! zise ea. Totuși sunt încă multe lucruri pe care nu le înțeleg. De pildă, în „Soboreanî”⁹⁷ a lui Leskov este un grădinar, un om tare ciudat, care cultivă zarzavat pentru toată lumea: și pentru cei care cumpără, și pentru săraci, și pentru cei care fură. Mă rog, crezi că e logic ce face el?

După fața ei și după tonul cu care-i vorbise, Vladimir Semionîci înțelese că surorii lui nu-i plăcuse foiletonul. Și, poate pentru întâia oară în viață, simți tresărind în el amorul propriu de autor. Îi răspunse, nu fără enervare:

— Furtul e un fenomen imoral. A semăna pentru hoți înseamnă a le recunoaște dreptul la existență. Ce ai spune dacă, tipărind un ziar și planificându-i rubricile, nu aș avea în vedere numai intențiile cinstite, ci și, de pildă, șantajul? Pentru că, după logica acestui grădinar, ar trebui să rezerv o rubrică și șantajiştilor, adică celor cu intenții ticăloase! Nu-i așa?

Vera Semionovna nu-i răspunse. Se ridică de la masă, își târî alene picioarele spre divan și se întinse.

— Nu știu, nu pot să-ți răspund nimic... zise ea pe gânduri. Cred că ai dreptate, însă mie mi se pare — asta o simt — că în lupta noastră cu răul este ceva nesincer, ca și cum nu ne-am spune totul, ca și cum încă ne-am mai ascunde ceva... Știe Dumnezeu, dar poate că metodele pe care le folosim când încercăm să ne împotrivim răului sunt legate de anumite prejudecăți, care s-au înrădăcinat atât de adânc în noi, încât nu mai suntem în stare să ne scuturăm de ele și de aceea nici nu putem să le judecăm la adevărata lor valoare...

— Adică, cum vine asta?

— Nu știu cum să-ți explic... Poate că omul se înșală când crede că are dreptul și datoria să lupte împotriva răului, după cum se înșală, de pildă, când crede că inima are forma unui as de cupă... În lupta noastră cu răul poate că nu avem dreptul să procedăm prin forță, ci dimpotrivă, prin mijloace opuse forței. Așa, dacă tu ții să

nu-ți fure cineva tabloul acesta, nu-l mai păstra sub cheie, ci dăruiește-l!...

— Genial, într-adevăr genial! Prin urmare, dacă mi-aș pune în minte să mă însor cu o fată bogată, de negustor — atunci, ca să mă împiedece de a comite această ticăloșie, fata negustorului trebuie să se grăbească să mă ceară ea în căsătorie!

Fratele și sora au stat și au discutat până la miezul nopții fără să ajungă la niciun rezultat. Dacă un străin ar fi tras cu urechea la discuția lor, nu cred că ar fi înțeles nici ce voia unul, nici ce voia celălalt.

De obicei, serile stăteau acasă. N-aveau legături de prietenie cu alte familii și, de altfel, nici nu simțeau nevoia. La teatru se duceau numai când se jucau piese noi — așa obișnuiau scriitorii — iar la concerte nu se duceau pentru că nu le plăcea muzica...

— Poți să crezi ce vrei, îi mărturisi Vera Semionovna a doua zi, însă pentru mine problema e pe jumătate rezolvată. Sunt profund încredințată că nu am niciun motiv să mă împotrivesc răului, atunci când e îndreptat asupra mea personal. Vrea cineva să mă ucidă? N-are decât! Ucigașul n-o să fie mai bun numai pentru simplul fapt că eu mă apăr! Nu-mi rămâne acum decât să rezolv cea de a doua parte a problemei: ce atitudine trebuie să iau față de răul îndreptat asupra aproapelui meu?

— Până una-alta, vezi să nu iei câmpii, Vera! îi răspunse Vladimir Semionîci izbucnind în râs. După cât văd, neîmpotrivirea la rău a ajuns la tine un fel de obsesie!

Ar fi vrut să ia în glumă toate aceste discuții plictisitoare. Dar, fără să știe de ce, nu-i ardea de glumă, iar zâmbetul de pe fața lui era strâmb și acru. Cât despre Vera Semionovna, ea nu se mai așeza lângă el și nu-i mai urmărea mâna, cu adânc respect, când scria. Iar el simțea, seară după seară, că la spatele lui, pe divan, stătea întins cineva care nu era de aceeași părere cu el... Spinarea îi încremenea și-i înțepenea parcă, fiori de gheață îi străpungeau sufletul: amorul propriu de scriitor nu uită, nu iartă și nu știe ce e îndurarea. Iar sora lui fusese prima și singura ființă care scosese la iveală și zgândărise acel sentiment neliniștit care se poate asemui

cu o ladă mare plină cu porțelanuri: le despachetezi ușor, dar nu mai poți să le așezi la loc exact așa cum au fost...

Trecură așa săptămâni și luni. Sora lui tot nu renunța la ideile ei și nici nu se mai așeza lângă masa lui de scris. Odată, într-o seară de primăvară, Vladimir Semionîci stătea în birou și-și scria foiletonul. Tocmai analiza o nuvelă în care se povestea cum o învățătoare de la țară respinsese cererea în căsătorie a unui bărbat bogat și de condiție, care o iubea și pe care îl iubea, numai și numai pentru că măritișul ar fi silit-o să-și întrerupă activitatea pedagogică. Vera Semionovna stătea culcată pe divan, adâncită în gândurile ei.

— Doamne, ce plictiseală! zise ea întinzându-se. Cât de lănced și de fără niciun rost se scurge viața! Eu nu știu ce să mă fac, iar tu îți pierzi cei mai frumoși ani numai Dumnezeu știe cu ce! Stai și scotocești, ca un alchimist, prin tot soiul de vechituri de care nimeni nu mai are nevoie... O, Doamne, Dumnezeule!

Vladimir Semionîci scăpă condeiul din mână și-și întoarse încet ochii spre ea.

— Îmi vine să urlu de urât numai când mă uit la tine! urmă Vera Semionovna. Wagner din „Faust” scotea viermi din pământ. Dar cel puțin el căuta o comoară! Pe când tu, chiar viermi și cauți...

— Cam vag...

— Da, Volodea, zilele din urmă m-am gândit mult, mi-am frământat mintea și am ajuns la convingerea că ești un obscurantist și un tipicar incurabil! Gândește-te și tu, ce poate să-ți mai aducă munca ta conștiincioasă și cinstită? Spune, ce? De când s-a scos tot ce se putea scoate din maldărul de vechituri în care te încăpățânezi să scotocești! Oricât ai bate apa în piuă, oricât ai suci-o și ai învârti-o, mai mult decât au spus chimiștii tot n-ai să spui!...

— Aha, așa!... făcu Vladimir Semionîci, ridicându-se de pe scaun. E adevărat, toate sunt vechituri, deoarece ideile sunt veșnice. Dar ce e nou, după părerea ta?

— Odată ce te-ai apucat să muncești în domeniul ideilor, e treaba ta să născoci ceva nou! N-am să te învăț eu.

— Auzi: eu și alchimist! se mira și se indigna în același timp criticul, făcând ochii mici, a batjocură. Arta, progresul, astea-s alchimie?...

— Vezi tu, Volodea, am impresia că dacă voi, gânditorii, v-ați închina viața rezolvării marilor probleme, atunci și toate aceste chestiuni mărunte cu care îți frământă mintea acum s-ar rezolva de la sine, odată cu ele. Când te urci într-un balon să vezi orașul, fără să vrei vezi și câmpiile, și satele, și râurile... Când se extrage stearina, se obține ca produs accesoriu, și glicerina... Am impresia că gândirea contemporană s-a împotmolit și s-a oprit în loc: nu mai e decât o prejudecată fără vlagă și fără îndrăzneală, care se teme de orice zbor avântat, uriaș – așa cum ne temem noi să ne urcăm pe un munte înalt. Gândirea contemporană e conservatoare.

Asemenea discuții nu se putea să nu lase urme. Raporturile dintre frate și soră se înveninau pe zi ce trecea. Vladimir Semionîci nu mai era în stare să lucreze în prezența Verei și își ieșea din fire când o simțea stând culcată și uitându-se la spinarea lui. Iar Vera Semionovna ori se crispa ca de o suferință, ori se întindea pe divan atunci când el, nădăjduind să reînvie trecutul, încerca să-i împărtășească entuziasmul lui. Nu era seară să nu i se plângă de plictiseală și să nu deschidă vorba despre libertatea gândirii și despre tipicari. Târâtă de noile sale idei, căuta să-i demonstreze fratelui ei că munca în care se cufunda nu era decât o prejudecată, o încercare iluzorie a unor minți conservatoare de a face să dureze ceea ce își trăise traiul și acum trebuia să dispară. Nu mai sfârșea cu comparațiile. Vladimir Semionîci era tratat când de alchimist, când de rascolnic⁹⁸ convins, care mai curând moare decât să se lase înduplecat...

Încetul cu încetul, începu să se simtă o schimbare și în felul ei de viață. Era în stare să stea întinsă pe divan zile întregi și seară după seară, fără să facă nimic, fără să citească, adâncită în gândurile ei. În vremea asta își lua un aer înghețat și rigid, așa cum nu întâlnești decât la oamenii unilaterali și foarte credincioși. În același timp renunță la serviciile servitorilor: își deretica singură prin odaie și tot singură își curăța cizmulițele și-și scutura hainele.

Fratele ei nu se mai putea uita fără ciudă, ba chiar fără ură, la fața ei înghețată, când o vedea apucându-se de câte o treabă grosolană. În munca aceea, pe care o făcea totdeauna cu nu știu ce solemnități, Vladimir Semionîci vedea ceva silnic, ceva nefiresc — ceva în care era și ipocrizie, dar și oarecare cochetărie. Și știind că n-o s-o mai poată îndupleca prin puterea convingerii, o sâcâia și o provoca, întocmai ca un școlar.

— Susții teoria neîmpotrivirii la rău, dar te împotrivești faptului că am servitori! Încearcă el s-o ironizeze. Dacă a avea servitori e un rău, atunci de ce te împotrivești? Asta e lipsă de consecvență!

Vladimir Semionîci suferea, se indigna și de multe ori îi era chiar rușine, mai ales când sora lui începea s-o ia razna de față cu străinii.

— E îngrozitor, dragul meu!... îmi spunea el în taină, cu un gest de deznădejde. După cum vezi, ingenua noastră a rămas totuși să joace și în vodevil! S-a scrântit de-a binelea! O las în apele ei, să gândească ce o pofti. Dar de ce îmi vorbește, de ce mă tulbură? De ce nu se întreabă dacă sunt în stare s-o ascult? Și cum mă simt eu când îndrăznește, în fața mea, să facă sacrilegiul de a-și sprijini rătăcirea pe învățătura lui Hristos? Mă înăbuș, mă trec toate nădușelile când începe să-și predice învățătura încercând să răstălmăcească Evanghelia în folosul ei, dar trecând sub tăcere, înadins, capitolul cu izgonirea zarafilor din templu! Iată ce înseamnă, dragul meu, să ai o instrucție unilaterală, să fii, cu alte cuvinte, mărginit! Iată ce înseamnă să urmezi facultatea de medicină, care nu e în stare să-ți dea o cultură generală!

Într-o zi, întorcându-se de la serviciu, Vladimir Semionîci o găsi pe Vera Semionovna plângând. Stătea pe divan cu capul în piept, își frângea mâinile și lacrimi mari îi curgeau de-a lungul obrazilor. Inima bună a criticului se strânse de milă și se porni să plângă și el. Simți nevoia s-o mângâie, să-i ceară iertare, s-o ierte și să înceapă iarăși viața lor de altădată... Se lăsă în genunchi și-i sărută obrazii, mâinile, umerii... Ea zâmbi, cu un zâmbet ciudat și amar, iar el, nemaiputând de bucurie, sări în picioare, înșfăcă o revistă de pe masă și începu, cu aprindere:

— Ura! O să trăim din nou ca altădată, Verocika! Ajută-ne, Doamne, și binecuvântează-ne! Să vezi ce bucată am pregătit pentru tine! Hai s-o citim amândoi, să ne țină loc de șampanie pentru împăcarea noastră! E o bucată excelentă, grozavă!

— O, nu, asta nu... se sperie Vera Semionovna, împingând la o parte revista. Am și citit-o. Nu mai e nevoie, nu!

— Dar când ai citit-o?

— Acum un an... sau doi... Am citit-o demult și o cunosc, o cunosc!

— Hm!... Ești o fanatică! făcu fratele ei cu răceală, aruncând revista pe masă.

— Ba tu ești fanatic, nu eu! Tu!

Și Vera Semionovna izbucni din nou în lacrimi. Vladimir Semionîci stătea în fața ei, se uita cum i se zguduiau umerii de plâns și se gândea. Dar nu se gândea la chinurile singurătății prin care trece orice om care începe să gândească într-un fel nou, în felul său propriu, nici la suferințele inerente prefacerilor sufletești adânci, ci la arta lui ofensată, la amorul lui propriu rănit.

Din ziua aceea începu să se poarte cu ea cu un fel de nepăsare ironică. O îngăduia pe lângă el, așa cum îngădui bătrânele care ți se oploșesc în casă. Iar Vera Semionovna încetă de a mai discuta cu el și, la toate ironiile, sâcâielile și încercările lui de a o îndupleca, răspundea cu o tăcere îngăduitoare, care îl scotea și mai mult din fire.

Într-o dimineață de vară, Vera Semionovna intră la fratele ei, îmbrăcată de drum și cu o geantă petrecută pe după umăr, și-l sărută cu nepăsare pe frunte.

— Dar încotro? se miră Vladimir Semionîci.

— Plec în gubernia N., unde se fac vaccinări împotriva variolei.

Fratele ei ieși s-o petreacă până în stradă.

— Ia te uită ce i-a trăsnet prin minte, zăpăcitei!... bombănea el. N-ai nevoie de bani?

— Nu, mulțumesc. Rămâi cu bine.

Îi strânse mâna și plecă.

— De ce nu iei o birjă? îi strigă din urmă Vladimir Semionîci.

Doctorița nu-i răspunse. El se uită după ea, se uită la mantila ei de ploaie uzată, la trupul ei care se legăna alene – apoi oftă silnic, fără să simtă niciun pic de milă. Sora lui nu mai era acum pentru el decât o străină. De altfel nici el nu era pentru ea decât un străin. În orice caz, Vera Semionovna nu întoarse capul nici măcar o singură dată.

Îndată ce se înapoie în odaia lui, Vladimir Semionîci se așază la masă și începu să-și scrie foiletonul.

De atunci n-am mai văzut-o niciodată pe Vera Semionovna. Pe unde o fi acum, nu știu. Iar Vladimir Semionîci a continuat să-și scrie foiletoanele, să depună coroane, să cânte „gaudeamus” și să facă intervenții pentru „casa de ajutor reciproc a colaboratorilor de la publicațiile periodice din Moscova”.

Într-o zi se îmbolnăvi de congestie pulmonară. Zăcu vreo trei luni, întâi acasă, apoi la spitalul Golițîn. De pe urma bolii, se alegea cu o fistulă la un genunchi. Se spunea că ar trebui să plece în Crimeea și se organizase chiar o colectă în folosul lui. Dar el n-a mai plecat în Crimeea. A murit. L-am înmormântat în cimitirul Vagankovskoie, pe partea stângă, unde sunt înmormântați artiștii și scriitorii.

Odată ne aflam câțiva scriitori la restaurantul Tatarski. Le-am spus că fusesem de curând la cimitirul Vagankovskoie și că vizitasem mormântul lui Vladimir Semionîci. Mormântul era păraginit, movilița de țărână se făcuse una cu pământul, iar crucea se prăvălise... Avea nevoie de îngrijire, iar pentru asta ar fi trebuit să adunăm câteva ruble...

Dar cei de față m-au ascultat cu nepăsare, nu mi-au răspuns niciun cuvânt și n-am putut aduna nici măcar o copeică. Nimeni nu se mai gândea la Vladimir Semionîci. Îl uitaseră cu desăvârșire.

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea”, 1886, nr. 3856, 22 noiembrie, la rubrica „Pomelnicul de sâmbătă”. Titlul: *Sora*. Semnată: An. Cehov. A fost inclusă în Culegerea de opere din 1901, vol. VI. Publicăm textul din 1901.

La includerea în culegerea de opere, povestirea a fost mult redusă. Așa, i s-au scos pasaje întregi din discuțiile cu privire la „neîmpotrivirea la rău”, s-au

scos unele amănunte în caracterizarea personajelor și s-au făcut numeroase modificări stilistice.

Un „eveniment”

Dimineața, prin horbota de gheață care acoperă geamurile, se strecoară în odaia copiilor lumina sclipitoare a soarelui. Vanea, un băiețel de vreo șase ani, tuns, cu nasul cât un bumb, și Nina, surioara lui, o fetiță de patru anișori, cârlionțată, dolofană și mult prea mică pentru vârsta ei, se trezesc și se uită urât unul la altul printre zăbrelele pătucurilor.

— U-u-u, nerușinaților, face dădaca. Oamenii cumsecade de mult și-au băut ceaiul, și voi nici n-ați făcut încă ochi!...

Razele soarelui se zbenguie vesele pe covor, pe pereți și pe fusta dădacei, de parcă îi îmbie la joc, dar copiii nici nu se uită la ele. S-au sculat îmbufnați. Nina face bot, își ia o mutră acră și începe, prelung:

— Cea-ai! Dădacă, vreau cea-ai!

Vanea își încrețește fruntea și se gândește de ce să se lege ca să urle și el. A și început să clipească des, ba și-a deschis și gura, dar chiar în clipa aceea se aude din salon glasul mamei:

— Să nu uitați să dați lapte pisicii, că are pui!

Lui Vanea și Ninei li se lungesc fețele... Se uită nedumeriți unul la altul, apoi chiuie amândoi deodată, sar din pătucuri și, umplând casa cu țipete asurzitoare, aleargă la bucătărie desculți și numai în cămășuțe.

— A fâtat pisica! urlă ei. A fâtat pisica!

Sub banca din bucătărie e o lădiță, nu prea mare, cu care aduce

Stepan cocsul când se face focul în cămin.

Din lădița aceea își întinde capul o pisică. Mutrișoara ei cenușie arată că e peste măsură de obosită, iar ochii verzi, cu pupile negre și înguste, se uită languros și dulce... Chipul ei parcă spune că, spre a fi pe deplin fericită, ar trebui să fie acolo și „el”, tatăl copiilor, căruia i s-a dăruit toată... Ar vrea să miaune, și chiar deschide gura, dar din gâtlejul ei nu iese decât un fel de sâsâit... Deodată, se aud pisoii scâncind.

Copiii se lasă pe călcâie în fața lădiței și, nemișcați, cu răsuflarea tăiată, se uită la pisică... Sunt mirați, sunt uluiți și nici nu aud cum îi ceartă dădaca lor, care s-a luat după ei. În ochi le strălucește cea mai curată bucurie.

În educația și în viața copiilor, animalele domestice joacă un rol neînsemnat dar, fără îndoială, binefăcător. Care dintre noi nu-și amintește de dulăii voinici și generoși, de cățelușele leneșe de salon, de păsărelele care mureau captive în colivii, de curcanii înguști la minte dar îngâmfați, de pisicile bătrâne și blânde, care ne iertau când, ca să facem haz, le călcam pe coadă până nu mai puteau de durere? Ba uneori am impresia că răbdarea, devotamentul, îngăduința atotiertătoare și sinceritatea, însușiri proprii animalelor noastre domestice, influențează mintea copilului mult mai puternic și mai cu folos decât morala plictisitoare a vreunui Karl Karlovici oarecare, uscățiv și palid, sau decât explicațiile nebuloase ale vreunei guvernante care încearcă să le demonstreze copiilor că apa e compusă din hidrogen și oxigen.

— Uite cât sunt de mititei! se miră Nina, făcând ochii mari și izbucnind într-un hohot lung și vesel de râs. Parcă-s niște șoricuți!

— Unu, doi, trei... îi numără Vanea. Trei pisicuți: unul pentru mine, altul pentru tine și celălalt pentru altcineva.

— Murrrm... murrrm... toarce lehuza, încântată de atâta atenție. Murrrm...

După ce se satură să se tot uite la ei, copiii scot pisoii de sub pisică și încep să se joace cu ei, apoi, nemulțumiți numai cu atât, îi iau în poalele cămășuțelor și fug în casă strigând:

— Mamă, a fătat pisica!

Mama e în salon cu un domn necunoscut. Văzându-și copiii nespălați, dezbrăcați și cu poalele cămășilor ridicate, se rușinează și-i fulgeră cu ochii.

— Lăsați jos cămășutele, nerușinaților! strigă ea. Și ștergeți-o de aici, că de nu, vă pedepsesc!

Dar copiii nu se uită nici la amenințările mamei, nici la prezența străinului. Așază pisoii pe covor și fac o larmă de te asurzesc. Pisica se învârte în jurul lor și miaună, de parcă se roagă. Când, ceva mai târziu, dădaca îi duce în odaia lor și-i îmbracă, îi pune să-și facă rugăciunea și să-și bea ceaiul, copiii scapără de neastâmpăr să termine cât mai repede cu toate aceste ocupații prozaice, ca să alerge din nou la bucătărie.

Obligațiile și jocurile obișnuite trec pe ultimul plan.

Prin simplul fapt că au venit pe lume, pisoii pun totul în umbră: ei sunt acum noutatea vie, evenimentul zilei! Dacă li s-ar propune, lui Vanea sau Ninei, câte un pud de bomboane sau câte o mie de piese de argint de câte zece copeici pentru fiecare pisoi, ei ar refuza schimbul fără să stea o clipă la îndoială. Cu toate protestele indignate ale dădacei și ale bucătăresei, copiii rămân până la prânz în bucătărie, lângă lădiță, făcându-și de lucru cu pisoii. Fețele lor sunt grave, serioase și arată o adâncă îngrijorare. Pe ei nu-i preocupă numai prezentul, ci și viitorul pisoilor. Până la urmă hotărâsc că un pisoi trebuie să rămână în casă, cu pisica cea bătrână, ca s-o consoleze, altul să meargă cu ei la țară, iar al treilea să stea în beci, unde sunt grozav de mulți guzgani.

— Bine, dar de ce nu vor să se uite la noi? întreabă nedumerită Nina. Stau cu ochii închiși, ca cerșetorii cei orbi...

Acceași nedumerire îl tulbură și pe Vanea. Încearcă să deschidă ochii unui pisoi, pufăie și fosăie multă vreme, dar în zadar: operația nu reușește. Nu mai puțin îi neliniștește și faptul că pisoii refuză cu încăpățănare carnea și laptele cu care îi îmbie. Tot ce li se pune sub botișoare mănâncă mama lor cea cenușie.

— Hai să le facem căsuțe, propune Vanea. Să aibă fiecare căsuța lui, iar pisica să le facă vizită, pe rând...

Trei cutii de carton pentru pălării sunt așezate în trei colțuri ale bucătăriei. Copiii instalează în ele pisoii. Dar această despărțire de familie se dovedește a fi prea timpurie: păstrând mereu același aer alintat și iubitor, pisica trece de la o cutie la alta și-și aduce puii în culcușul lor cel vechi.

— Pisica li-e mamă, observă Vanea. Dar cine-o fi tatăl lor?

— Așa-i, cine o fi tatăl lor? repetă Nina.

— Fiindcă trebuie să aibă și tată, altfel nu se poate!

Vanea și Nina stau și chibzuiesc multă vreme cine să fie tatăl pisoilor. În cele din urmă bănuielile cad asupra unui cal mare, cu părul roșu închis și cu coada smulsă, care zace aruncat sub scară, în cămară, trăindu-și ultimele zile laolaltă cu tot soiul de alte jucării stricate. Copiii îl scot târâș de acolo și-l așază lângă lădiță.

— Bagă de seamă! îl amenință ei. Stai colea și vezi de pisoii, să se poarte frumos...

Toate acestea le fac și le spun cât se poate de serios, cu un aer de îngrijorare. Și afară de lădița cu pisoii, Vanea și Nina nu mai vor să știe de nimic. Fericirea lor e fără margini. Totuși trec și prin clipe grele, dureroase chiar.

Cu puțin înaintea prânzului, Vanea stă în biroul tatei și contemplă visător masa de lucru. Lângă lampă, pe foile de hârtie velină, se bâtaie un pisoi. Vanea îi urmărește fiecare mișcare, vârandu-i în botișor când un creion, când un chibrit... Deodată, în fața mesei răsare, ca din pământ, tata.

— Ce înseamnă asta? îi aude Vanea glasul mânios.

— Ăsta... ăsta... e un pisoi, tată...

— Lasă că-ți arăt eu ție pisoii! Ia te uită ce-ai făcut, netrebnicule! Mi-ai murdărit toată hârtia!

Spre marea nedumerire a băiatului, tata nu împărtășește dragostea lui pentru pisoii. Și, în loc să fie încântat și să se bucure, îl apucă de-o ureche strigând:

— Stepan, ia scârba asta de aici!

La masă, alt scandal! În timp ce se servește felul al doilea, se aude deodată un fel de scâncet. Toți încep să caute care-i pricina, până descopăr, ascuns sub șortul Ninei, un pisoi.

— Pleacă de la masă, Ninka! se înfurie tata. Iar cât despre pisoii, să-i aruncați imediat în groapa cu lături! Să nu mai văd scârbele astea prin casă!...

Vanea și Nina sunt îngroziți. Dacă îneacă pisoii în groapa cu lături, pe lângă cruzimea faptului, pisica și căluțul de lemn rămân fără copii, lădița rămâne goală și se spulberă toate planurile lor de viitor, ale acelui viitor fericit, când un pisoi va sta pe lângă bătrâna lui mamă, s-o consoleze, altul va merge cu ei la vila de la țară, iar al treilea va prinde guzgani în beci... Copiii încep să plângă și să-l roage pe tata să cruțe pisoii. În sfârșit tata se învoiește, dar cu o condiție: Vanea și Nina să nu mai calce prin bucătărie și să nu mai pună mâna pe pisoii...

După prânz, Vanea și Nina rătăcesc fără chef dintr-o odaie în alta. Faptul că n-au voie să se ducă la bucătărie i-a întristat grozav. Nu vor să-și mănânce dulciurile, fac mofturi și-i răspund urât mamei. Seara, când vine la ei unchiul Petrușa, îl iau la o parte și i se plâng de tata, care a vrut să arunce pisoii în groapa cu lături.

— Unchiu' Petrușa, îl roagă ei, spune-i mamei să aducă lădița cu pisoii în odaie la noi! Spune-i, te rog!...

— Bine, bine! face unchiul, dând din mâini ca să scape de ei. Am să-i spun!

De obicei, unchiul Petrușa nu vine singur. Odată cu el își face apariția și Nero, un danez mare și negru, cu urechile clăpăuge și cu coada vârtoasă ca un băț. Nero e totdeauna tăcut, morocănos și plin de sentimentul propriei lui demnități. Nu le dă lor, copiilor, nici cea mai mică atenție, iar când trece pe lângă ei, îi pocnește cu coada ca pe niște simple scaune! Copiii îl urăsc din adâncul sufletului, dar considerente de ordin practic îi fac, de data aceasta, să-și înfrângă ura.

— Știi ceva, Nina? zice Vanea deschizând ochii mari. Hai să-l facem pe Nero tatăl pisoilor, în locul calului! Calul e de lemn, iar Nero e viu...

Toată seara copiii așteaptă momentul când tata o să se așeze să joace vint și or să-l poată strecura pe Nero, pe nebăgate de seamă, în bucătărie... În sfârșit, iată că tata se așază la masa de joc, iar

mama, învârtindu-se în jurul samovarului, nu se uită la ei... A sosit clipa fericită...

— Haide! șoptește Vanea către surioara lui.

Dar tocmai atunci intră Stepan și anunță, râzând:

— Doamnă, Nero a mâncat pisoii!

Nina și Vanea se îngălbenesc și se uită cu spaimă la Stepan.

— Zău!... râde înainte lacheul. S-a dus la lădiță și gata, i-a mâncat!

Copiilor li se pare că toți ai casei trebuie să se alarmeze și să se năpustească asupra criminalului. Dar oamenii cei mari rămân liniștiți la locurile lor și nu fac altceva decât să se minuneze de pofta de mâncare a uriașului. Tata și mama râd... Nero se plimbă în jurul mesei, dă din coadă și se linge pe bot, satisfăcut... Numai pisica e neliniștită: trece din odaie în odaie, cu coada în vânt, se uită bănuitoare la oameni și miaună jalnic.

— Copii, sunt nouă trecute! E timpul să vă duceți la culcare! zice mama.

Vanea și Nina se culcă în paturile lor. Și multă vreme plâng, gândindu-se la pisica cea amărâtă și la Nero cel crud și nerușinat, pe care nimeni nu l-a pedepsit.

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, 1886, nr. 323, 24 noiembrie, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte. A fost publicată apoi, fără nicio modificare, în culegerea „În amurg”, Sankt-Petersburg, 1887, și în edițiile ei ulterioare în culegerea „Copiii”, Sankt-Petersburg, 1889, și în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

Oratorul

Într-o dimineață frumoasă avea loc înmormântarea lui Kirill Ivanovici Vavilonov⁹⁹, asesor de colegiu¹⁰⁰, decedat din pricina celor două boli atât de răspândite în țară la noi: nevasta rea și alcoolismul. Când cortegiul funebru plecă de la biserică spre cimitir unul dintre colegii răposatului, un oarecare Poplavski¹⁰¹, se urcă într-o birjă și plecă în goana mare la prietenul său, Grigori Petrovici Zapoikin¹⁰², un bărbat încă tânăr și totuși destul de cunoscut. Zapoikin, după cum poate că știu mulți dintre cititori, avea talentul rar de a improviza cuvântări la nunți, la aniversări și la înmormântări. Era în stare să vorbească oricând: și când se scula din somn, pe stomacul gol, și când era mort beat, și când îl scuturau frigurile. Discursurile lui curgeau ușor și fără poticneli, așa cum curge apa de ploaie pe burlan, dar în același timp erau și bogate: în vocabularul lui de orator găseai mai multe vorbe duioase decât gândaci de bucătărie într-un tractir! Vorbea totdeauna cu căldură, și atât de mult, încât uneori, mai cu seamă la nunțile de pe la negustori era nevoie să se recurgă la ajutorul poliției ca să-l facă să se oprească!

Poplavski îl găsi acasă.

— La tine am venit, frățioare! începu el. Îmbracă-te repede și hai cu mine. A murit unul dintr-ai noștri și-l petrecem chiar acum în drumul lui spre lumea cealaltă. Și, vezi bine, trebuie să-i spunem câteva baliverne, așa, de adio... În tine ne-am pus toată

nădejdea! Dacă ar fi murit vreunul mai mărunțel, nu te-am fi necăjit, dar e vorba de un secretar... de un stâlp de cancelarie, cum se zice. Și, oricum, parcă nu face să-l îngropăm așa, fără discurs, pe un moțat ca el!

— Aha, secretarul! căscă somnoros Zapoikin. Bețivanul acela, nu?

— Da, bețivanul. Or să ne dea și blinele, și gustări... or să-ți plătească și birja... Haide, sufletele! Trage-i și tu un discurs, colea, cât mai ciceronian, că n-o să-ți pară rău!

Zapoikin primi bucuros. Își zburli părul, își luă un aer melancolic și ieși în stradă cu Poplavski.

— L-am cunoscut pe secretarul vostru, zise el, urcându-se în birjă. Era o pușlama și o bestie, Dumnezeu să-l ierte, cum nu sunt mulți!

— Nu-i frumos să vorbești așa despre răposați, Grișa.

— Adevărat, ai dreptate: *aut mortuis, nihil bene*¹⁰³! Totuși, mare pehlivan era!

Prietenii ajunseră din urmă cortegiul funebru și se amestecară în mulțime. Răposatul era purtat încet, așa că până la cimitir cei doi prieteni avură tot timpul să intre în vreo trei tractire și să dea pe gât câte un păhăruț pentru odihna sufletului celui trecut în veșnicie.

La cimitir s-a oficiat prohodul. Soacra, nevasta și cumnata răposatului au plâns mult, după datină. Văduva chiar a strigat, în timp ce coborau sicriul în mormânt: „Lăsați-mă la el!” Dar nu și-a urmat soțul în groapă, amintindu-și, fără îndoială, de pensie. După ce așteptă să se facă liniște, Zapoikin făcu un pas înainte, îi învăluie pe toți cei de față într-o privire și începu:

— Să dăm crezare ochilor și urechilor? N-o fi oare un vis rău sicriul acesta, fețele acestea plânse, bocetele și suspinele? Dar, vai, nu e vis și văzul nu ne înșală! Acela pe care până mai ieri-alaltăieri îl vedeam atât de plin de viață, atât de tinerește proaspăt și nevinovat, acela care până mai ieri-alaltăieri, sub ochii noștri, își căra mierea ca o albină neobosită în stupul obștesc, pentru binele statului, acela care... o, da, chiar el, s-a prefăcut acum în pulbere,

în miraj imaterial... Moartea neînduplecată și-a lăsat asupra-i mâna ei rigidă, tocmai atunci când, cu toată vârsta lui înaintată era în plinătatea puterilor și a nădejdlor celor mai strălucitoare... Da, e o pierdere ireparabilă! Cine o să-l poată înlocui? Avem mulți slujbași de valoare, însă Prokofi Osipîci era unic! Devotat până în adâncul sufletului datoriei lui cinstite, el nu-și cruța puterile, nu dormea nopțile, era dezinteresat și incoruptibil... O, cât îi disprețuia el pe cei care încercau să-l corupă în detrimentul intereselor obștești, pe cei care, prin tot soiul de bunuri pământești ispititoare, încercau a-l îndupleca să-și uite datoria! Cine nu știe că Prokofi Osipîci își împărțea modestul lui salar colegilor mai săraci, și ați auzit singuri, mai adineauri, bocetele văduvelor și ale orfanilor care trăiau din binefacerile lui! Devotat datoriei și faptelor bune, el n-a știut în viață ce e bucuria. Ba, mai mult, a renunțat până și la fericirea unui cămin! Doar știți cu toții că a rămas holtei până la sfârșitul zilelor sale! Dar ca prieten, cine o să ni-l poată înlocui? Parcă-i văd fața rasă și plină de duioșie îndreptată spre noi cu zâmbetul acela blajin, parcă-i aud glasul blând, potolit și prietenos... Fie-ți țărâna ușoară, Prokofi Osipîci! Odihnește în pace, nobil și cinstit muncitor!

Zapoikin vorbea înainte, însă ascultătorii începuseră să şușotească. Discursul lui le plăcuse tuturor, storsese chiar și câteva lacrimi. Totuși, pe ici pe colo, li se păruse ciudat. În primul rând, nimeni nu înțelegea de ce oratorul îi spunea răposatului Prokofi Osipovici, când îl chema Kirill Ivanovici. În al doilea rând, știau cu toții că răposatul se războise toată viața cu nevasta lui legitimă – prin urmare nu putea să fie holtei. Iar în al treilea rând, Kirill Ivanovici avea o barbă deasă și roșcată pe care n-o răsesese în viața lui, așa că nimeni nu înțelegea de ce spusese oratorul că se purta bărbierit... Ascultătorii se uitau unul la altul, nedumeriți și ridicau din umeri.

— Prokofi Osipîci! striga oratorul inspirat, uitându-se în groapa deschisă. Chipul tău nu era frumos, ba era chiar urât, erai ursuz și aspru din fire, dar știam cu toții că sub învelișul acela înșelător bătea o inimă cinstită de prieten!

Curând, ascultătorii începură să observe și la orator un lucru ciudat: își ațintise privirea într-un anumit punct, frământându-se pe loc cu neliniște, și începuse să ridice și el din umeri. Deodată tăcu, deschise gura uluit și se întoarse către Poplavski:

— Ascultă, dar... trăiește! îi șopti, privindu-l îngrozit.

— Cine trăiește?

— Prokofi Osipîci, cine altul? Uite-l colo, lângă monumentul cela!

— Apoi, nici n-a murit! A murit Kirill Ivanîci!

— Bine, dar chiar tu mi-ai spus că a murit secretarul vostru!

— Așa și este, Kirill Ivanîci era secretarul nostru. Numai că tu, zăpăcit cum ești, ai încurcat lucrurile. E drept că și Prokofi Osipîci a fost secretar la noi, dar sunt doi ani de dând a trecut ca șef de birou la secția a doua.

— Dracu' să vă mai înțeleagă!

— De ce te-ai oprit? Dă-i înainte, că ne facem de râs!

Zapoikin se întoarse spre mormânt și, cu aceeași elocvență, își urmă cuvântarea întreruptă. Într-adevăr, lângă un monument stătea Prokofi Osipîci, un funcționar bătrân și cu fața rasă, uitându-se încruntat și furios la orator.

— Ce ți-a venit? râdeau funcționarii, în timp ce se întorceau cu Zapoikin de la înmormântare. Ai îngropat omul de viu!...

— Nu-i frumos, tinere! bombăni Prokofi Osipîci. Discursul dumitale poate că s-ar potrivi unui mort, dar pentru un om încă în viață e curată bătaie de joc! Gândește-te numai la toate câte le-ai spus! „Dezinteresat, incoruptibil, nu primește mită...” Asemenea lucruri nu se pot spune decât în batjocură despre un om care trăiește! Și pe urmă, domnule, nimeni nu te-a rugat să înșiri verzi și uscate despre figura mea. Nu-s frumos, sunt urât și-s așa cum sunt! Dar ce nevoie aveai dumneata să-mi expui mutra în văzul tuturor?... Ei nu, să știi că m-am supărat!

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki”, 1886, nr. 48, 29 noiembrie, cu subtitlul: (*Povestire*). Semnată: A. Cehonte. A fost cuprinsă în culegerea „În amintirea lui V. G. Bielinski”, Moscova, 1889. La Institutul de literatură (Casa Pușkin), de pe lângă Academia de științe a U.R.S.S., secția

manuscrise se păstrează manuscrisul original al povestirii, trimis de A. P. Cehov lui P. A. Efremov, redactorul acestei culegeri. A fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

O operă de artă

Ținând sub braț un pachet învelit în „Buletinul Bursei” numărul 223, Sașa Smirnov, unicul fiu al unei mame văduve, intră, făcând o mutră acră, în cabinetul doctorului Koșelkov¹⁰⁴.

— Aha, tânărul nostru cel simpatic! îl întâmpină doctorul. Ei, cum ne mai simțim? Ce mai e nou?

Sașa începu să clipească des, își duse mâna la inimă și zise, cu emoție în glas:

— Maică-mea vă trimite multe plecăciuni și mi-a dat în grijă să vă mulțumesc, Ivan Nikolaevici... Sunt singurul fiu al maică-mii și dumneavoastră mi-ați salvat viața... m-ați vindecat de o boală grea și... și nu știm amândoi cum să vă mulțumim!

— Lasă astea, tinere! îl întrerupse doctorul, topindu-se de plăcere. N-am făcut decât ceea ce ar fi făcut oricare altul în locul meu.

— Sunt singurul fiu al maică-mii... Suntem săraci și, bineînțeles, nu putem să vă răsplătim pentru munca dumneavoastră și... ne simțim așa de rușinați, domnule doctor, cu toate că, de altfel atât maică-mea cât și eu... singurul fiu al maică-mii, vă rugăm stăruitor să primiți, în semn de recunoștință... obiectul acesta, care... E un lucru de preț, un bronz vechi... o operă de artă rară.

— Dar nu trebuia! și doctorul își încreți fruntea. Pentru ce?

— Nu, vă rog să nu ne refuzați, bâiguia înainte Sașa, desfăcând

pachetul. Dacă ne refuzați, ne supărați și pe mine, și pe maică-mea... E un obiect foarte frumos... un bronz vechi... Ne-a rămas de la răposatul meu tată și l-am păstrat ca pe o amintire scumpă... Tatăl meu cumpăra bronzuri vechi și le vindea apoi pe la amatori... Acum, maică-mea și cu mine ne ocupăm cu asta...

Sașa despachetă obiectul și-l așeză, solemn, pe masă. Era un candelabru, nu prea mare, un brom vechi lucrat artistic. Înfațișa un grup: două femei, în costumul Evei, stând pe un pedestal într-o poziție pentru descrierea căreia nu am nici destul curaj și nici temperamentul necesar. Figurinele zâmbeau cu cochetărie și, în general, îți făceau impresia că dacă n-ar fi fost nevoite să susțină fiecare câte unul din brațele candelabrului, ar fi sărit de pe pedestal și s-ar fi dedat la o orgie atât de înspăimântătoare, că ți-ar fi rușine să te și gândești, cititorule!

După ce se uită la dar, doctorul se scărpină încet după ureche, icni și-și șterse nasul, nehotărât.

— Da, într-adevăr, e o piesă, admirabilă, mormăi el. Însă, cum să-ți spun... e prea din cale afară de indecentă... Asta nu mai e nud, ci dracu' știe ce...

— Cum, adică?

— Nici șarpele care duce în ispită n-ar fi născocit ceva mai scârbos! A așeza pe birou o fantasmagorie ca asta ar însemna să-mi spurc toată casa!

— O, dar ce ciudat priviți dumneavoastră arta, domnule doctor! se supără Sașa. Uitați-vă, e un obiect de artă! Are în el atâta frumusețe și atâta grație, încât fără să vrei ți se umple sufletul de evlavie și ți se umezesc ochii! În fața unei asemenea perfecțiuni, faci abstracție de tot ce e pământesc... Uitați-vă numai câtă mișcare, cât aer, ce expresie!

— Toate astea le înțeleg foarte bine, dragul meu, îl întrerupse doctorul. Dar eu am familie, în birou la mine intră și copiii mei, mai vin și cucoane...

— Fără îndoială că dacă privim lucrurile din punctul de vedere al vulgului, zise Sașa, obiectul acesta de înaltă măiestrie artistică se prezintă în altă lumină... Dar, domnule doctor, ridicați-vă

deasupra vulgului, mai ales că refuzul dumneavoastră ne-ar îndurera adânc, și pe mine și pe maică-mea. Sunt singurul fiu al maică-mii... mi-ați salvat viața... Vă oferim obiectul la care ținem noi mai mult. Însă numai de un lucru îmi pare rău: că n-aveți și perechea acestui candelabru...

— Îți mulțumesc drăguță și vă rămân foarte recunoscător... Spune-i mamei dumitale multe plecăciuni din partea mea... însă, gândiți-vă și dumneavoastră, aici intră și copiii mei, vin și cucoane... În sfârșit, lasă-l să rămână! Oricum, tot n-o să vă pot face să înțelegeți...!

— Nici n-aveți ce... se bucură Sașa. Așezați candelabrul colea, lângă vaza asta... Dar ce păcat că n-aveți și perechea lui! Mare păcat... Și acum, rămâneți cu bine, domnule doctor.

După plecarea tânărului, doctorul se uită mult timp la candelabru, scărpinându-se după ureche și chibzuind.

„Piesa e admirabilă, fără discuție, se gândea el, și ar fi păcat s-o arunc... Pe de altă parte, e cu neputință s-o păstrez... Hm!... Ia te uită ce dilemă! Cui aș putea să i-o dau, cui aș putea să i-o fac cadou?”...

După o lungă chibzuință, își aduse aminte de bunul său prieten, avocatul Uhov¹⁰⁵, căruia îi rămăsese îndatorat pentru că-i pledase un proces.

— Minunat! decretă doctorul. Ca prieten, îi vine greu să primească bani de la mine, așa că e cât se poate de nimerit să-i fac un dar. Ia să-i duc lui drăcia asta! Unde mai pui că e și holtei, și cam ușuratic...

Și fără să stea mult la gânduri, doctorul se îmbracă, împachetă candelabrul și se duse la avocatul Uhov.

Îl găsi acasă.

— Salutare, prietene! îi zise el. Am venit la tine... Am venit, frățioare, să-ți mulțumesc pentru osteneala pe care ți-ai dat-o... Bani, știu că nu vrei să primești. Primește atunci măcar fleacul ăsta... ia uite colea, frățioare... uite ce flecușteț minunat!

Când văzu „flecustețul”, avocatul se simți cuprins de un entuziasm de nedescris.

— Într-adevăr, strașnică piesă! și izbucni în hohote de râs. Măi drăcia dracului, cui i-a venit în minte să născocească asemenea bazaconie? E admirabilă, e încântătoare. Unde ai găsit bijuteria asta?...

După ce i se mai potoli entuziasmul, avocatul se uită speriat spre ușă și zise:

— Numai că, știi una, frățioare? Ia-ți cadoul înapoi. Nu pot să-l primesc...

— De ce? se sperie doctorul.

— Pentru că, vezi... la mine vine câteodată și mama, vin clienți... și pe urmă, chiar și de servitori mi-ar fi rușine!

— Nu, nu, nu!... Nu se poate să mă refuzi! și doctorul se apără cu mâinile. Asta ar fi curată porcărie din partea ta! E o piesă unică... uitate ce mișcare... ce expresie... Nici nu vreau să aud! M-aș supăra grozav!

— Măcar să fi fost, cât de cât, îmbrăcate... sau să le fi pus măcar câte o frunză de viță...

Dar doctorul se apără și mai tare cu mâinile, ieși grăbit de la Uhov și, încântat că reușise să scape de candelabru, se urcă într-o birjă și se întoarse acasă...

După plecarea lui, avocatul cercetă candelabrul, îl pipăi cu degetele peste tot și, ca și doctorul, își frământă mult timp mintea întrebându-se ce să facă cu el.

„Obiectul e strașnic, își zicea, și-ar fi păcat să-l arunc. Iar ca să-l țin la mine, e prea indecent. Cel mai bun lucru ar fi să-l dăruiesc și eu cuiva... Uitate, am să i-l ofer chiar în seara asta comicalui Șașkin. Îi plac canaliei, asemenea drăcovenii. Și unde mai pui că spectacolul de astăzi se dă în beneficiul lui...”

Zis și făcut. În aceeași seară, împachetat cu grijă, candelabrul i-a fost oferit comicalui Șașkin. Toată seara cabina artistului a fost luată cu asalt de bărbații veniți să-i admire darul. Toată seara cabina a răsunat de strigăte de entuziasm și de râsete care se mănau a nechezat de cai. Dacă se apropia de ușă vreo actriță și întreba: „Pot să intru?” imediat se auzea glasul răgușit al comicalui:

— Nu, nu, măicuță! Sunt dezbrăcat!

După ce se termină spectacolul, comicul ridică din umeri, își înălță brațele și strigă:

— Ce să mă fac cu porcăria asta? Că eu stau într-o casă particulară. La mine vin actrițe... Și, de! Asta nu e o fotografie, s-o poți ascunde în sertar!

— Eu aș zice s-o vindeți, domnule, îl sfătui coaforul, în timp ce îl ajuta să se dezbrace. Aproape de aici, în mahala, stă o bătrână care se ocupă cu asta, cumpără bronzuri vechi... Luați un birjar și întrebați de Smirnova... toată lumea o cunoaște.

Comicul îi ascultă sfatul... Două zile mai târziu, doctorul Koșelkov stătea în cabinetul lui și, cu un deget la frunte, se gândea la acizii fierei. Deodată ușa se deschise și Sașa Smirnov dădu buzna în odaie. Zâmbea, și toată făptura lui strălucea de bucurie... Ținea în braț un pachet învelit într-un ziar.

— Domnule doctor, începu el gâfâind. Închipuiți-vă ce fericire! Spre norocul dumneavoastră, am reușit să găsim perechea candelabrului!... Maică-mea e așa de încântată... Știți, sunt singurul fiu al maică-mii... iar dumneavoastră mi-ați salvat viața...

Și tremurând de recunoștință, Sașa așeză candelabrul în fața lui Koșelkov. Doctorul deschise gura, încercă să zică ceva, dar nu zise nimic: îi pierise glasul.

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki”, 1886, nr. 50, 13 decembrie. Semnată: A. Cehonte. A intrat în culegerile „Vorbe nevinovate”, Moscova, 1887 și în „Povestiri felurite”, ediția a 2-a, Sankt-Petersburg, 1891. A fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1900, vol. II. Publicăm textul din 1900.

În vederea includerii în culegerea de opere, textul schiței a suferit mici modificări.

După ce a primit povestirea, N. Leikin i-a scris lui Cehov, la 1 decembrie 1886: «Ultima dumitale schiță e cât se poate de amuzantă. Cenzorul i-a dat drumul, tăind doar cuvintele „de rai” – balaurul n-are nimic de-a face cu raiul – și „a scârnavit-o”. Da, de bucăți de felul acesta au nevoie revistele noastre umoristice!»

Vanka

În noaptea de ajunul Crăciunului, Vanka Jukov, un băiat de nouă ani, care fusese dat, cu trei luni în urmă, să-și facă ucenicia la cizmarul Aleahin, nu se mai culcă. După ce stăpânii și calfele plecară la utrenie, Vanka scoase din dulapul cizmarului o sticlută cu cerneală și un condei cu penița ruginită, își așeză apoi în față o foaie de hârtie mototolită și începu să scrie. Dar, înainte de a încondeia prima literă, băiatul își aruncă de câteva ori privirea speriată spre ușă și spre ferestre, după aceea se uită cu coada ochiului la icoana înnegrită, la dreapta și la stânga căreia se înșirau rafturile cu calapoade, și oftă adânc. Își așezase hârtia pe bancă, iar el se lăsase în genunchi în fața ei.

„Dragă bunicule Konstantin Makarîci! scria Vanka. Uite, îți scriu o scrisoare. Te felicit pentru sărbătorile Crăciunului și doresc să-ți dea domnul Dumnezeu tot ce dorești. Că eu nu mai am nici tătucă, nici mămucă, numai pe tine te mai am.”

Vanka își întoarse privirea spre fereastra întunecată, în sticla căreia licărea răsfângerea lumânării, și-l văzu deslușit în minte pe bunicul Konstantin Makarîci, paznic de noapte la boierii Jivarev: un bătrânel de vreo șaiszeci și cinci de ani, mărunțel, slăbănog, dar neașteptat de vioi și de sprinten, cu fața veșnic zâmbitoare și cu ochi ca de om beat. Ziua doarme în bucătăria argaților sau se ține de glume cu bucătăresele, iar noaptea, înfodolit în cojocul lui larg, se învârte în jurul conacului și bate în bocănitoare. În urma lui, cu

capetele în pământ, merg bătrâna Kaștanka¹⁰⁶ și cățelul Viun¹⁰⁷ botezat așa din pricina părului negru și a trupului lung, ca de nevăstuică. Viun e un câine cum nu se poate mai respectuos și mai prietenos. Se uită deopotrivă de duios și la ai casei și la străini. Totuși nu se bucură de încrederea nimănui: sub aparența respectului și a duioșiei, în el se ascunde cea mai fățarnică perfidie. Nimeni nu se pricepe mai bine decât Viun să se apropie furiș pe la spate și să te înhațe de picior când nici cu gândul nu gândești, să se strecoare în ghețarie, sau să fure câte o găină de pe la mujici. De câte ori n-a rămas el cotonogit de picioarele dindărăt, iar de două ori erau cât pe ce să-l și spânzure! Și nu trece săptămână fără să mănânce câte o bătaie soră cu moartea, dar totdeauna își vine în fire.

Fără îndoială că acum bunicul stă la poartă, se uită clipind la ferestrele de un roșu aprins ale bisericuței din sat și, tropăind din pâslari, glumește cu argătimea de la conac. Bocănitoea îi atârnă de curea. Moșneagul dă din mâini, își îndeasă capul între umeri de frig și, chicotind bătrânește, ciupește când pe servitoare, când pe bucătăreasă.

— Ce-ar fi să tragem pe nas câte oleacă de tabac? zice el întinzând femeilor tabachera.

Femeile trag tabac și strănută. Bunicul nu mai poate de bucurie, izbucnește în hohote de râs și strigă:

— Hei, destul, că vi se lipește tabachera de nas!

După aceea le-o vâă sub bot și câinilor. Kaștanka strănută, își scutură botul și, supărată, se trage la o parte. Viun însă, din respect, nu strănută ci numai dă din coadă. Vremea e minunată, văzduhul liniștit, străveziu și proaspăt. E noapte fără lună, totuși se vede satul întreg, cu acoperișurile albe și cu șuvițele de fum ce se înalță din hogeaguri. Se văd și copacii argințați de promoroacă și nămeții. Tot cerul e numai stele. Și stelele clilesc, vesele, iar calea laptelui e așa de strălucitoare, de parcă ar fi spălat-o cineva anume și ar fi frecat-o cu zăpadă, pentru sărbători...

Vanka oftă, își muie penița în cerneală și scrise mai departe:

„Să știi bunicule că pe mine, aseară, m-au aruncat afară.

Stăpânul m-a luat de păr, m-a scos în ogradă și m-a bătut cu șpandârul¹⁰⁸ fiindcă m-a furat somnul când legănam copilul în copaie. Iar mai zilele trecute stăpâna mi-a poruncit să curăț o scrumbie și eu am început s-o curăț de la coadă. Și atunci dumnezei a luat scrumbia și a început să mă plesnească peste obraz cu capul scrumbiei. Calfele își bat joc de mine, mă trimit la cârciumă să le cumpăr votcă și mă pun să fur castraveți de la stăpân, iar stăpânul mă bate cu ce-i vine la îndemână. Cât despre mâncare, nu-mi dau mai nimic: dimineța pâine goală, la prânz coleașă și seara iar pâine goală. De ceai sau de ciorbă nici pomeneală, cu așa ceva se îndoapă numai stăpânii. De dormit, dorm în tindă, iar când plânge copilul apoi nu mai dorm deloc, că trebuie să-l legăn... Dragă bunicuțule, fă-ți pomană de la Dumnezeu și ia-mă de aici! Du-mă acasă, în sat, că nu mai pot îndura... Mă ploconesc înaintea ta până la pământ și am să mă rog lui Dumnezeu cât oi trăi, numai ia-mă de aici, că de nu, să știi că eu mă prăpădesc...”

Vanka simți cum îi tremură buzele. Își șterse ochii cu pumnul murdar și izbucni în plâns.

„Am să toc tabac pentru tine – scrise el mai departe – și am să mă închin lui Dumnezeu. Dacă oi greși, să mă pedepsești fără milă. Iar dacă te-i necăji că am rămas fără slujbă, atunci am să mă rog de administrator să mă primească să-i văcsuiesc cizmele, sau am să mă bag ajutor de văcar, în locul lui Fedka. Dragă bunicuțule, nu mai pot, nu mai pot, mă chinuiesc de moarte! Am vrut s-o șterg de aici și s-o iau pe jos până în sat. Dar n-am cizme și m-am temut de frig... Iar pentru binele ăsta, când oi crește eu mare, am să te hrănesc și n-am să las pe nimeni să te obijduiască. Iar când ai să mori, am să mă rog pentru odihna sufletului tău întocmai ca pentru mămuca mea Pelagheia.

„Iar Moscova să știi că e un oraș mare. Toate casele îs case boierești și sunt și cai mulți. Oi însă nu sunt, iar câinii de pe aici nu-s răi. Băieții nu umblă cu steaua și nici în strană nu-i lasă să cânte. Într-o zi am văzut în fereastra unei dughene niște cârlige de undiță. Se vindeau cu sfoară cu tot și erau pentru toate soiurile de

pești și foarte trainice. Am văzut unul care ar fi ținut chiar și un somn de un pud! Și am mai văzut dughene cu fel de fel de puști, cam ca acelea ale boierilor noștri. Eu gândesc că trebuie să coste măcar o sută de ruble una... Iar la măcelării găsești și cocoși sălbatici, și găinușe, și iepuri, numai că vânzătorii nu spun unde i-au împușcat.

„Dragă bunicuțule, când au să facă boierii pom de Crăciun cu daruri, ia și pentru mine o nucă poleită și pune-o bine în cufărașul cel verde. Cere-i-o domnișoarei Olga Ignatievna, spune-i că e pentru Vanka.”

Vanka se înfioră, oftă și-și aținti din nou privirea asupra ferestrei. Își aduse aminte că bunicul era cel care se ducea în fiecare an la pădure, să aducă bradul pentru boieri, și că-l lua și pe el. Ce vremuri bune erau pe-atunci! Bunicul icnea, icnea și gerul și, auzindu-i, icnea și Vanka. Înainte de a se apuca să taie bradul, bunicul își fuma luleaua, trăgea tacticos tabac pe nas și făcea glume pe seama lui Vaniușka, pentru că tremura de frig... Brazii tineri și încărcăți cu promoroacă stăteau nemișcați, așteptând parcă să vadă pe care dintre ei o să cadă năpasta. Deodată, un iepure trecea în goană, ca o săgeată, peste nămeți... Bunicul nu se putea stăpâni să nu strige:

— Ține-l, ține-l... ține-l! Aha, diavole cu coada scurtă!

După ce tăia bradul, bunicul îl ducea la curte și cei de acolo începeau să-l împodobească... Dar nimeni nu-și bătea capul mai mult cu asta decât domnișoara Olga Ignatievna, la care Vanka ținea ca la ochii din cap. Pe vremea când trăia mama lui, Pelagheia, care era fată în casă la boieri, Olga Ignatievna îi dădea lui Vanka acadele, ba, neavând ce face, îl învăța să citească, să scrie, să numere până la o sută și chiar să joace cadrul! Dar după ce a murit Pelagheia, orfanul Vanka a fost trimis la bunicul lui, în bucătăria argaților, iar de acolo la Moscova, la cizmarul Aleahin...

„Vino, bunicule dragă – urmă Vanka – te rog în numele Domnului nostru Hristos, vino și ia-mă de aici. Îndură-te de mine, că-s un orfan fără noroc și toți mă bat și mi-e așa de foame și de dor, că nici nu pot să-ți spun și plâng întruna. Iar mai zilele trecute

stăpânul m-a pocnit așa de tare cu calapodul peste cap, de am căzut jos și abia am putut să-mi vin în fire. Vai și amar de viața mea, că-i mai rea decât a unui câine!... Și-i mai trimit plecăciuni și Glenei, și lui Egorka cel strâmb, și vizitiului, numai armonica mea să nu i-o dai nimănui. Rămân nepotul tău Ivan Jukov și să vii, dragă bunicule!”

Vanka împături foaia în patru și o vârî în plicul pe care-l cumpărase în ajun, cu o copeică... După ce se gândi puțin, muie penița în cerneală și scrisese adresa:

Bunicului, în sat la noi.

Apoi se mai scărpină în cap, se mai gândi și adăugă: „Lui Konstantin Makarîci.” În sfârșit, fericit că apucase a-și scrie scrisoarea în liniște, Vanka își înhăță căciula și, fără să-și mai ia și cojocelul pe umeri, numai în cămașă, ieși repede în stradă...

Vânzătorii de la măcelărie, pe care îi întrebaseră în ajun, îi spusese că scrisorile se vâra în cutiile poștale, de unde le iau și le duc în toată țara troicile poștei, mânate de surugii beți, în clinchet de zurgălăi. Vanka o ținu tot într-o fugă până la cea mai apropiată cutie poștală, vârând în deschizătură neprețuita scrisoare...

Peste o oră, legănat de dulci speranțe, Vanka dormea dus... În visul lui vedea un cuptor. Pe cuptor stătea bunicul, cu picioarele goale atârinate și le citea bucătăreselor scrisoarea lui... Iar pe lângă cuptor, Viun se tot învârtea și dădea din coadă...

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, 1886, nr. 354, 25 decembrie. Semnată: A. Cehonte. A intrat în culegerea „Copiii”, Sankt-Petersburg, 1889, și în edițiile ei următoare. Cu numeroase abrevieri în text, făcute fără intervenția autorului, a intrat în culegerea „Spice de aur” alcătuită de Gorbunov-Posadov, Moscova, 1900. A fost apoi publicată în întregime în culegerea „Inimă de copil”, Moscova, 1901; de asemenea și în nenumărate crestomații. Cehov a inclus povestirea în Culegerea de opere din 1901, vol. IV. Publicăm textul din 1901.

În culegerea de opere, povestirea a intrat aproape fără modificări.

La drum

*„Un nor mic de aur a-nnoptat
Pe un piept de munte uriaș...”*

LERMONTOV¹⁰⁹

În odaia căreia însuși stăpânul hanului, cazacul Semion Cistopliui¹¹⁰, îi zicea „trecătoare”, deoarece slujea numai și numai călătorilor în trecere, la o masă mare de lemn nevopsit, stătea un bărbat de vreo patruzeci de ani, înalt și lat în umeri. Dormea cu coatele pe masă și cu capul sprijinit în pumn. Un căpețel de lumânare de seu, vârât într-un borcan de pomadă gol, îi lumina barba bălaie, nasul gros și turtit, obrajii arși de vânt și sprâncenele dese și negre care-i cădeau peste ochii închiși... Și nasul, și obrajii, și sprâncenele – toate trăsăturile luate în parte, erau aspre și greoaie, potrivite cu mobilierul și cu soba din „trecătoare”. Luată însă în totul, fața lui era armonioasă, frumoasă chiar. Că așa i-e dat obrazului rusesc: cu cât trăsăturile lui sunt mai mari și mai aspre, cu atât pare mai dulce și mai blând. Bărbatul purta un surtuc boieresc ponosit, dar tivit cu șiret nou, lat, o vestă de catifea și pantaloni negri și largi, vârâți în cizme mari.

Pe o bancă din cele ce se înșirau de-a lungul peretelui dormea, pe o șubă de vulpe, o fetiță de vreo opt ani, cu rochiță cafenie și cu ciorapi lungi, negri. Fetița avea fața suptă, părul bălai, umerii înguști și trupul puțin și bicisnic. Dar nasul, care ieșea la iveală

ca o cocoasă mică, era tot atât de gros și de urât ca și al bărbatului. Fetița dormea adânc, fără să simtă că pieptenele rotund, care-i alunecase din păr, îi intra în obraz.

„Trecătoarea” avea un aer de sărbătoare. Mirosea a podele proaspăt spălate, pe frânghia întinsă de-a curmezișul odăii nu mai atârnavu cârpe, ca de obicei, iar într-un colț, deasupra mesei, pâlpaia o candelă lăsând să cadă o pată de lumină roșie pe icoana sfântului Gheorghe Biruitorul. De o parte și de alta a icoanei din colț se înșirau, păstrând cea mai severă și mai chibzuită gradație în ce privește trecerea de la cele sfinte, la cele lumești, nenumărate litografii. La lumina îndoielnică a căpețelului de lumânare și a candelii roșii, litografiile păreau o singură fâșie neîntreruptă, plină de mângălituri negre. Dar când soba de teracotă, încercând să cânte pe același ton cu vijelia, trăgea aerul mugind, iar lemnele, trezite parcă din somn, izbucneau în vâlvătăi și pârlăiau furioase – atunci pe pereții de bârne începeau să joace pete rumene, iar peste capul bărbatului adormit ieșeau la iveală când starețul Serafim, când șahul Nasr-Eddin, când un prunc gras și cafeniu, care șoptea nu știu ce, holbându-și ochii, la urechea unei fecioare cu fața neînchipuit de rigidă și de indiferentă...

Afară vremuia cumplit. O putere turbată și plină de ură, dar adânc nefericită, se zbugiuma furioasă în jurul hanului, ca o fiară, căutând să năvălească înăuntru. Izbindu-se în uși, bătând în ferestre și în acoperiș și zgâriind pereții, când amenința, când implora, când se potolea pentru câțva timp, ca să se repeadă apoi, cu un urlat triumfător și viclean, în coșul sobei. Dar atunci lemnele izbucneau în vâlvătăi, iar focul ca un dulău ținut în lanț, se arunca plin de mânie în întâmpinarea dușmanului și lupta începea, cu vaiete, cu țipete și mugete furioase. Prin toate aceste zgomote răzbătea parcă și dorul năprasnic, și ura zadarnică, și neputința umilită a nu știu cui, deprins cândva să biruiască...

Vrăjită de această sălbatică și nefirească simfonie, „trecătoarea” părea încremenită pentru totdeauna. Dar deodată ușa scârțâi și în odaie intră băiatul de la han, gătit cu cămașă nouă de percal. Șchiopătând de un picior și clipind din ochii somnoroși, băiatul

ciupi cu degetele mukul lumânării, mai îndesă câteva lemne în sobă, apoi ieși. În aceeași clipă, în clopotnița bisericii, care în Rogaci e doar la vreo trei sute de pași de han, bătu miezul nopții. Vântul începu să se joace cu bătaile clopotului, așa cum se juca și cu fulgii de zăpadă: alergând după ele, le răsucea în văzduhul necuprins, așa fel încât unele bătai se întrerupeau sau se prefăceau într-un singur vuiet prelung și unduitor, în timp ce altele se pierdeau cu totul în larma vijeliei. O bătaie răsună atât de deslușit în odaie, de parcă clopotul era chiar acolo, lângă ferestre. Fetița care dormea pe șuba de vulpe tresări și ridică ușor capul. Câteva clipe se uită năucită la fereastra neagră, la Nasr-Eddin, peste care trecea chiar atunci lumina purpurie a focului din sobă, apoi își mută privirea la bărbatul care dormea.

— Tată! strigă ea.

Dar bărbatul nu se clinti. Înciudată, fetița își încruntă sprâncenele, se culcă la loc și se zgribuli, strângându-și genunchii la gură. Dincolo de ușă, în cârciumă, cineva căscă prelung și zgomotos. Nu trecu mult și arcul ușii de la intrare scârțâi și, îndată, se auziră glasuri nelămurite. Cel care intrase începu să se scuture de zăpadă și să tropăie înăbușit din păslari.

— Cine-i? întrebă alene o femeie.

— A sosit domnișoara Ilovaiskaia... îi răspunse cineva cu glas adânc.

Arcul ușii scârțâi din nou. Se auzi răbufneala vântului care se năpustise în cârciumă. Cineva, fără îndoială băiatul cel șchiop, se repezi la ușa care dădea în „trecătoare”, tuși respectuos și apăsă pe clanță:

— Poftiți aici, domniță, domnișoară, începu, cântat, glasul de femeie. Aici e curat, frumoasa mamei...

Ușa se deschise larg și în prag se arătă un mujic bărbos, cu caftan de vizitiu, ducând pe umăr un geamantan mare. Omul era plin de zăpadă din cap până-n picioare. În urma lui intră o femeie mărunță, aproape jumătate cât el, atât de plină și ea de zăpadă că nu i se mai vedeau nici obrazul, nici mâinile și așa de înfofolită și de îmbrobodită, încât părea un adevărat balot. Dinspre vizitiu și

dinspre balot răzbi o adiere umedă, ca de pivniță, și flacăra lumânării se clătină.

— Ce prostie! zise bărbatul, cu necaz. Am fi putut foarte bine să mergem! Nu mai aveam decât douăsprezece verste și acele mai mult prin pădure, așa că nu ne-am fi rătăcit...

— De rătăcit poate că nu ne-am fi rătăcit, domnișoară, dar nu mai merg caii! răspunse vizitiul. Așa a fost voia Celui de Sus. Ce, parcă a făcut-o cineva înadins?

— Dumnezeu știe unde m-ai adus.. Dar mai încet... Mi se pare că doarme cineva aici. Hai, du-te...

Vizitiul lăsa jos geamantanul. Bucăți mari de zăpadă căzură de pe umerii lui pe podea, apoi omul smorcăi adânc pe nas și plecă. Atunci fetița văzu ieșind la iveală din mijlocul balotului două mâini mici, care se ridicară în sus și începură să desfacă, mânioase, o mulțime de șaluri și de broboade. Întâi căzu pe podea un șal mare, după șal o glugă, iar după glugă o broboadă albă împletită. După ce își slobozi capul, călătoarea își scoase șuba – și deodată se făcu pe jumătate mai subțire. Rămăsese într-un palton lung cenușiu, cu nasturi mari și cu buzunare umflate. Dintr-un buzunar scoase un pachet, iar din celălalt o legătură de chei mari și grele, pe care le puse pe masă cu atâta neîndemânare, încât bărbatul care dormea tresări și deschise ochii. Se uită câțva timp în toate părțile, năucit, de parcă nu-și dădea seama unde se află, apoi scutură din cap și se duse să se așeze într-un ungher... Călătoarea se dezbracă și de palton, subțindu-se încă pe jumătate, își scoase cizmele de catifea și se așeză și ea.

Acum nu mai semăna deloc a balot. Era o fată brună, mărunțică și slabă, ca de vreo douăzeci de ani, mlădioasă ca un șarpe, cu fața albă și prelungă și cu părul cârlionțat. Avea nasul lung și ascuțit, bărbia de asemenea lungă și ascuțită, genele lungi și gura cu colțuri ascuțite. Din pricina tuturor acestor ascuțisuri, fața ei avea aerul că înțeapă. Strânsă într-o rochie neagră, cu o mulțime de dantele la gât și la mâneci, – așa cum stătea, cu coatele ascuțite și cu degetele lungi și trandafirii, aducea cu portretele unor nobile englezoaice din Evul Mediu. Aerul grav și gânditor al feței sporea

și mai mult această asemănare...

Fata cea brună cercetă cu privirea odaia, se uită cu coada ochiului la bărbat și la fetiță, apoi, ridicând din umeri, se apropie de fereastră. Geamurile negre se cutremurau, zgâlțâite de vântul jilav care bătea dinspre apus. Fulgi mari de zăpadă, sclipindu-și albul imaculat, se așezau pe sticlă, dar dispăreau îndată, spulberați de vânt. Simfonia sălbatică era tot mai înverșunată...

După o lungă tăcere, fetița se răsuci deodată și zise, apăsând cu ciudă pe fiecare cuvânt:

— Doamne, Doamne, cât îs de nenorocită! Nimeni nu-i mai nenorocit pe lume decât mine!

Bărbatul se ridică și, cu mersul unui om vinovat, care nu se potrivea deloc cu statura lui uriașă și cu barba lui mare, se îndreptă cu pași mărunți spre fetiță.

— Nu dormi, pușorule? o întreabă el ca și cum și-ar fi cerut iertare. Ce vrei?

— Nu vreau nimic! Mă doare umărul! Tu nu ești bun cu mine, tată, și are să te pedepsească Dumnezeu! Ai să vezi tu cum are să te pedepsească!

— Știu că te doare umărul, pușorule, dar ce pot eu să fac? zise omul, cu glasul pe care îl împrumută bărbații chercheliți când își cer iertare de la nevestele cicălitoare. Dar să știi, Sașa, că umărul te doare din pricina drumului. Mâine o să ajungem acolo unde trebuie, ai să te odihnești și are să-ți treacă...

— Mâine, mâine!... În fiecare zi îmi spui tot „mâine” și iar „mâine”! Ai să vezi că o să mai mergem așa încă vreo douăzeci de zile!

— Nu, pușorule, pe cuvântul meu de cinste, pe cuvântul meu de tată că mâine ajungem. Eu nu mint niciodată. Doar nu-i vina mea că ne-a ținut viscolul în loc!

— Nu mai pot să sufăr! Nu mai pot, nu mai pot!

Sașa smuci dintr-un picior și făcu să răsune odaia de un plâns pițigăiat, nesuferit. Bărbatul dădu din mână a lehamite, și se uită, stingherit, spre fata cea brună. Fata ridică din umeri și se apropie, nehotărâtă, de Sașa.

— Ascultă, drăguță, începu ea, ce folosești dacă plângi? E drept că nu-i plăcut să te doară umărul, dar ce poți să faci?

— Să vedeți, domniță, începu repede bărbatul, ca și cum voia să se justifice. Sunt două nopți de când nu dormim. Și pe deasupra, am mai călătorit și într-o sanie groaznică. Așa că fetița mea are dreptate să nu se simtă bine și să tânjească... Unde mai puneți că am dat și peste un surugiu beat, că ni s-a furat geamantanul... și, parcă înadins, a viscolit tot timpul! Totuși, spuneți, domniță, ce rost are să plângă? E drept că și eu mă simt de parcă-s beat, din pricină că am dormit tot pe scaun... Crede-mă, Sașa... Nu-i destul că mi-e silă de toate, mai trebuie să plângi și tu!

Bărbatul clătină din cap, mai dădu o dată din mână a lehamite, apoi se așază.

— Fără îndoială că nu e bine să plângi, urmă străina. Numai copiii cei mici plâng. Dacă ești bolnavă, drăguță, atunci mai bine să te dezbraci și să te culci... Hai să ne dezbrăcăm!

După ce fetița se dezbracă și se potoli, în odaie se făcu iarăși liniște. Fata cea brună se așezase lângă fereastră și cerceta cu nedumerire „trecătoarea”, icoana, soba... Se vede că totul i se părea ciudat: și încăperea aceea, și fetița cu nasul ei cel gros, îmbrăcată într-o cămășuță scurtă, băiețească, și tatăl fetiței... Omul acela ciudat stătea într-un colț, se uita descumpănit în toate părțile de parcă era beat și-și freca mereu obrazii cu palma. Tăcea, clipea des și, după aerul lui de vinovăție, cu greu ți-ai fi închipuit că o să vorbească curând. Și totuși el vorbi întâi. După ce își netezi genunchii și tuși, zâmbi și începu:

— Mare comedie, pe cinstea mea!... Mă uit și nu-mi vine să cred: cine dracu' ne-a aruncat în hanul ăsta păcătos? Ce a vrut să dovedească cu asta? Viața face uneori câte un salt mortal, că nu poți decât să te uiți în jurul tău și să clipești din ochi nedumerit... Dumneavoastră, domniță, binevoiți a merge departe?

— Nu, nu așa departe, îi răspunse fata cea brună. Vin de la moșia noastră, care e la vreo douăzeci de verste de aici, și mă duc într-un cătun, tot al nostru, la tata și la fratele meu. Eu sunt o Ilovaiski și cătunului tot Ilovaiski îi zice. E la douăsprezece verste

de aici... Ce vreme îngrozitoare!

— Nici nu se poate mai oribilă!

Băiatul cel șchiop intră din nou și vârî în borcanul de pomadă alt căpețel de lumânare.

— Ce-ar fi, flăcăule, dacă ne-ai pune samovarul? i se adresa bărbatul.

— Dar cine mai bea ceai acum? zâmbi șchiopul. E păcat înainte de liturghie...

— Nu-i nimic, flăcăule. Noi o să ardem în focul gheenei, nu tu...

La ceai, noile cunoștințe își dezlegară limba. Așa, Ilovaiskaia află că pe tovarășul ei îl chema Grigori Petrovici Lihariov¹¹¹, frate drept cu acel Lihariov care era mareșalul nobilimii într-unul dintre județele vecine și că el însuși fusese cândva moșier, dar că „scăpătase la timp”. La rândul lui, Lihariov află că pe Ilovaiskaia o chema Maria Mihailovna, că tatăl ei avea o moșie foarte întinsă, dar că era nevoită s-o administreze singură, deoarece atât tatăl cât și fratele ei nu luau viața în serios, erau nepăsători din fire și le plăceau prea mult ogarii...

— Tata și fratele meu trăiesc singuri cuc la conac, zicea Ilovaiskaia, fluturându-și degetele (când vorbea, avea obiceiul să-și fluture degetele pe dinaintea feței ascuțite, iar după fiecare frază să-și lăngă ușor buzele cu limba ascuțită). Iar tata și fratele meu, fiind bărbați, sunt nepăsători și, mai ales când e vorba de ei, nu-s capabili să miște un deget! Stau și mă gândesc: cine o să le pregătească masa de ajunul Crăciunului?... Mama a murit, iar slujnicele, dacă nu sunt eu acolo, nu-s în stare nici să întindă ca lumea o față de masă! Vă puteți închipui în ce situație se află! Or să rămână fără masa tradițională de Ajun! Și în timpul acesta, eu trebuie să stau toată noaptea aici! Ciudate sunt toate, uneori...

Ilovaiskaia ridică din umeri, bău o înghițitură de ceai, apoi urmă:

— Sunt sărbători care își au parfumul lor... De Paște, de Sfânta Treime și de Crăciun, de pildă, plutește în văzduh un anumit parfum. Chiar și celor care nu cred le plac aceste sărbători. Așa,

fratele meu susține că nu există Dumnezeu, dar de Paști el e cel care aleargă întâi la slujba Învierii!

Lihariov ridică ochii la Ilovaiskaia și începu să râdă.

— Da, sunt unii care susțin că nu există Dumnezeu, urmă Ilovaiskaia, râzând și ea. Dar te întreb, atunci, pentru ce toți scriitorii și savanții celebri și, în general, toți oamenii inteligenți încep, spre sfârșitul vieții lor, să creadă?

— Domniță, cine n-a crezut în tinerețe n-o să creadă nici la bătrânețe, de-ar fi el și de-o sută de ori scriitor!

Judecând după felul cum tușea, Lihariov trebuie să fi avut o voce adâncă, de bas. Dar, de frică să nu ridice glasul, sau poate dintr-un exces de timiditate, vorbea aproape pițigăiat. După ce tăcu un timp, oftă, apoi urmă:

— După părerea mea, credința este o însușire a spiritului. Ca și talentul: te naști sau nu te naști cu ea. În măsura în care pot să judec, după mine, după oamenii pe care i-am cunoscut în viața mea și după tot ce se petrece în jurul nostru, această însușire ne aparține în cel mai înalt grad, nouă, rușilor. Viața rusească nu e decât un șir nesfârșit de credințe și de patimi. Cât privește necredința, sau negarea credinței, — dacă doriți să știți, la noi nu e, deocamdată, nici pomeneală de așa ceva. Dacă rusul nu crede în Dumnezeu, înseamnă că crede în altceva...

Lihariov primi din mâinile Mariei Mihailovna o ceașcă cu ceai, o bău pe jumătate dintr-o singură sorbitură, apoi urmă:

— Bunăoară, eu... Natura a pus în mine o uriașă putere de credință. Cel puțin jumătate din viața mea, — Doamne iartă-mă că o spun în noaptea asta! — m-am socotit ateu și nihilist. Cu toate acestea, n-a fost o singură clipă în care să nu cred! De obicei, talentele se descopăr încă din fragedă pruncie. Așa și cu această capacitate a mea: a ieșit la iveală încă de pe vremea când umblam în patru labe pe sub masă. Mama ținea să ne vadă pe noi, copiii, că mâncăm mult. De câte ori îmi punea supă în farfurie, îmi spunea: „Mănâncă! Supa e lucrul cel mai important în viață!” Și eu credeam și mă îndopam cu supă de câte zece ori pe zi, ca un rechin, până mi se făcea rău, până leșinam! Când dădaca ne

spunea povești, eu credeam cu tot dinadinsul și în duhurile rele, și în spiriduși, și în toate celelalte drăcovenii! De câte ori n-am furat de la tata sublimat și l-am presărat pe bucățele de turtă dulce, pe care le-am pus apoi pe cerdac ca să le mănânce duhurile rele și să crape! Iar după ce am învățat să citesc și am început să înțeleg ce citeam – atunci să mă fi văzut! Emigram în America, mă făceam haiduc, ceream să mă trimită la mănăstire sau tocmeam băieți ca să mă chinuiască pentru credința mea în Hristos! Și trebuie să știți că această credință a mea era totdeauna activă și niciodată pasivă. Dacă emigram în America, nu plecam niciodată singur: mai converteam pe câte un dobitoc ca și mine și eram fericit când simțeam că îngheț de frig dincolo de barieră, sau mai târziu, când mâncam bătaie acasă! Dacă mă făceam haiduc, apoi fără îndoială că mă întorceam bătut măr! Ce să vă spun, am avut o copilărie grozav de zbuciumată! Iar când am intrat la liceu, unde m-au îndopat cu fel de fel de adevăruri – de pildă că pământul se învâрте în jurul soarelui sau că lumina nu-i albă, ci compusă din șapte culori – m-a apucat amețeala! Și toate s-au învălmășit în capul meu: și Navin cel care oprise soarele în loc, și mama care tăgăduia paratrăsnetul în numele proorocului Ilie, și tata, care rămânea nepăsător în fața adevărilor în care credeam acum... Datorită faptului că-mi luminasem mintea, îmi luasem vânt. Și ce vânt! Umblam ca un zănatic prin casă și pe la grajduri propovăduind adevărurile mele, mă înspăimântam în fața ignoranței și clocoteam de mânie împotriva tuturor celor care țineau morțiș că lumina e albă... Dar toate acestea erau nimicuri și copilării. Pasiunile mele adevărate, bărbătești ca să zic așa, au început abia în universitate. Dumneavoastră, domniță, ați binevoit a absolvi vreo facultate?

— Am urmat la Institutul Donskoi, din Novocerkassk.

— Așa că n-ați terminat nicio facultate? Prin urmare nu știți ce sunt științele... Toate științele de pe lume au una și aceeași rațiune de a fi, fără de care nu le poți concepe: năzuința spre adevăr! Orice știință, chiar și o farmacognozie oarecare, nu are drept scop folosul, sau confortul în viață, ci adevărul. E admirabil! Când pornești să studiezi o știință, te încântă de la început principiile ei

de bază. Trebuie să spun că nimic nu e mai atrăgător și mai grandios, nimic nu uimește și nu captivează mai adânc sufletul omenesc decât principiile de bază ale unei științe! Chiar de la primele cinci sau șase prelegeri te simți plutind pe aripile celor mai vii speranțe și ți se pare că ai și ajuns să stăpânești adevărul! Mă dăruisem științei cu tot sufletul și cu toată pasiunea, ca unei femei iubite. Eram robul științelor și, afară de ele, nu mai voiam să știu de nimic. Zi și noapte, fără să-mi îndrept spinarea, stăteam aplecat asupra textelor, îmi cheltuiam pe cărți cel din urmă ban și plângeam când vedeam cum, sub ochii mei, oamenii exploatau știința în folosul lor personal. Pasiunea mea însă, n-a ținut mult. Pentru că, vedeți, orice știință își are principiile ei de bază – un început – dar nu și o finalitate – un sfârșit, întocmai ca fracțiile periodice... Zoologia a descoperit 35.000 de specii de insecte, chimia numără 60 de corpuri simple. Dacă, cu timpul, acestor cifre li se vor adăuga la coadă încă vreo zece zerouri, zoologia și chimia vor fi tot atât de departe de sfârșit cum sunt și astăzi... Iar toată activitatea științifică modernă tinde tocmai spre această umflare a cifrelor. Șmecheria asta am descoperit-o atunci când am descoperit și a 35.001-a specie, fără să simt pentru asta nici cea mai mică satisfacție. Însă n-am avut când să ajung la dezamăgire, deoarece în curând altă credință a pus stăpânire pe mine. Am aderat la nihilism, cu proclamațiile lui, cu „reîmpărțirile negre”¹¹² și cu toate celelalte bazaconii. Am plecat în mijlocul poporului, am muncit în fabrici, am uns vagoanele și am fost chiar și salahor. Mai târziu, după ce, cutreierând Rusia, am cunoscut viața poporului nostru, m-am transformat într-un înflăcărat admirator al acestei vieți. Am iubit poporul rus până la suferință, l-am iubit și am crezut în Dumnezeuul lui, în limba lui, în geniul lui creator... etc... etc... Am fost pe vremuri și slavofil – o, ce-l mai plictiseam pe Aksakov cu scrisorile mele! – am fost și ucrainofil, și arheolog, și colecționar de mostre de artă populară... Mă pasionau ideile, oamenii, evenimentele, peisajele... eram veșnic pasionat de câte ceva! Acum cinci ani eram slujitorul ideii de negare a proprietății, iar ultima mea credință a fost neîmpotrivirea la rău...

Sașa începu să ofteze cu întreruperi și să se foiască. Lihariov se ridică și se apropie de ea.

— Nu vrei un ceai, pușorule? o întrebă el cu gingășie.

— N-ai decât să bei tu singur! îi răspunse aspru fetița.

Lihariov se rușină și, călcând ca un vinovat, se întoarse la masă.

— Prin urmare, ai trăit o viață plăcută, zise Ilovaiskaia. Ai destule amintiri.

— Mda... toate acestea pot să pară plăcute când stai de vorbă, la o ceașcă cu ceai, cu o tovarășă drăguță... Dar întrebați-mă cu ce preț am plătit această plăcere? Cât m-au costat aceste variații ale vieții mele?... Pentru că eu, domniță, nu credeam ca un doctor în filozofie neamț, zierlich-manierlich¹¹³, nu trăiam în neant – ci fiecare credință a mea mă încovoia până la pământ, îmi sfâșia trupul în bucăți! Judecați și dumneavoastră: am fost și eu bogat ca frații mei, iar acum sunt un cerșetor. În beția pasiunilor mi-am tocat toată averea mea și pe a soției mele, și o groază de bani străini... Am patruzeci și doi de ani, bătrânețea bate la ușă, iar eu sunt fără adăpost ca un câine care s-a rătăcit, noaptea, de căruță... În toată viața mea n-am știut niciodată ce e liniștea. Sufletul meu s-a chinuit fără odihnă, am suferit până și în nădejtile mele... Munca grea și fără socoteală mi-a secătuit puterile, am îndurat toate lipsurile cu puțință, am stat și la pușcărie de vreo cinci ori, am cutreierat guberniile Arhanghelsk și Tabolsk... numai cât îmi aduc aminte și mă doare! Trăiam, dar în beția pasiunilor nu-mi dădeam seama de procesul însuși al vieții. Mă credeți, eu nu-mi aduc aminte de nicio primăvară, n-am băgat de seamă că nevasta m-a iubit, că mi-au venit pe lume copiii. Ce să vă mai spun? Am fost o adevărată pacoste pentru toți cei care m-au iubit... Iată, sunt cincisprezece ani de când mama poartă doliu după mine, iar frații mei cei mândri, care au avut de suferit din pricina mea, care au roșit, s-au umilit și au cheltuit bani, au sfârșit până la urmă prin a mă urî ca pe un blestem...

Lihariov se ridică în picioare, apoi se așează din nou.

— Dacă aș fi numai nenorocit, încă aș mulțumi lui Dumnezeu, urmă el, fără să se uite la Ilovaiskaia. Dar propria mea

nenorocire trece pe ultimul plan când mă gândesc de câte ori am fost absurd și departe de adevăr, de câte ori am fost nedrept, crud și chiar criminal în pasiunile mele! De câte ori n-am urât și n-am disprețuit din toată inima pe cei pe care ar fi trebuit să-i iubesc, și dimpotrivă... Am înșelat de mii de ori: astăzi credeam și cădeam cu fața în țărână, pentru ca a doua zi să fug ca un laș de prietenii și de dumnezeii mei de ieri și să aud cum mi se strigă din urmă: „Ticălosule!” Știe numai Dumnezeu de câte ori am plâns și mi-am sfâșiat perna de sub cap de rușine din pricina pasiunilor mele! În viața mea n-am făcut rău nimănui cu intenție și nici n-am mințit vreodată cu intenție – și totuși cugetul meu nu e curat! Nici măcar cu atât nu mă pot lăuda, domniță, că n-am pe suflet viața cuiva, deoarece însăși nevastă-mea a murit, sub ochii mei, ucisă de veșnica mea neliniște... da, însăși nevasta mea! După cum știți, în societatea noastră oamenii adoptă astăzi, în ce privește femeile, două atitudini: unii le măsoară craniul, încercând să demonstreze că femeia e inferioară bărbatului și căutând să-i găsească lipsuri ca să-și bată joc de ea, să facă pe originalii chiar în propriii ei ochi și, în felul acesta, să-și îndreptățească pornirile animalice – în timp ce alții nu știu ce să mai imagineze ca să ridice femeia pe aceeași treaptă cu ei – cu alte cuvinte s-o facă să tocească și să cunoască pe dinafară toate cele 35.000 de specii de insecte, să spună și să scrie aceleași ineptii pe care le spun și le scriu și ei...

Lihariov se întunecă la față.

— Iar eu vă declar că femeia a fost și va fi totdeauna roaba bărbatului, urmă el, coborându-și glasul și bătând cu pumnul în masă. Femeia nu e decât o pastă delicată și moale din care bărbatul a făcut totdeauna ce a vrut. Doamne, Dumnezeule, când mă gândesc că de dragul unei pasiuni ieftine pentru un bărbat, femeia ia calea mănăstirii, își părăsește familia și-și sfârșește zilele pe locuri depărtate... Printre ideile pentru care se jertfește, niciuna nu e feminină... Într-un cuvânt, o roabă credincioasă și devotată! Eu unul n-am măsurat craniul, iar ceea ce vă spun e rezultatul unor dureroase și grele experiențe. Femeile cele mai orgolioase și mai independente mă urmau fără să stea o clipă la gânduri, fără să

șovăie și făceau tot ce voiam eu, – bineînțeles dacă izbuteam să le transmit și lor entuziasmul meu... Așa, am convertit la nihilism o călugăriță, care, după cum am aflat mai târziu, a tras cu revolverul într-un jandarm. Nevasta mea nu m-a părăsit o clipă în rătăcirile mele și, ca o giruetă, își schimba credința îndată ce-mi schimbam eu pasiunea...

Lihariov sări în picioare și începu să se plimbe prin odaie.

— Nobilă și înălțătoare robie! strigă el ridicându-și brațele în sus. Și tocmai în această robie stă înțelesul înalt al vieții unei femei! Din înspăimântătorul haos de gânduri îngrămădite în mintea mea de-a lungul relațiilor mele cu femeile, mi-au rămas, ca într-un filtru, nu ideile, nu vorbele înțelepte sau filozofia lor, ci această ciudată supunere în fața sorții, această neasemuită milă și bunătate care iartă orice...

Lihariov își strânse pumnii, își aținti privirea într-un singur punct și, cu o încordare pătimasă, ca și cum ar fi mestecat fiecare cuvânt în parte, strecură printre dinții încleștați:

— O, această... această generoasă putere de a suferi, această credință până la mormânt, această poezie a inimii... înțelesul vieții stă tocmai în această mucenicie resemnată, în lacrimile care înduioșează până și pietrele, în iubirea nemărginită, și atotiertătoare care pune lumină și căldură în haosul vieții...

Ilovaiskaia se ridică încet, făcu un pas spre Lihariov și-și aținti ochii în ochii lui. Din lacrimile care-i tremurau în vârful genelor, din glasul lui pătimăș și vibrant, din flacăra care i se aprinsese în obraji, ea înțelese limpede că femeile nu erau pentru el o simplă și întâmplătoare temă de discuție, ci obiectul unei noi pasiuni sau, cum zicea el, al unei noi credințe. Ilovaiskaia vedea pentru întâia oară în viață un bărbat într-adevăr pasionat, pătruns de o înflăcărată credință. Gesticulând, cu privirea scânteietoare, Lihariov îi părea ca un om care și-a ieșit din minți, ca un om care delirează – dar în văpaia ochilor lui, în vorba lui și în mișcările trupului uriaș era atâta frumusețe încât, fără să-și dea seama, rămase încremenită în fața lui, ca fermecată.

— S-o luăm de pildă, pe mama, urmă el, întinzându-și mâinile

spre fată și luându-și un aer rugător. I-am otrăvit zilele, am făcut de râs, după vorba ei, tot neamul Lihariovilor și i-am pricinuit atâta suferință, cât n-ar fi putut să-i pricinuiască nici cel mai crud dușman. Și totuși ce credeți? Frații mei îi dau câte ceva, să aibă de prescuri și de acatiste. Iar mama, înfrânându-și credința în Dumnezeu, adună ban cu ban și-i trimite într-ascuns lui Grigori al ei, rătăcitul... Acest singur amănunt înalță și înnobilează sufletul mult mai mult decât toate teoriile, decât toate vorbele înțelepte, decât toate cele 35.000 de specii! Și pot să vă dau încă o mie de exemple. Dar să vă luăm chiar pe dumneavoastră! Afară viscolește, e noapte – și totuși ați pornit la drum ca să vă vedeți fratele și tatăl și să-i încălziți de sărbători cu gingășia dumneavoastră, deși poate că ei nici nu se gândesc la asta, poate că v-au și uitat... Dar așteptați numai să vă îndrăgostiți de un bărbat – și pun capul că l-ați urma chiar și până la Polul Nord! L-ați urma, nu-i așa?

— Da, dacă... dacă m-aș îndrăgosti.

— Ei, vedeți? se bucură Lihariov și chiar bătut din picior. Pe cinstea mea, nici nu vă puteți închipui cât sunt de fericit că v-am cunoscut! Se vede că tot am eu parte de noroc, de întâlnesc mereu oameni minunați... Aproape nu e zi în care să nu cunosc pe câte unul – și tot din acei pentru care mi-aș da și sufletul! În lumea asta sunt mult mai mulți oameni buni decât răi. Iată-ne, de pildă, pe noi. Am stat cu atâta plăcere de vorbă și ne-am deschis sufletele, de parcă ne-am cunoaște de o sută de ani... Așa se întâmplă uneori. Te închizi în tine câte zece ani la șir, nu scoți o vorbă, te ferești și de nevastă și de prieteni – dar întâlnești în tren un elev de școală militară și deodată ți se deschid toate tainele sufletului! Pe dumneavoastră am onoarea să vă văd pentru întâia oară și, vedeți, m-am spovedit așa cum nu m-am spovedit în viața mea... Care o fi pricina?...

Frecându-și mâinile și zâmbind cu veselie, Lihariov se plimbă de câteva ori de-a lungul odăii, apoi încep din nou să vorbească despre femei. În clipa aceea se auziră clopotele de liturghie.

— Doamne! izbucni în plâns Sașa. Nu mă lasă să dorm cu

vorbăria lui!

— Aha! își aduse aminte Lihariov. Iartă-mă, pușorule. Dormi, dormi... Afară de ea mai am încă doi băieți, urmă apoi în șoaptă. Dar băieții, domniță, stau la unchiul lor, pe când fetița nu poate o zi fără mine. Se chinuiește, se vaietă și totuși trage la tatăl ei ca musca la miere!... Dar m-am cam lungit cu vorba și cred că n-ar strica să vă odihniți și dumneavoastră. Îmi dați voie să vă pregătesc eu tot ce trebuie?

Și, fără să mai aștepte răspunsul ei, Lihariov îi scutură șuba udă, i-o întinse pe laviță cu blana în sus, adună broboadele și șalurile împrăștiate și-i așeză drept căpătâi paltonul făcut sul. Toate acestea le făcea în tăcere, cu un aer de venerație supusă de parcă umbla cu cioburile unor vase sfinte, nu cu niște biete cârpe femeiești! Și toată făptura lui avea ceva sfios, de om vinovat, ca și cum îi era rușine în fața acelei ființe plâpânde, de puterea și de statura lui de uriaș...

După ce Ilovaiskaia se culcă, Lihariov stinse lumânarea și se așeză pe un scăunaș, lângă sobă.

— Așa-i, domniță, urmă el în șoaptă, aprinzându-și o țigară groasă și suflând fumul pe gura sobei. Natura a sădit în omul rus o extraordinară putere de credință, o minte neastâmpărată și un deosebit dar de a gândi. Însă, din pricina nepăsării, a lenei și a nesocotinței lui visătoare, din toate acestea nu se alege decât scrumul... Așa-i, domniță...

Ilovaiskaia își aținti privirea mirată în umbra odăii, unde nu se vedea decât pata roșie de pe icoană și pâlparea flăcărilor din sobă pe fața lui Lihariov. Întunericul, dangătul clopotelor, urletele viscolului, băiatul cel șchiop, Sașa care se văieta mereu, nefericitul Lihariov și vorbele lui – toate se învâlmășiră, se amestecară într-o singură impresie covârșitoare, și lumea lăsată de Dumnezeu i se păru deodată fantastică, vrăjită și plină de minuni. Tot ce auzise până atunci îi răsuna încă în urechi, iar viața omenească îi părea o poveste neasemuită, plină de poezie și fără de sfârșit...

Impresia aceea covârșitoare sporea, sporea mereu, cuprinzându-i până și conștiința și prefăcându-se într-un somn dulce. Dormea –

și totuși vedea și candela, și nasul gros pe care jucau pâlpâiri roșii...

Deodată, auzi un plânset.

— Tătuca dragă, se ruga duios un glas de copil. Hai să ne întoarcem la unchiul! Acolo e pom de Crăciun, acolo sunt și Stiopa, și Kolea...

— Dar ce pot să fac eu, puîșorule? căuta să-l potolească, în șoaptă, un glas de bărbat. Înțelege-mă! Înțelege-mă, te rog!

Și la plânsul copilului se adăugă și plânsul bărbatului. Strigătul acela de durere, acolo, în mijlocul vacarmului stârnit de viscol, ajunse la urechea fetei ca o melodie atât de dulce și de adânc omenească, încât nu mai putu să se împotrivească desfătărilor și începu să plângă și ea. Simți apoi cum o umbră mare și neagră i se apropie încet de culcuș, îi ridică șalul căzut pe podea și-i înveli picioarele...

Ilovaiskaia se trezi într-un urlet neînțeles. Sări în picioare și se uită nedumerită în jurul ei. Prin ferestrele pe jumătate astupate cu zăpadă se uitau zorile sinilii. În odaie stăruia o umbră cenușie, prin care se deslușeau și soba, și fetița adormită, și Nasr-Eddin. Candela și focul se stinseseră. Pe ușa larg deschisă se vedea odaia cea mare a hanului, cu tejgheaua și cu mesele ei. Un bărbat cu mutră stupidă de țigan și cu ochii speriați stătea în mijlocul încăperii, într-o băltoacă de zăpadă topită, ținând în mână o stea mare și roșie într-un vârf de băț. Era înconjurat de o ceată de băieți, nemișcați ca niște stane de piatră și plini de zăpadă din cap până-n picioare. Lumina stelei străbătea prin hârtia roșie, rumenindu-le fețele ude. Ceata urla fără nicio noimă, așa că din urletele ei Ilovaiskaia nu desluși decât o strofă:

*Hei, băiete băiețaș,
Ascute cel cuțitaș,
Fiul mult îndurerat.
Jidovul, să-l omorâm!...*

Lângă tejghea stătea Lihariov. Se uita înduioșat la cântăreți și

bătea tactul cu piciorul. Când o văzu pe Ilovaiskaia, îi zâmbi cu toată fața și se apropie de ea. Zâmbi și ea.

— Sărbători fericite! îi ură el. După cât văd, ați dormit bine.

Ilovaiskaia îl privea tăcută, zâmbindu-i înainte.

După discuția din timpul nopții, Lihariov nu i se mai părea acum înalt și lat în umeri, ci scund – așa cum ni se pare mic vaporul uriaș despre care ni s-a spus că a străbătut oceanele...

— O, dar e timpul să plec, zise ea. Trebuie să mă îmbrac. Și dumneata, încotro te duci acum?

— Eu? La gara Klinușki¹¹⁴, de acolo la Serghievo, iar de la Serghievo mai am de făcut patruzeci de verste cu sania până la minele de cărbuni ale unui țicnit oarecare, generalul Șașkovski. Frații mei mi-au găsit acolo un loc de administrator... O să scot cărbuni.

— Stai, că eu cunosc minele despre care vorbești! Șașkovski e unchiul meu. Numai că... ce cauți dumneata acolo? îl întreabă Ilovaiskaia, măsurându-l cu o privire mirată.

— Mă duc să conduc minele în calitate de administrator.

— Nu înțeleg! făcu Ilovaiskaia ridicând din umeri. Ce să cauți dumneata la minele de cărbuni? Acolo nu e decât stepă goală și pustie și o plictiseală atât de cumplită, încât n-o să poți sta nici o zi măcar! Cărbunele e infect, nu-l cumpără nimeni, iar unchiul meu e un maniac și un tiran, și mai e și falit pe deasupra... N-o să-ți plătească nici salariul!

— N-are importanță, îi răspunse Lihariov cu nepăsare. Mă mulțumesc cu minele...

Ilovaiskaia ridică încă o dată din umeri și începu să se plimbe prin odaie, tulburată.

— Nu înțeleg, nu înțeleg! zicea ea fluturându-și degetele pe dinaintea obrazului. Lucrul acesta e cu neputință și... și e lipsit de orice rațiune! Înțelege odată că asta e mai... mai rău decât o deportare! Acolo e un adevărat mormânt! Doamne, strigă apoi cu aprindere și, apropiindu-se de Lihariov, începu să-și fluture degetele pe dinaintea feței lui zâmbitoare. Buza de sus îi tremura, iar chipul ascuțit îi pălise. Imaginează-ți stepa goală,

singurătatea... Acolo n-ai cu cine schimba o vorbă, iar dumneata... dumneata ești pasionat pentru femei! Minele și femeile...

Dintr-odată, Ilovaiskaia se rușină de înflăcăarea ei și, întorcându-se cu spatele la Lihariov, se trase spre fereastră.

— Nu, nu trebuie să te duci acolo! încheie, trecându-și repede degetul peste geamul înghețat.

Simțea, nu numai cu sufletul, dar parcă și cu spatele, că îndărătul ei era un om pierdut, uitat de Dumnezeu și de oameni, un om înspăimântător de nefericit. Iar el, ca și cum nu și-ar fi dat seama de nenorocirea în care se afla, ca și cum n-ar fi fost el acela care plânsese noaptea trecută, se uita în ochii ei și-i zâmbea cu blândețe. Mai bine ar plânge și acum!... Tulburată, fata se plimbă de câteva ori prin odaie, apoi se opri într-un colț și rămase pe gânduri. Lihariov mai spuse ceva, dar ea nu-l auzi. Întorcându-se cu spatele spre el, scoase din pungă o hârtie de douăzeci și cinci de ruble, o răsuci mult timp între degete, apoi aruncă o privire piezișă către Lihariov, se înroși și vârî hârtia în buzunar.

Dincolo de ușă se auzi glasul vizitiului. În tăcere, cu fața aspră și îngândurată, Ilovaiskaia începu să se îmbrace. Lihariov o ajuta și, în timp ce o înfășura în broboade, vorbea mereu, glumind. Însă fiecare cuvânt al lui cădea ca plumbul în inima fetei. O, nu e deloc vesel să asculți cum glumește un om adânc nefericit, sau unul care-i pe marginea mormântului.

După ce Ilovaiskaia se transformă cu totul dintr-o ființă vie într-un balot inform, își mai plimbă o dată, pentru cea din urmă oară, privirea prin „trecătoare”, rămase puțin fără să spună o vorbă, apoi plecă, încet. Lihariov ieși în urma ei, s-o petreacă...

Afară, iarna continua să-și reverse furia, Dumnezeu știe de dragul cui. Nori întregi de fulgi mari și umezi se învârtteau neliniștiți pe deasupra pământului, fără să-și găsească locul. Caii, sania, copacii, boul legat de un stâlp – toate erau albe, toate păreau moi și înfoiate.

— Și acum, să vă dea Dumnezeu numai bine, îngână Lihariov, ajutând-o pe Ilovaiskaia să se așeze în sanie. Iertați-mă dacă v-am

supărat cumva...

Ilovaiskaia nu-i răspunse. Când sania se urni din loc ocolind un troian uriaș, întoarse capul spre Lihariov și se uită la el ca și cum ar fi vrut să-i spună ceva. Lihariov se repezi după sanie, dar fata nu-i spuse niciun cuvânt. Îi aruncă doar o privire printre genele lungi de care îi atârnavă fulgi mici de zăpadă...

Nu știu dacă sufletul lui simțitor fusese în stare să pătrundă înțelesul acelei priviri, sau poate că-l înșelase închipuirea. Ceea ce e sigur e că avu dintr-odată impresia că dacă ar mai fi adăugat doar câteva cuvinte bine alese și bine simțite, fata aceea i-ar fi iertat și înfrângerile, și bătrânețea, și soarta lui amară, urmându-l fără să șovăie, fără să stea la gânduri. Rămase mult timp ca încremenit, cu ochii pe urmele lăsate de sanie... Fulgii de zăpadă se așezau grăbiți pe părul, pe barba și pe umerii lui... Curând urma tălpicelor dispăru, iar el, acoperit de sus și până jos de ninsoare, părea acum o stâncă albă. Și totuși ochii lui tot mai căutau ceva în norii de zăpadă.

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea”, 1886, nr. 3889, 25 decembrie. Semnată: An. Cehov. A intrat, fără modificări, în culegerea „În amurg”, Sankt-Petersburg, 1887, ca și în edițiile ei ulterioare. A fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

În vederea includerii în culegerea de opere, autorul a eliminat câteva fraze.

În timp ce lucra la povestire, Cehov îi scria lui A. Suvorin, editorul ziarului „Novoe vremea” (21 decembrie 1886): „Povestirea pentru Crăciun am început-o acum două săptămâni și nu pot cu niciun chip s-o termin. O putere necurată m-a împins pesemne, să-mi aleg o temă în care să nu mă mai pot descurca. În aceste două săptămâni, m-am familiarizat atât de mult și cu tema, și cu subiectul, încât nu mai pot să-mi dau seama ce e bun și ce e rău în povestirea mea. Adevărată nenorocire! Totuși nădăjduiesc s-o termin mâine și să v-o trimit. Veți primi-o în ziua de 24, pe la ora trei după amiază. Dacă o veți răsfoi, veți înțelege cu câtă greutate am scris-o. Iertați-mă că am întârziat și nu m-am ținut de făgăduială.” La 24 decembrie, Cehov îi scria literatului N. Leikin: «În clipa de față, arăt ca un om îndobitocit și chinuit. Timp de trei săptămâni, m-am căznit să storc din mine o povestire de Crăciun pentru „Novoe vremea”. De cinci ori am început-o, tot de atâtea ori am tăiat-o sau am rupt-o, drăcuind, scuișând și înjurând, pentru ca, în cele din urmă, să întârziu și să-i trimit lui Suvorin o peltea de proastă calitate care, sunt sigur, n-o să aibă succes. Atât m-am chinuit, încât chiar un onorar de o mie de ruble ar fi puțin.» La 14 ianuarie 1887, Cehov îi scria prietenei sale, scriitoarei M.

Kiseleva: «Ai citit, cred, povestirea mea „La drum”... Ei, ce zici de curajul meu? Scriu despre lucruri „înalte” și nu mi-e frică. La Piter, a făcut furori. Nu demult, am tratat problema „neîmpotrivirii la rău” [povestirea „Oameni de treabă”] și de asemenea am uimit publicul.» În scrisoarea de răspuns (fără dată), M. Kiseleva îi scria lui Cehov că în înțepătoarea domnișoară Ilovaiskaia – toată lumea a recunoscut portretul ei. „Asta zic și eu povestire! – scria dânsa. – E scrisă admirabil, cu suflet, cu căldură!” Despre succesul bucății, Alexandr Pavlovici Cehov, fratele autorului, îi spunea: «Ultimul tău foileton „La drum” a făcut furori la Piter.» La 30 decembrie 1888, D. Grigorovici îi scria lui Cehov: «Povestirile dumitale „Nenorocirea”, „Verocika”, „Acasă” și „La drum” îmi dovedesc ceea ce știam de multă vreme și anume că orizontul dumitale cuprinde perfect de bine tema iubirii în manifestările ei cele mai subtile și mai tainice.” V. G. Korolenko, în scrisoarea lui din 24 septembrie 1888 către K. Sarahanov, și-a exprimat părerea că în persoana lui Lihariov „Cehov a zugrăvit cât se poate de veridic vechiul tip al lui Rudin, dar într-o înfățișare nouă, într-o piele nouă, ca să zic așa.” („Scrisori alese”, vol. III, GIZ¹¹⁵ 1936, pag. 41).

În biblioteca lui Cehov se păstrează un exemplar din „Fantezii pentru orchestră” ale compozitorului S. Rahmaninov cu următoarea dedicație: «...autorului povestirii „La drum”, al cărei subiect, cu același epigraf, a servit de temă acestei opere muzicale. S. Rahmaninov, 9 noiembrie, 1898».

Ea era

— Povestiți-ne ceva, Piotr Ivanovici! îl rugau domnișoarele.

Colonelul își răsuci mustața căruntă, își dresе glasul și începu:

— Asta s-a întâmplat prin 1843, în timp ce regimentul nostru se afla cantonat în apropiere de Censtohovo. Și trebuie să vă spun, domnișele mele, că în anul acela era o iarnă cumplită și că nu trecea o zi fără să înghețe nasul santinelor și fără ca viscolul să nu înzăpezească drumurile. Gerul năprasnic, un ger de crăpau pietrele, începu spre sfârșitul lui octombrie și ținu fără întrerupere până în aprilie. Și să mai știți că pe vremea aceea eu nu arătam ca un moșneag, ca o lulea afumată, cum arăt acum: închipuiți-vă un tânăr voinic și cu bujori în obraji... – ce să vă spun, o frumusețe de bărbat! Umblam totdeauna gătit ca un păun, aruncam banii în dreapta și-n stânga și aveam o pereche de mustăți răsucite, cum nu mai avea niciun praporcic în toată lumea asta! Era de ajuns să fac cu ochiul, să-mi zăngănesc pintenii și să-mi răsucesc mustața, pentru ca cea mai mândră dintre frumoase să se prefacă în cel mai blând mielușel! Eram hămesit de femei ca păianjenul de muște. Și dacă m-aș apuca acum să număr toate polonezele și toate jidăncuțele care se agățau de gâtul meu pe vremea aceea, vă asigur, domnișele mele, că nu mi-ar ajunge toate numerele câte sunt în aritmetică... Adăugați la toate acestea că pe atunci eram adjutant de regiment, că dansam ca nimeni altul mazurca și că mă însurasem cu o femeie fermecătoare, Dumnezeu s-o ierte. Și eram

un ștregar și un zurbagiu, cum nu vă puteți închipui! Dacă se întâmpla vreun scandal amoros în județ, dacă smulgea cineva perciunii vreunui jidov sau zdrobea mutra vreunui nobil polonez, apoi se știa că asta era isprava praporcicului Vîvertov! În calitatea mea de adjutant, eram nevoit de multe ori să cutreier județul. Când plecam să cumpăr ovăz sau fân, când să vând caii reformați panilor poleaci și jidovilor. Dar de cele mai multe ori, domnițele mele, sub pretextul treburilor, alergam în galopul calului la vreo întâlnire cu cine știe ce poloneză, sau la vreun moșier bogat, la joc de cărți... În noaptea de ajunul Crăciunului, țin minte ca acum, am plecat din Censtohovo spre satul Șeviolki, unde fusesem trimis în interes de serviciu. Și era o vreme, ce să vă spun, îngrozitoare... Gerul se făcuse așa de aspru, că până și caii icneau, iar vizitiul meu și cu mine ne transformaserăm în țurțuri de gheață. Și asta numai în vreo jumătate de ceas, nu mai mult... Dar cu gerul tot te mai poți împăca, tot mai merge. Însă închipuiți-vă că abia ajunseserăm la jumătatea drumului, când s-a pornit deodată să viscolească! Giulgiul alb a început a se învârti și a se răsuci, ca dracul înainte de liturghie! Iar vântul s-a pornit să urle, de parcă-i furase cineva nevasta. Drumul nu se mai vedea... în mai puțin de zece minute, și vizitiul, și eu, și caii, eram acoperiți cu zăpadă.

— Înălțimea Voastră, am rătăcit drumul! îmi spune atunci vizitiul.

— Ptiu, drace! Unde ți-au fost ochii, dobitocule! Hai, mână drept înainte, poate că dăm de vreo casă de oameni!

Și așa, mergem ce mergem, ne învârtim ce ne învârtim, și pe la miezul nopții caii se opresc drept în poarta de la conacul contelui Bojadlowski – țin minte ca acum – un polonez bogat. Pentru mine, polonezii și jidovii sunt ca hreanul după masă. Dar trebuie să recunosc că leșii sunt oameni primitori și că nu există femei mai înfocate ca polonezele...

Ne-au lăsat să intrăm... Conte Bojadlowski stătea pe vremea aceea la Paris, așa că ne-a primit administratorul lui, un oarecare Kazimir Hapcinski, polonez și el. Țin minte că nici nu trecuse un ceas de la sosirea noastră, și eu mă și găseam în aripa conacului

unde locuia administratorul, îi făceam curte nevesti-sii, beam vin și jucam cărți! După ce am câștigat cinci galbeni și m-am îmbătat tun, am cerut îngăduința să mă duc la culcare. Neavând loc la el, administratorul mi-a pus la dispoziție o odaie în palatul contelui.

— Nu vă temeți de stafii? m-a întrebat el intrând cu mine într-o încăpere nu prea mare, dar care se învecina cu un salon imens și pustiu, plin de frig și de întuneric.

— Adică, cum vine asta? Aveți stafii pe aici? l-am întrebat eu, ascultând cum ecoul înăbușit îmi repeta vorbele și pașii.

— Nu știu, a râs polonezul. Dar cred că locul e cum nu se poate mai nimerit pentru stafii și duhuri necurate.

Trăsesem zdravăn la măsea și eram beat mort. Totuși mărturisesc că la auzul acestor vorbe m-au cam trecut răcorile. La naiba, prefer o sută de cerkezi decât o singură stafie! Dar ce era să fac? M-am dezbrăcat și m-am culcat... Lumânarea abia lumina pereții, pe care, după cum vă închipuiți și dumneavoastră, atârnav portrete de străbuni, unul mai fioros decât altul, arme străvechi, cornuri de vânătoare și alte fantasmagorii de felul ăsta... Era o liniște ca de mormânt, numai în salonul de alături foșneau șoarecii și trosnea mobila din cale-afară de uscată. Iar dincolo de fereastră, era iadul pe pământ... Vântul cânta prohodul nu știu cui, copacii se plecau până la pământ gemând și suspinând, iar o drăcie oarecare, cred că vreun oblon, scârțâia jalnic și se izbea de tocul ferestrei. La toate acestea, adăugați că mi se cam învârtea capul și, odată cu el, întreg universul... Când închideam ochii, mi se părea că patul meu era purtat prin toată casa aceea pustie, jucând capra cu duhurile necurate. Ca să-mi mai potolesc spaima, am stins lumânarea: se știe doar că odăile pustii sunt mult mai feroase pe lumină decât pe întuneric...

Cele trei fete care-l ascultau pe colonel se apropiară și mai mult de el, ațintindu-și asupra lui ochii încremeniți.

— Și cum vă spun, urmă colonelul, cu toate că nu mai știam ce să fac ca să adorm, somnul nu se lipea de mine cu niciun preț. Ba mi se părea că intră hoții pe fereastră, ba că aud șoșotind, ba că mă zgâlțâie cineva de umăr... Într-un cuvânt, mi se năzăreau tot soiul

de năzdrăvănii, cum i s-ar fi întâmplat oricui într-o asemenea încordare nervoasă. Și imaginați-vă că, în mijlocul tuturor acestor drăcovenii și în învălmășeala aceea de zgomote, deslușesc limpede ceva care seamăna cu lipăitul unor papuci, întind urechea – și ce credeți? Aud cum se apropie cineva de ușa mea, cum tușește și o deschide...

— Cine-i acolo? am întrebat, sărind din pat.

— Eu sunt... nu te speria! mi-a răspuns un glas de femeie.

M-am repezit la ușă... Au trecut câteva clipe – și deodată am simțit două mânuțe de femeie, delicate ca puful de rață sălbatică, lăsându-se pe umerii mei

— Te iubesc... îmi ești mai scump ca viața! șoptea un glas dulce și melodios.

O respirație fierbinte mi-a atins obrazul... Am uitat și de viscol, și de duhuri, și de toate câte sunt pe lume și am cuprins-o de mijloc... Și ce mijloc! Un mijlocel ca acela natura nu poate să-l creeze decât o dată la zece ani – și atunci numai la comandă specială!... Subțire ca tras printr-un inel, fierbinte, efemer ca răsuflarea unui prunc! Nu m-am putut stăpâni și am strâns-o cu putere în brațe... Buzele ni s-au unit într-un sărut prelung și... mă jur pe toate femeile din lume că n-am să uit până la moarte sărutul acela!

Colonelul tăcu, bău o jumătate de pahar de apă și, coborând glasul, urmă:

— Când m-am uitat pe fereastră a doua zi dimineată, am văzut că viscolul se întetise și mai al dracului... Nici vorbă să plecăm la drum. Am fost nevoit să rămân toată ziua la administrator, să beau și să joc cărți. Iar seara eram iarăși în casa cea pustie și, exact la miezul nopții, strângeam din nou în brațe mijlocelul cunoscut... Da, domnișoarelor, dacă n-ar fi fost dragostea, mă lua naiba de plictiseală! Sau, cine știe, poate că ajungeam un bețiv incorigibil.

Colonelul oftă, se ridică și începu să se plimbe în tăcere prin salon.

— Ei... și pe urmă? îl întreabă una dintre domnișoare, cu răsuflarea tăiată de curiozitate.

— Pe urmă, nimic. A doua zi mi-am căutat de drum.

— Bine... dar cine era femeia aceea? întrebară celelalte domnișoare, cu sfială.

— E ușor de înțeles!

— Ba nu e ușor deloc...

— Era nevastă-mea!

Cele trei domnișoare săriră ca arse.

— Adică... adică cum vine asta? se mirară ele.

— Ei, Doamne, dar ce vi se pare așa de greu de înțeles, făcu înciudat colonelul, ridicând din umeri. După cât știu, v-am povestit destul de limpede. Plecasem la Șeviolki cu nevastă-mea... Fusesse găzduită și ea tot în casa cea pustie, într-o odaie de alături... E ușor de înțeles!

— Hm... făcură domnișoarele descumpănite, lăsându-și brațele în jos. Ați început-o frumos, dar ați sfârșit... nici nu știm cum să vă spunem... Auzi? Nevasta... Nu, iertați-ne, dar așa ceva nu e nici interesant și nici măcar inteligent!

— Curios! Prin urmare, ați fi vrut să nu fi fost soția mea legitimă, ci o femeie străină? Ei, domnișoarelor, domnișoarelor! Dacă judecați așa de pe acum, ce-o să mai ziceți când o să fiți măritate?...

Domnișoarele se rușinară și tăcură. Apoi, bosumflate, încruntate și dezamăgite, începură să caște... La cină nu luară nimic în gură. Stăteau, făceau cocoloși de pâine și tăceau.

— Nu, asta-i culmea nerușinării! nu se mai putu stăpâni una dintre ele. De ce ne-ați mai spus povestea, dacă știți că se sfârșește așa?... Nu, n-are niciun haz... Ba chiar e stupidă!

— Ați început așa de frumos... și deodată v-ați dat în petic!... adăugă altă domnișoară. Asta e curată bătaie de joc!

— Ei, haide, haide!... am glumit... zise colonelul. Nu vă supărați, domnișoarelor, am glumit. Nu era nevastă-mea, era nevasta administratorului...

— Așa?!

Și dintr-odată domnișoarele se înseninară și ochisorii începură să le sclipească... Se apropiară de colonel și, turnându-i mereu vin

în pahar, îl amețiră cu întrebările. Plictiseala dispăru și curând dispăru și mâncarea de pe masă, deoarece domnișoarele începură să mănânce cu cea mai mare poftă.

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki”, 1886, nr. 52, 27 decembrie, cu subtitlul: (*Poveste de Crăciun*). Semnată: A. Cehonte. A intrat, fără subtitlu, în culegerea „Vorbe nevinovate”, Moscova, 1887. A fost inclusă în Culegerea de opere din 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

O. A. Bealîi

-
- ¹ Gazeta Petersburgului. (N. trad.)
- ² Timpul nostru. (N. trad.)
- ³ Pentru a ilustra unul din importantele procedee artistice de tipizare folosite de autor, care adeseori dă numelor proprii un anumit tâlc, vom indica în note cuvintele din limba rusă de la care derivă precum și traducerea lor în limba română. De pildă: *Peplov* derivă de la *pepel* – în limba română *scrum*. (N. red. rom.)
- ⁴ *Șciuplîi* – plătând, subțirel. (N. red. rom.)
- ⁵ Cioburi. (N. trad.)
- ⁶ Semion Semionîci aduce oarecum ca pronunțare cu *semdeseat sem*, șaptezeci și șapte în limba rusă. (N. trad.)
- ⁷ Praf insecticid. Cuvânt din limba germană. (N. red. rom.)
- ⁸ Așa trece 0,05
Gloria lumească, 1,0
Apă distilată 0,1. (N. red. ruse.)
- ⁹ *Zaeț* – iepure. (N. red. rom.)
- ¹⁰ „Unchiuleț”. (N. trad.)
- ¹¹ „Libelula”. (N. trad.)
- ¹² A înțelege înseamnă a ierta (în limba franceză). (N. trad.)
- ¹³ *Șcipțî* – clește. (N. red. rom.)
- ¹⁴ Roman istoric „Cneazul Serebreanî” (de argint) de Alexei Konstantinovici Tolstoi, poet și dramaturg (1817-1875). După subiectul acestui roman s-au făcut numeroase dramatizări populare. (N. red. rom.)
- ¹⁵ *Gus* – găscan. (N. red. rom.)
- ¹⁶ *Citrus* – plante din familia lămâiului. (N. red. rom.)
- ¹⁷ *Cloc* – smoc, petic. (N. red. rom.)
- ¹⁸ *Flius* – abces la dinți. (N. red. rom.)
- ¹⁹ Joc de cuvinte: în limba rusă, cuvântul *forma* are două înțelesuri diferite, *formă* și *uniformă*. (N. trad.)
- ²⁰ Subofițer în poliția rurală țaristă. (N. red. rom.)
- ²¹ *Stucati* – a lovi, a izbi. (N. red. rom.)
- ²² *Stremouhov* – cel care aude foarte bine (cu auzul foarte sensibil.) (N. red. rom.)
- ²³ *Bubențî* – clopoței. (N. red. rom.)
- ²⁴ *Fliugher* – giruetă. (N. red. rom.)
- ²⁵ *Sivîi* – sur, vinețiu ; *obraz* – chip. (N. red. rom.)
- ²⁶ *Radușnîi* – cordial, binevoitor. (N. red. rom.)
- ²⁷ *Curnosîi* – cârn. (N. red. rom.)
- ²⁸ *Jar* – jar, jăratec, febră. (N. red. rom.)
- ²⁹ *Cliopca* – doagă, ciocan de nituit; *gvozđ* – cui. (N. red. rom.)
- ³⁰ *Crasnoe* – roșie; *pero* – pană. (N. red. rom.)
- ³¹ *Polzati* – a se târî. (N. red. rom.)
- ³² *Canava* – șanț. (N. red. rom.)
- ³³ Noutățile zilei. (N. trad.)

-
- ³⁴ *Pobediti* – a învinge, a triumfa. (N. red. rom.)
- ³⁵ *Smâcioc* – arcuș. (N. red. rom.)
- ³⁶ *Sobaca* – câine. (N. red. rom.)
- ³⁷ *Cavaler galant* (în limba franceză). (N. trad.)
- ³⁸ *Jucica* – cățel de curte (după numele foarte răspândit care se dă cățelilor gen Grivei). (N. red. rom.)
- ³⁹ *Razmahivatsea* – a-și face vânt, a se bălăbăni întruna. (N. red. rom.)
- ⁴⁰ *Lachei* – lacheu. (N. red. rom.)
- ⁴¹ *Șcalic* – măsură pentru vin, egală cu a suta parte dintr-o vadră ; un vas cu aceeași capacitate plin cu vin sau cu votcă. (N. red. rom.)
- ⁴² *Ciornaia* – neagră; *morda* – mutră. (N. red. rom.)
- ⁴³ *Obtesati* – a ciopli (la propriu și la figurat). (N. red. rom.)
- ⁴⁴ *Vin roșu franțuzesc?* (în limba latină). (N. trad.)
- ⁴⁵ *Cât trebuie!...* (în limba latină). (N. trad.)
- ⁴⁶ *Simplu, curat* (în limba latină). (N. trad.)
- ⁴⁷ *Vezi „Evgheni Oneghin”* de A. S. Pușkin, în românește de George Lesnea, Edit. „Cartea Rusă”, J955, Ed. I (de lux), pag. 178. (N: red. rom.)
- ⁴⁸ *Hilîi* – plăpând. (N. red. rom.)
- ⁴⁹ *Zaeț* – iepure. (N. red. rom.)
- ⁵⁰ *Coromîslo* – cobiliță. (N. red. rom.)
- ⁵¹ *Smercatsea* – a se însera, a amurgi. (N. red. rom.)
- ⁵² *Colpac* – scufie; nătăfleț (sens figurat). (N. red. rom.)
- ⁵³ *Culic* – găinușă de baltă, berbecuț, becațină. (N. red. rom.)
- ⁵⁴ *Leapnuti* – a trânti una boacăna, a face o gafă. (N. red. rom.)
- ⁵⁵ *Nadariti* – a copleși cu daruri. (N. red. ram.)
- ⁵⁶ *Lunca boului*. (N. red. rom.)
- ⁵⁷ *Aici* (în limba franceză). (N. trad.)
- ⁵⁸ *Șalîi* – nebun, țicnit. (N. red. rom.)
- ⁵⁹ „*Revistă pentru toti*”. (N. trad.)
- ⁶⁰ *Liubiti* – a iubi. (N. red. rom.)
- ⁶¹ *Cudri* – bucle, cârlionți. (N. red. rom.)
- ⁶² *Les* – pădure. (N. red. rom.)
- ⁶³ *Hrustal* – cristal. (N. red. rom.)
- ⁶⁴ *O minte sănătoasă într-un corp sănătos* (în limba latină). (N. trad.)
- ⁶⁵ *Cricun* – gălăgios, guraliv. (N. red. rom.)
- ⁶⁶ *Chirca* – târnăcop, cazma. (N. red. rom.)
- ⁶⁷ *Solovei* – privighetoare. (N. red. rom.)
- ⁶⁸ *Pișcă* – gogoasă, bondoc. (N. red. rom.)
- ⁶⁹ *Ucleica* – oblete. (N. red. rom.)
- ⁷⁰ *Costîl* – cârjă. (N. red. rom.)
- ⁷¹ „*Mijlocitorul*”. (N. trad.)
- ⁷² *Podjarli* – slab, uscățiv. (N. red. rom.)
- ⁷³ *June prim* (în limba-franceză). (N. trad.)
- ⁷⁴ *Domnule* (în limba italiană). (N. trad.)

-
- ⁷⁵ Pe cuvântul meu de onoare (în limba franceză). (N. trad.)
- ⁷⁶ Doamne, Dumnezeu (în limba franceză). (N. trad.)
- ⁷⁷ Un om care te farmecă, te vrăjește, cu felul lui de a se purta și de a vorbi (în limba franceză). (N. trad.)
- ⁷⁸ *Grona* – ciorchine. (N. red. rom.)
- ⁷⁹ *Șabala* – palavragiu, mincinos. (N. red. rom.)
- ⁸⁰ Între noi (în limba franceză). (N. trad.)
- ⁸¹ *Cuvșin* – ulcior. (N. red. rom.)
- ⁸² Joc de cărți. (N. red. rom.)
- ⁸³ Degtearnîi – de catran. (N. red. rom.)
- ⁸⁴ Figură tipică din galeria de moșieri din „Suflete moarte” ale lui Gogol – întruchipînd pe omul grosolan, egoist, meschin, lacom, prădalnic, cinic. (N. red. rom.)
- ⁸⁵ *Dulea* – tină. (N. red. rom.)
- ⁸⁶ *Tip* – tip; *tipicinîi* – tipic. (N. red. rom.)
- ⁸⁷ *Penca* – spumă, caimac. (N. red. rom.)
- ⁸⁸ *Coșca* – pisică. (N. red. rom.)
- ⁸⁹ *Socol* – șoim. (N. red. rom.)
- ⁹⁰ *Criuc* – cîrlig, cange, ocol (figurat). (N. red. rom.)
- ⁹¹ Cumnata dumitale (în limba franceză). (N. trad.)
- ⁹² Țarină din Gruzia (1184-1213), renumită pentru frumusețea și înțelepciunea ei. (N. red. rom.)
- ⁹³ Toți (în limba italiană). (N. trad.)
- ⁹⁴ *Crasnuha* – roșeață. (N. red. rom.)
- ⁹⁵ *Ptașca* – păsărică. (N. red. rom.)
- ⁹⁶ *Sapojnic* – cizmar. (N. red. rom.)
- ⁹⁷ „*Soborenii*” (N. red. rom.)
- ⁹⁸ *Rascolnici* – membri ai unei mișcări religioase, apărută în Rusia în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, mișcare care a dus la formarea mai multor secte și care reflectă protestul poporului asuprit. (N. red. rom.)
- ⁹⁹ *Vavilon* – babilon. (N. red. rom.)
- ¹⁰⁰ Grad în ierarhia civilă, corespunzând gradului de căpitan în armată (conform tabelii de ranguri a funcționarilor de stat în Rusia țaristă). (N. red. rom.)
- ¹⁰¹ *Poplavoc* – pluta de la undiță. (N. red. rom.)
- ¹⁰² *Zapoi* – patima beției. (N. red. rom.)
- ¹⁰³ Expresie latinească stîlcită; corect: *de mortuis aut bene, aut nihil* – despre morți, ori vorbești de bine, ori deloc. (N. red. rom.)
- ¹⁰⁴ *Coșeleoc* – pungă. (N. red. rom.)
- ¹⁰⁵ *Uho* – ureche. (N. red. rom.)
- ¹⁰⁶ *Caștan* – castan. (N. red. rom.)
- ¹⁰⁷ *Viun* – țipar. (N. red. rom.)
- ¹⁰⁸ Cureaua de picior (unealtă de cizmărie). (N. red. rom.)
- ¹⁰⁹ Din "Poezii" de M. Lermontov, în românește de Al. Philippide, Edit. Tineretului, 1954. (N. red. rom.)

¹¹⁰ *Cisto* – curat, *pliu* – scuipă (de la *plevati* – a scuipa). (N. red. rom.)

¹¹¹ *Lihoi* – aducător de rele. (N. red. rom.)

¹¹² Aluzie la organizația narodnică „Ciornîi peredel” („Reîmpărțirea neagră”) care s-a constituit în 1879 în urma sciziunii organizației narodnice „Zemlia i Volia” („Pământ și libertate”).

Membrii organizației „Ciornîi peredel” au renunțat la lupta politică, văzând misiunea practică a acestei organizații în desfășurarea unei agitații în sânul poporului în favoarea „revoluției agrare”, adică în favoarea unei noi împărțiri a întregului pământ. (N. red. rom.)

¹¹³ Delicat-manierat (în limba germană) - în sens ironic. (N. red. rom.)

¹¹⁴ *Clin* – colț (petec) de pământ. (N. red. rom.)

¹¹⁵ Editura de stat. (N. trad.)